

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה
מאת רבני וחכמי זמננו נ"י

סימן א הרב שלום יוסף הלוי פייגענבוים נ"י
(לאקאטש)	סימן ב הרב יצחק שמולעוויטש נ"י (לאדו)
סימן ג הרב יחיאל מאיר גילדע נ"י (דאברא)	סימן ד הרב מנחם מענדיל וויינגארט נ"י
(ראדום)
סימן ה הרב משה אהרן פעלדמאן נ"י
(אלשאן)	סימן ו הרב מאיר זאב סמאלטינסקי נ"י
(סעסיאטש)
סימן ז הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)	סימן ח הרב אלטר יעקב בריזמאן נ"י (לאסו)
סימן ט הרב אליעזר יהושע הלוי עפשטיין נ"י
(ראקוב)	סימן י הרב אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י
(נויארק)
סימן יא הרב יהונתן הלוי אייבעשיץ נ"י
(וואלימין)	

סימן יב שפתי ישנים: הגם דובריש אשכנזי ז"ל אכ"ר לובלין

אל הקוראים!

הוצאת זאת היא הראשונה לשנה ט"ו, נקוה שבעוה"י וכל"ג, יוסיע השערי תורה מהיום
זהלאה, מדי חודש בחדשו, לשמחת כל אוהבי תורה ושוחריה.
הסמיר לשנה: (בסדירה) 12 והוכים, (אפעריקא) 3 דולר, (אנגליא) 10 שוללינג, בערך
זה לחצי ורבע שנה, פחיר מודעות (מעניני התורה והיהדות) כבכל העתונות.
נזכירם ונבקשם בזה לשלוח המסיר וגם לחסוך המוסר הנעלה הזה בכל השפעתם האפשרית.
המערכת.

מסודר בדפוסו של הנוף הענין פאלמאן, במיעטקוב.

יז"ל בעוה"י להנדיל תורה ולהאדירה
העורך: ישראל איסר בהנאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים וצ"ל
האדריסה להמערבת: 30, מ. I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4.

הוצאת א' (שנה ט"ו) ווארשא, ניסן, התרס"ה. (Kwiecień 1925.)

סימן א

(א) שא"ל וני אחרים מחכמינו על מה שכתבתי בשע"ח (ח"ד חוב' ב"י בשער שלום אור ב') דחייב בשבת הנוסע קטיואים תש"ס ארע וטוטע כמו דחייב משום כשפים (בסנהדרין ס"ז-ס"ח) דבדיבורו עבד משע"ח מהא דתמכ השלי"ה והבוא בחמ"ס ח"ו ס"י כ"ע לתרץ קשיא הראש"ש ז"ל איך כתב משע"ח רבנו עקי"ם ס"ח ביום פטירתו שהיה בשבת. דע"י שם והשבעת הקלמס כתב. וזאת השו"בתי. גם שלא הזכרתי מזה שם בשער שלום, אבל לא נעלם ממני, וסמכתי על המשיינים המבינים שלא יתפסו הנקדמים על כך בשפילס לסיפא שבד"ס איצרא דלכאורה י"ל כו', כתבתי דמ"מ לענין שבת י"ל והוי רק גרמא, והבאתי מ"ס לתרץ הסחירה משבת ק"כ: לב"ק ס"י. והעליתי שיש גו"ס חילוקי דעות, יש שחירו לחלק בין אם עיקרה של מלאכה זו נעשית ע"י גרמא דאז דוקא חייב, ולפ"ז י"ל בכל כה"ג שבמשכן לא היה נעשית ע"י גרמא וגם ביה"ט שבטולס איננו נעשית כך, פטור, אבל יש שמחלקים רק בין אם המלאכה נעשית מיד שחיקה לגרמא הארס היא נעשית דאז חייב, ובין אם הגורם הוא רק גורם שלאחר זמן מה מהא נעשית, ולפ"ז היכי שבדיבורו גורם לפעולות ארס בדבר שפתיס להיות נעשה ויהיה בדברו חיקה ומיד חוץ כדי דיבורו, חייב גם לענין שבת.

ובענין יבין המעיין כי לא הכל מודים לחירוף השלי"ה ז"ל, והא קמין שהראש"ש ז"ל לא ניחל בחירוף זה ולא הונח לו לתרץ קושיותו כן, ואע"ג דס"ל בחילוק אי הגיל בב"ק ס"י. וזמו שכתבתי שם בשע"ח בשם הג' מהרש"ס ז"ל שביאר כן כונת הראש"ש ז"ל שם, מ"מ לא ניחל לחרולי הכי דממנ"פ אס גאמר דס"ח שבכתבה שלא בידי ארס אלא ביד"ש ע"י שם והשבעת קולמס כ"ח כשרה היא לקרות בה ולברך עליה וקריין בה, וכתב לו אח משנה ההורה על ספר"י וכמו כן אס הסופר כתב גט אשה ע"י שם, קריין ב"י וכתב לה ספר כריתות. אי"כ יהא חייב גם משום מלאכת שבת, ואס לא שמה כחיבה, אפשר גם לא ק"ב וכתב והוי כחעשה ולא מן העשוי, ומשום דאין דרך כחיבה נכד ולא נעשה בפעולת ארס ודו"ק.

ועכ"פ אפי' גאמר דלשבת לא שמה מלאכה, ולענין הכשר הס"ח שפיר ועכ"פ אפי' ודאי דלהסוברים לחלק חילוק הב' הגיל, גם לשבת חייב ומיד פלוגתא לא פלטיין כמ"ס שם. והנה לסנה העלמות יוסף בקידושין כ"ט. שכתב דמילא הוי מ"ט שה"כ

משום דא"ל לחול שלא בזמנה בשבת יו"ט ולא ס"ל כסדרת מהרי"ט שם שכח
דכיון דמלך עלם המלוה ניהנה בשבת אלא שמלך איסור שבת אי"ל בלח' שהי"ג,
(וע' שו"ת שם אריה חו"ד ס' י"ד, וכן שם ס' ל"ד לענין מלח' כתיבת ס"ת
דשבת) (א"ל לכתוב והו' מטעם ז"ל ולכן נשים פטורות יו"ט) וע' שו"ת פ"ט
מפסוקהמ"ק דין ה' ואכמ"ל) עכ"ל דס"ל שא"ל לעשות שום מלאכה בשבת אפי'
ע"י שם, דאל"כ הרי אפשר גם לחול פכ"פ ע"י שם והשבעה האיומל ואם קרינן
בזה וכח לענין ס"ת הפילין ומוזות, בודאי ק"ב נמי המל יומל.

ורגה הסירני ח"א מעירובין גבי אי י"ט החומין למעלה מעשרה כנון דאחול
בקפילה ופירש"י ז"ל ע"י שם, אלמא דלא כשליה, דע"י שם נמי איסור בשבת אי
י"ט החומין למעלה מיו"ד, ויפה העיר, אמנם יש לדחות, דשאני החומין דלאו מל"ט
מלאכות דנמדין להו' ממשכן, והוא רק איסור לאו למ"ד החומין מהי"ט, וא"ל
שהא' ההליכה כדרך הילוך בנהג שבעולם, ומשא"כ במלאכות דחיובי סקילה
שמשכן א"ו למדים, ומלאכה מחשבת כתיב בנהג שבעולם, ובהיותי בזה אומר
משום דרוש וקבל שכר דאפי' נאמר שהעושה מלאכה בשבת ע"י שם כנ"ל הו'
חייב כעושה בידים, מ"מ לענין ערלה אם נטע עץ פרי ע"י שם, לא יעלה על
דעתו שיהא חייב בערלה, דודאי, ונטעם כל עץ מחלל וערלם ערלהו את
פרו"ו ביינו כדרך נטיעה וכתורה גזרה מטעמים הנסמרים שלד' חלקיו יחברך
שהפירות של שלש השנים הראשונות אסורות, אבל כה"ג לא דמי לעולם מחליו,
אלא כיון שגברא ועלה ע"י שם בידים שמים לית ב"י משום ערלה, ולא כמו
שראיתי זה לא כביר בספר ח' משם ח' מסבמי ישראל וקדושו להקשות איך
אכלו רשבי' ור"א בנו מהבוא הרובא (בשבת ל"ג:) והא' הו' ערלה, ובעיני אינה
קושיא כלל, דודאי כמו דאמרינן (סנהדרין נ"ט:) אין דבר עמא יורד מן השמים,
ולא חשיבי בנהו אטמכתא כאין זבוח, וכנו שבהמה הנבראת ע"י ספר יצירה
א"ל שחיה כמ"ש השליה ה"ג אין עץ פרי הנברא ביד"ש ערלה, כנלע"ד פשוט.
(ב) בשע"ת (ח"ד חוברת ד' ס' ג') האריך להוכיח דלאו דוקא כמ"ש
הע"ז יו"ד כוס"י קע"ז שהמעות נשאלו ביד המחטסק לאחר הזמן, אלא ה"ה אם
פרע ולוה מחדש אמרינן דעל דעת היחז' עסקא הו' ומוחר לתת הריוח, ואחר
אריכות דבריו סיים כדרכו וז"ב, ובמח"כ שגג בזה ואיפכא פשיטא ל"י להגאון
בהנהגות יד שאל שם, דאם פרע ולוה מחדש לריך היחז' חדש וס"ס, וזה פשוט,
והדין עמו, ואין דמיון לנידון זה להא' דש"ץ שגשאר לאחר זמן עם המנהיגים
הראשונים שבעיר, ולכל הכי גו"י שהציא דהחם כיון דבשחיקה בלי שום חנאי
שכירות אי אפשר ולא מלו המנהיגים למיחר אנהו לא הסכמו לחנאים דמקדמת
דנא אלא היה נדעמנו בפחות וכדומה, דכוף סוף למה לא גילו דעתם שרואים
לשנות מה שהי' המדובר עד עתה, והרי בהכרח ה"י לריך איזה מדובר, משו"ה
הדין עם הש"ץ דשחיקתם כהודאה דמיא על דעת חנאים הראשונים וכן בכל הכי
דמיי"ט שם, אבל הכא באיסור רבית דאם לא התנה עליה"ט סחמא כפירושא
דמחוייב רק לשלם קרנא כדין הלואה סחמית, בודאי מלי לזה למיחר, מדלא ה"י
מדובר בפירוש, סחמא שלא לשלם רוחא באיסור משפט, ואם המלוה לא רלה רק

ברוחים הי"ל לגלות דעתו, ורק בנשאר הממון זה עלמו בידו הוא דכתב הטי' כל זמן שלא נגמר הענין ולא החזיר לו הממון, כדאי דעל דעת ההסכס הראשון הוא עושה ומתעסק מולא חודשיו שמעשה אינו רוצה עוד לתת לו רוחים ולא החזיר לו מעותיו, דבזה ודאי שתיקה כהודאה אבל פרע וחזר וזוה לא וכי"ל, וזה ודאי אחת.

אכן בדבר ההקנה שהמניח הרה"ג החסיד מלובלין שליט"א, יש לפלפל הרבה, וסוף סוף כתבתי גם אני בעניי (על פי דרישתו של הרה"ג המו"ל הס' קובץ דרושים שליט"א) להסכים באופן שכתבתי וידפס אי"ה בקובץ אשר יצא לאור, ושם הבאתי דברי הנסיך ב"ל (חז"ר סי' פ"ח) ואכמ"ל.

גם במ"ש להפליא על הטי' שלא הביא דבשו"ת הרשב"א ז"ל מבוחר כדבריו, לא כיון יפה, ראין ראיה מחש"י הרשב"א ז"ל בדפקדון אחא לדיד', והנפקד מדנפשיה נחטסק ונחן ריוח לבעל הממון, ודאי פשיט דלאו כל כמיני' למימר אח"כ שאינו רוצה לתת הריוח וכדאסברא לן הרשב"א ז"ל בלשון הזהב: נפקד זה מעשיו מוכיחין עליו שללורך בעה"מ נחטסק בהם שהרי נחן לו מחללה כל הריוח כו' ובעה"מ כיון שראש שזה מתעסק בהם וני"ד דנחללה בכך כו', אבל בנידן הטי' דלא מדעת הלוה עלמו נחן לו פלגא רוחא דעסקא, אלא שכן כחנה עמו המלוה, ושוב כשנשלם הזמן הראשון שעליו ההנו, לא החנה מחדש אפשר מני"ל שהחל הי"ל לגלות דעתך מחדש, ומשום אין ראיה מהרשב"א לזירוזו.

ג) שם (בבית מדרש סי' קנ"ה) הזכיר מה שהקשה בשע"ת (חי"ב חוב' ואלו סי' י"ג) בשם יד אלי' ע"ד תוס' יבמות כ"ה: ד"ה לימא דשאלה"א איך שייך זה בעכו"ם, ועולה ברעיוני בזה דזה מלוי באלס שאלה"א לא שייך רק עליו לבד דשוי נפשיה חד"א, אבל כל זולתו לימיה רק בולפ"ע לח"מ, וכמו שרצה הש"ס לומר בשמעמא ואלו פ"ט עיי"ש, או דממילא חל האיסור גם על כל אלתו, והנה הש"ס שם הביא ראיה מחוס' נדרים דף ז. שהקשו בטמאה איזי לך אמאי לא מיתסרא והא שאלה"א, וסירץ הר"א ז"ל דלא מליט זונה מוזהרת מלינשא לכהן אלא שהוא מוזהר עליה, ומזה מוכח דשאלה"א הוא רק עליו ולא על זולתו יעו"ש, ודבריו ז"ל מרפסין איגרי, דאי"כ מה הקשו עליו תוס' מהא דיבמות פ"ד: כל היכי דאיבו מוזהר איבי נמי מיזדהרא, דגם הר"א יודה ודאי בזה, אלא דס"ל שאין הוא מוזהרת אלא היכי דגם הוא מוזהר, אבל כאן דמכת אמירה טא"ל היא דמיתסרא איבי לחורה ולא הוא, ורק משום ולפ"ע, אבל בזה ליכא גם ולפ"ע, רכיון דמלך עלם האיסור לא חייל עליו, ממילא גם הוא אינו מוזהרת ממנו כלל, ומשום כך ש"ס ערוך גופי' שכתבאו דדוקא כל היכא דהוא מוזהר איבי נמי מיזדהרא, ולא היכא דאיבו לא מוזהר מלך עלם האיסור רק משום ולפ"ע, אדרבא כנגד זה דאיבי לא מוזהר גם איבי לא מיזדהרא ודוק, ועכ"ל לדעתו ז"ל, דהיינו פלוגמא דהר"א עם בעלי תוס' ז"ל שלדעתם איזי כן אלא כל שזכר האיסור הוא מוזהר, גם איבי מיזדהרא, וממילא נמשך האיסור ושאלה"א גם לזולתה, והר"א ס"ל דלא חייל רק עליה וא"ש לזירוזו כני"ל ודוק, והשתא

החום' ביבמות נמי ס"ל כשיעתייהו בנדרים שם ודלא כהר"א אלא דשנחרי"א הוא גם לאחרים, ואפי' בנוגד דעליה לא חיל כנון בניד"ז שלפי דבריו הוא עכ"ס ולא שייך אנפשיה האיכור, מ"מ הרי ענין שנחרי"א הוא ע"כ שהאדם נאמן לעשות עלמו חרי"א גם לאחרים ולדונמא, אם אחד אומר לחבירו, דע שהדרכת' מליהנות ממני כי אמרתי הדיני עליך חרם (נדרים מ"ז) ע"הדן הוא שהמודר אכור והמדיר מותר ליהנות מהמודר, ומ"מ אין על המדיר איכור מלך לא יחל, שהרי לא נדר שלא יהא מהנהו להמודר, רק שאסר הנאמו על המודר והמודר בכל יחל ולא המדיר, רק שאם מהנהו עובר על ולפ"ע, ולהסוברים כ"ל דשאחרי"א לא חל רק על המדבר עלמו שבדיבורו שוי נפשיה חרי"א ולא על זולתו, אי"כ כה"ג ליכא על המודר כל יחל וממילא על המדיר ליכא משום ולפ"ע, אבל אם נאמר דאדם נאמן לעשות עלמו חרי"א גם על אחרים, המודר בכל יחל והמדיר בולפ"ע ודו"ק, וה"נ אפי' בעכו"ם דל"ש לגביה שנחרי"א לגבי עלמו, מ"מ נאמן לעשות עלמו חרי"א לאחרים ששייך בהם האיכור, ודין שאחרי"א הסכימו האחרונים דאינו מטעם נדר, אלא מטעם דאדם נאמן על עלמו יומר ממאה עדים, ע' שעה"מ פ"ט מאישות ה"ט, וכוונתו אה"ע סו"ס מ"ג, וגם עכ"ס שאינו בחורם ערות מזה"כ, אבל איסור בנאמנות על עלמו, וזה אפי' לחום' ב"ק פ"ח. ד"ה יהא ענר עיי"ש, וכ"ש לשיטת רש"י גיטין שהביאו שם, וע' בהג"א בפ"א דגיטין כ"י יו"ד בשם רבנו יקיר, ובמדרכי שם כ"י שכ"ד, וע' בירושלמי שנת פ"א ה"ד, דמשמע רק מדרכין דגזרו על עדותן, וע' בש"ק שם ד"ה ועל עדותן ובגהש"ם שם ודו"ק.

(ד) שם (בשע"ת כ"י ה') רוצה למחוק מדברי רש"י ז"ל לגמרי הא דכחז דורנמו כל העדה, היינו דשטא"כ עפ"ד חה"ר שנת קל"ז בשם הרמב"ן, ובמה"כ לא הבין דברי הרמב"ן וא"ך עלה על דעתו דנמנוה שגם השליח חייב לעשותה לא שייך כלל שליחות, והוא דבר בלתי מובן כלל, דסו"ס האחרים שג"כ חייבים ע"כ יולאים בשליחותו, אבל כונת הרמב"ן ז"ל דדוקא במדיר דאפשר ללאת ע"י שליח שהשליח עלמו אינו חייב בדבר כנון שכבר ילא יד"ח עלמו ועכשיו אינו עושה רק להוליא אחרים, מדרכין בלשון טל, אבל הכי דע"כ גם השליח חייב עכשיו במנוה זו ולא ילא עדיין יד"ח עלמו וכנון מילת הנר הזה דע"כ גם המל חייב בה ולא קיימה עדיין, מדרך לחול (וע"ז כתב הרשב"א ז"ל דקלת קשה לו, דא"כ מי שלא מלו אביו והב"ד חייבים למולו יברכו למול, ולנאורה מאי קלת, הרי תמים גדולה ודמיה גמורה הוא לדברי הרמב"ן ז"ל, אלא דבאמת סברת הרמב"ן ז"ל היא דהתם מיהא מעיקרא על האב רמיה ואפ"ה היה יכול לקיימה ע"י אחר שאינו מחויב, ע"כ מדרכין בעל, ומשא"כ מילת גר דמעיקרא על כל ישראל רמיה, ולא עליו שהוא עלמו מקמי דנמול וכנס ליהדות אינו מלוה למול עלמו ודו"ק), וכן הא דספרא דכל העדה היינו כ"ד, מ"מ הרי אין הכ"ד רוגמים רק העדים, והכי מיקיים ורגמו כל העדה, ע"כ משום שליחות, ושפתי רש"י ז"ל ברור מולו דמכאן שש"כ, אלא דל"ד מכאן, ובקידושין ילפינן לה מקראי אחרוני ומטעם שהירך בשטר משה שם אז שאר תירושים אבל מכאן נמי יולא מפורש דשטא"כ.

(ה) ויאלץ נא מי שמחלא ירו לבאר דהחוס' ב"ב ט"ו. ד"ה עד לו, שפיר"ח
 עד פסוק ולו אחים בני יהושפט כו' שיחוס עלמו כחב לפני זה הפסוק עכ"ל.
 ותמוה: דהיכי רמיזא שם לפני פסוק זה יחוסו של עזרא, והנה ע"כ לרחוק דר"ח
 לא יחיל כפירש"י משום דהו"ל עד עלמו, ולשון עד לו מכריחו לפרש עד פסוק
 ולו, וע"כ ל"פ הא דמסייע לרב היינו שיחוס עלמו. קודם שעלה חבבל, והיינו
 שכחב דה"י שסם בסיומן ה' בסופו בדה"י א' כחב היחוס מאהרן עד שריה אביו
 של עזרא, אבל אין הסיוע להא דכתב עד לו שי"ך כלל, אלא כלומר מסייע לרב
 דאמר שעזרא ייחוס עלמו, דהיינו שכחב דה"י, ומ"ש ר"ח שיחוס עלמו כחב
 לפני זה הפסוק אין ר"ל לפני מחש' רק לפני דלפני טובא וג"ו דוחק, אבל כמה
 נפלאו דברי הריטב"א ז"ל שהובאו בעין יעקב בהכוח וז"ל, ויש גורסין עד ולו
 והוא ראש פסוק ולו שני אחים והכל ענין א' כי באותו פסוק הוא יחוסו עכ"ל,
 והנה חפשי בכל דה"י ואין שם פסוק מחיל' ולו שני אחים, וע"כ ט"ס הוא
 וכוננו ללו אחים בני יהושפט וכפיר"ח, אבל מ"ש והכל ענין א' כלומר כפי' א'
 וייראה א' שם דעד לו היינו עד עלמו, כי באותו פסוק הוא יחוסו, הוא תמוה
 מאד, וחידה נפלאה היא ולריכה פומר.

הק' שצ"ח יוסף הלוי פייגענברום חופ"ק דאקאטש

סימן ב

(א) בשע"ת (חיד' חוב' א' סי' ה') הקשה כ"ח בלאו בלא חמור ולא תחלו,
 הא עובר ג"כ על הלאו ולא תחלו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם דזה וזה
 והרמב"ם פ"א הי"ב בהלכות גזילה מנה שם ג' לאוין והי' לו לחשוב ג"כ לאו זה.
 וד"י נראה פשוט (דלא קשה מיד) דזה לשון הראב"ד בהלכות גזילה ואבירה
 פ"א (כלכס ט'). כל החומר עברו או אחתו וכו' דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו
 וכו' ואינו עובר בלאו זה עד שיקנה החפץ שחמד, (הלכה י') כל המחלוא ביה או
 אשמו וכליו של חבירו וכן כל כיוצא בזה משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו
 כיון שחבב בלבו הא"ך יקנה דבר זה ונפחה בדבר עבר בל"ח שנאמר לא תחלו,
 (הלכה י"א) תחלו מביאה לידי חימוד, והחימוד מביאה לי"ג, (הלכה י"ב) הא
 למדת שהמחלוא עובר בלאו אחד, והקונה דבר שהחלוא עובר בשני לאוין, לכך
 נאמר לא תחמוד ולא תחלו, ואם גזל עובר בג' לאוין עכ"ל, והנה מלשוני ז"ל
 שכחב וכן כל כיוצא בכן משאר דברים שאפשר לו לקנותן, מוכח מזה דדוקא
 דבר שאפשר לקנותו, אבל דברים שאי אפשר לקנותו ממנו אינו עובר בלא העשה
 כיון דלא יכולא לידי מעשה כמו דאינו עובר על לא תחמוד כל שלא בא לידי לקיחה
 וכן פ"י הסמ"ע בחו"מ ונראה פשוט מדהמכה תמורה לא תחלו ללא תחמוד
 ע"כ דהכונה דע"י זה יבוא ללא תחמוד ואם הוא דבר שא"ל לקנותו ממנו היאך
 יבוא ללאו בלא תחמוד דעל זה אינו עובר עד שיקנה ממנו.
 ודנה הלאו בלא תחמוד אחרי לבבכם ואחרי עיניכם נראה שהלאו הזה

הוא כולל כל הדברים, אף הדברים שאי אפשר לבוא אליהם וכן שכתב בספר
המנוח וז"ל שלא ירדוף אדם אחר מראה עיניו ובכלל זה שלא ירדוף אחר תאמת
העולם הזה, והנה אם הוא רודף אחר מראה עיניו בדברים שאי אפשר לבוא
אליהם הוא עובר רק על המחשבה בלבד, ומעולם לא יבוא ללא תחמוד, ולפי זה
שפיר ניחא דלא הביא הרמב"ם כאן הלא הוא דהרמב"ם כאן מיידי בלא
תחמוד לכן מביא ג"כ בלא דלא תחמוד דהוא מביא ללא תחמוד, ואף דהלא
הוא כולל ג"כ דברים שאפשר לבוא אליהם מ"מ בזה אין הפירוש שחושב בלבד
היאך יקנה דבר זה ונפסק בדבר רק אפי' לא נפסקה הוא עובר על זה אי"כ
אין זה ענין ללא תחמוד, ואם באמת נפסקה בדבר, אי"כ וכו' בלא דלא תחמוד
שמביא הרמב"ם ומיושב שפיר קושיא בג"ל.

והנה הרב הג"ל חידש בזה דין חדש דהלא דלא תחמוד לאו דווקא בחומר
לעצמו אלא אפי' בחומר אשם חבירו או שדכו ושורו לבנו שהוא ג"כ עובר בלא
תחמוד ובזה מיושב קושיאנו והנה בזה נכון הוא כי כן מוכח מהמכילתא, ומיישב
בזה קושיא הראב"ד על הרמב"ם שכתב דאינו לוקה על לאו דלית מטעם דלית
ב"י מעשה, דהרי נוטל החפץ שחומר ואין לך מעשה גדול מזה, ולפי' ניחא דהיינו
דחומר ונפסק חבירו שימכור שורו מדין הא לך מנה ומהא שורך קנוי לבני דקנה,
ובכ"כ ליתא מעשה דהרי נוטל הוא הבן לא החומר עכ"ל.

ולפענ"ד ברור דזה הוי לאו שיש בו מעשה, דלאו שאין בו מעשה פירושו
שלא נעשה בזה שום מעשה, אבל כהא דהבן נוטל ע"י השתדלות אביו נחלא
בגדא האב שהדבר שה' שייך לחבירו נלקח לרשות בנו אי"כ מה לי אם החומר
נוטל או בנו נוטל ע"י ועכ"פ לא גרע מהא דאמר' בתמורה דף ג' ע"ב ד"ה
ומיחר א"ל ר"י לא חמני מימר משום דבדיבורו עשה מעשה ופירש' לא היה
מימר בכלל לאו שאין בו מעשה דבדיבורו עשה מעשה שטושה מחולין קדשים,
ומכ"כ כהא דהשתדל כ"כ בממונו עד שלא יושץ מרשותו של שמעון לרשות בנו
פשיבא דהוי מעשה כן נראה נכון.

(ג) שם (כו' ו) הקשה כ"ח איך מקשו המוס' (עירובין ל"א חוד"ה כאן)
כיוון שמהימני ל"י אם לא שקיל מיני' יחזור, הלא זאת היא עלם החוקה שלית
טושה שליתמו, והרי השתא עדיין לא ידענו מחוקה זו, עד שה' בגמ' על זה
שחוקה שלית טושה שליתמו, ומסיים והוא תהיה גדולה לכאורה.

ול"י נראה דכך הוא קושיא המוס' נהי דאכתי לא ידעינן דחוקה שלית
טושה שליתמו מ"מ לבתר דמסקינן חוקה שלית טושה שליתמו תו לא לריבין
לומר דמיירי בעומד ודואכו וגם דחוקה שלית טושה שליתמו הא די בזה לבד
דחוקה שלית טושה שליתמו ומסתמא ממטי ל"י ואי לא שקלי מיני' יחזור, וזה
הוא כוונת המוס' היכא פריך בסמוך ודילמא לא ממטי ל"י ודילמא לא שקלי,
כיון דמהימני ל"י, היינו דלפי האמת מהימני ל"י מלד חוקה דשלית טושה שליתמו,
ממטי ל"י ואי לא שקלי מיני' יחזור, היינו דכך יכולין לשנית ולמה לריבין לומר
בעומד ודואכו בשלמא גבי נתנו לפול שפיר לריבין לומר בעומד ודואכו וגם דחוקה
שלית טושה שליתמו משום דהסס לא שייך באמנות, אבל כאן כיון דמהימני ל"י

לפי שיטת רש"י ז"ל וע"כ דבוא מלך חזקה שליה עושה שליחותו, וא"כ נוסחמא מחמי' ל"י וא"י לא שקלי מינ' יחזיר, וא"כ למה לי בעומד ורואהו, וזה נראה לי פשוט [ובלשון זה נמצא בדברי פתחים].

והנה יש ליישב קושיא תוס' על דרך תוס' לפי מאי שתי' תוס' דעירובי תחומין הואיל ואסמכי אקרא חמירי ולא הימנעו רבנן ולא היו עירובי אס' לא בעומד ורואהו והקשו תוס' מפסחים גבי בדיקת חמץ דהימנעו רבנן בדרכן וס' דהיינו בבית שלהם דרמי עליהו, אבל שליחות איכא למימר דמייאשי' ע"כ דבריהם ולפי' יש לומר דלרש"י לא ניחא ל"י כחוס' משום האי קושיא דפסחים, ורש"י לא סבירא ל"י כחוס' דמירי' בבית שלהם דסתמא קמיי' הכל נאמני' על בדיקת חמץ ומשמע גם בבית של אחרים שנעשו שליחים, ואע"פ כ נאמני', ולכן הקדים רש"י וכתב דעירובין תחומין אקנוי' שביטה הוא וקטן לא אליס למיקני', ולפי' זה י"ל דגם רש"י סבירא ל"י כסברת תוס' דלא הימנעו רבנן והיינו כיון דקטן לא אליס למיקני' שביטה עבור עממו, לכן איכא למימר דמייאשי' ואינו נחשב בעיני עממו להיות שליח לאחר לקנות שביטה עבורו משא"כ גבי בדיקת חמץ כיון דבבית שלהם מהימן לבדוק, כן נמי נחשב בעיני עממו להיות שליח על אחרים, ולכן לשיטת רש"י האי דהכל נאמני' מירי' גם בביתו של אחרים כן נראה לי.

הנה מס' שביחא כ"ט (שס) כלל גדול בשם אחרונים דכל פלוגתא של חזקה שליה עושה שליחותו הוא רק היכא שלא ראינו עוד אס' התחיל לעשות אך אס' אינו רואים שכבר התחיל לעשות שליחותו או כ"ע מודים שסמכין עליו אפי' בדאורייתא שבודאי נמר לעשות כמו שהתחיל, וזה מיישב קושיא המ"ל על הטור אסא דאומר לשליחו לא ומרוס לי וכלך לתרוס ובא דנע"ב ואינו יודע אס' תרוס לא לא תרוס אין חזקתו תרוס אבל הר"ש פסק דאפי' בשל חורה סמכין אשליח עושה שליחותו הלכך אס' יודע שכרי' תרוס לא חיישין לשמא תרוס אחר ועי' כתב המ"ל ודבריו הללו תמוהים הם בעיני דהא בגמרא חולין אמרינן דאף שמלא תרוס אין חזקתו תרוס דילמא אינש אחרינא שמע ומרס, אך לפי הכלל הנ"ל ניחא דבגמ' אמרי' וכלך ומלא תרוס ופירושו שבעה"ב הלך אלל הכרי ומלא שהוא תרוס, אך הטור בוסף דברים והלך לתרוס היינו שראינו שהשליח הלך לזקוק הכרי ולכך פסק שחזקתו תרוס שמכין שראינו שהתחיל בשליחותו או כ"ע מודים דגם בדאורייתא סמכין על זה כנ"ל וא"ש עכ"ל.

והנה במח"כ יש סמירה מינ' ובי' דא"כ אמאי פוסק הרמב"ם דאין חזקתו תרוס, ואולי י"ל דכוונתו על הר"ש, והטור מסיים ולזה הסכים הר"ש והיו ככ"ע מודים הא בלישנא דהר"ש אינו מובא כלל זה הטעם דהרי הוא כוהב בזה הלשון דאפי' בשל חורה סמכין אס' הוא בענין שיהי' מכשול למשלח אס' לא יעשה הלכך אס' יודע שכרי' לי תרוס לא חיישין לשמא תרוס אחר וכו' ולדבריו דהטעם הוא משום שכבר התחיל לעשות שליחותו הי' לו להר"ש לומר בזה הלשון דאפי' בשל חורה סמכין אשליח עושה שליחותו אס' הוא בענין שכבר התחיל לעשות שליחותו.

ועוד לדבריו דפירש דהר"ש מיירי שהלך לתרום ולכן חזקתו תרום ובגמ' פירשו והלך ומלא תרום, פירשו שבטה"ב הלך אלל הכרי ומלא תרום לכן אין חזקתו תרום, והנה הרמב"ם שכתב בלשונו והלך לתרום ופוסק דאין חזקתו תרום ע"כ סובר דאף דהחיל לעשות שליחותו אין חזקתו תרום א"כ סביר הרמב"ם דהגמ' מיירי בכל גווני, ולפי דברי הר"ש לריכין לומר דהגמ' מיירי שלא הלך לתרום לכן אין חזקתו תרום והר"ש מיירי דהשליח הלך לתרום לכן חזקתו תרום, א"כ לפי זה יש פלוגתא חדשה בין הרמב"ם והר"ש א"כ אחאי לא הביא הר"ש עיקר הדין והמקור מהגמ' דאין חזקתו תרום ואח"כ החידוש דאם הלך לעשות שליחותו חזקתו תרום ולא זו דרך הראשונים ודחילה הי' לריך להביא עיקר הדין ואח"כ חידושו ולא להניח לגמרי עיקר הדין דהגמ', והאמת שגם בהרמב"ם שהוא המקור שכתב והלך לתרום אין הכוונה שהשליח הלך לתרום רק הבעל הבית וכמבואר בלשון הרמב"ם האומר לשלוח לא ותרום והלך לתרום, היינו דבעה"ב הלך לתרום וא"י יודע אם תרום אם לא תרום, הכל הולך על בעל הבית, ולדבריו הי' לריך לכתוב כך האומר לשליחו לא ותרום לי והלך לתרום, ובא דבעה"ב וכו', ובאמת בשערי תורה מביא בזה הלשון, אבל האמת דבעור לא נזכר שם מזה רק הביא הלשון האומר לשליחו לא ותרום והלך לתרום ואינו יודע אם תרום אי לא תרום ומיכאן ובא דבעה"ב לא נזכר שם מיד, וא"כ מבואר בפ"י דכוונה הרמב"ם כמו שכתב בגמ', והלך לתרום כוונתו על המשלח וע"ז פוסק הרמב"ם דאין חזקתו תרום והר"ש קאי ג"כ על זה דבעה"ב הלך לתרום ואף דהגמ' כתוב והלך ומלא תרום אין זה שום דיקדוק דהגמ' ג"כ הפירוש כן והלך לתרום היינו דבעה"ב הלך לתרום דאליכ למה הלך שמה וע"כ ולא סמך כ"כ עליו והלך לשם לראות אם תרום או לא תרום, ואם ימלא שלא תרום, אזי יתרום הוא בעלמו וא"כ אכתי קשה קושית המשנה למלך.

ורגה אם נזכר באחרונים דכשהחיל השליח לעשות שליחותו אז כ"ע מודים שסמכין עליו מזה לא דברו כאן כלום לא הרמב"ם ולא הר"ש ואולי בכה"ג באמת כ"ע מודים דחזקה שליח עושה שליחותו, ואני לא ראיתי בשום ספר זו הסברה אך לא ראיתי אינו ראוי וחשלי מאוד לידע מקור הזה כי הסברה נראה ישרה מאוד וגם הרב הג"ל מביא רא"י לסברה זו מש"ס ר"ה כ"ט ובזה נראים דבריו.

יצחק שבו"עווי"טש הרב מקרומודוב וכעת בלאדז.

סימן ג

(א) בשע"ת (חיד' חוב' א' סי' כ') השיג על התפלי"מ וי"ד סי' קמ"א שהחיד' המוטרה אם אחרים עשו לו, ולע"ד הלדק עם התפלי"מ, דהנה ד"ז ככר נפתח בראשונים דהר"ן ע"ז ריש פ' כ"ה הביא כן בשם מהר"ם ז"ל דשמעון שאפשר לעשות כמותן, וכן שנמדור העליין אסור מדאורייתא אף באחרים עשו לו ואין היתר רק שנמדור התחתון, אבל כל הפוסקים חולקין עליו, וכ"כ הבי' סי'

קמ"א דהטעושי'ע פשטע דבאחרים עושין אין איסור רק משום חשדא דע"ז וא"כ במטורע דל"ש זה מותר, ולמש"כ הכ"ח שם בדעת הסוד שהבין בדעת הרמב"ן דהחשדא הוא משום חשדא דעש"י א"כ גם במטורע אסור, אבל כנר השיג עליו הע"ז ס"ק י"ב דמטורע בזה"ל בשם הרמב"ן דהוא משום חשדא דע"ז, ולדעת הר"ף ז"ל דהשמיט השינויא דאחרים עשו לו יהא במטורע ג"כ אסור, דל"מ לדעת הר"ן דפ"י בהמקשן דפריך מסמי עיני' דרין דיהא אסור מדאורייתא אף באחרים עושין, א"כ כיון דהר"ף פוסק כמקשן גם במטורע אסור, ואפי' לדעת החוס' בד"ה והא דפירשו בהמקשן דיהא אסור משום חשדא דעש"י גם במטורע איכא דך חשדא, ואפשר דלכך השמיט המחבר סעי' ר' דעת הרא"ש ז"ל דברבים מותר להשהות, משום דחש לדעת הר"ף לפי' הר"ן דאיכא איסור דאורייתא ול"מ הא דברבים, וכזו א"ש מה דהמג"א אומ"ם ס"י רמ"ד החיר בקבלות בשבת ברבים כדעת הרא"ש הג"ל ולא חש לדעת המחבר דהשמיט זה משום דהכא ה"ט דאיכא איסור מורה.

וראית כ"ג מחוס' יומא ליחא דטעם החוס' פשוט משום דאפשר לעשות כמותן מהמחא לא אסרו אלא כמותן מחש, ועיין בפ"י ר"ה כ"ב דנסחפק בדעת החוס' יומא הא"ך סברי ועיין בגליון מקור מים חיים על יו"ד שם דהוכיח מדברי החוס' יומא דמותר במטורע וכן הביא בשם ס' משנית דפסק כן, ועיין בביאור הגר"א שם, וראיתי בשו"ת כה"ס חא"ח ס"י מ' שכן דלכך לא חש המח"א הג"ל לדעת המחבר הג"ל ד"ל רק משום חומיא דע"ז לי"מ הא דברבים אבל בשאר איסורים מהני, וכזו ג"ל ליישב קושיא האחרונים בזה דפריך מההיא בי כנישתא אהך שינויא דמשום חשדא הא בל"ז ג"כ קשה הך חרי עיבדי אהדרי הך דסמי עיני' דרין אההיא בי כנישתא, ולהג"ל א"ש למש"כ החוס' הג"ל בהמקשן ה"י סבר דאסור משום חשדא דעש"י והחרגן השיב דהוא משום חשדא דע"ז וא"כ י"ל דהמקשן ירע השינויא דברבים רק ה"י סבר כדעת המחבר דל"מ רק כשאר איסורין ולא בע"ז וא"כ להמקשן ל"ק ד"ל משום ברבים אבל להחרגן דהוא משום ע"ז ספיר פריך וא"ש.

(ג) אטנם בס' הובשח שבת ס"י רמ"ד השיג על המח"א הג"ל וסובר להיפך דרק בע"ז דחמיר רבים לא חסירי אבל בשאר איסורין חסירי ועי"ש שהביא ראיות לזה, וכזו י"ל ג"כ דעת המחבר הג"ל דלא הביא הא דברבים דחש לדעת הר"ף ז"ל דלא הביא השינויא דאחרים עשו לו וסבר בהמקשן דהוא משום חשדא דעש"י ובשאר איסורין לי"מ הא דברבים וק"ל.

ורע"ד ברור כדעת ההוספת שבת דלא בהמג"א, דאל"ה חמ"י לפי' ההוס' דהמקשן סבר משום חשדא דעש"י והחרגן השיב משום חשדא דע"ז, דמאי נפ"מ הא אף אי משום חשדא דע"ז ג"כ ע"כ ל"ל כטעמא דר"ג משום דעש"י הוא הו' ברבים א"כ מה איכפת להחרגן אי נ"מ בהמקשן דהוא משום חשדא דעש"י ג"כ ל"ק מר"ג דהו' ברבים, ולא"ה ענין דחה אומי וחידש דלאו משום חשדא דעש"י רק משום ע"ז, וע"כ דחבוס עש"י לי"מ הא דברבים וא"כ קשה מר"ג ורק פשוט ע"ז מהני והוא רא"י גדולה וק"ל.

ובזה יש לתקן קו' הרשע'א ז"ל במה' ר"ה אחאי פריך וזה ר"ג דחיד
הוא לנהר דמשי רבים שאני אחאי לא פריך תיקף דמשי הסם בחומתם בולט
ומשום חשדא כי' לו למיפקר מר"ג אחאי ליח משום חשדא, וגיל דיל דאי' הי'
הטעם משום חשדא דעשי' אבל היכא דמני למיעבד ביהמירא לא תשרין לי'
דעביר באיסורא, והא דאמר שמואל סמי' עיני' דין דליכא למיעבד ביהמירא
דאפי' ע"י עבדים ג"כ איכא שבות כמוש"כ החוס' בריה שאני, אבל גבי ר"ג
דליכא שבות משום מלוה כמוש"כ החוס' הכ"ל ליכא חשדא, או דיל' כמוש"כ
בשבות כח"ס הכ"ל שם דמביא מהכ"י אוריח סי' חקפ"ו דהיכא דטושה מלוה לא
יחשדוהו דטושה המלוה בעבירה, אבל לנהר דמשי דברבים שאני איכ' ע"כ לאו
מבום חשדא דעשי' רק משום ע"ז כמוש"כ החוס' שבת הכ"ל דבשאר איסורין
ל"מ הא דברבים איכ' אחאי יחשדוהו לר"ג דלא עשאו משום מלוה רק לשם ע"ז
ול"ש טעמים הכ"ל וה"ש.

ג) וראיתי בש"ס חת"ס ח"ו סי' ו' שנשאל אורות טס כסף שכולטת בו
לורח משה ואהרן ודעם השואל דאפי' דברבים ליכא חשדא מ"מ מכוער הדבר
כמוש"כ הש"ך בשם רי"ז, והשיב לו מש"כ דברבים ליכא חשדא הדין עמו, אפי'
דהרי"ף והרמב"ם לא כתבו מכל מקום גראה עיקר בש"ס בהרא"ש דאל"ס קשה
מההיא בי כנישתא וז"ל דהי' של פרקים, והוא דחוק דאגדרטא שהוא לכבודו של
מלך יכ"י של פרקים וע"כ דלא נאיר הש"ס מהך דברבים ליכא חשדא רק מהך
דרי"ג דשכיחי רבים גבי' הוי ברבים עכ"ל, ולע"ד ליחא לדבריו דאיכ' קשה כנ"ל
אחאי פריך אהך שיטתו דברבים אחאי לא פריך בל"ז מההיא בי כנישתא אהך
דסמי' עיני' דין, וע"כ ל"ל כמוש"כ בחי' הר"ן ז"ל שם שמביא בשם גאון דההיא
אגדרטי שעת השמד כי' וכשנעל השמד העבירוהו משם והכי פריך דבשלומא חי'
איסור קיום הוא מה"מ ומשום חשדא ליח' ל"ק דלא הוי יכולין להעבירו דהי'
אונסין והא דל"ל בה דל"מ לחשדא אבל אי ליכא איסור מה"מ רק משום חשדא
אחאי עיילו בה ניחוש משום חשדא עכ"ל, וכן מוכח בהרא"ש דהי' אונס דכי'
ועיילו בה נכרים אגדרטי עכ"ל, ואיכ' להרי"ף דלא הביא הא דאחרים עשו וסביר
בהמקשן דאיסור קיום הוא מה"מ ומשום חשדא ליח' ל"ק מההיא בי כנישתא דהי'
באונס כנ"ל, ושפיר ל"מ הך דברבים, ואפי' לפי' החוס' דפי' בדעת המקשן
דהוא משום חשדא דעשי' י"ל כמוש"כ בס' לחם בתרים שם דל"ק מההיא
אגדרטא דלא יחשדוהו דידוע הי' בדבר שהנכרים שמו אגדרטא אבל משום ע"ז
פריך וא"ש.

עוד כי' שם החת"ס דהא דכי' שם בש"ך דאף ברבים מ"מ מכוער הדבר
ביינו שלא יעשה כן לכחילה אבל אם כבר נעשה ליח' לן בה דאל"ה קשה
מההיא אגדרטא דלא חיישי' לכיעור וע"כ דהיכא דכבר נעשה ליח' בית מיוחד
עכ"ל, ולע"ד ברור דאינו כן דאיכ' למאי נפ"מ הכ"ל זה הש"ך דלעשות הורה
איסור מה"מ ואף ע"י עבדים איכא שבות כמוש"כ הש"ך סי' כ"ט, ושאר לירות
ספק בשו"ע סעי' ו' דמוחר לזור וע"כ לענין לשהיה דמכוער אף דכבר נעשה.

ול"ק מההיה אנדרטא רכין דהי' באונס לא נמנעו מללויי משום כיטור ורק משום חשדא פריך דלא ליעיילו בה אף דהי' באונס, טוב מלאחי ברדבין ח"ר סי' ק"ז ש"י וז"ל דאע"ג דליכא חשדא מ"מ מכוער דדבר וההיא אנדרטא באונס פנימוהו שם ומסירה הוי מללו בה דאי משום חשדא ליכא דרבים הוי ואי משום מכוער הס לא הניחו שם אלא באונס הניחו שם עכ"ל הרי בדברי.

(ד) וראיתי להפרישה סי' כ"ה ש"י במש"כ הטור בשם ר"ת דבחמה ולבנה אסור בין בולטין בין שוקעין בין לעשותן בין לשהותן דהאי בין לשהותן הוא מה"ט משמע דגם אסור לשהותן דכ' רבינו ברישא באיסור תורה מיירי עכ"ל ולא ידעתי דאיכ' איך המיר הטור דברים כיון דאינו משום חשדא רק איסור תורה, וגם ר"ת לא כתב זה רק למחץ קו' החוס' דמאי פריך, והא ר"ג דיחיד הוי דילמא הי' שוקעת, וע"ז ח"י דלבנה שוקעת הוא ושפיר פריך וע"ז משני דנשיא הוי דברים ואיכ' אי מה"ט מה מהני דברים ול"ע, וקשה לי קלמ' לדעת ר"ת דחמה ולבנה שוקעין הן ברקיע אחאי לא נימא איפכא דחמה ולבנה אינו אסור רק בשוקעין כיון דלא אסרה תורה לעשות רק כדמוהן אחאי בשאר משמשי מרום אינו אסור רק בבולטין משום דבולטין הן ברקיע כמ"כ נימא בחמה ולבנה איפכא דאינו אסור רק בשוקעין ואיכ' מאי פריך מ"ג דילמא היו בולטין ול"ע"ק.

(ה) ורענן קו' החוס' הל"ל דינמא בר"ג הי' שוקעת ג"ל לדעת הרמב"ן ז"ל דכל דאסור מה"ט בעשי' אין חילוק בין בולטין לשוקעין, ואיכ' לענין לשהות אי הי' משום חשדא דעשי' הי' אסור אף בשוקעין כמו"ס"כ הב"ח הג"ל, רק דלמסקנא אינו אלא משום חשדא דע"ז כמו"ס"כ החוס', אבל בר"ג דבכל השקלא ופריא לא רלה לשנויי דאחרים עשו לו משום דהוא דחוק דאיך ידעו עכ"ס לעשות זרת לבנה אס לא שר"ג עשאו כמו"ס"כ הריעב"א ז"ל וכיכ' הפ"י במס' ר"ה וכו' דלא מלא הי' מרווח הוכרח לשנויי דאחרים עשו לו ואיכ' י"ל דאף דלי"ט משום חשדא דעשי' למסקנא אבל בלבנה דר"ג יחשדוהו אף בעשי' מטעם הג"ל דיאמרו בלבם משחמא עכ"ס לא ידעו לעשות זרת לבנה וע"כ דר"ג עשאו איכ' אסור אף בשוקעת וא"ש.

רע"ן בלחם סתרים שם דהוכיח דרעת החוס' כהרמב"ן ז"ל מדלא הקשו בן לעיל בפירכא דאיך עשאו ר"ג דילמא הי' שוקעת וע"כ דבאיסור מה"ט אין חילוק עכ"ר, ולע"ד ברור דאינו כן מדכתבו החוס' לעיל ע"א בד"ס לא דהא דחני טבעת שחוחמה שקוע אסור לחתום בה מיירי בפירכא דהס' ואפ"ה חני שם בולט מותר לחתום בה משום שיהי' שקוע ופירכא דהס' אסור מה"ט בעשי' איכ' מוכח דאף באיסור מה"ט בעשי' מותר בשוקעת, והא דלא הקשו החוס' לעיל משום דלעיל לא ידע החילוק בין בולטת לשוקעת וק"ל, ועיין בלחם סתרים לעיל מ"ב ע"ב דכ"ז ראי' לדעת הרמב"ן ז"ל מהא דפריך שם אי בעושה כל המזלות מי שרי ונזיל פריך לדעת ר"ת דבחמה אף בשוקעת אסור ואיכ' י"ל דהא דחני כל המזלות מותרין מיירי בשוקעין חוץ מחמה דאסור אף בשוקעין וע"כ דכל מדי דאסור מה"ט אסור אף בשוקעין עכ"ר, ובמחכ"ט נעלם ממנו דברי הטור והרא"ש

דל שכי' לרעת ריח זיל דחמה ולננה כוכבים ומזלות אסורין אף בשוקטין וא"כ
שפיר פריך דכל המזלות אסור בעש' אף בשוקטין לרעת ריח זיל וז"ל.

(עוד יבא אי"ה).

יחיא"ל מאיר גילדרא אב"ד דפ"ק דאברא.

סימן ד

א) ידוע קושית הרב הגאון מוהר"א זללס"ה מטשאלנאווי בזה דאמרי
בפ"ק דמכות הרנו אין נהגין דכאשר זמס ולא כאשר עבס ע"ש דהא כתי' יד
העדים חיי' בו כדאשונה וא"כ מייבין מיסה מטעם רוחא שחרנו נפש שלא כדין
והרבה תירוצים נאמרו בישוב קו' זו כגון שחרנו שלא בהתראה דעדים וזממים
א"ל התראה כמבואר בכמוכות (ל"ג) וכדומה.

ולעגיד אפי' בישוב קושית הגאון ז"ל דמכות (ו.) פריך הדוג יזיל הורג
יזיל ומשני יקום דבר ממקיימי דבר הכתוב מדבר דהבע"ד (הסרוג או הסורג)
לא הוי ממקיימי דבר ואין עליו שם עד ע"ש.

ב) כן י"ל שהסורג כהאי גוונא שחרנו בחזרת עדות (יד העדים חיי' בו
וגו') הוי שפיר ג"כ ממקיימי דבר כמובן ומבטלין כל העדים מטעם נמלא ח' א'
קו"פ דבטל כל העדות וא"ש.

ג) בנחזות (מ"ה.) נבילה ועריפס לא יאכלו הכהנים כהנים הוא דלא
אכלו הא ישראל אכלו כד"א הואיל ואישתרי מליקה לגבייהו אישחרי נמי נבילה
ע"ש והקשה הגאון אב"ד דפיטקוב ז"ל (מח"ס ברית אברהם) האך אפשר לומר
כן דא"כ יהא הריאה והב"מ אסורים לכהן כמו לגבי כיון דלאו בשחיטה חליא
מילתא כמבואר בחולין (לג.) ולמ"ד פ"ק דחולין דבית השחיטה רותח תהי' כל
הבהמה אסורה משום שנכלט בה אצמ"ה בשעת השחיטה.

ולעגיד דאפ"ל בישוב קו' זו דוראי אין ה"א לימר דאישחרי להם מליקה
דהיא במקום מזה שחיטה כמ"ס מליקתה זו היא שחיטה רק דהא מבואר
בחולין (כ.) כשברה מפרקת ורוב בשר עמה נבילה אמר רבא אי קשיא הא קשיא
וכי ממה עומד וחולק כו' אימא כך ה"י עושה חוץ שדרה ומפרקת בלא רוב
בשר כו' הגיע לוושט או לקנה חוץ סימן אחד או רובו ורוב בשר עמו ע"ש
וז"ש דכד"א דמלות מליקה הוא דחותך שדרה ומפרקת עס רוב בשר דהוי
נבילה וכד"א דאישחרי נבילה לגבייהו קמ"ל דחותך בלא רוב בשר וא"ש.

בנחם בעגדירל וויינגארט מו"צ דפ"ק ראדום.

סימן ה

בשאלתי הלכה למעשה אמר ה' לו רק ככר אחד שלם בשנת איך יעשה.
אם יניחו שלם לקידוש מפני שלחם שלם עדיף, או יחמכו לשנים כד שיהא לו

לחם משנה, ולכאורה לדרך לומר כיון דלחם משנה יש לזה דמו בחורה, בודאי עדיף לחתכו לשנים כדי שיהי' לו לחם משנה (כשבת) ובאמת כמעט כל הראשונים הריק והרמב"ם והרא"ש והטור שהעתיקו הדין של לחם משנה בשבת לא כתבו אלא לחם משנה לבד, ולא כתבו שיהא דוקא שלימות, רק ראיתי בסמ"ג עטין מזה ל' כחב, ולדרך לבטל בשבת על שני ככרות שלימות וי"ל שאין כונת הסמ"ג שזה לעיכובא, רק למנוח מן המוכר עדיף טפי שיהא שלימות ופלא על הרמ"א שכחב ג"כ בס"ר ע"ד סעי' א' והגיה על דברי הב"י שם מלת שלימות, ולא הביא מקורו מהסמ"ג ואולי הי' מקורו מש"ס ברכות דף ל"ט ע"ב כמו שהובא בדילור הנרי"א וי"ל ס"י הלא.

ובאמת לענין מש"ס ברכות לאו ראוי גמורה היא כדמובא למעין שם ויוכל היות שלכן כתב הגר"א וי"ל בלשון הזהב כן משמע אבל ברמ"א ג"כ נוכל לומר כונתו כדי שיהא מנוח מן המוכר.

רבינו גרסי' בספרים ומלמדי בספר משיב דבר מהגאון הנז"כ זוק"ל חלק א' ס' כ"א שהשיב שם לבטל תודות המנהג שהי' בבית מוסדו הגאון מוהר"י וי"ל שבהאחר אחד מהמכובדים בש"ק נותנים לו שתי חתיכות לחם משנה, והקשו החברים על מנהג זה שהוא נגד הדין דא"כ מי שיש לו ככר אחד שלם ראוי הוא יותר לבטל לשתי פרוכות לקיים לחם משנה, ולא כן מחבאר דעת רמ"א (ס' רז"א) וי"ל ולפחות לא יהי' לו בסעודה שלישיית פחות מככר שלם, והביא הגאון הג"ל עוד ראוי שנאמן שאינם שלמים אינם נקראים לחם משנה מש"ס מנחות דף מ"ו ע"א בלחמי תודה, שאם נפרס אחד מהם בולן פסולין, ובשלמא בלחם הפנים שם י"ב חלות בלימלוס בעינן, ושפיר אמרינן אם נפרס מאחד מהם פסולין, שאם נאמר שגם פרוסה לחם יחשב, ויהי' י"ב חלות, אבל בלחמי תודה המספר אינם מעכבין כדאיתא בגדרים דף ו' ע"ב חלות אינן אלא למנוח, וא"כ יורק הפרוכות, ולחם נקרא, אלא מוכח מהבא דפרוכה לא נקרא לחם, והוא מפרש שהפירוש נפרס הוא שנחלק ונבדל קצת מלחם אחד אבל ישנה החתיכה בעולם, אבל המעיין בשיטה מקובלת מנחות דף ח' ע"א וי"ל בשם הרגמ"ה נפרס לחמה נחסר לחמה"ה משמע שנשאר לנו לחם אי' שלם והחכרן ליתא בעולם ושפיר אמרינן דפסול בכה"ג מפני שנחסר השיעור הדרוש ללחמי תודה וזה דאמרינן בגדרים ו' ע"ב שמספר הלחמי תודה אינם מעכבין, אבל הקמח הדרוש לר' מיני חלות ס"י בשלמות, ויע"י ברשי מנחות דף מ"ו ע"א ד"ה, נפרס לחמה"ה, ובאמת יש לעיין אם נבדל אחד מלחמי תודה או מלחם הפנים על שני חלקים אם יועיל החיבור משני חתיכות לעשות לחם שלם כמו שמלינו בערבין דף פ"א ע"א אם חפרה בקימס בערבין לו בה, וכן הוא בהלכה באמת לענין עירוב, ולא ראיתי מי שהעיר בזה (*) ומסקנת של המשיב דבר הג"ל דהעיקר בזה תלוי איך

(*) ויש לחלק דהתם בעירוב העטם משום איבה כדאיתא בש"ס פ"א ומשום שפיר מהני הפירה, אבל בלחם הפנים לריך להיות שלמים מדינא וכיון שעי' חימוך נכללו שוב לא יהני הפירה, וכיון דאידחי אידחי.

בא הלחם לפנינו אם בא הלחם לפנינו שלם לא יועיל מה שיחזקו לשנים ולא יחשב ללחם משנה, אבל אם בא פרום לפנינו אז שפיר קרוי לחם משנה, ולכן העלה שקורס שיניו על השלחן הלחם לקידוש לר"ך איזו גבול לחזקו הכבד לשנים והמקדש ימלא שני פרוסות לפניו ואז דוקא ללחם משנה יחשב, ובאמת יש להבין אם נכח"ג נקרא לחם משנה, לזה כתב הרמ"א הר"ל, ולפחות לא יהי' לו בסעודה שלישיית פחות מכבר אחר שלם הא יש טעם פשוטה לחסכו לשנים ואז יהי' לו לח"מ, ולענין הקלושה דוחק הוא מה שמפרש המשיב דבר דברי הרמ"א שתיירי דבא הכבד לפניו שלם ואז לא יהי' סה שיחמיכו לשנים, ונראה' לי בזה דברי ידירי הגאון מוהר"ל פיין שליט"א הגאב"ד סלאנים שג"כ הסכים לדברי (וזה ה"י קודם שראיתי התשובה בס' משיב דבר) לר"ך לחסכו מקודם לשנים כרי שיהא לח"מ ומהרמ"א הג"ל לק"מ, מפני שבכלל יש הוכחה שעל סעודה שלישיית אינו לר"ך לחם משנה דאיתא בעיור בשם הירושלמי דמהלחם משנה של הנון עשו ד' חלות חלה אחת אכלו כיום ו' והשני' בערב והשלישית בשבת בבקר וזמילא נשאר חלה אחת על סעודה שלישיית, ואם נאמר שגם על סעודה שלישיית לר"ך להיות לחם משנה ה"י להם לעשות חמש חלות מהמן שלקטו על ש"ק כרי שיהי' להם גם על סעודה שלישיית לח"מ כמו בסעודה הראשונה בלילה, ובסעודה השני' בבוקר, שהי' להם לח"מ מזה מוכח שעל סעודה שלישיית בכלל אינו נחזק כ"כ לח"מ, ואז יוכל היות לחם אחד שלם יואר עדיף משני חליים ויש להאריך בזה, וקלרתי ויעוי' במדרכי עירובין ס"פ חלון ומה שאיתא בשע"מ א"ח סי' רע"ד בשם הח"ל לענין לח"מ ובשם שאר אחרונים הוא בודאי לענין ללחם בלח"מ מטה מן הסוחר, ואין בספרים ח"י לענין בזה.

משה אהרן פערדמאן חופ"ק ארש"אן.

סימן ו

(א) בשע"מ (חיד חוב' א' הוספה שער שלום אות י"ג) קרא לי שלום והנה מר לי מר שלא הקיל משאי מאומה דמיל להרא"ש חילוק זה ולומר לדבר פשוט שגם במקרקע אי פשוט להגמרא (נדרים ס"ה:) להיפוך ואי הוה גז' ס"ל בריבית דהם במקרקע לא הוה פריך בפשיטות דלענין כתובה הם כמטלטלי הא הוא מחלוקת מנאים לענין כמה דברים אמנם מלחמי בפילפולא חרישאה (שבועה פ"ו אות ס"א) דרמי אר"ש ואטור אהדיי מתקנות אחרים וגם מסקנות נסחרת מהרא"ש (דר"פ א"ג) שהבאתי מהם' דשנועות ונ"מ שהבאתי חזיון דמחלקי בין שבת לב"מ מילתא נעמח מהבבבא דרביה הוה כהלואה ודמי לב"ה ומגמרא (ב"מ ל"ה) שפיר הבאתי מדלא חוקי נקמה העומדת לקלור, מכלל דהיא היינו קרקע, וטעמ"מ שם דהניא ב' פירושים א', דאייירי במחוברין, והב' בחלושין, וא"כ להפירוש א' ילח"ר דכן מטלטלין, ולהשגי דמקרקעי דמי, מדלא חוקי נקמה העומדת לקלור, מוכח דזה פשיטא דהוה במקרקעי.

סתירת ההוס' לענין שבת לא בנה כלל, דל"ל למימר דאייירי ביבשין ולא

משום חלישה נקט, לוקי בשאין יבסין ומשום חלישה נקט, הלא משום דעמידות לקנור היינו יבשים, דאין קולרים קורס שנהיבשי כידוש, והא דלא לוקי כשלא עמדו לקנור, הוא משום דכבר קלר ונשחרו רק הקסין בארץ, מכהמא היו עומדות לקנור.

(ג) שם בענין קנין בחים לא פירש מר אי גס כשהכחו בפירוש שאשרו במיירה אלל כריענט, ג"כ יכול הלוקח לטעון ק"ל, דלע"ד בודאי לא קנה קורס האיסור, מדלא יכול הקונה למכור בית זה לעולם בערכאות מדא"ל שטי"מ מאושרת, וכע"מ דהמוכר יכולים לגבות ממנו נחלתו הקנויה, ואם יתיקר יכול המוכר גוי"א לתת שטי"מ למי ולגבות ממנו ביתו קנין כספו ומשפוטיו מונחים על קרן הלבי לית מאן דפליג דלא נמר דעמו לקנות בזה ואם ימאן המוכר לחתום בערכאות ודאי היה חוזר הטקח מהקנין.

(ג) שם (חוב' ב' בהוספה שער שלום אות ב') מביא כ"ג הם' שער דעס וכחב דכר נייס ושכיב אמר להאי שמעתא כו' דהכו בקש, שאם היה בחול הוגיל אם ללכת בשבת אבל אם היה בשבת אי"ל לפרט.

אברך יש לרחוק הראי' מטעם אחר אע"פ שעל עסק ממון ודאי, אסור לשאול באות דמחלל שבת, אבל שם היה ספק פ"ב, מאי אהרת אי"כ מותר גס להלחם מוטב שיחלל שבת פ"א לשאול, משיחללו הכלל ישראל והוא עמהם פעמים הרבה כדאמרינן (פסחים ד') למג"מ ליש"לו כו' וכדק"ל היכא דאיכא לברורי מכרינן, וע"ש תר"ה לאו, דאם איהיה בעיר צריך לשי"לו, ובפרט ממ"מ, אם אין פ"ב לא יענה ולא יחל שבת, דמשמיה לא יסייעו ידי ע"ע ולא יעשו ניכא בשקרא לעבירה "ובדאי"א עירובין (מג.) הני שב שמעתא דאחאמרה בשבתא לאו אלי' אמרינהו כו' פירוש ומוכח דאין תחומין למעלה מיד, דאלי"כ לא הלך באיסור, ואם יענהו האו"מ מוכח דיש חשש פ"ב ומוחד להלחם ג"כ, אבל במקום שאין חשש פ"ב לחנם ישאל ואכור משום ממלוא חפץ.

גם מה שדחה לדברי הרש"מ, אומר אני ששפתי כהן ישמרו דעת דהשאל והנשאל הוה שנים שטושה, והוא השיאם לד"א, ע"י (יומא עג.) פני השאל כלפי הנשאל כו'.

ורציתי לה"ר מדתני שם ואין שואלין בקול ולא מהרהר בלבו כו' ואין שואלין ב' דברים כאחד כו' הו"ל למיתני ג"כ ואין שואלין בשבת, אבל י"ל משום דלפ"נ שרי ורוב השאלות הו' כלל היו בפ"ג, לא פסיקא לו למיתני אין שואלין, ולמאי דאחר שם ר"י מעלי"ד דהיו האותיות בולטות כ"פ הרמב"ם, פירוש ולא זו ממקומן נ' לכאורה דטודאי לא שייך כתיבה ועמיתו נ"י הסעורר על הגרש"מ הא הוה זה יכול וזה אי" דחייבים.

(ד) ורי ק' אגמורא דעירובין שם הרי ב"ר של שמואל הרמתי קיים כו' משמע הא אין את מי לשאול שואלין באו"מ או"מ ע"י סמורס (ט"ז.) אי"ל לפנחס שאל כו' אי"ל לאו בשמים היא כו' אע"פ שלא היה את מי לשאול, וכפירש"י בעירובין שם גופא ד"ה ורבי כו' מירי דאו"מ אין שואלין באו"מ משמע בכל ענין, וע"י (יבמות ק"ב.) אי אחר מוללין במנעל שומעין לו כו' והני שב שמעתא

דעירובין (מנ.) הגיל, וע"י (ג"מ ק"ד.) מהו שיסדרו לבע"ח ושם חדרה מהו (ובנהדרין טט:) היבא דהחוק שאני כו' וכו' (נט חדרה לא.) וז"ל בעירובין שם בחל"ל קאמר, אפילו אי סומכין אביק ושמים היינו באין ברירה אבל לא במקום ש"ל ממי לשאול, ויותר ג"ל דבעסקי ממון גם בחול אסור לשאול באר"ח עשוס לא חשא ונזמר וכו' גם בשבת מותר לשאול.

ועוקל להסיד דגמי עירובין הגיל מה היתה שאלתו דרוד בא דין ערוך בחורה במחמרת א"ל דמיס בין בחול בין בשבת כנהדרין (עב) וע"י יומא (פה:) מ"ט דמחמרת חזקה א"ל מעמיד עלמו על מחמו כו' וכ"ס דקשה דאחר שם כשכחו על עסקי ממון אין מחללין עליהן אם השבת כו' וכן נפסקה להלכה באר"ח ששכ"ט, הא הוה מחמרת כמבואר ברמב"ם (פ"ט דגנבה) דה"ה בגן וקרפף ושרה כלילס וכו', וכמ"ל (שם סק"ה) הקשה יניחנו ליקח הממון ולא יחלל שבת ואפשר כיון דאין אדם משמיד עלמו על מחמו כו' אבל באדם יחיד יניח ליקח ממנו ולא יחלל שבת כו' מה יעשה גמ' הגיל בנהדרין ט"ב: בין בחול בין בשבת כו' גם עשה עלמו כלל ידע כגמ' הגיל במחמרת וחירץ מסבירא דידיה, ולהשנות הראב"ד שם (ספ"ט דגנבה) דהורחה השמש עליו אין מקרא יולא מידי פשוטו רק כלילס ולא ביום א"ש, ולהרמב"ם ז"ל דהיינו דוקא שכלל לנינות לשדות לדיר וסבר במקום שאין בעלים מלוים וידוקדק הקרא שוים אם הגרנות, שהם דיר וסבר ולא בבתיס במקום שהבעלים מלוים ויסייע לשון מקרא זה להרמב"ם וע"י שבת (סנ.) אר"כ נמירנא לכלהו ש"ס ולא ידענא דאין מקרא יולא מידי פשוטו כו' מסייע להרמב"ם דלהראב"ד איך לא ידע דין מחמרת וע"י מגדול עוז ארמב"ם שם והג"ה דש"ע אות שכ"ט סע"ז דהכל לפי ענין וא"ש אך ק"ל אגמרא דב"ק טט: דלכטים מוזין גנב הוא, וש"ס, ליפטר לגמרי בדברים קניניהו מטעם מחמרת הגיל.

באיר זאב סמאליאטינסקי מו"צ דפה סעמיאטיש.

סימן ז

(א) בשע"ת (ח"ד חוב' ד' כ"י א' אר"ג) חירץ כ"ת מה שהקשיתי על הפמ"ג (כשער שלמה אוח א) וכחכ שהפמ"ג לשיטתו שדחה ראית הרשב"א משרץ וכחכ יבש דהכס אפילו בלא טמא למפרע אע"פ שאפשר להיות שפסלו נעשה אכן לענין אע"פ שמשרץ ליבא רא"י להרשב"א משום דאיכא חרתי לרע"הא כמ"ס כ"ת אבב מכתם יבש הרא"י חזקה מואר וכ"כ החוס' גרה ד"ג ד"ה ושרליס בכתם יבש ע"כ טמא למפרע" דהיינו עד שעה הבדיקה ומדכחו ע"כ מבואר בהד"א שאין פשוטא לכו"ע דלא אזלינן בחר חזקה והוא משום דס"ל כמ"ס הרשב"א כיון שאי אפשר להיות שטעשה עכשו לא אזלינן בחר חזקה ומה שהחמירו בלא ע' חוס' שם וא"כ מוכח מאן להפך חמה שכח הפמ"ג בסימן פא וכ"כ הש"ך בסימן פ"א שהנחתו כשער שלמה הגיל ש"ס רא"י לזה מכתם והקל"ד איך לא הוכיר הפמ"ג שמהרשב"א והש"ך מוכח להפך מדבריו.

וּמִשֵּׁשׁ כִּמֶּה שֶׁהַמֶּסֶד חֹלֵין מִיָּרִי בְּנִינֻת וְהַאֲסוּר הוּא מִשּׁוּם חֲהַרְלֵל
וְהוּא מִדּוֹשׁ גָּדוֹל הַאֲחֵר לִפִּי עֲיִינֵנו לִכְאֵל גִּימ' בֵּין שִׁעוֹר שָׁמַיִם אִי חֲהַרְלֵל שֶׁהִי
שָׂהִיָּם הוּא רַק מִדְּרַבָּן וְהִי הָלָא כָּל דְּכָרִי סוֹבְבִים עַל הַמַּחֲבֵר וְהוּא כֹּהֵב
בְּהִיָּא דְּמִיָּרִי בְּחֻלְבַּב בְּחֻלְבַּב וְהוּא בְּפִתּוֹת מִס' וְהַדְּקָלִיד שֶׁהִי מִיָּרִי בְּלֹא נֹדֵעַ
וְכִמֶּה דְּהַמַּחֲבֵר הוּא מְהוֹסְרִים כְּמִשֵּׁשׁ כִּמֶּה זִיא ע' כִּלְלִי סִימָא אִתָּא שֶׁכְּבִי הַחִיר
בְּלֹא נֹדֵעַ וְאִיכָּא קֶשֶׁה מִדִּידִיָּה לְרִידִים וְכֵן קֶשֶׁה עַלִּי מִמֶּסֶד חֹלֵין שֶׁאֲסֻרוֹ בְּלֹא
נֹדֵעַ אִי כְּמִשֵּׁשׁ דְּכֹאן שֶׁאִי דְּאִיכָּא חֻקָּה לֹאסוּר.

(ג) בְּדַבְרֵי הַשְּׁאֵלָה בְּשַׁעֲרֵי אֵם יֵשׁ לִבְטֹל קִדּוּשִׁין וְנִשְׁוֹאִין הַנְּעֻשִׁים בְּעֶרְמָה
לְרִידִי נִפְשוֹת נִלְטִי לְהַחֲמִיר כְּמִשֵּׁשׁ כִּיג בְּשַׁעֲרֵי (שְׁנֵה יב ח'ד סִימָן ג אִתָּא ו)
כִּי חוּץ מִזֶּה מִה שֶׁכֹּתֵב כִּיג שֶׁאִין פּוֹחֲחִין בְּטוֹלָר יֵשׁ לֹאסוּר גִּימ' מִמֶּה שֶׁכֹּתֵב תְּהִי
שֶׁלֹּא אֲחֵרִין אֲדַעְמָא דְּהִי לֹא קִדְשָׁה נִפְשָׁה אִלָּא לַעֲבִין יִבְמָה לְשׁוֹק שֶׁאִיָּה אִלָּא
בְּאֲסוּר לֹא אִבֵּל לֹא לְהַחֲמִיר אִשָּׁה הַחֲמוּרָה מֵאֵד וּמִשֵּׁשׁ כִּמֶּה בְּשַׁעֲרֵי (שְׁנֵה יב
ח'ה סִימָן ד אִתָּא ו) שֶׁאֲפָשָׁר לְהַחֲמִיר לִפִּי שֶׁהַחֻפָּה נִעֲשִׂית בְּלֹא רְשׁוֹת הַרֵב דְּמִתָּא
זֶה מִדּוֹשׁ נִפְלֵא שֶׁהִי כָּל הַמַּעֲשִׂים דּוּפִי בְּקִדּוּשִׁין בְּלֹא הַרֵב הִינּוּ דּוֹקָא לְהַחֲמִיר
וְלְהַלְרִיךְ קִדּוּשִׁין אַחֲרִים אִבֵּל לֹא לְהַחֲמִיר אִיָּא לַעֲלֵמָא דְּאִלִּיכְּ אֲמִאִי אֲמִרוּ הַמַּקְדֵּשׁ
בְּלֹא עֵדִים אִיָּה לְקִדּוּשִׁין הוּא לְמִימֵר גִּימ' הַמַּקְדֵּשׁ בְּלֹא רֵב אִיָּה לְקִדּוּשִׁין אִיָּה
זִיא וְכֵן מִשֵּׁשׁ שֶׁס לְהַחֲמִיר כְּדִי שֶׁלֹּא תִּהְיֶינָה בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל כֹּהֲפָקֵר לִפִּיד קֶשֶׁה
לְסוּחֹךְ עַל סִבְרָא שֶׁלֹּא נִמְלָאָה בּוֹה בְּשִׁים וּפּוֹסְקִים כְּמִשֵּׁשׁ בְּשַׁעֲרֵי (שְׁנֵה יג ח'ה)
וְכֵן מִשֵּׁשׁ כִּמֶּה בְּשַׁעֲרֵי (שְׁנֵה יב ח'ה סִימָן יח) שִׁים לְהַחֲמִיר מוֹמִשִּׁיכְּ הַרֵן פִּי
הַאֲמִיר עַל הַמַּשְׁנֶה הַמַּקְדֵּשׁ אִשָּׁה וְאֲמִיר קֶסֶבֶר הִיָּתִי שֶׁהִיא כֹּהֲנֶת וְעִי כֹּתֵב הַרֵן
בֶּאֱן שְׁנֵה רֵבִי דְּמִהִי גִלּוֹי דַּעַה לִּבְטֹל קִדּוּשִׁין עִי גִיטִין דְּמִיָּה רִימ' הוּא וּפְרִשִׁי
כִּי הִי דְּלִרִימ' לִימ' גִּלּוֹי דַּעַה אִלָּא וְדִאִי שִׁזִּיא שֶׁהִי הַרֵן כֹּתֵב שֶׁס אִו שֶׁהַמַּשְׁנֶה
הִיא לִרִי מִיָּנֵה לְחֻדָּא שֶׁאִיָּה מִנְּאִי כְּפּוֹלִי מְבֹאֵר דְּלִידִין בְּלִרִיךְ חִיכ' לִימ' גִּלּוֹי
דַּעַה לִּבְטֹל קִדּוּשִׁין וְכִי לְהִבִּיא רִאִי לֹאסוּר מִמֶּסֶד פִּתּוֹת קִדּוּשִׁין פִּיב דְּאִתָּא הַחֵס
הַמַּקְדֵּשׁ אִשָּׁה וְאֲמִיר קֶסֶבֶר הִיָּתִי שֶׁהִיא כִּךְ וְנִמְלָא שֶׁאִיָּה כִךְ מִיָּמ מְקוֹדֶשֶׁת וְעִי
מִסִּימָה הַמִּסְפָּחָה זֶה הַכֵּל כָּל שֶׁנִּפְלֹ קִדּוּשִׁין לִידֵה אֲעִיפִי שֶׁהַטַּעַם (אִתָּא ה) אִו
שֶׁהִיא הַטַּעַם מְקוֹדֶשֶׁת וְהִינּוּ בְּכֹתֵם אִבֵּל בְּעִימ' אִתָּא לַעֲבִיל שֶׁאִיָּה מְקוֹדֶשֶׁת
מְבֹאֵר מִכָּאן שֶׁלֹּא מִהִי לִבְטֹל קִדּוּשִׁי אִשָּׁה כָּל שׁוֹם טִזְרָקִי וְרִמְאֻת בְּעוֹלָם בֵּין
מִלְדוֹ אִו מִלְדָּה כִּיג שֶׁלֹּא הַחֲנוּ בְּפִרוֹשׁ וְכֵן יֵשׁ לְהִבִּיא רִאִי מְנוּבָּתִי אֲהִיעַ שֶׁנִּשְׁאֵל
בְּאִשָּׁה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה וְנִשְׁאֵת לְאִישׁ וְאֲחִיכְּ גִנְב' אִתָּא כֶּסֶפָה וְבִרְחָ בְּהַחֲבֹא וְאֲחִיכְּ נֹדֵעַ
שֶׁהִיא מוֹמֵר שֶׁכְּבִי יִיא מִכְּלָל יִשְׂרָאֵל שׁוֹה דּוֹמָה קֶלֶת לְשִׁלְחָנוּ וּמִיָּמ לֹא הַחִיר
הַנּוּיב וְהִבִּיא רִאִי מֵאֲהִיעַ הַמַּקְדֵּשׁ אִשָּׁה וְנִמְלָאָה מוֹהִיבִי לְאֻוִין יִיא אִיָּה לְקִדּוּשִׁין
מִשּׁוּם קִדּוּשִׁי טַעֻם וְכֵן לִיא אֲדַעְמָא דְּהִי לִיָּק נִפְשָׁה כְּמִשֵּׁשׁ תְּהִיִּד דְּלִיָּה זֶה
לְגִבִּי אִיָּה הַחֲמוּרָה.

וְעֹרֵר גִּיל לְהִבִּיא קֶלֶת רִאִי וְהַחֲכוּן לִזֶּה גַם יִדִּירִי הַמוֹפְלֵג מִי לִיבּוֹשׁ לְאֲנָרָה
גִּי מוֹרֶשֶׁה מִהַפּוֹסֵק מִשּׁוּם לְחַחֲנוּ וְאֲחִיכְּ פִשְׁט' לוֹ אִתָּא הַרְגֵּל דְּלִיא אִיָּה לְקִדּוּשִׁין
אֲעִיפִי שֶׁרָמוּ אֻוֹתוֹ וְאִפְּלִי אִם הוֹחֵנָה בְּמַעֲמָדָה שֶׁהִיא גִימ' הַשְׁתַּחֲפָה בְּהִרְמָאוֹת וְאִיכָּ
הִיָּג כֹּאן וְאִין לְרִמּוֹת זֶה לְמִשֵּׁשׁ הִירוּשָׁלַיִם וְאִם עֲשֵׂה בְּהַעֲרָמָה אִוִּי בְּמַעֲשָׁהוּ כְּלוֹם

במ"ט בשע"ת סימן יח ה"ל דאש"ת איש חמורה יותר והרא"י שמומין מבטלין
 בהמקח אע"פ שלא הותנה כלל ומ"מ אינם מבטלין קידושין וכ"ש נישואין אם קדשה
 בסם ולד"ק הוא ספק קידושין ולדעת רוב הפוסקים הוא ודאי קדושין לפי שלא
 הותנה בפרוש לכן מכל ה"ל נלע"ד שאי אפשר לבטל שום קדושין (ומלכד חלונות
 כידוע) וכ"ש נשואין שלא הותנה בפרוש ע"מ וגם רמ"אם גדולה כנ"ד ל"מ להחיר
 אי"א לעלמא וביא חייבה בגפשה לפי שהיה לה להזדקק שלא להקשקש עם איש
 לא נודע לה מחמול שלשום ולפי"ז ליכא ראי' להחיר מיכמות ד"ק. שבעלו
 בקידושין משום שטעה שלא כהוגן דבאן שאני שגם היא טעמה שלא כהוגן
 להסתכן עם איש לא נודע לה וחזן מזה מודלא הובא ברמב"ם ושו"ע ש"מ דלא
 קי"ל הכי ויש עוד לדבר בזה אבל אמ"ל.

(ג) בשער ישרים (הנוסף לשע"ת שנה יד) אוח ג הביא כ"ח ראי' לאסור
 עלטקטרי ביו"ט מהשו' כהב כופר וכו' חידוש שכרי בשע"ת שנה יא ח"ג
 סימן ב הבאתי את הכת"ם והראיתי שמשם אין ראי' לאסור יעו"י"ש וא"ל לשמח
 דברי טור הפעם ומ"מ כת"ה כי בשושבילין נמלא אש ע"י פעולה מלאכותית כמו
 אל עלטקטרי וזה פלא שכרי ב"ח האש בגפרית היא מהוללה ורק מה שדנקה
 הגפרית אל העץ בא ע"י פעולה מלאכותית וליד עלטקטרי שאנו מדליקים שהאש
 נעשה ע"י אדם כמ"ס במאמרי ה"ל.

אגב ר"תי להעיר שזה מקרוב ילא לאור קונטרס קטן בכמות בשם חשמל
 ומ"ס שם להחיר להדליק עלטקטרי ביו"ט נעלם ממנו שכבר קדמהו אחר בשע"ת
 שנה יא ח"ג סימן ב ומ"ס להחיר גם לכבות ע"י ישראל ביו"ט ויא שהרי עקר
 יסודו הוא מפני שהמכבה חשמל אינו מכבה ממש כמכבה נר אלא שמונע בעד
 זרם העלטקטרי שלא יזרום עוד אל העששית וזהו רק גרס כבוי ולכן אפשר
 להחיר בהפסד גדול מאד כגון במקום שאין עכ"ס לכבות ואז יהי' ההכרח שיהא
 דולק והולך כל היום כולו אכן כבר כתבתי בפרד"ס שרב אחד ר"ה לחדש
 שהבוגר בשבת את הגאון-מפער ועי"ז מכבה הקיטור וזהו רק גרס כבוי שמונע
 בעד הקיטור שלא יזרום אל הקנים וזה דומה לפ"ד הרב למעמיר כ"ח עס מ"ס
 בפני דליקה כידוע לכל אכן הבאתי שם ראי' שאין לה תשובה שזהו מכבה ממש
 כמ"ס הרא"ש ב"ה אלל המכתפק מן השמן שגבר שחייב משום מכבה והקשו
 והלא זהו רק גורם ופטור ותירץ הרא"ש כיון שמחסר מן השמן שמונע נעשה
 האור תשוב מכבה בידים עי"ד ולפי"ז גם אלל קיטור וחשמל חשוב מכבה ממש
 כיון שמהם נעשה האור וכן כתבתי שם שאם נעשה תומי' ל"ה בכלל גורם
 ומזן מזה ההפלאה על הרב לאיו הכלית הו"א לאור ספר מיוחד להחיר כבוי
 עלטקטרי ביו"ט כאילו בזכות זה נוסע בחשופת עולמים אחמה.

(ד) בתרומות ישראל כח"ב ב' פעמים קרי ד' פעמים בקרי ופעם אחת
 נחמה קרי והוראה ע' מפרשים שנחלקו בבאור המלה של קרי אבל עכ"פ חמור
 יותר עונשו של החוטא בקרי עם בית והרא"י שעל והלכתם עמי קרי (פסוק כג)
 באה החשובה אף אפי' אלקי עמכם בקרי (וע' סוטה ד"ח: מזה בטלה במרס לא
 בטלה ורש"י שם והגן) אבל על והלכתם עמי בקרי (כו) באה החשובה אף אפי'

אלך עמם בחמת קרי לומר כששנו ושלחו לחטוא נחנל עונם ועונשם וע"פ הכנה זו יוכן היטב המשך הכתובים ועל הקורא לעיין בחומש כי קלרתי מאד בשטם הראשונה כאשר ילכו שמו קרי (כא) לא יענשו מדה במדה דוקא חלא בשאר עונשים ואם לא ייעיבו את דרכם ויוסיפו להלוך עמדו קרי (כג) אז ישולם לכם כמדתם בקרי כמו בשוטה הנ"ל ואם יוסיפו לחטוא בקרי (כו) אזי הוא יחב"י יעיר עליהם חמתו וילך עמם בחמת קרי אכן באחרית הימים כאשר יסודו על עונם אשר חטאו בו ואשר הלכו עמו בקרי (מ) לומר שיטעו חטובה רק על עבדות חמורות ביותר שנגנשו חתם סוג בקרי עם בית ולא יטעו חטובה על כל מה שחטאו לכן בזה החטובה, אף אני אלך עמם בקרי"י ולא בחמת קרי כאשר היה לפני הפעם הנ' ובדרך זה מובנים היטב שני פסוקים האחרונים שנגזרו בהם המפרשים עי"ד ונכון מאד.

הרב שלמה אלטמאן.

סימן ח

כבוד רבני חכמי השערי תורה שליט"א.

ע"ד הגט שנשלח מנויארק (אמעריקא), ואני בעניי מצאתי קצת פקפוק בשם המגרש והי' די בזה מ"מ בהלכה עם הרב הגאון המסדר הגט והנה כדי שיתברר הדבר ע"י חכמי השערי תורה לכן הנני מעתיק מה שכתבתי לו בזה"ל.

ברב"ר מה שכ' בהגט שם המגרש, דמתקרי שטיה דמתקרי סעס', ונמוקד עמו שאי אפשר לדעת בירור שמו הקורש אם ישעיה או ישעיהו, ולפי"ד האחרונים בכה"ג נריך ב' גיטין, ובכאן אי אפשר כי הוא ע"י שליח, כידוע דעת הטובין, וע"כ כתב אנא דמתקרי, להוליך ידי כל הריעות. ורע"ד הדבר המזה לכחוב בשינוי גדול כזה, אנא דמתקרי שטיה דמתקרי סעס', כי משמעות הלשון נראה כאלו התיבה, דמתקרי"י הראשון הכו"נ"כ שם משמותיו, אף כי זה ידוע גם לתשכ"ר שתיבה, דמתקרי"י אינו שם רק מוסב על ת', אנא', אבל יען כי זה ידוע ג"כ לכופע שאחר ת' אנא' ז"ל שם העלם של המגרש וכתב ת' דמתקרי, יוכל לטעות שזהו שמו, וכבר כ' המהר"ק הובא ב"מה יוסף (ס"י קכ"ח) שטוב יותר להכניס א"ע בספק חסרון מספק שינוי עי"ש, וגם על דמתקרי סעס' יש לפקפק לעני"ד אם נכון לכחוב אותו שם בגט, יען כי הוא שם נכרי, ואם טעמין גם שמות כאלו בגט כדמוכא באחרונים מהא דגיטין (דף ט) שמוס יבראל שבחיל בשמות הכותים, אבל מהראוי לכחוב בזה המכונה לא דמתקרי ועמ"ש בזה ריממה"ש גגלפריד ז"ל באה"ש (כלל ז' סקני"א), ולפי"ד ה"י לריבין לכחוב, אנא שטיה המכונה סעס', אמנם הגר"ש קלוגר ז"ל בחא"ש והובא ג"כ בס' שלחן המערכת, נזה לכחוב בכה"ג דלא מני לכין דעת' וקשה לכחוב ב' גיטין-ישעיהו דמתקרי שטיה, וא"כ כאן אם הי' טעמין כן נדיר שוב

אין לבחוב, המכונה סעס', כי אין כוונתו דמחקר והמכונה כשי שמוע לפי, דמכואר כס'ג לק'ס (סקי'ג) טיי'ס, ולפי מה שהבאתי לעיל מר' המהרי"ק שכתב (ס' קב"ח) ולע"ד לדון בזה אם יסכים כח"ה עמודי, לכתוב, אגל' ישיביו דמחקר שטי' ומו לא, וס' ד"ח שהיה כח"ה אחי' עכ"ה. ונא מחמ' השפ"ח לעיין בזה ולהודיע איך דעתם נחה.

א"ש"ר יעקב מאיר בריומאן חופ"ק דאפי.

סימן ז

ב"ה ראקוב (פלך קיעלץ).

החיים והשלום וכט"ס לכבוד ב"א ידידי הרב הגדול
המופלג בחי"ר והחסיד המפורס' בנשי"ק וכו' מו"ח
אלי"ט"ך אייבעשיץ נ"י אבד"ק קארזוואנס.

אחד'ש'ה ראשית אברכו כמז"ט בהקבלו לרב אב"ר ויה"ר וכו' וע"ד
השאלה (במכתבו) בריאה נפוחה במקל' ויכר שהוא מחולקת אמרתי להשיבו
ונחמיל ממקור הדבר בעז'י' ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה.
(ה) הגה בש"ס חולין מז' ב' אחר דפרס האי' ריאה דרמיה לאופחא
טריפה, איכא דאמרי בחומא, וא"ר בגיטתא, א"ר בנפוחה, וא"ר דפחיוא, וא"ר
דשועא דליל חמיכה דאו"י עכ"הש"ס, ופירש"י ז"ל דנפוחה היינו נעבות לבנה
בנקעת והיינו נמי בחומא וכו', ובאמת הראש' ז"ל לא הביא כלל כך א"ר
בנפוחה וכן לא הביא א"ר דפחיוא, וכן ס' הרשב"א בזה"א דל"ב לא הביא
זה ועי"ש במז"ט שם ש"י שלכך לא הביאש משום דלילין באיך, שכן נפוחה
גכלל בחומא, ופחיוא בגיטתא, וכפירש"י ז"ל, והרי"ף ז"ל הביא כך א"ר בנפוחה
בראשונה, (ואמנם גם הוא ז"ל לא הביא אלא ארבעה יעו"ש) ומשמע דהך
העיקר, ויל"ע בפ"י הר"ן ז"ל שם יעו"ש"ה, והרמז"ל בפ"ח מה"ש ה"ח כהב
ז"ל, ריאה שנמלאת נפוחה כמו עיקר חריות של דקל אוסרין אותה מספק, שזו
חוספות משונה בגופה, ושמה החוספות בגוף כחסרון, כמו שאמר בענין עכ"ל,
ובפ"י הי"ח כתב נמלאת בעין חריות של דקל אוסרין אותה מספק וכו', ובכ"ח
שם בפ"ח הג"ל כ' שהרמז"ל מפרש דנפוחה ודגיטתא ודפחיוא אחת הן, וקורא
אותן ספק דשמה (שאש"ר) דפרס לא כיון בדבריו לדברי א"ר וכו' עכ"ל
יבפ"טו מוכן בן כיון דמר אחר הכי, ומ"א הכי א"כ הוי ספק וכ"כ בלח"מ פ"ז
שם, אמנם הרמז"ל הוסיף ושמה, החוספות בגוף, כחסרון ור"ל מטעם דמר
בחסר וכח"ש בלח"מ (בפ"ח שם) ועי"ש בב"י בטור ס"י ל"ז בריה ריאה
שקשה בעץ וכו' ובכ"ח שם, (ועי"ש בריה על הראש' שם אוח פ"ד), והטור באמת
לא הביא כלל להך דנפוחה כי נמשך אחר שיטת אביו הראש' ז"ל כדרכו בכל
המקומות.

(ב) אהמנם הנ"י בשלחנו הטבור כ"י ל"ו סעף י"ב כחב ריאה שנמלאת נפוחה כמו עיקר חריות של דקל, אוסרין אהה מספק, והוא ממש לשון הרמז"ל כדרכו, וע"י דבאס"ג שס, וע"י דבאור הגר"א שס אום כ' שכחב וז"ל ריאה וכו', כן פ' דנפוחה עכ"ל, ודמשי"א פ' איט סי' ע"ו כחוב דהוי כמו ימרת. שלא בדרי דטריפה וכל"א חולין שס מ"ז ע"ה כ' איפכא דלא גרע מיתרת בדרי דכשר, ולכך לא הוי אלא ספק, ובב"מ חולין שס, תמה דודאי הנפוחה גרע מיתרת, בשלמא ימרת בדרי היינו רבואי משא"כ נפוחה, דכ' הרמז"ל דהוי חוסמות משונה וכו', וע"י דבבב"ש ס"ק ס' שג' דלהרמז"ל וסייעתו, אעפ"י שרבה ואין בה שינוי מראה ג"כ טריפה וכתב שכ"כ הפר"ח בקו"א יעו"ש, וע"י בגליון מהרש"א כאן, ובבב"ש סי' ל"ו ס"ק ק"ד - ובס"ק פ"ט שס הביא בשס שער המים ס"ק ל"ד טעם הדבר, וז"ל עיין מ"ש כנה"ג טעם לזה שהריאה באשפת רוח וזה הריאה נפוחה ואח"כ מניפה ללב, וכשהוא חמוד נפוחה אינה יכולה להניף ולכך טריפה, ואם מופתין אותה ומתמלאת יוחר ממנה שה"י קידם כשר, שהרי יכולה להניף, וכן קרוב לזה כתב שס וז"ל. ואכן לא ידע"י מהו כעיקר חריות של דקל אבל המופת בשמולאין ריאה שהוא נפוחה יחזור לנפוחה אבל נפוחה זאת אם יסדק הריאה זו הוראה שאין הכהמה בחי"י יכולה לנפוח - הריאה, ואינה מניפה ללב וכו' עכ"ל, ולפי"ז טריפות נפוחה הוא משום אחא דלב ולפ"ז יש לראות לפימ"ש המ"ב בב"י ס"א הביאו הש"ך בב"י ל"ה והבב"ש בב"י ל"ה ס"ק מ"ז, וע"י בב"י סי' ל"ה ס"ק ו' ביחוד כ"ס דתרי רואין ל"א, וא"כ הכא נמי הוי תרי רואין, רואין דנפוחה הוי כיחור, והוי כחסד והוי סוף הלב לנטול, ותרי רואין לא אמרינן, וכמו שדן הפרמ"ג בשפ"ד סי' מ"א ס"ק א' לענין כ' כבירים, להרשב"א ז"ל דטריפות הכבד משום מרה הוא ז"ל דבב' כבירים אין להטריף, דהו"ל כ' רואין, רואין כאילו נטלו כבירים, וכאילו סוף המרה לנטול יעו"ש, ואמנם יש לחלק דבב' כבירים שפיר ז"ל הכי משום דהוי שמים האש, משא"כ בריאה נפוחה, דבאמת לא הוי שמים רק שהמס' נחשב ליחור וא"כ לא שייך תרי רואין ובמובן.

(ג) ואמננם לפימ"ש שביאר ברא"פ סי' ל"ו בס"ק ק"פ עד קפ"ה ובקונט"ה הריאות אום ס"א דהר"ם ז"ל לשיטתו דחסרון בריאה טריפה, לכך אוסר בנפוח משום ימח, וא"כ שוב נראה דז"ל רואין וכו', ואמננם באמת זה בורכא, דשס בב"י כבירים שפיר ז"ל דהוי כ' רואין משום דהטריפות הוא ע"ש סופה, משא"כ בנפוחה להטעם משום דאינה יכולה להניף על הלב אין הטריפות ע"ש סופה רק דאין הכי קאמרינן, דכיון דנפוחה כ"כ ואינה יכולה להניף על הלב, סוף שחמות הכהמה הוי מחוס הלב שהתגבר בה, ולא שינטל הלב, רק שמתגדל החוס חמות, וא"כ ל"ש רואין כיון דאין אלו אומרים שסופה שמינטל הלב, ומלאתי און לי ממנה שלא תח"י כ"כ עד שמינטל הלב, רק שחוקדם עוד חמות וכו', ומלאתי און לי ממנה שג' החב"ש ס"ק פ' בלמקד דטריפה, משום שא"י להניף על הלב, והגין הלכ"ש בב"י ל"ה ס"ק א' אום כיח, דרז"ל דה"י סוף הלב לנטול, וחמה עליו בגידולו הקדש סימן ל"ו ס"ק כ"ב, וא"כ ה"י מועיל קרום כמו בערפס הכבד, כיון דלא

היו טריפה מחמת טומאה, וכ' דע"כ כונת החב"ש דכיון דאיהו ראוהי להקדף על הלב, תמות הבהמה משום החוס, אף בטוד שכלב שלם וראוי ולא שסוף הלב לינטל, וענין חרי רואין כנ"ל כמו חרי הואיל דמבואר בחוס' פסחים דלא אמרינן, וע"י חב"ש ס"י י"ד סק"א מ"ש מעירובין י"ט וע"י טע"ו מהד"ק סי' כ"א, וע"י במנ"י ס"י ל"ו עוף י"א, והיינו כדברינו ממש בנפישא.

(ד) איברא דבאמת לא קשה מיר"י דל"ש כלל הכא ב' רואין דמי י"מר דלהר"מ ז"ל טריפה משום שא"י להניף על הלב, הלא הר"מ ז"ל טעם אחר קאמר, ובאמת הרא"פ ס"י ל"ו ס"ק קפ"ה שפך כוללה על טעם הכנה"ג הנ"ל, דלהר"מ לא שייך כלל הטעם דא"י להניף על הלב יעו"ש, ובאמת לדירי י"ל עוד דאף באטום בריאה המבואר בס"י ל"ו, שכל המפוי נקטו טעם הרשבי"א ז"ל משום שא"י להניף על הלב, וע"י במנ"י ס"י ל"ו ס"ק ט"ו מה שז' בזה יעו"ש, ואפילו הכי הר"מ ז"ל טעם אחר קאמר דטריפות דאטום הוא משום דמי' הבהמה תלוי בכח הנכנס בה תמיד וזה קיום הסמפונית והקרומים וכשאי"א להרוח לבוא שם סופו שתחייבם ותיקב, וע"י רא"פ ס"ק ק"מ וכיון דחוינין דאף באטום דטריפה לכ"ע ג"כ לא כתב הר"מ ז"ל מטעם שא"י להניף על הלב, אי"כ כש"כ בנפישא, ועוד שהרי באמת הר"מ ז"ל לא קאמר מטעם זה, וכמש"כ ברי"א (שם) וכנ"ל, וא"ל בפשיטות דס"ל להרמז"ל דאמרין חרי רואין דז"א דגם להר"מ ל"א חיר וכדמוכח ברמב"ם ה' שבת פ"ו הכ"מ וכבר העיר בזה בטע"ו שם מהד"ק ס"י ג"א יעו"ש, ויש להעיר עוד בזה טובא.

(ה) והנה עיקר האוסר בנפישא בריאה, הוא הר"מ ז"ל, והב"י נמשך אחריו כדרכו תמיד, ואמנם גם הראב"ד בתמיד דעיס ס"י י"א כתב ג"כ לאסור בנפישא, ורק הוא דיבר מנפישא שניכרת אף במראה ובמבואר שם, וע"י בערוך ערך אפי', וכבר העיר שם ברא"פ בהריכות, ואמנם מה שתמה שם הרא"פ על המחבר שנמשך אחר הרמב"ם, והקשה הא הר"מ ז"ל אוסר מטעם דיתר כחצר, וע"כ היינו כשיטתו' דחסר מקלטה טריפה וזמ"ש בפ"ח מה"ש, משאי"כ להמחבר בס"י ל"ו ס"י ח' דחסר כשר עכ"ל, (ואף דהביא ויש מי שאוסר, מ"מ הלא בכ"י הכריע להגשיר, וע"י ש"ך ס"ק כ"ד, וגם כיון שהביא דעה ראשונה להכשיר בסחם, זו הוא העקריה במבואר בש"ך י"ד פ"ו רמ"ב בהוראות א"יה) ובפרט לפימ"ש הטע"ו שם בס"ק י"ג, אי"כ מדוע אוסר נפישא, ועיי"ש מה שהאריך בזה.

(ו) ולפענ"ד דלק"מ דהמחבר פסק כהר"מ אבל לא מטעמיו, דהרי ידוע דדרכו בקודש להביא לשון הרמז"ל ממש, וגאן כ' בסה"ס, אוסרין אותה מספק, והיינו לדירי' חסר טריפה אבל לא מטעם יתר כחצר כהרמז"ל דלא שמענו יתר כחצר אלא ביתר ממש, כגון ב' כבדים וכדומה והיינו מטעם שז' הלב"ש ס"י ל"ה ס"ק ב' בשם הגהות הר"ן לפי ששניהם יונקים מאבר אחד, ואין בכוח אבר אחד לימן ויקחו לשניהם, וכמו שביאר בלק"ש שם ס"ק כ' וז"ל, אלא הניין כך הוא כי כל אבר שהחיות תלוי בו הוא מנהיג את הבע"ח, וכל אבר ואבר יש לו חיות מהנהגה הש"ך לו, ואם חסר אין הבע"ח יכול להנהיג וימות, וה"נ כש"ש ב' אברים מאיתו אבר אזי אותו החיות והנהגה נחלק לשני אברים, וא"א להנהיג

אם הכניסו וכעין קריסה דבי' שופי וכו' וכעין אין טוב כרבת הראשית וכו', וז"ל שגרא הקב"ה כוננות באדם וזה נודע בטבעי' כל בע"ח שא"ל בהם לסתנה ביוצר ממנהיג אחד, וכך הוא הענין הנהגות האבר שיש בו כח החיות בע"ח לו להנהיג איברי' אותו הבע"ח ובהיות הנהגה זו נחלק לב' בטלו הנהגה וא"ל כי כחצר האמה האבר, וזה כל יתר כנעול - ואולם ז"ל כשהם שוין ולא יכיר איש הימחה, אז כל החיות האבר נחלק לשנים, משא"כ אם אחד מהם נשחטה לגריעותה עד שניכר שהוא הימח, זה סימן מובהק שאין אותו החיות נחלק כלל וכו' טכ"ד יע"ש ודבריו נודעים, וא"כ כ"ו כשיש ב' אברים וכו' שביאר, אבל איך שייך לומר יתר כחצר על נפיה, הלא אף באבר חמש ששחטה לא"ל ב' יתר כחצר וכו'ל וא"כ כשי"כ בזה ובמובן, ואמנם הלא בגמ' אמרין איך בנפיה, לכך שפיר כתב המחבר דאוסרין אותה מספק, משום דעובא איך איכא ובתוכס איך בנפיה, וא"כ הוי מספק, וכמו שביאר בב"י, ולכך השמיט לשון הרמז"ל שזו תוספות משונה בגופה וכו', דהיינו משום דלא סבירא לי' מעם הרמז"ל וכהנ"ל, ושפיר י"ל לדירי' טעם הכנה"ג משום שא"ל להניף על הלב משא"כ להרמז"ל וכו'ל.

(ז) ואמנם יש לדיוק גם בלשון הזהב של הרמז"ל בזה שכתב שזו תוספות משונה בגופה, והוסיף עוד, ושחמא התוספות בנוף כחצרין, דל"כ מאי ככוונה בזה, והנראה דבאמת לאסור בבירור מטעם יתר אינה מחסר כ"כ דל"ש כה"ג לאסור משום יתר כחצר כמו שביארנו דיתר שייך בב' אברים וכו'ל, ואמנם ידוע דהרמז"ל דרבו עפ"י הרוכז לומר סברות עפ"י דרך הרופאים, ובהאי ש"כ בפי"ח מה"ש ניטל לחי העליון טריפה, וביאר בחשבו' לחכמי לוגיק משום שהלחי עליון נברא בנפ"ח לכסות פי הקנה וכו' וכמובאר בש"ך יו"ד סי' ל"ג ס"ק ג', ואף דלא חנן במשנה מ"מ מעריף ותי' דלרוב פשיטתו לא נכתב במשנה וכו'ל, ולכך כתב גם כאן בראשונה שזו תוספת משונה בגופה, ור"ל כיון דנשחטה כ"כ יש לחוש שחמא אינה יכולה לעשות פעולותי', והיינו שאינה מניף על הלב כראוי, ואמנם בשביל זה הטעם אינה טריפה, רק אם אינה נחמלאות בנפיה אח"כ, אבל כל שנחמלאות בנפיה הי' אפשר לומר להסיר, דכרי חזינן שהוא עושה פעולתה ובמובן, עז"ק ושחמא התוספות בנוף כחצרין, דאנחי' יש לאסור מטעם דיתר כחצר, וז"ל אף אם נחמלאות בנפיה אח"כ וכמש"כ הרא"פ, ואמנם זה לא נדירא לומר בזה יתר כחצר, לכך כתב בלשון, שחמא לחוש לתרומתו טעמי לחומרא, ומעתה שפיר נדקו כל הטעמים, וזו הערה חדשה, ועדיין יש להעיר.

(ח) ורא' אבחד שבהיותי' משי"ן בזה, עלתה על רעיוני בעז"ה לעשות סמוכים להנ"ל בפלוגתא הרמז"ל ורש"י ז"ל באיזה מקומן, בטעניי נפוח, והוא דהנה ח"טים שנחבקו מביאר ברש"י פסחים דף מ' ע"א ד"ה נחבקו שכתב דוקא נחבקו מחמת הגפוח אסורות, אבל נפוח נדירא לא, והא דלדריך לר' יוסי שם לשנות בחמץ היינו כדי שלא יחבקו אח"כ ורבנן ס"ל דלא מהני פעולת סריה, אלא אם מחמת עלמן לא נחבקו אז אין הנפוח מו"ק וכו' עיי"ש, ואילו הרמז"ל בפי"ח מה' חו"מ ה"ח פסקו כמר עוקבא, דאף אם לא נחבקו אלא

קרובים להחבוקו נמי אסורים ונרדף לשורפן עיי"ש, וכן הוא בש"ע אר"ח סי' תס"ז
 סי' ופ"ט דקרובים להחבוקו עכ"ל, ר"ל שיהי' נפוחים, ועי' ט"ז שם סי' י" ובמג"א
 סי' י"ב ובפמ"ג שם, ונסקדמה לא"ח לסי' תס"ז שם, ובמ"ז סי' ק"ג, ועי' שם
 בש"ע שם סי' וכו' ובמ"א שם, וי"ל דרש"י והר"מ לשיטתיהו אולי, דרש"י ז"ל
 דכדירא ל"י בריאה נפחה, דנפח גרידא. אין אוסר אלא בחזותא, ר"ל אם
 נשהנה בעזרה, וא"כ נפח גרידא לא הוי ריעותא כ"כ מחילא הכא נמי בחיטוס,
 נפח גרידא א"א, אלא"כ נשמה בחזותא דהיינו נחבוקו והרמז"ל דסובר דנפוח
 גרידא הוי ג"כ קלקל מחילא, ה"נ בחיטוס דנפוח גרידא אוסר, כיון דהוי ריעותא
 וכחוק, וכן י"ל בהא דמנחות דף נ"ד ע"א בסוגי' דבשר טגל שנתפת, דמית'
 הש"ס שם המשנה דטהרות פרק ג' ה"ל ד' כ"ה אילין שהניחה בחמה ונתמעטו,
 וכן כו"ח וכו', הניחם בנשמים וטפחו עמאים ומייבם עליהם וכו', ומבואר בדרש"י
 ז"ל פסחים ל"ג ע"ב ד"ה טמא דהוא מטעם שהנשמים משלימים את שיעורו וז"ל
 רש"י שם אע"ג דאין משקה הנבלע באוכל מקבל טומאה עמו משלים את שיעורו
 וכו' ודכוותה אשכחן במנחות הניחן בנשמים וטפחו עמאין, ואע"ג דנשמים הנבלעים
 בחבוקו וכו' טכ"ל, ומבואר בפשיטות דה"ט שחייבים עליהם משום דמשלים
 הנשמים והוי שיעור שלם, ואילו מלשון הרמז"ל משמע דלאו מטעם הנשמים
 קאחינין עלי' אלא דנפוח בעלמו משלים את שיעורו, וז"ל הרמז"ל בפירושו
 לטהרות (שם) וביאר נחשחו נפחו, ר"ל שגוספו וגידלו טכ"ל, ומשמעות לשונו
 כמו שכתבנו שהנפח בעלמו הוא השיעור, ולהרמז"ל הא דנקט הניחן בנשמים לאו
 ע"כ משום הנשמים אלא דהטעם, שמחמת הנשמים הם נטפחים וכחוק, ולהנ"ל
 היינו נמי דרש"י ורמז"ל לשיטתיהו אולי דלסרמז"ל הוי נפוח האספה, ודרש"י ז"ל
 לא, ואמנם באמת בדברי רש"י פסחים הנ"ל י"ל יליע טובא, כי לא מלינו סברא
 כזו בשום מקום שיהי' מים משלים את שיעורו, ועי' מ"כ פ"א חלק א' שבי' שם
 בשם ענין אין חייב, אם אינו אוכל כזית שלם מן האיסור, ועי' בר"מ פ"ד
 מאוכלין ה"ל ו' ובפ' י"ד ממ"א ה"ד, ועי' ש"ס שבת ל"א נעי רבא הוליא חלי
 גרוגרת לזריעה וטפחו, וברש"י שם, ואח"כ נעי מיני' רבא מר' נחמן זרק כזית
 חרומה וכו' ובחידושי הרשב"א ז"ל כתוב וז"ל ולי' דאינה רומה שיעור שנת לשאר
 איסורין, דאילו פיגול וגו' וחלב, לא חייבה הכוונה אלא כשיעור אכילה דהיינו
 כזית, וכיון שכן כל שאין בה כזית אע"פ שנתפת וגררה כזית הרי אין בה כזית,
 ולא נהנה גרונו בכזית וכו' טכ"ל וזה דלא כרש"י, ואכתי' יליע לרש"י ז"ל דמאי
 טעמא דעגל שנתפת, דס"ל לרב ור"ח ור"י במנחות שם, דמשחערין כמוה שכן,
 ועי' בעוקלין פ"ב מ"ח ובפ' הרמז"ל שם, ועי' בב"ל חלק אר"ח סי' ל' מה
 שהעיר בזה, ועי' במג"א מלוא ק"ס ובס' עולת שלמה במנחות שם, ויש להעיר
 ט"בא בזה ואכתי', וכן יש מקום להעיר מש"ס ב"מ דף פ"א השוכר את החמור
 להביא לו חטים והביא לו שעורים חייב, משני שהנפח קשה כמשאוי, ובש"ס שם
 פלוגתא אי כמשאוי מן, או למשאוי, ועי' בפרש"י ז"ל שם שבי' והוי נפח זה הוספת
 לקלוקל החמור, ורש"י ז"ל שם הוסיף מלת, בהמה', שבפ"י המשנה שם כתב מפני
 שהנפח קשה לכהמה כמשאוי, ובמשנה לא נאמר מלת בהמה ויורה דוקא לבהמה.

(ט) שרוב מזכרתי עוד כמה שכתבנו להעיר לרש"י ז"ל מנשר עגל שנתפח וכנ"ל, ד"ל מרש"י שבה ל"ג א' ד"ה תפוח שכ' וז"ל נפוח עורו על כסרו ומים בנחם, וכו' ומשמע דכלל כ"ל, דנפוח בכ"מ היינו בכה"ל, וא"כ גם בבשר עגל שנתפח ג"כ יש מים דזה הוא התפחה לרש"י ז"ל וכנ"ל, ועי' (שם) גרש"י ד"ה של שכ' ענה כסרו מתקשה ועב ונפוח צעובי', ומשמע דנפוח לחוד, ומפוח לחוד, ובדברי רש"י אלו (האחרונים) כבר העיר ברא"פ שם ובנו"ט סי' מ"א ס"ק י"ט וע"ע בנחם תענית י"ט ב' במאמר ר"י שם נהירנא וכו' והוי גפי' נפחי' כפן וכו', וכן הוא בבב"ב ל"א ב' ויש להאריך והדברים עתיקים ואכמ"ל.

(י) והנה לדינא האוסרים ג"כ לא במד גונוי מייירי דהא הרמ"ל לפיר
התב"ש שכתבנו לעיל אוסר בנפוחה אף בלי שום מראה, ובלי שום רישומא
אחריתי' ואילו הראב"ד שאוסר ג"כ הוא דוקא במקלטה לבנה ומקלטה נרקבת
ומקלטה מונגל, כמבואר בשו"י בתמים דעים סי' י"א, ואף שבי' וי"ל, ואם אותה
הריאה שבה לידכש נפוחה כולה היחה מה תשאל עוד טלה, כי כל הלשונות
שגמרו בה כולן אוסרין אותה עכ"ל ומשמע דאוסר אף אינה נרקבת, מ"מ הלא
המשיין יראה דלאו בנפוחה גרידא מייירי וכמובן, וגם הלא בשו"י סי' נפוחה
כולה, ואף די"ל דהכי הוי המעשה, מ"מ הלא בעינן אחר חזון הכרע בדבריו,
ובשעיות הדברים כח"ש ואילו להרמ"ל כתב בפר"ח סי' ק"מ, דאף בנפוחה
מחולתה, ואף במקלטה טריפה, וכמו שבאר שם ברא"פ סי' קפ"א קפ"ב קפ"ג
וכו', ובקונט' הראיות סי' ל"ז אות ס"א, והראב"ד וז"ל סי' איירי בנפוחה מחולי
וכמבואר שם, ובחלת' בקונט' הראיות הוא בעלמו הריגש ביוחקי ובכתב שם
להעיר משלחן הרמ"ל בפ"י מה"ש סל' ט' במנין הע' טריפות שבה (מ"ד) חסר
מקלט הריאה (מ"ה) יבש מקלט גופה (מ"ז) נמלאת הריאה נפוחה ועומות
וכו', ומדלא כתב מקלט הריאה נפוחה, כש"כ קודם לכן בחסר ויבש משמע
דבנפוחה כולו בעינן וכו', ועי' שם מה שבהאר"ך, ובאמת שיש להעיר טובא
בדבריו וז"ל ואח"כ ואמנם במאי שבי' לאוסר אף מחולתה להרמ"ל יש להביא
ראי' לדבריו ומה שבי' הכינו שם במנין הע' טריפות דחתה כוג חסירה, מנה
הרמ"ל חסר מקלט הריאה, וגם נמלאת הריאה נפוחה, וא"כ מדבי' הרמ"ל
דנפוחה הוא מטעם יתר, ויודע דהרמ"ל ס"ל דכל יתר כחסר מחללת דבריו
דמי, ועי' הר"מ פיה מה"ש ולא כניטל ביד, ועי' פ"ז סי' ג"ה סי' ד', ובש"ד
סי' ג"ס סי' ט', וא"כ כיון דנפוחה הוא מטעם יתר כחסר וא"כ בעי"כ כחסר
מחולתה הוא ובכלל, וגלגל כן מנה אותה חסר כוג חסירה, וא"כ עי"כ נפוחה
מחולתה ג"כ טריפה להרמ"ל, והן משבי' לענין מקלטה ז"ל כן משלחן העוזי' בסי'
מ"ג סי' ב', שבי' להחזיר ניקב מחולתה מחולתה מטעם דחסר כשר, ומה לי חסרה
כולה או חסרה מקלטה וכו' יעו"ש, וכיון שלהקל כמד ע"ז כש"כ להחמיר אר"ל

יש לחלק אהנם מה אומר ומה אדבר ומה אוסיף אחרי שכל האחרונים תפסו
 דלא כר"פ הנ"ל, ועי' במק"מ סי' ל"ה ס"ק ל"ז ובסי' ל"ז ס"ק קט"ו.
 (א) הן אהם דבמאי שהקשה שם דאם גם במקלטה אסור, אי"כ איך
 מתירין גבשושית שהוא כעין הר רחב, וכן יתר מ"ג פחות מכטריא, הנה אין זה
 כ"כ קושיא דהרי י"ל דגבשושית הוי פחות מנפוחה ושכן מבואר בר"פ דיני תרי"ל
 ס"ק מ"ה שגבשושית לא הוי כלל ריעותא, ואף להרמז"ל דאוסר נפוחה היינו
 דוקא ניפוח דלאו היינו אורחי' משא"כ גבשושית יעו"ש, וכן יתרמ"ג פחות מכטריא
 היינו משום דלאו שם יתרת עלה, וכמבואר בפוס' בס"י ל"ה וכמו יתרת מקמא,
 דלהר"מ ז"ל כשר וכמבואר בפ"מ מה"ש, ובכ"י ורמ"א סי' ל"ז, ועי' ש"ך שם
 ס"ק י"ז דלאו שם יתרת עלה, ועי' בשפ"ר שם ס"ק ט"ו בשם החנ"כ, כי קבילו
 עליהו יתרת וכו' ויש להאריך עוד, (ועי' במא"ע שורש ו' ענף ב' ס"ק י"ד,
 ובתשו' דברי יוסף סי' רכ"ז) וכבר האריך בזה בדעת' סי' מ"א ס"ק י"ט ובסי'
 ל"ז ס"ק כ"ט, ובקונט' אחרון שם ס"ק נ"ט והביא בשם השו"ב ז"ל סי' ט"ו
 ועקרי הד"ט סי' ג' אות ט"ו שהכשירו בנדרר הדם חמת הכנף נגד הריאה,
 והריאה היתה עבה, ואפ"ה הכשירו וכו' דנפוח שקורין גישוואלין לא מיירי
 הרמז"ל עכ"ר יעו"ש, ועי' ביו"ד סי' ל"ז ס"ט בלומה הגידין שבי הרב שם וז"ל
 לכן בכ"מ דאיכא מכה במקום לה"ג, אפי' אינה רק נפוח ונלדר הדם וכו' עכ"ל
 ומבואר בש"ך שם ס"ק י"א דוקא שיש רקבון ונימוח מתוך הנפוח, אבל נפוח
 גרידא לא, וכן הוא בט"ז בס"ק ח', ועי' בפרמ"ג שם ואף דהלכ"ש סי' וא"י
 ס"ב דין י"ג וידי' כ' דאף בנפוח גרידא ג"כ לריך בריקה, היינו דכיון דאיתרע
 יאלה מהרוב, וכעין שבי' בדר"מ בס' ל"א אות א' לענין מים בראש וכמו שהאריכו
 בדבריו, כיון דאלה מהרוב ממילא איתרע לה החזקה, ולכך החמיר שם בכו"ס א'
 ובדין ט"ו אם נאבד בלא בריקה יעו"ש, אבל ודאי אם לא ימצא שום רקבון
 אח"כ גם לדידי' כשר כמו שמבואר שם להדיא, רק שהחמיר שם אף בלרירת דם
 הרבה, ועי' בכו"פ ס"ק ו' ועי' דע"ק ס"ק א' ס"ק ז', ועי' בשנ"ח ס"ק ט"ו שהוכיח
 מלשון הרמ"א וד"מ דתרתו לריעותא בעינין, נפוח ונרקב, או נפוח ונלדר הדם וכו'
 וסוכא בדעת' סי' ל"ה יעו"ש, וא"כ מבואר דנפוח גרידא לא הוי טריפות, ואף
 דאין מדמין בטריפות, וגם די"ל דשאיני בלוי"ג דעיקר החשש משום הגידין,
 והגידין הוי חזקים ולכך בעינן רקבון מ"מ הפוסקים לא חילקו כלל, ומבואר
 באחרונים להקל בנפוח, ושהרי הנובי' במהר"ק חיו"ד סי' י"ד נסתייע ג"כ מדין
 ליה"ג הנ"ל יעו"ש והבן.

(ב) רבאב"ת גם הנובי' שם כתב דנפוח לא הוי נחמסמס, וכן כ' בשב"י
 ח"ב סי' ס"ד, ובשו"מ מהד"מ ח"ד סי' ל"ה ודלא כחכ"א ובבב"א שער או"ה אות
 כ"ג וכן כהוב' בדעת' שם, והרבה יש להאריך בזה ואכמ"ל, וי"ל עוד כדמות
 ראוי לפי המבואר בתב"ש ס"ק פ' בלמקה דטריפה משום דאין ראוי להניף על
 הלב, ואפ"ה קו"י"ל בס"י ל"ז סי' י"ד דלמקה מקלטה כשר, וכן למקה ביו"ש
 כשר, וא"כ ראוי בנפוח ג"כ להכשיר בכה"ג, היינו מחולדה וגם במקלטה, ואה"כ
 זה אינה כ"כ ראוי, דהרי בנפוח יש עוד טעם משום יתר כחשר, ואה"כ י"ל

זה לעצם הכנה"ג וכמבואר לעיל דע"כ לדין, חסר"י מקלחה בריאה כשר וא"כ
ע"כ נפוח לאו משום יתר שהוא כחסר וכמו שכתבנו, ואמנם א"ל כמו בלחקה
אונא שלימה טר"פה, א"כ כבא נמי בנפוח, דו"א דלחקה אונא לאו מטעם לחקה
אסור אלא מטעם חסר אונא וכמבואר בס"י ל"ו בט"ו ס"ק כ' וש"ך ס"ק כ"ג
וכן אמר שיש פנים לכאן ולכאן אבל משמעות הפוס' להעשיר בנפוח מקלחה,
הפולה בפז"י מהני מילי מעליותא להלכה אבל לא למעשה, דנפוח כולו ורובו
ככולו מחילי ודאי יש לאסור, ואמנם מחולקת אף שיש לדרד מ"מ נראה דאסור,
ומקלחה מחילי המיקל בה"מ וכשע"ד לא הפסיד, ומקלחה מחולקת נראה דבה"מ
יש להקל, ואולי אף בלא בה"מ וכמבואר, וכנ"ל, ואף שהאחרונים העירו דקשה
לדע אם הוי מחולקת מ"מ נראה דבמקלחה נפוח אם נראה שהוי מחולקת יש
להקל ופשוט דעוף שיה בזה לבהמה כמבואר בש"ע סו"ס ל"ה, וכשמ"ח שם ס"ק
מ"ה, ולכ"ש שם וכשע"ד שם סקמ"ו ובמק"מ ס"ק קע"ד וע"י בחנ"י ובלק"י כו"ף
עק"ו, וסיבא ברמ"ש ס"י ל"ו ס"ק שמ"ג, וכמו שמבואר בפוס' וזל"ת בענין
בועות וכה"ג וכמבואר בס"י ל"ו ובפוס', וע"י ביד יוסף ס"י י"א והו"ד בר"מ ס"י
ל"ו ס"ק שמ"ג והנראה לע"ד כתבתי.

(ג) וד"א אכחד דאמר כתבי כ"ז ה' לי עדיין הרהורי דברים מהא דמציא
הב"י בס"י מ"א בשם ר"י בשם בה"ג והיכא דעביא כנדא חזין לריאה שלה טי
חורא כעמר גופנא טריפה ולי סומקא סדרא בריא וכשרה אמנס כבר אמרו
דלאו אריאה קאי אלא אכבד ורז"ל אמרנא שלה כמבואר בחב"ש ס"י מ"א סק"ז
ושפ"ד ס"י מ"א סק"ה, והלום ראיתי בנכף רננה חו"ד ס"י כ"ד שהעיר מזה
והביא מ"ש בר"ח ח"ב חו"ד ס"י מ"ד (להנה"ק מסאנץ וזל"ה) שכבד נפוחה
ונשחנה קלת ללובן דאם הוא נפוחה ביותר הוי כמו יתיר כבד דטריפה לכ"ע
וכמ"ש הרמב"ם בריאה, ואין הר"ח חס"י, וכבר ידוע מ"ש השאלות יעב"ץ ח"ב ס"י
נ"ח לענין כבד נפוח והו"ד בפ"ט ס"י מ"א ואכ"מ אמנס בנפוח מקלחו ודאי דנראה
דיש להקל וכנ"ל וגם ל"ש לנרף דעת הסוכרים דיתר כנפול מקום דיבוקו לבד
וע"י ברמ"ש ס"י ל"ה ס"ק קכ"ז לענין ב' כוסים והבן והרבה יש להאריך בפרט
בזה ואנמ"ל.

והגני בזה דודו ואוהבו הדוש"ת ומצפה להרמת קרנו

מעלה מעלה בתוך קרן כ"י.

הצעיר אליעזר יהושע הלוי עפשטיין בהגה"ק המפוז
וצל"ה מאורוב ואפטא אב"ד דק"ק ראקוב והגד"ל יע"א.

סימן י

מילי דלגדחא

ביאור במדרש

מדרש (כובא בספרים) כבוד זו ׀ הה"ד כל גיא ינשא וכל הר

וגבעה ישמלו והיה הענין למישור והרכסים לבקעה ונגלה כבוד ד' המדרש הזה הוא לכאורה פליאה נשגבה ואין פותר אותו עפ"י פשוטו, אך פירוש אחד יש המיוחס להגרי"א (מובא בס' בית יצחק) ויש שמיחסים זאת להמקובל מהר"ש אסטראפאלי, שהכונה לדרוש בגמטריא, היינו שאות **א** מספרה ל"ב כספר תיבת כבוד, (וזהו-כבוד זו א',-היינו בגמטריא) ואיך יש-באות א מספר ל"ב? לזה דורש המדרש בדרך הזה, שבאות **א** יש שני יודין אחד למעלה ואחד מלמטה, הרי עשרים, והקו שבאמצע הוא רחב, ויש לעשות מזה ב' ווי"ן הרי י"ב, וי"ב ועשרים הוא ל"ב, וע"ז מסיים המדרש כל גיא ינשא היינו היו"ד-העומד למטה באות א'-ינשא: ויעמוד למעלה: וכל הר וגבעה- הוא היו"ד העומד למעלה - ישמלו: והעקוב - הוא הקו שבאמצע העומד מעוקם - למישור, יעמוד במישור: והרכסים לבקעה, היינו לבקוע את הקו שבאמצע, ולעשות ממנו שני ווי"ן ואז ונגלה כבוד, הוא מספר ל"ב: וכמה מן הדוחק יש בדברים הללו, ולפי דבריהם היה צריך לומר - **א** זו כבוד, - ולא להפך - כבוד זו **א**, - וגם מה צורך יש בזה להודיע לנו שאות **א** יש במספרה ל"ב? ובביאור את הפסוק על הכונה ההוא יש נאן דוחק גדול אשר כל בר דעת לא יוכל לסבלה.

וסבורי אני לחקור ולהבין מעט דברי המדרש עפ"י פשוטו ומה כונתו בזה, וראה זה מצאתי דרך ישר הקרוב לפשוטו, כפי דרך המדרש במקומות הרבה, הנה כללים רבים נמסרו מדור דור מאיש לאיש, לדרוש בהם דברי התורה, ומצינו דרך אחד בזה, שאם נמצא בתנ"ך שתי שמות ביחד, יש לפעמים דרשה מסורה מדור דור, שהראשון מאלו ב' שמות, יש לקראו גם בשם השני הנכתב אצלו פעם אחד, והוא כאלו יש לראשון ב' שמות אלו גם יחד, דרשה כזו מצינן הרבה פעמים במדרש, ואני לא אביא אלא דוגמא אחד, ועוד שני לו לביאור דברי המדרש בבב"ר פ' ס"ג דרשו שיצחק נקרא ג"כ אברהם, דכתיב ואלה תולדות יצחק (בן אברהם) אברהם: כונת הדורש הזה הוא כפי הנ"ל ושתי תיבות - בן אברהם - אינם נדרשים כלל כי זאת הוא רק לסימן לידע באיזה יצחק הכתוב מדבר, והוא כאלו נכתב ואלה תולדות יצחק אברהם, ונמצא ששתי שמות נכתבים ביחד, ובכך יש לדרוש עפ"י הכלל הנ"ל שהאיש הזה נקרא בשני שמות אלו גם יחד, יצחק - אברהם, פעמים יצחק ופעמים אברהם (ותועלת הדרוש הזה הוא לדרוש לפעמים תיבת אברהם, שקאי על יצחק, כי גם הוא שמו אברהם) דרשה כזו מצינן בילקוט בראשית וז"ל מנין שא"ף נקרא אחד, (כלומר שאנו יכולים לדרוש תיבת אחד, שהכונה אלף אחד), שנאמר איכה ירדוף אחד - אלף: ומנין שהקב"ה נקרא אחד, (ונוכל לדרוש תיבת אחד, שקאי על הקב"ה) שנאמר שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד: ומנין שהתורה נקראת אחת שנאמר תורה אחת יהי' לכם ע"ש.

דרשה כזאת נדרש גם כאן, (אלא בשינוי מעט) כי כאן בפסוק שמביא בעל המדרש נכתב - ונגלה כבוד ד' - ולפי הדרשה הנ"ל נמצא

מזה שהקב"ה נקרא כבוד, (ונוכל לדרוש לפעמים תיבת כבוד, שזהו קאי על הקב"ה) ואעפ"י שכאן נכתב תיבז כבוד קודם לשם ד', אך הלא תיבת כבוד בא כאן בזמניות והוא כאלו נכתב שם ד' קודם, ונטעא לפי הדרשה הזאת שהקב"ה נקרא "כבוד" ונוכל לפעמים לדרוש שתיבת כבוד הוא שם משמות של הקב"ה, וזהו שאמרו במדרש כבוד זו א' היינו שנוכל לפעמים לדרוש תיבת "כבוד" שזהו כינוי להקב"ה ומביא ראיה מן הפסוק שמסיים – וגנלה "כבוד ד'" כדרשה הנ"ל, ובאות א' שמביא כאן באמרו – כבוד זו א' – הכונה על הקב"ה, שהוא הראשון כמו שאות א' הוא האות הראשונה בא"ב, וגם מצינו הרבה פעמים, שבמו שאנו רגילים לכתוב אות ה' או אות ד' לשם הקב"ה כן יש שכותבים זאת באות א', או אפשר שסמך הדורש הזה על הדרשה הנ"ל שכבר דרשו מגין שהקב"ה נקרא אחד, שנאמר וכו', הרי כבר אמור שהקב"ה נקרא אחד, והכונה – כבוד זו א', – היינו אחד המיוחד שהוא הקב"ה ודו"ק.

אליעזר ליפא ווייסבאום רב בנויארק.

סימן יא

שאלה ופליאה לפני רבני וחכמי השערי תורה ג"י.

נבריי (יבמות פרק הבא על יבמות) נכון הוא כרוק שטברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא אשה שצ"ר יכפוהו לישא לקיים פו"ר וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בס' נשים (פט"ו) כיון שטבר כ' שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר וחבטל מ"ע וכן משמע בגמ' וא"כ הו"ל כשאר מ"ע שמכין עד שחלא נפשו או עד שיקיים המלוה ע"ש.

ובאור ק"ל ואחמה דדבררי הרמב"ם ז"ל (בהקדמתו לסדר זרעים ד"ה והחלק השני) מבוחר להיפך שכתב שם בזה"ל, שהנשואין הוא דבר עומד ברשות אדם ורצונו ואין לצ"ר לכופו אדם עד שישא אשה ולע"ז.

ועי' תו"ט (בהקדמתו לסדר נשים) אחר שהניא ג"כ דברי הרמב"ם (בהקדמתו לזרעים הנ"ל) כתב וז"ל אע"ז דאמרי' בפ"ק דקידושין בן כ' ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה וכו' לא משמע ל"י להרמב"ם שמפני בן יכפוהו וכו', וכן בפט"ז מהל' אישות לא ביאר כלל שיכופו אותו אבל הרא"ש בפ"ו דיבמות כתב וכו' כרוק וכו' שיכפוהו ע"ש ומאוד לפלא בעיני שפוט ל"י להחזיק ז"ל שדעת הרמב"ם דאין כופין ולא זכר שר דברי הגמור' ביבמות הנ"ל שצ"י להדיא דנראה ג"כ מדברי הרמב"ם ז"ל דכופין.

ועוד אני אחמה דכל הפוסקים הטור והב"י והש"ע והלבוש (אהע"ז סי' א') פסקו שאם טברו עליו כ' שנה כופין אותו וערש"י (יבמות סי' ד"ה היא מהימנא) שעלינו לכופו לקיים פו"ר ועי' יש"ש (שם) לפלא דנעלם מעיניו כל הפוסקים הנ"ל מה דפשיט ל"י להרמב"ם (בהקדמתו לזרעים הנ"ל) דאין כופין ועי' ג"כ שו"ת מהרי"ט (סי' מו) שכתב ג"כ דנכון לכפותו שכן מוכח מדברי הרמב"ם ולא הביא

ג"כ דעתו ז"ל (בהקדמתו לסדר זרעים הנ"ל) דאין כופין, וע"י ברמב"ם (פט"ו מהל' אישות הל' ז) נשא אשה וכו' ולא ישרה וכו' וז"ל וכו' ואם לא נשא להוציא כופין אומר וכו' וכדור מלשון דיו"א וכופין אומר ג"כ כדי לנשא אשה אחרת לקיים פיו והוא היפוך ממה שכתב בהקדמתו לסדר זרעים הנ"ל, ונא להאיר עיני ליישב דעת רבינו הרמב"ם ז"ל.

י'הונתן הלוי אייבערשימץ מו"צ דפ"ק וואלימין (סמוך לווארשא).

סימן יב

שפתי ישנים

ב"ה יום ועש"ק תבא חר"ו לפ"ק לובלין.

שפעת שלום ושנות חיים לכבוד ש"ב הרב הגאון המאוהב, הישיש המפורסם, בנן של קדושים, גזע ישישים, ירא ושלם, פרי קודש הצוללים כקש"ת מוהר"ר יצחק נתן נטע ג"י בר"יגור אבד"ק בילגורייא.

מכתבו הגעתי ונאלת חכם כמוהו הוא תשובה שלימה, כי בודאי כתובתה של חרשת היא דיון כדון ח"כ המצואר צ"ל דלתי דעת הסודל יא לומר דבכה"ג צ"ל לו אינו מעבד ההתרה, אבל לפי דעת הנ"ל יא להחמיר, אכן במרשם נראה דיש לסמוך אהבת הסודל דבאין לו אינו מעבד, ובפרט כי יש לומר דבמקום דאויכא עיקר כתובה, התוספות דינו ככתובה, דמבואר בפרק אע"פ, אבל במקום דליכא עיקר, אינו רק חוב בעלמא, ובפרט דאף בפרק י"ל דבכה"ג לא תיקן כ"ג, כמ"ס הוב"י ואף דהוב"י כתוב ד"ח דאורייתא, הנה בהמ"ת חזר מזה, דאין אלא מדברי קבלה, וע"ס שהאריך בזה, ובספקו יש לנו להקל, ובפרט דאויכא ס"ס דשמא לא תיקן, ואף אם נאמא דתיקן, מ"מ י"ל בנכחשם בכה"ג צ"ל לו אין הכתובה מעבד, דבזו כדרא גדולה דאינו אלא כחוב בעלמא, ובנידון גש חרשת בודאי דיונו ככל גיטין כיון דיכול לגרסה מדינא אף במקום דהוי קידושין דאורייתא, כגון בקיבל אבי' קדושין דלא בעינן דעתה, ונוסח ר"י הוא רק החרש דבגמרא ח"כ לא מהני גיטין ולריק לידע שכנסה ברחמים, ועשו חכו"ל פקנה לכתוב נוסח אחר, כדי לידע דאין זה גט גמור המועיל אף במקום קדושין דאורייתא, וגם בזה הביא הנ"ל בזה הגאון בעל תו"ש דזה רק משטה ב"ד אבל הנוסח לריק להיות כמו בכל הגיטין, והבב"י פסק בזה, וכבר בא לידו גש חרש בהיותו בק"ק סלאנימא ונאמא לכתוב גט כמו בכל הגיטין, וגם לכתוב הנוסח המבואר בריב"ז ירוסא בכתב אצורית ולחפור לידה לאלת שני הדעות, וגם משם הכורא, אבל בגש חרשת ליכא לספקי כלל, דודאי הנוסח כמו בכל הגיטין דאין אנו לריק לרמזיה סלה רק אפשר דלריק להבינה שהוא לבלי תהי' משלחת והוורת, ובזה די אף אם חדע אח"כ שנתגרסה, ויש להאריך בזה אך לענין דינא אנו מחכים לדברי כת"ר רק שימן כל מה שכתבו, והבאר יתן שפ"ת ויבצע ש"ח שימן גט לכתבהי' רא"י לקבל גט, כי הגט המובלש יש כמה פקפוקים בזה, ועיקר הגט שימן אח"כ, ומהמח כי כפי הגרסה לא יהי' במקומו, הוי יבצע שידיע מקום אשר יהי' קביע, ובשידועו לו יכלה גט על הולאות שלו בלי איחור, צאפן זה יכול מעגת"ה להסכים להתיר לו עש"י מהם רבנים, ומחמת גודל מרדתי כפי אשר יגיד מיכ"ז קרתי מאד, וד' יכתבו ויחממו לחיים ביום הוכרן בספרן של לדיקס כנפשו וכנפש ידיו ש"ב

חק' רובעריש אישכנזי חרפי"ק לובלין והגליל.

(תשובה זו נכת' מהגאון אגד"ק לונגין מח"ס נודע בעתים ז"ל נחת ע"י ש"ב הרב בגאון הספר מ' צבי יהואל סיבלסאהן בנ"ט"א אבד"ק פלונסק וכעת כווארשא).

מודעות בת-שערי תורה הנסוך בארצנו ובחול מביאות לבעליהן תועלת מרובה.

יצא לאור הספר **באור השמות** הנדרשים שבת נ"ה המה אמו"ר הרב הגאון ר' שלמה אהרן וורמיהימר ז"ל באורים מהודשים ואמונים על השמות הנדרשים ע"פ הוראת הכתובים והמבארים הקדמונים נרשמים וכת"י עתיקים. כולל 220 עמוד. מחירו 5 שילינג. בקרב י"ל סמנו גם הספר **נאון הנאונים** קובץ מסעשי ידו הנאונים מכתב יד הגניזה שבמצרים וכן נפוקי ר' נחשון ב' חשו' לגאון השבות רס"ג לחיי, פירוש רס"ג לשה"ש, חסלות לרס"ג חשו' ר' האי וכו'. מחירו 5 שילינג.

Rabbi Abram Brudno Jerusalem Palestine.

דברי שלום חלק ראשון כולל איור ענינים בהלכה ודקיונות נשגבות הסוללות כפז וביאורים נחמדים על איור מאמרים ואגרות חז"ל על יסודות התורה המסור והדעת קריבים על אגון שומעת להאמין בעתירות אימה אישראליות והנדרמים בשנה יקוצו לחיי עולמים. הספורים את לבות בני אדם לתורתנו הקדושה ולאבינו שבשמים.

דברי שלום ואמת נערך ונסדר בשפה הסובבת (ושארנא) לסובת הישיבות ומוסדות התורה.

מאתי העיור באלפי ישראל
שחברתי בעוזי החונן לאדם דעת
הק' שלום יצחק בהרב ר' דוד
בן ציון וצ"ל לעוויתאן
רב ואבר"ק קריסטאניא יצ"ו.

**Rabbiner Sch. I. Lewitan.
Calmejerg 15 II.
KRISTIANA (Norwegen).**

התבטח:
**Moses Wertheimer
Jerusalem Palestine.**

ביעדר ישנים חברה להוצאת ספרי רבותינו הראשונים וז"ל הספרים שיצאו לאור עד עתה:
(א) פירוש י"ג סדור שהתורה נדרשת בהן לרבנו סעדיה גאון וז"ל ע"פ כת"י מאוסטור ע"ה הערות ומבוא. מחירו 25 סענט.
(ב) ספר הפרדס הנדול לרש"י וז"ל ע"פ הדפוס קונסטנצינה תקע"ו 400 עמוד. עם הערות ותקונים ומבוא גדול. מחירו 3 דולר.
התבטח:
**Rabbi Ch. L. Ehrenreich
DEVA Princ Carol 45
Ramania**

יצא לאור ספר **מצבת משה** כולל חידושים וביאורים על מסכת סוטה קבן סכת"י הקדש שהיה אחריו ברוב הגאון האמיתי פון משה בצלאל לוריא וצוק"ל האב"ד דק"ק סוואלק בעהמ"ה הספרים, נהור שרגא, נפש חיה, מובע ישועה ועוד ועוד. ונלוה אליו הגות והערות וקצת חידושים אשר בשם, ארץ צבי, סבונים, מאחי בנו ותלמידו צבי אריה לייב לוריא האב"ד דק"ק ואלודאק. מחיר הספר עם המשלוח חפשה והובים, לרכנים ולהאגדות הנפדים הרף הוסי' רק שלשה והובים, מחיר 148 עמודים מורש חצי גליון. להשיגו אצלי על האדרעסא הרשומה מטה.

Rabin L. Lurje ŻAŁUDOK z. Wilen. pow. Lidski.

ואדרעסא להשערי תורה

l. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וכיאוורים בהלכה ואגדה
באת רבני וחכמי זמננו נ"י.

הרב אליהו קלאצקין נ"י (לובלין)	הרב שלום יוסף הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)
הרב אפרים סאמינאוו נ"י (וויגראדאוו)	הרב יצחק יהודה טרונק נ"י (זוטא)
הרב אלימלך הכהן רובינשטיין נ"י (ירושלים)	הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)
הרב ירחמיאל יצחק צבי בורגמאן נ"י (טעשוויעז)	הרב יחיאל מאיר גילדע נ"י (ראברא)
הרב מאיר רובין נ"י (באסנאוויץ)	הרב אליהו קמחי נ"י (טובורק)

הוספה בכורה של תורה: הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענטשנא)

אל הקוראים! נזכרים בזה להודיע לשלוח הסגנו ולחסוך השקית ולסדר בחזיר החתימה) ככל השפעתם האפשרית ובה יופיעו התוכנות בעונה כסדרן לשטח כל אוהבי תורה ושוחרריה הסהור לשנה: (בסדרה) 12 והוכים, (אמריקא) 3 דולר, (אנגליא) 10 שילינג, בערך זה להצי ורבע שנה, סחור סודקות (פעמיני התורה והיהדות) ככלל העתונות, הרועים לשלוח סעות ע"ש האסא קאנאא של הסערת (שבוה לא ישלחו בעד המשלוח) ייזכרו אצל האדריסאא של הסערת כזה P. K. O. 8.188

המערכת.

סודר בדפוסו של חנוך העניך טאלמאן, בפיעטקוב.

יו"ל בעונה להגדיל תורה ולהאדירה
העורך: ישראל איסר בהנאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל
האדריסאא להסערת: I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.

וועברת ב' (שנה נ"ו) ווארשא, אייר, תרפ"ה. № 2. (Maj 1925.)

סימן א

ב"ה לובלין.

לכבוד הרב הג' המפורסם ויללית ה' הוא אולדו כו' כש"ת מו"ה מאיר רובין ש"ח אבריק סאכנאווד.

ע"ד השאלה שהגיע לפני ב"ה אחר שהוליד מאשתו הראשונה בנים ומלו אחתם והם בריאים ושלימים ומתה עליו אשתו ונשא אחותה והוליד ממנה בן ומלו אותו ולא יכול להתרפאות וחי רבע שנה ומת ואח"כ הוליד ממנה עוד בן ומלוהו ומת מיד בלוחו יום והאשה הייתה חולנית כל ימיה והבנים אשר הוליד ממנה היו ג"כ חולים ואחר מיתתה נשא אשה אחרת והוליד ממנה בן זכר והוא נעם בן חמש רבע שנה ועדיין לא נימול והילד הוא בריא וחזק מאד והרופאים אומרים שאין שום חשש סכנה ויכולים למולו ובתוך הזמן נחתך יד של הילד ע"פ סיבה בסבין חדה וילא דם מידו ונמרפא במהרה והאשה אומרת שלא חרור עס הכעל עד שימול את בנה שאינה רוצה שבניה יהי ערלים עכתי"ד.

והנה כבר בארתי בספרי מלואים סי' מ"ח דמוכת מה דקאמר הגמ' בפסחים דף ס"ב בערל שמתו אחיו מחמת מילה דבר כפרה הוא הו"ל דאי בעי מחזק נפשיה ומוכת החס דלא הוה הו"ל דא"סורא וע"כ ל"ל שאין חשש איסור למול משום דהוה כעין מ"ש הרא"ש פסחים פ"ב סי' כ"ה וז"ל דטיבול הראשון אינו לחיוב אלא להיכרא בעלמא ורגילין בכל השנה שאוכלין חרות בלא חרובת ואינם חוששין לקשא גם עתה גמ' לא חשו חכמים אם יאכלו בלא חרובת כמו שעושין בשאר ימות השנה אבל טיבול שני שהיא של מזה הזכירו חכמים שלא יהא חשש סכנה ע"ש והכא גמ' י"ל דהחשש סכנה הוא חשש רחוק והאמור' פעמים שמלין את בניהם לצורך רפואה כמ"ש ע"ז דף כ"ו ומ"מ יש להמחין עד שיחזק כחו כדי שג' חייב המזה לא יולמח אף במקרה רחוק שום סכנה ודרכיה דרכי נועם וע"י יבמות דף פ"ז ונסוכה דף ל"ב ומ"מ הרשות בידם למול את בנו כשהרופאים מחליטין שלא יזיק ובמחין עליהם לענין יוה"כ וחילול שבת ובנו שבארתי בספרי אמרי שפר סי' ס"ג דמלשון חסודות הרא"ש כלל ב' סי' י"ח בההיא דחכמים שאלו להרופאים וא"ל אשה זו מכה יש לה בחור משיה כו' שמבואר בלשון הרא"ש שמחזיקין דברו לודאי גם כשאומרים על גוף זה וע' רא"ש פ' הערל מהירושלמי גבי פ"ד מ"ה הרופאין, והנה הגם דשאיני הו"ל דחרובת לריך לשקיעה בקפא דהוה לענין להתחילה משא"כ מענין דחוי מזה דהיי' לא משהינן וע"י יבמות דף ל"ע וע' מ"ה התרומה דשן סי' ל"ה דדוקא בדראו להסתפק שבעבור המזה או לא

משהינן לה ומש"ה נקט בקטן עד שגדל ובגדל עד שיבא ממד"ה משום שחז' ימות הקטן והגדול לא יבא לעולם ממד"ה וע' א"ח סי' הכ"ו סי' א"כ שפיר כתב הרמב"ם שספק פ"ג דומה את הכל ואפשר לחול לאח"ו וכיון דלי"ח למיתה דומן מיעוט וע' מ"ס ההוס' ינמות דף י"ח בחור"ה דלמא אדמייבם, וע' בע"ז דף י"ט מחילא כל יום ויום ליכא חיוב מלוה לפי שיכול להמתין איזו ימים ואח"כ כשאין מתכבד שנתחוק כמו יכול להמתין עוד איזו ימים וכן הדבר יכול למשוך זמן הרבה עד שיחברר שנתחוק כמו וכפי הרגיל יחברר זה בעת שיגדל קלח וע' מ"ס ההוס' יומא דף פ"ה ד"ה לפקח עליו הגל דמש"ה אין הולבין בפיקוח נפש אחר הרוב משום דמתיב ומי בהם ולא שימות בהם שלא יוכל לבוא בשום ענין לידי נזימות ישראל וע' א"ח סי' שפ"ט סי' שמפקחין עליו אע"פ שיש בו כמה ספיקות וכן לא אמרינן בזה כל דברים מרוב פדים והיינו הכל בענין דליכא ענינה או חיוב מלוה שילח מזה חשש פ"ג אשילו בדרך רחוק משא"כ בעלמא הגם דמחירא סכנתא מאיסורא כמ"ס חולין ד' י" ושם ד' מ"ט מ"ח לי"ח למילחא דל"ש וכמבואר ב"מ דף ק"כ ואליו הוא נושא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונחלה באילן ומוכר א"ע למיתה לא על שכרו וע' נב"ה ח"ד סי' י" דהגם שאסר להיות ל"ד מחמת סכנה במקום חיות וכמו שאמר עשו הנה אנכי הולך לחיות שמהתן בכל יום בין גדודי חיות התיירו התורה להיות ל"ד לעני שטושה זה למחיתו וכמו כל סוחר ימים וע' הוריות ד' ומש"ס ומ"ס הכ"י סי' רס"ג בשם המנהג דמסתברא גם מילא דבשרי וימני הוי חוקה משום דס"ג להקל ולא קאמר כגשון שיש להחמיר ולחוש לסכנת נפשות רק כתב שיש בו קולא בזה לומר שאין לר"ך לחול ודמילה הוה כעין נישואין. ובפרט נ"ד דנש"ס ובטור משורש דוקא באשה שמלה את בנה הראשון ומה מחמת מילה ומלה ג"כ את השני הרי זה החזקה שמתו בניה מחמת מילה ל"ש מבעל אחד או משנים וד"ל דהיינו משום דקאמר בגדה דף ל"א חלה הזכרים בנקבות כו' ומשום דאשה מורעת מחלה כו' וגם דמלך הטבע חלין יותר באל ובמ"ס בארתי בספרי דבר הלכה סי' נ"ג בביאור הא דכתב רש"י חולין דף ס"ב ד"ה עמוני דליכא פלוגתא בדבר המליאות ודלפי דאמר במד"ר פ' תזריע דזה לר דמותי של זה לעולם הנקבות מן האיש כו' ומש"ה בחרגללא דאגמא שיש טכ"פ הוכחה שכל השינוי מלך זרע האם משא"כ בחרגללא עמש"ס – ומ"ס בב"י בשם המנהג דה"ה אם איש מל בנו הראשון ושני לא ימול השלישי בין שה"י לו מאשה אחת בין מבי' נשים היינו רק לענין שאין כאן חיוב מילה כה"ג משום שע"פ יש חשש רחוק ולא מוכח מזה לומר שיש חשש איסור בדבר כשהרופאים אומרים שהילד בריא ויכולין למול אותו ובפרט נ"ד שהאשה הינה חילנית כל ימיה והבעל ה' לו בנים מאשתו הראשונה והם בריאים ושלמים וגם מזה שנחמך יד הילד בסבין חדה ונחמףא מזה מוכח שהכל ממנה מהאם לזה יכולים לחולו בלי שום חשש (*).

אליהו קלאצקין אבד"ק לובלין יע"א.

(*) והנה הילך נ"מול וב"ה הא בריא וחזק ונחמףא במהרה גדולה מילה וגו'.

ב"איר רובין אבד"ק סאסנאוויץ.

בשע"ת (שנה ו' ס' ע"ג) חידש ר"מ בדבר קניית השביתה על הספינה ללמוד מהמחזיק בדרך שאפשר גם כאן להמחזיק בדרך לקנות שביתה על הספינה מרחוק ע"י אמירה בעלמא של שביתתי במקום פלוני ר"ל על הספינה ואפשר זה גם ע"י שליח וגם אפי' שלא מדעתו ע"ש ור"מ דורש ממני לחות דעתי בזה, והנה לא אכחד מכת"ר שגם אנכי אינני מסכים להוראתו זו ותמים דעים הנני עם הרב שיצא לחלק עליו בשע"ת (שם ס' ק"א אות י"ד) וזה הוא כאשר אבאר

א) הנה שיעט הרמב"ם בעירובין (מ"ג.) מוד"ה הלכה, דלנמרי מותר להפליג בספינה ואפי' בשבת, ומשום דכשעה שנכנסים בספינה לאו מירי עבדי, ואח"כ כשהספינה משלגת, ואפי' בשבת, ג"כ לאו מירי עבדי, דהספינה ממילא אולה, וע"כ מותר להפליג ואפי' כשיש גם משום מחזיקין, ובגין למטה מעשרה, והכרייתא דאין מפליגין בשבת. (י"ט.) אח"כ כ"ש, דלא שרו לעשות מלאכה בערב שבת אלא בכדי שחשבה מעט דיוס, אבל לכ"ה דשרו עם השמש, ואע"פ שהמלאכה נעשית בשבת, מותר לנמרי להפליג.

וגר"א ד"ש להביא גם סעד לדברי הרמב"ם דכספרי שופטים (פרשה כ') פסוק י"ט) והוא ביפ"ט, איתא זו אחד, מג' דברים שדרש שמהי הזקן, אין מפליגין את הספינה לים הגדול אלא ג' ימים קודם לשבת, כ"ל בדרך רחוקה, אבל בדרך קרובה מפליגין אותה, הרי להדי' דהאי דאין מפליגין שמהי הזקן היא. והיפ"ע אמנם מדויק, דאין לומר דפליגי עלי' דשמהי גם בזה, דבשבת (י"ד.) הלא אחר רב הוגא, דרק בג' מקומות נחלקו שמהי והלל, אבל הלא בע"כ אין לומר ג"כ, דזולת הג' מקומות שנחלקו בהדי' בכל מקום שמהי והלל מודים ז"ל, דהלא מלינו למשל בסוכה (כ"ח.) מעשה וילדה כלתו של שמהי הזקן ופיתח את המעייבה וסיכך ע"ג המטה בשביל קטן, ובגמ' שם מפורש דפליגי עלי' דשמהי הזקן ולית הילכתא כותי'. וכן בקרושין (מ"ג.) שמהי הזקן אומר משום חגי הנביא דהאומר לשלוחו לא הרוג את הנפש דשולחיו חייב, ד"ש שלד"ע, וגם בזה הלא לית הלכתא כותי'. והגאון ר' לבי חיות ז"ל בחי' לביה (ל"ה.) העיר ג"כ, דגם שם בב"ה פלוגתא בין הלל ובין בני דורו לענין שבת אם קובע למעשר, ובע"כ הלא ז"ל ד"ש כאן איזה גדר אחר, ואפשר דבדינים הללו לא נודמנו שמהי והלל לחלוק ביניהם, אלא כ"א ביחוד אחר דיו לפני בני דורו, ויהי' אך שהי' אבל עכ"פ מזה שלא מלינו שמהי והלל נחלקים בהדיא באיזה דין, עדיין אינו מוכח דמודים ז"ל, ובמו כן גם כהאי דאין מפליגין שמהי הזקן הוא דאמר, ואלא במעמד הלל, וגם בזה לית הלכתא כותי' דשמהי הזקן, ואפשר ג"כ דבשעתו, בשעה שאמר שמהי האי דאין מפליגין, באמת לא נחלק עליו עדיין הלל, ורק אח"כ נעשית פלוגתא בזה בין כ"ש ובין ב"ה, וממילא כ"ש וב"ה הלכה כב"ה. (ובהאי ענינא ע' עוד בחי' מהר"ח ז"ל בסנהדרין פ"ח.)

(ב) ורפ"ז דהא דאין מפליגין ב"ש הא דפליגי שם בכרייתא רבי ורשב"ג כחזו שם בחוס' דאליבייהו דב"ש פליגי, ואע"ג דכחמה מקומות אמריי, וכי טעמייהו דב"ש אחי לאשמועינן, וכמו בשבת קל"ה, ל"ל דכאן שאני, ולשון הרשב"ם הא דאין מפליגין תלוי במחלוקת ב"ש וב"ה שם בשבת (י"ח). בהמשכה לענין מלאכה שנעשית בשבת ט"י נכרי, ורשב"ג הלא אחר שם דנוהגין היו בית אבא שהיו נוהגין כלי לכן לכונס נכרי ג' ימים קידם שבת, והיו אפוא מחמירין בזה כב"ש, וע"כ שפיר נחלקו רבי ורשב"ג אליבא דב"ש, לשון הרשב"ם, (ואמנם הרא"ש מחשיב זה לדוחק), וכן מליט גם בבילה (כ"א:), דר"ג היה מחמיר בג' דברים כב"ש, וכבר בארתי במק"א דאפי' למיד בספיק דיכמות דלא עשו ב"ש כדבריהם, ואפי' להומרא, דזהו רק בקום ועשה אבל בשוא"ת היו רשאים להחמיר ואפי' כב"ש, ומאחרי גס תניא דמסייעא לי בזה, ה"ה הרב הגאון בעל משכיל לאיתן בהנהגתו מלפני איתן על בילה (י"ז:), ומ"ש בזה הא דאמריי בבילה שם, חנני' היא ואלביא דב"ש, וכן הא דמליטו כמו כן גם בעירובין (ל' ב').

(ג) ודנה חוס' שם בעירובין, הק' על הרשב"ם מהא דאמריי בשבת (קל"ט:), אמרו ל' רבנן לרב אשי, חזי מרא הא' לורבא מרבנן דאזיל ונאיש במכרא ועבר להאי גיסא וסייר פירא, ואמר אנא למינס קמיכונא, א"ל הערמה קאמר, הערמה כדרבנן היא, ולורבא מדרבנן לא אחי למיעבד לכתחילה, הרי מוכח דלכתחילה אסור לעבור במכרא בשבת, ואפי' בתוך החוס, וע"כ חולקים ת"ם על ש" הרשב"ם, וגראה לומר בזה, דהנה הא דאסרו לעבור בספינה בשבת פירשו שם בחוס' בשם הרי"ב"א משום שני טעמים, אחד, דדמי לשט כנהר ואסור משום שט, דאסור משום גזירה שחא יעשה חניה של שייטין, ושניה דשחא יבא ישראל להנהיג הספינה, והיו כמוליכה ד"א בכרמלית, והנה על הטעם דשט, כבר כתב המאירי בפ"ק דשבת, דחיץ מכבודם של האומרים כן, וישחקע הרבר ולא יאמר, וחולק בפשיטות על טעם זה, ועל הטעם השני, דשחא יבא להנהיג הספינה ד"א בכרמלית, י"ל דזה תלוי במחלוקת, דבשבת י"א ב' פליגי אב"י ורבא כהא דתנן לא יעמוד אדם ברה"י וישחה ברה"ר, דא"ן הדין בכרמלית, אב"י סבר היא היא, ורבא סבר היא נופא גזירה, דאפי' אם יוליא הכלי מכרמלית לרה"י או לרה"ר מדרבנן בעלמא היא, וא"ן ניקים וננוור גזירה לגזירה, הושעת ראשו אטו הולאת כלי ובעניינו ג"כ, הלא אפי' אם יוליא הספינה ד' אמות בכרמלית מדרבנן בעלמא היא, וא"כ איסור העברה במכרא אפוא אטו הולאת הספינה בכרמלית הלא היא גולגלי, וע"כ לאב"י דסבר דגזרי גולגלי, ל"ל אסור, ולרבא דסבר דלא גזרי גולגלי ל"ל מיהא, ובכן א"ש, דלעיל ס"פ כירה א"ר אשי, דהא דאסור ליתן מים בתוך הכלי וליהנו תחת הנר לקבל נגילות, ואפי' מע"ש, אחי אפי' כרבנן, דסברי דגזרי כבוי מותר, ואע"ג דהוי גולגלי, וכמו שפי' שם בחוס' דגזריי ט"ש אטו שבת, ובשבת נופא גזריי דשחא יתהוה דיבא לירי כבוי ממש, ומוכח מזה דר"א סבר דגזריי גולגלי, וכן בחולין (ד"ד), א"ר אשי דתנן שם בהמשכה, דכל הבשר אסור לבשל בחלב, דכולה ר"ע היא, ויש מהן מדברי תורה, ויש מהן מד"ס, היינו בשר בהמה בחלב הוא מד"ס, ובשר עוף בחלב הוא מד"ס, ומוסיחים מזה

גליין האלעם בשבת שס, דר"א סבר דגורי' גלג'ז, וע"כ גורין שס ג"כ העלאת
בשר עוף אטו אכילה בשבת עוף, ואע"כ דאכילה גופא לר"א דרבנן, היא,
ורב יוסף דסבר דלא גורי' גלג'ז באמה אחר שס, דש"מ דבשר עוף נחלב דאף,
דאי ס"ד דרבנן, אכילה גופא גזירה, ואין גזזור העלאת אטו אכילה, וע"כ, אחרי
דר"א סבר דגורי' גלג'ז, להכי ר"א לטעמי' שפיר סבר הכא בשבת, דהעברה
במכרא אסור בשבת, ורק דרך הערמה לת"מ מותר, אבל הלא אין קיומ'ל כרכל,
דלא גורי' גלג'ז, וממילא הוראהו של רב אשי היא שלא אליבא דהלכתא וע"כ שפיר
אפשר לומר כהרשב"ם דאין לחוש לזה, ואחי שפיר.

ואדרבא, מעובדא זו גופא עור ראי' להרשב"ם, דהכניסה עלמה בהספינה
אין בזה חי', ורק ההעברה אסר ר"א, דאלי"כ איך נכנס כלל הוורבא מרבנן,
ועי' בבבלי הגר"א סי' של"ט, דמוקי דכאן מירי דהספינה הי' קשורה.

(ד) ובדברינו אלה איש ג"כ הא דהרמב"ם השמיט לגמרי כך דינא של
העברה במכרא, ובכר עמד ע"ז במ"מ (בפכ"ג מהל' שבת ה"ב) ומה שמחרץ
המ"מ, דר"א החיר רק לת"מ, ובזמננו אין ת"מ מזוין, הוא דוחק מבואר, ועוד
הלא כגו"י שס חרי עובדי, האי דמכרא וברי ברא דתומא, דשקל האי לורבא
מרבנן ומנה בכרוא דנא, ואמר לאלטעי קמיוכא, ועל תריוהון אחר ר"א בב"א,
דע"ז הערמה שרי, והרמב"ם גופא הביא האי ברא דתומא שס (בפכ"ג ה"ג) ומסיים
שס, דמותר להערים בדבר זה, ולא התנה כלל דהערמה זו מותרת רק לזורבא
מרבנן, ואיך אפשר לומר דהרמב"ם הפסיק המימרא דר"א בסביגא מריפא,
דבעובדא קמייחא כונס ר"א היתה להחיר ההערמה לכל, ואפי' לאינו לורבא
מרבנן, ובעובדא בתריחא החיר ר"א רק לזורבא מרבנן, אחרי דעל העובדות
השמים השיב ר"א רק התשובה האחת בנת אחת, הערמה קאמרת, הערמה בדרכן
היא, ולורבא מרבנן לא אחי למויעבד לכתחילה, אבל לדברינו נוחא, דהרמב"ם
באמת אינו מחלק כלל בגוגע לזורבא מרבנן בין עובדא לעובדא, (וע"כ כרא"ש
כמה חלוקים בהערמה), אבל העיקר דבעובדא קמייחא יש בה לתא דאף, אי'
בנין, וכמ"ס ה"ט' (סס"י ש"ד) וע"כ חש לזו הרמב"ם, והעובדא בתריחא, האי
דמכרא, אין כאן לתא דאף ומלויה בזה חס גורי' גלג'ז או לא, ור"א לטעמי' דסבר
דגורי' גלג'ז, והרמב"ם לטעמי' דפסק בהאי דשבת י"א דלא גורי' גלג'ז וכרכל,
ולהכי שפיר השמיט הרמב"ם האי דמכרא, ושי' הרמב"ם בהאי דמכרא, דליכא
משום חמומין ומשום בטול עונג בשבת, ג"כ לגמרי כהרשב"ם.

(ה) ועוד י"ל גם באופן אחר, מפני מה האי דמכרא היא שלא
אליבא דהלכתא, ד"ל דלכי אשי האי' דמכרא הוא משום דמיחוי כעובדא דחול,
שעובר המכרא בשביל לשמור פירותיו, ואע"כ דהשמירה גופא מותרת, ויהי' לפי'
מדוקדק, מה דחוי' כאן דרק ההעברה אסורה, אבל הכניסה בהמכרא היא לבדה
מוותרת, משום דהכניסה לבד, כשאמר הוורבא למוינס קבעי', הלא לא מיחוי
כעובדא דחול, דאילו לשי' הרי"ב"א, דהאי' הוא משום שט, הלא אין מוכן
ככל הוורבא, ומה בכך פשנכנס למוינס, הלא גם אז הגזירה של שט ז"ל במקומה
עומדת. וז"ל דהאי' שט הוא רק כשהספינה הולכת, אבל באמת הלא ג"ז אינו.

דהעומדים בש" השט הלא חסידים ליכנס בהספינה אפי' כשהיא עומדת, או דכאן
מיירי שהמכרה היזה קשורה, וכמ"ס לעיל, ואפי' דלא נזכר מזה בהנמ"ל, אבל
אם אמר"י משום עובדא דחול, או בפשוטו (יחא), ובהיות כן ג"כ א"ש הא
דהשמיט הרמב"ם האי דמכרה, דהרמב"ם לעומתו, דהמכ"א הביא ש" הרמב"ם
באגרת הרמב"ם, דהא דאסרי' בכמה ענינים משום עובדא דחול, וכו' רק היכא
דעי' יבא לידי אי' דא', ובעובדא דמכרה הלא ליכא לתא דא', ור' אש' סבר
בע"כ דגם באופן זה אפשר לאסור משום עובדא דחול, ובמק"א בארתי, דבהכלל
של הרמב"ם באגרת באמת יש מחלוקת, וע"כ לש" הרמב"ם שוב הידראו של
ר"א היא שלא אליכא דהילכתא, וע"כ שפיר השמיט הרמב"ם עובדא דמכרה,
ואפשר דבזה גם שיטת הרשב"ם כשיטת הרמב"ם.

ואחרי כחבי ראיתי בחי' הרשב"א בשבת בהסוגי' דאין מפליגין, דהביא
ג"כ ש" הר"י שזוהי ג"כ ש" הריב"א, דבהא דמכרה הטעם משום שט, ומכ"א גם
הטעם השני של חוס' בעירובין, ומסיף וכותב עוד טעם שלישי, אי' אסור
לעבור במטמורה שמא יסייעא וקא עבד עובדין דחול, וזהו כמעט כדברינו.
(ו) ויוצא לפי' דהרמב"ם והרשב"ם והמאירי כולם ש" דאין לחוש
בהפלגת הספינה להאי דשט, ובאמת יש לנו עוד חבל ראשונים העומדים בש"
זו, וגם הריב"א עומד בש" זו, דבעירובין (מ"ג:) בהסוגי' א"ס יש תחומין למעלה
מעשרה, כתב הריב"א, אחרי דמסקא לן א"ס יש תחומין למעלה מעשרה, ע"כ
החיר רצנו ליכנס בהספינה של נכרים בשבת כו', ומה שנהגו העם כשרוצים ליכנס
לספינה בשבת שהולכים ומקדשים שם בע"ש, לא הי' צריך, דכיון דאין תחומין
למעלה מעשרה, הלא בלא זה יכולים ליכנס בשבת, הלא שהם רוצים לקנות שביחה,
כדי ששיעו למחר לנמל יהי' רשאים ליכנס ולהיות כבני העיר, ע"כ, הלא ג"כ
להדי' דלולי אי' תחומין, מותר להו ליכנס בהספינה בשבת, ואין לחוש להאי דשט,
ודברי הריב"א אלו הובאו גם בב"י בס' רמ"א ובס' ת"ד, (ומ"מ בחי' ריב"א
בשבת בהאי דאין מפליגין הביא גם טעמו של ר"י דהאי הוא משום שט).
וכן בב"י (בס' שליט) הובא מ"ס האגור בשם ה"ר ישעי', שהי' נכנס
ועובר בשבת בעיר וויניציאה באותן ספינות קטנות שעוברות משכונה לשכונה,
והי' אומר שהנכרים מנהיגים הספינה, לעולם הם מוכחשים, ונראה דגם הר"י
סובר דהעברה במכרה מותר גם בלא הערמה, ואין לחוש להא דשט, וע"כ שם
בב"י מה שהביא מה שכתב האגור עוד בשם הגאונים.

וגם הר"ן שם בשבת מתחילה הביא האי דשט בשם חוס', וכתב דלפי טעם
זה יש לחמוה על מה שנהגו להפליג פחות ג' ימים קודם השבת, ולא מלא כר"ן
מקום ליכנס המנהג אלא ע"פ הטעם של הבעל המאור דא' ההפלה הוא משום
שמראה כמחנה לדמות את השבת, ומוכת אפוא לפי' דגם הר"ן והבט"מ אינם
חוששים להאי דשט, וגם הרמב"ן שכתב, דבהספינה שרובה עכ"ס מותר להפליג
בע"ש, ואפי' בשבת, כ"ס הגדול שהוא למעלה מעשרה, הלא להדי' דגם הוא
אינו חושש להאי דשט, דא"ס נחוש להאי דשט, אין לחלק בזה, ובס' ת"ד הביא
בב"י מה שכתב הרבנו ירוחם בשם הרשב"א, דאסור להפליג בהספינה בשבת, משום

דפסק אם יש חומין למעלה מעשרה, ואין להוליאו מספק מחזקת ביתו, הרי מירי הרשבי"א דביה"ט הי' בחזקת ביתו, ומ"מ אוסר להפליג רק משום חומין. הרי דגם הרשבי"א אינו מושג להאי דשט.

יש לנו חטא דהרשבי"א והרמב"ם והמאירי והבב"מ והרמב"ן ורבינו ירוחם בשם הרשבי"א והריטב"א בשם רבותיו והר"י ישי"י כלם ס"ל דאין מושבין להאי דשט וגם הריב"ש בס"י קי"ב שזהו מקירו של הרמ"א בס"י רמ"ח ג"כ נקט הטעם של בב"מ והרמב"ן וז"ל שם ועל דרך זה הוסיף הרמב"ן למפרש ימים. ליכנס בהן בשבת וליפרש מן הנמל ואין מושבין משום דכשחשבו אסרו רק כשישראל שוכר כל הספינה וכו'. ומהנין שנכנסין להספינה מע"ש ומסדרין שם שלחן ומדליקין את הנר לקנות שם שבתה ואח"כ חורין ונכנסין לה בשבת וכדי שיהא מהלך את כולה כשהספינה יולאח חוץ לחומס עוד וכן כתב גם הריטב"א בפ"ק מהל' שבת והמקור לכ"ז הוא הר"ן בפ"ק דשבת ועכשיו דאמינו לרין נראה ג"כ מה טובה של הקניית שבתה בכלל לענין הפלגה בספינה שהובאה בפוסקים.

(המשך יבא א"ח)

אפרים סאמוגאור.

סימן ג

הערות וחדושים

א) קידושין (נ"ו) המקדש בערלה ובכלאי. כרם אינה מקודשת מכרן וקידוש דמיהן מקודשת וכחב שם הר"ן דלפי שיטת רש"י ז"ל דחולין דף ד' דני אמרינן דמי איכור הנאה שאין תופסין דמיהן דוקא לאחרים מותרין אבל להמוכר עלמה אסורין ולדבריו היינו טעמא דמקודשת אעפ"י שהיו אסורין להמקדש משום שהיא מותרת ליהנות מהן וקנאחן מחמתו ע"ש.

ב) בתפוקתי איך הדין אם עשה כל זה ע"י שליח היינו שמכר איסורי הנאה ע"י שליח ואחרי השליח קידש בזה הדמים אשה עבור המעלה אם ג"כ מקודשת אם יש לרמות זה למה שמבואר בג"כ הובא בקלות (ס"י) קפ"ב סק"ב) שהקשה הגאון ר' יצחק ז"ל לפי מה שכתבו החוס' בב"מ רבינו דאין שליח לדבר עבירה הקידושין בטל דקדש מהאי דממס נשים המתקדשות בכלכלה פירות שביעית וקבלה אחת בעד כולם דמקודשת אחי הן מקודשת דהא יש עבירה בשליחות משום דלכתחילה אסור לקדש בפירות שביעית דלאכלה ולא לסחורה וה"ל לרין להיות הקידושין בטל ומתקן הקלות משום דמנו דוכי האשה שקבלה עבורה כן זכמה לחברה ע"ש א"כ ה"ה כאן יש לומר דיש עבירה בשליחות במה שזוה למכור אסורי הנאה לקדש בהן את אשה ולפ"ז בטל השליחות ואינה מקודשת או שנאמר דוקא הכא בפירות שביעית דנעשה עבירה דקידושין עלמין משא"כ כאן דעבירה היתה רק במה שזוה למכור איסורי הנאה ואיסורי דעביר עביר לכן יש לומר דמהני הקידושין.

או יש לומר דגם כאן אסור לכתחילה לקדש אשה בזה הדמים כפי

שְׁנֵי מִלְשֹׁן הַמִּשְׁנָה מִכֵּן וְקִדְשׁ בְּדִמְיוֹן מִקְדֶּשֶׁת אֵיכָּל שׁוֹב נִעְשֶׂה עֲבִירָה בְּנוֹף הַקִּדּוּשִׁין לִכֵּן יֵשׁ לֹמֵר דָּלָא מִהֵנִי הַקִּדּוּשִׁין.

הִנֵּה לְהַאֲרִיךְ יֵשׁ לִהְיוֹת רֹאשׁ דְּמִהֵנִי קִדּוּשִׁין ע"י שְׁלִיחַ בְּכֶהֱ"ג מִדִּבְרֵי הַנִּמְרָא הַשְׁמָא בְּשִׁלּוּמוֹ מִקְדֶּשׁ כּוֹ מִבְּעִיָּא וְאִם נִאֲמַר דְּרֵינָה מִקְדֶּשֶׁת בְּכֶהֱ"ג ע"י שְׁלִיחַ מִהַּ הַקֶּסֶה הַנִּמְרָא הֵאָל לְרִיבִין לִיחֵנִי כּוֹ בְּכֶהֱ"ג דְּהוּא בְּעָלְמוֹ יִטֹּל לְקִדְשׁ בְּרִמָּה אִיבֹרִי הֵנָּה אֲבָל שְׁלִיחוֹ לֹא מִשּׁוּם דִּישׁ עֲבִירָה בְּשִׁלְיָחוֹת אִזִּי כָּטֹל הַשְׁלִיחוֹת וְחִירָךְ הַקְּלוֹת הֵנִי לֹא שִׁיךְ כֹּאן וְלִדְנָא לִיט.

(ב) חֻלְיִין דָּף (ג') אֲמַר רַבָּא מֵרִישׁ הוּא קָא קִשִּׁי לִי הֵאָל דְּמִנְרָא קִדְרָה שְׁנִישַׁל בֵּה בֶּשֶׁר לֹא יִשְׁלַל בֵּה חֶלֶב וְאִם בִּישַׁל בְּנוֹתָן טַעַם חֲרוּמָה לֹא יִשְׁלַל בֵּה חֻלְיִין וְאִם בִּישַׁל בְּנוֹתָן טַעַם בְּשִׁלְמָא חֲרוּמָה טַעַם לֵה כֵּן אֲלֵא בֶּשֶׁר בְּחֶלֶב מֵאֵן טַעַם לֵה הַשְׁמָא דְּאֲמַר ר' יוֹחָן סְמִיכִין אֲקִפִּילָא אֲרַמְתָּה הֵנִי נִמִּי סְמִיכִין אֲקִפִּילָא אֲרַמְתָּה הֵנִי בְּכּוּ"פ הַקֶּסֶה (הוּבָא בְּמֵלָא הַרְוֵעִים) דְּע"כ דְּעָלָה עַל דַּעַח דְּבֵא דְרִין עֲבִירָה נִאֲמַר בְּשֶׁר בְּחֶלֶב הוּאִיל דְּעָטִם כְּעִיקָר דְּאֲוִרִיחָא אִין לְעִוְרִים נִאֲמַר בְּאִיבֹר דְּאֲוִרִיחָא אֵיכָּל מִהַּ פְּשִׁיט מִר' יוֹחָן דְּהֵאָל ר' יוֹחָן לֹא מִיִּירָד בְּשֶׁר בְּחֶלֶב וְשֵׁם טַעַם כְּעִיקָר לֹא דְּאֲוִרִיחָא וְלִכְךָ נִאֲמַר ע"ש מִהַּ שְׁמִירָא.

וְר' נִרְאָה לְפָרֶשׁ כּוּנָה דְּבֵא בְּאֻפֵּן אֲמַר וּמִיָּלָא מִסּוּרָךְ קוּשִׁיא הֵנִי וְהִינֵנִי דִּישׁ לֹמֵר דְּלִרְבָּא לֹא הִי קֶסֶה אֲמַרִי נִאֲמַר עֲבִירָה בְּשֶׁר בְּחֶלֶב כִּי אִין זֶה קוּשִׁיא כְּמוֹתָר בְּשִׁיךְ ס' לִיחַ סְק"כ הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּהוּא מִלְּמָא דְּעִבְדָּא לְגִלּוּי וְלֹא מִשְׁקָרִי אִינֵנִי ע"ש רַק לְרַבָּא הִי קֶסֶה לוֹ קוּשִׁיא שְׂנוּבָא בְּחֻמֹּת דַּעַח ס' לִיכַ סְק"כ שְׂכַחַם שֶׁס וו"ל עִין סְק"ד הַקֶּסֶה אֲמַרִי מִהֵנִי טַעֲמָה לְקִדְרָה שֶׁל בֶּשֶׁר שְׁנִישַׁל בֵּה חֶלֶב הֵאָל הַחֶלֶב שְׂנִיכָם לְחוּךְ הַקִּדְרָה נִעְשֶׂה נְכֵלָה וּפְלֵט וְע"ש שְׂמַחֲלֵק בִּין בְּלוֹעַ בְּקִדְרָה דְּמִקּוּשֶׁר הוּא הַחֶלֶב שְׂנִיכָם לְחוּךְ הַקִּדְרָה לְהַבְלוֹעַ שְׂבֻדּוּפֵי הַקִּדְרָה דְּרִינֵנִי נִעְשֶׂה נְכֵלָה מִשְׁאִיכַּ בְּנִבְלָע בְּמִאֲכָל דְּרִינֵנִי מִקּוּשֶׁר וְנִעְשֶׂה נְכֵלָה ע"כִּל בְּקִדְרָה וְהֵנִי יָדוּעַ דְּדִבֵּר הַאֲבֹר לֹא וּמוֹתָר לֹא לֹא אֲמַרִינֵן דְּנִעְשֶׂה נְכֵלָה מִשּׁוּם דְּהֵאָל דְּנִעְשֶׂה נְכֵלָה מִשּׁוּם לֹא דְּבֶשֶׁר בְּחֶלֶב זֶה הַקּוּשִׁיא הַקֶּסֶה לְרַבָּא אֲמַרִי מִהֵנִי טַעֲמָה עֲבִירָה דְּהֵאָל הַחֶלֶב שְׂנִיכָם בְּדוּפֵן הַקִּדְרָה נִעְשֶׂה נְכֵלָה בְּשִׁלְמָא חֲרוּמָה טַעַם לֵה כֵּן כִּי לֹא נִעְשֶׂה נְכֵלָה בְּכֶהֱ"ג שֵׁשׁ לֵה הִיתָר לִכְסֵן אֲבָל בְּכֶהֱ"ג מֵאֵן טַעַם לֵה וְמִהַּ מִהֵנִי טַעֲמָה דְּהֵאָל הַחֶלֶב שְׂנִיכָם בְּדוּפֵן לִיכַ עַל זֶה אֲמַר הַשְׁמָא דְּאֲמַר ר' יוֹחָן סְמִיכִין אֲקִפִּילָא וְע"כ לְרִיךְ לֹמֵר כִּי סְכִיכָה הַהִיכָר דְּבִקְדְרָה אֲמַרִינֵן דְּהַבְלוֹעַ מִקּוּשֶׁר וְלֹא נִעְשֶׂה נְכֵלָה וְאֵיכָּל הִיכָּה בְּשֶׁר בְּחֶלֶב אֲמַרִינֵן כֵּן וְאֵיכָּל.

(ג) יוֹרֵד (ס') לִיט סַע'י ה') אִם נִסְתַּפֵּק אִם הוּא בְּנֵב אִו בְּחוּמָךְ קִשְׁרָה וְכַחַם שֶׁס הַטַּעַם מִשּׁוּם נִשְׁחַטָה הַחֲמִירָה דְּאֲזִינִין בְּחֵר רֹב בְּהֻמֹּת שְׁהִיכָה בְּשִׁירֹחַ ע"ש.

יֵשׁ לְחַקֹּר אִין יוֹרֵד הַדִּין בְּאִם שִׁיחַ בְּאֻחוֹ בְּהֻמָּה עוֹד שְׁאֵלָה שְׁמֵר הַבְּרָה ה' יִקַּב וְנִסְחָם אֲחִיכַּ שְׂמִיכָר בְּס' מֵאָל דְּכִשְׁרָה אִין הַלֵּשׁ בְּחִירוּשִׁי דִּינִים סַע'י וְאִו כַּחַם שֶׁס דְּהַחֶלֶב שְׂנִיכָם ל' יָמִים מִקּוּדֶם שְׁחִיטָה אֲבֹרָה מִשּׁוּם דְּקוּדֶם סְמִיכָה הִיכָה הַבְּהֵמָה עֲרִיפָה ע"ש אִין יוֹרֵד בְּאִם שִׁיחָה שְׁחִיטָה הַשְׁאֵלָה הֵנִיכָה

בבהמה אחת אם גם כאן מכשירין בבהמה או לא משים דכאן היתה הבהמה
עריפה קדם הכתיבה אי"כ ילא בבהמה מהרוב ושוב לא שייך לומר נשחטה
הותרה דאוליין נחר הרוב דכאן ילא בבהמה מרוב וזה דומה לספק אם מוח
מקיפו במים בראש טריפה, ונחב המכשיר בטעם דלא שייך לאוקמי אחזקה
בכרות משום וילא מהרוב ע"י שים לה מים בראש ורוב בהמות אין להם מים
בראש ע"ש, אי"כ ה"ה כאן יש לומר כן או שיש חיזה חילק.

ורדעת דברי אנרסה שחולק על לגושי שרד הנ"ל ומכשיר החלב של
בהמה שנכנס חלר בכנר משום דאיןלא מלתא לנפרע דכשירה היתה אזי
נשחטה. באופן אחר היינו לדעת מהרש"ל הובא בטורי זהב סי' מ"ד ס"ק י"ג
דמכשיר נטלו הכליות מחמת חולי אעפ"י שהיתה טריפה בעת שהיתה פחות
מכפול וענבה משום דכנר דמה שנחפרה בדי שמים אחרין דטריפות חוזר
להכשירו איך יהא דרין באם שיהי' בני חרי שאלות בבהמה אחת היינו אחת
שיהי' ספק אם הכרכא נגב או במיוחד שניה שיהי' נטלו הכליות מחמת
חולי אם יש מקום להכשיר או לאו.

הנה לולא דמסתפינא ה"י נראה לי דכאן קיל מספק מוח מקיף מים
בראש משום דהתם לא נחברר לנו היתר ברור על הריעותא של מים בראש
משא"כ הכא בכליות שניטל מחמת חולי אעפ"י שכנר ילא שהיתה טריפה אך
אח"כ נחברר בכירור שהוא ודאי כשירה לכן יש לומר דכנר"ג מכשירין בספק
נגב או בחיור.

עוד נראה לי לומר בזה דזה במחלוקות רש"י ותוספת חולין דף ט'
דרש"י סובר דמחזיקין מאיסור לאיסור לכן סובר רש"י דהא דבהמה בחי' בחזקה
איסור עומדת היינו חזקה אבר מן החי אעפ"י שעכשו לא הוי אחיה אך התוס'
שם סובר דאין מחזיקין מאיסור לאיסור לכן סובר התוספת דהחזקה הוא שאינו
זכות לכן יש לומר בנידן דידן דלרש"י לא מכשירין משום דמחזיקין מאיסור שהיתה
טריפה בעת שנחשנה הכליות לאיסור של חשם הסרכות ולתוספת אין מחזיקין
מאיסור לאיסור אזי יש להכשיר כאן ולדינא ז"ע ודו"ק.

אלימלך הברון ראבינשטיין הרב מראחוב
ובעת בירושלים ע"ה"ק.

סימן ד

נשאצתי בטי שלא קדש את הלכנה עד שעבר זמנה, היינו אחר ליל ע"ז,
מה דינו?

(א) תשובה הנה ראיתי בהג' תוספות חיים שעל החי—אדם כלל קי"ח
ס"ק כ"ה הביא מס' דרך פקודיך עלה טובה: , לוקחין הגמרא או הטור ואומרים
ארי' אחר רב, הוואה לבנה בחידושה אומר וכו' וגומרים כל הברכה וכל הנוסח.
ע"כ.

וראיתי עוד בירמון המאסף שילא מירושלם—משנת תרע"ד, (כרך ב')

חוברת אי ס' יא אה ה' וזה לשון רב אהרן: יש מנהגין היתר באם לא נראה
הלכה בזמנה, ללמוד ברכת קידוש הלכה מחוך הגמרא, (היינו מסנהדרין דף מ"ב)
ובקוטרם נוספות מור שבספר כורת הנדית הקשה ע"ז מנח' צ"ב (דף פ"ב ע"א)
[וכוננו מהא דאמרו שם נבי בכורים, בלרן ושגן ביד שליח ומה שליח בדרך
מביא ואינו קורא] וכו' ופרך בנח' מכדי פסוקי ינינו ליקרי' ומירלו שם, משום
דמחוי כשיקרא' עיי"ש] ולי נראה הוכחה להיתר מודברי שלטי הגבורים ברכות
פרק מי שמחו לענין קדושה אי לריך עשרה דוקא, כתב שם, וזה לשונו: וקדושה
ד, ובא ללון' כתב הרב ר' זמח שאין ליחיד לומר סדר קדושה, דכל דבר שבקדושה
אינו פחות מעשרה, ואם הוא חלמוד יעסוק בפרק גיד הנשה [דף ל"א] ויאמר
שלחני' כו', [עכ"ל שהג"כ שם] ע"כ לשונו של הרב שם, בבבאבסא'.

ולענין עוד יש לעיין בהלכה הזו, או בהמנהג הזה, כלישנא של הרב הג"ל
וראיתו עוד אומרת דרשוני: כי בעל שלטי הגבורים מיידי בקדושה שנחשלה,
שמקור הנוסח הוא מדברי הנביא (ישעי' ו'), כלומר רק פסוק הוא, לכן אף אם
אינו יכול להחשלה בבבא דנינו מכ"ז יכול לאומרה מחוך הגמרא דרך לימוד,
אבל ענין קידוש הלכה ברכה היא, וברכה הלא איסור להזכיר דרך לימוד בנח',
כמבואר במג"א (אורח סי' רט"ז ס"ק ה') כלומר, בהזכרת השם, ואם יאמרה בלי
הזכרת השם, הלא כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, כמבואר שם
(סימן רי"ד) וא"כ מה בלע כי ילמוד ברכה הלכה מחוך הגמרא?

אבר לענין קדושה שאין לאומרה ביחיד, בזה עלה טובה קמ"ל בעל שלטי
הגבורים ללמוד מחוך הגמרא כי הלא פסוק הוא, לא ברכה, ואפילו אם יש בו
הזכרת השם אולי אין בזה איסור להזכיר דרך לימוד.

וראיה מוכחת לזה מהא דאמרו בנח' (ברכות דף כ"ב ע"א) הוצים
זהמורעים כו' מותרים לקרות כר אבל בעלי קריין אסורים כו' ר' נחן
בן אבישלום אומר אף מליע את הגמרא, ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו
(שבמקראות הנדרשים"ר, רש"י) והלא מפורש כי רק בעלי קריין אסורים, אבל סתם
אדם אין איסור לומר האזכרות שבמקראות הנזכרים בגמרא, דרך לימוד, והלא
אין ראיה מבעל שלטי הגבורים ראי' כלל *).

ובסנהדרין שם, מקור הנוסח של ברכת קידוש הלכה, הלא אין שם
הזכרת השם, והלא ללמוד מחוך הגמרא ולהזכיר השם במקום שלא נזכר כלל
בזוהי איסור, ואולי יש לומר כי באמת יוכל לומר מחוך הגמרא נוסח קידוש
הלכה, אבל בלי הזכרת השם, ומה שאמרו כל ברכה שאין בה הזכרת השם כו'
אולי הוא רק במקום שהברכה מה על דבר מה, כמו ברכת הנהנין, אבל ענין
קידוש הלכה אולי הוא העיקר להזכיר החידוש, שהלכה נמחדשה, וכמו ענין
הבדלה שתיקרה להזכיר ההבדל בין שבת לחול (עיין שו"ע אורח סימן רל"ט

(*) ובשערי חסידה נמשנה ברורה הובא בשם פמ"ג נ"י להחיר, אבל
לא הביאו רא"י לזה.

סעיף י') ובאמת ראיתי באחרונים שהביאו לריגא דבשעת הרחק יברך בלי שם ומלכות (שע"ט ס"ק ה' בשם שנות יעקב, ואין הס' שבו"י מחיי' לעיין בסדרתו)... ע"ב נראה לעג"ד דאף אם יקח נמרא לומר מחוכה ברכת הלכנה, יאמר ג"כ בלי הוצאת השם.

ובמה שהקשה על שלה"ג בהפך כורת הכרת מנח' ב"ב דף פ"ב הג"ל נראה לי לתרץ בפשיטתו, כי לכאורה קשה על שלה"ג כמה שכתב שיעסוק בנח' חולין, סס, היינו שסס בנח' כחוב הפסיק קדוש קדוש וכו', ואמאי לא כתב בעל שלה"ג שיעסוק ב"שע"י קאפיטל ו', שסס מקור הפסוק הג"ל, אלא, לדמחי, כי כשיקח מה"כ אמר מחיכו הקדושה הוה כמו שיקח סידור של חפלה ויחפלה מחוכו – שאכור ליחיד לדעת שלה"ג – וזה שיקח מה"כ מחוי בהערמה נוכח כי אורחיה דאינש להתפלל פסוקים גם מה"כ כמו הסלים וכדומה, אבל כשאומר נמרא בירו לומר מחוכו, אף שעושה כן בשביל הפסוקים שכוונתו לאומנם, מכ"ז לא מחוי בהערמה אלא כמו שלומר, כי לאו אורחיה דאינש להתפלל או לומר פסוקים מחוך בנמרא, משום הכי כתב בעל שלה"ג שיעסוק בחילין כו', אבל שם בבבא בתרא גבי מביא ואינו קורא דפריך הגמ', מכדי פסוקי נינהו ליקרי' וסתמא דלשנא כיונה הגמ' ש'אמר הפסוקים סהס, או מחוך החומש, מש"ה מחוך הגמ' דמחוי כשיקרא, כלומר אפילו אם יאמר מחוך הספר ג"כ מחוי כשיקרא, גם הלשון, מחוי מוכיח קלה, אבל כיונא דבעל שלה"ג לא מחוי, וכמו שכתבתי כולל ע"ד להסביר ולהסיר קושיה בעל כורת הכרת על שלה"ג *).

ג) ובענין הוצאת השם – ראיתי להכי – עוד אמרתי להסביר דברי רמ"א שכתב באור"ח (סימן פ"ח) שאין לאשה נדה בימי ראייתה להזכיר השם, ולכאורה מניין לו זה? הלא בנח' שהבאתי לעיל לא נזכר, נדות, ולהיפך בירושלמי הביא בין בני עמאים גם נדות, היינו שמותרים לקרות.

וברמב"ם הל' ס"ח (פרק י' הל' ז) וז"ל: גדל הטמאין ואפילו נדות כו' מותר לאחזי ס"ח ולקרות כו', ומדכתב סהס, לקרות כו' ולא מחלק בין מקומות שזכר השם ושלא נזכר, משמע אף להזכיר השמות ג"כ מותר, והנה נושאי הכלים של הרמב"ם לא הביאו מקור לדין זה, ולא אבין מדוע לא הביאו מקור מהירושלמי הג"ל [ואת אשר ניין שם בעל מגדל טו על שני הסעיפים ו', ח', המקור מברכות פרק ח' שמחול, לדמחי טעות הוא, כי מברכות שם המקור רק לסעיף ו' של

י') וראאמר"ד ז"ל העיר עוד וז"ל: הרי רולה הוא ללאח טעה ידי ברכה ואיך יברך שלא בזמנה, ודמיונו לזיכורים אינו יפה, שם מלות החורה לאמר הפסוקים ואם יאמרם כחור פסוק החורה בלי הרחב ביאור כמו שלומר מחוי כשיקרא, כי לו לא נותה החורה לקרות, לא כן אם ילמוד וירחיב ביאור המקרא כמו פסק של בעל שה"ג מחמיל ויאמר שלחני וכו' ג' כחות של מלש"ש וכו' היו כלומר, וזה מותר, ואם יאמר הפסוקים ב"שע"י בלי הרחב ביאור מחוי במקום ש"ש ביחיד, כי לזה ינוין, ע"כ.

הרמב"ם וגם הטעם של סעיף ח', היינו שאין דברי תורה כו', כ"ו הוא מנכרם
הג"ל, אבל לעולם הדיון דסעיף ח' לא נראה מברכות, שם, גם עוד טעם"ד שם
שנרשם דף כ"ו תחת כ"ה) ע"כ בהשקפה שטחית אין מובן דיון של הרמ"א שהוא
נגד הירושלמי והרמב"ם.

והנראה לי ליישב דיון של רבנו הרמ"א ע"פ דברי הנ"מ סוכה (דף כ"ו
ע"ב) ת"ר שבת ושמש כו' אינו אוחז לא ברצועה כו' עד שיטיל ידיו ויטלס מפני
ש"דים עסקניות הן (ושמא נגעו במקום הטינופת, רש"י) ומה הביא רבנו
הגר"א מקורה של ההלכה שרק אז מותרות נדות לקרות בס"ת שלא יהא יריקן
מטונפות (עיין שו"ע יור"ד סימן רפ"ב בהנהגות הגר"א ס"ק כ"ג) וגם הרמב"ם
שמחיר לנה לקרות בחורה אבל רק באופן שיהיו יריקן נקיות, וכזמן שיריקן
עסקניות וספק הקרוב לודאי שיריקן מטונפות אז בודאי אסור לכן לקרות, והנה
בעת שהאשה שופעת דם, אז קרוב לודאי שיריקן עסקניות ומטונפות, ע"כ אין
ראוי שתקרא אז בחורה, ולענין שמשום הכי מדייק רבנו הרמ"א בדבריו שכתב
בימי, ראיתה" ולא כתב בימי, גדושה" היינו שבימי ראיתה שופעת דם וידיה
עסקניות וכמו שכתבתי.

ובטב"א (סימן רס"ג ס"ק ו') הביא ממנהגים ועוד, שאשה יולדת יולק
הבעל ומכרך על הנרות של שבת, השבת ראשונה ומדייק מזה המג"א דבימי
נדושה האשה מנכרת בעלתה עיי"ש (ועיי' בהג' רמ"א שמי"ן שם בסיומן פ"ח
לעיין במג"א הג"ל וכמוכן מעורר על הסתירה כדוע דרכו של הגרע"א ז"ל בהענין
שלו) ונוכל גם לומר כסדרתי הג"ל כי בעת שהיא יולדת אז עלולות ידי' להחלכלך
בדם ואין נכון שחזיר השם לא כן בימי נדושה ואין כאן סתירה ואינו מובן לי
מדוע לא הזכירו המג"א והרמ"א הדיון של רחילת ידים כמו שכתבו הרמב"ם והשו"ע
בהג' ס"ת הג"ל שירחלו יריקן ואולי מחמת החשש שחל ישכחו מלרחוץ ולפי זה
לכאורה היא חומרא וכש"כ רבינו הגר"א ז"ל שם סק"ו.

(המשך יבא אי"ה)

אלהיו בהגאון מו"ה נתן נטע זצ"ל קמחי
אבד"ק גיזבאדקי-מיכאלאווא.

סימן ה

(הערות על הס' שער בנשה הנספח להשערי תורה)

(א) בשער מנשה דף י" (הוספה לשע"ת חו"ג חוברת א') בר"ה שם י"ו,
ומתקוף כו', בחטיות ז', אין עריפה אלא הריגה שנאמר וערפו שם, וקט"ל אחמי
לא הביא ראיה מפסוק הזה הקודם בתורה וז"ל, עכ"ל.
עברתי בזה וכתבתי בגליון ש"ס שלי שם הא דלא מייתי מקרא דפ' בא
וערפמו, נלמד שבין ר' בנאה בזה להורות שמי שאינו לומר אלא ע"מ לקנטר,
נעשית לו המורה סה"מ, ולא תאמר שהמיתה מיהא נוכחת, ושוב יוכה לעה"כ

מחמת חורתי, וכדמיון וערפתי שזכו חיקוני, אבל ז"א, דגם בפע"ח ילפין בנו"ש.
דעריפה עריפה מוערפו שס, שס תהא קנורחה כו' (ע' כבורות ט:). ואין תקנה.
בעריפה להחיר בהנאה, ומש"ה מיימי מוערפו שס, דגם הכל נעשית לו סה"מ:
וגם מימה לא תועיל לו.

(ב) שם דף י"ב, ד"ה מן פילוסוף, דבר תימא כו', הא שחט כא"א בביחור
ומקרא מפורש ולקחו מה"ד ונתנו על שמה"ז עכ"ל, ואין זה תימא על הנדות.
חז"ל ש"ס לנו כיוצא בהן הרבה, וכגון שנתקד הר המיריה ובא לכאן שכחב רש"י
ז"ל נפ' ולא לחרץ הנדות חז"ל, ה"נ, שהניאם הקב"ה עם בתיאם למקום ביהמ"ק,
או שאחר שחזרו לשעה קלה כמ"ס בפירוש יונתן, נחמו. אז מה"ד על המשקף.
ו מוזות.

(ג) שם י"ג: ד"ה אורעיתא, מה שהוסף הרמב"ם ז"ל בהמ"א פ"ב ה"ט.
זבוב, ובחשנה י"א פ"ד דע"ז לא שנו כי א"א לרעה, כתבתי בגליון רמב"ם שלי
שס, ורבנו ס"ל כר"ח וסייעתו, ע' יו"ד קכ"ד, סכ"ד ונע"ז שס, דמנע שלא
בטנה ע"י ד"א שרי גם בשחייה, וסד"א דוקא לרעה שעוקלת וירא להמיו בידו
שלא תעקצו, ומש"ה ממיו בקנה, ט"כ אכור בשחייה דאורחיה בהכי ולא הוי
כמנע ע"י ד"א, אבל זבוב שאינה עוקלת, א"ס המיו בקנה לאו אורחא בהכי והוי
מנע ע"י ד"א, ושרי גם בשחייה, כמנע ע"י ד"א שלא בכונה, קמ"ל, וז"ב.

(ד) שם (בחו"ב ב') דף י"ח, ד"ה שס כ"א מטול כו' בסוה"ד תמה על
הרמב"ם ז"ל שאין ברם איסור נותר, כן תמהתי כבר, וכתבתי עה"ג בחומש שלי
שס, דנראה שנתעו נרשם כאן בפסוק כ', על חכנס, ולריך להיות על פסוק,
כ"א, על יסבר, או ושתף, וע"ז הוא שכחב שלי הכלוע גאסר בנוחר, ומ"ס
שכשרפה, ר"ל כשם שהנותר בהשכחה בשרפה, כן כלי חרס שבלוע בו נותר חייב
השכחה דשכירה.

(ה) שם ד"ה עולת גבר אחרן, כונתו פשוטה, לא מיבעא עולה שלו
דפשטא שאפילו בזמן שאינו במשמרו בא ומקריב ועורה שלו, ע"י ב"ק ק"ט:
אלא אפי' עילת איש אחר.

(ו) שם דף כ"א: ד"ה בלחודוי, כ"כ בהרי"א הרמב"ם והר"ם ז"ל בכלים
פ"א מ"ז, ע"ס, וז"כ הרב והמיו"ט שס, (וכן כתב בקרי"א ספר להמב"ט ז"ל על
הרמב"ם ז"ל בכט"ל שס דקטעס הוא דיהושע קידש עיירות המוקפ"ח ע"ס).
וקשיחו משומרון יפה חירן בחורע"ק ז"ל שס יעו"ס.

(ז) שם (בחו"ב ד') דף מ"ט: ד"ה ואכריוו, יש לי להעיר הבעה"ט וכו',
הנה בחומש שלי דפוס סלאויעא ז"ל הבעה"ט, אז כו' האחרן ולי"א השני, לומר
שהוא אחרן שא"ס נישאת לשני ומח לא חשא עור, דבחרו זימני הוי חוקה, ואף
אשה בתלת זימני הוי חוקה, עכ"ל, וכתבתי בגליון בזה"ל: קשה דהבא בגירשה
ראשון עסקיקין, והביוס ואף אשה כו' א"ל ביאור כלל, וא"ס ר"ל שאף אשה לבטל
שמהו נ' נש"ו לא תינשא, ע' חלקי"מ בזה"ט סו"ס ט', אבל עכ"פ בחרו זימני
הול"ל, וגראה בנוגתו, דמ"ס האחרן, לרמוז דא"ס גם ראשון מח, שבוה הוא שילדק
הלשון אז כי ימות הא"ס האחרן, וכלומר שגם ראשון מח, אז יהא האחרן שלי

עוד, ושוב הוקשה לו, איך ושנאה האיש האחרון וכחב לה ספי' דנניחוסין משעת' למה כתב האחרון ולא השני, ועז'כ וכל'ל: וגם גרוש'ה בחר'י וימני כיו חוקה, והוא כדעת רש"י ז"ל כימות כ"ו. ע"ש וכ"ה דעת הר"ן ז"ל. וע"י אה"ע סוסי ט'.

(ח) שם דף נ"ב. ד"ה שנת השמטה, הביא מקדמוניות יוסף הכהן דכ"ב היה קורא, ולא כנמחמיתין, והנה מניין למדו חו"ל שהמלך היה קורא, עמיו"ע בסוטה כ"ז. ובמלאכת שלמה שם, דמשה לוי ליהושע מקרא, ויהושע היה מלך, וא"י משה על עמיו, שכבר הפליג הענין הרבה מח"ש בתחלה ויקרא משה ליהושע כו' והפסיק בו'כחוב וכו' וימנה אל הכהנים כו', ולא עוד אלא שכחוב ויזו משה אח"כ, והיינו לכהנים בני לוי, ויומר לודק שלכ"ג אמר מקרא, והנה אם הוא מסי' ל"ל דהללמ"מ הוא, וע' חפא"י שם דמדרבנן, דאלי"כ בזמן של"ה מלך נטלו מ"ע? וא"י מהא לא אריא, דא"ך עכבו מלות מינוי מלך ובנין ביהב"ח עד ימי שמואל ושלמה והרי ב' מלות נטלו בכניסתם לא"י מינוי מלך ומחיות שמואל ובנין ביהמ"ק ע' סנהדרין כ', ורמב"ם ריש פ' מלכים, וע"כ מא"יכ טעם נחמכב עפ"י הדיבור, ה"נ עד אז לא קרא המלך אלא כ"ג או אחר, אך הרמב"ם ז"ל בסהמ"ז מ"ע ט"ז כתב וז"ל שנינו להקדיל אה"ע ולקרוא כו' ול"כ מ"ע על המלך לקרוא ש"מ דהר"ם אין קפידא מי שיקרא.

(ט) שם (בכ"ז ה') דף ס"ג: ד"ה ושליומו מאתן ובזכ"י ע' גדה ל"ח. ול"ע, עכ"ל, ול"י מה קש"ל, דרש"י ז"ל פ"י לרע"א היינו ט"ח מלח"ה, שהם רע"י, ובתחלת חדש העשירי דהיינו יום רע"א יולדת, וכ"ה כונת הס', דכששלמו רע"י ימי העיבור, יולדת.

(י) שם דף ס"ה: ד"ה מן יד אפרים ד' בוכרין כו', אכל הימא והלא: גם מנשה היה בכור עכ"ל, בספרי נח"ש עה"ח פ' וילא כחבתי כזה, דארכעס הבכורות א"ך שולרו בחו"ל בבית לבן, משבאו לארץ קדש, וכמחני' דתמורה: כ"א, אם באו תמימים יקרבו, ולא כמחני' דאנטיגנוס העלה בכורות מבבל ולא קיבלו ממנו וברע"ק, אכל מנשה שלא בא לארץ לא, שבזה גם אחר מחן, חורה אין קדוש ליקרב בלאן ובקר, ע' סהמ"ל מע' ע"ט, ורמב"ם פ"א מבכורות ס"ה, ובכ"מ שם ובכ"מ ח"ו ס"י ר"ג ובפרט לפי' ג' הישנה, וע' שו"ת הר"ן ס"י ח' דאין קדוש כלל, ודו"ק.

(יא) שם דף ס"ו. ד"ה רבדקן דחלכונא כו', וז"ע הא בניטין כ"ז כו', לא הבנתי כונת קושייתו בשום אופן, ונא מהמחבר שליט"א לבאר כונתו.

(יב) שם (בכ"ז א' שנה י"ד) דף ע"ב. ורבא רביא, וקש"ל אחאי ל"ד כן בילחק ויגדל הילך ויגמל, לע"ד שם ביאר הכחוב דר"ל שגדל וילא מימי הגסה ויגמל, אבל הבא לא כתב ויגמל, כי באמה ברעין אמו יוכבד ודאי היה להניקה עוד ולא לחסרו לבת פרעה, אלא שגדל שלא כדאיא, ולא יכלה עוד החזיקה בחור מינקת.

(יג) שם דף ע"ו. בקטילת סייפא, לע"ד כלפי מה שחירגס דקטע' ריש'י גבריא דעמיה ע"פ מומר' דה', וכפירש"י ז"ל בשם התנחומא חדר ראשי גבורי.

ובשאר רק החלשים ולא הרגם כולם כיו עפ"י הדיבור, מירגם שאלו הם, שנחייבו עפ"י ד מיתם סוף, כדן מיתם ביג, שכל מיתם ב"ל בסיף.

(ד) שם טטר כוליה, לעיד מן טטר, עין הקטורה, בעברית, יאמר בלחמים טטר, ואלעפ"י טטר ז"ל בפסוק ויעתר יחזק פ"י מלשון ריבוי, אפ"ל שאינו יולא גם מפסע לשון הפל כזה וכאלו אמר עין עין הקטורה.

(טו) שם דף פ"י, ד"ה בולניא, אכל איך ז"ל כבכל כרי שלא יטעה עכ"ל, יש לנו דוגמאות רבות ולדוגמא, איך ז"ל שלא יטעה בין חמרא דלמשי לחמרא גוסא מרדעא, אכל מחור שאר בדברים יבין השומע ויבחין לדעת, ורק אשר לו לב אין, לא יבחין בין מחור לין, ולא בין עין מים לעין, שזה וזה עין, ולא בין כוס לשמות מים, לכוס חפרו של היכסוף מעוף השמים, וכמו כן רבו מלחשיב בין בעברית ובין בלחמים יש מלות שזה בלשונות, ופחרון זו מוז שונות, ובהכרח רק מקיפור בדברים לפי העין הן לאמתן מובנות.

הק' שלום יוסף הלוי פייגענבוים חופ"ק לאקאטש.

סימן ו

שאלה גדולה ונחולה כמקנות בנות ישראל.

אציץ לפני רבני וחכמי השע"ת שליט"א במעשה שבאה לפני הנה בעת הפרעות שנעשו ע"י ח"ל באלחאוצעם שבאו לערי פולין והרגו גפשות רבות מישראל הי"ד ולקחו עמהם או להיער הסמוך שתי נשים אחת אשת איש בהן ב' בתולה אחת ובעד האשה שהי' בהן רץ אחריהם ופרה את אשתו במסון והבתולה נשארה אצלם ולעת ערב שכחה לנפשה ובעת נשתרכה הבתולה לבחור אחר בהן עפ"י הוראת רב אחר שנתן לה כתב היתר וכפי המבואר בהיתר שנתן לה הורית לפניו שנאנסה וכאשר ראיתי ההיתר אמרתי להקרובים של המשורך וגם להקרובים של הבתולה הנ"ל שההיתר של רב זה לא שמה היתר כי הרב טעה בהוראתו ואסורה לכהן אחרי שהורית שנאנסה וכאשר נתורע להרב המתיר מה שאמרתי להקרובים הנ"ל חור מדבריו הראשונים ודורה שטעה בהוראתו ובעת קרובי הבתולה אמה ואחיה וישיבים אצלי ובוכים בבכיות רבות בטענה כי היא יתומה ועניה והבהור לזקק אותה בלא נדן ואם ינתק השירוק מי יקח אותה עכשיו בלא נדן ובעוה"ז בזמן בעת צריכים לזה הרבה טוהר ומתן ואנה תוליד חרפתה אחרי שנתק השירוק ומה פשעו בזה הוא כבר עשו השירוק עפ"י שארת חכם היושב על כסא רבנות והבתולה ואומרת שאם תהא צריכה לנתק השירוק תהא מוכרחת לאבר לעצמה לדעת מחמת בושה וגם טוענת עכשיו שלא הורית כלל שנאנסה כי באמת הכולחאוצים לא נגעו בה כלל רק שהכו אותה מכות אכזריות ופצעו אותה אבר ח"ו לא טמאו אותה כלל ואומרת מה שהרב כתב בהיתר שנו שהורית לפניו שנאנסה להר"ם כי לא אמרה כלל דברים כאילו רק אפשר שמתת שהיא בעצמה לא

הלכה לשאול השאלה מחמת בושה רק שלחה אשה אחת אפשר שהאשה
הוסיפה על דבריה מה שלא אמרה כלל והנה באמת לפי השערתי לסדור
עכשיו קרוביה לאזור כך אך ט"ם כך היא טוענת עכשיו ע"כ השאלה.

והנה מחמת שגמרו רחמי על עניה זו כי הכחולה הג'ל המלכה א"ע
מעולם בדרכי הליכות ורק שקרה לה מקרה חונס רע הג'ל בזמן הפרעות
והאחזות ר"ל וגם שעשתה השיווך עפ"י שאלת חכם אמרתי לעיין נהאי דינא
והעלימי קלט לדרי הימר לעגיד וללה המה.

(א) ר"זה ור"א שאין האשה נאמנת לומר שהודית לפניו שנאנסה אחרי
שהבחינה הג'ל טוענת טכסיו שלא אמרה זה מעולם וכיון שכן ידוע מה שמוכל
בפ"ה (א"ה"ע ס"ו ו' ס"ק א) בשם הרש"רם דכהני דידן הוי כהני ספק ומומי
לישא אשה שכ"ז וע"ש בבא"ה"ע (ס"ו ו' ס"ק ג) ואף שנדחה זה מהלכה אפשר
שנשעת הדחק כזה יכולים לסמוך ע"ז.

(ב) עיין בריטבי"א (קידושין סח) בשם מורו כיון דקו"ל דנכרי ועבר הבא
על נח ישראל הילך כשר ממילא הא דאמר' שכותי ועבר הבא על הכהנות
שפסלוה וכל דין שבוי' הנאמר בש"ס הוא רק לכה"ג מטעם בעולה ע"ש
שהריטב"א דוחה דעת מורו ואני כהבתי נמ"א דהא"ך אפשר לומר כלל כרעת
מורו ו"ל דהרי שמואל ס"ל (יבמות מה) דנכרי ועבר הבא על נח ישראל הולך
כשר והוא גופי' אחר שבוי' בזה"י ע"י (כתובות כ"ג) גבי הני שבוי' דאחיין
לנהירדעא דבימינו לא ה"י כה"ג ע"ש אך ידוע דמורו של הריטב"א הוא הרא"ה
או הרשב"א ו"ל וכדאי כל אחד לסמוך עליו בשעת דחק גדול כזה.

(ג) שעשיתי' גנ"ע ממה אנשים שהיו שבוים אלל הכולאווים הג'ל
והעירו בתו"ע אליו"ע שבין הכולאווים ה"י ג"כ יהודים רק שה"י מחזירים א"ע
שלא יכירו אותם שהם יהודים וא"כ י"ל שמה ה"י השבאים הג'ל יהודים ואף
שמבואר בשו"ע (ס"ו ו' סעי' יז) שבט"י הרי רובא להכשיר לכהונה מ"מ כ"כ
הוא ספק שמה לא נבעלה כלל א"כ י"ל אפי' אח"ל דנבעלה שמה ה"י ישראל.

(ד) כיון שהיא מנומסת שבאס מהי מוכרחת לנתק התקשרות השיווך עם
הבחור ובחרו מות מחיים (ובזמננו בעוה"ז הרבה יש לחוש לזה שיקיימו בפועל
מולא שפתייהם לרע) א"כ כיון שכהני דידן הוי כהני ספק אולי יש להקל מלד
פק"ג והנה הח"ס מביא הא דבנהדרין (ע"ה) דאמר' החס פני' היתה ואעפ"כ
אמרו יבמות (ס"ו) ע"ש י"ל החס שאני דהיתה יכולה להנשא לו בזה"ז אך הוא
ר"ה לטעום טעם דא"כורא משה"ה איני ראוי להשגיח על הכנות נפשות דאל"כ כל
המחפזים יאמרו שהענין הזה בהס הוי סכ"כ מושא"כ כ"כ הרי אנו רואים
שאדרבה שהיו רואים לטעות עפ"י דין תורה ואם לא היו מחזירים אותם לא היו
נכבדים לזה כלל ורק שהרב המחיר טעה בזה ועכשיו נוגע זה כמעט לסכנות
נפשות כידוע לכל אפשר שבכה"ג יש לזקק זה להיחר.

(ה) יש לחוש לכבוד הרבנים ומורי הוראות בישראל שלא יתבזו מ"ז שאם
יכרימו לנתק השיווך יהיו הרבנים המחזירים לחרפה ובזו כי גם הקרובים מנומסים
שנקבו מהם שהביאום לירי גושה כזו ובעוה"ז שכבוד ההורה בשפל המלג השם

יחם ראוי מאוד לחוש לכבוד המורה ולחפש כל צרכי היחוד כדי שלא יחבוש כבוד המורה בפני המון ועם למשום כן.

והנה מפני חומר הענין הנשתי מה שכלע"ד בזה לפני כבוד הגאון מוהר"א קלאקין שליט"א האבד"ק לובלין יע"א והשיב לי חשובתי ודעתו דעת מורה להקל בזה והגני מעמיק חשובתי לפני רבני חכמי השערי מורה *).

והנה גם שכבר ילא הדבר בהיחוד מהגאון הג"ל ודבריו אינם לריקים חיוק מ"מ למטן המרוממות המורה הקדושה אנקש מאת חכמי השע"ת שיחוו גם דעתם הקדושה בזה וגם להגאון מלובלין שליט"א יהא כ"ר מזה שמ"ח יתוכחו בזה גם מה שזוגע לדבריו הקדושים כדי להגדיל תורה ולהאדירה.

ביאיר רובין אבד"ק סאטנאוויץ.

סימן ז

חידושים שונים

(א) (גדרים ד"ו:) ע' גליון הגרע"א שהקשה על הר"ן לפי דבריו מאי הקשה הגמרא ר"פ אר"פ והלא ההם נעשה מעשה קידושין א"כ גם לר"פ יש יד כמו לפני גט והוא קושיא פלומה אכן לאחר עיון נלע"ד לתרץ לכאורה יש להקשות על מה שהקשה ר"פ בקידושין משמאל אשמאל דמזיר ע"ש והלא להר"ן קדושין ערופי טפי שגטעא מעשה ול"ד למזיר שאינו אלא דבור אחד ול"ל דפשיטא ליה לר"פ שאלל ידים שאינן מוכיחות ליכא כ"מ בין מעשה לדבור והר"ן קאי על ידים מוכיחות כשיש עממן מעשה הו"ל כעקר מוכיח עי"ד ולפ"ו מיושב וקשים הגמרא כך הוא מודפריך ר"פ שמואל אשמאל ש"מ שאלמלי ס"ל לשמואל בעלמא ידים שאינן מוכיחות הו"ן ידים א"ש ג"כ דמהני אלל קידושין וא"כ קשה דר"פ אר"פ דהכא ס"ל דל"מ יד אלל קידושין וכ"מ כאן לא היה מעשה והתם נעשה מעשה ו"א שהרי לבני ידים שאינן מוכיחות ל"מ מעשה דאליכ ל"ק משמאל אשמאל ועכ"פ לא עדיף מידים מוכיחות בלא מעשה וא"ש.

(ב) (שם דע"ב) ר"ן ד"ה אי רישא דמזי לאפוכי לה וע"ז הקשה בגליון הגרע"א והלא שפיר אפשר להפוך בסיפא וליחתי וגרסה ביום שלאחריו כמה דאיתא במיתה ומסיים וד' יאיר עיני וכדי שלא נשום להר"ן בטועה חלילה כ"ל ע' גיטין דל"ג וכמוכחות ד"ג ול"ד שיש דרך להבעל איך שיבעטל הקידושין למפרע עש"ה ולפ"ו יוחא דלא מזי להפוך בסיפא למחתי אם גרסה למחרת לא נחרוקנה לאב

(*) מציבה בלתי חלוי' בנו לא יכולנו למלאות רצון הרה"צ הג"ל שליט"א להעמיק כאן חשובת הגאון מלובלין שליט"א ואי"ה תבוא ברפוש בחיברת הבאה ואמנו הכלימה בזה.

המצרבת.

שהרי אפשר שגרסה בענין שימכטלו הקדושין והו"ל פנוי' למפרע ואז שפיר
נתרוקנה לאב וא"כ גרושין ליד למיתה ביום מחר ולעולם לא נתרוקנה וא"כ א"ס
שלא חנא לה בכרייתא לפי שאינה מלמא פסיקא.

(ג) (נויר דל"ח) תרום' ד"ה בליוף ועוד תירץ ג"ע כו' וכ"כ בחוס' ע"ז
ב"ס ר' יקיר דנחמנוכא ל"א ר"ש כ"ש לחלקים ומסירה משכנתא ג"כ לר"ס הישר
מלטרף לאסור כנויר ששרה פחו ב"ן וידוע מה שהקשה ע"ז בנו"כ וי"ד סימן
לא ממס' שבוטות דל"מא הכס דר"ע א"פ דס"ל כר"ס מדאמר ר"ע נזיר ששרה
פחו ב"ן א"ס יש ללרף כו"ס חייב ולר"ס ל"ל לרוף והוא להפך מסכרת ר' יקיר
וכבר ערמו לישב קושיא זו בהרבה דרכים שונים ובמחכמת לעניד אין כאן
המחלוקת קושיא ע' נזיר דל"ד: משנה ראשונה אומרת רביעית י"ן כנויר ר' עקיבא
אומר נזיר ששרה פחו ב"ן א"ס יש כו' ללרף כו"ס חייב ומשנה זו הוכחה בשבוטות
ס"ס וע' נזיר דל"ח ע"כ דל"מא הכס מ"ע דר"ע דל"ל רביעית דכתיב וכל משרת
עונבים לא ישתה ועונבים לא יאכל מה אכילה כו"ס אף שתיב כו"ס מבוחר מפורש
דלר"ע אסור אכילה הוא בכו"ס אפילו בב"ן דל"מא ע"כ ל"ל שסיפא דקרא
דחייבי בב"ן מיירי בכ"ס וא"כ קשה מנ"ל שמשנת היינו כו"ס חמ"א א"ס כלמוד
מסיפא ארישא סני בכ"ס וא"ס לא כלמוד לר"ך רביעית וא"כ מוכח מכאן דר"ע
לא ס"ל כר"ס וא"ס סוגיא דשבוטות ור"ס ע"כ ס"ל כמשנה ראשונה דכתיב רביעית
וכנויר ששרה פחו ב"ן מלטרף לרביעית ומ"ס ר' יקיר מלטרף לכו"ס אשגרתא
דלשנא הוא דכלא"ס לא קי"ל כר"ס עכ"פ ראינו שבמחכמת נעלמה מהם גמרא
מפורשת.

(ד) (משכנתא סיפה ד"ב) תרום' ד"ה הא תימא ב' ואלו מנלחין פריך על
שמואל מהכא מ' יום קודם ילירא הולד אמאי לא מוקי מלמא דשמואל בזוג שני
ע"כ בטליל נראה שלפני תרום' ה"ה כ"ס גירסא אחרת מגירסא דיון שהרי לפי
גירסא שלנו לא פריך כלל מהכא דאמר רב יהודה אמר רב מ' יום קודם
ילירא הולד אלא מהא דאמר ר"י אמר שמואל בכל יום ויום בת קול מכרזת בה
פלוגי לפלוגי ע"ס ומשמע דשמואל קאי גם כל זוג שני שהוא ג"כ הוכרז בשניים
דא"כ שפיר פריך ההם דליכא למיחש לשמא יקדמו אחר וז"פ ויוכל היות שכדי שלא
תקשה קושיא תרום' נקטינן לטקס כפי גירסא שלנו אכן לעניד גם לגירסא
התרום' ל"ק כ"כ דלכאורה לר"ך להבין מאי פריך הש"ס כאן על ר' יוחנן מר"י
אמר רב (ע' בסוגיא) וכי נכרח אגברא קרמית ול"ל שלא רצו לעשות פלוגתא בזו
לפי שהוא דבר המקובל והשגור בפי כל היהודים ולכן הירגלה הנמרא כר"י ור"ל
קאי על זוג ב' ורב על זוג א' ולפ"ז א"ס שלא חוקים מלמא דשמואל ההם
בזוג ב' שהרי למסקנת הנמ' כאן גם זוג ב' הוא מן השמים לא פחות מזוג א' אלא
שהב' הוא לפי מעשיהם עכ"פ ל"ס לומר שחא יקדמו אחר וזה שלא פריך ההם
מר"י שקאי על זוג ב' הוא מאהבת הקלור וסמכו על המסקנא דהכא ומסירה
הולכו למרץ שחא יקדמו ברחמים והכי קי"ל כשמואל שמואל לארס במועד ולא
חלקו בין זוג א' לזוג ב'.

(ה) (ס"ס ד"ג:) תרום' ד"ה מה תימא מה לעדות אחרונה ש"ס רגלים לדבר

שהרי קנא לה ונסתרה ונלפ"ד דמסתבר לומר שע"א בסופה מהני לחייבה שבוטה ולשמות מים מאררים כדי לברר האמת שלא גרע מע"א שמחייב שבוטה לגבי כפירה ממין והוא ג"כ לברר האמת והא דאינו נאמן בסופה הוא רק מזה"כ מדכתיב בה (ע' בסוגיא) וזה שלמד החנא מק"ו מעדות אחרונה י"ל שהוא רק להוציא דמלתא ולפ"ו ליכא למפרך שאני הכא דרגלים לדבר שהרי ע"א נאמן לחייב שבוטה מע"א שליכא רגלים לדבר.

(ו) (שם חוס' ד"ה נאמר) תיבנה ל"ל גו"ש מערות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא (שרגלים לדבר) והוא פליאה נגיבה ומלוא לישבה ונלפ"ד לתרץ ע' פרשת סוטה ושם בשפתי חכמים שאם יש ערי סתירה ששהתה שיעור טומאה וע"א הטיב שזנחה אכורה לבעל מזוס רגלים לדבר עי"ד והוא תמוה ולהפך מזה משמע בנמרא ופוסקים שלריך ג"כ ק"ו וסתירה אבל בלא"ה ל"מ ע"א לאסרה עי"ן רמב"ם ושו"ע אה"ע הל' זו והנה לעיל ד"ב ע"א תנא דבי ר' ישמעאל מפני מה האמינה חורה ע"א בסופה מפני שרגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה א"ל ר"פ הא כי כתיב ועבר עליו רוח קנאה בחר סתירה וטומאה כתיב א"ל ועבר כבר עבר דאי בחר הכי קנוי ל"ל וכן פרש"י בחומש ועבר כבר עבר ומדוע על שפתי חכמים שלא הרגיש בזה עכ"פ לריך להכין מדוע נדחק החנא לפרש הכתוב בדרך זה ולא כפשוטו דבלא קנוי ג"כ לאסרה ע"פ ע"א וז"ל כיון שיש גו"ש דבר דבר שע"א אינו נאמן לאכור אשה לבעלה אי"כ ע"כ ז"ל דכאן שאני לפי שיש רגלים לדבר וקרא דחיק ומוקים אנפשיה שהרי בלא קנוי דמעיקרא ליכא רגלים לדבר ולפ"ו מיושבת קו' החוס' דליכא למפרך שיש רגלים לדבר שהרי לולי הגו"ש הו"א קרא כדכתיב ובלא קנוי דמעיקרא ג"כ נאמן לאסרה אפילו בלא רגלים לדבר וא"כ אי"ש שלריך גו"ש שאינו נאמן ועבר היינו כבר (ע' תפארת ישראל סוטה פ"ו מ"ג והבן).

(ז) (שם ד"י:) תוס' ד"ה כי הקשו בחרה ולא חירלו כלום וע' מל"ת פ"א ממע"ק שחירץ קישיא ב' לפי מה דק"ל תרומה ביר כהן ל"מ שאלה אי"כ וה"ל לאחר שנתקדש בכלי שרת וראיתי בפרד"ס ח"ק ד סימן קכד שהביא בשם הגאון מאסטראווי שליט"א שנתן טעם לזה דכ"ס מקדש שלא מדעת בעלים ונמחק"ה ז"ל שהרי השאלה הוא על קדושת פה דמעיקרא וכיון שחכם עוקר נדר הו"ל חולין למפרע וסוב לא היה ראוי להתקדש בכ"ס דאלת"ה מה הקשו בחוס' כאן שהל"ל לחילין משום דלא הקדיש אדעתא דהכי וכי לא ידעו שכ"ס מוקדשין שלא מדעת בעלים א"ו שק"י על קדושת פה והה"כ הכא ומש"כ שם עוד דבשחיטה ל"ס זה אי אמרינן דשחיטה א"ל כ"ס לפי שטעו בלא"ה ניחא דסבין שאין לו חור לא מקדש שלא מדעת בעלים כמבואר במונחים דע"ת אבל לפ"ד העיקר הוא כמו שכתבתי יע' פרש"י כאן ד"ה תיפוק לחילין בפדיון וקאי על בלו עדים מקמי דתקדיש בכ"ס וא"כ תקשה קושית החוס' ל"ל פדיון והא אפשר בשאלה וכלן ל"ס תירוק החלי"מ דעריין לא היה בכ"ס ונלפ"ד דרש"י לשטעו שאכור להביא חולין בעורה אפילו שלא לשם הקרבה כלל ולפ"ו ניחא שליכא הסר לכתחלה לילך אלל חכם כדי שלא יהא חולין בעורה למפרע וז"ל דמיררי שהיתה כבר

בעזרה ומה שהביא המל"מ ממוס' דלאחר שחיתת הקרנן מהניח שאלה הי"ט בדיעבד אבל לא להחזיר למחלה והכן ולפי' אש"ל דלי"א לא קדש ארעמא דהכי כיון שהוא חולין בעזרה וליד לכל המקומות שהובאו במוס' שהרי החס' ליכא אסר אבל במקום אסור י"ל אדרבה היתה דעתו לכך כדי שלא יושל באסור חלין בעזרה כעין שאמרו אהל אשם חלוי שהוזכר במוס' להלן ולפי' גם באשם איש לי"א שלא קדשה נפשה ארעמא דהכי כדי שלא תהא בעילת זנות ועי' ב"ק דק"י: מוס' ד"ה דארעמא שלא נחתו לסבירא זאת ולשטחא איש מה שהקשו כאן וכדי שלא תקשה קושיתם יהא מכאן ג"כ חזק לאסור באשם שפלה ברשת לודדי נפשות שלא להחירה בלא ג"פ מטעם שלא קדשה נפשה ארעמא דהכי כמ"ס ג"כ לאסור בחוכמה שלפני וי.

ח) בשער שלמה הנוסף לשע"מ שנה יד ח"ב אות ה פלפלת' בשאלת הרב מקינלק ז"ל אם הסורף חייב לשלם להנשרף שהובטח בחברת אחריות ע"ס הלום ראיתי ש"ס למזל מקור לשאלה זו במסכת ב"ק דע"מ ע"ב בעי רבא שמשס מוכח שהמזיק לריך לשלם רק למי שקבל עליו אחריות ולא לניזק טלמו ועי' רש"י שם בשם הראב"ד שמחוייב לשלם להקדש את הערך אבל לא מה שהקדש קבל מהמקדש ע"ס וא"כ גם כגיר אין המזיק משלם להמזיק אלא למי שקבל עליו האחריות ועי' ב"מ ד"ה ע"א נשבעין לנזקין כו' ועי' שלטי גבורים ב"ב פ"א ד"ה ומקבול דפי' מרובה כו' והכן.

הרב שלמה אלטמאן.

סימן ח

הנה בנזחים ק"כ מנואר דנשעת היחד הנמות קדשים קלים נאכלים בכל עירי ישראל ובפירש"י שם בד"ה קדשים קלים הטעם כיון דמוחר להקריבן בכ"מ וכן מנואר בפיה"מ להרמב"ם ז"ל שם ולפי' יש להסתפק בפסח דאינו קרב רק בבמה ליבור או בימי טוב וגנעון כי ג"כ נאכל בכל עירי ישראל כמו שאר קק"ל דהרי הכי ליכא עממא דרש"י ורמב"ם בשביל דהקריבן בכ"מ דהרי אסור להקריבן בבמות יחיד, וכמו כן יש להסתפק בשלמי מיד למיד בנזחים דקרבן בבמה גדולה אי' הי' נאכלין בכ"מ וכן ציכרים לפי' המוס' פסחים ל"ז בד"ה דאמר ונזחים ק"יט ד"ה בלו דקרבן כנוב וגנעין [והרמב"ן פ' תבוא נסתפק בזה] אי נאכלין בכל ערי ישראל.

והנה ראיתי לרבינו מר"ז הגאון מסאכטשאב זל"ה בספרו אגלי טל מלאכה אופה ס"י כ"ו שהביא להקשות על הא דמנואר בש"ס פסחים מ"א פסח שכלו בחמי טבר"י פטור משום כשל ומכוסל והרי חמי טבר"י לא הי' בירושלים במנואר בפ"ק דפסחים אי"כ נפסל ביולא מירושלים לטבר"י וכו' דנפ"מ בשעת היחד הנמות בשסח שני דמוחר להקריבן בבמה יחיד ע"י"ש והרי אש"י אסור להקריבו בבמה יחיד כדברי המל"מ בריש ה' ק"פ נמי משכחא דהרי מותר לאכלו בכל מקום ואפי' בפסח אי' מלי להיות נאכל בטבר"י ע"כ דפשיטא לי.

לרבינו ז"ל דאי הי' הקרבה רק בנו"ג שם אכילתו ולפי"ז יהי' נו"ג חמיר משילת
 דהתם נאכל בכל הוואה [ועיי' חוס' שבועות י"ד ד"ה דקרבה אבל בטח ט"ס
 דברי רק בשילה' נאכל בכל הוואה לא בנו"ג] ובאמת מירוצו דרבינו ז"ל לא
 יספיק לתרץ דברי הרמב"ם בפ"ה ה"י מהל' ק"פ דהניא ג"כ האי דינא דפכת
 שבעלו בחמי טבירי והרי שיטת רבינו דקדושת ירושלים אין אחר' היתר א"כ
 אין נפ"מ כלל להאי דינא [ובזכרוננו כי נמלא בספרי אגדה דלעתיד דינא"ר יתבטל
 ול"ס חששא דע"א שלא לשמה יהי' חמי טבירי בירושלים א"כ על הרמב"ם ל"ק
 אבל באמת לפיה"מ בש"ס שבת פ' כירה דחמי טבירי רוחמין דחלפי אשחחא
 דגיהנם אפשר לעת"ל יתבטלו לגמרי ואכמ"ל בדברי אגדה] אבל ראיתי להגאון
 מוהר"ם מו"ל לא ז"ל בהנהגתו לש"ס ווילנא בפסחים שם שחי' באמת כן להווא
 ק"י דפסח הנקרב בנו"ג מותר לאכול בכ"מ וא"כ כדבריו הי' מהורץ היטב הסוגיא
 דפסחים ז"ג: בפלוגתא דעולא ור"י בדרך רחוקה אי אזלינן בחד שעת שחיטתו
 או בחד שעת אכילתו ונתום' שם ד"ה ר"י תמחו היכי מפלגו במליאות בריחוק
 מקום דמודיעים עד ירושלים דלמך יוכל להגיע משם עד ירושלים לשעת אכילה
 ולמך א"י וגם בל"ה שם תמה מה מהני שיוכל לבוא ולאכלו אי א"י להגיע לשעת
 ט"ס ולפי"ז ניחא דנפ"מ לר"י בשעת היסור הנמות דלאחר שחיטתו בנו"ג, יוליכו אותו
 בני החבורה למק"א ובאמת לנו"ג יוכל להגיע אבל למקום אכילתו אי"א לו
 להגיע והכל ניחא ואין כאן פלוגתא במליאות ויוכל לבוא ולשחטו אבל לא
 לאכלו.

ועיי' רש"י פסחים לח: ד"ה זאת אומרת דלכאורה משמע מדבריו דאפי'
 הוקרב רק בנו"ג מ"מ מותר לאכלו בכל מושבות אבל באמת לפי"ז חמו' מה
 דקאמר נאכלים בנו"ג הרי עיקר החידוש דנאכלים בכ"מ, ומשום זה ר"י לפרש
 דברי דנאכלים בימי נו"ג וכ' שימוש הזמן כמו שבי' הרמב"ן בפ' קרח אבל
 באמת קרבו בבמה קטנה ואחי' כמ"ד דנזירות קרבו בבמה קטנה א"כ אין
 מפרש"י שוב ראי' לגד"ר.

[ורבהורא עינא חמו' לי דברי הש"ס דחשיב נמי חלית תורה בהרי ריקני'
 נזיר דחלי בפלוגתא דר"ם ור"מ ור"י אי קרבו בבמה והרי תורה לא מקרי מנחה:
 כמבואר במנחות מ"ה: ומקרי שלמים כמבואר בזבחים ז'. ומי איכא למ"ד דשלמים
 לא קרבו בבמה ומה זאת אומרת ועיי' שלהי זבחים דחשיב דאין תרומות.
 לחמי תורה בבמה קטנה משמע דתורה ישנה בבמה קטנה ועיי' זבחים קי"ד
 ואולי זרוע בשלה שירי והרי כיון דחשיב לחמי תורה ממילא גם נזירות קרבו
 דמרוויבו חד דינא להו ול"ט] ודוד דה"י בימי היסור הנמות הנזיר, לך אובח זבח
 מוד"ה.

ברם בתום' שם פסחים ד"ה קרבו מבואר דאי ביכורים קרבו בנו"ג נאכלין
 בכל פרי ישראל אבל בתום' זבחים קי"ט. ד"ה באו מבואר לכאורה להיפך כיון
 דבטי מבחב ובטי לאחמיו' להו לט"ג שוב אין נאכלין בכ"מ ורוחק לומר דאין
 מדברי בתום' ראי' דביכורים שאני דנאכלין רק לכהנים שהרי תרומה נמי אסורה
 אר"ס והוי קדשי הגבול.

אבל לכאורה חזקה גדולה דהרי בנכחים ק"ט מנא דלר"מ מעשי בהמה ומעשי כיון דלר"מ הכאח מקום נאכלין רק כנו"ג פ"ט כשי' רבינו נאכלין על ותימא דהרי מפירש"י ותי' פסחים לכאורה ל"מ כן.

ובתורם שבוטות י"ד הגיל דהק' דאדרבא אי לא קדשה החומה נאכל בכ"מ פ"ט, והרי ההם כבר קדשה העזרה אי"כ בעי הקרבה בעזרה ושוב לריך נאכלי שם פ"ט, אי"כ משמע דאפי' בגוונא דלריך הקרבה במקום מיוחד ח"מ נאכל בכ"מ ואפשר לומר כיון דלשנא דמחנה ^{השנא} לירושלים נאסרו הכמות אי"כ משמע דכל עיקר איסור הכמות מלד ירושלים דהיתה נחלה אי"כ כל זמן שלא ^{הפירש} ירושלים הכמות מותרות אי"כ אין כאן ראי' מד' הסו' דבאמת כ"ז דלא נקדשה החומה מותר להקריב בכ"מ.

ובאמת ג"ל דאפי' אי"כ כשי' התי' דאפי' הקרב כנו"ג מותר בכ"מ ח"מ נאכל רק במקום חזקה דהרי כמו במדבר בעי אכילה במחנה אי"כ בארץ ה' קדושת ע"מ כמו קדושת המחנה לענין שילוח מזוהרים ומדינא דהקרב בכמה יחיד נאכל בכ"מ דלא עדיף אכילתו מהקרבתו דכשר בכ"מ כמו שבי' רש"י ורמב"ם הג"ל אבל בדבר הלך קביעות מקום לנבי הקרבתו בעי נמי קדושת מחילה לאכילתו, וכיוצא לא נפסל כיון דבמקום עשייתו לא ה' מחילות עיי' בפירש"י ונכחים ק"ב ד"ה מה יולא ומיושב בזה דברי רש"י עדיין טו: החמוהין שכחב דעיי' ראמה ה' מקדשין בחודה והרי בעי דבר הנאכל רק זה ולפי"ז יחא דהרי לפי דברי הש"ס פסחים הג"ל למד נזירות לא קרבה בכמה יחיד כנו"כ מורה אי"כ בעי נו"ג ואכילתן רק בעיירי חומה כג"ל.

והנה מלאמי בתוספתא פ"ג דנכחים דה"ק ס"ל דק"ל נאכלים כשאר היתר הכמות בכל ערי ישראל ור"י ור"ש ס"ל בכל הרואה ולכאורה בלתי מובן ק"ל דנקרבין בכ"מ איזהו בכל הרואה שייך זהו ונראה דפליגו בזה ה"ק ור"י ור"ש אי ק"פ וכל הקרב רק בכמה וכו' אי נאכל בכל ערי ישראל ור"י ור"ש ס"ל דנאכל רק במקום הקרבתו בכל הרואה. ונא מרבתינו לברר דבר הזה.

יצחק יהודה החופ"ק קוטנא.

סימן ט

(המשך מחוברת א סימן ג)

(ו) וראיתי בשו"ת נכסא יחזקאל מאו"מ סי' י"ג שהשיג על הש"ך ס"ק ט"ז שהשיג על הני' ורמ"א דהוכיחו מדברי הסו' בד"ה שאני דאפי' בזה"ז דירשין דלא פליגי להני לורות אסורין, ודחה הש"ך דאין ראי' מהו דהסו' מירי לשנין לשכותן משום חשדא וכו' אין חילוק בזה"ז אבל במולא לפנין הנאה שפיר יש חילוק, וע"ז כמה הכני' דאי"כ למה כ' הסו' דאסרו שלא לחנור ת"ל דאף להסתותן בבית בחיבה אסור כל מה שאסרו חכמים משום מראית עין אפי' במדרי דברים אסור וע"כ דמירי בליכא חשדא כגון שהרבה בני אדם רולין לחנור בחנור

כזה רהו כרבים קמ"ל דאסור משם הגאס עכ"ל, ואני תמה עליו דבדוראי הלך
 עם כס"ך דהחוס' מיירי לענין לשבות כמנואר לחשיין שם, ורואים כס"ך חוקק
 דאי לענין מולד בלורת ארס מותר ואינו אסור רק בחמה ודרקון וע"כ דמיירי
 לענין לשבות, ומה שהק' משום כל מה שאסרו חכמים משום מה"ט, אני תמה עליו
 דאי"כ קשה ג"כ דברייתא דמי חוסמה בלע אסור להניח ומותר לחתום דמשמע
 רק להניח על אלבטו אסור אבל להחיות בחיבה מותר דהא מי, מותר לחתום בה
 אי"כ יש החיתום אללו בניה ואיך מותר הא כל מה שאסרו חכמים משום מה"ט
 וכו', ור"תי לומר דהא דמי מותר לחתום לא מיירי בטבעת שלו רק בטבעת של
 עבדים אי"כ אין הישראל משהה בביתו, או דיל דהא דמי מותר לחתום היינו
 לומר לעבדים לחתום דבבולט אסור משום שבות אבל בשקיע מותר, וכן משמע ג"כ
 בהשגת הראב"ד פ"ג מהל' עבדים הל' י"א שם' וז"ל בולט אסור להניח בידו ומותר
 שיחתם לו עבדים שקיע מותר להניח ואסור לחתום לו עבדים עכ"ל, אך מדברי
 הר"ן לא משמע כן דהביא דאי' דבאיסור מה"ט אסור אף בשוקעת והברייתא
 מיירי בשאר לורות דאל"ה איך מייתי הגמ' דאי' מהברייתא דאחרים עושין אינו
 רק משום חשדא דילמא דברייתא מיירי באיסור מה"ט, ואי"ל דאי"כ איך מותר
 לחתום הא בשעה שחוסם הוא מקיימו דז"א דילמא בשל עבדים עכ"ל, ואי"כ קשה
 למה כ' בלשון דילמא הא ע"כ מיירי בשל עבדים אפי' אי נימא דליכא איסור מורה
 רק משום חשדא משום כל מה שאסרו משום מה"ט, וע"כ ל"ל כמוש"כ, הבי"ח ז"ל
 שם דכיון שאסור להניח בבולטת מו ליכא חשדא והיינו כיון דטבעת עשו להניח על
 אלבטו והוא אינו מניח איכא סיכורא, ועיין בהר"ן פ"ק דבילה, ואי"כ כמ"כ במורה
 כיון דעשוי לחגור בו והוא אינו חוגר ליכא חשדא הגם דדברי הבי"ח אין לו הכנה
 שכ' במש"כ הטור דאף באיסור מה"ט מותר בשוקעת, והביא דאי' מברייתא אע"ג
 דהך ברייתא מיירי בעשאו עבדים מדמתיר בבולטת לחתום דהא אסור להשקותה
 אינו בעשאו עבדים דליכא אלא חשדא אפי' ס"ל לרבינו דכי היכי בחשדא יש
 חילוק בין בולטת לשוקעת כמ"כ באיסור עשי' ע"כ, והוא תמוה למה נזכר בכל
 זה הא הרא"י פשוט דקמי' בולטת מותר לחתום ואיך מותר האיכא איסור עשי'
 אף דהחוסם עלמו עשאו עבדים אבל כמה שחתם איכא עשי' וע"כ דגם בעשי'
 איכא חילוק, גם מה שחילק בין עשאו ישראל בין עשאו עבדים אין לו הכנה ולע"כ.
 שרוב מלאמי בפרישה ס"ק כ"ה שם' וז"ל ודווקא להניח בידו שהכל רואין
 ואיכא חשד אבל להניח בחיבה מקום שאין רואה מותר עכ"ל, הרי כדברי ע"כ
 נראה עיקר לדינא כהש"ך, וע"ש בפרישה ס"ק כ"ו שם' טעם דלמה חילק בחשדא
 דע"ז בין בולטת לשוקעת ובמולא לענין הגאס אין חילוק כמוש"כ הטור משום
 דמשוקע אין גלוי לעין כל ליכא חשדא אבל המולא אומם דרי"ך לחשש בעלמו שמה
 עבדים עבדס עכ"ל, ובחמה מוכרח לומר טעם בזה דאל"ה קשה דהא להשהותה
 תמיר מולא דהא מולא אין אסור רק בחמה ולבנה ודרקון ולהשהות אסור בכל
 משמשי מרום, וכן להשהות אסור אפי' בזה"ו ובמולא מותר כמוש"כ הרי"ז וש"ך
 ולמה בזה קיל להשהות דאיכא חילוק בין בולטת לשוקעת ובמולא אין חילוק, וע"כ
 כעטס הפרישה אף ל"ע דאי"כ אחאי מותר לעשות בשוקעת הא רואין אומם בשעה

שהוא עושה גלוי לעין כל. ונעש' ג'כ איכא חשדא כמוש'כ הכי'. ומרמ'א עש' ג' משמע דנעש' ליכא חשד יע'ש. ודברי הס'ז שם ס'ק ו' ש' משום שמה' כנר נעבדה. ל'ע דהא מפורש ברמ'א דהנעטס הוא משום חשדא ועין דב' שמכא' בטוב ולע'ק.

(ז) וברב'רי הסריסה הנ'ל ג'ל למרן קי' הר'ן הנ'ל דמאי מיימי הנמ' דא' מב'רימ'א דילמ'א כב'רימ'א מיי'רי באיסור' חורה וג'ל למרן דהנה הראב"ד ז"ל בהשגות פ"ג מהל' עכו"ם הל' י"א הק' דקשין דיוקין דב'רימ'א אהדרי דברישא מני בולטין אסור להניחה משמע הא שוין לא בולטין ולא שוקעין מותר ובסיפא מני שוקעין מותר משמע הא שוין אסור. וג'ל דמשום איסור עש' שוין מותר דהא לא אסרה חורה רק לעשות כהבנייהו ובדקיע הן בולטין. ומשום חשדא דע'ז דהנעטס בשפן שוקעין אין גלוי לעין כל אכל בשפן שוין גלוי לעין כל ואסור. אך משום חשדא דע'ז אין אסור רק בלירות שכן נעבדין כמוש'כ הריטב"א ז"ל שם וכן כ' המוס' בשם בה"ג אכל בליתן שאין נעבדין ליכא חשדא אי"כ מושב דברישא מני מילמ'א דפסיקא דבולטת אסור אפי' במקום שאין נעבדין משום איסור עש' אכל בשוין ליכא איסור רק במקום שנעבדין משום חשדא וסיפא מני בשוקע מותר לעולם אפי' במקום שנעבדין דאין גלוי לעין כל אכל בשוין במקום שנעבדין אסור. וא"כ מתורן קי' הר'ן דשפיר מיימי ראי' דאיכא חשדא אף בלא איסור עש' משום דקשה ק' הראב"ד הנ'ל וע"כ הנ'ל דבשוין ליכא רק חשדא דע'ז במקום שנעבדין וכמ"כ י"ל באחרים עושין לו איכא חשדא וא"ש.

(ח) ערך ראיתי שם בכנסת יחזקאל דבר תמוה דהק' על המוס' ב"ק ל"ח דהקשו במטבע של אנדרסס איבנו שהי' כמוכ שם זקן וחזקיה הא אסור לעשות לורת אדם, והק' מאי קושיא דילמ'א ה' שוקעת, ותי' לפימשי"כ הטור דשוקעת לא שרי אלא במכוון אכל מכוונין אסור ומטבע הוי כמכוונין יע"ש שהאריך. והוא המוס' דהיכן רמיוז ואם בטור דהטור לא חילק רק בשאר לורות בנולטין דהאיסור הוא משום חשדא דאין אסור רק במכוונין. וכן הנמ' חילק כן במולא אכל בהקד דאסור לעשות מה"ס ובשוקעת מותר אין חילוק. ולפלא איך טעה בזה וז"כ.

ורבקר' המוס' נד"ס שאני דהקשו הא אמירה לעכו"ם שפית ג'ל למרן דהנה בס' תורת חיים הק' כמה דפריך אלא מעתה פרטוף ארס חשמרי מאי אלא מעתה הא בל"ז נמי קשה מ"ש ארס מפרטוף שור ואר'י וגשר דנמי אר'י נינהו. ותי' דאי לא דאב"י איכא למימר דעיקרן של חיות הקודש הם פני ארס. ופני שור ואר'י וגשר טפילין הם לגבי פני ארס והן כאחד משאר אברים שבאדם ולא חשיבי פרטוף בפ"ע אכל השתא דמשני דלא אסרה אלא דמות ארבע פנים כדרי דרד"י דהיינו שאם מלאו פרטוף ארס והשלים לארבעה פנים דמחייב כמו ש'כ' הסו"ס אלא דפני שור ואר'י וגשר נמי עיקר נינהו דאי לא חשיבי אלא כשאר אברים בארס אי"כ כשמלא פרטוף ארס והשלים לארבעה פנים אמאי חייב אע"פ המולא פרטוף ארס חסר און והשלים את האון חייב והא ודאי לימא וכיון דאינא נמי עיקר נינהו ואפ"ה לא אסרה אלא כדרי א"כ פרטוף ארס נמי לישתמי' עכ"ל. ולמדנו ממנו דבר חדש דבכל הנורות שאסור בעש' מה"ס אס' מלא פרטוף.

חסר חבר אחד כמו חזון או דבר אחר והוא השלים אותו אינו חייב רק בדבר עיקרי כמו בארבע פנים שהשלים שני שור ואר"י וגשר לפני אדם, והוא פלג גדול אללי רא"כ מאי פריך על ר"ג שטעה לומר לבנה והוכרח לשנוי דאחרים עשו לו דהיינו עכ"ל כפירש"י וחוס' אחאי לא משני בפשוט שר"ג לא עשה כל הלבנה רק הניח חסר קלת דבזה ליכא שום איסור כמו בסמי עיני דרין ואח"כ נזהר לישראל אחר להשלים אותו חסר קלת דזה המשלים לא עשה שום איסור כמו ש"כ החו"מ הנ"ל וגם ר"ג לא עשה איסור, ור"י לומר דמזה הטעם כתוב בס' ביה לחם יהודה נזיר ס' קמ"א דדוקא בצורה קטנה סגי בסמי עיני דרין אבל בצורה גדולה בעינן השמחת כל החוטם כדי שיהי' ניכר לעין כל, שהשיב עליו בשו"מ חמ"ס ח"ו ס"ו ו' כיון שלא ניכר סברא זו בשום פוסק ראשון או אחרון רק הוא המליא בלי שום רא"י עכ"ל, ולהנ"ל י"ל דמיכת כן מכת קו"ה הנ"ל דלריך ליחסר חבר עיקרי וניכר לעין כל ואי לא חסר רק חבר קטן חייב ואם חסר חבר גדול ובא אחד והשלים אותו שפיר חייב כמו בהשלים הנ"ל פנים לפני אדם, אך מ"מ אינו מיושב דמדברי החו"מ הנ"ל משמע ראפי' השלים חבר גדול ג"כ אינו חייב רק בהשלים הנ"ל פנים לפני אדם שהוא עיקרי כמו פני אדם, ועוד נראה ראפי' בבלי' לא אמר רק אם הי' כל הצורה שלימה ובא ליפחת לורחו אינו מועיל רק בפוחת חבר גדול אבל בתחילה כשעושה הצורה אם עשה חסר חבר קטן בוודאי פטור אי"כ אחי קשה כנ"ל, אך י"ל דהא ר"ג עשה הצורה חסר קלת וזה לאחר להשלים החסר הי' ר"ג חייב משום שליחות דהא שומו של אדם כמוהו כמו שר"ג בעלמו השלים החסר וא"כ עשה כל הצורה ומי"ב, ול"ש לומר אין שליח לר"ע כיון דהשליח לא עשה שום עבירה שלא עשה כל הצורה רק השלים החסר וכו' השליח לאו בר חיובא דלא אמרינן אין שליח לר"ע כדא"י בפ"ק דב"מ, וא"כ לפי"ז מחורן קו' החוס' דשפיר משני דאחרים עשו לו דהיינו שר"ג עשה הצורה חסר קלת וזה לעכ"ל להשלים החסר דאין חייב מטעם שליחות דאין שליחות לעכ"ל ול"ש אמירה לעכ"ל שנות דעכ"ל לא עשה שום איסור דלא השלים רק החסר החו"מ הנ"ל וא"ש.

יחיאל באיר גירע אבי"ד דפ"ק דאברא י"א.

סימן י

ב"מ ר"ה (כ"ג) התקין ר"ג הוקן שיהא מהלכין אלפים אמה לכל רוח וכו'. ק"ל לשיטת הרמב"ם ז"ל (פכ"ז מהלכות שבת ה"א), דתחום של י"ב מיל היו מאזרי"תא, אי"כ אלו העדים שבאו להעיד על עדות החורש וכל אלו שילאו ברשות, מחוץ לאלפים אמה ממקום שבייתחם, איך נותנים להם פחה אלפים אמה לכל רוח, דלמא נתרחקו עד עמה ממקום שבייתחם, מטעם פחות מ"ב מיל, ועוד לא ילאו מתחום י"ב מיל מבייתחם, ופחה כשנותנים להם אלפים אמה לכל רוח ילאו. פ"ז מחומו החורה שלהם, מ"ב מיל של מקום שבייתחם, שטור לא ילאו משם עד עמה, ואיך יוכל ר"ג להקיל על דין החורה, והו"ל לפרש שזה דוקא, אם ע"י

באלפים אמה שיחנו לו עתה, לא יא יב מיל מחמומו הראשון, או-אם כבר ילא מחמומו הראשון של יב מיל עיי שהלך ברשות, ואבד לו גם מחמומו מה"ט, או יוכל להלך עוד אלפים אמה, שלא יעבור עוד באיסור החורה, ולא נמלא בחו"ל שחלקך בזה, וסחמו שכל היולא ברשות יש לו אלפים אמה, אף לזה שבא עד סוף החמוס של יב מיל ועוד לא יא משם, והרמב"ם עלמו (בפר"ז שם הלכה ט"ז) הביא הלכה זו בסתמא, ולא חילק כלל.

ונראה לפ"מ שכתב הה"מ ז"ל בהסבר הדברים שם, שכיון שהלכו ברשות כדי המקום שהגיע לו, כאילו קנה בו שביחה בניהש"מ עיי"ש, וכוננו ז"ל שאין לאמר משום דכל איסורי החומין הוא מדרבנן, לזה ה"י ביד ר"ג לתקן, שה"י להיולא ברשות אלפים אמה במקום שעמד, אי"כ לר"ע דס"ל (סוטה כ"ז), דחמוס אלפים אמה הוא מה"ט, איך יפרנס הוא תקנת ר"ג, ולא מלאנו שיחלוק ר"ע על תקנת ר"ג, ולזה הסביר הה"מ ז"ל, שכיון שהלך ברשות, ה"י מקום שביחה שלו במקום שהגיע לשם, שכונתו ה"י בניהש"מ נעת קניית העירוב, לקנות את מקום השביחה שה"י עליו להיות בשנת זס, ולפ"מ שכתבו הת"ס ביומא (דף ס"ז נד"ה בא לו), דהשולח העטיר ביוכ"פ חוזר לו לסוכה באחרונה, דאפילו למ"ד מחומין דאורייתא, דכיון דלא היתה שם שביחתו קבוע מחמת היום, ה"ס חוזר לו אין כאן איסור בדבר, וגם רבנן לא גזרו בכה"ג עיי"ש, נמלא שא"ס יא מחמוס ששנת שם אף בחומי דאורייתא אין ענין אח"כ איסור חומין, ושפיר יוכל הוא לקנות שביחתו במקום שהגיע לו, מכיון שנתנו ע"ז בניהש"מ, כהסבר הה"מ ז"ל, ולפ"ז י"ל דה"א דחנן (עירובין מ"ד), ה"ס ה"י בחוך החמוס כאילו לא יא, וקמפרש רבה בהגמ' דה"ס ה"י בחוך החמוס שלו, כאילו לא יא מחוך ביהו דמי, פשיטא, מ"ד הואיל ועקר עקר קמ"ל, שלא נחתו לו חכמים מחוס אחר כ"ז שלא יא מחמומו, וזה רק לנבי מחוס אלפים אמה, שלא מהני מה שעקר א"ע מחמוס ביהו, ע"י שה"י לריד לו לילך משם לערך, משום שיש לו עוד מחוס ביהו, אבל לנבי חמומי יב מיל, מכיון שיא אלפים אמה מחמוס ביהו, שוב לא יוכל לחזור עוד לביחו, מפני האיסור של חמומי דרבנן שעליו, שפיר י"ל מכיון שעקר א"ע מחמומו הראשון, לילך להגיל או להעיר, נתיאש מחמוס ביהו, ואף שעוד לא יא מכל החמוס של יב מיל, מ"מ עקר א"ע מחמוס ביהו, וכיון שלא יוכל לשוב שם, ונאבד לו מחמומו הראשון שה"י לו בניהש"מ, ושוב אין עליו אח"כ איסור חומין של החורה, כסברת התוס' הג"ל, שאין זה מחמומו ששנת שם ביהש"מ, ומכיון שבניהש"מ הכתנו לקנות שביחתו במקום שעליו להיות שם, כסברת הה"מ ז"ל, קנה במקום שעמד שם מחמוס חדש, ומהני תקנת ר"ג המיד, שיוכל להלך אלפים אמה, ממקום שעמד לכל רוח.

וי"ל גם לענין חמומי דרבנן של אלפים אמה, ה"ס יא ברשות ועוד לא יא מחמוס ביהו, ה"ס לא יוכל לשוב לביחו מפני חוזה אונס המעכבו, נמי קנה מחמוס חדש, ויש לו משם אלפים, אף שעוד לא יא מחמומו הראשון, דכיון שלא יוכל לחזור לביחו חוזה בינה שהוא, נתיאש מחמומו הראשון, ואמרינן מכיון שעקר עקר, ולי"ע בזה לדינא.

ירחטיא"ל יצחק צבי בורגטאן אב"ד דפ"ק ניעשויו.

כבוד של תורה

מהדורא הליחאה

(א) בראשית (פסוק ד') וירא אלקים את האור כי טוב, תיבות את האור נראה כיחוד לשון דהי' די לכתוב סתם וירא אלקים כי טוב כמו שנאמר בכל אחד ואחד משאר הנבראים משמע מזה הלשון שהאור בעלזו הוא טוב, מוליד לורך הפעולה ויגיל להסמיך על זה מה דאיתא בבית יוסף אורח סי' רס"ג מלאמי בתשובה אשכנזית ב' וג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד כל אחד מדרך על מנורה שלו אפי' שכבר יש אורה מרובה אפי' דאיז נחגס בזה מ"מ יש נוהגים כך, זכעניותי' גיל ליישב דכל מה דמיהיב אורה אית ב' שלום בית טפי ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זמן טכיל והובא בשו"ע שם סעיף ח' ב' הו' ג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד יש אומרים שכל אחד מדרך על מנורה שלו יש מנמנם בדבר ונכון ליזהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד הג"ה אבל אנו אין נוהגין כן, הרי לך דעת רמ"א דיברנו על סוספת אורה אפי' שאין בזה לורך והטעם כי יש בזה הנאה ושמחה כמבואר בב"י הג"ל ורמזה המורה בתיבות הללו ההלכה הזאת דיברנו על אורה שאין בו לורך רק הנאה ושמחה כהגהת רמ"א הג"ל ועי' ברמב"ן מה שחירץ היסוד לשון ומה שחנני השי"ת להסמיך עלה דבר הלכה כחבנו וליכא מירי דלא רמזא בה.

(ב) שם ויאמר אלקים מולא הארץ וגו' עד ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, באנברנאל השאלה היא למה זה לא נאמר בבריאת האדם וירא אלקים כי טוב כמ"ם בבאר הדברים שנבראו דבר יום ביומו נהיום האדם ביצירתו יותר ויותר שלם מכל יצורי מטה כו' וע"ש מה שחירץ על זה בדף י"ג ע"ג ואפי' שנרמז בזה מה דאיתא במס' עירובין דף י"ג ע"ב ס"ר שתי שנים ומחלה נחלקו ב"ש וז"ה הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא עכשיו שנברא יספספ במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו ונחום' שם בחירון השני דהנא איירי בסתם בני אדם אבל לדיק אשריו ואשרי דורו ע"ש ומשום הכי לא נכתב על בריאת אדם בפרטות שהיה טוב שהרי נמנו וגמרו שנוח לו שלא נברא משנברא כהגמרא דעירובין הג"ל ואפי' דלדיק אשריו ואשרי דורו המורה מדברת מן רוב בני אדם שהם ביניגים ונכלל טובתן של בריאת הנדיקים כמה שכחוב בבריאת יום הששי וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד שזה נאמר על כללם הנבראה וליכא מירי שאין לה רמו בחורה דכולה בה.

(ג) שם (בפסוק ל"א) וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי, לריך להבין דבר זה שאמר עשייתן ראה שהוא טוב ולא קורט לכן ודבר זה לא שייך רק בבשר ודם ולא בהשיות וגיל לפרש זה ע"פ דרך הרמז דנא לרמו לן בזה דבר הלכה המבוארם בפ"ב דמתיבות דף י"ט

פ"ב אחר ספר שאינו מונה אחר רבי אחי עד שלשים יום מותר לשהותו מאחור
ואילך אסור לשהותו משום שנאמר אל תשכן באהלך עולה ואיפסק להלכה בשו"ע
יו"ד סימן רע"ט סעיף א' ספר תורה שאינו מונה אסור להשהותו וזאת משלשים
יום אלא יתקן או יגזר (וכו' הדין לשאר ספרים) [רש"י וצ"י בשם הנהגת מיימוני
ורבינו ירוחם נח"כ ב'] וע"ש בשו"ע והעטס הוא דכולס שייך אל תשכן וכו'
כמבואר בנדרק הבית מהב"י שמה יעשה בגירסתו הנמרא או בספר אחר ויחזור
המותר או יתיר האסור ואין לך עולה גדולה מזו, וזהו שאנו רואים שביום השני
שנגמרה מלאכת העולם ראה הקב"ה את כל אשר עשה יס סמיכות מזה לדין
הנהגת ספר תורה ושאר ספרים המבואר בשו"ע הג"ל ואע"ג שגראין הדברים
רחוקים זה מזה הלא מובא בספרים שהמורה היא לזר העולם הרי ש"ס להס'
שייכות זה לזה ע"פ דרך האמת ומבואר דבר זה בריש בראשית רבה אות כ'
ד"א אמין אומן, המורה אומרת אני הייתי כלי אומניהו של הקב"ה בטהב שבעולם
מלך ב"ו בונה פלטין אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן והאומן אינו
בונה אותה מדעת עצמו אלא דיפהראות ופינקבאח יס לו לרעת היאך הוא
עושה חדרים היאך הוא עושה פשפשין כך הי' הקב"ה מביט בתורה ונורא את
העולם והמורה אמרה בראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא תורה המדיא
(מושלי ח') ד' קנני ראשית דרכו ובמה"כ והמורה אמרה בראשית עש ראשית
וע"ש וכן מבואר זה בזוהר ואע"פ שהקב"ה אינו לרין להביט מעשה ידיו בכ"ז
נכתב זה ללמד לבני האדם הנהגת ספר תורה, וכן כל הספרים יס להס' שייכות
לספר תורה דמורה שכתב הוא היסוד של תורה שבעל פה וכמו שחזינו בפסוק
כ"ו ברש"י נעשה אדם, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארך ומדת ענוה שיהא
הגדול נחלק ונוטל רשות מן הקטן ע"ש וליכא מירי שאין לה סמיכות בתורה
והכל נמצא בה.

(ד) שם (ד' כ"ב) ולזה גם הוא ילדה את חובל קין לוטש כל מורש נחישת
וברמב"ן פסוק כ"ג כתב אבל הנראה בעיני כי הי' למך איס חסם מאור
בכל מלאכת מחשבת ולמד לבנו הנכור ענין המרעה כפי טבעי הכהמות ולמד
את השני חכמת הגנון ולמד את השלישי ללעט ולעשות חרבות ורמחים וחניהות
וכל כלי המלחמה כו' ואין החרב נורס הרליחה ואין על העושה חטא, וג"ל
להסמך על זה הפסוק לפי דבריו מה דאיתא בדרייתא בפ"ק קידושין דף
כ"ט ע"א האב חייב בבנו כו' וללמדו אומנות ויס אומרים אף להשיטו במים
רבי יהודה אומר כל שאינו מלמד את בנו אומנות מלמדו לסטות ליסעות
ס"ד אלא כאילו מלמדו ליסעות וברש"י כאילו מלמדו לסטות, דכיון דאין לו
אומנות ויסמר לחמו ילך בפרשת דרכים וילסטס את הכריות, ובמשנה בבוקר
קידושין בענין האומנות שילמדנו ע"ש ומה שכתבה המורה שלמד למד לכל בניו
אומנות יס סמיכות להחייב ללמד לבנו אומנות כהברייתא ומשנה הג"ל ומשום
הכי סיפרה המורה אומנות בניו כדברי הרמב"ן שאביהם למדס לכל המלאכות
הללו דלפי פשוטו אינו מוכן למה סיפרה המורה המלאכות שלהם ואפילו לפי
דברי הרמב"ן אינו מוכן רק מה שסיפרה המורה מלאכת חבל קין שמפני אש

זשיו מתפתחות שלא יענש כי הביא הכרח והרליגיה בעולם ומופץ מטעם
שבטויו בירו ע"ש אבל מלאכה יכל ויובל למה נכתב בחורה וירמוז להחיות בגיל
זקכל נמלא בה.

(ה) נח (ט' ב') ומוראכט וחמכס יהי על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים
זככל אשר חרמום האדמה וכלל דגי הים בידכם נחמו, יש לדקדק דחיבות בידכם
נהגו נראים כיחור לשין שהרי כבר אמר ומוראכט וחמכס יהי וגו' ואפ"ל דירמוזן
חיבות הללו להלכה המבוארת בהגהת רמ"א של אבן העזר סוף סימן ה' כל דבר
הלריך לרפואה או לשאר דברים לית ב' משום איסור לער בעלי חיים (איסור והיחר
הלריך סימן כ"ט) ולכן מותר למרוט טלות מאווחות חיות וליכא למיחש משום לער
בעלי חיים (מהר"א סימן ק"ט) ומ"מ העולם נמנעים דהוי אכוריות ובדרכי משה
זביא הלשון בשם מהר"א דכל דבר הלריך לארס יכול לעשות בנהמה וחי' וכן
מותר למרוט טלות, כו', וזה בידכם נחמו שהם ברשותכם אפילו לערן ללורך הארס.
גנ"ל, והכל נמלא בחורה דכולה בה.

(ו) שם י' א' ואלה תולדות בני נח שם חס ויפת וילדו להם בנים אחר המבול,
בני יפת וגו', מזה שחשב הכתוב את בני יפת מקודם לא כאשר חשב בפסוק
הקודם אותו לבסוף יש להביא רא' למה דאיתא בריש מסכתא נדרים ע"ב וליפרוש
בינוין ברישא ההוא דסליק מיני' ההוא מפרש ברישא כדחתן כמה מדליקין ובמה
אין מדליקין אין מדליקין כו' כמה טומטין ובמה אין טומטין אין טומטין כו' כמה
אשה יולאה ובמה אשה אינה יולאה לא תלא אשה וע"ש המסקנא דגמרא, ומסקוק
זה דחשיב יפת לבסוף וקא מפרש לבני יפת ברישא יש רא' לכל המעניות הללו
שגטו בסדר כזה דההוא דסליק מיני' מפרש ברישא והכל נמלא בחורה.

(ז) לך ויאמר ד' אל אברהם לך לך מאררך וממולדתך ומבית אביך וגו'
ואע"פ לגוי גדול ואגדלך שמך וגו', מזה שהבטיחו הקב"ה הבטחות בהנשיון
הראשון שמפורש בחורה ולא בשאר הנשיונות יהי' במיכות מזה למה דאיתא בהרבה
מקומות בש"ס ומזה בגזיר כ"ג ע"ב אחר רב יהודה אחר רב לעולם יעסוק ארס
בחורה ובמלות אפילו שלא לשמן שמחוך שלא לשמן בא לשמן וע"ש בחומ' דמיידי
שעובק בזה כדי להתגדר ולקנות שם ויבוא מזה לעשות לשמה והובא להלכה
מימרא זאת ביו"ד סימן רמ"ו סעיף כ' ובס"ך שם היינו על מנת שיכבדוהו וכה"ל
גווי ע"ש ואע"פ שאברהם אבינו מעט שהביר הבורא לא עבר אלא מאהבה עי'
דחב"ס פ"י מהלכות תשובה ה"ב בב"ז החורה תלמד לארס שמוחר להתגדל בחורה
זכמות שלא לשמה כדי לבוא מזה ללשמה ומפני זה נתייחדו לו הנרכות הללו פה
ולא בזולתן לפי דרכיו וגם לזה יש במיכות בחורה דכולה בה.

(ח) שם (י"ג פסוק ח') ויאמר אברהם אל לוט אל נא חיי מריבה ביני
וביןך ובין רועי ובין רועיך כי אגשים אחים אגחנו, הלא כל הארץ לפניך הפרד
בא מעלי אס השמאל ואימיה ואס הימין ואשמאליה, מזה שהפריד אברהם את
לוט ממנו וזה ה" גרם שהלך הוא לישיב בערי הכנע להחמיר אל רשעים ולא חשש

אברהם שילא למרבות רעה על ידי זה וברש"י פסוק י"א על ויסע לוט מקדם
הביא מדרש אגדה הסייע עלמו מקדמונו של עולם אמר אי אפשי לא באברהם ולא
באלקיו, הרי שילא למרבות רעה ע"י ים סמיכות מזה להכללה במבוארת בשו"ע
י"ד סי' של"ד סעיף א' בהגהת רמ"א ומגידן למי שהוא חייב כ"דיו ואפילו יש
לחוש שעל ידי כן ילא למרבות רעה אין לחוש בכך ובט"ז והנה מקור דין זה
בפסקי מהרא"י סי' קל"א וז"ל ור"ל ממה שמלאמי בקובץ שבוים מהא דאמר
באגודה בפרק הנושא שאמר רבינו הקדוש בעם פטירחו בדרך נבואה דרב אחא
בר יאשי' שמהינהו להגבו דאקפי פירי בכוורי וחללו שנת ואשתמור משום
דשמחינהו וקשה מאי קמ"ל חלמורא בהאי מילתא ורבינו הקדוש גופי' למאי
הלכתא כיבא דבר זה אלא לאשמיטין דאפילו אם נראה לחכמים שמפני שכן מגידן
מאן דהו שנסביל כך לא ילא למרבות רעה לא ייחזו עבוד זה מלעשות כהלכה
עכ"ל ומ"ש בשם פרק הנושא הוא ט"ס אלא האי נבואה דרבי הוא בפרק טשרה
יוחסין דף ע"ב ודעת הט"ז דאין לעשות מעשה כהג"ה זאת ומביא ראיות והוכחות
על זה ע"ש ובנקודות הכסף כתב הקשה על מהרמ"א ויש לדחות כל ראיותיו
דהכא כיון דדין ב"ד הוא שמגידן אותו אין לחוש דאל"כ בטלה דין ישראל הובא
גם בבה"ט, ובפס"ש הביא מחמה חשונות בהנקודות הכסף ובבה"ט יר שאל
מהגאון מהר"ש נאטינווארן כתב וק"ל ראי' להרמ"א מהך דניטין דף כ"ז ענותותו
של ר' זכרי' ובברכות ס"ג שלא חשו למה שיוכל להיות מכשול גדול וע"ש וכן העלה
בתשובת ח"ס י"ד סי' שכ"ב בדעת הרמ"א ובהב"ש ובתשובת חוה יאיר הביא
ראיות ברורות כראי מולקות לרינו של רמ"א הנ"ל ומהם אין לזוז שוב מלאתי
בתשובת שמי לחם להגאון מהר"ס חאגיז נרפס שם חשובה אחת מהנרעב"ץ ז"ל
וגם הוא החזיק ידי חו"י דלא כט"ז וע"ש בכל התשובה שמדחה ראיות הט"ז
הנ"ל וכתב ומלאתי כתוב בפרק דרכי יוסף בחושן משפט סי' ב' כתב בשם
רדב"ז ח"ב סימן קכ"ג וז"ל פרי"ס העובדים ביד רמה ואם מייסרם אפשר
שימירו מייסרם במחין ואף שימירו ע"ש ונראה לי ראי' מבבא קמא ז"ב
ע"ב קרית חננך ולא ענך שדי גודא רבא ע"ש כל זה הביא הח"ס וחפשי
בדרכי יוסף ולא מלאמי הרא"י מבבא קמא הנ"ל וגם לפנינו הגירסא דמי גודא רבה
שדי ב"י ונ"א דמי גודא וברש"י קרית חננך, להוכיחו ולא ענך, דמי גודא, כותל
הפל עליו כלומר הניחו ויפול ברשעו דהו בידים, והגמרא הביאה שם מפסיק
ציחוקאל כ"ד יען טהרתך ולא טהרת מטומאתך לא טהרתו עור, הרי לך דכל בעלי
התשובות מחזיקים בדעת רמ"א הנ"ל ויש סמיכות לדעת הרמ"א והנקה"כ וכל בעלי
התשובות הנ"ל בחורה שהרי אברהם התרחק מלוט ולא חשש שילא למרבות רעה
ע"י כי מפני הדיון ה" לדיך להתרחק ממנו מפני המריבה וכמו כן מי שלזכוכים
לגדומו ולהתרחק ממנו מפני עבירה שעשה אין חוששין לזה והכל נמלא בה.

(עוד יבא א"ה)

חנוך דוד ב"ר יחזקאל ז"ל גרינגלאסס אבד"ק לענטשנא.

מודעות בת-שערי תורה הנמוך בארצו ובחיל מביאות לבעליהן תועלת מרובה.

יצא סבית הרפוס ספר. קיצור התנאים של האגמון חוקן סלאוו בעל השו"ע. מסודר לכל פרק ופרק מראש הספר הנ"ל עד סוף הקונטרס ואחריו. גם קיצור דקדוק סבית פרק ופרק נדפס על כל עמוד מלפניו כפי הקיצור הנ"ל. המאמרים והאמיתיות והדיוק הרפוס ספר התנאים הרפוס וראש בוויילנא, יכול לקרן 6-5 דפוס ביינו. המדבר ארבע דאלר אפיקוקא. למ"ס שיקבלו סכום נכון הנחה גדולה, נדפס עקומים בעצמים וכל הקדום וכה. להשיגו אצל הרב המפורסם המדבר ספר לקומים בארצות על התנאים בסופו יוכלו להשיג אצל הספרים. לקומים בארצות נ"ב במחיר הנ"ל. חיי משה על הלכה בצירוף דפוס, רמת שמואל אנה עד רדוש ומלפול עד השכלת חב"ד מדבר הנאמן הסוכה הנ"ל במחיר א' דאלאר ע"י הכתבה.

Rabbi Abram Brudao Jerusalem Palestine.

דברי שלום חלק ראשון כולל איות ענינים כהלכה ודקדוק נשגבות הספולאות כמו וביאורים נחמדים על איות מאמרים ואמיתות חז"ל על יסודות התורה הספר נדפס ערבים על אונן שומע להאמין בעמידות אומה הישראלית והגורמים בשנה יקצו לחיי עולמים. המעוררים את לבות בני אדם לתורתנו הקדושה ולאבינו שבשמים.

דברי שלום ואמת נערך ונפטר בשנה המדוברת (ושארנאן). לשונות הישיבות ומסודות התורה.

סאתי הצעיר באלפי ישראל
שחברתי בעומי החונן לאדם דעת
הק' שלום יצחק בהרב ר' דוב
בן ציון וצ"ל לעווימאן
רב ואבד"ק קריסטאניא יצ"ה

Rabbiner Sch. I. Lewitan.
Calmejerg 15 II.
KRISTIANA (Norwegen).

יצא לאור הספר באור השמות הנדרמים שבתנ"ך. המאמר המסודר הרב הנאמן ר' שלמה אהרן וורטהיימר נ"י. בארצות מחודשים ומאמרים על השמות הנדרמים ע"פ הוראת הבתוכים והמבארים הקדמונים נדפס וכת"י עתיקים. כול 220 עמוד. מחירו 5 שילינג.

בקרוב יצא חסנו גם הספר נאמן הנאונים קובץ מסעיו ידו הנאונים סכת יד הנגוה שבבצרים ובנו נמוקי ר' נחשון ב' תשרי לנאון חשבות רס"נ לחיווי פירוש רס"נ. לח"ס חסות לרס"נ תשרי ר' האי וכו'.

הכתבה: Moses Wertheimer
Jerusalem Palestine.

מערך י"שנים חברה להוצאת ספרי רבותינו הראשונים וז"ל הספרים שיצאו לאור עד עתה:

(א) פירוש י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן לרבנו סעדיה גאון וז"ל ע"פ כת"י מאוסקאדור עם הערות ובבוא. מחירו 25 סענט.
(ב) ספר הפרדים הגדול לרש"י וז"ל ע"פ הדפוס קונסטנצינה תקע"ו 400 עמוד. עם הערות ותיקונים ובבוא גדול. מחירו 3 דולר.

הכתבה: Rabbi Ch. L. Ehrenreich
DEVA Princ Carol 45
Ramania

יצא לאור ספר מצבת משה כולל חידושים וביאורים על סכת סוטר קטן סכתו הקדש שהניח אחריו ברכה הנאמן האמיתי מרן משה בצל"ה לזריא וצוק"ל הנאב"ד דק"ק סוואלק בעה"מ הספרים, נהר שרנא, נפש חיה, סוכה ופועה ועוד ועוד. ונלוה אליו התורה והערות וקצת חידושים אשר בשם ארץ צבי סכוניס סאתי בנו והלמיד צבי אריה לייב לזריא הנאב"ד דק"ק ואלודאק. סחרי הספר עם המסלות חמשה והובים. לרבנים ולהאמדות המדברים הרף הובים רק שלשה והובים. מהות 148 עמודים מורס חצי גליון. להשיגו אצלי על האדקעט הרשום סתה.

Rabin L. Lurje ŻAŁUDOK z. Wilen. pow. Lidski.

ואדריסה להשערי תורה

I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה
סאה רבני ומקסי ומנני נ"י

הרב אליהו קלאצקין נ"י (לובלין)
הרב יצחק יהודה טרונק נ"י (קוטנא)
הרב יצחק שמולעוויטש נ"י (לאדוו)
הרב מנחם מענדיל וויינגארט נ"י (ראדום)
הרב אלטר יעקב מאיר בריזמאן נ"י (לאפי)
הרב מרדכי צבי הלוי ווייסמאן נ"י (ראדום)
הרב שאול משה מאהילנר נ"י (סלוצק)
הוספה שער מנשה: הרב מנשה גראסבערג נ"י (ראשטניץ)
מכורה של תורה: הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענטשנא)

הסחיר לשנה: (בסדינה) 12 וחובים, (אמעריקא) 3 דולר, (אנגליא) 10 שיללינג, בערך
זה לחצי ורבע שנה, סחיר מורעות (פעניני התורה והיהדות) כבכל העתונים.
הרוצים לשלוח סעות ע"י הפוסט קאנטא של המערכת (שכוח לא ישלמו בעד
המשלוח) יוסיפו אצל האדרעסאט של המערכת כזה P. K. O. 8.138

מסור ברפוסט של חנוך העניך פאלמאן, בפיעטקוב.

העורך: ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים וצ"ל
האדריסאט להמערכת: I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.

חוברת נ' (שנה מ"ו) ווארשא, סיון, ה'תרפ"ה. (Czerwiec 1925.) № 3.

ראה זה חדש

מודעה רבא לאורייתא

הננו מודיעים בזה לכל גדולי ומחזיקי התורה
במדינת אמעריקא כי יכולים לפנות ולחתום
על השערי תורה וגם לשלוח חי' תורה
לרפוס ומודעות מכל עניני התורה והיהדות

ע"י כבוד הרב הנאון המפורסם וכו' כש"ת

נר"ה- אריעזר ליפא ווייסבלום שטיט"א

רב בנויארק.

אדריסתו:

Rabbi L. WEISBLUM,

342 East 3rd Street

NEW-YORK City.

הרב הנאון ג"י במדת טובו נענה לנו לקבל עליו
המצוה הגדולה הזאת להיות לנו לעזרה שלא
עמלק"פ בהפצת השערי תורה" במדינת אמעריקא.

מחיר ההתייטה לשנה 3 דולאר

אדרעסא להמערכת:

I. FEIGENBAUM WARSZAWA Muranowska 4 m. 30.

סימן א

להרב הגאון כו"מ מאיר רובין נ"י אב"ד סאטמאר.

ע"ד שאלתו (פ"י כשפ"ט שנה ט"ו חוב"ב כ"י סי' ו') וכח"ר מחמץ להמליח לדרי סיחר (ה).

הנה לפע"ד לא נאסרה לכהן מזר דין שבו' כמבואר בכ"ט (ס"ק לב) ולא נאסרה אלא כשהתח' זמן מרובה (כ) ובנ"ד סחבוס להיער שהוא מקום הפקר ושחממת קטנות וקנאת הרולמים זכ"ז פעמים שאינו בא לירי מעשה ובלא"ה ה' להדיעה הראשונה שבש"ע [סעיף י'] דוקא בנדוד שמתישבין בעיר ואין יראים מפני אויב מושעין להם שחא בעלו ובנ"ד פחדו הרולמים אימת מות מפני הרודפין שלחמו אחס וגם ה' קאמר בזנחים דף קט"ו דקאמרה ולא קמה עוד רוח באיש דאפי' אקשו' נמי לא אקשי ופירש"י ז"ל והוא שהיתה יודעת בדבר אמרה לשלומי יהוש"ע בלשון זה ע"ש הרי דאינשי בעלמא לא הרנישו' כס שום חולשת כח ואיכ' הגם שהם גבורים להכות ולרלוז בכל זאת אפשר שמפני פחד אויב לא קם כס רוח ושמ"ש במנ"ח (מלוה רס"ו) דמדלא השמיטנו הרמב"ם דגם באבר מת פסלה חן הכהונה מוכח דס"ל שלא נפסלה מן הכהונה בזה.

וגם כבר בארתי דכיון דאנוסה בעלמא ע"פ רוב נהנית בסוף וכמ"ס בירושלמי פ"ד רסוטה ה"ה אמרה ליה נאנסתי אמר לה ולא ערב לך בסוף אמרה ליה ואם יוכל אדם אלבעו בדבש ויחננה לחוך פיו כו' י"ל שמלך זה יש גם על אנוסה שם וזנה דהנאת עבירה חשובה מעשה (ז).

ובספרי דבר אליהו סי' ט"ז בארתי דמס"ה אמרה אסתר כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי מחד הנס דאדרבה מליה קעבדה מוס דנהי דקמי שמיא גליא שהיתה לרקס ולא נהנית מעבירה וכמ"ס דטובתן של רשעים רעה הוא

(ה) הרב הגאון שליט"א מלובלין העתיק בחשובתו אלי את כל לדרי ההיתר שכתבתי לו חולס מה שכתבתי לו שהיו ביניהם יהודים לא הזכיר ולא העתיק.

(המעתיק מאיר רובין).

(ב) איני יודע האין משה הגאון שליט"א דין דנחכשה לדין ובשבויה מבואר בשו"ת צרא"ש (כלל ל"ב סו"ס אות ה') דאם שהיו רק כדי טומאה ברשותן נאסרו ולפי דברי הגאון שליט"א שמשוה אותם חולק הרא"ש על דברי עמחו. (מאיר רובין).

(ג) ע"י ד"ק ל"ב (תורה' איהו קעבדה מעשה) דהנאה נחשבה למעשה.

(מאיר רובין).

אלל לריקים אחתי ביד יאסרוה למרדכי משום דלא מלינו שים לארס אלא חוקת כשרות ולא חוקת לרקת (ד) (והרב מו"ה נפתלי הירץ באק נ"י מואלקאו הקסע על דברי מו"מ במסכת כלה רבתי רפ"ו וב"ס נמי ליכא הכא נאה דלמה נאה צמטסיה נאה מבתי אבות וחסידה בדנפשיה דאחויקי בבישחא לא מחזיקין, והשכתי להרב הנ"ל במכתבי מיום ג' דעש"ט תרפ"ט דכבר פירשו המפרשים דמ"ס וחסידה היינו שחוט של חסד משך עליה רק שאם אינה כשירה אין ראוי לומר שבה כזה ולענין זה מספיק ה"א דאחויקי בבישחא לא מחזיקין וגם מוצא ריש סוטה שמוזגין לארס לפי מעשיו ודוקא לענין שקסא לזוגו כו' קאמר דהיינו מסתמא אינה גרופה ממנו ודרך איש ישר בעיניו ואולי היינו דייק בלשון בדנפשיה דהיינו לפי ערכו) והנה עפ"מ דדוקא מלך שנהנית מעבירה אולי יש מקום ליישב דעת מורו של הריטב"א דהילפותא דקרא דובת כהן כי תהי' אלמנה וגרופה מי שיש לו אלמנות וגירושין בה כו' הוא רק לכה"ג מטעם בעולה היינו רק היכא דלא מתהניא משא"כ כשיש חשש דמתהניא מעבירה בלא"ה הוא בכלל זונה ובמלואים בהשמות לספרי דבר הלכה סי' י"ג בלחמי דגם לדעת בעה"מ ומלחמות סילפותא מו"מ כי תהי' אלמנה יש לומר דהיינו דוקא כדמתהניא דוגמת הויס בקדושין ונשואין. וא"כ בנ"ד דלא הוי טובתן של רשעים אלא רעתן של רשעים בהכחות ויסורים קשים ודלא מתהניא מעבירה יש לומר דלא הויא בכלל זונה רק שלמעשה עוד ל"ע ובירור ועכ"פ בנ"ד שאומרת שמעולם לא אמרה שנאנסה ושהדבר נוגע כמעט לפקודי לענין יש להקל.

אליהו קלאצקין אבד"ק לובלין יע"א.

סימן ב

(א) בשע"ת (שנה ט"ו חוב' א' סי' א' חוט ג') כתבתי בענין שאחרי"ל לדוגמא אם א' אומר לחבירו דע שהרמתיך כו' יעו"ש, ובאמת דבר זה פלונתא דרבוותא היא ודעת הרמב"ם ז"ל שהמדיח בכל יחל וע' ר"ן גדרים ט"ו. ד"ה הלכה אסורה בהנחתו ולוקה, וגם י"ל דבאמת בנידן כזה לאו מלך נאמנות דשנחרי"א אלא משום שבידו לאסור גם עתה ודו"ק. ולא כתבתי רק לדוגמא בעלמא ואני מעיר על ענמי ע"ד קדים ואמרה"מ מקמי דליתי אחר ויתפסני.

(ב) שם (בס"י ג') האריך בנקיאות אף מי ל"י שהיא פלונתא דקמאי, ומ"מ כתבתי שדברי החפ"מ בדעת השו"ע לא מיחזירא לענין, ויותר נראה לי שדעת השו"ע והאחרונים לאסור במגורה אף באחרים עשו לו, וכמו שהסכרתי תל"ת יפס.

(ג) שם (בס"י ד') הנה בקושיא זאת מחלכטים החריפים וכאוי"א ממז"א גמלא פרחא ומעיי"ל פילא בקופא דמחטא, ואני תס' ולא אדע מה ראו על ככה, וכבר

(ד) ע"י חולין (י"א ע"ב חוד"ה כגון) שכתבו דיש להאס חוקת לדיקת.

(טאיר רוביו).

כתבתי בזה בשעת חלק ח' סוסי כ"ב יעו"ש, ואני אומר גם עתה בקולל חלני.
 כי הגאון ז"ל הקשה לרבי יוסי דבריו יהודה דס"ל חנה אי"ל החראה אי"ל עכ"פ
 יתנו הוומין כשהרגו בידים כדן המורה יד העדים חתיה בו, ולר"י בן במירס
 בסנהדרין ע"ת, אפי' שניהם הרגוהו יחייב השני ולרגנן באס נהרגה ביד הראשון
 לבדו פ' סנהדרין מ"ה, שהאחד מחמיל ואס לא מת בידו גומר השני, ואי"ל לא
 יתכנו המירוצים שנאמרו מפני שלא החרו בהם דע"ז אלה"ת, וגם לא המירוצ' דשנים
 שהרגוהו פטורין, אבל המירוצ' הנכון והאמת כמ"ש בשעת שם דברנו אין נהרגין
 משום שאין להם כפרה במיתה, וכמ"ש הסמ"ג הובא במהרש"א ז"ל סנהדרין ס"ד
 גבי טחן כל זרעו לחולך, יעו"ש, ואין להקשות הרי עכ"פ גם דולח נפש נהרג
 ויש לו כפרה דו"א וכמ"ש, דדולח שרלח כי יחס לבדו בשעת כעסו וגם לא עשה
 עין של מעלה כאלו אינה רואה ח"ו, ולא כאלו הוומין שהעידו בב"ד בישוב
 הדעה ובהלנת דין וגם להיות כלדיקים בעיני הבריות ולא כרולחים אלא כמטירים
 והורגים בדין וכמו שהחמירה חורה בגנב יומר מבזולן, וכמ"ש, ומו לא מירי,
 ואי"ל לפלפלים.

(ד) שם קושיא בשם בעל כר"א ז"ל דליחסר לכהנים ריאה וכמ"ע כלב"י הווא"ל
 דלאו בשחיטה חליא לדירה, הנה גם דמשמיה דגברא רבא איחמר, וידעתי דרב
 גובריה דהגאון כר"א ז"ל, ולא הנעתי לקרסוליו, מ"מ אחינא דבמחכ"ת קושיא של
 כלום הוא, דלכ"כ לא ניתנה כלל מלות שחיטה, ושפיר לאו בשחיטה חליא מילתא
 לדירה רק במיתה הבהמה, ולכן בשחיטה נעשו הנמ"ע כאמ"ת, אבל לכהנים
 הרי דאישחרי מליקה בעוף, אבל הרי בבהמה עכ"פ גם שחיטה אשכחן בהדיא
 דאשחרי לכו לחיים וקידה, והקידה מבמ"ע היא וס"מ דגם בשחיטה חליא מילתא
 ורק דגם גבילה סר"א דאשחרי, ולא לאחין שילאה הקושיא מפי גאון כמוהו.
 (ה) שם (בס"י ו') בנה עלי ויקף, ואין בכל דבריו ממש כמו שיראה המעיין
 בעין יפה, ונפרט בהא דכתב דשנים שעשאוהו היינו השואל והנשאל, דכבא לשאל
 שהכהן אין עושה כלום.

(ו) שם (בס"י ז') מחזוק להחיר הדלקת העלעקטרי ביו"ט, ואני איני
 מסכים ואס באמת עמא דבר להיחר אין הקולר חלוי בזוארי כי אני מן האוברים.

הק' שרום יוסף הלוי חופ"ק לאקאטש.

סימן ג

(א) בשע"ת (שנה ט"ו חוב' א' ס' ב') רלה כ"ת להרץ קושיתי בשעת
 (ח"ד חוב' א' ס' ב') למה לא חשיב הרמב"ם (כפ"א הי"ב מהל' גזילה) הלאו
 דלא תתורו אחרי לבבכם, מטעם דלאו תתורו ישנו אפי' בדברים שא"ל להשיגם
 משא"כ בלאו דלא תחמוד דכתב הרמב"ם דרק בנווי דאפשר להשיגם ע"ש.
 אבל במח"כ לא ידעתי מה פעל בזה הרי סוכים ישנו בכלל מאחיס מנה
 ואס חמד לאשת חכרו שאפשר לו להשיגה למה לא יעבור על ג' לאווין וכמו
 דהרמב"ם ז"ל חשב דגול דבר החומר טובר בג' לאווין, אף דאפשר לו לעבור על

לית ולא יעבור על לא תזנב חכמים דמי' לר' אבא' דנזיל אשתא חברו שברי' על
 ג' לאוין דבכית' דיש' לא תחמוד איכא' נמי' לאו דלא תחמוד
 (ב) ומשכ' דלאר' שאין בו מעשה פירשו' שלא נעשה בזה' שום מעשה אצל
 היכא דהק' נוטל ע"י הסמכות אצלו שהדבר שבי' שייך לחבירו נלקח' לרשות' בזה
 איכא מה' לית' אש' החומר נוטל או בזה' נוטל' ועכ"פ' לא גרע' מהא' דתחמוד (ג)
 דבדיבורו' עשה מעשה ע"ש.
 דרעתי' ויא' דהס' נעשה שינוי' כחפז' מחול קורס' ושינוי' שם' כשינוי' מעשה רמי'
 אבל שינוי' השינוי' לית' שינוי' מעשה וס"ל' בגמ' בלי' יאש' לית' חידו' משא"כ' שינוי'
 מעשה' ובכלל' אי' לחשוב' מעשה' לחבירו' דאליכ' למה' כחב' הרמב"ם' בהל' ק"פ
 דהמאכיל' לנכרי' מקיפ' איט' לוקס' וכתב' הכי' מעשה' דאכיל' כרי' מזהו' אוכל' ופשוט'.

יצחק' יהודה' שרונק' החופ"ק קוטנא.

סימן ד

(א) בשע"ת (שנה ט"ו חובות א' סימן ב') כתב הרב' למה' אה' מה'
 שהקשיתי בשע"ת (חידו' חוב' א' סי' ה') על דברי' החוס' שירובין' לית' דיש' כאן.
 שמקשו' על רש"י' דכיון' שחייבין' ליה' ממתי' ליה' ואי' לא שקיל' מיניה' יחזור' הלא'
 זאת' הוא' באמת' עלם' החוקה' של שליח עושה' שליחו' וברי' עד השתא' עדיין' לא ידענו'
 מחוקה' זו' עד שחיר' בגמרא' על זה' דחוקה' שליח עושה' שליחו' וע"ז כתב' הרב'
 לפרש' דכונת' החוס' להקשות' כך' דכיון' דמסקינ' דחוקה' שליח עושה' שליחו' איכ'
 שוב' לא לריבין' לומר' דמיירי' בעומד' ורואהו' דהא' די' בזה' לבד' דחוקה' שליח עושה'
 שליחו' ואמנם' באמת' לא הוסיף' הרב' כלום' כי הרי' ק' החוס' הוא' גם על' ודילמא'
 לא שקיל' מיניה' דאי' לא שקיל' מיניה' יחזור' וזהו' באמת' חיר' בגמרא' דחוקה' שליח
 עושה' שליחו' ולפרש' שכל' ק' החוס' מוסב' רק' על' ודילמא' לא ממתי' ליה' איך'
 לשון' החוס' מובלת' פ' דחוק' בזה' וכל' עין' רואה' מעיד' כי' ק' החוס' קאי' על'
 שניהם' על' ודילמא' לא ממתי' ליה' ודילמא' לא שקיל' מיניה' ומשניהם' הוא' מקמי'
 על פרש"י.

וראובנ' אש' נקשה' בעלמנו' על רש"י' כמו' שרצה' הרב' לפרש' בק' החוס'
 ולומר' דכיון' שסוף' סוף' חוקה' שליח עושה' שליחו' איכ' למה' לא חיר' בגמרא' חוקה'
 על הק' ודילמא' לא ממתי' ליה' דחוקה' שליח עושה' שליחו' וזהו' לא קשה' כלל' כי
 כן דרך' הגמרא' למה' למה' באופן' ודאי' וברור' ולכן' חיר' שכל' מיירי' בעומד' ורואהו' שהוא'
 חיר' היותר' מספיק' ויותר' ודאי' וברור' כי' חוקה' שעי' הוא' רק' מעט' רוב' ועוב'
 לנו' להעמיד' את' המשנה' באופן' שברור' לו' שקיים' שליחו' ולכן' הרי' זה' עירוב'
 רבה' שכתב' הרב' שם' דכונת' והלך' לתרום' שנוכח' בדברי' הרמב"ם' והעור'
 קאי' על' בעי"כ' ולא' על' השליח' עצמו' הוא' בידו' כי' למה' הלך' הכעס' לתרום'
 הרי' כבר' שלח' שליח' לתרום' בשביל' ופי"כ' שכינוי' בזה' שכתבו' והלך' לתרום' שהשליח'
 הלך' לתרום' היינו' שהלך' לאחזה' דרך' שמו"ל' למקום' הכרי' וכן' הבין' כנ"י' בדברי'
 הרמב"ם' והעור' ולכן' כתב' (ב"ר' ה' חרומות' ס' של"א' ס' ל"ד) בזה' הלשון' האומר'

לשליחו לא ומרוס לי, וכלך למרוס, ואינו יודע אם מרוס, וכל ומלא כרי מרוס.
 ע"ש הרי שהלך למרוס, קאי על השליח, וכל ומלא כרי מרוס, קאי על בעה"ב
 ודו"ק.

ומה שהבאתי שם בשם האחרונים דאם ראינו שהשליח התחיל לעשות
 שליחותו או כיצד מודים שמתקין עליו אפי' בדאורייתא, שבודאי נמצא מה שהתחיל,
 וחסד הרב לידע המקום שבו נזכר הכלל הזה, הנה הכלל הזה מובא בהרבה
 ספרים ויעיין הרב בשו"ת (ערך שליח עושה שליחותו) ושם מובאר, עתה מלאמי
 ראיתי במש"י רוקח הנדפס בסוף שו"ע או"ח סי' ת"ט שקנהא ג"כ את הכלל
 הא', וכל מחבר ג"כ הזה ק' המ"ל על הטור וכוונתי שכוונתי לדעת הגאון
 שעיין בזה עירובין ל"א ד"ס וליחוש דילמא לא שקיל, ובחריץ החוס' שם,
 ובה"ט לחרץ ג"כ את אשר הקשיח על החוס' שם ד"ה כאן, ואין להחריץ.

(ב) שם (סי' ח') פ"ד הגט שנשלח מניארה וכתב הרב דודור חמוס
 לכחוב בשינוי גדול כזה, אלא דמחקרי שטיח דמחקרי טעם כי משמעות הלשון
 נראה כאלו הביבס, דמחקרי הראשון הנהו ג"כ שם משמותיו, יטן כי ידוע
 לכו"ט שאמר מיכת, אלא לריך להיות שם העלם של המנעם: אין וכו' שני כלל
 וכתב ידוע לכל הוראת הגאון מהר"מ"ט, באשה הנקראת אבנלי ואינו ידוע פהרון
 שם, ואם נזכר משם אבנלי או שהוא שם בפ"ט, וסורה ד"ש לכחוב – אנת
 אנת דמחקריא אבנלי – (והנה דבריו, ב"ש בשמות נשים ובט"ז בשם אבנלי)
 ובס' ח"ס וסלום ח"ב דף ק"ו הביא דעות הפוסקים דלא אמרה הרב מהר"מ"ט
 אלא רוקח בשם אבנלי וכיוצא בזה, דכלול שם אבנלי בחובו, אך לא בשמות
 מוחלקים, ושיב טרח וכתב בשם כמה רבנן דסברו וקבלו הוראה זו גם בשמות
 מוחלקים וכתב בנע, דמחקרי יעקב לרמוז לשם ישראל שנשחק, וכן דמחקרי
 חיים לרמוז שם אפרים, וכן דמחקרי יהודה לרמוז שם זרחיה שנשחק, ובס'
 דוב דגן אות קנ"ה, דמחקרי יעקב משיס ספק יושע, דמחקרי אליה משוס
 ספק דלמא נקרא אליהו, ובס' קנין פירות דף כ"ג כתב – דמחקרי סעד – דהכי
 קרו ליה רובא דעלמא, ומעט מועד כשעולה לתורה פעם ביובל קורין אותו
 סעדיה, לכן כתב – דמחקרי סעד – לרמוז לשם סעדיה, הרי שנמשך הוראה
 מהר"מ"ט ככל העולם לכחוב דמחקרי אחר מיכת אלא, לרמוז שם אחר שנשחק,
 או כסעד סעדיה, שדומה לשעיה ישיהו, ולא חש שום אחד מן הגאונים הנ"ל
 למשקל הרב שנעשה לומר שזה שמו!

ואמנם היה נראה דהיכא דנשחק שם העלם או אם יש ספק בשם העלם,
 (נענין שאי אפשר לעשות שני גי'ין) ונקרא רק בדינוי, היה לריך לכחוב אלא
 המכונה פלוני, לרמוז במיכת המכונה שם הנשחק או שם הספק (והשם אבנלי
 וסעד, דנכתב דמחקרי ודמחקריא, הוא משום דשם אבנלי הוא משם אומיות
 אבנלי, ולכן כותבין עליו דמחקריא, והשם סעד הוא ג"כ מיכת כלשון הקודש,
 וד"ל) אולם בחת"ס ח"ב סי' כ"ג כתב וז"ל הגע בעלמך אם נשחק מוחל זה,
 שם הקודש לגמרי, היאמר אדם לכחוב גירס המכונה ויחל את אשתו, זה לא
 נעלה על לב ע"ש ובודאי לא נעלה ממנו הוראה מהר"מ"ט לרמוז דמחקרי שם

הנשחקק, אלא דמייל דמיכת המכונה לא יתכן אלא עם לירק שם הראשון, אבל בדמחקרי שפיר דמו.

אך חוץ לזה שממאן החתים לרמו שם אחר בתיבת המכונה בראשונה, הנה כאן גם אם היה נכתב השם ישעיהו בנט היה לריק לכתוב אחריו, דמחקרי שפיה, כי הוא קיטור השם שכותבין עליו דמחקרי כמו חוקאל מיחוקאל, ועיין ט"ג אות ס' ס"ק ב' שהאריך בזה, ואף שם' קב ונקי בשם שפיה שואל בחומו כיון דשם שפיה אינו שם קודש אי"כ למה נכתב עליו דמחקרי? הלא מנהג האשכנזים לכתוב על זה המכונה, ורק באלחנן חנו, אלימלך מלך, וכדומה, כיון דקילור השם הוא ג"כ שם קודש בפני עצמו, לכן יורדים דמחקרי חנו דמחקרי מלך, אבל בשם שפיה שאינו שם קודש למה נכתוב דמחקרי, ט"ס: מ"ח כבר נהגין בהרבנים הנ"ל לכתוב דמחקרי שפיה דמחקרי חוקאל, משום שהן באות שם ישעיה יחוקאל, אלא מחמת מהירות הלשון פולטים היו"ד.

ובכן שפיר עשה הרב המסדר שכתב דמחקרי שפיה, לרמו שם הספק? ומה שכתב הרב, על דמחקרי סעס' שמו הראוי היה לכתוב - המכונה סעס' - יען שהוא שם לעז: הנה זה שכותבים על שם לעז המכונה הוא רק אם השם העלם שלו הוא שם קודש, אבל אם שם העלם שלו הוא ג"כ שם קול או כותבין גם על הכינוי דמחקרי, כידוע, והנה הגם ששם העלם של העל קודש הוא, ישעיה או ישעיהו, אך מ"מ לא נכתב בנט אלא שם שפיה בלבד, ושם שפיה כמו שכתב בנט אינו שם קודש, לכן מן הראוי שגם שם סעס יהיה נכתב בדמחקרי, ופלא הוא, שהרב בעצמו מביא אח"כ דברי הט"ג, דאין כותבין דמחקרי להמכונה בשני שמות לעז, ואי"כ איך כתב כאן לפקפק בזה שכתב המסדר - דמחקרי סעס' - אחר דמחקרי שפיה?

ואמנם בנוף הענין יש לחלק דמה שבי' בט"ג הנ"ל הוא היכא דמקריס המכונה לדמחקרי כמו המכונה הירשל דמחקרי הירש, דנראה דשם הירש שם מ"ח הוא, דאי"כ למה פתח בהמכונה וסיים בדמחקרי, או אפילו אם היה נכתב דמחקרי הירש המכונה הירשל היה אפשר ג"כ להשם הזה, אך בשם שפיה כו"ע יודעים שהוא שם ישעיה אלא שמחמת מהירות הלשון לא נרגשת היו"ד ואי"כ שם קודש הוא ולכן נכתב בדמחקרי, וליכא חשש הנ"ל.

אך מ"מ מידי ספק לא ילאנו, וכל מקום שיש ספק אם לכתוב המכונה, או דמחקרי הנוון לכתוב דמחקרי, ובכן שפיר עשה הרב המסדר שכתב, דמחקרי שפיה דמחקרי סעס'.

ומה שהביא הרב שהגרש"ק לזה לכתוב בכה"ג ישעיהו דמחקרי שפיה, אני בעיני לא אבין איך אפשר לכתוב ישעיהו שמה אין זה שמו של המגרש? וכבר הביא הרב דברי המהרי"ק שטוב יותר להקדים אי"ע בספק חסרון מספק שינוי, וי"ע.

(ג) אציע בשע"ת מה שקבלתי בימים הללו מכתב מרב אחד בענין נט שכתב שם המגרש ושם אביו - שלמה בן יעקב המכונה סעס' בן דו"ק, - כי העלם נהרא בפ"כ סעס' ואביו נהרא דו"ק, וכשהם עולים לתורה נקראים בשמותם שלמה

ועקב, והיה מן הראוי לכתוב נגד, שלמה המכונה סעס כן יעקב המכונה דויק, וכשנתי לו תשובה באריכות והראיתי פנים לבאן ולכאן ובסוף דברי כתבתי לו כרמות רחיה מזה שנמלא בתי ג'כ ככה"ג דבפי פינחס בפסוק ושם האשה המכה המדינית כזבי בת לור, וחיל אמרו שזה כזבי וזה שלונאי, הוא לור הוא בלק, ובתי"ש כחב, כזבי בת לור דמסקריא שלונאי ברת בלק, ודוק.

אליעזר ליפא ווייסברום החובש"ק נויארק.

סימן ה

קושיא ופליאה

ב"ק (י"ג:) רבינא אמר למעוטי נגה ואח"כ הקדים נגה ואח"כ הפקיר פטור יעו"ש, והובא דין זה להלכה בחו"מ סימן ת"ז סעיף ד' לפסק הלכה, ולדעת העניה לא אבין הלא מבואר שם בפרק המניח ל"ג פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע, דר' ישמעאל סובר רנוק בע"מ הוא ומלי מסלק ליה בזווי ור"ע סובר שותפי יניבו, ולפי המחבר שם משיטת החוספת דאף לר' ישמעאל אף קודם העמדה בדין מסיק הנמ' דאינו מכור רק לרדיא והקדישו אינו מוקדש רק משום דר' אבובו ועיין בחו"מ סי' ת"ז ובקל"ח שם דייק לשיטת הרמב"ם סוגיה הנמ' הוא לאחר העמדה בדין אבל לשיטת התוס' והרא"ש מיירי אף קודם העמדה בדין כמבואר שם.

ורא"כ קשה לי מאוד הלא בחו"מ סימן רמ"ה סימן יו"ד איחא המקבל מחנה וזכה בה ואחר שבה לידו והוא שחק חזר בו ואמר איני רוצה בה אז הרי הוא בטלה לא אמר כלום שחזר לבטלים הלא הרי הוא הפקר וכל הקודם זכה בה, ואם יש לו בע"מ גובה ממנה, ודעת הסמ"ע דעת מור"ם בזה היא דוקא בבע"מ בשטר בעדים דאז כל נכסיו משועבדים לו ולא כל כמיניה להפקיע משעבודיה מאחר דבכר זכה המקבל, אבל בע"מ בע"פ לא, אולם בקל"ח השיג עליו והביא דא"י נכונה דאפילו חוב בע"פ גובה מהמקבל מחנה ולא כל כמיניה להפקיע ולאפקיעה שעבודא מהא דאיחא בחו"מ סימן רמ"ה סעיף ל"א גר שמה ובזביו ישראל נכסיו אם יש עליו חובות כל מלוה שנגבת מן היורשין ומן הלקוחות נגבת נמי מאלו, הרי מבואר מזה דכל מלוה שנגבת מן היורשין נגבת נמי מן ההפקר ע"ש וכן הסכים הנתיבות, וא"כ לפ"ז קשה לי מאוד על האי דינא דנמ' דאם נגה ואח"כ הפקיר פטור, מבואר מזה דאם הפקיר הפקירו הפקר, ואין הניקח יכול לחפשו מן הנוכה, ואמאי הלא גם מלוה ע"פ שנגבת מן היורשין רק מן הסקנה אי שעבודא לאו דאורייתא, ועי"ז נגבת מן ההפקר כי אינו יכול להפקיר להפקיע שעבוד של חבירו מכש"כ נזקין אשר השעבוד הוא מדאורייתא לרב מ"ד מדוע יהיה כוחו רע שיוכל המזיק להפקיע שעבודו בהפקירו יליבא בארעא וגו' דא"כ בשמי שמיא ולי"ע.

מדרכי צבי הלוי ווייסמאן (ראדום).

סימן ו

אז בשערי (שנה טו חוב' א' ס' א' אות א') חידש: כי דאם נפש עד
פרי ע"י שם פשיטא דפסוק מעלה דהחורה נזרה על ערלה מטעמים, אבל לא
בכה"ג יתקיים הנה לפלא שכ"ג כחב זה כלאחר יד ולא העיר מחלוקת הרמב"ם
והרמב"ן ו'ל בטעמא דערלה, והנה הרמב"ם ו'ל בחורה כחב הטעם דאסרה
החורה ערלה הוא משום דבר למכשפים מיני כישוף. טעמו אופן בעת נטיעת
האילנות ויחשבו כי בהם ימהר האילן להוציא פריו, ויבואו הקריבו הפרי לפני
הע"ג ולכך ליומה החוס"ק שלא לעשות כן ואדרכא להיפוך יעשה לאכלס לפני
השם ית' בשנה הרביעית וכו' יעושה. ויבואו הרמב"ן בפ' קדושים, ואמנם הרמב"ן
ד'ל חולק וכחב דטעמא דערלה משום דאין הפירות טובים כי בתחילה הנטיעה
רב היתום דבק מאוד ומוזיק לנוף כי יש בו ארסוי וכו' יעושה. (וע' בח"ס
חיד' ס' רפ"ה) ומעמה לטעם הרמב"ם ו'ל שפיר ו'ל דנטיעה ע"י שם ודאי
דפסוק מערלה (וס' מרבעי) דכיון דהו' ע"י שם, לא שייך לחוש בו כג'ל
וכמובן, ואמנם לטעם הרמב"ן ו'ל דבתחילה הנטיעה יש בו ארסוי יש לעיין דאף
בנטיעה ע"י שם ו'ל דחייב בערלה דמימי מימי מ"מ הא בתחילה נטיעו
ארסוי יש בו דמובן דזה לא תלוי בחיזה אופן בא הנטיעה, ואמנם ו'ל כיון דהו'
ע"י שם אפשר דאין בו ארסוי.

ב) ובאשר יש להוכיח כן בפשיטות דנטיעה ע"י שם פסוק מערלה
מהא דקיי"ל ביד ס' רל"ד סכ"ז דהעולה מאליו ברה"י חייב ובחוק טרשים
פסוק, וכחב ע"י הש"ך שם בס"ק ל"ה דטעמא דנישוי חייב אפי' בעולה מאליו
דמסתמא בא ע"י עבודת ארמה טעמו מחילה יעושה ומיני' דלכך במקום
טרשים פסוק דמסתמא לא בא ע"י עבודת ארמה, וא"כ מנואר דפיקר החיוב
הוא רק משום דבא ע"י עבודת ארמה ומחילה מובן דנטיעה דע"י שם פסוק
מערלה דהרי לא הו' ע"י עבודת ארמה וכג'ל וז"פ.

אמנם מה שהוכיח שם כ"ג מהא דכתיב ונטעתם אין כ"כ מוכרח דהרי
אפשר דהך ונטעתם וכמנואר במס' ערלה פ"א מ"ב ע"ה שבו אבותינו לארץ מלאו
נטעו פסוק וכו' ובר"ש ורע"ב שם דכתיב כי תבואו אל הארץ ונטעתם פרט
לנטעו עושים וכו' יעושה וכן לענין נטוע לרבים ובפלוגתא דר"י ורבנן שם
(בערלה ובפסחים כ"ג) ויש ליישב.

ג) גם מ"ש כ"ג ליישב מהך חרובא דרשב"י ור"א בנו (בשבת ל"ג ב')
משום דאין דבר עמא יורד מן השמים כמנואר בסנהדרין ג"ט ב' בה"י תרי
הטעמא, הנה לענין דחילוק גדול יש, דזה ה' יחא אי הו' נפל האילן או הפירות
מן השמים ממש, והו' לן לסעוק אי הו' של ערלה או לא או היינו אומרים
ודאי לא הו' של ערלה דאין דבר עמא יורד מן השמים משא"כ בהך דאמרו
(בשבת שם), איברו להו חרובא דלפי פשטות הלשון היינו דעלה להם מן הארץ
ו'ל איכא דהו' ע"י נס שפיר קשה הרי הו' נטיעה חדשה, איכא חייב בערלה

דק' דש' לומר דליס ע"י נטישה חמש וכנ"ל וזה כבר כתבנו; אבל מהנהדרין אין
ראי' וכאמור.

(ה) גם מ"ש כ"ג להוציא חכמה שנכרחה ע"י ספר ויורה דא"ל שמיטה
לעזיר גם משם אין ראי' דשאי' שמיטה דעיקרו היא חסום החיות וכמבואר בחולין
כ"ז ב' בהמה שנכרחה מן היבשה כשרה בב' סימלין, וכרש"י שם מן היבשה לפיכך
יש לו חיות חזק ונריא וז"ל בכ"מ, וכבר חקרו האחרונים בזה דקס"ט השמיטה
חפלה סילוק החיות ע"י בנן פורת (ס"י ד"ו ס"י ט') ולכך נכרחה ע"י ספר
יורה דליס חיות אלימאא כדמוכח בק"ך דרנא' נכרא נכרחה נכרחה דין ס"ז ב' לכך
שפיר אי' שמיטה, וכך שכל המניח במוסר השבת דהשוחט טריפה בשבת פטור
חוסם דלא הו' שמיטה משום דלא חשוב חיות, (וכבר חפסו עליו מהא דפסחים
ע"א ב' שחטו ונמלחה טריפה וכו' ועיין בי"ל יורה דא"ל סימן ז' ועיי' חוס'
רי"ד שבת קל"ו דהוא פלוגתא הראשונים ובמק"א הארכתי בזה), ואף דש'
לומר דדוקא ארס שנכרא ע"י ס"י לא הו' חיותו חזק משא"כ בהמה, ועיי' במ"א
שם בסנהדרין, מ"מ חפ"ה זה אין ענין לכך דחרובא, דאך דבהמה שנכרחה ע"י
ס"י אי' שמיטה הוא מטעם דליס מחולקת וכמבואר בשלח"ק פ' וישב, ומיי'
ח"ל ס"י ל"ג אבל לא משום דהו' דבר הכא' מן השמים ואין לו שום ענין לכך
אעמכתא דסנהדרין וכמוכח, ומיי' ד"ל דגם בערלה דלא הו' מחולקת דירי'
דהיינו ע"י נטישה חמש ג"כ פטור וכאמור אבל לא משום דאין דבר עמא יורד
חשמים.

(ה) ובין האמור למעלה י"ל דלכך בעולה מאליו במקום טרישים פטור
משום דהו' ע"י גם דהא ל"ס בזה נטישה ולא הו' ע"י עבודת אדמה והו' מן
השמים ולכך פטור וזה ג"כ כוונת הש"ך שם (ס"י רל"ד ס"ק ל"ה) שהבאתי לעיל
ובזה מוכח הא דרבינו המחבר (ב"י"ד שם) כתב במקום טרישים ורבינו הרמ"א
פ"י סלעים חזקים וקשים ובאמת דין זה נובע מירושלמי ושם אימא' במקום חורש
וכן הבי' בספרו הארוך ומדוע שינה לשונו בשו"ע ועיי' בבא"ב שם ולכנ"ל
בזמן להשמיטנו דוקא במקום טרישים דא"ל כלל לומר דא"ל ע"י עבודת אדמה
ולכך הו' זה ע"י גם ולכך פטור מערלה דהו' כבא' ע"י שם, וזה ג"כ כוונת הרמ"א
ז"ל שכל סלעים חזקים וקשים להסביר כוונת המחבר ז"ל ועיי' בזה"ק ויקרא פ'
קדושים (דפ"ז ב') טעמא דערלה ולפי המבואר שם ג"כ לק"מ מהך חרובא דרשכ"י
ור"א בנו דנדידהו לא הו' להו' למיחש כלל ואכמ"ל (ועיי' מ"ש בזה בקובץ הבאר
כ"ד ח"ב ס"י קפ"ב שהבאתי מהך דחרובא שנכרחה ש"י כוון כ"ג שליט"א
בדבריו בשע"ת).

(ו) וראיתי להעיר בכלן ממה שכתבתי שם (בבבאר הנ"ל) לחקור אי'
בחרובא שייך איסור ערלה, משום דערלה מונין מנטישה וחרובא אינו טוען פירות
עד שנשים שנה כמבואר בבכורות ח' א' ומענית כ"ג א' וא"כ לא ילייר דפירות
חרובא יו"י ערלה יעוש"ה, והלום ראיתי דבירושלמי (ערלה פ"א ה"ב) מוכח
איפכא ז"ל הירושלמי שם ערלה מאימתי הוא מונה לו משעת נטועתו רשכ"ל אמר
בבבאר דברים שם באין במחשבה כגון חרובי' ללמונה וחרובי' גדודה וכו' ובפ"מ

שם וכלב דברים שהם באין בחשבה וכו' שלפנינו נחשבו כן כשיש לו מחשבה
לאכול מפירותיו כגון חרובי ללמונה וחרובי גדודה דאזן חרובין ממקומות הללו
אין חשבוין וכו' יעושים ומוכח דאף בחרובין שייך ערלה.
אמנם ז"ל והיא טעות מעיקרא דשם קא' על הכרבה דהרי קא' על
הכרייתא דשם דמי נר שהרכיב אילן מאכל על גבי אילן סרק וכמבואר
בפס"מ שם וכו' ברדכ"ו ובהגסות הגר"א מוחק חובת ערלה וגורם מאימתי הוא
מונה לו וכו' והיינו משום דקא' על הכרייתא וכג"ל וא"כ שפיר שייך ערלה בזה
אף בחרובין כיון דמיידי בהרכיב אילן נמור, ובלא"ה יש לחלק בין חרובי ללמונה
וחרובי גדודה לשאר חרובין וכמו שחילקם הרמב"ם בפ"א מה' מע"ט ונפ"ר.

אליעזר יהושע הלוי עפשטיין בהגה"ק המפורסים מרן הרא"ש
וצ"ל"ה מאורוב ואפטא אב"ד דק"ק ראקוב והגליל יצ"א.

סימן ז

בשע"ת (שנה ט"ו חוברת א' סי' י"א) מוכח שם הנמ"י ברוק שפצרו
עליו כ' שנה ואינו רולה לישא איש שכופין אותו לישא לקיים פו"ר וכן נראה
מהרמב"ם ז"ל גם' נשים פט"ו דהו"ל כשאר מ"ט והקשה שם מדברי הרמב"ם
בהקדמתו לסדר זרעים קבואר להיפוך שכתב שם בזה"ל שהנשואין הוא דבר העומד
ברשות אדם ורלונו ואין לב"ד לכוף אדם עד שישא אישה, וממה ג"כ על כל
הפוסקים דנעלם מעיניהם דברי הרמב"ם בפ"י המשניות, וגם מהרמב"ם פט"ו
מה"ל אישות הלכה ז' מוכח להדיא דכופין אותו והוא היפוך ממה שכתב בהקדמתו
לסדר זרעים.

ונראה לישב דהרמב"ם כהכ' מקורם דהטעם שהחיל ביבמות ולא
בכתובות מפני שהנשואים הוא דבר העומד ברשותו וכו' וא"כ לפ"י יקשה לדעת
הפוסקים שכופין אותו א"כ יקשה על הסדר שה"ל לרי"ך להקדים כתובות, אכן
ניחא שפיר דהנ"י הביא שם בשם הריטב"א דנראה דדברים אלו הם
טוען שמכיר בעלמו שאינו ראוי להוליד אין כופין אותו לגרש או לישא אשה משום
פרי' ורבי' דבכל המלות כאלו שאין בו הוכחה שטובה דרך מרד נאמן הוא על
עלמו פ"כ א"כ גם לפי זה ניחא לדין דמ"מ אין זה דומה לחלות יבום שהיא
דבר העומד ברשותו שהרי יכול לומר שמכיר בעלמו שאינו ראוי להוליד ונאמן הוא
על עלמו, ולפי זה ג"ל דכן נמי כוונת הרמב"ם דמה שכתב שהנשואין היא דבר
שעומד ברשותו ורלונו היינו שאם רולה יכול לומר כן ואף שהוא יודע שאינו כן
מ"מ הא הוא נאמן על עלמו משא"כ ביבום הא מוכרח לחלוץ עכ"פ ולענין יבום
בלא"ה"כ אם אינו רולה ליבם אינו לרי"ך לשום אחתלא דהרי החורה אחרת אם
אינו רולה לייבם יחלוץ, וע"ז שפיר כופין ומה שכתב הרמב"ם פט"ו מהלכות
אישות הלכה ד' נשא אשה וכו' יוליא ואם לא רלה להוליד כופין אותו שם מיידי
ג"כ דאין לו קום אחתלא, אבל באמת אם יאמר שרולה לידור עמה רק שידוע
בעלמו שאינו יכול להוליד גם הרמב"ם מודה שאין כופין אותו לגרשה כמו

שכתב הריטב"א, וחושב נמי מאי דמחמה על הפוסקים דנעלס מעיניהם כרמב"ם
דהקדמה דלפי מאי שכתבתי הרי כוונת הרמב"ם כמ"ש הריטב"א, וכענין הפוסקים
ה"ל להם לפשיטות הדבר הזה ואין דרכם להאריך בחילוף דפשיטא דהרי גם
דבריו הריטב"א אינם מביאים, ומוכת מלשונם בקיבור דבריהם דכתבו בזה הלשון
ואינו רוצה לישא, משמע מזה שאינו רוצה במרד אבל אם רוצה רק ששחטכך מאיזה
סיבה לא ייפיק ל" וכן מביא הפתחי תשובה ס"א ח' בשם מהריק"ש ע"י שם ונס
זה בכלל.

דברי יצחק שמואלעוויטש הרב מקרמלוב מח"ס פלא יועץ ב"ח.

סימן ח

(א) בשע"ת (חי"נ חוב"א ח' ס"ו י'), כ' ה"א כב"ח שנתערבו יחד דבשר
מותר בהנאה וחלב אכילי ע"ש, הפתרון לזה, חלב רוחם שגפל על בשר לזין אינו
נאסר הנשר בהנאה מיד עד ביטול כמאכל צ"ד, אבל החלב נאסר מיד בהנאה,
כמ"ש בזה בחו"מ, חידושים וביאורים (ס"ו ל"א סק"ו), וע"י, גם כד"פ (ס"ו פ"ז
סק"ג) ובפמ"ג שם.

והפתרון לה"ה השני דכנוס יסא חמור מביטול צב"ח, מפורש בפמ"ג
(ס"ו ל"ו) בשפ"ד שם (סק"ח) בגללים שחשקן בסכין מנשר וצטלן עם חלב ויש ס'
נגד הסכין מתבטל צב"ח, דהיחידא בלע, אבל אם נכבשו בחלב אסורין דאינו נפלט
לגמרי בכנוס, וכמ"ש במ"א אור"ח (ס"ו חמ"ו סק"ח), ע"י"ש ובח"י רע"א ז"ל
לוי"ד (ס"ו ל"ד ס"ו) ואכמ"ל.

(ב) שם (שנה ט"ו חוב"א ח' ס"ו ו'), הרבה כ"ח להשיב עמ"ש"כ בנידון קידושין
של לורדי נפשות, כבר כתבתי בזה בחוברת ב' שנה י"ג (ס"ו י"ד) על מה
שהשינו עלי בשע"ת דהיכן מלינו דאם הטעמה בנילו דעת בעלמא ג"כ ל"ה קידושין,
הורתי באלכע די מפורש הוא ברמב"ם (ספ"ח מה"א), וכדמוכח מזה בחמ"ס
חאה"ע (ס"ו פ"ב), מחילא מש"כ כ"ח צבי"ס דבריו, מדלל הובא ברמב"ם ושו"ע
ש"מ דלא קי"ל הכי, בטלין ומבוטלין, כי לא ראינו אינה רא"י, ומה שמוסיף
להפליא על ההימח (?) לפי שהחופה היחה בלי רשות הרב"י, המעיין בדברי שם
(ח"ה שנה י"ב ס"ו ד') יראה להדיא שלדתי שם רק לזרפו לסניף בעלמא,
וזכו רק, באינו יודע בטיב קידושין לזרפו עם מעשי רשע של הכולל הלווד
נפש: וע"ז כתבתי, ועוד יש לזון בזה, אבל בנוגע לסדר קידושין בלא רשות הרב,
כתבתי הלשון, אי אריץ למיעבד הכי, ושיינו לכתחלה כמובן, וע"י מה שדברו בזה
בנוכ"י ובחמ"ס ובכנסת יחזקאל, הו"ד בפ"ח לזה"ע (ס"ו מ"ט) ולוי"ד (ס"ו
רמ"ה), ובס' דבר אלי' (ס"ו ס"ג) ובס' פני הארי החי (ס"ו מ"ה), ועיקר פשיטת
באספקמא חמכתי יסודותי בהר"א מקידושין (דף מ"ח) כהחמ"ס הג"ל, ועל
כולם כבר כתבתי, כי זהו רק להלכה ולא למעשה, ואין לכפול הדברים.

אשר יעקב מאיר בריומאן חופ"ק דאפי.

סימן ט

חידושים שונים

(א) בגת' ברת' המעט: סימן שכל הכיור ראי' למ"ש הרמ"א דמכת מדינה
 ישנה בנכיו' ולא בחזרה: אף להבא: מרחקן (כפ' המקבל דק"ג:) שדה בית השלחין
 רובם המעיין: אם הוא מכת מדינה מנכס לו: משכירומו ומשמע: אף להבא דאליב
 סו"ל לפרש: עי"ד והוא תמוה: מאד שהרי במשנה שם לא הוזכר כלל מכת
 מדינה אדרבה: ההם היחא אין מנכס לו ומוקי הש"ס באין מכת מדינה וא"כ
 ל"ש לעשות חילוק במכת מדינה בין עבר לעתיד וכ"כ דקאי על המשנה דק"ה:
 דהיחא ההם המקבל שדה מחברו ואכלה חגב אם מכת מדינה מנכס לו וע"ז כתב
 הנתיבות דסו"ל לפרש דוקא לשעבר אבל לא להבא ז"ל האחד שלא הזכיר משנה
 זו והב' והלא מכת החגב היא חכס: עוברת ואינה מתקיימת משנה לשנה כמו יבם
 הנכר ונקץ האילן א"כ ל"ש כאן לומר: שלשנה השני' אין מנכס לו שהרי לא נבוא
 הוא לדעת מה שיהא בשנה הבאה וע"ס: בפסחים חסובה שהכיר בשם החת"ס שסבר
 את ראיית הנתיבות וכתב דכאן מיי"ר: שיבס: הנכר: באמלע השנה וא"כ דל"מ לחזור
 אפילו לדעת הר"מ פדואל לפי שכל השנה חסובה כאילו כבר עברה עי"ד והוא ג"כ
 תמוה ואמאי לא כתב שליחא כן במשנה וילע"ד לחרץ ע"ס דק"ג שהקשה הגמרא
 ה"ד חילומא דרבס: הנכר הגדול אמאי: אין מנכס לו: כימא ליה מכת מדינה היא
 אחר ר"פ דנכס הנכר: הקטן ולפ"ז מיושב וכך הוא ראייתו: אי אמרין דל"מ מכת
 מדינה להבא א"כ נוקי מחתי' דמיי"ר במחלת השנה לאחר שקנה את השכירות
 ומיי"ר אף במכת מדינה א"ו שישנה בגרעון ולא בחזרה אף להבא כמ"ש הרמ"א
 וא"כ והם כי לכאורה זה דחוק קלם בלשון הנתיבות מ"מ הרא"י נכונה מאד.
 ודגה הנתיבות שם כתב לעיין מש"כ בענין זה בחו"מ סימן של"ד ושם
 חמה על הרמ"א שסבר את דברי עלמו בסימן שכל פסק כהר"מ במדרכי שאם
 השר גור שלא ללמוד ה"ז מכת מדינה ומחוייב בעה"כ לשלם להמלמד בעד כל
 הזמן ובסימן שלד פסק שאם נדחו מחמת דבר ושנוי האויר ר"ל פטור מלשלם
 אע"פ שהוא מכת מדינה ועוד הקשה וכי גרועה גורה מחמת הילד שג"כ פטור
 מלשלם (וקו"א) זו יש לתמוה ג"כ על המדרכי פ' האומנים שכתב בשם הר"מ
 שמפני גורה חייב לשלם ואח"כ הביא בשם ר' יואל שאם חלה ומת הילד הבע"ב
 פטור מלשלם (ע"ס) וכתב הנתיבות לחרץ דס"ל להמדרכי שמלמד אסור לקבל שכר
 למוד אלא שכר שמירה ולפ"ז א"ש דמיי"ר שדיין שומר את חלמירו ומשורה חייב
 לשלם בשעת הגורה עי"ד וע"ז הקשה החת"ס בפת"ס סימן שכל וסלא בגדרים
 קי"ל כר"י שנוטל שכר פסוק טעמים ולא שכר שמירה, ובמחכ"ת ל"ק כלל שהרי
 אי אפשר להכחיש המליאות שהמלמד מחוייב לשמור את תלמידיו הקטנים ולפ"ז
 אפ"ל שלכ"ע נוטל שכר שמירה אלא שלר"י נוטל גם שכר פסוק טעמים וג"מ
 בגדולים כמובאר בגדרים וכ"כ עכ"פ ישנו בגרעון: ובג' לשלם לו כפועל בטל
 אכן ז"ל כמ"ס בסימן שלד שמלמד אינו בכלל פועל בטל לפי שכתולו קשה לו יומר
 מלמדו ע"ס הטעם וא"ש.

רעם דברי הנתיבות יחשב בטוב טעם מה שהקשה הסתם סימן. כאל על
 כרמ"א נהי דגורח המלך הוא מכת מדינה עכ"ל לא הו"ל ליפוט בזה כל הפלג
 אדרבה מ"מ מחטטת הסכירות כמנואר במשנה דק"ה ה"ל וכ"ל הוא להפך
 שמרבה את הסכירות וכן הקשה מ"מ מספיקה סתם ויין סתם דק"ל יחלוף וכן
 מ"מ מספיקה ויין זה דאוקים ממון בחוקתו ואמאי ס"ל כאן שנותן לו שכרו
 משלם ע"י ויחא מאד דכאן שאני לפי שערין עוסק במלאכת השמירה.

רפ"ז מוכן היטב מה שכח הרמ"פ בגורח הי"ש שלפניו אפשר לו להשובר
 לחזור בו אבל לא לשבת בחנות ולנכות לו משכירות והר"מ (וכן הרמ"א) השיב
 סלי' ממדרבי ה"ל שאי אפשר לו לבעה"ב לחזור בו וקשה בשלמא אלל החנות
 ס"ך חורה באם בעל החנות אינו רוצה לגרוע מהשכירות לפי החשבון משא"כ
 מלמד שאין כאן לא גרעון מלאכה ולא גרעון כסף לפי החשבון שפרי אינו לומר
 כלל וא"כ ל"ס לתת לו הנדירה כמו סתם ומנ"ל להוכיח מכאן דלא כרמ"פ אי
 שערין שימר את חלמיריו וא"כ שפיר דומה לחנות ויפה הוכיח הרמ"א מכאן דלא
 כרמ"פ ראינו אפוא שאפשר לישב כל הקושיות שהקשו על הרמ"א והנתיבות ומש"כ
 החת"ם מרלא נחלק בפרוש על הרמ"פ אפשר להיות שס"ל כוונתו במחמתיה אדרבה
 מדלא נחלק בפירוש על הרמ"א המונח בפנינו שתיקו כהוראה דמ"א ולכן
 מכל ה"ל נלע"ר שאפשר להחזיר העטרה לישנה ולפסוק הלכה כהרמ"א (ע' פת"ש)
 והבן.

(ב) בשע"ת (חיד ח"ב א סימן ה) הקשה כ"ח ל"ל לא תחמוד אשת רעך
 חיפוק מדכתיב לא תחורו אחרי עיניכם וקבלו רז"ל זו זנות ובכר טרחו רבנים
 שליט"א בשע"ת לישב קשימו ולע"ד לק"מ שהרי לפי הרמב"ם אינו עובר בלא
 תחמוד אלא כשעשה מעשה כמנואר במכילתא מדכתיב לא תחמוד ולקחת וכן
 מנואר ברמב"ם שלא תחמוד היינו שעשה השתדלות עד שהתירה חצרו למכור לו
 ומ"מ עובר על ל"ס וגבי שנחלקו עליו בזה עכ"פ לכו"ע מיירי שמכר לו את
 מה שהחד בלבו ולפ"ו יחא שלא תחמוד אשת רעך מיירי ג"כ שעשה השתדלות עד
 שחברו נרש את אשתו ואח"כ לקח אותה בהסדר ומ"מ עובר בל"ס אבל לא בלא
 תחמוד דקאי על זנות ר"ל ומסביר לומר שגם החילוקים על הרמב"ם בשאר
 דברים מ"מ כאן מוכח קושימו דמר מורים להרמב"ם שאף אם גרסה הבעל ברעונו
 עובר בל"ס.

ובאותו הסימן הקשה כ"ח על לא תעלה במעלות על מוצאי והוא משום
 בזיון המוצא וא"כ קשה אמאי לא נאסר ג"כ לעלות במעלות מעורה לאולם מק"ו
 שהרי בין אולם ולמוצא מקודש יותר והנראה האחד שהמדרגות לא היו בין האולם
 ולמוצא אלא בשלבי העורה מזוין כנגד המוצא אי"כ ל"ס ק"ו ה"ל לכא הו"א
 לומר שמדרגות אלו שכן עולות לבין האולם התיינה שוות בקדושתן אל כבש
 המוצא שהרי ק"ל בזבחים פ"ו שכשם שהמוצא מקדש כך הכבש מקדש ולפרש"י
 זבחים (דכ"ו) אם ניתן הדם על הכבש כשר נדעבר אי"כ ל"ס להשוותו להמדרגות
 וה"נ ע' מל"מ פ"ו מזה"מ שלהרמב"ם ל"כ אמה של המשך המוצא הוא בכלל
 תמוצת ולפנים וגבי דלהרמב"ן אינו כן אכן להרמב"ן כל המעלות של מקומות המקדש

כן מדרבנן וא"כ מה"ט ליכא ק"ו ארבעה מסתבר לומר שהמוצא חמור כה"ל וא"כ ליכא גם כמה מלינו וא"כ.

(ג) ראיתי בפרד"ס (ח"ד חוב' ב סימן קכב) שהביא מחס' שבת דליא דיואל נפסל מקורס בשעה שהולא חוץ לעזרה והקשה כיון שנפסל כיואל ולריך שרפה נמא כמותי מכתה שיעורא וליכא שיעור הולאה כגורגרת וכו' חידוש ואמאי לא הקשה כן על המשנה דיש אוכל אכילה אחת ומיירי בנותר שהוא בשרפה וע"ז אמר ר' מאיר שאם הולא בשבת חייב משום הולאה ואמאי וכלא מכתה שיעורו ולשיטתו המולא כלאים וערלה וכה"ג פטור מחטאת אכן במחברות וא"כ ע"י ריש המנחות והנשכים דפריך לר"ש כל העומר לשרוף כשרוף דמי פרה ונותר לא יעמאו עומאת אוכלין ומשני חבת קדש מכשרתן ובחבו החוס' סוטה דכ"ה: באסורי הנאה אף לרבנן ה"ל כעפרא ומכתה שיעורו אלא שחבת קדש מכשרתן וא"כ ה"ל לענין הולאה אמרינן ג"כ חבת קדש מכשרתן ולא חשיבי כעפרא וחייב וכ"כ כלאים וערלה אכן בחוס' שם הקשו מכלאי כרס שלא יעמאו עומאת אוכלין ובחבו הלכך ליכא לדמויי אהר"י וזה ש"ך ג"כ אלל מלאכת הולאה ולפי"ז יש לחמוה ג"כ על מ"ש שם בשם הגאון מאסטרואולי שליט"א שעל יולא לא חל נותר וכתב הטעם משום דיואל בשרפה ומכתה שיעורו ונותר לריך שיעור לר' המולל מאס ובמחברות חבת קדש מכשרתו.

(ד) בענין היחר טרשא (ב"מ דס"ה) ס"ל לר"ה שמוחר לומר לגרן בכך וכך וע"ז כחב הרמב"ן ז"ל במלחמות וכל מי שפירש כן גלה דעתו שאינו יודע עקר פירוש לשון טרשא וכך אני אומר שטרשא הוא הלואה חרשת שאינה נשמעת שלא אמר לגרן בכך וכך אלא אמר סתם כשער של גרן הדבר רבית ואינו נשמע עכ"ל והביא רא"י חמה שמלא בילמדנו לענין אחר עיי"ד נלע"ד שלשון טרשא הוא כמו אמונה (ב"מ דס"ג) אלא שאמונה הוא הלואה מעות וטרשא הוא הלואה פרות וכן איתא באקדמות סני טרשותא וע"ז כחב המבאר במחזור דלה"י סני טרשותא הוא כמו רבה אמונתך שכן תרגם המהרש"ל על חדשים לבקרים רבה אמונתך ולפי"ז אמונה וטרשא הן מלשון אמונה וא"כ ליכא רא"י שלשון טרשא להפך מהר"ה ז"ל.

חרב שלמה ארמטאן (ווארשא).

סימן י

ע"ד השאלה בפע"ת קוב' כ' ס"ו ו'.

בשע"ת (סס) מובא שאלה ע"ד בחולה שנתפסה בידו חיל הבולחאולעם בעת הפרעות כמבואר שם והלכה ונשתדכה לכהן בשנגת הוראה של רב אחד והרב הוולא המליא שם חמשה לודי היתר א' שהכהנים בזה"ז הם ספק פסולים (ב) שהוכרי הבא על בתי ישראל כשרה לכהונה (ג) שבין הבולחאולעם היו ג"כ אנשי חיל יהודים (ד) מפני פק"ג שהבחולה אומרת לאבד עומה לדעת אם תהיה

השירוק (ט) מפני כבוד המורס של מורי כוראות בישראל שהתיר אותה לכהן, וטעמה השירוק עפ"י כוונתו ע"ס.

והנה כל רואה יראה שכל הפעמים ודאי יתיר בגלל קלושים מאוד ואין צדק די מור ארוכה להמיר העלום האל מכללי איסור וזה לכהן ופסח ראיתי בספר "מלואי אבן" (ס"ו ט"ז) שגורס שם חשבת הרב הגאון המחבר שליט"א בניהון הגל שפסדים לסרב כשאל הגל להמיר עפ"י טעמים אחרים וראיתי שנחלת כ"נ שליט"א גם על דבריו יש לקטיר ולפקפק.

(א) מ"ש שם (ס"ו כ) דמקטס שבוי לא נאסר כיון שלא היספ ביער זמן רב רק איזה שעות וגם הוי נדוד של מלכות אחרת, חמיהי מאד דמס ענין זה לשבוי ועיר שכנשוה כרכים, דאסור רק חורבן משום מעלת יוחסין, משא"כ בזה דמחבוה במכוון לביער כדי לאגס שם, כידוע לכל, ואפילו ה"י רק ספק הא הוא ספיקא דאורייתא לחומרא, וספק טומאה ברה"י ספיקו טמא כוודאי, כמבואר בש"ס דיבמות דנ"ו דבעלה לוקה עלי' משום טומאה, ונהי דיער לענין שבת לא הוי רה"י, אבל לענין טומאה במקום סתירה שפיר חשוב רה"י, כמבואר בירושלמי ספ"א דמבכות, בקרצין של לפורי דכיון דיכולין להמיר שם הוי רה"י, וז"ל ג"כ טעמו של הרמב"ם ז"ל בקינא לה משרס דהוי קינא דנהי דמלתא הוי רה"י לענין טומאה מ"מ לענין טומאה טריות כיון דיכולין להמיר שם הוי רה"י, כמבואר בירושלמי הגל, וגם בפשוט אפ"ל כמש"כ הרשב"א רפ"א דגדה דכטול הוי כנוף הערן ולא השיב רה"י על ידו ע"ש.

והאמת אצד כי לקולר רוחי והבנתי לא הבנתי כלל מה שהקשה בירושלמי שם, וקרצין של לפורי לאו רה"י היא, דהא גם בלא איסור טומאה הא איכא איסור וזה לכהן, כמבואר בש"ס דיבמות דנ"ו שם, וספיקא דאורייתא לחומרא ברה"י כמו ברה"י.

וא"כ בג"ר הר"פ דגם מספק אסורה לכהן דהוי ספיקא דאורייתא, ואיך אפשר לבד"ל להמיר לכהן לכתילה, ומכש"כ דספק זה פשוטו הכל כוודאי, וגם האשה בעלמה הודית לפני ב"ד זה הרבה שנים, והב"ד נשאו וגמלו בדינה אחת ואחיה שנים, ואך עסק למדו לשונה שקר כי טעורה היא ולא הודית מעולם, ועכ"פ ה"י לה ליתן אמהלא מסופקת נגד הודאתה הראשונה.

וב"ש כ"נ שליט"א יסוד היסר, דאיסור העריות הוא רק משום ההנאה כמש"כ בספרו דב"א, ובג"ד דה"י פ"י יסורים ופנוים קשים לא נהנית מהעבירה ולא נאסרה עליו כלל, עכ"ד.

והנה בספר דב"א לא ראיתי עוד, אכן כמדומה לי שראיתי סברה זו בימי חרפי בספר אמוחן דאורייתא אכן חמיהי להמיר ע"י סברה זו איסור טורה, דא"כ יהא מותר בעריות שלא כדרך הגאון, כמו דמותר באיסורי אכילה והנאה, והא מבואר ברש"י סנהדרין דס"ו, דבביאה שלא כדרכה אין האשה נהנית כלל, ואעפ"כ אחר הכבוד ונכרתו הנפשות הפושות, וגם הא מבואר בפ"ק דמבכות ד"ט, דבאשת כהן ליכא ספק אונס כלל, וע"כ דבכל גווי אונס אסורה עליו משום אונס לכהן.

מנחם מענדל וויינגארט מו"צ דפ"ק ראדום.

סימן יא

(א) בשע"ת (שנה י"ב חוברת ה' סי' נ"ו) הקשה על מוס' ט"ז דף פ"ג ד"ה כי חסא דמאי מקשי מר"ב דימי אדר"ב דימי הא טומאה לא דמי לאיסורין ונשאר שם בל"ע ע"י"ש הנה קושיא המוס' בע"ז היא היא קושיא המוס' שם בכ"ז ד"ה יתיב רב דימי וס' מפורש דקושיא המוס' היא מק"ו דאם טהרה מעוררת טומאה מכ"ש דיהי' איסור מעורר איסור וא"כ אף דטומאה שאני מאיסור מ"מ לענין זה איכא ק"ו ועוד נראה לתקן דהא בע"ז ברוך ל' סוף ע"כ איכא שם שלשה י"טות בן י"ן נסך אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית וא"כ ביינים איכא תרמי טומאה ואיסור ומקשי שפיר דאמאי בין נסך אמרינן קמא קמא בק"ל וא"כ ס"ל דאף לענין טומאה אמרינן כן ומ"ש נבי ליר טמא דלא אמרינן כן ודו"ק.

(ב) שם (בביהמ"ד סי' נ"ח) הקשה על חולין י"א דאמר שם לר"מ דמיש למיעוטא הכי דלא אכיל בישראל, דלמא אכיל ע"י שהיית י"ב חדש לפי דעת המרי"ט ז"ל דלר"מ אפי' חזקה שלא נחבררה הוי חזקה וא"כ אכיל ע"י חזקה ונשאר שם בל"ע.

ודנהא לפי מה דמבואר בגימ' וורדים בכלל ס"א דלר"מ דלא אכיל בחר רובא ה"ה וכ"ש דלא אכיל בחר חזקה ה"כא דאפשר וא"כ כיון דעכשיו רשע להוכיח מזה דיש חילוק בין אפשר ללא אפשר ואם לא תחלק בזה רק דר"מ לא אכיל בשום מקום בחר רובא ה"ה וב"ש דלא אכיל בשום מקום בחר חזקה ומה חבני שהיית י"ב חדש אבל אפשר לפרש קושיא עדין כיון דמבואר ביבמות ק"ט ע"כ דהיינו דאיכא רובא וחזקה הוי המיעוטא דמיעוטא ולא מייש ר"מ וא"כ קשה כנ"ל דלמא אכיל ע"י שהיית י"ב חדש ואיכא תרמי רובא וחזקה ועל שניהם סמך ר"מ אבל על רובא לחוד לא סמך ר"מ אפי' היכא דלא אפשר אבל אפשר לתקן ולומר דהא דאמרינן בכ"מ דלמיעוטא דמיעוטא לא חייש ר"מ זה רק לאחר דמסקינן דיש חילוק לר"מ בין אפשר ללא אפשר וא"כ מיעוטא דמיעוטא הוי בגדר לא אפשר ולא חייש ר"מ אבל לפי הס"ד דאין לחלק בין אפשר ללא אפשר אי"כ חייש אפי' למיעוטא דמיעוטא ולא חבני אפי' רובא וחזקה כן אפשר לתקן לדעת המרי"ט ז"ל אבל כבר דחה לי הנו"ב כידוע ודו"ק.

(ג) במדב"ר דהתורה מקשה על הא דאמר רב יהודה אמר רב במכות ג' ע"א עד זומא משלם לפי חלקו ושקיל וערי' התם על איזה אופן אמר רב יהודה וקשה דאמאי לא מוקי הגמ' בפשיטות דהיינו בעדות מיוחדת ואחר העד היום והשני לאחר דכשר בדיני ממונות ולפי דברי הנו"ב דהראשון יכול לפקוד אי"ע ולקטון אי' לחייב שבוטה באחי דהשני משלם ונשאר בל"ע.

ולק"מ דהא רבא מפרש שם דברי ר"י אמר רב ורבא ס"ל שם ברוך ה' פ"א דמשום הכא משלשין בממון ואין משלשין במכות משום דבעינן כאשר זמם לעשות וליכא ופר"ך אי הכי ממון נמי ומשני ממון מטערה ומלקות לא מטערה וא"כ חזינן סברתו דלא מיקרי כאשר זמם רק אם נקיים בכ"א כל העונש ואפשר דסברה רבא היא משום דשנים שעשוהו אם כ"א אינו יכול כ"א חייב כאילו

משה כ"א כל המלאכה והכ"ז כיון דכ"א חינו יכול לחייב בלא חבירו הוי כאלו
כ"א משה כל העדות וחייב כ"א כל העונש רק דממון מלטרף וא"כ אם ע"א
פועל ח"ע בטענה לחייב שבעה באחי לריך השני לשלם כל הממונ' ורב יודא
אמר רב אמר דחינו משלם רק לפי חלקו וא"כ א"א לאוקמא בענין זה ודו"ק.

א"ר הבהן פארבטאן משגיח עד העירובין בפה ראדום.

סימן יב

(א) בתרי"ב (בהר) מה ענין שמיטה אלל הר סיני אלא מה שמיטה מהר
סיני אף כולם מהר סיני ולריך להנין דברי חז"ל כי להמאמין חינו לריך לראיות
וכיהודא ועוד לקרא הוא ולהאינו מאמין הלא ערכך ערבא לריך ויאמר לך כי
מעיקרא דינא פירכא הוא וגם שמיטה אינה מהר סיני.

ושבעתי בשם הגאון ר' ישראל סאלאנטער ז"ל דבר נחמד בזה ובאמת
משמיטה ראי' גמורה דתורה מסיני ועפרא לפומייהו דאמרי דמשה בדה מלכו כי
מנימוסי המדינה שהמה מכינים תבואה לעם לרה כי פן יקרה אסון אשר יבוא
לר ואויב עליהם וילוך עליהם ויסחוס כל מעינותיהם וברעב יבדר עליהם וכמעשים
שהיו שברעב נבד השונא ולכד את המזור והנה ידוע לנו אשר ישראל בעת בואם לארץ
היו להם מלחמות גדולות ובודאי חכו להם המלכים אולי יהי' שעת הכשר שיוכלו
לנקום בישראל ואין שעת הכשר גדול מרעב ואדרכה הי' להם להשחל לא להניח
אף מעט מן המעט ארץ לא זרועה ופחאוס לזה משה הכחם שבשנה השניעית לא יורעו
וכי בשנה הששית יספיק להם לג' שנים ואיך לא ירא משה שח"ו לא יספיק להם
בר וזהו הנותן יד לפושעים שילחמו בישראל אלא ודאי דשמיטה נאמרה
מהר סיני ומהר סיני נאמר שבשנה הששית יעשה תבואה לשלש שנים ודברי התורה
שרירין וקיימין ומה שמיטה בודאי לא בדה משה מלכו אף כל התורה כולה ג"כ
נאמרה מהר סיני.

(ב) ברטב"ם (הל' נדרים פ"ט ה"ב) נדר משוכתי שבת אסור בישראל
ובכותים והוא מהמשנה דנדרים וקשה דהא זהו רק לזמן המשנה קודם שגזרו
עליהן אבל האידנא אחר גזירה שעשו אותם כעכו"ם א"כ מותר אף בכותים ואף
דעבדי אינם מלווים ועושים הם והא הרמב"ם בפ"ו מה' עבדים כתב דבזה"ו גע
ש"ס עליו עד כותי דינו כעכו"ם ובפ"ח מה' עבדים מוכר עבדו לכותים דינו
כמוכר לעכו"ם וא"כ אמאי לא השמיט האי דינא או לכתוב דכותי דינו כעכו"ם
וזה לא שייך לומר דהולכין אחר לשון בני אדם דשוכתי שבת הוי ישראל וכותים
וא"כ אף עכו"ם דשוכתי שבת ג"כ קורין אותן כן וז"ע.

שאול משה ב"ר יעקב סאהי'נער מסודצק.

סימן יג

(א) בפרד"ס (מ"ג ס"י ג"ו) הובא לשון פסקי מוס' נדרים אות פ' ע"ג

וה' דבר שיש לו מחירין ממילא שפי' מעשה ל"ב אף בשא"מ ע"ש, וכן בש"ס
וילנא הניחו בו, ולענין ביאורו פשוט עפי' ד' הר"ן היוצאים בגדרים ל"ב, ביטוב
ד' הרי"ף גבי פס שאפלו עם הלוי בחגור כו' שפי' טעמא דרש"י'ת ומחזה ללאור
דכא בשא"מ גם דשיל"מ בטל וע"ז כ' הר"ן ויל דטעמא דרש"י'ת ל"ב במב"מ
משום גודל השווי שיש ביניהם בין בעלם בין בשמא דאפי' דעכשיו זה חסור
וזה היתר מ"מ אח"ז שניהם יכו' היתר אבל בא"מ בעלם לא משגיחין בחר מאי
שיהי' אח"ז שוים בשמא כיון דעכשיו הוי מבש"מ לגמרי בין בעלם בין בשמא,
וכיו' במה שחלוק עכשיו בא"מ ועמיד להיות יתיר לאח"ז אבל במה שיש לו היתר
גם עכשיו ע"י מעשה שההיתר קרוב יותר יחשוב גם עכשיו מב"מ בשמא חו
הדרן לדינא דאולי' בחר שמא ולפיכך ל"ב עכ"מ וז' והם גורעים, וזה לענין
ביאור ל' פסקי חוס' הנ"ל (ששאנו מחוס' שלפניהם) דבר שיל"מ ממילא, ר"ל
הא דתקן דשיל"מ ל"ב במב"מ דוקא היינו רק כשיל"מ ממילא אח"ז, שפי' מעשה
ל"ב אף בשא"מ, ר"ל כשיש לו היתר ע"י מעשה גם עכשיו ולא חלי בזמן כהך
דבינה ל"מ, ורי"ף הנ"ל חסוב מב"מ בשמא אף בא"מ בעלם כ"ל וז"ל.
(ג) שם (ח"ד ס' פ"ט) הובא ל' רש"י'ס ב"ב נ"ו, ר"ה משלמין לן את
הכל וז"ל כפי דמי קרקע שהי' רולים להפסידו יגבה, מן כדכתיב כ"ז ולא
כ"ע לנד קרקע שלו יטול מן המחזיק עכ"ל שלכא"ו אין לו מוכן ופלפל שם
בביאורו.

ולענין ביאורו פשוט עפי' שהאריכו כבר הראשונים בשעמ"ק שם אם
בכלל מה דתני משלמין לו את הכל, הוי נמי הפירות שאכל כיון שבשכ"ח אין
המערער מודה באכילתו דאיכ' א"ל לשום עדים כיון שמורה בעלמו בחזקתו
יעו"ש, ואולם לפמ"ש הריטב"א מובא בנימוק"י שם דלהכי ל"ה כ"ע דמירי
כשמחזיק חוץ לקרקע בשעה שדן על"ו וכשיגמר הדין הורידוהו לשדה יעו"ש
איכ' ברור הדבר דזה דוקא בקרקע אבל בפירות שגבר אכל ה"ל שוב כ"ע ופטור
לשלם וז"ל ופשוט, וזה לענין כוונת הרש"י'ס משלמין לו את הכל כפי דמי קרקע
שהי' רולים להפסידו יגבה מהן, ור"ל אבל לא דמי הפירות כדכתיב כ"ז ולא
כ"ע לבד קרקע שלו יטול מן המחזיק והיינו כשהוא חוץ לקרקע משאיכ' בפירות
הוי חמור כ"ע וזה ברור לענין זה לא מ"ד.

(ג) ק"ץ בש"ס מכות ה': חייבי מלקיות מנין (שאלין ליקון עד שיגמר הדין)
ח"ל רשע רשע חייבי גלות מנין ח"ל רולח רולח ובפרש"י ד"ה חייבי גלות מלן כו'
דהני הו"ל ולא מדין כ"ז קא מתרבי לא אחי מלקות דידכו מנז"ש דרשע רשע
כו' יעו"ש, ול"ע טובא מש"ס כמובא ל"ז, דפריך כה"ג לענין התראת ע"ז אלא
מעשה ב"ב וכו' דלאו מכ"ז מתרבי ליבטי התראה ומשני משפט א' יכו' לכס משפט
השם לכולם יעו"ש ולמה לא משני נמי הכא כן ולמה הולך לגו"ש אחריתו וכמובן
ול"ע.

יחיאל באאמ"ו מ' משה נחום ג"י קאמינסקי (קאליש).

כבודה של תורה

(המשך)

(ט) שם (י"ד י"ד) וישמעאל אברהם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות וירדוף עד דן, אפשר להסמך על האי קרא גדול משלת המקרב את קרוביו המובא ביבמות דף ס"ב סע"ב האובח את שנינו והמקרב את קרוביו כי עליו הכתוב אומר או מקרא ור' יעקב חשוע ויאמר הני ירש' כנסדרין דף ע"ו ע"ב לעיל מיני' כתב הלא פרום לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם היינו נושא בת אחותו ומקרב את קרוביו ואובח את שנינו נמי במקרב את קרוביו דכתיב טוב שכן קרוב מאלו רחוק כי וכן רש"י בישיב" נ"ח פירש ומבשרך אל תתעלם, ומקרוך ובמזליות ליון והבשרך, ומקרוך כמו שכתוב כי אחינו נשרנו הוא (בראשית ל"ז) הרי שמעירם בנבואה יסע' שלריך לקרב הקרובים שלו ומה שדרך אברהם בשביל לטע קרובו אע"פ שנפרד ממנו י"ס סמיכות לזה ואולי מהאי טעמא כתיב כאן אחיו ולא שמו לרמו שמשני הקרובה שלו דרך אחר המלכים ונמסכן כדי להליל אותו מפני גדול החיוב לקרב את קרוביו כנ"ל והכל נמלא בתורה.

(י) שם (ע"ו י"ד) וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן ילאו ברכוש גדול, יש לזקק דבוי ל"י למימר ואחרי כן ילאו ברכוש רב כמו שנאמר לעיל י"ג ד' כי ה"י רכוש רב מאי גדול דנקט וג"ל דרמו לו הקב"ה בזה הלשון על ביות הים שהיה גדולה מביזת מלרים כמבואר במדרש רבה על הפסוק בשיר השירים א' י"א תורי זהב נעשה לך זו ביות הים עם נקודות הכסף זו ביות מלרים כסף שהפרש יש בין כסף לזהב כך יש שבה ממון הים מביזת מלרים ומבויז בעדי עדדים בעדי זו ביות מלרים עדדים זו ביות הים עכ"ל מדרש שה"ש שם ומבואר ברש"י פרשת בשלח ט"ו כ"ב ויסע משה, הסיטן בעל כרחם שטערו מלרים את סוהיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות והיו ישראל מולאין אותם בים וגדולה היתה ביות הים מביזת מלרים שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף לפיכך הולך להסיטן בעל כרחם, ובדיו פרק כלל גדול בנמרא מ"ט הנא כלל גדול כי גדול פנינו של שבת יותר מאל שביעית דאילו שבת איחא בין בחלוש בין במחזור ואילו שביעית בחלוש ליחא במחזור איחא וע"ש כל הנמרא ובתוס' ד"ה וגני שביעית נמי, כתבו ואע"פ דקחמי ההם בבבא אחריתא כלל גדול אמרו בשביעית ולא קחמי בתרי' כלל אחר כיון דקחמי כלל קטן קמי' שייך למיחני בתרי' כלל גדול וע"ש ובדיו פרק כל הגשבעין גדולות מכלל דאיכא קטנות וע"ש בתוס' הרי לך שמיכות גדול מורה שיש דבר קטן מזה והכי נמי רמז לו השי"ת בזה שאמר גדול על ביות הים שהוא רכוש גדול לערך ביות מלרים ונכלל במיכות גדול שני ברכושים ביות מלרים וביות הים ואם ה"י אומר ברכוש רב לא ה"י נכלל ביות הים בזה וכמומה שהוא רמז נכון במ"ד וליכא מירי שלא נרמז בתורה דכולה בה.

(א) וירא (פסוק ד') יוקח נא מעט מים ורחלו רגליכם והשענו תחת העץ, ואקחה פה לחם וסעדו לנכם וגו', מזה שאמר להם שישענו תחת העץ קודם האכילה נ"ל דה"י מזה סמיכות למה שכתב הרמב"ם בפ"ר מהלכות דעות ה"ב לא יאכל

אדם עד שילך קודם אכילה עד שיחמיל. נופו לחוס וישקוט מעט עד שחמיישכ
נפשו ואוכל, הרי לך מדבריו דהמחיצה לדרך להמתין מעט קודם האכילה ע"פ
דרכי הרפואה והכל נמי עבור שדמו לו כהולכי דרכים אמר להם שיטענו חתם
העץ קודם האכילה להרגיע מעורח הדרך והורה להם בזה דרכי רפואה שאין
טוב לעוף לאכול קודם שינוח מעט מהטורח של הדרך כי זה גורם חולי באילנותמלא
בדבריו של הרמב"ם הג"ל והכל נמלא בתורה, ובפסקות אמר להם שיטענו קחת
העץ מפני החמימות שהיה בלוחו היום כקבלת רז"ל.

(ב) שם (י"ט) כי ידעתיו למען אשר יזכה את בניו ואת ביתו אחריו ושמר
דרך ד' לעשות צדקה ומשפט, דקדקנו במיכוס דרך ד' שגראות כיתור לשון
וג"ל לפרש זה ע"פ דברי הר"ם סוף פ"ח מהלכות מלכים כל המקבל שבע מלות
ונזהר לעשותן הרי זה מחסירי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל
אתן ויעשה אותן מפני שזוהי בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו
שנני נח מקודם נלטנו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הרעה אין זה גר מושב
ואינו מחסירי אומות העולם ולא מחכמיהם עכ"ל ובכסף משנה מה שכתב והוא
שיקבל וכו' נראה לי שרבינו אומר כך מסביר דפשי" ונכוחה היא, ואפשר שלזה
ירמזון תיבות הללו ויחפרש הקרא שזוהי את בניו שיטמרו דרך ד' לעשות צדקה
ומשפט שטייטס זאת חתי" מפני שהוא דרך ד' ומה שהוא יסביר עושה יטען גם
הם ומה הוא עושה צדקה ומשפט אף הם יטעו כן ולא מפני שיתקיים סדר קיבוץ
בני המדינה וחברה המדינות כמו שנהגין גם האנשים שאין מאמינים בד' ובתורתו
והוא בדברי הר"ם הג"ל וליכא יחור לשון בתורה והכל נרמזו בה.

(ג) דיי שררה, (פסוק י"א) לא אדוני שמעני השרה נחתי לך והמערה אשר בך
לך נחתי, מזה שפרט עפרון המערה בפני ענמה אע"פ שהיה המערה בהשדה
והיה לריכס להיות נכללת בזה שאמר השדה נחתי לך יש סמיכות למה דאיתא
בפרק המוכר את הבית דף ס"ד ע"א במשנה לא את הבור ואת הדות אע"פ שכתב
לו עומקא ורומא ובגמרא יתיב רבינא וקא קשיא ל"י היינו בור היינו דות א"ל רבא
היפפאה לרבינא מ"ש דמניא אחד הבור ואחד הדות בקרקע אלא שהבור בחפירה
והדות בבנין וע"פ בחו"ט ואיפסק להלכה בשו"ע חו"מ סימן ר"י"ד סעיף ב' ולא
את הבור ולא את הדות אעפ"י שכתב לו שמכר לו עומקא ורומא וע"פ ובמשנה
שם דף ע"א רע"א לענין שדה אפילו אמר לו כל מה שכתובה מכורין אינו נכלל
בזה בור וגת ע"פ ומה הפסוק שפרט המערה יש סמיכות לבור וגת דאין
בטלן לגבי שדה וכמו כן לענין מכר בית לא בטיל בור ודות לגבי בית כנ"ל
ואע"פ שאפשר לומר דמערה חשיבי עפי מבור ודות בכ"ז סמיכות כל דהו איכא
והכל נמלא בתורה.

(ד) שם (בפסוק י"ד) ויטן עפרון את אברהם לאמור לו, אדוני שמעני ארץ
ארכע מאות שקל כסף בניי ובינך מה הוא ואת מחך קבור, לכאורה אומרו קבור
מחך נראה כשפת יתר מה לו ללוות אותו מה שיעשה והכוונה קודם כל דבר קבור
מחך שלא יבא מוטל בלא קבורה עד שילא המשפט לאור והוא מפני כבוד המת
וכרש"י הנח את המכר ואת מחך קבור ע"פ משמע ג"כ שהוא מפני כבודו של מת.

ויהי כעין סמיכות מזה למא דאיתא בריש פ"ג דברכות מי שחמו מוטל לפניו פסוק
מקריא שחמ ומן התפלה ומן התפילין ומכל מלות האמורות בתורה ובמס' ד"ה
ואינו מנדר, פירש"י ואינו זקוק לנדר ומשמע מחוץ פירושו שאם רצה לנדר רשאי
מיהו בירושלמי קאמר. אם רצה להחמיר אין שומעין לו. לכך נראה לומר אינו
מנדר אינו רשאי לנדר ומפרש בירושלמי למא וקאמר מפני כבודו של מא
אי נמי מפני שאין לו מי שישא משאו כו' ע"ש ובירושלמי מאי גפיק מביניקון
כו' לו מי שישא משאו ואין חומר מפני כבודו של מא אסור ואם האמר
מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו מי שישא משאו והרבינו יונה
הביא בירושלמי הלו וכחב הנה נראה בפירוש דמשום כבודו של מא אינו רשאי
להחמיר על עצמו ובמסכתא שמחות נמי אמרינן אם בא להחמיר על עצמו
אינו רשאי מפני מורי הרב וע"ש שהביא רא"י לזה מגמרא דין, ובשו"ע אית' סימן
ע"א מי שחמ לו מא שהוא חייב להחזיר עליו אפילו אינו מוטל עליו לקבצו פסוק
מק"ש ומתפלה ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי כו' ועיין
בלחם חמודות על הרא"ש שהגיה בשו"ע וי"א שאם יש לו מי שיסתדל כו' כרי שלא
יסתדל דבריו זה אמת זה וע"ש בעט"ז שגם הוא הגיה כן וביר"ד כו' שמיא ופסוק
מכל מלות האמורות בתורה ואפילו אינו לריך לעסוק בלרכי המת כגון שיש לו
אחרים שעוסקים בשבילו וי"א שאפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לנדר או לענות
אמן אחר המברכין אינו רשאי, הרי לך מפסקי השו"ע שהטעם הוא מפני כבודו
של מא דכיון שעוסק ומחשב בדבר אחר אפילו בדבר מאו נראה שאינו חושש לכבודו
אלא לבו יבא פנוי לחשוב על לרכי המת כטעם הראשון שבירושלמי הנ"ל ומשום
הכי פסק ביר"ד בסתמא דאפילו יש לו מחססקין פסוק ובא"ח בריש דבריו שאסור
להחמיר על עצמו דהלכה כדעיה ראשונה בסתם כידוע והוא מפני שאם יתעסק
בדבר אחר נראה שלא חש ללרכי המת ובט"ז א"ח שם סוף סק"ג כתב אבל כאן
למא נאמר לכתחלה שיעשה איסור נגד הטעם של כבודו של מא ושם ואל תעשה
עדיף ע"ש וכן בב"ח פסק דאינו רשאי להחמיר על עצמו ע"ש ובבב"ט שם סק"ה
במקום וכן כתב בס' אלי' רבה שראה כן הלכה למעשה מזקינו הגאון זצ"ל ושגם
דעת הב"י כן שאין רשאי להחמיר רק דאין ב"ד מוחין בידו ע"ש ובעטרת זקנים
שם מס"ס ועיקר שראוי משום כבוד המת שלא יחלו הבריות טעמו כחומר שהחמיר
על עצמו אללא שיאמרו שזה המת קל בעיניו לסיכך אינו נטיר ואינו נבהל במיתתו
והוי לי נגדי למא על כן אפילו שיש לו מי שיסתדל בשבילו בלרכי קבורה אינו
רשאי להחמיר ולקרות ולזה הסכימו כל אחרונים בדורינו וגם מהרמ"א ומורי בב"ח
עכ"ל ויש המבינים קצת לזה במיבית קבור מחיך שאמר לו עשרון כנ"ל ואע"פ
שבאמת כל ענין המכירה ושלא רצה במתנה ה"ל לכבודה של שרה שמקבר בקרקע
שלה כעין שמינו במס' בב"ב ק"כ ע"א נחלא לדיק קבור בקבר שאינו שלו ע"ש
בכ"ז לדעת עשרון ה"ל בזה פתיחות הכבוד למא ויש רמז לדין בירושלמי הנ"ל
ולכא מירי דלא רמיזא באורייתא.

(עו) תולדות, ויתרוננו הננים בקרבה ואחזר אם כן למא זה אנכי ומלך
לדרוש את ד', ונרש"י ומלך לדרוש, ללית מדרשו של שם ובכרמ"ן שיסתללו עלי

ע"ש ולכאורה אינו מוכן. להם לא בקשה מילתא דחפלה עליה או שחפלה היא בעד
עלמה ואפשר להביא סמך מזה למה דאיתא בדברות ה' ע"ב רבי יוחנן חלש על
לבי' רבי חנינא חיל חביבין עליך יסורין חיל לא הן ולא שכן חיל הכי לי ירך
יבב לי ירא ואוקמי' אחאי לוקים ר' יוחנן לנפשי' אחרי חן חטוש מחיר עלמו מבית
האסורים וע"ש במהרש"א ומה שהלכה דבקה הדקת שחפלה עלי' ולא החפלה
בעלמה יש סמיכות לזה דאין חבוש מחיר עלמו מבית האסורים אפילו בענין חפלה
וטוב יותר שחפלה אחרים עליו משיחפלה הוא בעלמו וכן חפלה יחזק עבור ראשו
כנופו הוי כחבוש בעלמו ומה שלא הלכה אלל אברהם ע"ש הטעם בשפ"ח ומה
שקשה על זה מפרשת וירא כ"א י"ז גבי ישמעאל דכתיב כי שמע אלקים אל קול
הנער ובשרי' בשם ב"ר מכאן שיפה חפלה החולה מחפלה אחרים עליו והיא
קורמת להתקבל ע"ש במורחי שהקשה מגמרא דברכות הנ"ל ומירץ דהטעם הוא
משום דלא מלי מכיון מחמת נערו אבל אי מלי מכיון נשמעה חפלתו יותר מחפלה
אחרים עליו וכן הוא בדברטורה שם ע"ש והבא ג"כ מחמת נודל הצער שהיו רעים
בחוץ גופה לא יכלס לבוין וכן יחזק מפני נערה הגדול לא הי' יכול לבוין כראוי
ויש סמיכות מהדרישה הזאת לקמרא דברכות ובחילוק הנ"ל והכל נמצא בתורה.
(טו) שם (כ"ו י"ח) וישב יחזק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי
אברהם אביו ויסתמום פלשמים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות בשמות אשר
קרא להן אביו, והטעם הפשוט שלא רצה לשנות שמותיהן מפני כבוד אביו וג"ל
דיהי' סמך להלכה המבוארת בגמרא דקידושין ל"א ע"ב מ"ר מכבדו בחייו ומכבדו
במותו כו' במוטו כילד הי' אומר דבר שמועה מפיו לא יאמר כך אחר אבא אלא
כך אחר אבא מרי הריני כפרת משכנו והני מילי מוך שנים עשר חודש מכאן ואילך
אומר וזכרנו לברכה לחיי העולם הבא ואיפסק להלכה ביו"ד ס"י ר"מ סעיף ט'
חייב לכבדו אפילו אחר מותו כילד כו' ע"ש ולכאורה מאין יאל להם לחכמי הגמרא
דחויב כיבוד הוא אפילו לאחר מיתה דפסעא דקרא משמע דוקא מחיים ולא לאחר
מיתה כמו שמלינו דחייב אדם לכבד אשת אביו ובעל אמו דק כשהם בחיים אבל
לאחר מיתה האב אינו חייב לכבד את אשתו וכן לאחר מיתה האם אינו חייב
לכבד את בעלה מן הדיון כמו שמפורש בכתיבות בפרק הנושא דף ק"ג ע"א
ואיפסק להלכה ביו"ד שם סעיף כ"א ע"ש והוא נלמד מן חיבת את דכתיב גבי
פיבוד דאת אביך בא לרבות אשת אביך ואת אמך בא לרבות בעל אמך ובכסף משנה
דכיבוד אשת אב ובעל אמו כיון דמרבין להו מאת ככתובים מפורש דמי וע"ש
ואע"ג דהסברא נוחת לחלק ביניהם ואביו ואמו חייב לכבדם גם לאחר מיתה
יש לזה סמיכות בתורה שהרי יחזק קרא להבארות שחפר אותן השמות שקרא להן
אביו משום כבוד אביו הרי דחייב לכבדו גם במותו ובזה מוכן למה סיפרה המורה
זאת והכל נמצא בתורה הקדושה דכולה כה, וע"ש ברש"י.

(עוד יבא איה).

חנוך דוד ב"ר יחזקאל ז"ל גרינג'אסם אבד"ק לעגטשנא.

כבוד של תורה

(המשך)

(י) תולדת (כ"ו כ"ז) ויאמר אלהם יחזק מדוע באתם אלי ואספ־שנאתם אותי ותשלמוני מאספ־ם ויאמרו ראו ראינו כי ה' ד' עמך ונאמר חסי נא אלה בימותינו כינינו וביקר ונכרתם בריית עמך, יל להסמיך על זה שאמרו ראו ראינו כי ה' ד' עמך מה דאיתא בגמרא בפרק המפקיד דף ל"ה ע"א מאי שנא לזה דמהימן ל' לחלוט ומאי שנא חלוט דלא מהימן ל' ללוה לזה מקיים ב' בחלוט קומת ישרים הנחם חלוט מקיים ב' בלוה וסלק בוגדים ישרים וברש"י לזה מקיים בחלוט, מקרא זה קומת ישרים הנחם אם לא שאדם נאמן הוא לא היו מעשירין אותו מן השמים שנאמר קומת ישרים הנחם, והכי נמי אמרו לו שמוה שראו שהשי"ת עמו והללחמו הוא למעלה מהטבע הוא לאות נאמן שבדבר המריבה שרנו עמו. ה' הדרק עמו שהרי מעשירין אותו מן השמים ובודאי אדם נאמן הוא כהגמרא ורש"י בג"ל וליכא מירי דכחובי בכחובי דלא רמיזא באורייתא כחעניית ע' ע"א.

(יח) ויצא (לי"א א') וישמע את דברי בני לבן לאמר לקח יעקב את כל אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה, יל להסמיך על לשון הכבוד הזה שאמרו ולא אמרו העושה הזה מה דאיתא במס' טירובין פ"ס סע"ב נבי בוגיים בן בוגיים דמי אחא לקמי' דרבי אמר להו פנו מקום לבן מאה מנה אחא איני אחרינא אמר להו פנו מקום לבן מאתים מנה אמר לפניו רבי ישמעאל דרבי יוסי אביו של זה יש לו אלף ספיות בים וכנגדן אלף עיירות ביבשה אמר לו אל תשגרו בכלים הללו לפני וברש"י בבגדים הללו שאינו נראה עשיר כל כך, רבי מכבד עשירים ר' עקיבא מכבד עשירים כדדרש רבא בר מרי (תהלים ס"א) ישב עולם לפני אלקים חסד ואמת מן יגלורו אימתי ישב עולם לפני אלקים בזמן שחסד ואמת מן יגלורו וברש"י אימתי ישב עולם, בזמן שיש בו עשירים שגומלין ומזמין מזונות לעניים והם יגלורו, מן, לשון מזונות, ומדוכידה מרס לשון זה יש רמז דלריך לכבד עשירים כמו שטעו רבי ורע"ק, כמבואר בגמרא בג"ל וליכא מירי דלא רמיזא בה, ובפשטות לפי שמן העשירות קמשך כבוד לאדם שדריך הוא לכבדן שמלפין לקבל מהם טובות נקראת העשירות גם בלשון זה וע' ברש"י.

(יט) שם (ל"ב) נגד אחינו הכר לך מה עמדי וקח לך, לכאורה יקשה מה רבותא הוא זאת שיקח הוא את שלו מה שימלא אללו וג"ל להסמיך על זה ההלכה המבוארת בשו"ע חו"מ סימן קל"ג ריש הלכות חזקת מטלטלין סעיף א' כל דבר המטלטל שהוא ביד האדם בחזקת שהוא שלו אשילו אם יביא המערער עדים שהוא שלו ואומר לחזוק הפקדתי לך או השאלתי לך נאמן העומק לומר אמה מזכרו לי או נחמו לי במתנה כו' ע"ש ובבית יוסף שם כתב הרב המגיד פ"ח מהלכות טוען זה מפורש בהרבה מקומות בחלמוד ומס' פרק חזקת מ"ס ע"א ופרק כל הנשבעין מ"ו ע"ב, ובשו"ע שם סעיף ה' במה דברים אמורים שהמחזיק נאמן בדברים שאינם עשויים להשאל ולהשכיר כו' ובסעיף ו' במה דברים אמורים שבדברים העשויים להשאל ולהשכיר נאמן המערער כשטוען השאלתים או השכרתים

לך אבל אם טען גנובים הם ממני אינו נאמן וע"ש. הרי לך דברברים שאין עשויין להשאל ולהשכיר נאמן המוחזק לומר אחת מכרתו לי או נתת לי במתנה ואפילו דברברים העשויין להשאל ולהשכיר כשטוען גנובים הם ממני אינו נאמן המערער דכיון שהוא טוען גנובים איחרת לי חוקה דעשויין להשאל ולהשכיר שהרי הוא אינו טוען כן ולכן חיישין שמה מכרן או נתן לו במתנה ובמחלוקת הכא שחשדן לכן בגניבה המרפס וא"י מולא איזה חפץ שלו הוי כטוען גנובים הם ממני שהרי נחשדו אללו על הגניבה ואפילו דברברים העשויין להשאל ולהשכיר נאמנין לומר שמכר להם או נתן להם במתנה ואפילו אי תימא דלא הוי כטוען גנובים הם ממני על שאר הפלים טכ"פ דברברים שאין עשויין להשאל ולהשכיר נאמן כל אחד לומר שהוא שלו אפילו יש טעם למערער שאלו הפלים הם שלו כמבואר בשו"ע הנ"ל ואמר יעקב אבינו בדרך קנס שלא יהיו נאמנין לומר שמכר או נתן במתנה ומה שיכירו שהוא של לכן יקח לו וזהו הדין הרבוע וממילא נשמע מזה שכל דבר המוטלעל שהוא ביד האדם נאמן לטעון עליו שהוא שלו ויש סמיכות כל דבר מזה לדין הג"ל וליכא מירי דלא רחיצא באורייתא דכולה בה.

(כ) שם (ליט) טרפה לא הבאתי אליך אכני אחטנה מירי חקשנה גנובים יום וגנובתי לילה, וברש"י גנובתי יום או גנובתי לילה הכל שלמתי גנובתי כמו (איכה א') רכתי בגוים שרתי במדינות כו' וברמב"ן סוף פסוק ל"ו ששילם שלא כדון ט"ס ולריך להבין מאי רבועא דיעקב הלא שמר בשכר ומחויב בגניבה כדון שומר שכר שחייב לשלם בגניבה ואבירה וג"ל להסמך על זה שהזכיר יעקב אבינו ששילם עבור הגנבת ביום או בלילה מה דאיתא בשו"ע ח"מ סי' ס"ג סעיף ב' שומר שכר חייב בגניבה ואבירה וי"א שאפילו שמר כדא"ו ונתן הכספים תחת הקרקע בעומק מאה אמה שאי אפשר לנגב משם אם לא על ידי מחילות או נס בעירנה דניימי אינסי ונגנבו או קפץ עליו חולי ולא יכול לשמרה וכל כיוצא בזה חייב ואפילו הקיפו חומה של ברזל ואפילו אם אילו ה"י שם לא ה"י יכול להגיל חייב בגניבה ואבירה אלא אם כן ה"י שם ולא ה"י יכול להגיל וע"ש בב"י ובב"ח דטעמא דמילתא דכיון דחייבה המורה לשומר שוכר בגניבה דקרובה לאונס אין חילוק בין שהאונס גדול בין שהאונס קטן כל שנגב באונס חייב אבל אונס ליסטים מוזיין היינו שבו"י ובהא פטר רחמנא שומר שכר והיא שיטת המוס' פרק הכונס דף ג"ז סע"א בשם ר"י ט"ס ובש"ך שם כתב והעיקר כהפוסקים דגניבה באונס גמור פטור שומר שכר וכך כתב רש"ל פרק הכונס סימן י"א וע"ש וע' בספרי באורך כו' ומהאי קרא יש סמיכות כדעת הפוסקים המובאים בש"ך שהרי גניבת לילה הוי אונס גמור דאפשר שינה נפלה עליו באונס ויכול להלדיק את נפשו בזה ובכ"ז גנובתי יום וגנובתי לילה הכל ה"י אחד לך אע"פ שעל פי היושר יש ג"מ בין גניבת יום לגניבה לילה ושמע מזה דכל ט"ס פטורין על הגניבה באונס גמור ובה דיוק לשון גנובתי שכתבה המורה שרק הוא ה"י לריך להשלים חסדון גניבה כזאת ולא שאר שומרי שכר ולדעת המחבר הג"ל דמורה דאם ה"י שם ולא ה"י יכול להגיל פטור בגניבה ואבירה וע"ש בט"ז יתפרש גנובתי שאפילו אם אני הייתי אלל הגניבה ולא יכולתי להגיל שלמתי אע"פ שאר שומרי שכר פטורין בזה

ולא לחסד נכחיה הו"ד של נטנתי כי כל אומיות המורה ספורות הן ואין בה אמת
יתירה שלא תרמוז לאיזה דבר ויש סמיכות כל דבר להסלכות הללו במורה והכל
נמצא בה.

(כא) שם (ל"ב א') וישנם לבן צבוקר וינסק לבני ולבנותיו ויכרך אחסד ודקדקו
לאיזה לורך הוכירה המורה כמו רכשל לבן וי"ל דאפשר להסמך על זה מה דאיתא
בחס' מגילה ט"ו ע"א וא"ר אלעזר אמר רבי חנינא לעולם אל תהי ברכת הדיוט
קלה בעיניך שהרי שני גדולי הדור ברכו שני הדיוטות ונחמיה בן ואלו הן
דוד ודניאל דוד דברכי' ארונה דכתיב (שמואל ב' כ"ד כ"ג) ויאמר ארונה אל המלך
וגו' דניאל דברכי' דריוש דכתיב (דניאל ו' י"ז) חלקך די אלה פלח' ל' במדריא
הוא ישו"בין, ובמהרש"א יש לעיין בזה וכי משום דה"ל ניזול דניאל נמא דברכה
דריוש עשה לו ואימא דלדקדקו של דניאל גרמה לו כמ"ס וכל חבל לא השתכח
ב' די הימן באלקא וי"ל דלהכי אשמיטין קרא דאמר ל' הוא ישו"בין דזה נמי
גרמה לו, וכמו כן הכא מזה שסיפר הכתוב ברכתי י"ס סמיכות כל דבר לכרת
הדיוט שלא חסא קלה בעיניו כהגמרא דמגילה הנ"ל וליכא מיד דכחובי כמכובי
דלא רמיזא באורייתא כהענין ט' ע"א.

(כב) וישלח (ל"ג י"א) קח נא את ברכתי אשר הובאת לך כי חנני אלקים וכי
יש לי כל, וי"ז שכתובת וכי נראית כי תורה ומשמע שהם שני דברים וי"ל להסמך על
זה מה דאיתא בחס' שבת דף כ"ה ע"ב ח"ר חיוו עשיר כל שיש לו נחת רוח בעשרו
דברי ר' מאיר וע"ס מה דאמרי רבי טרפון ור' עקיבא ור' יוסי וברש"י נחת רוח
בעושרו, שח' בחלקו אם מעט אם רב וע"ס במהרש"א ובסמ"א דמתניין דאבות
רש' פ"ד הוא כרבי מאיר דמתן בן זומא אומר כו' חיובו עשיר השמח בחלקו
שנאמר (תהלים קכ"ה) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה
וטוב לך לעולם הבא ובתיספות יום טוב כתב ועשיר השמח בחלקו ולא נכלל להון
ונמצא פוגה כל ימיו לעבודת שמים והיינו נמי השכל וידוע אומי ולפיכך נאמר
אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ואמרו בפרק קמא דברכות דף ח' גדול
מי שנהנה מיגיע כפו יותר מירא שמים וגו' וזה גם כן מזה הענין בעלמו שאם
הוא ירא שמים ואינו מסתפק ונכלל להון לא יהי פניו לעבודת הש"י עכ"ל
ובסמ"א חמיר דף ל"ב ע"א בהשאלות ששאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הגב
אימא אמר להם אידין מחקרי עשיר אמרו ל' חיובו עשיר השמח בחלקו, הרי לך
דמי שיש לו מדת הסתפקות הוא נקרא עשיר שהוא בלב שמת חמיר מולל וזהו
כי חנני אלקים בעשירות וגם יש לי כל שהוא מדת ההסתפקות דהוי כמו שיש לי
כל בשלימות בלי מחסור שהוא עשירות דמשנה דאבות הנ"ל ולזה ירמוז הו"י של
וכי ואין יחור אמת בתורה הקדושה והכל נמצא בה.

(כג) שם (ל"ד י"ג) ויעטו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו וגו' מזה
הסקרים הכתוב את שכם לפני חמור אביו והלא חסובתם היתה לשניהם ביחד יהי'
תכלן כדמות סמך למה דאיתא בעמוד האחרון דברכות ואמר רבי אבון הלוי מאי
דכתיב (תהלים כ') יענך ד' ביום צרה ישנך שם אלקי יעקב אלקי יעקב ולא

אלקי אנרסם וינחם חלאן לכסל הקורס שיכנס בעובי של קורה וברשי כלומר
יעקב שלל הכנים שלו ופחד בגירולס יבקש עליהם רחמים וע"ש במהרש"א ושם
ה' בעל הקורה בדבר זה שה' חפץ בנח יעקב וירמוז ההקדמה דשם לחמור אביו
לכנמחא הואם וליכא מירי דלא רמיזא בה.

כד) מקץ (פסוק ה') ויהי בבוקר ותפעס רוחו וישלח ויקרא את כל
חרטומי מלרים ואת כל חכמי ויספר פרעס להם את חלומי ואין פחד. אותם
לפרעס, וברשי פותרים היו אותם אבל לא לפרעס שלא היו קולן נכנס באוזניו
ולא ה' לו קורה רוח בפתרונם שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד שבע בנות
אתם קוצר, ובמדר' שם היו פסרון הפרות ופתרון השכלים ה' ששבע אפרכיות
יכנסו ושבע אפרכיות ימרו בו ע"ש מזה שהרגיש פרעס שאין פתרון אתם אפילו
פתרון האפרכיות שהוא מענין המלוכה בירא' הוא מרלב יודע מרת נפשו היתה
לו עדיין פשימת רוח עד שפתח לו יוסף הפתרון האמיתי ואפשר להסמך על זה
דבר הלכה דאיתא בפרק יוס הכפורים דף פ"ג ע"א על המשנה חולה מאכילין
אותו על פי בקיאיין ח"ר ינאי חולה אומר לריך ורופא אומר אין לריך שומעין
לחולה מיט לב יודע מרת נפשו פשיטא מהו דמיא רופא קים ל' טפי קמ"ל
ושם איתא מר בר רב אשי אחר כל היכא דאמר לריך אני אפילו איכא מאה
דאמרי לא לריך לדידי' שמעינן שנאמר לב יודע מרת נפשו חנן אס אין שם
בקיאיין מאכילין אותו על פי טלמו טעמא דליכא בקיאיין הא איכא בקיאיין לא
הכי קאמר כמה דברים אמורים דאמר לא לריך אני אבל אחר לריך אני אין שם
בקיאיין כלל מאכילין אותו ע"פ טלמו שנאמר לב יודע מרת נפשו וברשי אין שם
בקיאיין, כלומר אין בקיאותן כלום ואיפסוק להלכה בשו"ע או"ח סימן תרי"ח סעיף
א' ע"ש ומהיבט לפרעס שנראה ללא לורך ובא הכתוב ללמדנו כזה שלא פתרו
חלומותיו כיאות שה' נחשב על לבו כי הלב הוא מרגיש בדבר כהפסוק הנ"ל
וכן כשיספר את חלומי ליוסף כתיב בפסוק כ"ר ואומר אל החרטומים ואין מניד
לי הלא לי מורה שלא נכנסו דבריהם באוזניו ובפסוק ט"ו אחר סחם ופחד אין
אותו כי לא נחשב אללו פתרוןם לבלום בעבור הרגשת הלב ומשום הכי לענין
יוה"כ כי אחר החולה לריך חלין בלב יודע וע"ש דלהקל דוקא אמרין הכי
אבל לא להחמיר וחלין דהאי דאמר אין לריך מוכחא הוא דנקט ל' פירוש שעות
מחמת חליו ולא משום דלכ יודע וע"ש כל החילוקים בשו"ע שם, והפסוק הזה
הוא במשלי י"ד ויש רמו בחורה לזה שלבו של האדם יודע ומרגיש שהרי פרעס
הביט על זה ולא קיבל דבריהם כלל וממילא חלין להקל לענין יוה"כ מטעם זה
ולכא מירי דכחובי דלא רמיזא באורייתא כהענין ט' ע"א.

(עוד יבא ה"ה).

חנוך רודר ב"ר יחזקאל ז"ל גרינגלאם אבד"ק דענטשנא.

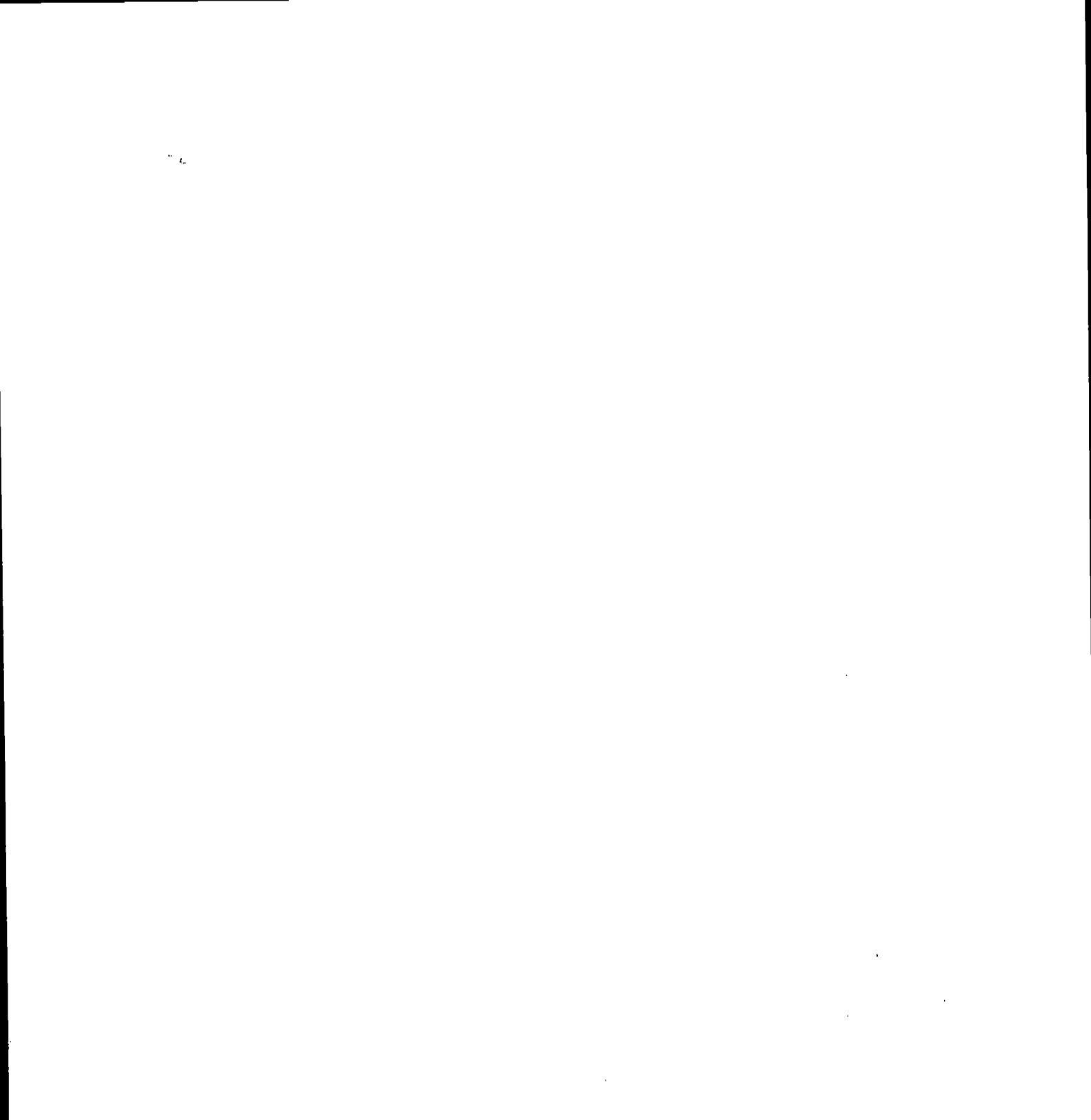
מנשה גראסבערג
ראשונים

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן

מהדורא תליתאה

הוסיף לחוברת ג'

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן

מהדורא תליתאה

בראשית

(א ו) מיא דלעיל בקובתא דרקינא, (תענית ח:) מאי פלג אלהים מלא
מים (תהלים ס"ה י') תנא כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאים,
וכן תרגומו מן קובתא דאלהא דבשמיא. נראה שזה לדעת ר"י כל העולם
ממים העליונים הוא שותה (שם טז), ולקמן (ב' ו') ואד יעלה מן הארץ,
ת"י וענן יקרא הוה נחית וכו' ומלי מיא מן אוקיינוס והוד סדיק מן ארעא
ומחית מטרא ומשקי ית כל אפי אדמתא, נראה שזה לדעת ר"א, כל העולם
כדור מימי אוקיינוס הוא שותה? פירש"י ממים של מטה ולא ממים של
מעלה שנאמר ואד יעלה מן הארץ ששתה בארץ ועלה, ובפרקי דר"א (פ"ה)
הביא דעת שניהם, פעמים המטר יורד ממים העליונים ופעמים העבים שואבים
מים מן התהומות דהיינו ממי אוקיינוס שהן מים תחתונים.
(סס טז) לישן תליתאי ואודערות, (חולין ס:) לכי ומעטי את עצמך,
לישן תליתאי נמצא בת"י (ויקרא ט' ב', י"ט ט"ז) (בראשית מ"ט כ"ג),
רש"י (ערכין טו:) זה לשון הרכיב שהיא שלישית בין אדם לחבירו לגלות
לו סוד, ותוס' שם ואני מצאתי כתוב לישנא תליתאי שהקיפה הקב"ה אחת
של עצם ואחת של בשר, והוא שלישי בתוכה.
(סס טז) לויתן ובר זוגיה וכו', (ע"י ב"ב ע"ד:).
(סס טז) דאיתבריו ביום תנין לבריית עלמא (פדר"א פ"ד) בשני ברא
הקב"ה המלאכים, (ובפ"ג שם) שמנה דברים נבראו ביום שני ומונה וסופר
הבאר וכו' המזיקין, ולא חשיב המלאכים?
(סס טז) וקרם עלוי מושכא ומלי יתיה בסרא ואדמא, מקורו בספוק
עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תשככני (איוב י' י"א) וע"י מהדורא
קמא.
(כ ז) ויכל אלהים ביום השביעי, בספר יצירה (פ"ד משנה ד') לפיכך

חבב שביעי תחת כל השמים, הר"מ בוטריל וד"ר ולפיכך חבב הבורא ית' את יום השביעי ר"ל יום שבת שהוא שביעי שנאמר ויכל אלהים ביום השביעי, ומלת ויכל הוא לשון חבוב כתרנום ירושלמי שמתרגם וחמיד, ולכונה זו אנו אומרים בתפלה שבת חמדת ימים אותו קראת. ועוד ויכל נגזר מן ותכל דוד המלך שפירושו ותכל נפש דוד והוא לשון חשק ותאוה ע"כ, וכבר כתבתי במהדורא קמא שלא נמצא תרגום ירושלמי זה לפנינו, ובמדרש נשא (ריש פ"י) שוקיו עמודי שש, זה העולם שנשחוק הקב"ה לבראתו כמה דתימא ועלי חשוקתו ומנין שכן הוא אומר, שנאמר ויכלו השמים והארץ ואין ויכלו אלא לשון תאוה שנאמר נכספה וגם כלתה נפשי.

(ס"ג) ועתיד למעבד, ואולי פירושו אחר כלות ששת אלפים שנה יברא ה' עוד עולם חדש וכן לעולם וזהו לעשות ועתיד למעבד, עי' ב"ר, ונמצא בכתבי האר"י שהבריאה של עכשיו הוא פעם שני, או הכוונה כפי הראב"ע השרשים שבכל המינים שנתן בהם כח לעשות דמותם, ר"ל אמרו אשר ברא אלהים לעשות מורה שהשם ית' נתן כח ביסודות תולדות המינים מאז לעשות כמוהם ולא יצטרכו כל זמן לבריאה.

(ס"ד) ומלי מיא מן אוקיינוס וכו', (מנחות טז:) חז"ל שירדו בעבים וכו', פרש"י שירדו בעבים עם המטר כששתו העבים באוקיינוס בלעז ספינה מליאה חטין, זה הוא רק לדעת ר"א כף העולם כולו מימי אוקיינוס הוא שותה (תענית ט:) ותוס' שם דעל ידי נס ירדו בעבים, ועי' בהערותי (לעיל א' ו') ואגב בתוספתא של תרגום הובא ברד"ק (מלכים ב' ד') וז"ל, וכד אתרחיש לה ההוא ניסא אמרה ליה לנביא דה' אית ערי עשור, מהאי מישחא או לא, אמר לה בעליך זון נביא דה' במילתא דליכא עליה עשורא ואף את לית ער משחך עשור דמן ניסא הוא עכ"ל, ונראה שספק זה היה ראשה אם השמן הי' בדרך נס או דרך הטבע, וספק זה ג"כ בענין חז"ל שירדו בעבים כפירש הר"ת, ועי' בספרי הקטן שו"ת, לבני מנשה" סימן י"ח, ובת"י (שמות ל"ה כ"ז) וענני שמיא אזלי לפישין וכו'.

(ס"ה) ולא אמתינו ביקריהון (ב"ר פ"ח) שלא המתינו בשלותן, (ג' ו') וחמת אתתא ית סמאל מלאך מותא, ודחילת, פרקי דר"א (פ"ג) ראתה מלאך המות שבא כנגדה אמרה אולי עכשיו אני מתה וכו', ולא הזכיר שם סמאל, ובמדרש סוף ברכה, סמאל צא והבא נשמה של משה, ובוהר (סוף פ' תצא רפ"ב) כד קב"ה נחית לשלטאה על עץ הדעת טוב ורע, דאיהו טוב מטטרון, רע סמאל שר (שד) מלכא דשדים, מטטרון מלאך מלכא דמלאכים וכו', ועי' תוס' (יבמות טז:) ד"ה פסוק, ובתוספת זוהר (ש"ח) ואם לא זכה דסמאל תנינא מלאך המות וכו', ומה שת' ודחילת וידעת ארום טב, ר"ל אף שראתה המה"מ ודחילת, בכל זאת ידעה כי טוב העץ למאכל ולקחה ואכלה מפירות האילן ונתנה גם לבעלה.

(ס"ו) ירושלמי ברם יהוי אסו לבנהא דאתתא ולך חויה לא יהוי אסו, ברם עתידין הינון אילן לאילן למיעבד שפוייתא וכו', ביומוי דמלכא

משיחא, פירש לעתיד לבא הכל מתרפאין חוץ מנחש (סדר סיכ) ובסוף
ביומא משיחא, שלא יהי יצר הרע עוד שולט באדם ואז יהי שלום
בינו ובין האדם, והמפרש פי' הכל ענין אחד לא נכון.

(ס' טו) עצבונך והרנך בערוך ערך עד ז' ת' צערייכי ועדוייכי,
ת"י ועידונייכי, וכן במתורגמן, ולפנינו חסר תרגום ירושלמי על פסוק זה.
(ס' טז) מן משך חיויא וכו', חלף שופריהון דאשתלחו, פד"א (פרק
כ') מן העור שהפשיטו הנחש עשה הקב"ה כתנות עור כבוד לאדם ולעזרו,
(ושם פי"ד) מה היה לבושו של אדה"ר עור של צפורן וענן כבוד מכוסה
עליו כיון שאכל מפירות האילן נפשם עור צפורן מעליו וראה עצמו ערום
ונסתלק ענן הכבוד מעליו, וכן ת' בפסוק ז', ומה שכתב הראב"ע אחרים
אומרים כי יש בהמה בדמות אדם והשם צוה ונפשם עורה, בלי ספק כיון
למאמר י"א או לת"י, אבל יש שנוי גדול עד שיש לתלות שהיה לו מקור
אחר.

(ד ט) איתא ונפוק תרוינן לברא, וכן בירושלמי, הרמב"ן כתב על
דעתי שהוא דבק עם ויהי בהיותם בשדה, כי אמר לו נצא השדה והרנ
אותו שם בסתר, וחידוש שלא הביא כאן את הת"י והרמב"ן בפירוש על
התורה הביא איזה פעמים תרגום ירושלמי.

(ט' טו) במהדורא קמא הרד"ק בפירושו על התורה ותרגום ירושלמי
ולשת לחוד הוא אתיליד בר וקרא ית שמיא אנוש ביומוהי הא שרו בני
אינשא למפלח פולחנא נוכרהא ולמכני יתהון בשם מימרא דה', ולפנינו חסר
ירושלמי זה, ותמה שם הרד"ק ובאמרו לחוד כי הוא לבדו נתקיים לו הורע
ולא לקין ולהבל אבל תימה הוא איך עשה מן הרבוי מיעוטי וכו', ויפה
העיר הרב חיים העליר במ"ע העברי (שנה י"א גליון כ"ג), כי מלת "לחוד"
מלבד הוראתה, רק"י יש לה עוד הוראת, גם"ע (ויקרא כ"ו מ"ד) ואף גם
זאת ת"י ולחוד, (דברים ז' כ') וגם את הצרעה ת"י יונתן ולחוד.

(ה כד) ארום איתנגיד, כן תרגום ירושלמי, כמו חלש ואיתנגיד (פסחים
ג) פרש"י גוע ופרחה רוחו, והוא ענין מיתה בנשיקה, ולא סבר כת"י הנוך
זה מטטרון.

(ו יד) קיסין קדרונין כן צ"ל, וכן בירושלמי דאעין דקדרינון, (ב"ר פי'
לא) תיבותא דאעין דקדרינון, והמפרש יונתן פי' עץ של הרי אררט, כי
תרגום של אררט קדרון, וזה טעות כי על אררט תרגומו קדרון, קדרון לחוד
וקדרון לחוד.

(יא א) בלישן קודשא הוו ממלכין, דאתבריא ביה עלמא מן שריא,
תנחומא (נח י"ט) הלשון הראשון היו מדברים בלה"ק ובו בלשון נברא
העולם, ולא ת' כאן בלישן בית קודשא כמו בשאר מקומות (לקמן ל"א
מ"ז, מ"ה י"ב).

(ס' ל) לית לה וד', וכן ת"א, והירושלמי ת' לא הוה לה בר, כדרשת
ר' דוי, אין לה, הוה לה (ב"ר ל"ח).

(י"ז י"א) ומסו לנחרא וגליאו בשריהון, במנחת יהודא עתה במדרש דעברת נחרא וגלחת שוקה, ומתוך כך הכיר בפייה, ובמדרש תנחומא עמדו על היאר, ראה בבואה של שרם באותו נהר כחמה זורחת, זה שפי' רש"י עכשיו הכיר בה ע"י מעשה.

(י"ד ה) תקיפא דבהמתא וכן ת"א, פי' הנ"ל גבורים מעיר בהם, והירושלמי ת' זויתניא די בהון, וכן ב"ר זויתניא דבהון, כמו בהם, פי' המ"כ בהם בקמץ כמו בסגול, והמלה זויתניא הוא כמו זויתני י"ז עולם (ר"ה יא) וערוך זיו מביא ת"י זה.

(ס"ט י) מליין חימרן, רש"י בפי' המדרש בורות מלאים חומר כדי שיפלו בהם שונאיהם העולם כנגדם.

(ס"ט יג) ורכב עילוי תיבותא, (בובחים קיג:) בצדי תיבה קם עוג וניצול, ובפרקי דר"א (פכ"ג) שישב לו על עץ אחד מן הסולמות של התיבה, ורש"י (נדה סא) שברח לא"י היינו למ"ד לא ירד המבול בא"י.

(ס"ט יד) אליעזר בר נמרוד (פדר"א פטו).

(ס"ט כד) הלא לית לי רשו, בכלא ארעא, בידקס ישעיהו הוסיף טעות על טעות, ופירש מפורש, בכלא עלמא, וע"כ נסתרה הכונה ממנו, והיא נוסחא מוטעת וצ"ל, בכלא עדאה" וכן הוא הנוסחא בדפוס אמשטרדם ובדפוס באזיליאה, והוא ת' של השלל (במדבר ל"א י"א).

(טו י) וסדר פסגא דחד כל קביל חבריה, באורי אונקלוס כתב אינו מחזור כי פסגא דחד משמעותו של אחד ולא של כלל, ובתרגום ירושלמי, ושווי גבר פסגיה לקדמות חבריה" תרגם הכתוב לגמרי כצורתו (ועי' קדושין מט.) ולשון הירושלמי אין לו הבנה כי בארמית, גבר" משמע, איש" דוקא, ויהי' הטעם לפי הלשון שנתן כל איש חלקו לפני חבריו, ונראה שהתרגום הזה נשאר שריד מן זמן מוקדם שתרגם עדיין לפי המלות, כיוצא בו, ריח גיחח לה, (ויקרא ו' י"ד) בתרגם ירושלמי, ריח דרעוא לשמא דה" ולא נאמר מלהגשים כאונקלוס ויונתן על נביאם, ועוד אשר נשאתי את ידי (שמות ו' ח) הביא המתורגמן בשם תרגום ירושלמי דארעמית ית ידי, ולפנינו חסר ירושלמי זה.

(ס"ט י"א) בת"א ונחת עופא על פלגיא וצ"ל על פגליא לשון פגול, אבל בתירו תרגום פלגיא, והתרגום עם ג"ל הגירסא נכונה פגליא וחיידוש שלא העיר כלום.

(ס"ט יג) חלף דלא הימנת וכו', ארבע מאה שנין, טעם המספר הזה בגלות מצרים כתב הבחיי לא נודע, ואחד ממפרשי התורה אין מגיד ואין משמיע בזה דבר. במדרש לקח טוב, מנין במ"ה ב"ש מ"י ה"צ, תחת ב' ש' תחת מ' י' תחת ה' צ', הנצרפין שי"ץ הרי ארבע מאות, ופי' שם בהערות, ר"ל בחילוף א"ת ב"ש אותיות במ"ה בא"ת ב"ש היא שי"ץ והוא בגימטריא ד' מאות.

(ס"ט יד) במאתן וחמשין מתן, ומן בתר כן יפקון לחירותא בנכסינ

מגיאין, שעל הים לקו חמשים ומאתים כר"ע, ומה שח' ומן בתר כן, דעיקר
הזירות גלות מצרים היה בים, וכן ביזת הים שהיו בוזזים כסף וזהב ואבנים
טובות ומרגליות ע"י מדרש לקח טוב פרשה בשלח, ומה שפ"י המפרש יונתן-
שבמצרים ידונו בר"ן מכות קודם שיצאו דס"ל כר"ע, זה טעות.

(יח כח) ירושלמי כלייה עבדו, גמירא אינון חיבין, דרש המלה כלה,
כלה וכלה, ובמדרש כלייה הן חיבין.

(יט קז) ואשתהי, וא"ת ואתעכב, וחד ענין הוא, הרמב"ם בפירוש
המשנה סוף מס' סוכה ותרגום ויתמהמה, ויתעכב.

(כ יח) ירושלמי ומסרוד טרוד, סגר עליהם המדבר (שמות יד ג) ת"י
וירושלמי טרד.

(כא ט) מנחך לפולחנא נוכראה, וכן ת"י וירושלמי על פסוק ויקטו
לצחק (שמות לב ו'), והוא עפ"י דרש ר"י אין הלשון הזה של צחוק אלא
ע"ז וכו', (מד"ר פ' נג), ומה שהוסיף ונחין לה' ? ענין שיתוף, או בביתו
של אברהם נחין לה', וע"י ת"י (בראשית ד' כ"ו).

במדרש שם ראה את ישמעאל בונה בימסיות וצד חגבים ומקריב
עליהם, וכעין זה אמרו (בסנהדרין קג:) אטון העלה שממית ע"ג המזבח,
אבל רש"י פ"י שממית קורי עכביש שבטל עבודה מכל וכל עד שארגו
עכביש קוריהן ע"ג המזבח, וכן פ"י הערוך ערך סממית בטל העבודה והיה
הרב ועלו עליו סממיות.

(כב י) ונסיב ית סכינא, ובל"מ שכינ' בש"ן הוא כמו שכינ' בסמ"ך
(משלי כג ב) ושמת שכינ', והתשבי כתב ואולי סכנה גזור מלשון סכינ', וכן
אומרים משל הדיוט סכינ' ביד שוטה סכנה, ורש"י כתב טעם שקורין לסכינ'
מאכלת, על שם שאוכלת את הבשר כמה דתימא (דברים ל"ב מ"ב) וחריבי
תאכל בשר, ושמכשרת בשר לאבילה, (במ"ר פ' נ"ו) למה נקראת סכינ' מאכלת
לפי שמכשר אוכלים. בערוך ערך מאכלת שמכשרת את האוכלים, וקורין
למאכלת בלשון משנה חלף (מדות פ"ד ז') בית החליפות ששם גונזים את
הסכינים, ופירש הר"ב שכן בלשון רומי קורין לסכינים הגדולים חלפים,
ורש"י (יובא לו) סכינ' קרוי חילוף בלשון ערבי, וי"א שהוא לשון מקרא
(עזרא א' ט') מחלפים תשעה ועשרים. מהר"י וויל וכתב סכינ' של שחיטה
נקרא חלף על שמחליף הבהמה מחיים למיתה, וכן כתב התשבי, אך ע"ז
הל"ל לקדוה מחליף דחליף משמע שהסכינ' עצמו מתחלף?

(כג ט) ודברו מלאכי מרומא ית יצחק וכו', בזה מתורץ שלא הזכיר
יצחק, במ"ר, וישב אברהם אל נערי ויצחק היכן הוא, שלחו"י אצל שם
ללמוד ממנו תורה, ולא הזכירו מלאכי רומא.

(כד כח) קמאל רב קסומיא דארמאי (במ"ר פנ"ז) הוא לבן הוא
קמאל ולמה נקרא שמו קמאל שקם כנגד אומתיו של אל, ובת"י (במדבר
ל"א ח') לבו הוא בלעם הקוסם, ובידלקוט הוא בלעם הוא קמאל.

(כד כ"ה) וגברא הווה ממתינ לה. וכן ת"א שהי בה. והמפרש פשון שתייה אי אפשר שאין אל"ף. נופלת בלשון שתייה. רש"י ורשב"ם והראב"ע. ואגב אורחא (חולין ע"ה) משתא הוה שתי ושתי פירש"י שותה מים היה (ובשבועות מ.) פירש"י משתא הוה שתי ר"ל מיה בבי מדרשא. ובספר יאר, פי' הראב"ד מלשון שותא שהוא דבור. כלומר חלק עמו בדברים טובים ולא היתה נוחה דעתו בר"י ולא רצה לדבר עמו עתה. ולדעת פי' הראב"ד נכון הא (מגילה כ"ח) בתי כנסיות ובתי מדרשות וכו' ואין שותין בהן כך הגירסא ברמב"ם (ה' תפלה פ"א ה"ו) וחכמים ותלמידיהם מותרין לשתות בהן מדוחק. א"כ ודאי ר"ל לא שתה מים בבתי מדרשא בפירש"י.

(סס ל"ה) וחשיב לבן דהוא אברהם. (ב"ר פ"ס) שהיה קלסתר פגיו דומה לו.

(כס ג) תגרין ואמפורין ורישי אומין. בערוך ערך אמפורין וז"ל ולטושים ולאומים תרגום אמפורין ורישי אומין וכן (בב"ר פס"א). גראה שלפני הערוך היה הגירסא במדרש כמו בת"י אמפורין (ושם) אע"ג. דאינון מתורגמין ואומרים תגרין לופדין וראשי אומין כלהון ראשי אומות הן. וכוון להתיי. ולא כמו שהוא כתוב בשאר דפוסי' במ"ר. דאנן מתורגמין ר"ל בתרגום בבלי. דהא בת"א השמות האלו ראשי אומות הן. ועי' בג"ל ובפירוש רש"י על המדרש.

(סס ח) ושבע כל טובא וכו'. כפי' הרמב"ן שראה כל משאלות לבו. ולא כמו בשאר האנשים אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוותיו בידו.

(סס ככ) ואולת לבי מדרשא דשם רבא למבעי רחמין וכו'. כפירוש הרמב"ן דרישה אצל ה' רק להתפלל, כמו חנה. ועלי ברך אותה. ועי' (ב"ב קטו:).

(סס כז) ומשמש בבית מדרשא דעבר. תבע אושפן מן קדם ה" וזהו תרגום של דרש אלהים (שמות י"ח ט"ו). ובמדרש שני אהלים בית מדרשו של שם ובית מדרשו של עבר כפירש"י.

(כו ג) האלין וכן ת' (ויקרא י"ח כ"ז). כפירש"י. האל" כמו האלה. ובפסוק (ירמיה י' י"א) כדנה תימרנן להון וגו' ומן תחות שפיא אלה. בהקדמת ספר הזהר (ט). וז"ל והאי קרא איהו תרגום בר. ממלה דסוף קרא וכו'. וכן הסתורגמן כתב תמהתי איך לא. אמר אלן. (ובעזרא ה' טו) אל סאניא כמו אלה ואין לו דומה בכל פשון תרגום. והרד"ק כתב "אלה" פשון עברי ולשון ארמי ג"כ מצאנוהו. "אלה" מאניא. וע"ד דרש מ"ר (פס"ד) הארצות האל קשות, כמה דאח אמר ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל י"ז י"ג). ד"א למח לא נאמר. האלה" אלא האל לומר מקצתן אני נותן דך וכו'. וכעין דרש זה איתא (יבמות כ"א). האל קשות מכלל דאיכא רכות וכו'. אל קשה ואלה קשה מאל. וגראה שקשה לבעל המדרש אם אלה קשה מאל כמה לא נאמר האלה. לכך אמר ד"א לכך נאמר האל חסר ה' ההוא למעוטי כלומר מקצתן אני נותן דך.

(סס י) מלכא דסיחד בעמא וכן ת"א. ובירושלמי חד ט"א. ואין זה ששמועות, אחד העם, ואולי צ"ל חד מלכא.
(כו יא) גבר שערן וכן ת"א, הגה ביו"ד (סי' רל"ד א') והחזי"ט (כתובות י"ג מ"ה) תרגום ירושלמי של איש שער, גבר בגר"ו וכבר העיר רי"ב כי לא נמצא ת"י זה, וכן הביא בקומץ מנחה, ומלשון זה נגזר בלשון חז"ל בוגרת. שהיא מלאה שער בסימניה.

(סס יג) עלי ועל נפשי, כענין ניתו עלי ועל צוארי (פסחים ח:)
פירש"י יהא עונש הזיקן דודאי לא יזוקי שהמצוה מגינה עליהם. כך אמרה ליעקב אל תפחד שיקלל דהמצוה דכיבוד אב ואם מגינה ובדודאי לא יקלל.
(סס כו) מן אדם קדמאי, רש"י (פסחים נ"ד:) וז"ל בגדו של אדם הראשון שהיו חקוקות של כל מין חיה ובהמה והוא נמסר למרד על כן יאמר כנמרוד גבור ציד (בראשית י' ט') ועשו הרגו ונטלו לפיכך היה איש ציד והן שכתוב בהן החטאות אשר אתה בבית, ואני שמעתי בגדיו של אדם הראשון היינו כתנות עור שהיו לו עכ"ל. ובתרגום ירושלמי לקמן (מח כב), וז"ל לבושיה דאדם קדמא נסיב יתיה. אברהם אבוי דאבא מן ידוי דנמרוד רשיעא ויהב יתיה ליצחק אבא ויצחק אבא יהב יתיה לעשו ואנא נסבית יתיה מן ידוי דעשו אחי לא בחרבי ולא בקשתי אלהין בזכותי ובעובדי טביא עכ"ל. ובפרקי דר"א (פכ"ד) הכתנות שעשה הקב"ה לאדם ולאשתו היתה עמם בתיבה וכשיצאו מן התיבה לקחה חם בן נח והנחילה לנמרוד וכו'. עשו ראה את הכתנות על נמרוד וחמד אותה בלבו והרגו ולקח אותה ממנו וכו'. ע"י ת"י כ"ה כ"ז, ודע לאלפים ורבבות מצאנו שינויים כאלה בדברי אגדה ממקום למקום. ואם באנו לדקדק עליהם ועל כיוצא בהם אין אנו מספיקים.

(סס נא) דימטון יומי אבלא דמיתת אבא וכו', המפרש יונתן כשיהיה יעקב אב"ל ואז לא יעסוק בתורה דמגני ומצלי אותו ואז אוכל לו, כל זה ופירוש לא נמצא שום רמז בתרגום, ואם הוסיף טעם מדעתו, גם זה אינו מחוור, שאבל שרי לעסוק בתורה בענין אבילות, ומגני ומצלי.
(כח יג) ואיטרדו כן מחיצתהון בגלל דגליין מסטירין דמרי עלמא כן צ"ל.
(סס יז) לית דין אתר חול, וא"ת אתר הדיוט, ומלשון הכתורגמן נראה שהיה לפניו גם בתרגום ירושלמי אתר הדיוט, ודע שבכ"מ שנמצא בתרגום המלה "הדיוט" איננו נופל רק על האדם ולא על דבר שאיננו בע"ח וכן בגמרא. (ע"י דברים כ"ה י"ג, ומ"ד) והג"ל כתב גם על דבר שאיננו בע"ח מנין לו? אם לא מתרגום זה, וקשה לי (בפסוק י"א) ת' וצלי באתר בי מיקדשא ובח חמן, א"כ ידע יעקב שהמקום קודש, וצ"ל שלא ידע שהמקום מכוון כל קביל תרע שמיא וכו', ולפי זה לשון "חול" אינו שולל כל מעלת קדושה לגמרי, ע"י ר"ב סוף פ"ק דכלים.

(סס כ) משפכיכות אדם זכאי וכו', במ"ר הוסיף מלשון הרע, ואגב אורחא, המנהיג ל"ו דפוס ברלין וז"ל ירושלמי דברכות כל ימיו של אותו

צדיק יעקב אבינו לא היה מצטער אלא על פנימי וחיצון. פי' פנימי המאכל שיורד פנימי לגוף, וחיצון המלבוש שהוא חוץ לגוף שנאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש עכ"ל, ובספרי הקטן חצי מנשה, בזה"ל כל ימיו של אותו צדיק לא נצטער אלא על פנימי וחיצון פנימי זה הלחם הנכנס בגסן וחיצון זה הבגד המכסה האדם בחוץ וזה שיסד רבינו שמעון הגדול חוקם הטרופים פנימי וחיצון, וירושלמי הנזכר לא מצאתי.

(כט יז) ירושלמי הוון רכיכין וכו', (במ"ר פ"ע) אמוראי דר"י תרגמו קודמיו ועיני לאה הוו רכיכין, א"ל עינוהי דאימך הוו רכיכין, ומהו רכות רכות מבכיה וכו'. כת"י, וכן דעת רב (ב"ב קכג.).

(סס כז) אשלים כדון שבעתי יומי משתיא דדא, וכן מצינו שבעת ימי המשתה בשמשון (שופטים י"ד י"ב) פרקי דר"א (פס"ז) ר"י אומר מנין אנו למדין שבעת ימי המשתה מיעקב. ובירושלמי (מ"ק פ"א ה"ז) אין מערבין שמחה בשמחה מן הדא מלא שבוע זאת, וממילא ידעינן שהירושלמי סבר שלמדין שבעת ימי המשתה מיעקב כר"י, וכן (שם פ"ז) ר"י אומר שבעת ימי האבל למדין מיעקב שעשה לו יוסף דבעת ימי האבל (בראשית נ"י) ובירושלמי (שם פ"ג ה"ה) מנין לאבל מן התורה שבעה ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולמדין דבר קודם לכתן תורה וכו' והפ"מ פי' בתמיה (ועי' חוס' מ"ק כ.) וקשה לי הא הירושלמי למד שבעת ימי המשתה מיעקב, וי"ל היכא דאיכא למילף מאחר מ"ת עדיפא טפי. ובמדרש תנחומא הקדום וז"ל ויעש לאביו אבל שבעת ימים מכאן שאבילות שבעת ימים ואמרי לה מכאן ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים (ויקרא ח' ל"ג) והרמב"ם (ה' אבל פ"א ה"א) אין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד וכו', אע"פ שנאמר בתורה ויעש לאביו אבל שבעת ימים ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, ומשה רבינו תקן להם לישראל ז' ימי אבלות וז' ימי המשתה, והכ"מ לא הראה מקור להרמב"ם והוא בירושלמי (כתובות פ"א ה"א), וכן כתב רש"י (נזיר ט"ז:) דעיקר אבילות אינו, אלא יום אחד כדכתיב (עמוס ח' י') ואחריתה כיום מר, אלא רבנן תקנו ז' דסמכו אקרא כדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולא הזכיר את הירושלמי שמשו רבינו תקן.

(סס ל"א) וגלי קדם ה'. ובת"א וחזא ה'. בספרי חצי מנשה כתבתי מצאנו בקצת מקדוקינות שמתוקן בהם וגלי קדם ה'. וחידוש שבעל ג"ל לא העיר שדרך אונקלוס לסלק ההגשמה כמו לקמן (פ"צ מ"ב) ראה אלהים, ת"א גלי קדם ה'.

(ל כ"א) ואיתחלפו עוברייה במעיהון וכו', (ברכות ט.) רב יוסף בשם רב, ועפ"י זה יסד הפייטן ביוצר ליום א' דר"ה עוקר להמיר בבטן אחות סילף דינה ביהוסף, כי בתחלה היה יוסף ניהן בבטן לאה, ובוה מתורץ קישית הראים על רש"י (לקמן מ"ו:) איך גשא שמעון לדינה אחותו מאב ואם ורש"י לעי"ל (כ' יג) אחותו מן האם מותרת לבני נח ולא מן האב ואם. אבל לדעת ת"י נחא שלא היתה אחותו רק מן האב כי לאה ילדה לדינה הלידה

היתה שלה אבל לא נצרה מטפה שלה. (כתנות אור) מכאן יש ראייה לענין הלכה באשה שהושיבו הרופאים בתוכה הכלי לידה מבתה אם מותרת לבעלה או דאסור משום ערות בתו.

(סס לה) בשקייא דמיא, ועי' בתרגומים לעיל (כ"ד כ') ואגב אעיר (פרה פ"ה ז') פי' הרמב"ם שוקת מקום מקושר יתקבצו בו המים, והקבץ ממנו שקתות המים, והר"ש אבן חלולה וכו' וכן כתב רש"י (שם), ובסקואות (פ"ד ה') מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלם, פי' הר"ש אבן חלולה שתחת צנור המקלח מים מן ההר והיתה נקראת, שוקת יהוא וכן פירש"י (יבמות טו). חזונו ע"י כל בעלי לשונות ולא מצאתי דבר מפני מה נקראת בשם, יהוא וכן בפרה (פ"ח יא) באר, אחאב, ועי' בריב שם, ול"י נראה על שם בעליה, כלומר כמו שוקת של יהוא, באר של אחאב.

(לא יט) נכסין גברא בוכרא וכו', תחות לשניה וכו', וכן הוא בפדר"א (פליג) ובערוך ערך תרף ב' הגירסא תחות ראשו, ובחיי הביא בשינוי לשון, והציוני בשם מגלה סתרים בענין נפלא ע"ש.

(לכ ו) ומכל מה דברין יתי אבא לית בידי וכו', כפירש"י אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ, זו אינו לא מן השמים ולא מן הארץ, עי' כ"מ (ה' מלכים פ"ט ה"א) ועי' (עירובין כז:).

(סס יא) ומן כל קישטא וא"ת ומכל טבון שאלה א"ת כל אמת קשוט ויש להבדיל בין אמת כלפי מעלה ובין אמת האמור בבני אדם כי חסד ואמת האמור בבני אדם הם שני דברים כד"א אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני נשואי רבקה עם יצחק מחמת שהיתה ממשפחתו, אבל לשלחה למקום יצחק חסד, וכן ועשית עמדי חסד ואמת לקבור יוסף את יעקב אביו אמת, אבל להוליכו למערה חסד, אבל חסד ואמת כלפי מעלה אחד, ונקרא אמת כי אמת וגנון לבורא עולם לעשות חסד ועוד אפילו הכי חסד הוא מאתו כי אם צדקה מה תתן לו, רי"ג מר ישראל, בספרי חצי מנשה.

(סס טו) גמליא נוקבן עם בניהון הוו תלתין, וז"ל פענח רוא גמלים מיניקות ובניהם שלשים, לא פרסם הזכרים מפני כי בלשון הקדש אין הפרש לשון בזכרון שמות הזכרים והנקיבות כי כלם יקראו גמלים דאין ענין לשון לומר גמלות כמו שיש בבקרים פרים ופרות, וכן בשאר המינים שיש הפרש לשון ביותר בין זכרים ונקיבות, עזים תישים רחלים אילים וכן הכל, וספק קרא ללמוד סתום מהמפורש לידע כמה מהגמלים היו זכרים וכמה נקיבות, כמו בחמורים שהיו ג"כ בין הכל במספר הגמלים, שלשים ובהם מפורש ז' זכרים וכו' נקיבות כן היה גם בגמלים לכן יספיק לו לומר שבין הכל היו שלשים כבחמורים, ע"כ, וכל זה עפ"י ת"י, עי' (בכורות ו:).

(סס כה) והא אית לך תריסר בנין וכו', (בפדר"א ל"ז) בנימין שהיתה מעוברת ממנו היו י"ב דמונין מן הבטן, לפ"ז היתה מעוברת ממנו שנה ומחצה כי הת"י כתב ויעקב נסע סכותה ואתעכב תמן י"ב חדש (לקמן ל"ג י"ז) ומשם נסע לשכם ושם ענו את דינה ומשם נסע לבית אל ובנסעו משם

בעוד כבדת ארץ לבוא אפרתה נולד בנימין, סה"ד. ובסדר צולם פ"ב ובא לו לבית אל ועשה שם ששה חדשים מקריב למקום, ובכ"מ והקריב זבחים שם עישר את בניו יצא משם ונולד לו בנימין ומתה רחל, אבל לפי הת"י, זה היה מיד אחרי עברו את מעבר יבוק.

(ס"ס נו) בירושלמי וקתה כף ירכיה. כמו (ל"קמן 59 ד') בירושלמי דקהן שינוי.

(ס"ס ל"ב) והוא מסלע. וכן ת"א (ומגילה כ"ב:) לוי אחוי קידה ואיטלע. פירש"י נצלע (בבמות ל"ט:) איטלע לה רגליך דימינא וכו' ושרת סיניה. פירש"י אטלע הצדד זה רגל ימין. הנו"ב אה"ע שאלה צ"ד מה ענין מלת אטלע להצדד כי מלת אטלע בלשון ת' הוא על התגר. ובערוך ערך טלע פ' שלף איש געלו ת' טלע גברא, א"כ הנאמר בגט חליצה לשון שליפה. וזה אינו. הא אמרו אח"כ ושרת סוניה. ואם אטלע היינו השליפה א"כ מהו ושרית סיניה? עי' בת"י (דברים כ"ה ט') ותשרי שנצי ותשלוח סנדליה וכו'. ועי' שטרות ר"י ברצלוני, גט חליצה.

(ל"ג י') אולפן טליא. לפי הרגל ולמוד הילדים. ואין צורך להגיה חורפן. (ס"ס י"ז) ואיתעכב תמן תריסר ירחי שתא. וקשה לי הא תניא בסדר עולם דרבי יוסי (פ"ב) יצא מארם נהרים ובא לסכות ועשה שם שמונה עשר חדשים, וכן (מגילה י"ז). ומה שכתב המפרש יונתן שדרש רק בית וסוכות, כוונתו סכתה דרישא דקרא הוא שם העיר, אבל רש"י מגילה (שם) פ' ויבן לו בית בימי החורף ועשה סוכות ב' פעמים שני ימות קיץ הרי י"ח חדשים, ואולי צ"ל תמניסר.

(ל"ה ד') דהוו באורניחון דיתבי קרתא דשכמ דהוה צייר בהון דמות פיסלית. וכעין דאיתא (בב"ב מ"ג:) על הגזמים היו חקוקים צורת חמה ולבנה וכו', וכשמואל שם.

(ס"ס ח) ירושלמי וקרא שמה בלוט בכותא. הרמב"ן (לעיל י"ד ו) כי ארון בכות דהירושלמי שם לאילן לא למקום, וביונתן ת' וקרא שמה אחרון בכיותא. (בב"ר פ"א) לשון יוני הוא אלון אחר. וברש"י צ"ל ואלון בלשון יוני אחר. ברש"י (תהלים ק"ט י"ד) בלשון יוני קורן דאחר אלון.

(ס"ס ט"ז) ירושלמי והוה אישון כרוב ארעא אישון בל"י זמן. והת"י אשוון ר"ל שהיה הדרך שוה כשעור עללאת דארעא. ועי' ל"קמן בת"י (מ"ח ז').

(ל"ו ז') ולא כהילת כן צ"ל ולשון מקרא (דניאל ב' כ"ו) האיתך כהל פ' יכולת.

(ס"ס י"ב) אליפו חבריה דאיוב. וסבר כדעת שאיוב בימי יעקב היה ירושלמי (סוטה פ"ה ה"ו).

(ס"ס כ"ד) דארבע ית ערדיא עם אחני ולזמן אשכח ית כודנייתא. הראב"ע פ' מצא הרכיב, ולא מצאתי מפורש ברז"ל שהרכיב ערדיא עם אחני, עי' כ"ר ובירושלמי (ברכות פ"ח ה"ה).

(סס זב) בלעם בר בעור. דרש שאמר כאן בלע בן בעור ובפרשה בלק בלעם בן בעור יורה שבלע הוא בלעם ובלעם הוא בלע ועי' בראב"ע.
(סס לט) ירושלמי ברתא דמצרף דהבה. הראב"ע בשם הגאון צורף זהב. חידוש שלא הביא הירושלמי, והראב"ע הביא בפירושו על התורה את תי' עי' (ויקרא כ"ו א').

(לו ז') דתליש מן חיוא חייא ית אודנייא וכו'. עי' (בכורות ג'). שקיל אונך וויל, וקשה לי הא בשר שנחתך מבהמה בעודה בחייה אסור באכילה מן התורה בין לישראל בין לגוי שנקרא בן נח. ואסור למכור אבר מן החי לגוי משום לפני עור לא תתן מכשול הר"ן לאלפסי כתובות (כ"ה). דף תצ"ד בשם הרמב"ן, ומה שכתב המפרש יונתן, על פי השמועה שכן דרך הרוצים בארץ ישמעאל לחתוך אונן וזנב הבהמה כשהוא חולה כדי שתחזור לבריאותה וכך הם עשו לרפואה, ויוסף לא ידע כלום מרפואה זו וסבר שלאכילה חתכו, כל זה לא תרגום. התרגום, שבתרגום פירוש, דחמנון דאכלין, ומה שפירוש השליה, החשד שאוכלים אבר מן החי, וחשודים בעריות, היינו ע"י ספר יצירה אין צריך שחיטה וניתר לאוכלו בעודו חי, ועוד בראו נקיבה והיו מטיילין עמה ויוסף לא ידע מזה והיה סבר שהיא נקיבת אשה מאב ואם. ויעקב מסר לבניו ספר יצירה ולא יוסף, זה ענין הדבר (עי' בב"י י"ד סי' קע"ט), ומה מאד קשה לי, רשיי פי' בן זקונים כל מה שלמד משם ועבר מסר לו, ועוד מסר לו לבושיה דאדם קדמאה (ירושלמי לקמן מ"ח כב). וספר יצירה לא מסר לו ?

(סס ג) פרגוד מצוייר, כפי' הראב"ע כתובת מרוקמת פסים כמו פס ידא בלשון ארמית. (דניאל ה' ה'), ונקרא הכתנת הזאת כתנת פסים למה שהיתה כתנת עשויה מחתיכות קטנות כצורת יד או צורת אחרת והן מוזהבות או מרוקמות.

(סס כח) בעשרין מעין דכסף, לפי רבינו בחיי והוא במ"ר (פ' פ"ד) נצטוינו, בתורה במדיון הבן שיהיה חמש סלעים, הוא שכתוב ופדיוו מבן חודש חמשת שקלים (במדבר יח טז), והסלע ד' דיגרים, וא"כ ה' סלעים ד' פעמים הם עשרים כסף. הא למדת למצות פדיון הבן שהוא חמשה סלעים שהם עשרים כסף, לפי שבא לכפר על מכירת יוסף בכורו של רחל שנחנה לו הבכורה שנמכר בעשרים כסף, עי' (קידושין יב).

(סס לג) ברוח קודשא, וירושלמי בכוח, בית קודשא ומוזה יבין מה שת' בכ"מ, בלשון בית קודשא.

(לח ז) ברת גבר תגר, וכן ת"א. והוא עפ"י רשב"ץ (פסחים ג.) ולא הזכיר שכן ת"א. ולא אמר ומתרגמינון בת גבר תגרא לחזק את דעתו עם דעת התרגום, ולא ידעתי אם היה לבעלי התלמוד תרגום אונקלוס בכתב כמו המסנה. (בב"ר פ' ע') אמוראי דר' יוחנן תרגמו קדמוי ועיני לאה הוו רכיכין א"ל עינוהי דאמך הוו רכיכין ומהו רכות בבכיה. א"כ אם היה לפני בעלי התלמוד ת"א בכתב היתכון שאמוראי דר"י לא הוו ידעו מה שת"א ועיני

לאה יאין? ועי' (קידושין מ"ט:). תרגום דידן, משמע שהיה לבעלי התלמוד ת"א, וכן כתב הרמב"ם (ה' אישות פ"ח ה"ד) האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני יודע לקרות צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה תרגום אנקלוס הגר אבל קשה לי אם היה להם ת"א בכתב, לצינו כמה פלוגתא בגמרא ובמדרש, ודעת אונקלוס בתרגומו כדעת האחד, אמאי לא חזק האחד את דעתו עם דעת הת"א שתרגום מפי ר"א ור"י, ופעמים אמרו סתם מתרגמינן ונמצא בת"א, ולא הזכירו בשום מקום בגמרא כדמתרגום אונקלוס כמו שאמרו כדמתרגום רב יוסף.

(ט"ז) וגיירה ועל לותה, וראויה לו, ואין עבירה בדבר. אבל אם לא גיירה, ק"ל הבן מן הנכריות אינו קרוי בנו אלא בנה, בת"י (דברים ז ד) ארום ישעיי בנתיהון ית בניכון מן בחר פולחני, ותמה המפרש יונתן, מנ"ל הא, והלא אמרינן בן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך ולא כתרגומו בן גויה הבא מישראל, עי' (קידושין סח:). ונראה לי שהתרגום סבר כרב יהודה אמר רב אסי דנכרית שילדה מישראל הולד כשר מדאורייתא (יבמות טז:) ועי' בתוס'.

(ל"ג) וקרת ית שמיא ער, ובת"א, וקרא' כדכתיב ויקרא, ובמנחת שי ס"א ותקרא כחבריו שבענין, ולפי זה מתורצת הדיוק מפני מה הראשון ויקרא את שמו, והשני ותקרא, ואמר בשלישי ותקרא, ועי' רמב"ן, וחידוש שבעל מנחת שי לא הזכיר את הת"י שת' כס"א.

(ס"ד) ארום ברם עלוי עתיד אבוי לאתאבלא. במ"ר ער שהוא ער מן העולם אונן שהביא אנינות לעצמן, ועי' במדורא קמא, שמוזה ראייה שלא להתאבל על בן הראשון או בן הבכור שמת לאדם.

(ס"ה) ברת שם רבא. ולקמן (פסוק כ"ד) בת כהן היא ורש"י (שם) בתו של שם. היתה שהוא כהן ועי' רש"י (מכות כ"ג:) ד"ה בבית וכו'. ולעיל (י"ד י"ח) בת"י שם בר נח ובהיא זימנא הוה משמש קדם אלהא עילאה, ובסדר"א (פ"ח) ע"י שהיה בכור נקרא כהן, ועי' רש"י (סוטה י). ד"ה יתומה.

(ס"ו) ויבם יתה, וקשה לי אמאי לא חשיב הרמב"ם (בה' מלכים פ"ט ה"א) שיהודה התחיל במצות יבום עי' רמב"ן.

(ס"ז) וקטע אף ית יומיו, פי' קצר ימיו, ולא ידעתי מפני מה שינוי הלשון מפסוק ז'.

(ס"ח) ואעטפת. בערוך ערך עטף ג'. ותכס בצעיף ותתעלף תרגום ירושלמי, ואתכסאת בכדידא ואיתעטפת, רש"י פירש כסתה פניה שלא יכיר בה. א"ת ואתקנת, כפי' הראב"ע מלשון מעולפת ספירים (שה"ש ה' יד) ופרש"י שם מקושטת ומתוקנת בספירים, לשון ותתעלף דמתרגמינן ואיתקנת עכ"ל. ופה לא פירש כן.

(ס"ט) הנפקוהא ותיתוקד, משמע מיד שלא להמתין עד שתלד (עי' ערכין משנה ד' פ"א).

(סס כה) ואף על גב. וכן הלשון לעיל (טו א). והוא כמו אף על פי בכ"מ במשנה וגמרא. התשבי כתב ואולי יש הפרש ביניהם ואנכי לא ידעתי.

(סס לו) ואשתזבו תרויהום מן דינא. וירושלמי תריכון זכון בדינא. המפרש יונתן פי', אילו לא הודה יהודה, היתה תמר נשרפת בב"ד בעה"ז. ויהודה שגרם שריפה לה מדלא הודה, היה לו עונש מזה בעה"ב, ועכשיו שהודה ניצלו שניהם זו מדין עה"ז, וזה מדין עה"ב, ב"ר (פ' פה) היא והוא צריכים לצאת. משום דכתיב הוא וקריןן היא, ויש אם למקרא ויש אם למסורת, (ועי' מנחת שי) ונראה שפירושו שכשגזרו עליה שריפה גזרו גם כן על הבעל, וזה כוונת התרגומים לדעת.

(ל"ט ה') ויבישו שעבזו. ואיסתרס מד"ר פ"ו שנסתרס בגופו וכו' ועי' בהערותי מהדורא קמא. ואגב אורחא ראוי לשום עין על ת"י (דברים כ"ג ב') לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה ת' לא ידכי דמסרס ודפסיק גידא. הן אמת שסריס הוי בלאו דבכלל פצוע דכא וכרות שפכה הוא. כפי' רש"י (יבמות כ:) ד"ה סריס וכו' ועי' תוס' (סוטה כו.) ד"ה אשת סריס וכו', אבל סריס אסור מלבא בקהל דוקא סריס אדם לאפוקי בידי שמים והת"י תרגום סתם לא ידכי, דמסרס" וצ"ע.

(סס ח) וסריב, למקריביא לגבהי ר"ל שום קריבה. וכיון מה שכתב הבחיי. הטעם שבמלת "וימאן" מורה על אסור הדבר ועל היותו נמצא אצלו סמאן בו בתכלית המיאון. שהרי מתוך הטעמים שבתורה אנו מבינים מה שלא נכתב בה, כענין התנועות שבאדם שמתוכה נדע כוונת לבו.

(סס י) יומא זין ויום מחרא. והוא ת' של היום ומחר (שמות יט) ובשמות (טז ה) יום יום ת' יומא יומא. (ובאסתר ג' ד') יום ויום ת', יומא וימחרא, וצ"ע.

(סס יח) ירושלמי כד ארעימית קלי. בילקוט ישעיהו הגיה, ארימית קלי' כמו בת"א ויונתן. שלא לצורך, כי לשון אונקלוס ויונתן לחוד, ולשון ירושלמי לחוד, כמו וירם משה (במדבר כ' י"א). ת' ירושלמי, וארעם" משה. וא"ת וארם משה. וכן (שמות יד טז) ואתה הרם את מטך ת"י ואת ארעם ית הוטרך. אשר נשאתי את ידי (שמות ו' ח') המתורגמן בשם תרגום ירושלמי דארעימית ית ידי. ולפנינו חסר ירושלמי זה. המדפיסים או המעתיקים השמיטו כדי לסלק ההגשמה להשי"ת.

(סס כג) ומני רב בית אסירי וכו'. כתב באורי אונקלוס הוא שבוש לשון, כני" ביהוראא הפקיד נוהג בארמית בייחוס. מי שהוא פקיד על זולתו, בייחוס הנפקד נאמר בלשון "יהב" או "מסר" כגון ונתת את הלויים לאהרן ולבניו נתונים נתונים המה לו (במדבר ג' ט') ת', ותתן ית לואי וכו'. מסירין יהיבון אינן ליה, ופקודת אלעזר וכו', שמן המאור" וגו', (שם י"ד טז) ודבסיר לאלעזר וכן רבים. ולקמן (מ' ד') על ויפקד ת' ומני זה נכון.

(מח' יג) יתי אותיב במיליה. כפירש הראב"ע וי"א שהוא בדבור השיב ותלה, או בפתרון.

(סס יד) וספר. וכן ת"א. ובכל שאר מקומות ת"א בלשון גלוח כמו שהוא בעברי, אבל הת"י מתורגם בכל התורה בלשון "ספר", רק בפרשת נזיר תרגם הכל בלשון גלח ומי שדעתו רחבה יתקן שינוי רווחא וישא ברכה.

(סס טו) בר מני. מלה אחת מורכבת משתי מלות הראב"ע. וכן פסוק מ"ד בלעדיך. ת' ובר ממימרך. ובירושלמי (ברכות פ"ו ה"א) מהו כל עליך שאינו מביא טובה על העולם מבלעדיך כמה דאת אמר ובלעדיך לא ירים איש את ידו.

(סס מז) דכל תובלא עבר מלי תרין קומצין. פי' כל שיבילה עשה מלא שתי ידות גרעינים. וכעין זה פי' הרשב"ם בקנה אחד מלא קומץ שבלים.

(מכ ז) חותו תמן. וא"ת, לתמן (דברים י"ב ה') לשום את שמו שם וגו' ובאת שמה. א"ת שם, תמן שמה, לתמן, וזה עפ"י הכלל כל תיבא שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה (עי' יבמות יג:) ות"י שנים, תמן, אבל (בראשית ט"ו ה') החוצה ת' לברא כת"א וצ"ע.

(סס לו) עלי הואה צוקתאה דכולהון כן צ"ל. ובתרגום ירושלמי ועלי היגון למוקמא תרי עשר שבטין. ויש מקשים דמה ירויה יעקב שיניחו את בנימין אצלו ולא יקחו אותו אכתי נחסר לו שנים מן י"ב שבטים מאחר שיוסף איננו ושמעון איננו?

(סס לו) תרין בניי תקטול בשמתא. (עי' מ"ק י"ז.) כתובות צא. שמתא. טיליא דלא מבע דמא. ובת"י (דברים ז' ב') החרם תחרים. גמרא תגמרון יתהון בשמתא דיי'. ואגב אורחא. (שבת קל"ז) י"א שמותי פירש"י ברכוהו. ירושלמי (שביעית פ"ט ה"ו) שמותי הוא מתלמידי שמאי היה. וכן הוא בערוך ערך שמת, הנה בירושלמי (גיטין פ"ט ה"א) ניתני שש עשרה נשים כרבי אליעזר? תמן התורה אסרה עליו, ברם הכא הוא אסרה עליו, עי' תוס' (יבמות י.) ד"ה לעולם וכו' פי' רבינו יצחק וכו', וקשה לי לפי הירושלמי שר"א שמותי הוא מתלמידי שבאי היה, א"כ סבר כב"ש שמתירין הצרות לאחים (שם יג.) ועי' (שם טו.) ת"ש דא"ר טרפון וכו', ת"ש מעשה וכו', א"כ להכי לא תני להו ט"ז נשים כר"א? ובספר סתו"א פ"ג, ושם בהערותי וקשה האין קרי לו "שמאי" משום דלמד לפני ריב"ז תלמיד שמאי דהא מהלל נמי קרי, כדאיתא (בסוכה כח.) שמונים תלמידים היה לו להלל הזקן וכו' קטן שבכולן ריב"ז וצ"ע עכ"ל, ועוד כבר העירו אין זה מדרך הלשון דקרות תלמיד שמאי בשם שמותי, דהיה לו לומר שמאי כמו לאוני משפחת האוני (במדבר כ"ו ט"ז), ועוד לא מצינו בכל התלמוד שיקרא תלמיד שמאי בשם שמותי, (עי' יבמות טו.) ויונתן שמו והוא מתלמידי שבאי, ולא אמר והוא שמותי, עי' תוס' (נדה ז:) ד"ה שמותי?

(תנ"ך) כד פסקו, אבל לעיל (כד כב) כאשר כלו ת' כד פסקו
כששתו די ספקם הוא גמר שתייתם, אבל זה כאשר כלו לאכל כאשר תם
האוכל הוא ומת' כד פסקו ועי' רש"י.

(ס"ט) ואתקן תבשילא באפיהוק, (חולין צא.) וטבח טבח פרע להן
בית השחיטה, והכן טול גיד הנשה בפניהם, ומה שהוסיף תקן תבשילא לא
נזכר שם, ונראה לי שכונן מה שאמרו (במ"ר פ"ד) ערב שבת היתה ואין
הכן אלא לשבת.

(ס"ס כג) סימא בטוניכון ל"י ובת"א סימן ל"ר, בירושלמי (ברכות פ"ב
ה"ח) כד דמך ר' סימון א"ר לוי מה אם אחי יוסף על שמצאו מציאה יצא
לבם, דכתיב ויצא לבם, אנו שאבדנו את ר' סימון על אחת כמה וכמה,
הספד זה נאה על ר' סימון כי תרגום של מטמון שהוא מציאה, שימא,
ובל"ר סימן, ואח"כ מצאתי בידי משה במדרש, העיר בזה.

(מד יח) אנא משתבע בחיי רישיה דאבא ולית אנא משקר, (במ"ר פ'
צא) בשעה שהיה כבקש לישבע לשקר היה נשבע בחי פרעה, ורש"י
פ' כשהיה נשבע לאיים את אחיו היה נשבע בחיי פרעה? אפשר
שהוא משום כבודו של יוסף, זה ברש"י דפוס ווילנא, אבל בשאר דפוסים
כתוב כשהיה נשבע לשקר היה נשבע בחיי פרעה כמו במ"ר ומצינו ברו"ל
ענין שבועה זו, כמו דור לי בחיי ראשך (סנהדרין כד.), ומומתייהו הכי
בחייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל (פסחים ק"ג:) חיי רבי (יבמות טז.),
חי נפשי שבועה כי הנפש חלק אלוה ממעל ונמצא כנשבע בשם, והראב"ד
בכ"מ אמר, חיי ראשי' תמה אני, הדבר שתלוי בסברא איך הוציא בזה
הלשון, חיי ראשי' שהוא ענין שבועה, אם הראב"ד יש לו רוח אחרת
בשיטות הגמרא, בכל זאת רוב מפרשי הרמב"ם הצילו וקיימו דבריו וסתרו
דברי הראב"ד, אף שכתב בהשגות (פ"ח דלולב ופ"ו דבית הבחירה) כך נגלה
לי מסוד ה' ליראיו, אמנם כוונתו שהשיג עליו בכל תוקף הוא כדי שהדורות
לא יסמכו עליו ויסברו דאין לנטות מדבריו, ועוד חרה לו שקרא ספרו
משנה תורה כמו שכתב בשם הגדולים.

(מה יט) סדני דמינגדן בתורת, (עי' שמואל א' ו' ז), בספרי, חצי
מנשה" בשם הנגיד שנקרא העגלות לפי שיכול האדם ללכת בו במרוצה
ובמהירות, מענין בעגלא ובזמן קריב, וכן העגלות יכולות ללכת בו בנקל,
והמלה "סדני" שהוא רכב שנמשך ע"י פרות, לא מצאתי בערוך, ועוד הרבה
מלות הנרות הבאות ביב"ע לא הביא הערוך, ואפשר שלא היה התיב"ע
לפניו, ואם לפעמים דברים המובאים בערוך בשם תרגום ירושלמי נמצאים
רק בתרגום יב"ע, נוכל לומר המדפיסים השמיטו הדברים מתרגום ירושלמי
יען ראו כי ישנם ביונתן ושניהם שווים.

(מו יד) תגרין מרי פרקטיא מפרנסיין ית אחוהון בני יששכר, ומקבלין
אגר כותהון, רש"י (דברים ל"ג יח) זבולן ויששכר עשו שותפות זבולן
יושב לחוף ימים ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר ונותן לתוך פיו של

יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, ועי' רש"י (סוטה כ"א.) ד"ה שמעון, ישם בגמרא, וכענין זה ודאי אין בכלל מה שכתב הרמב"ם (ה' ת"ת פ"ג ה"י) כל המשים על לבו וכו', עד ונטל חיו מן העולם הבא, ובאגרת הרמב"ם הנדפס בספר דברי חכמים וז"ל והוא [בני] היה נושא ונתן בשוק ומרויח ואני [הרמב"ם] הייתי יושב לבטח והבין בתלמוד ובמקרא והבין בדקדוק הלשון.

(מז כז) ובנו לחון בתי מדרשין, (יומא כח:) מימיהן של אבותינו לא מרשה ישיבה מהם וכו', יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה, וחשיב גם אליעזר. אף שלא היה מאבותינו (עי' ברכות טז:), ולא חשיב את עבר, ובסדר עולם זוטא פ"ג עבר חיה וכו', וחפש בית המדרש וישיבה, ולא הזכיר את שם, ובכ"מ בח"י בית המדרש של שם ועבר.

(סס ל) בגלל דהוא בריה לא שוי ידיה וכו', לעיל (כד ב') פירש"י הנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה וכו', ועי' רש"י (שבועות לח:) ד"ה לאתפוש וכו', מכאן ראינו להג"ב מהד"ק יו"ד סי' ע"א שהשבועה חלה בלי שום נקיטת החפץ ביד כלל וע"ש בהראב"ע, שצ"ל היה "משביע" ולא כמו שכתב בפ"י תוצאות חיים על התורה, שבועה בלתי נקיטת חפץ היא שבועה קלה, ובמ"ר פ' ג"ט לפי שנתנה להם בצער לפיכך היא חביבה, נאין נשבעין אלא בה', פי' המשנת דר"א בלשון שפילה אלא לאבות, וצ"ע מה דלא הזכיר הג"ב מדרש הנזכר, ונראה מפני שתשובתו הי' לצענזור, ע"כ נשמטו.

(מח כ) כך יוסף ברי יברכון בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא וכו', במדרש לקח טוב (פ' ויחי) להיכן מצינו שישראל מתברכין בענין הזה ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, במילה וכו', בקונטרס מכשירי מילה כ"י וז"ל יש נוהגים לומר בסוף הברכה וקיים בו מקרא שכתוב ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, וכן הוא בתרגום המיוחס ליהונתן בן עוזיאל בפרשה ויחי בפסוק ויברכם ביום ההוא וכו', בן יוסף בני יברכון ית ינוקא ביומא דמהולתא למימר ישוינך ה' כאפרים וכמנשה, מהר"א גר"ו עכ"ל, ורש"י הבא לברך את בניו וכו', ומנהג ספרדים לברך את בניו בברכה זו בכל שבת ושבת.

(מט ט) לגור בר אריוון, בהערותי (דברים ל"ג כ') מה שכתב רש"י סנהדרין צ"ה. ובדוכתא אחריתי וכו', והוא בילקוט משלי כ', ועי' בר"פ צ"ט. וקרא לו ד' שמות וכו'.

(סס יז) שמשון בר מנחם, וכן ת' הירושלמי ואונקלוס, הרשב"ם כתב המפרש על שמשון לא ידע בעומק פשוטו של מקרא כלל, ספק גדוד שנעלמו ממנו גמרא (סוטה י') ואפשר שהדברים הללו לא יצאו מפ"י הרשב"ם, רק הוא הוספת תלמיד טועה אחד וכן. ברשב"ם (שמות כ"ח ל"ה) ונשמע קולו וכו' הלא בבוא הכ"ג לכפר בקדש לא היה לבוש כי אם בגדי הבד והמעיל עם הפעמונים לא היו אז על בשרו ?

(סס יח) דפורקנהון פורקן דשעתא, וירושלמי פורקן עביר וכו', פירש
תרמב"ן שמשון היה האחרון לשופטים כי שמואל נביא היה ולא נלחם להם
ובימיו מלכו המלכים וכאשר ראה הנביא תשועת שמשון כי נפסקה אמר
לישועתך קייתי ה' כי כך אושע לא בשופט, כי תשועתך תשועת עולמים,
וקשה לי בסדר עולם רבה פ"ג באותו הפרק (שעלתה חנה לשילה) רש"י
(נזיר ה.) ד"ה ואי, נתמנה עלי להיות שופט ואומר והוא שפט את ישראל
ארבעים שנה (שמואל א' ד' י"ח), וצ"ל שגם עלי לא נלחם, ורק שני בניו
חפני ופנחס יצאו לקראת פלשתים למלחמה.

(סס כח) אוניתא דחקל כפילתא, וכן צ"ל בתרגום ירושלמי, או דחקל
כפילא, פ"י שטר המכר.

(נ"א) ומחוקא באטוני דבוץ פ"י המטה היה מחזקין בחבלים דבוץ.
והירושלמי ת' ומחוקא במאני בוצא וארגינא, והוא לשון במחקא (ויקרא י"ט
ל"ח) ר"ל שפשטה על הערס בגדים של שש וארגמן.

(סס כה) עד זמן דיתון תרין פרוקין ויימרון לכוון מדכר דכיר ה'
יתכון, ויש מגיהים עד זמן דיתון ויימרון לכוון תרין פקודין מדכיר דכיר
ה' יתכון וע"י פד"א (פמ"ח).

(סס כו) ושוון יתיה בגלוסקמא, הערוך ערך גלסקם, ויישם בארון תרגום
ירושלמי, ושוון יתיה בגלוסקמא ובירושלמי, ושמוה"י בגלוסקמא, וע"י מה
שכתבתי לע"ז (מ"ה י"ט), בכמה מקומות בש"ס נזכר, דלוסקמא פירש"י
דלוסקמא טליקא דסבי והוא עפ"י גמרא (ב"מ כ:) רק במקום אחד, בן
שלישים יוצאין בדלוסקמא (מ"ק כד:) פרש"י דלוסקמא ארון, וזה נכון לפי
הענין.

(סס) ושקעון יתיה בגו נילוס דמצרים, (סוטה יג.) ארון של מתכת
עשו לו מצרים וקבעוהו בנילוס (שמות י"ג י"ט) ת"י ואסיק משה ית ארונא
דגרמי יוסף בגוויה מן נילוס, ובילקוט בשלח בשם הפסיקתא, וי"א נטל
[משה] חרס וכתב עליו שם המפורש והשליך ליאור מיד צף ועלה ארונו של
יוסף, גם מכאן קשה לי על הא דאמרו (במכות יא.) מי איכא דידע אי שרי
לכתוב שם אחספא וכו' פרש"י פן ימחקוהו המים וכו'. מפני מה לא הביאו
בעלי התלמוד אגדה זו לענין השאלה ששאל דוד, ואחיתופל נשא ק"ו בעצמו
וכו'. וע"י בהערותי מהדורא תניינא. (שמות טו כה), ובמכתב הנדפס מהדורא
תניינא סוף סדר ויקרא.

(הכמטס להערותי טכספר ויקרא, מהדורא קמא י"ז כ"ב). וידחיניה
רוח זיקא מן קדם ה', וחכם אחר פ"י היך יאות לאמר שלא הלווהו עד סוכה
האחרונה אם גם הוא בעצמו לא הלך יותר ולמה עשו סוכה יתרה בחנם על
לא דבר אחרי אשר מעולם לא הלך לשם, אמנם הת"י התכוון לאמר שנס
יהיה אצלו שמהר בדחיפת איש העתי יהרג וימות ולכן כתב שרוח מאת ה'

תדחנו ותמית אותו והנה גם חז"ל חשבו זה לנס כי אמרו שבזכות שמעון הצדיק היה נעשה השעיר אברים אברים כשהגיע למחצית ההר. ואך מה שנוגע לשאלתו מדוע פתחה המשנה בלשון רבים וסיימה בלשון יחיד. הנה כן דרך המשנה להתחיל הבבא בלשון רבים ולסיימה בלשון יחיד כמו מאמתי קרין את שמע בשחרית, משיכיר בין תכלת ללבן, אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש וכו'. אפילו המלך שואל, בשלומי לא ישיבנו וכו'. וכנהנה רבות.

(מלואים והשמיטה לעיל לד ק"מ בראשית ה' כ"ד אחר תיבת מטטרון) זה דעת חנא דסדר עולם דהאי ואיננו כי לקח אתו אלהים היינו שמת בחצי ימיו (רשב"ם ב"ב קכ"א:) ד"ה ת"ר וכו'. וזה רבי יוסי שהוא תנא דסדר עולם שהשיב להמטרוניתא, אלו נאמר ויתהלך את האלהים ושתק, הייתי אומר כדברך וכו'. ורבי יוסי לשיטתו (סוכה ח.) בחיים אי אפשר, לא עלו משה ואליהו למרום, תוס' (יבמות טז:) ד"ה פסוק וכו'. דאגדות חולקות זו על זו (אם חמד זה מטטרון) והביאו ראיה לדעת ר"י דחנוך מת מת"א שת' כי לקח אותו המית יתיה, וחידוש שלא הביאו את הת"י שסבר כדעת שחנוך זה מטטרון, אולי בימי התוספת לא נתגלה עדיין התרגום יונתן, כי כמה הראשונים לא ידעו מתרגום זה, הרמב"ם לא זכר בשום מקום מספריו ובתשובותיו מהת"י ולא מתרגום ירושלמי. ואם ידע ממנו בוודאי זכרוהו.

מנשה גראסבערג (ראמסגייט).

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן

מהרורא תליתאח

שמות

(א) עם יוסף וכנוי דהוה במצרים, כפירוש הראב"ע ויוסף שהיה במצרים במספר הוא ושני בניו, ועי' ת"י (בראשית מו כו).
(כ) ובתריה מיתו כל אחוהי, (ברכות נה.) מת יוסף קודם לאחיו, פירש"י דכתיב ויסת יוסף וכל אחיו.

(כג) כאנפי ברא, וכן ת' (דברים כ' יט), ושם (כב כה) ואם בשדה ת' ואין בברא, ובפסוק (כו), כי בשדה ת' ארום כאנפי ברא, ופעמים ת' שדה חקלא כה"א (בראשית ל' יז) ועוד.

(כד) בית מלכותא ובית כהונתא רבתא, ת' ע"פ מ"ד בתי מלכות וכהונה, וירושלמי ביהא דדוויא וביתא דכהונה רבתא ת' ע"פ מ"ד בתי כהונה ולויה (סוטה יא:).

(כז) וכל ברתא דקיימון, וצ"ל, ברתא נוקבא' כמו שתי' (דעיל פסוק ט"ז), ובה שתי' דאתיליד ליהורא, והא דאמרינן (בסוטה יב) שאף על עמו נור, אפשר לפי מה שאמרו במ"ד דהמצרים לא קבלו סמנו רק הגזירה ליהודים.
(כח) למקטלי אתא, (ב"ר) רבנן אמרי הוב"ר עליו את השם והרגו, הק"ם שההורג נפש ע"י שם חייב וכמו שכתוב הלהרגני אתה אומר והיה ע"י שם, ועי' (טנהדרין עח.).

(כט) ולתנר מדוד חד דלה, פי' ברלי אחד דלה לן והשקה את הצאן (ב"ר פ"א).

(ל) הומרא דאיתבריותא וכי' עי' פדריא (פ"ט).

(לג) בארעא נוברייא דלא דירי, (ולקמן י"ח ג') דלא דירי היא.
זה הוא ע"פ מבילתא פ' יתרו ר"י אומר נכריה היתה לו ודאי וכו'.

(לד) ופקר לקטלא, בוכרייא' וכו', בקשתי וחפשתי כחיפוש ירושלים ינעתה ולא מצאתי מאמר זה, ועי' (מ"ר פ"א) ומ"ש המפרש יונתן דק"ל מפני מה כהן לכבדו בכורי מצרים אלא מזה כנגד מרה, זה אינו, דהא מקרא מפורש

לקמן ו' כ"ב וכ"ג בני בכרי ישראל הנה אנכי את בנך בכרך, זה הוא כרה כנגד סרה, ודש"ב בהערות למדש לקח טוב הגיה בתי במקום, בוכרייא, בנייא.

(ג' ת) לאחר שפר רעיא דאחורי מדברא, בכוב שוך פוי על התורה כי לידען איל אחר (בראשית כ"ב ינ) פוי לשון שמן בדמחרגטין אחר המדבר בשפר המדבר ובתרגומים שלפנינו, לא נמצא זה הלשון ועוד שכוונת התרגומים אחר המדבר, במקום פרעה טוב שהוא אחר המדבר, כי במדבר עצמו אינו מקום מהנה טוב.

(ס' יד) דין דאמר והוה עלמא וכו' ת' גם, אחיה שלחני, והירושלמי לא ת', אחיה שלחני, וז"ל הרמב"ן ואנקלוס תרגם שני השמות אהא עם מאן ראהא ולא תרגם כלל השם שאמר בו כה תאמר לבני ישראל אחיה שלחני אליכם וכו', עכ"ל, הציוני כתב חזיתי על כל התרגום ולא מצאתי שני שמות הללו מתורגם כן ברברי אונקלוס, וצ"ל שהוא ת"י, אבל בתי וינתן לא ת' כן כלשון הרמב"ן.

(ד' ה) בירושלמי, ועקרו ומניח' כן הנוסח במתורגמן, וכן כל לשנא השתחיה מתורגם כלשון סגורא, וזה שכתב המפרש וינתן ועקרו תרגום וישתחו וכו' זה לא אמר, ובערוך ערך עקר, הביא ערך בפני עצמה.

(ה' ז) בספר מלאכיא, (ב"ר פ"ה) אחפש, בספר של"י, פוי המ"ב ספר היה לו ובו היו נרשמים כל האומות ומלכיהם ואלהיהם.

(ס' ט) ולא יתרחצון על מיני שקרא, כפירוש הראב"ע דברי שקר שמבטחים אותם משה ואהרן, בתנחומא שהיה בידם סגירות שהיה משתעשעין בהן משבת לשבת לומר שהקב"ה נואלן אחר להם פרעה אל ישעו ברברי שקר.

(ו' ט) מקפידות רוחא, קצרה (ישעי' נ"ט א') ת' קפר, (ס' ט) הוה אהרן מצית אורניה וכו', נראה שפוי דקאי פסוק זה לפרשה שלפניה, עי' רש"י וראב"ע.

(ז' ט) ואנא אקשי ית יצרא דלכא, וכן ת' בכל הפרשה, וכרתיב יצר לב האדם (בראשית ו' ה') ואמרו (ברכות סא) וצה"ר רומה לזכוב ויושב בי שני מפתחי הלכ.

(ס' כז) ועבר פרעה צורכיה, להסך את רגליו, (שמואל א' ב"ר ד') ת"י למיעבר צורכיה, עי' רש"י לעיל (פסוק ט"ו ובתי"י).

(ח' ז) ברם משה לא אלקי ית מיא וכו', וכן ת' (בפסוק יב) ברם על ירך לית אפשר לטלקי וכו' כל זה בתנחומא, כעין זה נמצא מעשה שאחון תרין בר גש מירון קומי הר"ף בענין סרחי, והשמים הר"ף אה עצמי לדון ברין ית, בפני שרגי' הר"ף לרחוץ בזה הסרחי ונתרפה.

(ס' י) עירבוב חיות, ברא, כמ"ש הראב"ע חיות רעות מעירבות כמו אריות ואבים ודובים ונמרים, ורש"י הוסיף נחשים ועקרבים עי' תנחומא.

(ס' כ) הוא מן דינא הוא לאמלא יתן באבנין, ואולי תרגומו כיפת, כי תחמר הא' מלל ולא יסקלונ, כי הטעם והלא יסקלנו, עי' ראב"ע ורש"י.

(פ ה) יח' פתנמא, כאילו היה כתוב, לפנינו את הדבר, ובקרא ליתא למלת אחי' ובהיא ליתא מלת ית, וכן לקמן (ב'א) נסת ירך יב'ע ת' ית ירך, ועי' מסורה.

(סס ח) קטם דקיק מן אתונא, פני אפר דק שמתנפח: כרוז דשכ'ס, בערוך שך קטם ב', פיה הכבשן תרגום ירושלמי קטם דאתון.

(סס ט) איוב דהוה רחיל וכו'. סבר כד'י איוב מעברי פרעה היה (ירושלמי סוטה פ"ה ה"ו), ובה"י (בראשית לו יב) אליפז בן עשו חבריה דאיוב, זה כמאן דאמר כימי יעקב היה (שם) וקשה לי על התרגום הזה שהיה לו לתפוס שיטה אחת, ועוד שכל ימי איוב היה רדיו שנה עי' (ב"ב סו ז), אי"כ איך היה בזמן יעקב עד זמן משה שהיה יותר מרדיו שנה, ועי' בסה"ד בערכו. ובסדר עולם פ"ג.

(סס כה) תביר ושריש, מדרש לקח טוב ויך הכרד, יש ויך לרעה ויש ויך למובה כענין שנאמר ויך שרשיו כלבנון (הושע י"ד ו') וזה הוא שתרנום תביר ושריש.

(סס לא) ירושלמי וכתנא הות גבעולין ואחרת נצה, וכתב הני"ל מהתרגום וכן מפרשי: משמע שנבעול הוא שנדלה כבר ונדרף למילת אביב, אבל כמ"ס (פרה פ"א ו"ב) משמע שנבעול הוא הפרח קודם שיפסק ועי' שם בהרע"ב עכ"ל. עי' (במשנה ז') גבעולין שלא נמלו פי' הרע"ב כל זמן שהפרח מונח בתוך כיסו קודם שיפתח, אבל גבעולין שנמלו הוא שנדלה כבר כת"י ואחרת נצה:

(י יב) ואפילו מה דמלחון במנייא לצורך מיכלהון וכו', (ב"ד פ"ג) אפילו מה שהיו בקדירות ובחביות מלוחות פרחו והלכו להם, הראב"ע (שמות ח' כ"ב) כתב לפי דעתו כי אנשי מצרים כימי משה היו על דעת אנשי נגדיאה אינם איבלים בשר עד היום גם הם וחלב ודג' ובצים כל דבר שיצא מן החי, ע"כ דברי הראב"ע נרחים מדברי רז"ל והוא דעת ר"י.

(י"ג ה) דעתיר דייחוב לקמן (יב כט) דעתיר למיתב וכן ת"א. הריש"י תמה דבשבע דפרעה היה לו בן בכור והרי המהרי"ל הביא מדרש על פסוק לא יכבה כלילה נדה (משלי ל"א י"ח) דבתיה בת פרעה היא בכורה והיתה צריכה למות, ורק בשביל שעשתה טובה עם משה רבינו ע"כ לא יכבה כלילה נדה, וטוה לטר המהרי"ל הנקבה בכורה צריכה להתענות, וכאן סבואר דהבן של פרעה הוא בכור, ולא ידעתי למה לא הביא מקרא מלא הנה אנכי הרג את בנך בכרך לעיל (נר כג), ומתחלה חשבתי לפי פשוטו של מקרא דבתיה בת פרעה היא מפרעה הראשון, ועמד מלך אחר תחתיו ועי' ת"י לעיל (כ' כ"ג), ואפשר שהיה לו בן בכור מאשה אחרת, ועוד י"ל בתיה לא בתו ממש היא רק נכדו עי' כת"י לקמן (ב כא) צפורה ברת ברתיה.

(י"ג ו) ולא לדריא, מביקתא ורש"י, וחידוש שכתב הראב"ע לא ידענו אם זו מצוה לדורות או על פסח מצריכו.

י"ז כ) כד חי י).

(שס יא) מטור רחיסא, ת' פסח הוא לשון חמלה והצללה, ולא כמו שבארו פסח משון עברה אי רנוג, והתורה בעצמה פרשה שפסח הוא לשון חיים ורחמים והצללה (לקמן יב סב) ליל שמורים הוא דה'.

(שס כד) דבוריא עד עמא ועי' תוי"ט כריהות (פ"א פ"א) אין ושמרתם הוה אלא שמירה בלב שזכרו שעי' עברה הוהא זכו ויצאו ממצרים וכו' אינו ציווי כלל ועי' מביעתא ובה"י שם.

(שס לד) צריר בלבושיהון, לשון קשירה כמו ויצר אותו וקמן ל"ב ד"א, וצרת (דברים י"ב כה) ת"י צרירין ולא כמו שפי' המפרש ונתן נשאו הצרורות.

(שס מו) ולא למשידרא דרונגין גבר דחבריה, אם מחבורה לחבורה פשיטא, שאסור, ואם לשלוח סנות לרעהו מחבורה אחת לרעהו אסאי אסור, הא עיקר אסורה רק מחבורה לחבורה.

(שס מו) מחערבון דין עם דין וכו' ר"ל פסח דורות בערבוביא, דע סה

(*) זה מסה שכתב לי חכם אחר בזה"ל:

הנה, כשר חי' בעברית, בין במקרא ובין במשנה וכו' כן כשר, כד חי' בארמית, בין בת"א ובין בת"י (עיין שמואל א', ב', ט"ו) הוא כשר כהיותו, קודם שהתקינו אותו לסעודה ע"י כשול או גללה, והם כשר נחבשל או גללה אך לא כראוי, עדיין נקרא גם אז חי' בערך, כלומר עד כמה שעוד לא נחבשל או עוד לא גללה כדי כפוקו, ולכן כשר חי אצל בן סורס אין כל מקום למעית בו ופרשו הוא חי בערך, כלומר שלא נחבשל או לא גללה כראוי, ואולם, נא"ה אצל הפסח הוא מלה גודלת ואין לה חכר לא במקרא ולא במשנה וגם לא בארמית ולכן יש מקום להתנגד בפירושה באופנים שונים. הראשון והנפוצ ביותר מאלו לה חכר בערבית ובתור מומחים כלשון זו הם מעידים כי כלשון ערבי הוא בשר חי גמור או שלא נחבשל כראוי, ולא כדעת רש"י שהוא בערבית בשר שלא גללה כראוי, ולפי זה הם מפרשים, נא"ה הוא שם ירדק לבשר חי ואין כינו ובשר חי ולא גללה, וזה הוא גם דעת התרגומים, אבל כאשר באמת לשון עברי להוד ולשון ערבי להוד וגם כאשר שנה הכתוב להשתמש כלשון, נא"ה יותר נהיר הוא לדעת הבריותא פסחים מא, לפי שנה הוא בשר אכרניס, כלומר שלא גללה כראוי, והרשב"ם ג"כ מפי אלה שני הסברים של הבריותא בחר לו דרך לעצמו ופירש, נא"ה הוא כשול בקדרה בלי מים, עד כאן כמה טענע להלוקי דברים בפרוש המלה כשהיא לעצמה, ואולם כמה טענע בפשט הכתוב, כלומר לפרוש המלה לפי הענין בהמשך הכתוב, הלשון עולה ודאי יותר ופה אם נפרש כדעת התרגומים או כדעת הרשב"ם מאשר אם נפרש כדעת אותה הבריותא, כי בין לפרוש התרגומים ובין לפרוש הרשב"ם הרי נמצא הכתוב מורג ומסודר בענינו, שתחלה הוא מדבר מבשר חי גמור ואח"כ מבשר מבוסל גמרי ולבסוף מבשר גלי גמור, או שתחלה הוא מדבר מבוסל בלי מים ואח"כ מבוסל במים ולבסוף מבשר גלי, מאח"כ לפרוש הבריותא אין הסדר נכון, ולכן אין גם הלשון עולה ופה, מפני שהכתוב מתחיל לדבר מבשר שלא גללה כראוי וממשיך בזה כשר מבוסל ובסוף

שכתב הראב"ע כ"ג כריתות בתורה, כוונתו הכריתות האמורים בתורה בפירוש, ולרשת חז"ל לזו כריתות.

(יג ו) ביומי עובדא וכו', ודבר תורה מותר בגד מלאכה בחולו של מועד א"כ מניחין בהם תפילין.

(סס טו) ולתפילין בין ריסי עינך, וקשה לו, ככ"ס שנוכר, ריסי עינו' פ"י שערות שבבבת עינו' ע"י (וכזרות מנ: הוריות יב. וקידושין לא) לא ידעת מדוע ת' פה נגד הלכה, אבל לעיל (פסוק ט') ת' כל קביל עינך בנובה לרישך. וכן (דברים ו' ח') על מוקדך. כלו קביל על עינך.

(סס יח) ירושלמי מוינין בעובדא טבא, ע"ד שאמרו מעשים טובים כתרין בפני הפורענות (אבות פ"ד י"א).

(סס כ) אתר דאתחפיו בענני יקרא, (במדבר דג ה) ת"י אתרא דאתחפיו שבעת ענני יקרא, וע"י (לעיל יב לו) בת"י, והמפרש (שם) פ"י מ"ד כר"ע דפליג אחכמים וסבר אין סוכת אלא ענני כבוד, זה אינו אלא שסבר סוכות שם מקום אלא שנקרא כן על שם שתמן אתחפיו ו' ענני יקרא, והתירום הרכיב שני פרושים יחד.

(סס כא) ואיקר שכינתא דה', א"ת וה' מדבר קדמיותו, במכילתא שהוא בעצמו הלך לפניו.

(יד ו) במילין רכיכין, מכילתא שלקחן בדברים, ורש"י משכם בדברים, כל"ס ידבר אליך רכות (איוב ט' כ"ו) ת' יסליד לוחך רכיכין.

(סס ה) בירא מרמסא וכו', וא"ת בריש גלי, מכילתא ביר רמה בריש גלי, ד"א שהיתה ידן של ישראל רמה על מצרים, וקשה לו כאן ת' ע"פ מדרש ד"א, (ובמדבר לג נ') הופס מדרש לשון ראשון כת"א בריש גלי.

(סס כא) בחומרא רבא וכו', (לעיל כ' כא) לא חשיב כל הני וע"י (פדר"א פ"ט).

(סס ל) ופריק ושוב, כך לשנא ישועה והצלה מתורגם ברשון פריק, וכן כל לשון הצלה מתורגם ברשון שויב, ומה שהוסיף, ושוב"י כתב המפרש

חזר לדבר לבסוף מכבר נזכרה, ולכן טעות היא לדעתי בזה של אלה שהקשו על התרגומים שפרשו, נגד הפסוק, להפך! אני מוצא קושי רב לישב פשט הכתוב לפי הכריתות, אבל כמה שהקשו על התרגומים שפרשו, נגד הדין"ה הוא לכאורה קוביא עליונה, אולם לאחר שניסיתי בדבר ראיתי שסוף סוף גם לדעת הכריתות כבר חי הוא אסור משום שאינו לז"א אש ויש בו רק נפקא מיניה לענין חלקות וגם לענין החלקות הדבר תלוי בפלוגתא של לאו שבכללות אם לוקין עליו או לא, ואם נצרך עוד לזה מה שחמרו גם בכסחים מ"א, אובא דאמרו תרמי לא לקי חדא מיהא לקי" (ע"ש וברש"י ומוספות) אז נמצא שם מקום לומר שגם על כשר חי לוקין והלכך אין באמת מקום עוד להקשות על התרגומים, שפרשו "נגד הדין".

שהציל אותם מן השר של ים ע"ש, אבל עיקר הענין חסר בהתרנוס.
 (סו ט) ונרע יתהון שריון וכו', ובירושלמי וארעי יתהון שרין כמו שתי
 (רברים ל"ב י') ארע יתהון שריון כמו מאורע ענין מקרה ופגיעה.
 (סס יג) ימא וארעא וכו', מכילתא ופדר"א (פמ"ב) ופסח"ס ק"ח:
 (סס יג) פרקת ואחסינת וכו', ת' נהלת כמו נחלת, ירושלמי (מ"ש פ"ה
 ה"ב) פאה פ"ו ה"ה, שבת פ"ו ה"ב, לא סתמנעין רבנין דרשי בין ה"א
 לחיית, לפי שזון רומין בכתובה דרשו ה' במקום ח', וכן תהינה כמו תחינה
 ירושלמי (שביעית פ"ח ה"ה), וחסר תרגום על המלה, בערך.
 (סס טו) מניוניה דיובקא, תוס' (יבמות כה:) ד"ה במניוניה יש ספרים
 דגרסי במניוניה והוא כמו במניוניה כמו שמלה שלמה, (מ"ק כו) מניוניה קסרי.
 (סס יח) בני נלויא, נלי הים, וכן דרך הלשון, בני גווא (לקמן בת"י
 כמ יג) בני מעים (חולין נג:) אפילו ברברים שלא בעלי חיים, וכן בני בצלים
 (עוקצים פ"ב מ"ח), ואין צורך להניח, ביני' כמו שהניח המפרש יונתן.
 (סס כ) בתופיאי הו' חיילין ובחנניאי סתננין, חיילין לשון לחול במחלות
 (שופטים כ"א כ"א), ובמשנה (תענית ד' ח') ויצאות וחולות בכרמים, ענין טובב
 ורקור שחורין בו חליצה סביב סביב, והמפרש יונתן שפ' לשון מתקנות לא דק.
 (סס כ"א) ווסרת להון מרים, וא"ת ומעניא, תרגום זה מיוסר ע"פ מדרש
 דקח טוב וז"ל ותען, יש ענייה שהוא ראש הדיבור, כמו ותענינה הנשים
 המשחקות (ש"א י"ח ז), ויען איוב (איוב ג ב) והם לשון קריאה, ולא לשון עניה.
 שבוסן שאחת מתחלת וכולן עונות היא והען עכ"ל, ובכ"י מצאתי תרגום
 ויען איוב ופזים איוב ומכאן יוצא לשון, פזמון ובתרגום שלנו לא נמצא.
 (סס כ"ב) ואם תעברון וכו', שקשה אם לא ישים מה צורך רפואה
 (סנהדרין קא), ובספרי, חצי מנשה בשם הרב ר' יחיאל, רפאך אריאמיורי
 שמור הבריאם להתנהג בדרך שלא יחלו.
 (סו יג) וסדיקו פסיונין, וא"ת סליו כלשון המקרא, (כיוסא עה:) ארבעה
 מיני סליו הן, שיכלי וקבלוי ופסיוני וסליו מעליה הכולהו, ואפשר בזמן התרגום
 היה ידוע סין עוף זה בשם, פסיוני' וכמו שאמרו יש מאכיל לאכיו פסיוני
 וכו', (קידושין לא) ברם קשה לי (בסדרה י"א ל"א) ת"י כלשון הכתוב
 שלו, ולא באותו לשון שהיו רגילין בזמן התלמוד.
 (סו יד) דקיק מסרגל, פ"ד דק בשרטוט, והמפרש יונתן חבר המלה, מסרגל'
 להמלה דקיק, שלא בדיוק, ובאמת המלה מסרגל מוסבה למענה, דקיק מסרגל'
 דקיק כנרדא.
 (סס ט"ז) באשוישין ברבש, בערך, כששיין, במשנה מלשורין (פ"ה משנה
 ט') צפחה, פ"ה הר"ב מאכר עשו' סקמח ורבש' והוא דך כל כך שכולים
 להציקו ורומה לו כצפחית ברבש, והוא נעתק מלשון ערוך ערך צפחה, ומה
 שתרגום הירושלמי (בסדרה יא ח) כטעם לשר השמן כטעם בששיין ברבש
 צ"ע ואפשר שכיוון מה שכתב יש רש"י דע"ד לשון נוסריקון ליש שכן רבש
 בעסה הנלושה בשכן וקטופה ברבש.

(ח ד) קציל ועיר, והוא ת' של המלה מעם, (בראשית כו י) ת' על המלה כמעט, כועיר פון' מה בין זה לזה לא ידעתי למה שינה? ואית' בשניהם ועיר פון' בספר יאר (שמות ט מז) פון' נראה פירוש' מלשון פנה, או יהיה ענינו בארמית כמו כבר בלשון הקדש כדומר כבר עשיתי זה או נעשה זה, ומה יקראו רז"ל לכל דבר ששובר הדבר שקדמו כבר סמפון וכו', וכן פירשתי סמפון כי סים הוא לשון סתירה כמו סמי סכאן ופון' ר"ל לשעבר, וכן כתב רש"י (נ"ב כ.) כי כל דבר הסותר דבר שקדמו נקרא סמפון כמו שובר השמר או מוס המקח, ע"ש ברש"י, ור"י ברצלוני בשטרות (שמר מ"ה) סימפון היא סימון פון דבאוי סימפון האי ענין אם הוא פרוע או לא, ויש אומרים מלשון סמפוניא האמורה בספר דניאל?

(טס ט) ופוק מהחיות עני' וכו', הפסוק הזה מהמקראות שאין להם הכרע עי' ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז, ועי' שו"ת הריב"ש סי' רפ"ד שהספרים שלהם לא היו נקודים ועי' משנה ע"ז פ"ב ז' דודיק וכו', וכן יואב דמעי בין זכר לזכר, וכן כאן לענין המעשים הננינה מסמקת על מלת בעמלק, ועי' מבייתא ר"ר אומר צא מתחת הענן וזה כת"י.

(י"ה ד) ארום אמר אלהא ראבא וכו', וכן ת' (בראשית מ"א נ"ב) על פסוק כי הפרני אלהים בארץ עני' ארום אמר הקיף יתי ה' וכו', שפירשו כי אמר כי הפרני אלהים ועי' בראב"ע.

(י"ה כ"א) מסון שיקרא כמ"ש הרשב"ם שוחר ונוף קרוי בצע בכל מקום, מכללתא שנאי בצע אלו שהם שונאים לקבל מסון ברין.

(י"ס כ"א) דלמא יכוונון קרם ה' לאסתכלא, במכללתא שמא ידחקו לראות, ר"ל בבבור, ומלבי"ם פירוש אזהרה, כל יהרסו לראות ולחשוב איהו נשמות, (טס כ"ה) ירושלמי קריבו וקבילו עשרתי דיבריא אבל יונתן הרגום קבילו

אורייתא עם עשרתי דברייא עי' מכללתא על פסוק וירד משה מן ההר, ולא כפי' רש"י ורשב"ם, טעות הנבלה.

(כ"ה א) ירושלמי כל, שכת' דיבריא האילן (דברים כו ח) דברי התורה הזאת ת' ירושלמי, סלי, שכת' אורייתא הדא, וע"ש בהערותי למה הוסיף המלה, שכת'.

(כ"ס ב) פרח וצייס באויר שמיא וכו', כל הענין הנורא הזה לא מצאתי לע"ע ברז"ל, ואנכי אזהא אעיר שמ"ש הערוך ערך טס ב' כל צפור כל כנף (בראשית ז' יד), תרגום ירושלמי כל דמייס, אשר תעוף בשמים (דברים ד' י"ז) תרגום ירושלמי דמייסא, ולפנינו חסד ירושלמי זה.

(כ"ס ד) צלם וצורה, (דברים ה' ח') לא ת' המלה צורה?

(כ"ס ז) לא ישחבע הר מנכון וכו', ובלא תחסר ת' לא תהנין חמודין וכו', ולא יחסיר חר מנכון, תחלה בל"ר ואח"כ בל"י ובכולין ת' בלשון רבים?

(כ"ס י) וניזריכון וכו', וחסר ה' על ובהמתך, ת' כל עשרת הדברות בל"ר, כי נחשבר התרגום הזה לצורך המתורגמן, ובכמה מקומות נמצאת הקריאה עמי בני ישראל לכת' בל"ר, יסדוע לא הזכיר גם אשהך י"ל שהיא נכללת.

במלח אחת כבדו התורה וסירושלמי שבת פ"ה ה"ד נראה שהבעל מוקד
על אשתו כמו שהגדולים מוזהרים על הקטנים וכדאמר ר' אירי דחוצרית
אשתו היתה ע"ש בקיע שטעה.

(סס יג) וילפון, לחור' הינון וכו' (רכרים ה' י"ז) וילפון, לרוע' הינון.
(סס כג) ירושלמי סדרה קבוע בארעא, מכלתא ר"י אומר מוכח ארמא
שהיה מחובר בארמא כנדרת רש"י והנר"א ר"נ אומר חלול בארמא נעשה
שנאמר גבול לוחות תעשה אותו (לקמן כ"ז ח'), ות"י חליץ לוחין מלי עפרא.
ורש"י שהיה ממלא את חלל מוכח הנחושת ארמא בשעת חנייתו, וכן פירש"י
(שם כ"ז ה') שהיו ממלאין חללי ארמא במקום חנייתו, הפני דוד תמה דהא
כתיב בעת הנסעיה ורשנו את המוכח (בסדרה ד' יג) ואם היו משליכין העפר סה
צריך לדישון, לרעתו בשחונים מסלאים אותו עפר ואחר כך מקרובים עליו,
ואחר הקרבה מרשנו אותו בכל פעם ופעם, ובעת הנסיעה משליכין העפר
שבתוכו, והוא ענין בפני עצמו.

(סס כג) דאין אריסת פרולא דמניה מתעבד סיפא, על אבנא ובירושלמי
אי, עברת' פרולא עליון ולת"י כי חרבך הנפת עליה, היינו על האבן, וסוה
למר שהכרול פוסק בנניעה (סדרה ג' ד'), (ושם) ופנימה לכל דבר (ואפילו לא
נפגמו כבדור) נפגמה אחת מהן היא פסולה וכולן כשרות, הרמב"ם (בית הבחירה
פ"א ה"י) אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במוכח או בכבש
איתה האבן פסולה והשאר כשרות, והרמ"ם דה"ה לנגע בה ברזל, והנר"א
דוקא בפנימה, אבל אם נגע ברזל באבן אחר שנבנית במוכח פוסקת הכל,
ולא היא לבדה פסולה כהרמב"ם, ונראה ל' מלשון הרמב"ם ששמע שה'
הנירסא לפניו במשנה נפגמה או שנגע בה ברזל אחת מהן, משום דרכו
של הרמב"ם שבכל דבר שאינו מפורש במש בתלמוד הוא אומר, נראה ל'
אף שהוא פשוט בתכלית.

(כג ו) לות דשא דלות מוזהא החוקני פרש"י הקיש דלת וכו', והרמ"ם
ירושלמי מוכיח לות דשא דלות מוזהא ואי במקום אשר כלומר והגישו אל
הדלת שהיא קבוע אצל המוזהא והיינו מעומד וכן או נודע כי שור נגח הוא
או יחויק במעוין, וכן הנירסא בדפוס באויליאה.

(סס ח) דובין יתה צ"ל דומין יתה וכן הוא בדפוס באויליאה.

(סס כג) מתקנא יתקנס וכדא וצ"ל בולדא או ברמיה וכדא.

(כג ח) מדעס דאחביר, בכוסיא' הוא ת' של פשע וכן הוא בגמרא (ב"ק

קמ"ז) בכוסיא וכו', פירש"י בפשיעה, ומה שפ"י המפרש או בכוסיא בסתר לא
נכון, וגם, הנירסא בת"י, דאחביר' שנשבר אינו עולה ופה וצ"ל, דאחביר'
פ"י אביר.

(סס יג) סייתי ליה סהרין או ימטיניה עד גופא דתבר, במכלתא חר אמר
יביא עדים שנטרפה וחר אמר יביאהו עד הטרפה יולף הבעלים אצל טרפה
ויהא פטור מלשרם, דרש עד כמו עד בפת"ח, והת"י הרכיב ב' פירושים יתה,
והירושלמי ת' ייתי ליה מן איבריו סהר קטילא כמ"י הראב"ע והרשב"ם יביאהו

עד. קצת מאברי הסריפה לעדות ברכתיב כאשר יציל הרועה ספי הארי שני
ברעים או ברד אוון (קטום נ יב) וכן העת דמי במכלתא (ובב"ק יא.) וביא
עזרה לב"ד.

(סס כז) ורבנין רסתנין נגודין, וכן (לקמן פ"ד ל"א) הנשאים תמי רבכיא
דאחמנין נגודין, הרמב"ן כתב כל נשיא בעם שהוא ראש השררה על כל ישראל
בין שתהיה השררה ההיא בממשלת מלכות בין שתהיה בממשלת תורה ר"ל
הן שהוא גרוד להדריכני בדרכי הדת או גרוד במלכות לשמור איש סרעו
שתקיף ממנו. וכן כתב החינוך. ומי שאינו ראוי לדון מפני שאינו יודע או
מפני שאינו הגון. שעבר ר"ג ונתן לו רשות או שטעו ב"ד ונתנו לו רשות אין
הרשות מועלת לו כלום עד שיהא ראוי. שהמקריש בעל מום למזבח אין
הקדושה חלה עליו ורמב"ם מנהדיין פ"ד המ"ז. ונראה שאין זה בכלל נשיא
בעמך גומר.

(סס כט) הפרשנה קרמי. הנ"ל הקשה למה לא רמי ר"א מפקס זה
שהוא קדום בתורה (חולין פ"א) וי"ל דעל בכור ל"ש לומר למה דקדושה ויום
להרצאה. התמי (ויקרא כ"ב כ"ז) ארום יתיליד כאורח עלמא ויהי שבעתא יומין
בתר אמיה מכול דישתמודע ולא נפיק, נראה סתמי דלאו גורת הכתוב היא
אלא מטעמא דכפך נפל, והיכא דידעינן דכלו לו חדשיו לולד שרי להקריבו
קורם ח' ימים. והס"ל ה' איסורי המזבח פ"ג ה"ח נסתפק בזה. ומתתי י"ש
ראיה לספק זה.

(כנ י) תרדע ית ארעך. בספר ינחנו הנ"ל תרדע מלשון רידא וכמו שמתרגם
(בראשית מ"ה י) חריש וקציר תמי לא רדיין ולא חצדין. זה טעות נמור,
רידיא הוא ת' של זריעה. ועוד מה ענין זריעה כאן, וענין חרישה נאמר להלן
(כד כא) בתריש ובקציר חשבת ותמי ברידיא ובחצדא הנוח.

(כד ה) בזכרי כסתם סתניתן דעבודה היה בבכורות קודם שהוקם המשכן
(ובחים קיב:) ועי' שם (קטו:) רש"י ד"ה ליתבי. במדרש לקח טוב וישלח את
נערי בני אלו הוקנים הנערים במצות כנון והנער נער (שמואל א' כד.) ניעור
ומדקדק במצות. ואולי צ"ל הבכורות ונתן טעם למה יכנה הבכורות כלשון
נערי. ועי' רמב"ן, וכן צ"ל בראב"ע הם הבכורים בני הוקנים הבכורים שעלו
עם משה.

(סס י) כעובד לבן דספירנון. כפי' הרשב"ם לבנת לובן שהספיר הוא
לבן.

(סס יא) לאסערא עליהון, ענין פקידה וחפוש. פוקר עון (שמות כד י)
תרגומו מסערי חובי, וכן וביום פקדי ופקדתי (שם לב כד) תרגומו וביום
אסערותי ואסערה. והמפרש יונתן שהוא מלשון סערת ה' (ירמיה כ"ג י"ט)
שענינו כמו הים סוער זה טעות.

(סס ב) ולא באלמטה. פי' המפרש יונתן שלא יקחו בחזקה ובכח דלא
תימא מרכתיב דיהרעי לביה פי' רצון לבן הפירוש דומה דלרצונו דויקרא
שוכפים אותו עד שיאמר רוצה אני. אלא לא בחזקה ושום כפייה, בלח טוב

צויל תקחו את הרומה. סאחר שהתנרב, מלבו. תקחו את תרומתו בעל כרחו עכ"ל ולפי זה צריך לפרש שמה שהתנרב ולא באלמותא זה מהללה לא יקחו באלמותא רק מנדיב לב, אבל אחר שהתנרב מלבו תקחו בעל כרחו, ע"י (ערכין פ"ה משנה ו').

(סס ו) למכנשא ולמקבעא, כרפוס בוויאא למככשא.

(סס ז) ארבע אותודוי, הראב"ע מ"י רגלים היו לארון כי דרך בויון הוא שישב וסרון בארץ, ונראה שכן דעת הח"י.

(סס יח) כרובין, ולקמן (כ"ז ל"א) ת' צורין כרובין, וכן ת"א, כתב המ"ל נה' כלי המקדש מ"ח המ"י, דרוקא בכרובים דכפורת שלא היו ציור בעלמא כי אם סמם דמות תינוק ה' עושה מזהב משה' תרגום כרובים ולא צורות כרובים, אבל בכרובים דפרוכה ודמשכן שהיו צורות בעלמא מצוירות משה' תרגם צורות כרובים.

(סס כג) וכסילתיו די ישתמש ויתרק, תרגומו של יוצק (ויקרא כ"א י"י) וע"י ת"י רקמן (ל"ז טז) וצ"ע.

(סס ל) ורליק כהנא דמתמני, במשנה תמיד (פ"ג משנה ט') מי שזכה וכו'. וע"י רשב"ם.

(סס ט) כל קביל שית סדרי מתניא, שערי צדק מהשוכות הנאונים דשיתא סדרי משנה היה בזמן הלל ושסאי, וע"י (כ"ט פה:) ר' חייא מתניא שיתא ינוקי, שיתא סדרי, פירש"י ומתניא על פה שיתא סדרי משנה דשיתא ינוקי, ומכרח רש"י לפרש כן דפי שתחלה אמר וכתבנא חמשה חומשי, ונראה שבאותו הדור לא היה סדרי משנה בכתב והרמב"ם בהקדמתו לזר החזקה כתב שרבינו הקדוש כתבוהו סדר המשנה.

(סס ז) שבר סצרתא וכו' על סצרתא, צ"ל עובר סצרתא על סצרתא בר' ושרשו, צור' וכן מצודה של דנים שהוא רשת לצור בדפריש הנ"ל והרין עמו וכן הוא בנוסח רפוס באויראא.

(סס ו) אפודא דהבא תכלא כצ"ל, ומה שכתב הראב"ע ואפוד משה לא היה בר' ע"י בת"י (שמואל א' כ"ב יח) וברמב"ם סוף כלי המקדש.

(סס ט) מרגליין דבורלא כן צ"ל כמו שת"א.

(סס יח) אוסורד כצ"ל וכן (במדרב ב' י') בספר סיד הסורות זמורד הוא אבן שסגולתו שמכבדים מי שישים ממנו טבעת בידו, והוא משקים כאב האסטומכא כשתולים אותו, וכל שכן אם נוגע בה, והוא מועיל מהצדעת כשמתכבים אותו ושותים ממנו, ומי שישם ממנו טבעת או יתלה אותו יסיר ממנו חולי הבטן כשתולים אותו קודם שיבוא החולי, וע"י ראב"ע.

(סס כ) כרום ימא רבא, (במדרב ב' כ"ה) בת"י חסר המלה, רבא' ע"י רש"י (חולין צ"א ז) ד"ה גויתה.

(סס כה) וית תרתין קליען דעד תרין סטרוי וכן בת"א שנה סדר המלות, הרמב"ן (ויקרא א טז) כתב הלך התרגום לצורך דבר שיועד בו, וכן בכמה מקומות המאחר בלשון הקדש, מוקדם בתרגום, ופ"פ סר"י מווינא פ"י את שתי

כגמלה איוזה שתי העבדות אשר על הקצות וכן דרך המקרא שהוא אמר 'דבר ודור' וכו' ופרשו כמו אל נקמת הופיע וכן רבים.

(סס ז) ותשוי יתיה על שור וכו'. צי' (ובחים יט) ובתוה'ם מלכיים.
(סס זט) שירי ארמא וכו' (ובחים סח ז) ושם בלסקי חוספות בגדי כהונה לא מכפרי אנפי עבירה עצמה וכו'. דהמי לשפכות דמים דנופל נשמתו והמנאפים ביד, ובשניה שלי שבט מנשה סי' ק"ב הארכתו בענין זה.

(כט ז) דמשיחין במשה, ויתא', רש"י משוחים בשמן אחר אפיתן, זה לא נמצא בנמרא ועי' רש"י (ויקרא ב ד) על פסוק ורקקי מצוה משחים בשמן, ושם לא פירש זה, ועי' בת"י, והרמב"ם (ה' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ח). וז"ל ויראה לו שאחר אפיה מושח אותם, וזה חידוש שמה להרמב"ם ענין חדש לרש"י הוא פשוט בהכליה.

(סס ח) וית תורא וית תרין דכרין יסוכרון באסלא, ת' מה שלא נאמר במקרא. ועי' ראב"ע ורמב"ן.

(סס יח) וספיק וצ"ל, והסק' בת"א.

(סס כ) הסחוס אידנא, (ויקרא ח כג) ת' שהוא גדירא דמציעאה ועי' תוי"ט (בכורות פ"ו א').

(ל ז) מניה והון, קרנוי וקיפין, לעיל (כו ב) קרנוי, זקיפן לעיל, זה המזבח שהוא להקטרה ולא להעלות עליו עולה ומנחה, אבל לא ידעתי מפני מה הוסיף במזבח העולה המלה, לעיל.

(סס כט) כל דיקרב בהון מן כהניא יתקדש ומשאר שבטיא יתוקר באשא מצלהבא קדם ה', לעיל (כס לו) ת' בשינוי לשון ע"ש. והמפרש באר שדרש יקדש תרי אנפין אחד כמשמעה ודרש נמי יתוקר והוא הזר הנוגע בהם יכוה. בספר יחננו בשם ר"א הכהן יאמר, שאין לו ביאר וכתורה חדשה ועי' יומא יב: עבודתו מחנכתו והו' בכה"ג, וכתב ע"ז כוונת היונתן כמו שיאמר החזקוני, כל הנוגע בהם יקדש, כל הבא ליגע בהם יקדש ויומן עצמו, ובאיוזה ענין ברחיצה דוגמת הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו, וכן הוא במדרש דקח טוב כל כהן הבא להקריב, יתקדש החלה, וכן כתב הרשב"ם, כל הנוגע בהם יקדש, למחר תחלה קדם שיגע בהם לאחר שנמשחו ועי' (ברשב"ם לעיל כ"ט לו). ומלכיים בת"כ פ' צו ו' סי' ב' וז"ל, מה שפי' הראב"ע שהכהן שיגע בו יתקדש ויטהר תחלה, (דבר זה לא פ' הראב"ע רק הרשב"ם), אין נכון שהי"ל כל הנוגע בו ויטהר שזה הלשון המורגל על טהרת הגוף לא לשון קדושה ולכן העקר שדושה כמו מ"ש במנחה (ויקרא וי"ז י"א) ובחטאת (שם כ') כל אשר יגע בהם יקדש שפי' ויהיה קדש כמותו וכמ"ש הראב"ע עצמו, ועי' ברשב"ם ובת"י, אבל קשה לי על תרגום זה, שפי' שהזר הנוגע בהם יתוקר באש, והרמב"ם בה' כלי המקדש פ"ג ה"ט, לא יקרבנו לעבודה אבל ליגע מותרין ע"ש בכ"ט, ועי' מהדורא קמא.

(סס לו) סב לך בוסמיה קמף וכשה וחלכניא בוסמין בחירין ולבונהא. רכיייתא כן צ"ל, ובא לרכו סמים אחרים כרו"ל ועי' ברמב"ן, ואנב אורחא.

בכריתות (ו) מביא חסר חורין. עתיקי הק"ע פי' חורין ויון שאינו לבן סכל וכל ולא אדום, ירושלמי (יומא ס"ב ה"ה) והרמב"ם כלי המקדש (פ"ב ה"ה) פי' יין לבן ישן. והרב ר' חיים בערלין במ"ע המגיד שנה מז' תרל"ב פי' לשון חורין פירושו אחר בדמיונו בירושלמי בכ"ס ובת"י, וכן כאן. אם לא מצא יין קפריסין. מביא חסר חורין עתיק. ופירושו מביא יין אחר ישן, ובכמה סידורים חדשים. פי' חסר לשון. אדמיות כמו שפי' הר"ק בתהלים ע"ה הפסוק ויין חסר מלא מסך שפירושו יין. אדום. כי אדום בלשון ערבי אחמארה. וזהו חסר חורין. ופי' יין שהוא אדום ולבן. באחר וזה שפי' הק"ע הנזכר. הא"ק כתב חורין נזכרת ביחזקאל מ"ז ט"ז ושם יין אדום הטוב שנק' בכריתות בשם חסר חורין עתיק.

(לכ יג) מצראי דמשתהירין. וז"ל המפרש יונתן דלא תקשי והלא כולן נטבעו בים אלא ר"ל הנשארים והוא פרעה הנשאר כדכתיב לא נשאר בהם עד אחר לעיל יד כח) אבל אחר נשאר. דברי המפרש בכל זה הם דברים בטלים. הן אמר במסכתא דעת ר"נ חוץ מפרעה. אבל זה אינו נכון לפרש בת"י. מצראי דמשתהירין וכן מקרא מלא למה, יאמרו מצרים אבל כוונת הת"י מצראי דמשתהירין במצרים. וכן מפרש במדרש לקח טוב למה יאמרו מצרים לאמר, אלו שנשארו במצרים.

(לד ה) וקרא, משה בשם מימרא דה', רש"י כתב דמתרגמינן וקרא בשם דה'. כלומר שמשה הוא הקורא בשם ה' שאילו היה השם הקורא היה מתורגם וקרא בשם ה' יכן תרגם ויקרא בשם ה' (בראשית י"ב ח') וצ"ל בשם דה'. וכתב בעל מנחת ש"י. הנה הם סמעים בעל הטעמים שבאן מפחא במלת בשם והפרש גדול יש בין זה ובין ויקרא בשם ה' האמור באברהם ששם המפחא במלת ויקרא וכאן במלת בשם, ויותר נראה לי פירוש אבן עזרא כמ"ש כאן ובראש פרשה יתרו שהשם הוא הקורא והוא שאמר בראשונה וקראתי בשם ה' לפניך, וכ"כ החכם אבודרהם בספר הפלות של תענית ול"ש ובשאומו ויקרא בשם ה' צריך להפסיק מעט בין בשם לה', כי בפסוק הוא במפחא ורוב ההמון מועים בזה ע"כ, ובמדרש לקח טוב ויקרא בשם ה' הקב"ה קרא למר למשה דרך החינה ובקשה הואך יתפלל אל ה', ועי' (ר"ד יו) הראה למשה כדר תפלה.

(כז כו) ואירשין פירי אילניכון, הנה ת' של סלעם (ויקרא יא כב) רשונאי ואפשר, ע"ש זה נקראת, רשונאי לזה ת' ואירשין כלומר ע"י רשונאי. (כז כט) ירושלמי שבחו וזיהוין, ויש גורסין יזכהוין.

(לז כז) ומחובין ת' בל"ז כתבשיטין הקודמים בפסוק (ובמדרש ל"א ג') ת' מחוביא מבית תדיהון ת' בל"ז, שבאן נאמר בל"ז והתם בל"ז איש אשר מצא, ובירושלמי (שבת פ"ו ה"ד) כמו י"א זה מפוס של רחם, וי"א זה מפוס של דדים והירושלמי ויונתן תרגמו ע"פ וי"א. ועי' בחזקוני שם מהרורא קטא. (נכס כז) על גזיתיהון ומנפסין יתהון כד הינין חזין. הנ"ל כתב מהוספת המ', מעו"א לקח לו רש"י שמעך נבי העוים טווין אותם. זה אינו

רש"י לקח מנמרא (שבת עד :) עמוף בעוים וטו בעוים. ופירש"י קרא קריש מו את העוים בנופן של עוים משמע, ובלקח טוב עוד שהן חייב כח"י.

(סס כו) ועניו שמיא אולין לפישון וכו' ובפסוק כ"ח ותייבון עניו שמיא ואולין לנן ערן וכו'. הראב"ע לעיל (כט ס"ב) ומאין היה להם בכל יום חצי הין שמן וית גם כן יין, ואיך יוליכו עמהם כמו ארבעה עשר אלף הין וכו' ע"ש. ובתרגום שה"ש (א יד) ומנן הוה להון חמרא לנסכא הלא אנון במדברא לא אתר כשרי לבית ררע ואף לא תינין וגופנין ורמונין אלא הוה אולין לכרמי עין נדי ונסבין סתמן אתכלין דענבין ועצרין מנהון חמרא ומנסכין יתיה על מדבחא רבעות הוה לאסרא חרא ע"כ.

(לח ד) משיל קבלא נוסריא ונרסיא דנפלין מן מדבחא ויל במדרש לקח טוב וכדי לקבל האכרים והפרדים שנופלים מן המערכה שלא יפלו דארץ וחוזר ומעין למערכה, ומה ועוד סכמה סקומות נראה שהיו לפני המתרגם כמה כרייהות ולא ידעתי אם הלך טוב לקח סתמי או שניהם לקחו מסקים אחר ורש"י לא הראה לנו בהערותיו.

(סס ה) מן אספקלרי נחשא נשיא צניעותא וכו'. באורי אונקלוס כתב, לפי הנראה ת"י משובש ומסורס, בפרט מלות האחרונות, בזמן דמידכן מן סואבות דיסהון יתירה ואינן במקומן, ולע"ד שייכות בסוף התרגום ירושלמי, בחזית נשיא צניעותא הוה צניען בתרע משכן וימנא (בזמן דמידכן מן סואבות דיסהון).

(לס חג) תשרי שכינתא ה' בעובדי יריבון, סדר עולם פ"ו, ועי' שבעות סו, שיר של נגעים וכו', וע"ש רש"י ועי' רש"י כאן ובויקרא ט' כג. (מ ז) דהרין בתיובתא ושדיין עקמומיתוהון הי כמיא. בתרגום (איכה ב יט) עד פסוק שפכי כמים לכך ת' שדיאי היך מיא עקמומית ליכך והררי בתיובתא וכו', וגם מזה קצת ראייה שהתרגום יונתן על התורה ותרגום המש מנלות תרגום של איש אחר.

(סס ה) דלא יעלון המן נפשת דרדקי עמא דישראל, המ"א ה' מילה סו' רפ"ג ס"ג דאברהם אבינו עיסר ומכחין מי הוא שנימול שאינו מניחו לנהננו, בזהר (בראשית לה ז) בהיכלא תליאה המן כל אינון דרדקי דבי רבן דלא אשלימו יומין.

(סס ט) דבלבנתא רבית יהודה וכו', ועי' (פסוק ו') ויא' לקמן) ורמב"ם הלכות מלכים פ"א.

(סס כ) והוה קייסין על את וכו', עד גם (במדבר כ"א ח') ת"א על את, ופירש"י על כלונס, ופי' הראב"ע שיהיה גבוה ויראו אותו הכל, והמפרש שפי' ע"ד ס"ס ומס"ך שבהמות בנס היו עומדים (שבת קד') אינו נכון, התם פ"ו בנס באויר, אבל כאן פ"ו על נס ממש על כלונס, ועוד כתב המפרש ובקצת הומשים מצאתי על אתר, וראה לי שצ"ל על "אתר תלי" שכן ת"י (שם) על הנס, על "אתר תלי".

(סס לא) בנטלא ומקדשין מניה וכו'. לעיל (ל' י"ט) בנטלא דכוא. (בסדר
 ה' י"ז) מן כיורא בנטלא. בערוך ערה נמ"ל ב' ת"י ורחצו אהרן ובניו שמנו
 ומבין מניה בנטלא דכוא, פ' כלי מיוחד לנטילה ועל שמו נאסרת רחיצת
 ידים נטילה. בכ"י אנשי אלקוריאן שא"ל למר רב שריא נאין מאי מעמא
 מברכין על נטילת ידים ואין מברכין על רחיצת ידים ולא על שטיפת ידים,
 והשיב להם כלי היה בבית המקדש נטלה שמו ומחויק רביעית לוג ובו
 נוטלין סימי כיוור ונוטלין לידים ונקרא שמו נטלא על שם אומנתו, ע"י
 (ובחים כב.) רש"י וכ"ס (ה' ביאת המקדש פ"ה ה"א) ובכל כלי הקדש
 מקדשין בין שיש בהן רביעית בין שאין בהן רביעית, וההוי"ט (ברכות פ"ח
 ב') מעמא דלא תקנו על רחיצת ידים כדי שתהא בכלל הוכרת הכלי, ונב
 ענינו לשון לקיחה, אבל מה שכתב רש"י (חולין קו') של זכויות קרי נטלא
 צ"ע, הא כל כלי שרת של זכויות פסולין (מנחות כח:), אם בנטלא של חול,
 בכל זאת צ"ע מנלן דרש"י של זכויות קרי נטלא? ואנב אורחא. בהקדמת
 הזהר הכי הוו עבדי חסדי קרמאי נטלא דמייא הוו יהבי קמיהו, ובוסנא
 דאתערו בליכה אסחן ירייהו וקיימי ודעאן באורייתא, וכו', ואפשר דמה
 דכתוב (שמואל א' כ"ז) בשאול המלך, ואת צפחת המים מראשתו היה
 לצורך זה.

(עוד יבא אי"ה).

מנשה גראסבערג (ראמסגייט).

טערקישע מלייתים

איך האב גיעפענט א פאבריק אין טונים פון
טערקישע מלייתים

דיא בעסטע קוואליטעט צו ביליגע פרייזען.
אלע סותרי מלייתים פון דיא גאנצע וועלט
זאלן זיך ווענדין צו מיר איך וועל זיי פֿיין
בעהאנדלען.

דיא סחורה וועלן זיין ערהאלטען
דירעקט פון טונים.

Rabbi L. WEISBLUM,
342 East 3rd Street
NEW-YORK City.

מודעות בהשקרי תורה הנפוך בארצנו ובחיל מביאות לבעליהן תועלת מרובה.

יצא מבית הדפוס ספר **קיצור התניא** של האדמו"ר הזקן מלאדי בעל השו"ע. מסודר לכל פרק ופרק מראש הסה"ק הג"ל עד סוף הקונטרס אחרון. גם קיצור דקדוק מכל פרק ופרק נדפס על כל עמוד מלפניו במ' הקיצור הנ"ל. המאמרים והאזהרות והירורים הדפוס בספר התניא הדפוס ראש בוויילנא, יביל לקרן 5-6 דפוס ביינן. והחזיר ארבע דאלר אפיקריא, לסוף שיקבלו סכום גבון הגנה גדולה, נדפס קדומם מועדים וכל הקדמם ובהם להשינו אצל הרב המפורסם המחבר ספר לקושים באורים על התניא. בסוף יוכלו להשיג אצלו הספרים, לקושים באורים נ"ב בסתור הג"ל. חיי משה"ל על הלכה כצירוף הספר, רמ"ת שמואל' אגדה ע"ד דרוש ופגול ע"ד השכלת חב"ד מהרב הגאון המובהק הג"ל בחזיר א' דאלר ע"י הכתבת.

Rabbi Abram Brudno Jerusalem Palestine.

דברי שלום חלק ראשון כולל איוה ענינים בהלכה ורעיונות נשנוות המסולמות כפז ובאורים נחמדים על איוה מאמרים ואגדות חז"ל על יסודות התורה המוסר והדעת ערבים על אונן שומעת להאמין בעתירות אומה הישראלית והנדרסים בשנה יקוצו לחיי עולמים, המעוררים את לבות בני אדם לתורתנו הקדושה ולאבינו שבשמים.

דברי שלום ואמת נערך ונמדר בשפה המדוברת (ושארגאן) לטובת הישיבות ומסודות התורה.

מאתי העזיר באלפי ישראל
שחברתי בעזרי החונן לאדם דעת
הק' שלום יצחק בחרב ר' דוד
בן ציון וצ"ל לעזיטאן
רב ואבר"ק קרישטאניא יצ"ו.

**Rabbiner Sch. I. Lewitan.
Calmejerg 15 II.
KRISTIANA (Norwegen).**

יצא לאור הספר **באור השמות הנרדפים שבת** המאמרים הרב הגאון ר' שלמה אהרן וורמדימר ז"ל. באורים מחודשים ומאובכים על השמות הנרדפים ע"פ הוראת הכתובים והמבארים הקדמונים נדפסים וכת"י עתיקים.

מכיל 220 עמוד. מחירו 5 שילינג. בקרוב יצא ממנו גם הספר **נאמן הנאונים** קובץ מספיקי ידי הנאונים מחבר ידי הגניזה שבספרים ובזו נוסף ר' נחשון ב' חשו' לגאון, תשובות רס"ג לחיון, פירוש רס"ג לשו"ש, תפלות לרס"ג, חשו' ר' האי וכו'.

מחירו 5 שילינג.
**הכתבת: Moses Wertheimer
Jerusalem Palestine.**

מעורר ישנים הברה להוצאת ספרי רבותינו הראשונים ול' הספרים שיצאו לאור ע"ד עתה:

(א) פירוש י"ב מדות שהתורה נדרשת בהן לרבנו בעדיה נאמן ול' ע"פ כת"י מאוסטורד עם הערות ובפוא.

(ב) ספר הפרס הגדול לרש"י ול' ע"פ הדפוס קונסטנציה הקצ"ו 400 עמוד. עם הערות ותיקונים ובפוא גדול.

מחירו 8 דולר.

**הכתבת: Rabbi Ch. L. Ehrenreich
DEVA Princ Carol 45
Rmania**

יצא לאור ספר **מצבת משה** כולל חידושים ובאורים על סכת סוכר קטן מכתבי הקדש שהגיה אהרן ברכה הגאון האמיתי מן משה בצלאל לוריא וצוק"ל. המאב"ד דק"ק כוואלק בעהמ"ח הספרים "גהור שרגא", נפש חיה", כובץ ישועה" ועוד ועוד. ונלות איוה ההגות והעזרות וקצת חידושים אשר בשם "ארץ צבי" מכונים מאתי בנו והלסירו צבי אהיה ל"ב. לוריא המאב"ד דק"ק ואליוראק. מחיר הספר עם ההשלוח המשה וחובבים, לרבנים ולהאגדות המכונים הר"ת היומ"י רק שלשה וחובבים. מחיר 148 עמודים מורטט חגי ליון. להשינו אצלו על האדריקסא הרשומה מטה.

Rabin L. Lurie ŻAŁUDOK z. Wilen. pow. Lidski.

האדריקסא להשקרי תורה:
I. Feigenbaum, Warszawa, Muranowska 4, m. 30.

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה
מאת רבני וחכמי זמננו נ"י.

הרב רש"י הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)	הרב יצחק יהודה טרונק נ"י (קוטנא)
הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)	הרב אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י (נויארק)
הרב אלימלך הכהן רובינשטיין נ"י (ירושלים)	הרב מנשה גראספערב נ"י (ראמסטייט)
הרב ישעי' יוסף מארגאלין נ"י (נויארק)	הרב חנוך דוד גרינגלאסס נ"י (לעזשטאט)
הרב יוסף חיים ב"ח נ"י (אסטא)	הרב צבי יהודא ה"ר בינענפעלד נ"י (נויארק)
הרב שכחה בונם לערמאן נ"י (קרושנאוויץ)	הרב אלטר יעקב מאיר בריזמאן נ"י (לאפי)
הרב צבי אלי' עפראן נ"י (ווישנאווא)	הרב אליהו קסחי נ"י (ניובאדק)
הרב יחיאל אברהם בלאנקמאן נ"י (שברשין)	הרב מרדכי צבי ווייסמאן נ"י (ראדום)
הרב מאיר רובין נ"י (סאסנאווא)	הרב צבי זאב הירשאוויץ נ"י (סאראנא)
הרב שאול משה מאהילנר נ"י (רושאנקוי)	

שפתי ישנים: הנ"ל יואב יהושע וויינגארטין זצ"ל אב"ק קונצק

הסחיר לשנה: (במדינה) 12 וחובים, (אמריקא) 3 דולר, (אנגליא) 10 שיללינג, כרך זה לחצי ורבע שנה, סחיר סודעות (פעניני התורה והיהדות) ככלל העתונים.

מסודר בדפוסו של הנוף העניך מאלמאן, בפיטסבורג.

י"ל בעז"י להגדיל תורה ולהאדירה
העורך: ישראל איסר בהנאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל
I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30. (P. K. O. 8.135)

חוברת א' (שנה ט"ז) ווארשא, חידושי-התורה, התרס"ה. (Listopad 1925.) 1.

הנעשה והנשמע.

(מתחגי הרבנים) אגרת רבני פולין הוסינה את כל חברי לאספה כללית שחזרי בווארשא ביום ב'ד שבט הבע"ל הקנינים שיעמרו על הפרק מצב התורה והדת ומצבם החומרי של הרבנים, == הפרנסים החדשים בעיר מאבאשוב (סאוויצעק) בקבלם תחת ממשלתם קופת. ההכנסה של השחיטה פטרו ממשלתם בלי דין ומשפט את כל השו"ס המקובלים הנודעים לשם בתורם ויראתם לפי הנודק ה' זה בעשה נקם מצד הפרנסים בתשובים הנ"ל על היותם נכנעים וסרים למשמעתו של האב"ד המקובל רב גאון וצדוק סבורס שליט"א שאיננו חמים דעים עם הפרנסים הנ"ל, == החק ברבר סדרי מועצות הקהלות שע"ס נספרו כל צורכי הדת. בידי חברה הסועצה קורר ראנה וזהו כלב רבים מהחולכים לאור התורה כי יחזו מראש את הסכסולים והתוצאות רעות במקומות שמהלי העדה הם מהאנשים הלוחמים עם התורה ונושאי דגלה, == בווארשא נוסד חבורת בע"ב חסידים במטרה להשתדל שהגאון סדווינסקי הר"י ראזין שליט"א יקבע אהל תורתו בווארשא התנדבו ליתן לו כל צרכו בכבוד הראוי לו, == בבחירת חברים לועד הפועל של אגודת שלומי אמוני ישראל נבחרו מנאני דורנו הסצוונים הרב אהרן לעווין נ"י (פאסבור) הרב מאיר שפירא נ"י (פיעטקוב) הרב יעקב מאיר בירקסטאן נ"י (גור) הרב סנחט וסבבא נ"י (פראנא), == הרב הגאון מ' יעק"י יוסף סארגאלין נ"י מה"ס דרושי סהרשי"ס מ' שהיה רב אב"ד בביהמ"ד הפארט יעק"י בנויארק נתבנה לרב אב"ד בביהמ"ד הגדול חברה תורה אנשי חסד אף ברוקלין (אסקרוקא), == הרח"ג מו"ה צבי הירש ואונלדוואר נ"י בהרב הגאון מו"ה אהרן נפתלי נ"י מו"ה בווארשא נתקבל לאב"ד בעיר קלעטשעוו.

(הישיבות ות"ת) בירושלים נוסד ישיבה ות"ת בשם "שפת אמת" ע"ש הגאון הקדמוני ר' זצ"ל מנחם מנחם וסאט אבת. == הועד לישיבת הכסי לובלין תחת נשיאותו של הגאון הר' מאיר שפירא שליט"א אב"ד פיעטקוב יסד בווארשא סניף לועד הנ"ל בשם "ועד לבנין הישיבה העולמית בלובלין בנין ווארשא".

(בשורת ספרים) בירושלים יצא בקרוב מ' האבודתם השלם ע"י ההוצאה הראשונה דפוס לוסאבון רנ"ה עם הערות והקוננים של חס"ד. == נספר כדפוס שו"ת אבני גור (תאהע"ו) ספרן הגאון הקדמוני ר' זצ"ל סאבטשאב. == יצא לאור מ' תהלים עם פ' סבת"י סרבנו הרח"ו ר' זצ"ל ועם פ' שפת אמת מהגאון הקדמוני ר' זצ"ל סגור. == ספרים בדפוס. כת"י חפארט יעקב ביאור רחב על שו"ע יו"ד מהגאון הר"י געוונדהייט ר' זצ"ל אברמסק ווארשא. הספר הולך ונדפס בנרבת ה' הנסבד הר' נחום ראזענפעלד נ"י ספה.

(התפתחות השערי תורה) בין גדולי רבני זמננו נ"י הלוקמים חבל בהדפסת ה' תורה כהשע"ת נספחו סקורב סרבני אסקרוקא הסצוונים ה"ה הרבנים הגאונים הר' יעק"י יוסף סארגאלין נ"י רב בנויארק והר' מאיר יהושע ראזענבערג נ"י רב אב"ד בלאנז ברענטיש.

(יקרי דתיו) נספרו וסחלה הגאון שר התורה הרב מאיר ארוק ר' זצ"ל אבר"ק סארגאלי סח"ס סנחט פח"ס וס"ס. == הרח"ג מ' אברהם מאיר גיטלר אחד מגדולי רבני חוסן אב"ד סאסאווזי ר' זצ"ל. == הרח"ג מו"ה אברהם יצחק לאשמשוין אב"ד פעלעווינא סבורס בתורתו וסידוריו התורניים ולקחו חבל גדול בחינוך התורה והדת ר' זצ"ל. == הרב מו"ה יצחק ואלקער ר' זצ"ל. בווארשא הרבין תורה בישראל סח"ס ולקוט יצחק ובנחת יצחק (על ששה סדרי סענה) וס"ס. ת נ צ ב * ה.

(*) הקולוס וספדו לסח"ס להפצת ידועות מעניני סתורס וסידרות לתוכ' סגלות לוי"ט.

ב"ה לאקאמ"ש ב"י א.

א) בשעת (חט"ו חוב"ב ב"י סי' ר') ע"ד השאלה שם הנה בכל מה שהעיר כ"ח כבר נכתב בחי' לאו"ח (סי' רט"ו) ושם הנאמרי גם מ"ש בזה בשד"ח (מט' נרכות סי' ב' אות ט') וגם מ"ש בספר זכרון טוב"ש בשם הרמב"ם ז"ל מנעשכ"ז שחמה על הרמ"ק הרב ז"ל מלובלין שקידש הלכנה מחוץ הנמרה שברי ח"ך יוצר השם וכהב"ש דנח"א מהרש"א ז"ל (ברכות ו) כתב דשרי עכ"ל ובאמת המעין שם יראה שאין זכר לזה דשרי גם לכרך ברכה בשם ומלכות ורק להזכיר השמות שבפסוקים בדרך לימודו שרי וע"י שנועות (ל"ו). כנה" ופירש"י לענין יכנה וכו' שלא תקללנו ולא פ"י אלענין השמות שבמשינה שם שיאמרם בכינוי ולא יזכרם להדיא ש"מ בדרך לימוד שרי גם כה"ג אעפ"י שאינם פסוקים מהכ"ך ודו"ק ומ"מ למטעם ברכה בשם ומלכות לא שמענו ולענין טלה זו אין לה על מה שחשמוך וסוף עדיף מליכנס לחשש לא חשא שלדעת הרמב"ם ז"ל היא מה"ט ומה לנו להחמיק נגד הדין שאם טבר הזמן אין חקקה ואם עשו כן מי מקדושים כ"ל המה באו בסוד ר' וידעו טנין קידוש הלכנה ושרשה במקום עליון ועשו כל טעוקי לקדשה אבל חט"ו אין לנו אלא פשוטן של דברים והערמה זו קרובה לפסד מלשכר: ב) שם (סי' ו' אות ג') מ"ש ע"ד הגאון הנז"כ ז"ל (וכן הנזכר) הקשה כן ולא ח"י כלום) והרהיב בנפשו לכתוב שבעל מהגאון ז"ל גמרא מפורשת ולדעתו שבחנם תפס את הגאון הנזכר ז"ל וח"ו שבעל מחמו גמרא זו ומ"ש כבודו בזה אין דבריו מחוורים כלל דאם באמת ס"ל לר"ש כמ"ס המוס' דבאחרונות לריך כות' אטו גם סוף דקרא ועננים למים ויבשים לא יאכל לא מיתפרש בין כ"ש בעיניו בין כזית ע"י מערובות ומאי פריך הש"ס דע"כ רע"ק לא ס"ל כר"ש דא"כ לירוק ל"ל וז"ל: ג) שם (אות ח') לא ידעתי מה ראה לדרוש דברי הרב הנה"ל מאוסטראווי שליט"א שבאמת דבריו נכונים והרי דעת המל"מ כן הוא שכשהוקדש כ"ש טוב ל"מ שאלה ולמה לא בסברתו שהגדר נעקר ונמלא שלא נתקדש ובמה דחה כ"ח את דבריו דיפה נחן הגאון שליט"א טעם לשבח מאי שנה כ"ש דמו ל"מ שאלה וכמה משום המקדשין אפילו שלא מדעת בעלים ודומה לזה כתב מרן הכ"מ בפ"ו מערכין (הל' לר) בטעם הדין דאין נשאלין על החמורה משום שאפ"י בטעות וכדומין קדשה יעו"ש ומ"ש ע"ד רש"י דלשיטתו או"ל יעו"ש אם כי יפה כתב בזה וקבל סבר שמה נאה אבל ח"ל רק דפשיט דתקנתא דפדיון עויפא משאלה: ד) שם (סי' ח') יפה פלפל הרב הג' שליט"א מקוטנא אך לברר אין בידי ורק זאת אשר ע"ד הקושא בהס' פסחים (דף מ"א). שבגליון ש"ס שלי שם כחבתי שאחר כל הפילוסופים נלע"ד הדברים כפשוטן דרש"י ז"ל שם שכתב חמי טבריא מעיינות רוחאין וידוע שאין רש"י ז"ל כותב אפילו קולו של יוד"ל לכתלה ומאי בעי בזה דכבר נכתב ענין חמי טבריא במס' שבת אבל כוונתו להרץ הקושא הואת דהכי מוכח"ל ביטול פסח בחמ"ט בירושלים וע"כ דלאו דווקא חמי טבריא חמ"ט אלא ר"ל אם ימלאו מעיינות רוחאין בירושלים דוגמת חמ"ט דדוקא חמ"ט שמבוגלים לרחל"ה אמרי' לעיל (ח:). דליחניו בירושלים אבל משכ"ל למעיינות חמין שיתקטבו ויהי בירושלים והש"ס נקט חמ"ט בדרך השאלה למעיינות חמים וז"ב

ואתם וא"ל ככל הפלפולים והניד לי ירדתי הרב הנחון מוהר"ר יהושע נ"י חב"ד
דקדק' טוריסק טכן ראש בליוס ספר נדפס כבר והנאני.

חק' שלום יוסף הלוי פייגענבורג אב"ד לאקאטש.

ביה קומנא סי' ב.

(א) טבורא נש"ס חגיגה (כ"א.) ופסקו רבנו בה"י אה"ט דלון ומח"ס
לריבין טבילה לקודש אבל לא לתרומה משום ראשון בקודש ומחזירין בתרומה וע"ס
בטורא דכתב דלון לריבין טבילה לביכורים כיון דאסור בה' [ומה שהקשה שם דלפ"י
למה און א"ל טבילה למע"ס כיון דאסור במעשר יש לדרך בדברי המוס' יומא
(ת) ד"ס ור"י דכפרה דטבוי' כשר ל"ח כ"כ לספק לטומאה ע"ס א"כ ה"נ במע"ס
כיון דטבל ועלה מותר במעשר ה"נ ל"ח כ"כ שמה נטמא] וע"י בכ"מ פ"ה ה"ד מה'
מטמא מו"מ דלחד גירסא בדברי הרמב"ם יולדת דהוי טבוי' אריב' בסוף מלאה
לריבין אח"כ עוד הפעם טבילה לתרומה כיון דהיתה אסורה בה אסחא דעשה וע"י
ברמב"ם פ"ג ה"ג משא"ט דהסב"ד בתרומה לריבין טבילה והע"ס וע"ס בכ"מ
בשם הרי"ק, [ול"י שלא הכיר יוסף מש"כ בפ"ה ה"ד מה' מטמא מו"מ ה"ל
ולפי הנוכח יש לפרש כמין חומר דברי הש"ס יבמות דף ס"ט החמוסין דמטמא
שם דבה כהן הנשואה לישראל ומת טובלת ואוכלת תרומה לערב ולפי' פרש"י
ז"ל טבילה זו משום משמשת דלריבין טבילה וכבר לוחו קמאי הרי בשמשה
לריבין ג"י משום חשש פולטת וע"ס ברשב"א ובריטב"א מה שנדחקו בו, גם הרי
סמחא קאמר דטובלת אפי' לא נבעלה לו, ולפי' ה"ל סרך טבילה זו לא מלך
משמשת רק כיון דבה כהן לישראל אסורה בתרומה אסחא דעשה וטבילה והע"ס
בעי לתרומה כמו און לביכורים לפי"ד הטורא וכל מי שהסחיו דעשה שלריבין
לפי"ד הרמב"ם טבילה והע"ס לתרומה ומקורו מש"ס זבחים פ' טבוי' דלא גרע
מלוקן לביכורים דיהי' מותר למחר יש חשש דאסח דעתי' ולא נשאר מטומאה
מכש"כ בבה כהן הנשואה לישראל דאסורה בתרומה כל ימי' אגיד גב"י ומיתה ל"ס
ודאי אסחא דעשה ולריבין טבילה והע"ס לתרומה: (ב) וחכם אחד ר"ל דתום
פירוש' זה דל"מ סרך טבילה זו רק במקום דיש סרך טומאה כמו במח"ס ואגן
אגב מררי' שמה נטמא אבל לא מחמת איסור כמו בה כהן לישראל ור"י ה"נ
לדבריו מהא דשעיר יוה"כ דה"י נאכל לכהנים במולאי יוה"כ והרי הכהנים היו
אסורים באכילה כל היום וטבילה והע"ס בעי' אבל ז"ל דהרי און סמחא קמאי
אפי' אין מתו לפניו נמי אסור בקודש קודש טבילה [ונאחזת י"ל לשאול הדעות
סתירות דברי הרמב"ם דנחגיגה כתב דלון מותר ליגע ובזבחים כתב דאסור
ליגע פי' תו"ט פי' דנדה דבזבחים איירי במהו לפניו ויש חשש א"ב מררי' נגע
ונטמא] וראייתו מהא דשעיר יוה"כ מביא לידי גיחוך דכל החשש שמה משום דאסור
ה"י בקודש נטמא רק אם האיסור מחמת החסרון בהאכל, כגון טומאה או שאינו
בשמחה לכן מולין סקלקלה במקלקל שמה נטמא ג"כ אבל לא אם האיסור הוא
מחמת חשש קדושת היום ור' לומר דמטעם ה"ז מביאנו לידי טומאה, גם לפי"ד
ברמב"ן במלחמות יומא ה"י פ"יטו במקדש ביוה"כ וראי' ל"ס הסב"ד משמירת
גוש ואפי' לשי' המאור דחולק ולפי"ד לא היתה שום עבודה כשרה בכ"ד מ"ס

הרי הכהנים והעם היו נחללים בעזרה ביום"כ בשעת עבודה כמבואר במשנה
והכהנים והעם העומדים בעזרה וגם מבואר ביומא דף ט' דה"י מלוא לראות עבודת
יוה"כ ודאי ליכא הסה"ד משמירת נופו ובפרט לפ"ד הלח"מ בפ"ו ה"ט מה' ק"פ
דמחוי"כ א"ל טבילה לק"פ בשביל דעומד לאכול בערב נזהר מטומאה א"כ מכש"כ
בשעיר של יוה"כ: ג) ואין להביא רא"י לדברי החכם הג"ל מדברי החוס' תגינה
שם דבר אף שהוא מחוי"כ א"ל טבילה לקודש משמע משום דהוי רק משום אכסור
ל"ח שנתמא [ויש לשער בזה דברי הרמב"ם בריש כ' מחוי"כ מה שטרח לפרש למה
גר' א"ט מחוי"כ שדחוק בזה כסודרי טהרות כלים פ"א ט"ש ולפ"ו ביחא רנפ"מ
דלא יו"י לריך טבילה לקודש כמו שאר מחוי"כ] אבל באמת אין זו רא"י דבגר
ליכא חששא שחא נטמא דהרי כ"ז שלא טבל לא הוי גר ואינו מקבל טומאה כמו
כל נכרי ומחך לאחר הטבילה בירו להביא קרבנותיו דהרי טבילת גרוס א"ל
הע"ס לקודש דהרי אבותינו היו ראויין לכנוס לבית טבויי וטבילת גר' מטבילה
זו יליף הרמב"ם בה' אי"ב א"כ ליכא זמן שיהי' שייך בו שיסח דעמו משמירת
נופו ועדיף מדברי הלח"מ הג"ל בני ק"פ משא"כ בה' כהן שנשאח לישראל ודאי
הסיחה דעתה מאכילת תרומה וטבילה והע"ס בעי' ומלאתי אח"כ לבעל מו"ח
פסחים סופ"ח טהרה דערל ישראל שחל לריך טבילה לקודש מה"ט ועי' מניח
מלוא דפ"ב לדעתו ערל שחל גם לתרומה לריך טבילה: ד) ומה שרבותינו לא
רצו לפרש כן ל"ל שס"ל שלא כדברי הקו"א הג"ל רק שהוא מעלה בעלם בקודש
להלך טבילה ובתרומה ל"מ מעלה זו אפי' אם אכסורין בה' ואונן מותר בציבורים
צ"י טבילה דמש"כ שם הקו"א דביכורים שאני דאקרי קודש תמים הכי נימא
דכל משלוח קודש תמים בביכורים אף דאין נוהגין בתרומה וטעמו של דבר לפי"מ
בגדרים דף פ"ג. דספק נזירות דומה לחצי נזירות נמלא דספק הוה כמו חלי וכיון
דמחוי"כ מותר בתרומה אף דאיקרי טמא ע"י ונחיס י"ט ולדעת הראש"ד מחוי"כ
כרת בביהמ"ק נמלא דל"ח בתרומה לחצי טומאה כמו במחוי"כ דאיקלשי טומאה
כחוי"כ ל"ח כ"כ לספק טומאה משא"כ לקודש דמחוי"כ אכסור ולריבין טהרה מכל
ד' שפיר חיישין להשגא רחיקה של טומאה וגרסה בזה הסדר דברי החוס' יומא
הג"ל דנפדה כיון דטבויי כשר ל"ח כ"כ להשגא דטומאה דספק וחלי חדא הוה
כמבואר בש"ס נדרים הג"ל: אבל מה נעשה הלא דברי רבינו הגדול גדור מללו
ומקורו מש"ס ונחיס ל"ט דהס"ד בתרומה לריך טבילה והע"ס והכי אפשר
להעלות על הדעת דבה' כהן לישראל לא חסיה דעתה משמירת נופה לבני תרומה
כ"ז שהיא בבית בעלה ולע"ג ונא מחכמי ישראל לברר דבר זה. (עוד יבא אי"ה).

יצחק יהודה ברוגק חופ"ק קוטנא.

ג"ה ווישנאווא סי' ג.

בישע"ה (שנה עו חובת ג' סי' ה) השאיר בקושיא ופליאה בנחרא ב"ק
(יג:) ע"ס לפלא לי על כ"ס שלא עיין שכבר קדמו בקושיא זו בשיטה מקובלת
שם במקומו וכתבו הרבה מהראשונים שס' מירי במועד אבל בהם אינו יכול
להפקירו ואחו הסליחה בזה.

צבי ארי' עפראן חופ"ק הג"ה.

ב"ה ווארשא סי' ד.

(א) ראיתי דבר בלתי מובן בגליון הנדפס ו'ל (מדרים : 1) שכל הא דא' בגמרא (סס) ש"מ חלת הקשה הגליון הנ"ל ואמאי לא ג"כ ש"מ שאם לא נדחו הוא עלמו יהא בנידוי והוא המום ומיכן נשמע כך ע"י בגמרא וכל מ' שיפוט זה יובר חילי' לאורייחא : 3) בשו"ת חת"ס (אור"ח סי' ק"פ) הביא בשם רב אחר שהקשה על מה שכתבו ההוס' (כלהי חולין שיש להסתפק במו' שהקריב בהמה של עיר נדחת אם כשרה כיון דלשריפה עומדת ע"ש והקשה חיפוק דלי"ח קרבנו שאסורה בהנאה כעין שחיינו חלל אחרונ של ערלה שפסול משום שאין בו דין חמין ול"ח לכס כמ"ס החוס' בלולב הגזול ואמאי טעמא ג"כ הו"ל חמין בפסח אינו ברשותו לפי שאסור בהנאה וז"ל לך וא"כ הפ"י הכא שלי"ח קרבנו והח"ס הוסיף להקשות חיפוק שלא חל בהקדש על אכור הנאה משום מה בימו כו' וכן יש להקשות לפי מה דא"י בלולב הגזול דלי"ח לכס אין בו היתר אכילה ופי' רש"י לכס משמע הראוי לכס לכל וא"כ ל"ל קרא לפסול טרפה למזבח חיפוק דלי"ח קרבנו כיון שאינו ראוי לכל לרכו עיי"ש בחת"ס וכן בס' אמרי בינה ה"פ סי"ב ועוד אחרונים שהאריכו בישוב ענין זה אכן לענ"ד דבמחכמה ל"ק כלל ע"י ב"ב ד' סי"ב חוס' ד"ה וא"י וע"י מ"ס (פכ"א ממכירה ה"ל י"ח) שהביא דבריהם בפרוטרוט ויחד ביאור שיש לחלק בין נכסי עס פתח תחת הסף לבין נכסים שלי וז"ל המ"מ, כשהוא מוכר כנוי עלמו באותה מלה שמוכר הנכסים (נכסי) הכל בכלל אבל כשהוא מוכר כנוי עלמו לאחר כן (ש"ל) אין הכל בכלל עיי"ש שהכריחו זה מהש"ס והנה לכאורה מצינו להפך ע"י ב"מ (דק"ג) חוס' ד"ה פירדסי שהקשו מ"ס פירדסי היינו כל הפרדסים ומ"ס ארעבא דלי"ח אלא חרי ולפי המ"מ ל"ק כלל שהרי פירדסי עס פתח לפני היור כולל הכל אינו כהחוס' לא ס"ל כך והוא תמוה אך י"ל בב"מ היהא בגמרא ח"ל להבדיל איובל מרא למרפק פירדסי עס פתח לפני היור וכולל הכל אכן ע"י ב"ב (דמ"א : 1) חוס' ד"ה ארעבא שהביאו הגמ' ב"מ בל"ז האי מאן דמשאיל מרא לחבריה למרפק פירדסי ולפי גירסא זו באה לירר לפני היור וא"כ א"ש מה שהקשו בב"מ והבן : עכ"פ יש ללמוד מכאן אם כינוי הקנין מהובר עס הסס הוא כולל יותר ואם כנוי הקנין עומד בפ"ע לאחר הסס הוא מיחד יותר ולפי' מובן מאליו שאין לדמות קרבן והקדש שאללס כנוי עלמו ונאותה מלה (קרבנו ובימו) לאחרונ וחמין שאללס הכנוי עומד לאחר מכן (לכס ולך) ששולל כנוי בפני עלמו מיחד יותר ומכונה א"ש שלא נכנסו בכלל לכס אכור אכילה ואכור הנה משא"כ קרבנו ובימו שכוללים יותר ומכונה א"ש שלא יא' מכללל אלא שאינו שלו לגמרי או גזל ולא נתיאשו הבטלים לפי שרשות אחרים עליו (ע' אחרונים הנ"ל והבן : 2) בשו"ת (חע"ז חוב' ג' סי' ד') מפלפלים הרבנים שליט"א בדברי החוס' עירובין (ל"א : 1) ד"ה כאן כמה שהקשו על פרש"י בל"ז, דכיון דמהימן ליה ממטי ליה וא"י לא שקיל מנייה יחזור והנה לפי הרב המקשה קושייתם קא' גם על לא שקלי מנייה ולפי הרב המתקן לא קאי רק על לא ממטי ליה עכ"פ אליבא דרמב"ם, כיון דמהימן ליה ממטי ליה כו' אינו אלא לפי המסקנא דאמרין חזקה בלי"ח עושה שליחותו אבל בל"א ל"ש ג"כ

לומר כיון דמהימן ליה מחמי ליה עי"ד שך הוא כוונתם אבל לעי"ד במחמ"ת ז"ל שאפילו בלא חוקת שליחות שיך לומר כיון דמהימן ליה ואינו חשור לנטוב אי"כ צוראי ימלא את שליחותו או שיביא לו בחזרה את ערובו ואם לא באל"ד זהו סימן מובהק שטעם שליחותו והולך את הערוב למקומו הראוי וזהו ג"כ כוונתם מה שכתבו ואי לא שקלי מיניה יחזור עם הערוב אל הבטלים וטוב יותר לנרום יחזור את הערוב לבטליו אבל היינו כך וז"פ מאד שאינו חלוי כלל בחזקה שליש טעם שליחותו ולפי' לק"מ מה שהקשה על המוס' בשט"ת שנה יד חו"ב סימן ה עי"ש ונכון.

ב"ה לאפי' סי' ה.

(א) שא"ל"ה בא לפני גט פטורין שהי' כתוב בו (א) „אנא ישראל בן זרח דוב המכונה זרח בעריל" (ב) „מתא דיתבא על גהר נארווא" עלה בלבי הספק אם להכשירו אפי' בדיעבד מפני התרתי-לריעותא דאית בי' חדא הלא אין כותבין „המכונה" על שם הקודש כמ"ש בנוב"ת (סי' קיט) על שם מאיר ל"ב, ועוד מ"ש „נארווא" באל"ף אחר הגו"ן הלא אין כותבין אל"ף להוראת פת"ח אמנם מפני שהי' שעת הדחק ועיגון גדול צדדתי להכשירו ולסמוך על הישועות יעקב הרי"ד בפ"ת (סי' קכ"ט סק"ו) שכן „משה יהודא המכונה משה ל"ב" והסכימו עמו כל חכמי הזמן ועוד הלא בשם אביו קיימינן הכא ולא גרע מלא כתבו כלל דכשר כמ"ש שם (סקכ"ח) ובגידון „נארווא" ג"ל ג"כ לדמות זה להא שכתב הנוב"ת (סי' קט"ו) בענין שם העיר ראדוויל דכיון דהדד"ת הוא בשו"א נע הוי הפתח שחתח הרי"ש כמו חנועה גדולה ומושכת אחרי' אל"ף וא"כ הי"נ בנד"ד ורצוני לשמוע דברי חכמים ב„שערי תורה" בזה: (ב) בישע"ת (חט"ו ח"ג סי' ד') השיב עלי' כ"ת כמה 'שפתמתי' והא שהי' כתוב כהנ"ס הנשלח מתיאדק, אלא דמהקרי טעיה דמהקרי טעס וכאז כי אין זה טעמי כלל כי היא הוראת הגליון מהדרימ"ט אלל שם אבנלי וגמפכטס הוראה זו בכל העולם לכתוב דמהקרי אחר סיבת אלא וכו' ע"ז אפי' אשיב לכ"ת הנה גם מחמי לא נעלמה הוראת מהדרימ"ט אלל כבר מובאר בס' ט"ג בשם העי"נ (הרי"ד בפ"ת שג"ו אות מ') שהכניסו גדולי הדור שאין לכתוב כן דמהינת „דמהקרימ"ט יחי' נראה שג"ל לרמוז שם אחר כו' וכן כתב לו רב גדול אחר וז"ל „חדוש בעיני שלא זכר כ"ג כי בטוסח זה נמצא שיטת מהדרימ"ט לכתוב אלא דמהקרי אמנם לא נהנין הכי ואכמ"ל ועל יתר הדברים שבי' כ"ת בשט"ת אמרתי לבלי להשיב כי יש פנים לכאן ולכאן.

א"ט"ר יעקב מאיר ברי"זכאן חופ"ק הג"ל.

ב"ה קראשנאוויץ סי' ר (מענינא דיוכא).

יובא (סי' י) שאלו את ר"א חלה מהו שירשיבהו על כתיפו אחר להם יכול הוא להרשיב אתי ואחם, ופירש רש"י ז"ל ע"ז כריא וחוק וכו' שלא חפץ הי' להשיב דבר שלא שמוע מפי רבו עי"ש ולפי הגרסה זהו דחוק מאד רק הגרסה לפענ"ד דהלא איתא החס בדף הג"ל עמי אפילו נשנת שתי אפילו בטומאה כו' עמי אפילו נשנת נשתי הילכתא אר"ש לומר שאם הי' חולה מרשינו על כתיפו, ולפי' מה

שאלו את ר"א וזי' לא ידעו מקרא כנ"ל דררשין ע"ז דאם ה' חולה מרכיבו על
 כתיפו, אכן נראה קצת לומר דהנה רש"י וז' פירש על הגמ' הנ"ל עמי אפילו
 בשבת למאי הילכתא אי משום תחומין תחומין מדרבנן בעלמא הוא, אלא אר"ש
 שאם ה' חולה מרכיבו על כתיפו, ולפי"ז אפשר דהשאלה שלהם ה' אי אמרינן
 תחומין ובה הפסוק הנ"ל לדרוש שאם ה' חולה אי תחומין דאורייתא
 ובה הפסוק הנ"ל לתחומין ואבתי לא ידעין שאם ה' חולה אם מותר
 להרכיבו על כתיפו, ולפי"ז השיב ר"א תירוצו מספיק דהנה איתא במס' ב"ב דף
 (ל"ז ע"ב) לא רוכבין ע"ג בהמה ביו"ט ופריך הגמ' שם ש"מ תחומין דאורייתא
 ומשני לעולם תחומין דרבנן וכאן שאני דחיישין שמא יקלור ומורה הנה לענין
 ללמוד בליל שבת אמרינן דב' אנשים מותרין ללמוד ולא חיישין שמא יטו מחמת
 דכל חד מידבר לחבירו, וה"נ גבי יו"ט אי אמרינן דתחומין דרבנן מותר לשני
 אנשים לרכוב ולא חיישין שמא יקלור ומורה מטעם דכל חד מידבר לחבירו ואי
 תחומין דאורייתא אז אסור גם לשני אנשים, ולפי"ז מיושב השאלה אשר שאלו את
 ר"א אי תחומין דאורייתא או דרבנן כנ"ל עיי"ש, וע"ז השיב להם יכול הוא להרכיב
 אי ואחם ואם שני אנשים מותרין או תחומין דרבנן כנ"ל ואם תחומין דרבנן או
 הפסוק הנ"ל לא יכול לדרוש על תחומין ע"כ לאם ה' חולה מרכיבו על כתיפו וז"ל
 היטב כי נכון הוא בעובשית. הצעיר שבחיה בינם לערמאן בהגאון הקדוש
 מרן כהר"ח זצ"ל זי"ע מפ"ק גכד דכ"ק זקני מרן
 הגאון מאוה"ג וכו' כהר"א זצ"ל מח"ס דבר
 אליהו אזור אליהו משנת אליהו מנחת אליהו וש"ס.

ב"ה סאטנאוויץ סי' ז (משיב כהלכה).

(א) מ"ש כ"ח (בשעת חו"ג סי' י' שנה ט"ו) שכל הטעמים ולדדי היחר
 שלי (חוב' ב' סי' ו') קלושים מאוד איני רוצה להתוכח ולפלפל עמו כי אני בעלמא
 כתבתי (שם) מחמת שענין הזה נוגע כמעט לפקודי וגם הם לא פשעו בטעות
 השדוך שהם לא רצו לטעות בלי שאלת חכם ומה פשעו ששני רבנים היושבים על
 כסא רבנות בעירות גדולות טעו בדבר הזה וע"י הוראתם עשו השדוך לזה
 אפשר שבשעת הדחק גדול בזה יכולים לסמוך על הרב שבזי והרשב"א או הרמב"ן
 מורו של הריטב"א וז' שמחירים גם הם היו ביניהם ישראלים וא"כ יש כאן חרי
 מיעוטי א' דמיעוטי כותים אין פרוצים בעריות כמו שכל בגליון המוס' כתובות (יג):
 ד"ה השבתי על המעוברת ע"ש ב' המיעוטי וישראלים שמא ה' ישראל וידוע דעם
 הר"ן (פרק אלו עריפות) דחרי מיעוטי הוה כרוב ע"ש א"כ יש סניף גדול להקט
 בשעת כזה שנוגע לפקודי וכמ"ש שם וגם הרב הגאון מלובלין שליט"א מדהעמיק
 הטעמים שלי בחוק ספרו נראה שלא השליך ה' טעמים אחרי גווס רק שהוסף
 עליהם ע"פ גאונו ע"ד טעמים אחרים להחיר : ב) ומ"ש כ"ח שם בזה"ל חמה
 מה ענין זה לשבזי וע"ר שבבב"א כרכוס בזה דסמכה במכין להיער כדי לאסרה
 שם וספק עומאה בר"ה וכו' ע"כ חמה אני על חמההו וזי' הוכן מלינו שיש בזה
 לכהן אסור עומאה ג"כ דניכוח שם לא נאמר רק דבעלה לוקה עלי' משום
 עומאה דכתיב לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הועמאה דנדרש

על סופה שנבעלה ובכנה ל"ש רצין ול"ש אונס אבל לכהן בעלמא ליבא ביומא
הלאו הוה כלל כ"א איסור וינה לחוד ע"ש : ג) רמ"ש כ"ח כיון דסמנוה להיער
כדי לאגסה הוי סטיקא דאורייתא לחומרא הנה מאן לימא לן זה אפסכ דכוונתה
ה"י רק כדי ליראם כדי שימנו להם מומן ורא"י ששתי נשים לקחו להיער ובעלה
של אחת נתן משום והחזירו לו אשתו כאשר כתבתי בהשאלה ע"ש וא"כ הרי אנו
רואין שכוונתה ה"י רק בשביל ממון לחוד ונהי דאין להחזיר ממנה זה לחוד דא"י
בש"ע (אהע"ז סי' ז סעי' י"א) דהאשה שנחבשה ע"י ממון מחרת לבעלה ע"ש
דכבר הגיה רבנו הרמ"א ז"ל שם ודווקא בחייבים להם שיראו ליגע בה פן יפסידו
מכיסם אבל אם חפצו אחת כדי שיפדו אותה בממון שלא יפסידו מכיסם אסורה
לכהן ע"ש אבל מ"מ לא עדיף זה משבוי בעלמא : ד) ודנה בלמח נס אני
נתעוררתי על דברי הרב הגאון מלובלין שליט"א האריך מדמה דין דנחבשה לדין
שבוייה דבשבוי מבוחר בשו"ה הרא"ש (כלל ל"ב סו"ס אות ה') דאם שבו רק כדי
עומאה ברשותו נאסרו (ול"ל לש"ז הא דכתב הב"י ז"ל (סי' ז' סוף ד"ה ע"ה
שכבשוהו כרכוס) וז"ל ודע שאלל נרוד של חלכות אחרת סו"ס הרמב"ם ובהב
שאל שבו נשים ונעשו ברשותן אעפ"י שרדפו אחריהם ישראל והלילו אותם הרי
הן אסורות כו' ודבריו מוארים כו' נשבו נשים ונעשו ברשותן כבר יש להם שם
שבוייה ואעפ"י שלא ה"י להם פנאי לבעלן שחיקה שברחו רדפו ישראל אחריהם
והלילו הנשים מידם לא נהנו חכמים דברים לשיעורים וכל שנעשו ברשותן פכולות
כו' ע"ש והנה בשו"ה הגו' מבוחר שלריך עכ"פ שכתב אחת רשותן כדי שיעור
עומאה ומפרש דברי הרמב"ם ז"ל הג"ל כן ע"ש ולפלא על הב"י ז"ל שלא הביא
כלל דברי ש"ת הרא"ש הג"ל ואפשר שגם כוונת הב"י ז"ל היא כן ומ"ש אעפ"י
שלא ה"י להם פנאי לבעול היינו שהם ערודים לשלול שלל ולבנות אבל עכ"פ נע"י
שה"י ברשותן כדי שיעור שם עומאה דאלת"ה לא ה"י עליהן שם שבוייה ונ"ע)
ומעוותק שם בשע"ה (סי' ח') בסוף העמוד על הגליון ע"ש : אך אחרי התבוננות
ראיתי שדעת הרב הגאון מלובלין שליט"א היא כך בשבוייה הנחלא בש"ס הוא רק
כשני מלכים נלחמים וע"ז בדרך העולם והיא דבר השכיח משה"ה אף שבב"י יש
לה חוקת כשרית וגם היא מנוולת נפשה לגבי שבאי ומלנו בש"ס הרבה קולות בזה
כגון אם יש מחבאה אחת שמולת על כל הכהנות שבהכה אף שאינה מחזיקת
אלא אחת מהן וידומה (ולפענ"ד שכ"ד שהיו ביניהם ישראלים הרבה לא נרע
ממחבואה אחת בכל אחת יכולה לומר אני היא) מ"מ כיון שהיא שכיח בדרך העולם
שהמלכים נלחמים וע"ז משה"ה אסרו רבנן לכהן משום מעלת יוחסין שחא אירע
פעם שנעמאה משא"כ בנ"ד שה"י מלחמה מעבדים המתפרלים מאדוניהם שאינו
שכיח כלל רק שהיא מקרה ז"א שבוי הנחלא בש"ס ורבנן לא אסרו זה כלל אך
דלא נימא הא מבוחר הרמב"ם בנרוד של מלכות אחרת דאם שבו נשים ברשותן
הרי הן אסורות ומבוחר בב"י שהנחתי שהעטם כיון דנעשו ברשותן כבר יש להם
שם שבוייה ופסילות לכרונה ע"ז כתב הגאון הג"ל דבנ"ד לא נקרא זה רשותן כיון
שהיא מקום הפקר א"כ אין עליהם עדיין שם שבוייה כיון דהיא לא שכיח ואין
כוונת הגאון הג"ל שאין זה מקום יחוד כמו שהבין כ"ח ולהכי הקשה עליה

מהירושלמי בפ"ז דתעניות רק דעכ"ט לא גרע מאשה שנחשבה כירי פס"ט
 שאברהם לנעלה כהן ע"ז. כהן הגאון שליט"א דנחשבה עכ"ט לר"ך ביהא חמ"י זמן
 מרובה כמ"ט הכ"ט נשם הרא"ש כגלפער שזאת היא כיונהו. (המשך יבא ח"ט).
 כאיר רובין אבד"ק הג"ע.

ב"ה גויארק ס"י ח (שאמה ותשובה).

(א) שאמה הן כל לפני רב אחד מעיר ראש נשאלו חומי שאמה או
 כאשר כל לפני יהודה ב"ר ישראל הכהן והגיד בח"ע איך שהקלג מורדכי לשמאן
 הגיד לו שהשליך כוליא אחת החולה מוחמת חייה חסרון שמלא בה ומכר הבשר
 בלי שאלת חכם ושלח אחיו הרב ומתחילה כפר הקלג ואמר להר"ם ואמר החקיד
 הורה הקלג שורק כוליא אחת אבל לא ה"י ריעומא שנערפה בזה ובאשר שאלו ולמה
 זרקת את הכוליא ענה הקלג כדי שלא יראו אותה הקונה והביא את הכוליא השניה
 לפני המורה וה"י בה קלת ריעומא אלא שלא נערפה בריעומא זו אבל למיחם
 מיבעי מבוס דאיתרע חוקהו מטעם שחא הכוליא שורק ה"י ערפה גמרה וא"א
 לגרר הדבר משום שנאבדה והרב הבואל אמר לי שחכם אחד נדר להחזיר מטעם
 שנשחטה היצירה ומירי דהוי בריאה שנאבדה דחולין לקולא וה"י בגר"י אבל לבו
 של הרב הבואל נוקף על הוראת החכם וזו חורף שאלהו: (ב) תשובה הרמב"ם ז"ל
 כתב בסוף פ"ח מה"ט א"ס לקחה הכוליא והוא שיעשה בשדה כבשר המה שקבאים
 אחר ימים ש"ס תאמרו במקלמי יחמסמם ויפול והגיע חזי זה עד הלובן שבתוך
 הכוליא הרי זו עריפה וכן א"ס ג"ל"א בכוליא ליחה אעפ"י שאינה סרוחה או שנמלא
 בה מים עכ"ל או סרוחה הרי זו עריפה אבל א"ס נמלא בה מים זכים הרי זו
 מותרת עכ"ל וכח הרב המ"ט גמרא חולין ג"ה אמר רביש בר פפא משמיה דרב
 לקחה בכוליא אחת עריפה אחרי כמעצב והוא דמטי לקוהא למקום חריץ וכו' ודעת
 רבינו דהא לקוהא היא דהבאים בשדה ונתמסמם וזה שלא כדברי רש"י שפירש
 לקחה מליאה מוגלא וחילוף הגירסאות גרם להם לפרש כל אחד פירושו שרש"י ז"ל
 לא גרים כשר בריאה ופסול בכוליא מוגלא אלא לקחה הכוליא עריפה ולפי"ז אין
 לקוהא בכוליא אלא מוגלא ולפי גירסת הגאונים והר"ף דגרסי כשר בריאה ופסול
 בכוליא מוגלא. א"כ מה שנאמר בגמרא לקחה הכוליא אינו מוגלא אלא לקיחה
 אחת והוא מה שפ"י רבינו דע שמה שכתב רבינו א"ס הגיע חולי זה עד הלובן ז"ל
 דמד ולא עד בכלל מבוס הכלל המבור בריונו דכל שיעורן שנתנו חז"ל בדאורייתא
 אולתין כהוא לחומרא וכו' ומרן הכ"מ ז"ל כתב בשם הרשב"א במקום החרץ הוא
 היכן הלובן שחת המהגים שנכנס בתוך הכוליא ומ"ט שלקחה עד שיעשה כבשר
 המה וכו' כ"כ הרא"ש והרשב"א והר"ן לפי גירסת הר"ף שגורס כשר בריאה
 ופסול בכוליא מוגלא פסול ביה ובה לקוהא עכ"ל והטור ביו"ע בכו"מ מ"ד כתב
 לקחה אפילו באחת מהן עריפה והיוהו ליקוי כל שנתמסמם ופסול והוא שיע
 הליקוי ומס העבורין על הלובן בבה וכתב שם הפרושה לקחה אפילו באחת מהן
 עריפה דנמרי שזכו גרע תאילו כ"טל ומ"ט רבינו והוא שיע על הלובן משמע
 שהיה הליקוי על הלובן מהם היינו שגם הלובן יהא לקוי וכן הוא בא"ח והביאו
 מר"ן הב"י ז"ל בראש סימן זה וכתב שגורס בגמרא במקום חריץ ולא עד מקום

חרין וכו' ט"ז: והמחבר נש"ע יור"ע נס"י מ"ד סע"ב כתב לקחה כוליא והוא
 ש"עזה וכו' והניע חולי זה עד הלובן שבתוך כוליא הרי זו טריפה וכח שם
 בס"ך נס"ק ח' ובמים אפילו מלך הלובן כשר מיהו היינו דוקא לדעת המחבר
 רבב הרבה פוסקים ס"ל דאם לקחה אפילו כוליא אחת במים עכורים או נעשה
 גשרה כבשר שח אפילו לא הניעו עד מקום הלובן טריפה ומשמע אפילו במעט
 מוגל רחוק הרבה ממקום חרין טריפה משום דאמרין בגמרא לקחה כוליא טריפה
 והוא דמטי לקוחה עד מקום חרין משמע דוקא בלקוחה אבל לא במוגל ומים
 עכורים וכן כתב בט"ז והפ"ח חולק ופסק כהמחבר ולר"ך שיניע המוגל ללובן
 שבה ט"ז ומעשה בכהמה שגמלאה ריעותה כוליא שהיתה סרוחה ולא הספיק
 לבדקה אם הניע למקום חרין או לא עד שאכלה הכלב והטריפה הרב מהר"י
 ומהרש"ם ביו"ד ס"י ל"ח ומהרש"ך בח"א נס"י ע"ז כתבו ג"כ שהנהמה טריפה
 אמנם הכלים שגמלאה בהם זה הבשר יש להבטיר והפ"מ נס"י בזה הסימן כתב
 שדעתו לאסור גם הכלים והכו"ס בזה הסימן כתב שדעתו להקל ובש"ס נכתב
 יחזקאל נס"י כ"ה מביא בשם א"י בעל פנים מאירות שהוכיח כדעת השו"ע דלקוחה
 ומוגלא הוא מילתא היא וא"כ אף במוגלא כשר בלא הניע לחרין אף הוא חולק
 עליו והעלה דבמוגלא פשיטא דטריפה אף בלא הניע ללובן אמנם בעכורים וסרוחין
 מי שדעתו רחבה לחלוק על כל האחרונים יכול לסמוך על הר"א ועל הרמב"ם ז"ל
 אבל עלינו מוטל לבלי לזוז מפסק האחרונים לאסור אף בעכורים וסרוחים שלא
 הניע לחרין ובש"ס ח"ו נס"י ט"ז הביא בשם ספר נאד אברהם ששהר דברי
 הכ"י והוכיח כדעת בעל פמ"א שאף במוגלא כשר בלא הניע לחרין אמנם האריך
 הרבה ילכסוף העלה כדעת הכ"י שאין לזוז מפסק האחרונים לאסור אף בהפ"מ
 במוגלא ומים עכורים אף שלא הניע לחרין וביאר שגם דעת הרמ"א ז"ל כן
 והמשכנ"ט יתקב נס"י י"ט האריך בד"ן הנ"ל דאם נמלא מוגלא או מים עכורים
 ולא הניע ללובן וכח יען כי הוא מומרא גדולה והפ"מ שראיתי שהרבה נהנות
 נטרפים מזה ומל"ו כמו סרכות הריאה ולכן שמתי לבי לדקדק בזה ולבאר השורש
 מהש"ס ומדברי הראשונים ז"ל אם יש להחמיר בזה משום שהחורה חסה על ממונם
 של ישראל ואחר העיון נ"ל שאין להחמיר בזה כלל והמיקל לא הפסיד וגם בתורת
 יקוה"ל האריך ג"כ והעמיד על פסק השו"ע וכו' ט"ז: והפ"מ נס"י בזה הסימן
 הביא את הכנה"ג בהנהגתו ב"י אות ט"ז שכתב היו הרבה אנשים בבית המטבחים
 קלחם אמרו שראו כוליא ולא ראו הסירחון וקלחם אמרו שהם ראו הסירחון אין
 באן הכחשה וטריפה העירו ב' שראו כוליא ולא היה בו מוגלא וב' אומרים
 שהיה בו מוגלא אבל לא ידעו אם היה מניע עד חרין ס"ל הכחשה וה"ל מרי
 וחרי והבהמה בחזקת הימר עומדת עכ"ל ובגד"ד שהורה הקצב בפני הרב השואל
 שזרק כוליא ב"י שלא יראו אותה הקונים משמע שהיתה כוליא ריעותה ממש
 והרא"ה שהיה הקצב ירא שחא לא ירנו הקונים נקמות הבשר מן הבהמה שכוליתה
 חולה ולכן הייטיב שחא כוליא שנאברה פ"י זו שזרק אותה הקצב היתה הלקוחה
 עד הלובן וטריפה ואע"פ שפסק הדבר משום שחא לא הניע עד הלובן וה"ל הניע
 דהא לפעמים אם נמלא בהם מים זכים כשרים כמזאור נרמ"א ז"ל נס"י מ"ד

מ"מ הוה ספיקא דאורייתא ולחומרא וכמו שכתב המ"מ ומרן הג"מ ומהרש"ל (פ"א"ט סי' פ"ז) וכן כתב הש"ך (סי' י"ז) בזה הסימן ומשום שקרוב הדבר שנשחנה מראה הכוליא דהוא כלקוחא שבזה תמורה הכוליא מריאה דמזבח מדברי בעל העיטור הביאו מרן הג"מ ז"ל דלובן הכוליא טריפה ובריאה כשרה ובש"ע י"ד (סי' מ"ד סעי' ח') כתב המחבר שם דלובן בכוליא היא לקוחא וכל שטוי מראה פוסל בה וכמו שביאר מרן הג"מ ז"ל בזה בעור דבה"מ כתב בעל העיטור פ"ט נחלא דלא דמיו לאברה הריאה לאברה הכוליא ראשית משום העריפות שבכליות הם מדאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא ובריאה הוא מדרבנן וספיקא דרבנן לקולא ואפילו בנאברה הריאה או מחירין דיוקא בהפסד מרובה וכמו שכתב הרמ"א ביו"ד (סי' ל"ט סעי' ב') בהג"ה וכמו שכתב שם הט"ז בס"ק א' והש"ך בס"ק ד פ"ט היטב. (עוד יבא ח"ה). ישע"י יוסף טארנא"ין ראב"ד לביהכ"ג חפצרת ישעיהו בגויארק מחבר ס' דרושי מהרש"ם הלכה ואגדה ושו"ת. ב"ה ראדום סי' ט (ענינים שונים).

(א) בסתפקתי נחלי דמסקין בה"מ (סי' ל"ד) בשני כתי עדים המכחישים זא"ז וכשרים הם לעדות אחרת דו כפ"ט ומעירה זו בפ"ט והנה מבואר שם דא"ז יש למלוה שתי שטרות בחתימות שני כתי המכחישים אם הוא מוליאש בנ"א אינו גובה רק הסך המושט, אך הוא הדין אם יש להאחד מהעדים המכחישים שט"ח על אחד בחתימת העדים המוכחשים מאתו, אם הב"ד מודקקים לו לגבות המזכ מאת הלוה ע"י שטר זה, כיון להמלוה פסולי עדות המס כמו שהב"ד אינו גובה מהלוה היכא שיש להמלוה שני שטרות בחתימת העדים המכחישים זא"ז, או נימא דשאני הכא כיון דלעדות אחרת כשרים המה ולגבי ב"ד כשרים המה ע"כ לא איכפת לן במה שפסולים המה להמלוה כיון דב"ד מחזיק אותם לכשרים, וגרסה לי להביא רא"י לסברא אחרונה דב"ד גובה ע"י שטר זה, דהנה בב"ק ח' פ"ב א"תא אחר אב"י ראובן שמכר שדה לשמעון בלחירות וא"תא בע"מ דראובן וטריף שמעון דינא הוא דחז"ל ראובן ומב"ע דינא בהדיה, והקשו גתים וז"ל וא"ת מאי נ"מ הא כל מה שיוכל ראובן לעטון אגן טענן ליה נשמעון, וכחנו בכוף ואין לומר דנ"מ היכא בעדיו של בע"מ קרובים לראובן ורחוקים לשמעון דהא לשמעון נמי אינם יכולים להעיד ע"ש בדבריהם, ולכאורא קשה אח"י לא תרנו בפשיטות ד"ש נ"מ בזה האופן, ד"ש לראובן עדים המעידים דהחוב הוא פרוט, אך העדים האלו הוכחו פעם בעדות אחרת משמעון ועוד אחר, איכ' לגבי שמעון עדים פסולים המה אולם לגבי ראובן כשרים המה וב"ד מקבלים עדותן כי לא דמו לקרוב שהחורה פסלה ופסולים המה לראובן כמו לשמעון כמו שכתבו ההוס' אבל הכא שאני וכי בשביל שהכחיש אותם שמעון בשביל זה יפסיד ראובן הלא לגבי דידה כשרים המה, ודבר זה מסתברא הוא, וא"כ יש נ"מ גדולה בזה אם ראובן ישמע"י דיניה בהדיה בע"מ עדותן כשרה, ואם שמעון ישמע"י בהדי בע"מ לדיניה פסולים המה, ומדלא תירנו ההוס' כן מסתברא כי להחוס' הוא סברא פשוטה כי בזה האופן גם לשמעון עדים כשרים המה כי עדות אחרת היא כיון להב"ד המה כשרים וע"כ מקבלים עדותן ולא ישניחו דמאי דפסולים המה לשמעון, וביה רא"י נכונה היא נא

מהרבנים הגדולים לחות דעתם הגדולה בזה ב"השערי מורה" (ב) חרצין (ק): א"ל חוינא לך דחריפא טובא א"ל אי הויה באחר"י דרב יהודה אחוינא לך חורפא ע"ש א"ל מה כוונתו בזה במאי דאמר אי הויה באחר"י דר' יהודה מאי שאל דוקא באחר"י דרב יהודה ואטו המקום נורס? ונראה לי בעיה עפ"י מאי דמבאר בחור"מ סימן ל"ז דבשבת העבית אין כופין משום דהוי לאו הנליע שיש מתן שכרה בלדה והוי כמו עשה לחורא שיש מתן שכרה בלדה והוא מדברי הרשב"א, והמל"מ בפ"ג מכלכות עבדים הקשה ע"ז קושיא ענומה מנמרא חולין שלהי שלום הן דאמא שם דרב יהודה נגידה להאי נגרא דגוינהו לנפס ושלתה ואח"כ חששה ע"ש הלא מבואר מזה דכל"מ הנחק לעשה אף שיש מתן שכרה בלדה כופין עליה ולא כהרשב"א והניח ב"ע גדול, חולס הנאון המוכב ר' יצחק אלמגן ז"ל בספרו נחל יצחק על חור"מ סימן פ"ז מ"ד חירון נכון וכבד לחלק דשאי היבא דמשכחת לפעמים מלקות בהאי לאו איז כופין על לאו הנליע אף היבא שיש מתן שכרה בלדה אף היבא ולא כוי בר מלקות משום דזה חמור מן עשה כמו"כ החומים נבי פסולי עדות כסימן ל"ד משא"כ היבא ולא משכחת מלקות כלל גבי לאו הנליע כמו גבי עבוב כיון דניתן לשלומין איז אין כופין עליה כלל היבא דהוי מלוא שמתן שכרה בלדה ע"ש דבר"ע הערבים וא"כ י"ל דזה כוונת רמי בר חמרי כמה שאמר אילו הויה באחר"י דרב יהודה אחוינא לך חורפא משום דהוא גלס לרב חסדא האי דינא במה שהביא הכריחא דחניא כל מלוא עשה שמתן שכרה בלדה אין כופין עליה, וע"ז אחר לו דבאמת דין זה דאין כופין לאו דוקא במ"ע, כ"א נ"כ בלאו הנליע היבא שיש מתן שכרה בלדה, וא"כ אלו ה"י באחר"י דרב יהודה שהיה כופה ונגידה להאי נגרא דגוינהו לכנפיה ושלת, וא"כ היה קשה לך על דין זה מדוע? הלא מל"מ הנליע שיש מתן שכרה בלדה הוא? ואז אחוי לך חורפא למתן קושיא זאת כחירץ הנאון ז"ל דשאי הכא שבלאו זה משכחת לפעמים מלקות בין למ"ד קימו ולא קימו או למ"ד בטלו ולא בטלו כמבואר ברין שם וע"כ נגידה רב יהודה אכל בעלמא במל"מ הנליע שיש מתן שכרה בלדה ולא משכחת לעולם מלקות כלל בלאו זה אין כופין ונכון הוא בעיה.

ב"ה פראגא סי' י.

חרצין (כ"ד). יכול יהי כהנים פסולים בשנים והלא דין הוא ומה לויס שאין מומין פסולין בהם שנים פסולין בהם כהנים שהמומין פסולין בהם אינו דין שיהי שנים פסולין בהם וכו' וקשה לי האך מכל לומר שיהי הכהנים פסולין בשנים לא פחות מל' ולא יותר מ' מק"ו מוליס אחרי דבכשיר הכתוב לאהרן הכהן שהי יותר משמונים. במשכן דהא פסול בשנים בליס לא היי רק במשכן ולע"ג.

אברהם בניטין גלאוואטשאווער.

ב"ה ב' מסות חרע"ג קונצק סי' יא (שמתי ישנים).

לכבוד ידידי הרב הגאון חריף ובקי בחדרי תורה הספורס החסיד וכו' בש"ת מו"ה צבי יחזקאל נ"י מיכלזאהן אבד"ק פלונסק (ה) ע"ד השאלה במאלינעס אס יס כהן חסד ערלה ואס דגס כפרי אילן או כפרי בארמה וכבר נשאל בזה בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קל"ז) ע"ש ונחוי אן דלכאורה יס לי ספק גדול אס

מייבין הם בערלה אף אם דין כפרי חילן כיון דעיקר נטיעתם וחשמינן הוא לזורק
 מימיהן והמים אין עליהן דין פרי כי הם רק זיעה בעלמא ומכריכין עליה שכל
 במחולר נמשנה אין סוגיין כו' וא"כ הו"ל כנוטע לסייג ולקורות ואף דכוונתו
 אינו על העץ רק על הפרי עכ"ז כל שאין בדעתו לאכול הפרי דינו כלסייג דהרי
 לכך מספקא ל' בירושלמי בנוטע למנות אחריו וע"י בכפ"ת סוכה ל"ה מה
 שמקשה על פלגין דעיקר נטיעתן לאוכלן ב"בשחא למה חייבין בערלה וכבר
 כתבתי בזה בספרי ח"י (חז"ד ס"י י"א) ואף דקלג בני אדם עושין מהם מרקחת
 עכ"ז עיקר נטיעתם הוא רק למימיהן וע"י רש"א ברכות גבי מיא דשלקי ובס"י
 ר"ב ויהוה הגדלים ביער ע"י בברסמורה ריש ערלה ה"ב דפטורין אף ע"י בירושלמי
 ובכ"מ וא"כ אריכות, אבל עכ"פ כיון שעיקרן למימיהן שאין פרי י"ל דהוי
 כלסייג ואף דלשחוקן אסור מדרבנן אבל אם נוטע ע"ד לשחוק מימיהן י"ל דאף
 מדרבנן מותר ולשיטת הטור דל"ד שיהי' ניכר שנוטע לסייג הרי כאן ג"כ ידוע
 שנוטעין לזורק מימיהן כיון שהדרך כן והוי כניכר שהם לסייג וגם עפ"י רוב אי
 אפשר לאוכלן בעינים מפני המולעים המלווין בהם אף מפני שלא ראינו שדבר מי
 מזה לא ראינו להאריך ובעיקר הדין מבואר בליקוטי מהר"ל שיהי' פטרע"ן והיינו
 הימנערען שבפוסקים והוא בלשונו מאלונים ע"י מהרש"מ הג"ל מה שהביא
 מספרי הטבע וגם הרבה פוסקים ובטו"ז ס"י ר"ד סק"ח דמכריכין על מאלונים
 בפה"א והט"ז לאו מטעם בירושלמי סופ"ה דכלאים שהובא בתוס' ברכות מ' ד"ה
 אימי' לגוואל ועל כל מיני אטר אף שהן פרי העץ כמבואר ב"ש דין עירובין
 דף ל"ד ע"ב עיי"ש אפי"ה אין מכריכין עליהן רק בפה"א אבל הט"ז לאו מהאי
 טעמא אפי"ה עלה וע"י בב"ב ובדרישה ס"י ר"ג דהפירוש אימי' לגוואל שב"ש היינו
 שהענין מהקיים משנה לבנה אבל לא בני מה שהשורם לבד מהקיים בקרקע וזה
 כוונה בירושלמי סופ"ה דכלאים שם ובמאלונים הענין שחזק לקרקע איני מהקיים
 אלא מחייבם וב"א חרש וא"ך שיהי' כיון דעכ"פ יש ספק אי מכריכין בפה"א אי
 הו"ל ספק ערלה בחז"ל ואף כספיקא דריבא יש לו דין ספק ערלה דמותר בחז"ל
 כמבואר במהריט בשניות ס"י ל"ד גבי וורדין דהלגה דכדברי המקל בחז"ל וע"י
 בספרי חלקת יואב (ח"הע"ז ס"י ג') וכ"ה ברדב"ז (ח"ג ס"י הקנ"א) ע"כ ברור
 דאין חשש במאלונים משום ערלה בחז"ל וגם ע"י בתוס' (בכורות ח' ד"ה באלין
 חוה) ר"ש שני מיני הוחים, עכ"פ הוי ספק ערלה בחז"ל: ב) וע"ד שאלתו אם
 מותר לעשות רעהם לפארטרעטין שחולין חוהם בנית חפילתם של עכו"ם הנה אם
 הפארטרעטין הללו נעבדין ודאי פשיטא דאסור דהוי כעושה נוי לע"ז ואף לעשות
 חלונות בנים חפילתם של עכו"ם כחב הט"ז ב"ד ר"ס קמ"ג דאסור ול"ש להחיר
 בזה משום איבה ובג"ד הוי חמא כעושה חכש"טין לעכו"ם ש"כ. החום' בע"ז י"ט
 ע"כ ד"ה הניע לכיפה שאי אפשר לשום חמא להחיר בזה עיי"ש, וע"י ב"ד ס"ס
 קל"ט דאסור לכורך לכורך ספרי ע"ז של עכו"ם ואף אם יכול למנות אומן אחר
 עכו"ם אסור כדמוכח מ"ש נדרים ס"ב ע"כ, גבי רב אפי' הו"ל האי אבא ובתוס'
 שם עיי"ש, וכ"ה בפמחי' חגיגה י"ד ס"י קנ"א סק"ב בשם אמונת שמואל עיי"ש
 ואף לשגין השכר י"ל דל"ש כאן להחיר כמו בעושה ע"ז כאן דכאן רוצה בקיומו

וכמ"כ הריב"ח נע"ז ע"ז ע"י"ה: נ) ומה של"ן לי כ"ח המכילתא, לא ארע
מה הוקשה לבנינו בפירושה דהמכילתא ממה שנת לואב שטורף מלפניו ומלאחריו.
ידידו יואב יהושע חו"מ קונצק.

ב"ה אפ"ט ס"י יב.

בר"ש פ"ד דטהרות סוף י"ג. נביאור לשון המוספתא שם נעלה לשאל
טהרה המחין עד שניכנה טמאה. ה"ל הא מילתא דמיא לכל כר"ו לבינה
דכל שהמסקה טופח ואפשר לעמו. הקבלה י"ג של דבר א"ס מן הטמאין או מן הטמאים
ספקו טהור אבל משנינו ש"ע י"ג יכול להכיר ספיקו להחמיר ע"ל והוא
חמו' לכאורה וכן העיר בזה ה"ח הפארת לבי להגה"ק מהר"ל הכהן ז"ל:
ואפשר לחדש ע"מ"ס הר"ם סוף"ו דטהרות משנה ח' בשם המוספתא אמרו לו
על הטע דה חלו' היא הרי זו טמאה וא"ס אמר הריני מניחה עד שאשאל עלי'
טהרה פירוש הוא ז"ל כלומר נולד בה ספק טומאה ומתוך כך נתייאש ולא נזהר
לשומרה כו' מחמת שהיה דעת ממנה אבל א"ס אמר עד שאשאל עלי' לא היתה
דעתו ממה ע"ס וז"ה בירושלמי פ"א דפסחים ה"ח דתרומה חלו' שאין דעתו
להשאל טמאה משום היסוד ע"ס אבל בדעתו להשאל טהרה וז"פ הר"ם הג"ל
נעלה לשאל טהרה דכל שאפשר לעמוד על דבריו של דבר א"ס מן הטמאים א"ס
מן יטהרים ספיקו טהור דאין חסיה דעתו מזה אבל משנינו שאין א"ס יכול
להכיר ספיקו להחמיר מטעם היסוד הרעה כ"ל: ובוה נזכר לפרש החוס' פסחים
דף י"ג ע"א ד"ה ובורפין אש"נ דמרחורייתא בדיטול בעלמא סני וא"ל לשורפה
מ"מ כיון דסופה ליאסר ולילך לאיבוד שרי לשורפה כמו לעמאיתא ע"ס ולפי
ה"ל שפיר מיושב סברה החוס' הג"ל דענין ביטול הוא כמ"ס כד"ס מהר"ק
ס"י קמ"ב שהוא מבטלו לעפר הארץ ונחשב כעפר וכמ"ס כ"ס. מן וביטלו
דחשיב מיושב לענין סוכה ובש"מ הרי"ס מאו"מ ס"י שכתב ג"כ סברא זו ובח"ס
חיד"ו ס"י שט"ז ע"ס א"כ אין לך היסוד הדעת גדול מזה וז"פ בחוס' מ"מ כיון
דמ"מ סופה ליאסר ולילך לאיבוד היינו מטעם דנפסול בהיסוד הרעה בזה י"ה
סופה לילך לאיבוד בשביל זה שרי לשורפה וטיין בירושלמי שפריך בכל טומאה
בקודש הוי היסוד הרעה ומשני דמשמרו שלא יטמא לקדשים אחרים א"כ שפיר
מיושב סברה החוס' הג"ל והו' כמו חירן הר"י בח"ס חגיגה דף כ"א דל"ס היסוד
הדעת לפסול רק דומיא דהה"ס ש"י נידו וא"ס דעתו מני' ובחוס' פסחים דף
י"ח ע"א סוף ד"ה בטלו במע"י משום היסוד הרעה ע"ס: והנה בירושלמי שם
חירן עוד על הקישיא הג"ל דמס"ה ליכא היסוד הרעה בקודש שנטמא משום
דמסתרה שלא יב' נטומאה גדולה הימנה וכו' יתייבב הקושיא המובא בש"מ
בפסחים דף ק"ע הפסח אחר חלות מטמא את הידים מאן חנא ראב"ע. והקשה
דאף כר"ע מ"י אח"א ועכ"פ מדרבנן אחר חלות אסור ש"ב פסול משום היסוד
הרעה ולהג"ל שפיר מיושב כמובן ויחייב בזה הקושיא שהקשה גבי נר מנוכה דשמן
שבפך ש"י מזה בחיתמו של כה"ג הא מ"מ נפסל משום היסוד הרעה ולהג"ל מיושב
בס' חזק' מזה י"ל דהיסוד הרעה ל"ס כו' א"ס כשעושה דבר שניכר שחסי' דעתו
לא כן בזה ואפשר שזה המעון בחוס' חגיגה הג"ל וטיין כלל"ח פסחים ל"ד שכתב

כן מסביר רמב"ם ולהגיל שער חיושב דגבי שמן לא אסח דעתו מנ" והיו כדעתו לשלול עליו כגיל ונמ"ס הירושלמי פסחים פ"א ה"ח כגיל דברעתו להשאל טעורה כגיל וזה נכון ושיין בירושלמי שקלים פ"ז ה"ג דר"י קאמר ויאות לאוכלו ומפרש בקצת דר"י מ"ל דכל שהוא בעורה לא מקרי היסח הדעת ע"ס ובדמנ"ס ו"ל פ"ט מה' פסחמ"ק ה"ד.

ח"ה יוסף ב"ח חופ"ק הנ"ד.

ב"ה עיה"ק ירושלים חובב"א
בשע"ת (מיד מוב' א' בהוספה) ואלן ב"ח ח"ה ג' במס"כ ע"ד קו' הקל"ח (ס' רמ"ג) על הפ"ח בענין ואלן ב"ח ח"ה ג' במס"כ ע"ד קו' ד"ס עלה ליתן לכהן קטן חמש סלעים ונ"י ואלן ב"ח ח"ה ג' במס"כ ע"ד קו' ד"ס חוב' ג' ס' א' אות ה' ע"ס: ולע"ד שג"ה חמשה חמשה עליו שג"ה ח"ה מחייב הקטן להחזיר החמש סלעים למי שהובע לו ע"י ש"ך (ס' רמ"ג) דקטן שא"ס נהנו לו לדור וזרקו אז יש לו זכ"י אפילו במזילה דאין ש"ס דעה אחרת מקנה אותו ולא כרמ"א ש"ס א"כ י"ל דהפ"ח איירי בקטן כזה וא"כ יכול הקטן לומר קים לי כהש"ך: ומה שהקשה הא' בפמ"ג ממיר דווקא להוסיף לענין יש לחלק דשאינו כהם דכל הכניות של חמץ נעשו בודאי מוך הפסח וחביות אחת הוא ספק א"כ נעשה במקור הפסח משא"כ כהא פרוטה אחת היא בודאי של הקטן וה"ס ג"כ יש ספק בשלמא א"ס אחד נותן לחבירו למשל עשרים דינרים בהורם הלוואה ודינר אחד בהורם מתנה או בודאי לריך להחזיר עשרים דינרים משא"כ דנתן לקטן בהורם פדיון דהמניעה רק מזר המזון שאין לו דעה להקנות א"ז שפיר י"ל על כל פרוטה דזו הקנה לו בפרט שגמנתי עלה זו רק לכניף כי בלא"ה האחרונים מתקנים הקו' ע"י יד אפרים ס' ס"א.

א"י סלך הבהן רובינשטיין הרב מראחוב.

ב"ה ווארשא ס' יד (השערה חדשה).

א) נתעוררתי מרב אחד לבאר שם "חילונים" שמתענה חבילה (פ"ד מ"ח) ה"ז דרך החילונים" שחשעו שהיו אנשים ירושלים בשם זה ע"ס ולפ"ד י"ל ע"ס מ"ה ב"ס הקבלה להראב"ד ו"ל (דוד ב' מאנ"ס כנ"ג) כשכא אלכסנדר מלך יון לירושלים מלא שם כותיים כו' ומקל"ה ישראל נחמנו בהם והברואים עזרא הכהן ונחמ"י התרשהא מניה ה' הקריבו עולות וזבחים חוץ לבית ה' והקקו חוקים והשפטים כאשר ברו מלכס כו' ע"ס לכן אפשר לשער באותם הגיל והגלוים להם נקראו בשם "חילונים" משום היותם חוץ לגיה ה' וגם ע"ס שהקריבו קרבנותיהם בחוץ כג"ל ולפ"ז יצאק מ"ס הפשטה כ"ן ה"ז דרך "החילונים" הכונה על אותם "החילונים" הג"ל ודעתם מבוררת בשם שנת החילונים הג"ל ברו חוקים כפי העולם על לשם נגד מורם החכמים כג"ל כן העוסק הפילין שלו ליפוי זהב ואפשר לענין שחשנה זו נשנית בדור כל כה הג"ל שנקראו אז בשם חילונים בעין שאלמו בש"ס שנת (קכג) בימי נחמ"י בן חכ"י נשנית משנה זו או י"ל שה"י ידוע לחכמי המשנה שבין החוקים והמשפטים שברו מלכס כג"ל ה' לשמות החסילין בלפ"ז וכן שהיו מחמשים דרם החכמים מורת ה' כפ"ך דבה"ה האומר כפ"ך כמו ב"י חוקים שהיו מספקים ג"כ בדרם זה ע"י שנת (כח) שאל ב"י חוקים אחד

אז ר' יהושע הנריס' כו' ע"ש וכו'. מדוקדק שפיר הלשון יפין וזה כו' כ"ו דרך
החלוצים כג"ל וכו'. מאד לפע"ד: (ב) והנה בעיקר לשון הראב"ד ז"ל כס' הקבלה
הג"ל שהבדילו אותם מבית ה' לע"ד יש להעיר קצת ממ"ש רש"י ז"ל (נחמ"י י"ג
ב"ח) כפי' הפסיק והבדילו וכו' ומשמע שהבדילו אותם מכל העיר ולא ראיתי מי
שהעיר בזה ונס' ל"ל להראב"ד ז"ל למה הבדילום מבית ה' (וע"י ברש"י ז"ל)
ולדעתי אף שלפי המבואר כס' נקבלה הג"ל ז"ל שחקקי חוקים ומשפטים מלבם
רק אח"כ נימי שמעון הלדיק ע"ש עב"ד וכו' שכבר בימי עזרא ה' להם קצת דעים
ומנהגים כפי רגלם נגד תורת הכהנים לך אפשר כשנמלאו בנים ה' המנהגו בהרכה
דברים נגד רגלן ישראל הכהנים בנים ה' ואולי לפעמים נחשכב ע"י סדר העבודה
בעין המוספר כש"ס כוכה (מ"ג:) והבדילו בהם ביהוסים ונעלוס ע"ש לכן הבדילו
אותם חסם.

ב"ה דישאנקוי (רוססיא) ס"י שו.

בש"ע יורה דעה סימן ד' סעי'ד ישראל ששחט בהמת חבירו לעכו"ם
לא אסרה שדאי לא כיון אלא ללעזרו ואם שחטתו יש לו בזה יש אומרים שאוסר
גם חלק חבירו ע"ש והיא דעה רש"י והרמב"ם דאע"ג דאמרינן ללעזרי קא מכווין
מ"מ ביש לו בזה שחטות אוסר ועיין בש"ך שכתב הטעם כיון דבחלקו ודאי לא
כיוון ללעזר משהמא נס בחלק חבירו לא כיוון ללעזר וממנו האחרונים דאדרכה
כימא על הכל שכוין רק ללעזר וגם חלקו יח' מותר ולכאורה יש לומר טעם נכון
זהבון על זה דהרמב"ם ז"ל כתב שאין אדם מישראל אוסר דבר שאינו שלו שלא
כיוון רק ללעזר וממנו עליו דהוא סמירא מיעה וביה דמטיקרא כתב שאין אדם
אוסר וסיים שלא כיון רק ללעזר משמע ויכול לאסור רק דאמרינן דלא כיוון רק
ללעזר והנראה לי דיש מקצתם בזה דאמרינן ללעזרי קא מכווין דהכי ק"ל ככ"מ
דברים שכלב אינם דברים וכן שאומר בפיו ששחט לעכו"ם אף אם לבו כל
עמו וקמכוין רק ללעזר הא לא משגיחין בדברים שכלב ויש לומר דהא דאמרינן
דדברים שכלב אינם דברים רק בעושה בשלו ובשל עמו בזה אמרינן דאם הדברים
שכלב כותרים למה שפיו לא משגיחין בהם והולכים אחר הדברים שפיו אבל
בשוחט בהמת חבירו דק"ל דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו רק בעושה בזה
מעשה אוסרה לכך אם יש לומר דמעשה זאת לאו לעבודה כוכבים הוא רק
ללעזר אינו נאסר ואע"ג דאומר בפירוש ששחט לעבודה כוכבים מ"מ אינו יכול
לאסור שאינה שלו בדברים שפיו כיון דיש לחלוק דנוף המעשה היא רק ללעזר
ולא לעבודה כוכבים אוליין בזה עיקר המחשבה והמעשה דהיא ללעזר ולא
משגיחין בזה שאמר בפיו ובני הא' היו דברים שכלב וכו' וכו' דברי הרמב"ם
שכתב דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו שלא כיון רק ללעזר דהא בזה תליא
דאי היו אמרינן דאדם אוסר דבר שאינה שלו אף בלא עשה מעשה אי"כ לא היו
אמרינן ללעזרי כיוון דכפיו אומר בפירוש לעכו"ם והיו דברים שכלב לכך הקדים
שאין אדם אוסר דבר שאינה שלו היינו בלא עשה מעשה לכך אמרינן שפיר שלא
כיוון רק ללעזר ולא היו דברים שכלב וכיון דנוף המעשה ז"ל דכיון רק ללעזר
לא משגיחין מה שפיו ולנבי דבר שאינה שלו הולכין אחר כוונת כלב ונוף המעשה

ודברים שבפניו לאו דברים הם יסודם של חבירו ולפי זה שפיר דבארת לחם
שחפזת אושר וגא חמדין לעשרי קא מכון דעל חלק שלו בודאי דלעשרי נחמדין
הוי דברים שכלב דלגבי עלמו ובדבר שהוא לו קייל דברים שכלב אינם
דברים וכיון דחלקו נאשר טוב אסור גם חלקו תירו.

שאור משה ברב יעקב מאהלינער מסלוצק.

ב"ה סטראנר (אפריקא הדרומית) ס"י טו.

(א) בשעית (חיד חוב' א' ס' ה') חקר כיג שליטת בהלכות דלא
תחמוד ולא תאזנא אש עובר ג"כ הלאו חלא חמור וכו', וגם הרמב"ם ז"ל לא
הזכיר זה הלאו בחוק הלאוין כמחשבתם בה גזילה ע"ש: ולענין למדן שחפזת
המה ענינים נפרדים, כי ראשית למה הנזכר אש איש אחר רואה אשת חבירו ומצליף
על מחשבתו מחשבת פגול ואומר מי יתן והיתה לי לאשה, וכוננו הלאו ימות
הבעל או יגרשנה ואני אקח אותה לאשה, ואף כי כוננו שיקחנה אח"כ בדרך היסוד
לשם אישות ואין כוננו לשם זנות, אי עובר על הלאו חלא תחליף אשת רעך על
המחשבת מה שחפזת היך להשיגה מחבירו, ונעשה מעשה עובר ג"כ על לא
תחמוד, אבל הכל אפילו בדרך אישות ולא לשם זנות, וזה ודאי אש כוננו אף
לשם זנות עובר ג"כ על הלאו חלא תחמוד כי עיקר זה הלאו נאמר על זנות ביד
שטון מחשבתו באשה או בפניה ואומר מי יתן ואשיגנה לזנות עמה עובר זה הלאו
ובדאי אש בא לראות ולהסתכל בפניה וכוננו לטובה לקחת אותה לו לאשה
אינו עובר וזכו פסוק: ולכן הלך עם הרמב"ם ז"ל מה שלא חשב זה הלאו
בחוק הלאוין הנ"ל כמחשבת אונס, כי זה אינו כלל לומר מהי שיטתו על ז' ענינים
גם על זה כי זה חלי במחשבתו ורצונו, ודק הזכיר אותו במקומו המיוחד לו בה"ד
ענינים, יטן כי יש לו הוראה אחרת כמובן: ומה שכבודו רוצה לאמור באש
חומר אשת חבירו לבנו שהיא עומד תחת רשותו ג"כ עובר והראיה דהמכילא
מחשבת רק בזה הגדולה לבנו אבל בזה הקטנה שהיא ברשות אביה לבנו עובר
איכ הדין אשת חבירו לבנו עובר, אין חזק ראיה, ועיין בספר ערוך הבלתן מי
ח"מ ה' גזילה (סימן שניט סעיף י"א) ויראה שדעתו אינו כן וז"ל שם ואף
בבית קטנה שהיא ברשות האב מ"מ כשתתגדל הינה עור ברשותו, לכן מחשבת
לה ג"כ המכילתא לפי הכלל שאנו לריבים שיבא ברשותך ברצון הבעלים, ואש
כי עשה שומרת ברשות אביה יש רצון הבעלים אבל מ"מ כשתתגדל ההא
עומדת ברשות עצמה אין זה נקרא רצון הבעלים ואינה דומה לקדקשות
ומטלטלין וכו' ע"ש: (ב) ע"ש כל זה אינו אומר שברצון הנ"ל יהא חלי בהבנת
המכילתא אש ימא דכונת המכילתא ללמוד על הכלל מהפרס בדבר שניהם
דוקא היינו שלריך שיבא לרשותך וגם רצון הבעלים או יהא רצון מא' חבירך
לבדך כמו בבית הקטנה לבדך שאינו עובר דכמו ששם יכול להשתנות הרצון
כשתתגדל הבת כמו כן ההא יבא להשתנות הרשות כשתתגדל הבן אש לא שנאמר
לחלק רשות מרצון והסבירא נותנת גם השכל מחייב שכן היא הכנו רואים שהנזכר
הענינה הקטנה ברשות האב ואין אנו אוזנין כאן בסופה ללא מרשיתו לכן
אין זה רשות אף עתה בעת ששומרת תחת רשותו ו"ף אש ימא. ברצון כדעת

הערוך השלחן אכל רשות שאני וכן אם נמצא ג"כ דעיקר כונת המכילתא דהלמוד
 בא רק על הרצון בעלים ולא על הרשות אז ג"כ יהא עובר מאי חבידך לבקר
 שאלו יס לעולם רצון בעלים ודוק: (ג) ומה שהקשה כי שיע"א על המכילתא
 כי לא היה הא"מ לחייבו בכזו לבקר הרי אין ביד הא"מ לקרש עבורו כזו כמובן
 נוגת המכילתא לחייבו רק על הלאו מלא חמאיה דלא בעינן מעשה ולא על
 הלאו דלא חממוד דבעינן מעשה.
 צבי זאב בריא הירשאוויץ.

ביה שעברישין סי' יז.

(א) בישע"ת (מס' חוב' א' סי' ד' או ב') מובא קושיא מהנאון אביד
 מפיעטקוב וז"ל (מח"ס בריה אברהם) דא"ך הדריא בגמרא מנחום (מ"ה).
 דכתיב יהיו מותרים בנבלת דא"כ יהיו הכ"מ אסור לכהנים ע"ש, ולשע"ד י"ל
 לפי הש"ס (חולין ק"ך). נפש לרבות השומה חניא נמי גבי חמץ כו' ומצינו
 נמי גבי נבלת כו' וקאמר דס הנמרה ולריבוי דחלב מנבילה ל"ג דמאי לנבילה
 שכן לא הותר מכללן וכו' ע"ש ולפ"ו אם נמצא דכהן מותר בנבלות א"כ יהא
 נבילה ג"כ הותר מכללן כמובן והנה בש"ס (יומא ע"ד) מרבינן מכל חלב ח"ש
 ור' הרי"ם ז"ל נודעים דגבי חמץ דכתיב לא יאכל ג"כ מרבינן ח"ש ור' הרשב"א
 דנבילה דכתיב כל ג"כ אסור ח"ש וז"ל איפוא דליה ב"כ משום הריבויא בש"ס
 חולין כ"ל אכן כ"ז אינן דכהן אסור בנבילות אבל אינן דמותר שוב י"ל למילף
 חלב מנבילה וא"כ הוי ב' כתובים וא"מ ובעלמא ח"ש מותר ולפ"ו שפיר הכן
 יכול לאכול הכ"מ פחות פחות מכשיעור כמובן: (ב) ערו"ל דבאמת העירו
 האחרונים דכיון דאמ"ה איחקש לרש כמבואר בש"ס (פסחים ס"ד) ולר' הטסקוס
 דס שבשלו אין עובר עליו נמצא כמור"כ דאמ"ה שבשלו אינן עליוז ומ"י דלכא"ו
 כשר חי הו"ל שלכ"א ואיחתי יעבור דמקודש בישול הו"ל שלכ"א ואח"כ יהי
 אמ"ה שבשלו ונודע ד' המרש"ל בשנועות דלר"ש דס"ל כ"ש למלקות היה שלכ"א
 ובת"י (יומא ע"ד) העירו אח"י לא מרבינן מכל חלב למלקות ג"כ כמו בכ"מ
 ומ"י המפ"י דמדין לן קרא דמשרת דהיחר מלטרף לאיסור ע"כ מוכח דליא כ"ש
 למלקות דאלי"כ ליא לצירוף והדברים נודעים ובאמת י"ל דקאי לטע"כ אך
 דנשמע מניעולי ע"ז"ס בש"ס (פסחים מ"ד) ובאמת נודע הקושיא דילמא הניעולי
 עכ"ס ה"י מחשש בכ"מ ומ"י דשמיעת עכ"ס נבילה ואח"כ וכו' אינן דכהן
 אסור בנבילות אבל לפי ההוא דכהן מותר בנבילות ולפ"ו בכ"מ הוי מוסיף וא"כ
 אינן מניעולי עכ"ס טע"כ ולפ"ו קאי משרת לטע"כ וי"ל איפוא דכ"ש למלקות
 וא"כ אמ"ה שבשלו אינן עליו וי"ל דיאכל הכ"מ ע"י בשול כמובן וא"ש.
 (עור יבא א"ה) יחיא"ל אברהם בלאנקמאן אביד דפה"ק הג"ל.

ביה נריאדק סי' יח (הארות והערות *).

(א) ראיתי לעורר ולהציע בהשע"ת טעות הדפוס שמצאתי ברש"י ז"ל
 ועוד לא ראינו באיזה ספר שידבר מזה והיא בספר בראשית (פרשה י"ז

(*) כבוד ש"כ הרה"ג נחמ"י למ"ס מגדולי היחוס והמעלה הרב דו"ר
 בינענפעדד ג"י הג"ל שלח לי הערותיו הנ"ל ע"ס עור מאמר כמה שנתחדש לו

פסוק י"ז) שכתב שם בסוף דבריו בזה"ל: "בני ס' ובני ע"י" והוא טעות דוק ותשכח והגהתי בעצמי שצ"ל בני כ' ובני ל' ואחרי טרחא וחיפש הרב עלה בידי לראות בס' ישן נושן נדפס זה קרוב לארבע מאות שנה ומצאתי הגירסא כמו שהגהתי בעצמי: (ב) בר"ש ז"ל בראשית (פרשה כ"ג פסוק כ') כתב וז"ל על שם ששני ארם היו ארם נהרים וארם צובה קורא אותן פדן לשון צמד בקר ע"כ והנה רבינו רש"י ז"ל כתב לפרש ודבריו סתומים כי לכא"י אפילו אחרי שאנו לומדין פירושו אין אנו יודעים איזה ארם הי' לכן פרשתי אנכי כוונתו ככה לפי שיש שני ארם ארם נהרים כו' (שכתב רש"י ז"ל בפרשת חיי' וילך אל ארם נהרים אל עיר נחור שארם נהרים בין שתי נהרות יושבות) לכן קורא אותו ר"ל אותו ארם שבין שתי נהרות יושבות קורא "פדן ארם" לשון צמד בקר על שם צמד נהרות ונכון.

צ"ב יהודא בינענפער שר הרופאים

שבבית הסוהר הגדול בעיר גויארק.

ב"ה גויארק ס' יט (צורר מדרשים).

(א) מדרש (פליאה) אין שלום אחר ר' לרשעים, מכאן שהקב"ה אוהב את הרשעים: ונראה לי לפרש בזה, דהנה אמרו חז"ל (יומא ל"ח ילקוט משלי י"י) אחר ר' אלעזר, לדיק מעלמו, רשע מחברו, לדיק מעלמו וזר לדיק לברכה, רשע מחברו ושם רשעים ירקב, ובשמן רענן (בילקוט משלי י"י) פירש, לדיק מעלמו, סייעו הקב"ה מנרץ את הלדיק אף כשהוא בטלמו, ואין עוד חברים לדיקים עמו, כמ"ש גבי אברהם שהיה לדיק אחד בדור, והכתוב אומר ואברהם היה יחיד לגו, גדול, והרשע אין הקב"ה מקללו אלא אם יש לו חברים רשעים עמו, כמ"ס ויאהל עד סדום ואנשי סדום רעים ומטאים ע"ש, והנה הכתוב אומר: - אין שלום אחר ד' לרשעים - היינו שהקב"ה מעבד ביד הרשעים שלא יתקשרו ושלא יהי' שלום ביניהם, רק כל אחד לבדו יהיה וכל אחד בפני עצמו יעמוד, ולא יתחברו כלל, וזכו לטובתם, כנ"ל, כי כל זמן שכל אחד בפני עצמו הוא אין הקב"ה מקללו, כי רק אם יש חברים רשעים עמו רק אז תחול עליהם קללת אלוקים, וא"כ מזה - שאין שלום אחר ד' לרשעים - מזה נשמע שהקב"ה אוהב את הרשעים, ולכן מעבד הוא בידם שלא יהיה שלום ואחדות ביניהם, וזכו לטובתם ודו"ק: (ב) מדרש (מהלים) לנאמרים אלמים כל רשעי ארץ אחר ר"י לשני בקרים הביאו ישראל נדבת המשכן שנאמר והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר בזכות כך אלמים כל רשעי ארץ: והנראה לי לפרש בזה דהנה איחא במדרש ש"ס שאלו תלמידיו לר' טרפון מפני מה זכה יהודה למלכות, א"ל מפני שהורה נחמשה חמר, א"ל דיו להודאה שחכפר על הביאה, א"ל מפני שאמר

בהסיום של "מסכת נדרים" שהיה נביהג"י, אוהב לדק' בגויארק ששם יכון שאר הרב הגאון הגדוע מו"ה הילל הכהן שליט"א ומוסיפה בלתי חלוי' בנו עלה בידנו להעתיק ולסדר לרפוס לעיני רק הערות הנז' ואמרו הסליחה בא. ישראל איסר הכהן פיינענבוים.

מה בלע, וכו' א"ל דיו להללה שמכפר על המכירה א"ל ע"י שאמר ישב נא עבדך
 חתם כנעני, ע"ש הרי מפורש יולא מזה דכל פעולה שפועל אדם, והפעולה
 שהוא מכפרת חטאו, הנה דיו לו שמכפר עליו, אבל אין מן הראוי שמפעולה זו
 ילא לו עוד גדלות וזכות, כי הרי דיו לו שמכפרת על חטאו, וא"כ קשה אך
 דרשו כאן במדרש שבזכות תרומת המשכן יוכו ישראל להלמים כל רשעי ארץ
 ולהפיל כל שונאיו, הרי עיקר נדבתי כסף המשכן בא לכפר על עון העגל
 (בדרשמה ז"ל יבוא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל) וא"כ דיו נדבתי המשכן
 לכפר עליהם על חטא העגל אבל אינו מן הדין שיא להם מזה עוד זכות
 גדול כזה שיגדל להלמים כל רשעי ארץ ולהוריד שונאיו החמור? אולם באמת
 יש לומר דהם חטאו ונחמו זהב לעגל רק פעם אחת, וא"ל המשכן הביאו נדבתי
 בבוקר בבוקר, שני פעמים, וא"כ נדבתי בוקר אחד בא לכפר על מעשה העגל
 ונדבתי בוקר שני וזוהו הוא להם שבטילו יוכו להלמים כל רשעי ארץ, (וכה"נ)
 מקשה בש"ס על הא דאיתא בשבת כ"ג הרגיל בנדר הוה ליה בניס ת"ח וקשה
 הא מליה הדלקת הנרות של שבת נתן לאשה, משום שהיא כבתה נרו של עולם
 (שנחנה לאחר"י לאכול מעץ הדעת וגרמה מיתה) לפיכך מדליק נר בשבת לכפר,
 וא"כ דיו בהדלקת נר של שבת לכפר על שבתה נרו של עולם, וא"כ הלמה
 עוד מזה זכות גדול, שלא ממנה בניס ת"ח בשביל זה? ומירץ דבין דאלו נהגין
 כמו שכתבו חז"ל להדליק ב' נרות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, לכן נר
 אחד בא לכפרה, וגר' השני מזה יתרה, ובטילו מזה לבניס ת"ח. וזהו שאמרו
 במדרש - לבקרים אלמים כל רשעי ארץ - אמר ר"י לשני בקרים הביאו ישראל
 נדבתי למשכן, שנאמר והם הביאו אליו עוד נדבתי בבוקר בבוקר, ולעגל לא
 נחמו אלא פעם אחת וא"כ נדבתי בוקר אחד בא לכפר ונדבתי בוקר שני וזהו
 מזה יתרה על הכפרה ובטילו כך אלמים כל רשעי ארץ: (ג) בדרש ויבטחו
 כך יודעי שמך מהיכן? מן כי לא עזבת דורשיך ה': וגראה לי לפרש בזה דבנה
 יש ב' מיני בטחון בהקב"ה א' יש איש שאבותיו היו גדיקים גדולים וקדושי
 עליון לכן הוא בוטח בה' שבדאי יושיע לו בזכות אבותיו הקדושים כי זכות אבות
 יזכור לבנים ויושיע לו בשבילם, ב' יש אדם לדיק בארץ טובד אח' ד' ועשה ולכן
 הוא בוטח בה' שבדאי יושיע לו בזכות עצמו וזכות תורתו ומעשיו הטובים, ג'
 הוא הבטחון בה' מלך שטוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו וכלנו בניו של מקום
 ודרך האב לרחם על בנו ולכן יסוב בטחונו בה' רחום ומנון שבדאי יראה בעניו
 ויושיע לו והבטחון הזה הוא העיב שבכלם כי זכות עצמו וזכות אבותיו אפשר
 שכבר פסו וחמיו אך חסדי ד' ורחמיו מעולם ועד עולם הוא וזהו שאמרו במדרש
 (ש"ס) אמר דוד יש שהוא בוטח על מעשים נאים ונכוחים שיש לו ויש שביטח על
 מעשי אבותיו וא"י בוטח כך אע"פ שאין בו מעשים טובים אלא על שקראתך עניו
 לכך נאמר ד' קראתך ע"ס וזה שאמר ויבטחו כך יודעי שמך מהיכן? כלומר
 מהיכן מקור הבטחון יולא אם זה מלך הבטחון בזכות עצמו או בזכות אבותיו
 לכך אמר מן כי לא עזבת דורשיך ד' הוא הבטחון האמיתי והטוב באמת שהוא

בועה כד' מלך גדל רחמיק ד' ולא יעזוב ד' את בניו בלילה מכלי להוסיף להם.
אליעזר ליפא ווייסבלום רב בגויארק.

ב"ה ניובאדקי סי' כ (המשך מחוב' ב' חט"ו).

(ג) אבנכם עלם ההלכה של המג"א שהנחתו לעיל בני הזכרה השם בפסוקים
המזכרים בגמרא עדיין לריך בירור, הנה המג"א הביא זה מחוס' ברכות ר"ס
הרואה ומפ' המשניות, עיי"ש, ואינו מובן לי מנין להמג"א להויתר זה מחוס' שס'
היינו מקילור דברי רבי חסד המשנה (עין מחלית השקל, שס) מה ראוי מקילורו,
הלא קיימיל חגא אין לריך לפרש דבריו, ואינו חש שמא יעשו דבריו (כגון דא,
עין בט"ו יור"ד סימן ס"ט ס"ק ב') ועוד הלא מלינו נכמה מקומות בש"ס שזכר
הזכרות בהזכרת השם, גם במלכות, כמו ברכת חתנים (כחובות דף ו' ע"ב)
וברכת מחרש חרשים (סנהדרין, שס) זכר בשם, וברכת המלמד חורה לעמי
ישראל ג"כ בשם (ברכות דף יא ע"ב) [ואנכי יש להעיר שם בברכות הג"ל, מאי
מברך? לא זכר בשם ומלכות בהחילה, ובאלפס זכר בשם ומלכות, ועיי"ש שינוי
הגרסאות בגמ' ובאלפס, ולפלא על גליון הש"ס שם שהעיר רק על שינוי הגירסא
של לשון הברכה ולא העיר על שינוי הגירסא גם במרא דשמעתתא? גם על לשון
ור' יוחנן מסיים וכו' שסס הגירסא ור' יוחנן אמר כו' שנפקא מינה בזה
לדינא (עין בשל"ג ס"ק ו') ועיין בב"מ שהעיר זה ולא העיר זה, ואכזהמ"ל]:
וצוד, איך הזכירו בעלי החוס' שם בברכות נוסח הברכה בשם ומלכות? וכמה
ראשונים ואחרונים כשכתבו חייו הלכה הנוגעת בדיון ברכה הזכירו בש"מ, כי
ללמד לאדם דעת מוכרת הרב להזכיר לחמידו לשון הברכה, למען דעת
איך לעבוד את השי"ת, וכמו דין קטן יש לנו בענין זה, שמבואר בשו"ע אור"ח
(שס) שמוחל ללמד לחמיונות הברכות כתיקונן, והאם מי שירצה דרך לימוד
בדיון, אמר יחומה שזקוקו מברכות (דף מ"ו) נחשב לו שטונה אמר במקום שאינו
לריך? הלא כך היא דרכה של חירה לדגד מהענין שלמד ולהזכירו כמה
פעמים, כי חורה היא בזמן שהוא לומד בהענין יחי' מה שהיה: וכגון דא
אחרתי ליישב קושיא חכס אחד על לשון הגמ' מבעטין ת"מ ובאין לשמוע מקרא
מגילה (מגילה דף ג' ע"א) איך שייך לשון מבעטין ת"מ, דברי קריאת מגילה
נקראת ג"כ חורה, (קושיא זו מביא הג"ר ל"ה חיות בהנהגותיו לש"ס) ואחרתי
ע"פ סברת הג"ר בחירונו השני בעור אר"ח (סימן מ"ו) מובא בט"ו סי' הג"ל
(ס"ק ו') שק"ש לא יחשב ללימוד כ"א בתורה חפלה, עיי"ש וכמו דאיתא (הענין
דף ל' ע"ב) כי בט' באב אסור לקרות בנביאים כו' ומחר לקרות כל כד
היום ופרשה הקרבנות ומשנת חיובו מקומן ומדרש רבי ישמעאל וכמבואר בשו"ע
אר"ח (סי' הקי"ד בע"ד ד') וכן הוא כאן במגילה שקריאת המגילה כפורים פ"א
כתפלה וכסברת הג"ר הג"ל.

אליהו קבתי אבד"ק ניובאדקי-מיכאלאווא.

כבודה של תורה

(המשך)

כה) וישב (נכסף הסדרה). ולא זכר שר המשקים את יוסף ויטכנהו, ונרש"י
 ולא זכר שר המשקים, כי כיוס, ויטכנהו לאחר מלאן כו' וברש"ם ולא זכר שר
 המשקים את יוסף, מיד בלאו כנו שביקש ממנו יוסף כי אם זכרתי אחר,
 ויטכנהו, זמן מרובה אחר, כן עד שעה שעשה הקב"ה ליוסף נסים והולך להוכיחו,
 הרי רש"י ורש"ם מהר"ם כפילת הלשון שלא זכרו מיד ונשכח ממנו אחר כך
 זכרך לרעה לאיזה ענין ספר הכתוב ואף ואפ"ל דכא הכתוב לרמוז בכפילת הלשון
 דבר הלכה מה דאיתא בפרק שנועט בדיוקן דף מ"א ע"ב הוה דאמר ל"י
 לחכמי' הב לי מאה זווי דמסקנא כך א"ל פרעמך בפני פלוני ופלוני אהו פלוני
 ופלוני אמרו לא היו דברים מעולם סבר רב ששח למיזר הוחזק כפרן אחר ל"י
 דכא כל מילתא דלא רמיא עלי' דאיתא לאו ארעמי' ע"ש ברש"י וכן הוא שם
 בפרק שנועט העדות דף ל"ד ע"ב ע"ש ועיין בט"ו יו"ד סימן ק"ל ס"ק מ'
 ובקורות הכסף שם ובחורת השלמים ס"ק נ"ו ואיתא בסנהדרין דף כ"ט ע"ב
 אמר ל"י רב פשא ברי' דרב אחא בר ארז הכי אמרין משמי' דרבא כל מילי
 דכרי לא דכרי אינשי, והני חרי ממרות דרבא איפסקו להלכה בשו"ע ח"מ ס'
 ע"ט וסימן פ"א ע"ש ומהאי קרא יש סמך להלכות הללו שמפני שהיתה הוכחה
 הוהא אללו כמו מילי דכרי שאין אדם עוקן את לבו ליה וכמו מילתא דלא רמיא
 עלי' דאיתא שאינו שם זכרונו עליו לזכור לכן נשכח ממנו כי אם היתה בלבו
 לזכרו ה"י קלת נוכח וזהו שאמר הכתוב שמפני שלא זכר כי כיוס שכחו לאחר
 כן ורמזה בתורה באריכות הלשון לאלו הלכות שהרבה שאינו חשוב אלל האדם אינו
 זוכרו ואע"פ דמלך הכבוד הוא בכל נמצא בתורה.

כו) ויגש (מיד כ') ונאמר אל אחי ים ננו אב זקן וילד זקנים קצין
 ואחיו מת וימת הוא לבדו לאמו ואביו אהבו, וברש"י ואחיו מת, מפני היראה ה'
 מוליד דבר שקר מפיו אמר אם אומר לו שהוא קיים יאמר הניאורו אללי ועיין
 בשפ"ח ובמורחוי ואפשר לומר דלא הוליד שקר מפיו דחשש למיתה כאביו במס'
 גיטין כ"ח ע"א דמדתה שחא מת לשחא ימות כדאיתא שם אמר אחי לא
 קשיא הא ר"מ דלא חייש למיתה הא רבי יהודה דחייש למיתה ובת"ס שם ר"ה
 הא רבי מאיר דלא חייש למיתה כו' בסוף הדבור ולרבי יהודה נמי דחייש לשחא
 ימות לאחר לא חייש לשחא מת לאחר דאש לא כן אשת כהן ש"א בעלה מפסח
 ביתו לא תאכל בתרומה ולא תאכל כי אם בשעה שרואה בעלה בפני'. אלא ודאי
 לא מיתה אלא שחא מת לזמן מרובה לשחא ימות לאחר, הרי לך דלזמן מרובה
 יש חשש מיתה ובת"ס סוכה כ"ד רע"א אישך ר"מ חייש למיתה ור' יהודה לא
 חייש למיתה דמיא עשאה לבהמה דופן לסוכה ר"מ פ"ס ור' יהודה מכשר ע"ש
 ולפ"ו החשש דשחא מת ר"מ חייש לה ועטור זה אמר עליו שנות שיש לחשש
 גם לזה כדעת אחי' לר"מ או לר"י ובפרט בזמן מרובה כזה שפירש יוסף מהס' יש
 לנשיב לזה ולפ"ו יש סתירה קצת לשיטת אב"י בתורה והכל נמצא כה.

כז) שם (כ"ז) ונאמר אל אחי' לא יוכל הנער לעיוב את אחיו ועיוב את

אביו ומת, מזה שחשבו שמוס בנימין מעני עויבת אביו דהיינו מרוב הנישנושים יש סמיכות כל דבר למה דאיתא פרק במה אשה ס"ו ע"כ במשנה הכנים יולאין בקשרים, ובגמרא אלא מאי קשרים כי הא דאמר אבון בה כגוף אחר ר' חמא בר גוריא בן שיש גיענושין על אביו וטל רלוטה ממעל של ימין וקיסה על בשמאלו כו' ע"כ והרי בנימין בן ל"ז שנה ה"י אז ובכל זה חוקי כל כך הנישנושים מעני האהבה שאהבו אביו כילד ששנושים שקשה לו ליפרד מאביו ודאגו עליו שמה ימות מחמת זה וכפרטו בן קטן כשיש לו אהבה רבה באביו יולא נשכח בהסגולה של הקשרים הנ"ל שלא יגענו כבן אחר האב ויש סמיכות בחורה להחשש דגיענושין מפסוק זה והכל נמצא בה.

(כח) שם (מ"ה כ"ז) וירדו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וכו' וחסי רוח יעקב אביהם, ומ"א ושרת רוח קודשא על יעקב אביהון וברש"י שרחה עליו שכינה שפירשה מאנו ובפ"ח ר"ל דרוח היינו נבואה כירכתיב ורוח לבשה את עמשי, אפשר להסמך על זה מה דאיתא במ"ב שבת ל' ע"כ ללמדך שאין שכינה שורה לא מחוץ עלכות ולא מחוץ עלילות ולא מחוץ שחוק ולא מחוץ קלות ראש ולא מחוץ שיהיה ולא מחוץ דברים בטלים אלא מחוץ דבר שמחה של מלכות שנאמר ועתה קחו לי מנגן וכו' כנגן המנגן והרי עליו י"ד ע"כ במהרש"א שכתב דלא גרסינן הכא מחוץ שמחה של מלכות דהא מקרא לא מיימי אלא דבעי שמחה כמו באלוהי שאתה קחו לי מנגן וכו' ושריית שכינה גופה היא המלכות ומיהו ב"פ טרבי פסחים גרסינן ל' ע"כ ואפילו לפי הגירסא דגרסי שמחה של מלכות השמחה שמחה עם יוסף ה' שמחה של מלכות שה' מובעת על יד' זה שלא יראה גיהנם כרש"י פ' ויש פסוק ל"ה ומבואר זה בחורה דאין השכינה שורה אלא על לב שמח דכולה בה.

(כט) ויחי (מ"ט ד') פחו כמים אל חותר, לריק לדעת אחר שהפחיות הוא כינוי לעון שכלכל ילוע אביו ה"י לו להזכר העון לבד ומה לי טשאו בחפזו או שלא בחפזו ונ"ל דאפשר להסמך על זה גורל מעלת המתינות כי פרי המהירות חרטה כמבואר בברכות דף כ' ע"א כי הא דרב ארא בר אבהו חזי' להאי כותית דהוה לבושא כרבנא בשיקא סבר דבת ישראל היא קם קרעה מינה אנלאי מילתא דכותית היא שיהיה בד' מאה זוזי א"ל מה שמך אמרה ל' מחון אמר לה מחון מחון ר' מאה זוזי שויה וברש"י לשון אחר מחון מחון לשון המחנה אם המחנה הייתי מחנה ר' מאה זוזי וכו', הרי לך שלריך להיות מחון בכל דבר אפילו ברבר שגרה למלכות כמו החס שה' מחבון לקנאות קנאת השם יתברך ויש סמיכות לזה ממעשה ראובן שהיה כוננו טובה כמבואר ברש"י פרשת וישלח ל"ה פסוק כ"ב ולמה בלבל וחלל ילועיו שכשמתה רחל נטל יעקב מטמו שהיה נחונה חריר באהל רחל ולא בשאר אהלים ולמה באהל בלהה בא ראובן וכתב עלבון אמו אחר אם אחות אמי היתה למה לאמי שפחה אחות אמי תהא למה לאמי לכך בלבל ע"כ הרי לך מבואר שהיה כוננו לשם שמים והוא מהגמרא שבת נ"ה ע"כ מצינו רבי שמעון בן אלעזר אומר מילל אותי לדיק מאותו עון ולא בא מעשה זה לירד אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שכתב עם אשת אביו ויבא

חטא זה לירו חלח מה חר מקיים וישכב עם בלעה פילגש חביו עלבון חמו חבט
כו כגל וע"ש ברש"י ובמהרש"א ויש רמז מלשון פחו למעלה המחיתות אפילו
בדבר שזנחו לשם שמים כגל והלז נחלא בחורה.

(ל) שם (מ"ט כ"ב) בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בנות לעדה עלי שור
וברש"י בן פורת בן חן והוא לשון ארמי אפריון נמטי' לרבי שמעון בסוף ב"מ,
בן פורת עלי עין, חנו נטוי על העין כרואה אוחז, וגל' להסמיך על זה מה
דאיתא במס' סוכה דף מ"ט ע"ב ח"ר חמא בר פפא כל אדם שיש עליו חן
בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד ד' מעולם ועד עולם על יראיו ובמהרש"א
ויהי' לשון חסד מלשון ותשא חן וחסד לפניו וגו' ודייק ל"י מדכתיב על יראיו
דכפי פשוטו הוי ל"י למכתב ליראיו, והפסוק הזה הוא בתהלים ק"ג י"ז, ומה
שכתב יעקב אבינו את יוסף הלדיק שיש לו חן בעיני כל רואיו בודאי שזה הוא
סימן ליראת שמים כהגמרא הגל' דאלי"כ לא ה' משבחו בדבר שאינו בידו כלל
והכל נחלא בחורה, ובגליון בשם השליה דגירסתו חסד.

(א) שם (כ"ה) ברכות שדים ורחם וברש"י ברכות דאחא ודאחא כלומר
יתברכו המולידים והיולדות שהיו הזכרים מזריעין טיפה הראוי' להריון והנקבות
לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עיזריהן, שדים, ירה י"רה מתרגמין אישחדאי
ישחדי אף שדים כאן על שם שהרע יורה כחך גל' להסמיך על זה דכניה לאב
בשם שדים לפי פירוש רש"י והתרגום והוא מטעם שהרע יורה כחך מה דאיתא
בנוה דף מ"ג ע"א מימרא דשמואל כל שכבת זרע שאינו יורה כחך אינה מורעת
ובמס' נדרים דף ל' ע"ב במשנה השמים ביני לביןך וברין מוכח בגמרא דהכי
קאמרה ל"י שאין שכבת זרעו יורה כחך בשעת תשמיש ואינו ראוי להוליד ע"ש
ובמס' תניינא דף ע"ו רע"א פריך הגמרא ממימרא דשמואל בגל' ע"ש הרי דהכי
קיי"ל, ואע"ג דמלך הסנרא הוא ואינו לריך סמיכות לזה בכ"ז לא לחנם כינחה
החורה לאב בשם שדים אלא כדי לרמוז לן למימרא דשמואל דאם אינה יורה כחך
אינה מורעת וליבא מידי דלא רמיזא בה.

(ב) שם (נ"ד) ואחם משבת עלי רעה חלקים משבת לעונה למען
עשה כיום הזה להחיות עם רב, דקדקנו דתיבות לעונן עשה כיום הזה נראות
כמיוחסות וגל' לפרש היות הללו ע"ש הגמרא בשבת דף פ"ט ע"ב ח"ר ח"א
בר אבא ח"ר יוחנן ראוי ה"י יעקב אבינו לירד למזרים בשלאיוז של ברזל אלא
שזכותו גרמה לו דכתיב בחבלי אדם אחשבת בעבותות אהבה ואה"י לרם כמרמי
עול על לחייהם ואט' אליו חובלי ובמהרש"א בחבלי אדם, וגו' ר"ל בזכותו של
יעקב משכו אוחז בחבלי אדם דהיינו על ידי יוסף ולא בשלאיוז ובשבותות
אהבה של יוסף כח"ש וישראל אהב את יוסף מכל בניו מן הדאורי שה"י לו ליוסף
לכא אל אביו לארץ כנען אבל בשביל נזירת גלות שירדו למזרים אה"י להם כמרמי
עול וגו' ר"ל כפרה זו החורשת כשצאים ליתן לה מאכל מרמין ומקלין העול
מעל ליארה שחבל לאכול בנקל ולפעמים המאכל רחוק ממנה ומטעם לה הניחן
ומראה לה האוכל שתך לשם אל האוכל כן עשה הקב"ה ליעקב שהראה יעשה
אליו האוכל כדי שיבא לשם ובח"ש ובנכלתי אוחך שם כי עוד חמוס שנים רעב

מן מורס אחס וביחך וגו' וק"ל, וזהו למען עשה כיום הזה לסבב שירדו למלרים
נכבוד כאשר אחס רואים היום ויש סמיכות מהיקור לשון להמ מרא הואת כהורה
ולכא מירי דלא רמיוא בה.

(ג) ישמרת (ד' יג) שלח נא ביד משלח, ויחר אף ד' במשה וגו' מזה שלח
חרה אפו של הקב"ה בשאמר מקודם לא איש דברים אנכי רק כשסירב פעם שנית
אפ"ל שיהי' סמיכות מזה למא דאיתא בברכות כ"ד ע"א במשנה העובר לפני התיבה
וטעם יעבור אחר מחטיו ולא יהא סרבן באותה שעה וברש"י לפי ששאר יורדין
לפני התיבה כשחוזרים לו לך רד לריך לסרב פעם אחת כלומר אינו כדאי לך
כדאמרינן לקמן כשמעטין אבל זה לא יסרב מפני שגנאי הוא שיהא החפלה
מופסקת כל כך, ובגמרא ח"ר העובר לפני התיבה לריך לסרב ואם אינו מסרב דומה
לחבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדאי דומה לחבשיל שהקדיחמו מלח כ"ר
הוא עושה פעם ראשונה יסרב ב' מהבהב ג' פושט את רגליו ויורד, ופירושו של
מהבהב פירש"י כלומר מוחין עלמו כמו נגער לעמוד, ושל הגליון נרשם על זה
פירוש נענע בראשו, וזה הוא פירוש הערוך, הרי לך מחלן דדבר של שררות
לריך לכרב פעם אחת ולא יותר ויותר מזה מנואר בתום פסחים סוף פרק ז'
ד"ה אין מסרבין לגדול, דבדבר גסות ושררה יסרב גם לגדול ע"ש והובא במגן
אברהם סימן כ"ז סק"ז וע"ש בשו"ע, ויש לזה סמך כהורה שהרי גם משה רבינו
סרב בפעם ראשונה כששלחו להוליא את בני ישראל ממלרים מפני שהיתה דבר
של שררות, ומה שאמר מקודם מי אנכי כי אלך אל פרעה אין זה סירוב כמבואר
ברמב"ן שטענתו היתה שאני שפל אנשים רועה לאן והוא מן גדול ואם אומר
אליו לעזוב את העם כלל יהרגני כענין שאמר שמואל ושמע שאלו והרגני וכן
פירש האור החיים ומס"ים וחם במא יארע תקלה לישראל באמצעות מניעת
זכותו וזה מהטובה וספלות יע"ש ומה שאמר והן לא יאמינו לי גם זה הינו סירוב
כמבואר ברמב"ן שכתב והנה השם הודיען כי לא יתן אותם מלך מלרים להלך
ולכן אמר משה והן לא יאמינו אחרי ראותם שלא יתן אותם פרעה להלך ולא
ישמעו עוד לקולי כלל כי יאמרו לא נראה אליך ד' שאלו היית שליח השם לא
ימרה פרעה את דברו יע"ש ולפ"ז הוי לא איש דברים אנכי הסירוב הראשון
שראי לסרב בשררות כמבואר לעיל ולכן לא הקפיד הקב"ה עליו אבל כשסירב
פעם שנית ואמר שלח נא ביד משלח הקפיד עניו ואחר השליחות הראשון לא
סירב בשליחות כמבואר בשו"ע או"ח סס סע"ף ע"ז דדוקא שליח ליגור שאינו
קבוע לריך לסרב מעט ע"ש והכל נמצא כהורה דכולה בה.

(עוד יבא א"יה).

חנוך דוד ב"ר יחזקאל ז"ל גרינבלאם אבד"ק לענטשנא.

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן

מהדורא תליתאה

ויקרא

(א יב) וית רישיה וית גופיה, ז"ל הראב"ע (פסוק ח') הפדר רבים
חכמי הדור פירשוה הגוף, והגכון בעיני שהיא הפדר החלבים, וכן הוא
וערכו בני אהרן הכהנים את הנחתים שהם נתחי הגוף את הראש ואת
הפדר שהם החלבים, וכן כתב הרמב"ן תרגם אונקלוס תרבא וכן דברי
כל המפרשים פה אחד, וקשה לי על תרגם זה, (בפסוק ח') ת' הפדר
פריסותא דתרבא, וכן ת' לקמן (ג יד) ית פריסותא דתרבא?
(טס טו) ויחזום ית רישיה, כמו בת"י (בראשית לא יט) וחזמין
רישיה, וכן (לקמן ח' ח'), וירושלמי ת' ויעזם רישיה עי' ערוך ערך עזם,
והכל אחד בחלף אותיות אחת"ע, ועי' ערוך ערך חזם.
(סס יז) ויתלע יתה בגדפוי לא יפרש בגדפוי מניה, עי' רמב"ם מעשה
הקרבנות (פי' הלכה כ' וכ"ב) וצ"ע.
(כ ז) ומן טוב משחא, (ופסוק טז) ומטוב משחה, ולקמן (ו' ח')
ומן טובה נראה שחסר המלה משחה וצ"ל ומן טוב משחה, והוא ע"פ
גמרא (סוטה יד:) וקומץ ממקום שנתרבה שמנה, פירש"י ממקום שהיא
נבללת יפה בשמן.
(סז) שפר אדכרתא, לקמן (פסוק ט) שבח אדכרתה, וכן (פסוק
טז) שבח אדכרתה, וכן לקמן (ה' יב), וכן (ו' ח'), המפרש יונתן פי',
שפר אדכרתא המשובח שבה לאפוקי אם עלה בידו גרגיר וצרור כן הוא
בת"כ ורש"י הביאו ג"כ, זה לא אמת, ובת"כ דרש מלא קומצו מסלתה
ומשמנה שאם קמץ ועלה בידו צרור או גרגיר וכו' פסול, וכן הביא רש"י,
ועל המלה אוכרתה פרש"י הקומץ העולת לגבות הוא זכרון המנחת שבו
נזכר בעליה לטובה ולנחת רוח, וזה כוונת ת"י שתי שפר אדכרתא או
שבח אדכרתא, וכן הוא בת"כ.

(סז) מנחת מרתחא, מתורגמן רתח ג', מנחת מרחשת תרגום ירושלמי
 מנחתא דמרתחא, וכל נעשה במרחשת (לקמן ז' ט') דאיתעבד במרתחא,
 לפנינו חסר, והמדפיסים השמיטו שראו שכן ת' הינותן, ולקמן (ו' י"ד)
 זרבת תביאנה, ערוך ערך רתח ת' מרתח ייתניה, ולפנינו מרתחא העיל
 יתה, וכן את תהיה על ביתי (בראשית מ"א מ') התשבי בשם ירושלמי
 אפטרופוס ולפנינו חסר, (וכן ויקרא י"ט כח) כתובת קעקע הערוך והתשבי
 בשם ת' ירושלמי כתב חקין, (שמות כ"ח י"א לט יד) הערוך בשם ת'
 ירושלמי גליף חקין, על כן (בראשית מ"ב כ"א) המתורגמן בשם ירושלמי
 בגין כך אתה עלנא, והמדפיסים השמיטו שראו כעין ת' יונתן.
 (סח) ותהנעל ית מנחתא דתתעבד מן סמידא ומשחא האליון,
 מלבי"ם בהתוה"מ וז"ל פרש"י מאחד מן המינים הללו, אמנם יפלא לעיני
 מה אמר זה שאם ר"ל רק מאחד מחמשת מיני מנחות הלא כבר רבה
 ממ"ש את המנחה שגם מנחת חוטא טעונה הגשה, ואם ר"ל רק הנעשית
 מסולת וכמו שת"י יפלא ג"כ הלא לא נמצא מנחה הבאה מן השערים רק
 מנחת העומר ומנחת סוטה וכבר ריבה שניהם להגשה עכ"ל.
 (סס) מטול דעשרין וארבעא מוהבתא דכהניא אתגזרו בקים מלחא.
 (חולין קלג) ואגב אעיר רש"י (ביצה לט.) ד"ה סדומית דקה היא מאד
 וכו', (וב"ב כז' ד.) מלח סדומית עבה וקשה כאבן, ולא ידעתי איזה יכשר
 הזה או זה, פוק ודוק ותשכח, שרש"י ב"ב עיקר ומוכרח עפ"י הגמרא
 שם, ורש"י (זבחים כא.) סדומית דקה, ועי' בהפלאה שבערין.
 (ג ט) טוב שומניה אליתא שלימתא, כפרש"י חלבו המובחר שבר
 ומהו זהו האליה תמימה, הרמב"ם מאכלות אסורות (פ"ז ה"ה) האליה
 מותרת באכילה לא נקראת חלב אלא לענין קרבן בלבד כמו שאתה אומר
 חלב הארץ וחלב כליות חטה שהוא טובם וכו'.

(סס) כל קביל דקיתא, כתב המפרש יונתן ר"ל החלב שעל הדקין
 כמו שדרש ר"ע כל החלב לרבות חלב שעל הדקין (בחולין מט:) על הקרב
 (פסוק ג) להביא חלב שעל גבי הדקין דברי ר"י, ר"ע אומר להביא חלב
 שע"ג הקבה, ובספרא את כל החלב אשר על הקרב ר"י אומר להביא את
 החלב שעל הקיבה ר"ע אומר להביא את החלב שעל הדקים, וצ"ע הת"י
 שת' על לענת העצה יסירנה, כל קביל דקיתא יעביר יתיה.

(סז) "ברם" על גבי מדבחא יתקריב לשמא דה' כן הוא נוסח
 דפוס באוליאה עי' ת"כ.

(ד כ) ויעבד מן חד מנהון, בת"כ דרש במקצת אחת מהן כגון
 הכותב בשבת שם משמעון ומשמואל דן מדניאל, וכן במשנה (שבת קג.)
 בשם ר' יהודה? וכתב הפענח רזא ולא קשה הלא בזה מ"ם סתומה ובוה
 פתוחה וכן בדין מדניאל, דקי"ל סתום ועשאו פתוח כשר.

(סז) ורמב"ם בפירוש המשניות לא נחוש אלא הלשון וכו', ואגב
 בענין מנפס"ך האותיות כפולות באלף בית' הלמ"ט ירושלמי (מגילה פ"א)

ונשכחו האותיות מנצפך מִישראל אחר ששרף אֶמֶן את התורה או לאתר
 שנגנו הארון בימי יאשיה, ובח"א שבת שכחום אחרי מות משה בימי
 יהושע? ובימי חבור ספר יצירה לא היו משתמשים במנצפך, וצ"ע למה
 צריך כלל האותיות מנצפך הא יכולין לשמש לשונינו בלי האותיות
 מנצפך. וז"ל בעל אוצר ה' בספר יצירה (פ"א מ"ב) למה שכחו מנצפך ולא
 שכחו שאר האותיות, ועוד אם הספיק להם השימוש בכ"ב אותיות למה
 יצטרכו ליסדם, סוף דבר לא קבלנו בהם דבר מספיק והם כהלכתא בלא
 טעמא, עד יבא מורה צדק, ועי' מה שכתבתי בסוף הקדמה למגילת תענית.
 (ד טו) ויסמכון תריסר סבי כנישתא, מלבי"ם בתוה"מ וז"ל בירושלמי
 (פ"א דהוריות ה"ח), מאן דאמר חובת ב"ד היא ב"ד סומכין, מ"ד חובת
 צבור היא, מי סומך תניא שלשה מכל שבט וראש ב"ד על גביהם סומכין
 וכולי דברי ר' יהודה, וכן ת"י ויסמכון סבי כנישתא, דאחמנין אמרכלין
 על תריסר שבטיא, עכ"ל, והשמיט המלה תריסר? עי' בהערותי מהדורא
 קמא.

(סס לנ) ויכוס יתה מטול קורבן חטאתא, כפרש"י שתהא שחיטתה
 לשם חטאת וכן היא בת"כ, שהלמ"ד מורה על התכלית שישחט אותה לשם
 חטאת כפירוש מלבי"ם.

(ס ז) והוא מסאב ויקרב בכל קודשא, ר"ל שהכתוב אינו מדבר
 אלא בטומאת מקדש וקדשיו, וכן ת' בפסוק ג'.

(סס כד) וחומש דמוי יוסף עלוי, ר"ל מה שהוא שוה וחמשו חמשה,
 וא"ת וחומשה, הנ"ל תמה מדוע לא ת' בל"ז כפשטות הקרא וכקבלת רז"ל
 (ב"ק ס"ה): התורה רבתה חמישיות הרבה לקרן אחת, ואפשר דיוקו מפני
 שלא נאמר, חמישיותיו בשני סמני הריבוי כמו שכתב מלבי"ם.

(ו ה) וילפי עלה כהנא אעין, הערוך ערך לפי ב' הביא ת"י זה
 ולא ביאר כדרכו בכ"מ, הביא קצת מלות מהתרגומים ולא ביארם, ולא
 הביא חבר, ובמדרש שה"ש הנך יפה הדא בוצינא כד הוא לפא טבאות
 פ"י שבויער היטב, ע"י סדור ב' גזירי עצים, וחברת (שמות כ"ו ט') ת'
 וחלפף.

(ו י) כל אדם מן דכל חי, המפרש יונתן פי' מכל החי אפילו
 דם הדגים כשכנס במקום אחד אסור מפני מראית עין, זה לא נכון, המתרגם
 זהו לא דבר כאן מאיסור דם דרבנן, רק בדם שחייב כרת, כדכתיב בקרא
 וכוונתו דם דכל חי דהיינו לעוף ולבהמה, וחיה בכלל בהמה, ועל הדם
 שהנפש יוצאה בו, ודם חגבים ודגים טמאים ליכא כרת.

(סס כט) ייתי בגרמיה, ועי' לעיל (ב' ח') ויקרביניה גברא דמייתי
 יתה.

(ס ז) קריב ית אהרן וית בנוה עמיה דאתרחק וכו' כן צ"ל.
 (סס ו) ואסחי יתהון במוי נראה מדלא ת' כמו בכ"מ שנוכר ורחץ
 במים ת' בארבעים סאה, סבר שכאן בקידוש ידים ורגלים וכן לקמן

(טז כד) וע"ש בהערותי, וכן דעת הראב"ע שכתב ויקרב אל הכיור, ומה שכתב מלבי"ם רחיצה זו היתה במי מקוה כמו שפרש"י בפרשה תצוה דלא כראב"ע כי כלל בלשון שעל רחיצה מן הכיור אמר ירחצו מים בלא ב' ועל טבילת מקוה אמר תמיד ורחץ במים בב' וכו' טבילה ואחריה קידוש ידים ורגלים, ולפי זה צ"ע בת"י בשני המקומות הנזכרים.

(סס יג) וקרב משה ית אהרן וית בנוי, צ"ע מה שמוסיף ית אהרן דלא כתוב במקרא.

(סס יד) דחטאתא דילהון, ספרא וכי אהרן ובניו סומכים על כף הקרבנות אלא מפני שהם קרבנותיהם סמכו עליו.

(ט ו) אעברו ית יצרא בישא מן לבכון וכו', ת"כ א"ל משה לישראל אותו יצה"ר העבירו מלבכם וכו'.

(סס י) וית חצרא מן כבדא, וכן ת' בכ"מ כת"א, בערוך ערך שייר וז"ל ואת היתרת מן הכבד תרגום וית מה דמתשייר, (שמות כט יג) ואת היתרת על הכבד ת"י וית דמשתאר על חצר כבדא, (ושם) (פסוק כב) וית דמשתאר על חצר כבדא, מתורגמן ובתשבי ערך שייר בשם תרגום ירושלמי יותרת הכבד דמשתיייר מכבדא, ולא נמצא תרגום ירושלמי על פסוקים הנזכרים, וכבר כתבתי שהתשבי לא ראה את התרגום יונתן על התורה, ונראה שמתרגום ירושלמי נספחה לתרגום יונתן.

(י א') מן תפיין, על וכירים לקמן (יא לה) ת"י ותפיין, (במדבר כ"ו ס"א) אש זרה ת"י אישתא נוכריתא מן חפיין וירושלמי ת' אישא בריא, וכן ת' לקמן (ט"ז א') ור"ל איש מן חוץ ולא לקחום מן המערכה ושם ת' יונתן ג"כ אשא בריא כתרגום ירושלמי? מתורגמן ערך תפה, תרגום ירושלמי תנור וכרים יתך, תנור או תפיין יסתתרון, ושם ת' ירושלמי יתרעון?

(סס טז) ורתח, וא"ת ורגיו, וכן ת' (בראשית מ' ב') ות"י ובנס, (ושם מ"א י') ת"א רגו וכן ת"י, (במדבר ל"א י"ד) ורגיו ות"י ובנס? והכל אחד, ובלי ספק יש הפרש בלשון ארמית בין זה לזה ואנכי לא ידעתי.

(יא ח) ויתפרשון מסואבות תמני סירי טריפן, נראה שסבר שכל בהמה חיה ועוף צריכין פרישה, אבל לא בדיקה שמא יש בהן אחת מן הי"ח טריפות כי בחזקת בריאים הם, אבל (במדבר יט ג') בפרה אדמה ת"י ויבדיקנה בתמני סרי טריפן ע"ש בהערותי, וזלתי בטרפות הריאה שהוא מצוי לא סמכינן ארובא וצריך בדיקה לעולם, ואגב אורחא, התשבי ערך ראה ב' וז"ל אין לשאול למה נקראה ריאה כי אין טעם לשמות גם בעל הערוך לא הביאו, עכ"ל, ונעלם ממנו מה שאמרו אמר ר"י למה נקראה שמה ריאה שמאירה את העינים, (חולין מט.) וכעין זה דרש ר"י למה נקרא שמן אורות שמאירות את העינים (יומא יח:) ובמשנה (ב"ב פ"ה ה') נקראת ריאה על שם קנה שלה וע"ש בתוי"ט ולמה לא יקראוה ריאה

כשמה, וראיתי באהל יצחק, וי"ל מזהירים להוציא הריאה אחר הבדיקת פנים כדי לבדוקה במראות העין ושמה מוכיח עלה ריאה לשון רואה משא"כ בפנים הבהמה אינו יכול לראות, אבל לפי מאמר ר"י הנזכר לא משמע כן, ועי' (חולין קיא.) קניא בקופיא, עי' רש"י, הש"כ ביו"ד סימן ג'ו שחי הריאה תלויה בקנה.

(ס"ח ח) המ"ל (ה' טומאת אוכלין פס"ד ח"י) וי"ל רש"י הביא דרשא זו דובנבלתם לא תגעו דכירי ברגל בפרשת ראה (י"ד ח') ולא ידעתי למה לא הביאה בפרשת שמיני וכמו שהיא שנוייה בת"כ עכ"ל, ובאמת רש"י הביא דרשה זו גם פה, ובשורת שלי שבט מנשה (סי' י"א) הארכתי בענין זה.

(ס"ו ו) ארנבא, זה אחד מייג דברים ששינו חכמים לתלמי המלך וכוונתו במקום "ארנבת" שהיא חיה טמאה צעירת (או שעירת) הרגלים, דאשתו של תלמי ארנבת שמה שלא יאמר שחקו בי היהודים והטילו שם אשתו בתורה בין החיות הטמאות (מגילה ט.), ובירושלמי (שם) פ"א ה"ט אמו של תלמי ארנבתא הוות שמה, ואפשר שתחת אמו צ"ל אשתו, או שהירושלמי סבר שהמעשה היה אצל בן תלמי, שמלכים שונים בשם הזה שמלכו במצרים.

(ס"ז ג) בר גזא, עי' ערוך בר גזא, ובערוך ערך גז, דרוסת הגז בעיף הגז, י"א שהוא ינשוף? ובערוך ערך גס, בתלמוד ירושלמי בפרק אלו טרפות דרוסת הארי בגסה דרוסת הגז בעיף הגס, סי' עוף הגדול כמו הנשר והדומה לו, הציון בערוך מתחלק לשנים, האחד הוא ירושלמי למאמר סוקדם ממסכת כביעות והוא מירושלמי, והב' אלו טריפות הוא ציון למאמר שמביא אח"כ מדרוסת ארי שהוא באלו טריפות בתלמוד בבלי.

(ס"ח כח) ודיוסיט, ערוך ערך סט א' והנושא תרגום ירושלמי דייסיט וכו', וכן במתורגמן ערך סט ג' והנושא תרגום ירושלמי דייסיט, וכן כל ענינא, וכן הרשב"ם, תרגום ירושלמי מתורגם נושא מסיט, ודע שלפנינו חסר תרגום ירושלמי זה, כי המתורגמן לא ראה את התרגום יונתן על התורה כמו שהוא העיד על עצמו בהקדמתו, והמדפיסים ראו שכן ת' יונתן ולכן השמיטו, ואונקלוס שתרגום ודיטול לא דקדק לתרגם ע"ס הלכה.

(כ"ט כט) ועכברא אוכמא וסמוקא וחיוורא, (חולין קכו.) כל ששמו עכבר וכו', ומה שהוסיף אוכמא וכו' לא מצאתי שם, ואגב אורחא, ביו"ד (סימן פ"ד ט"ו) עופות הגדלים באילן ותלויים באילן בחרטומיהם אסורים משום שרץ השורץ וכו', וזה נמצא בזהר שמות טו: ר' אבא חסי חד אילנא דאבובא אתעביד עופא דפרח מניה וכו', והמהרש"ל התיר בשחיטה, וקשה אם שרץ הוא לא מהני שחיטה, וי"ל שהוא כעין דהזכיר בזהר הגדלים באילן ואח"כ פרחו מאילן לא הוי שרץ השורץ וכו' והוא גידולי

אילן, וחידוש שלא הביאו הזה הזה שהוא בנמצא, ומחזור יש ראה להפחדש'ל, וכמו שכתב שם בהגהות כשנגמר ברייתם ובישולם פורחים. (ס' לנ) ויהי מסאב לכל צורך, עי' (יבמות עה) יטמא יכול לכל וכו' וצ"ע.

(יב ה) ארבעי יומין רציפין הי בריחוקה, וכן ת' בפסוק ד' ותלתין ותלתא יומין רציפין, ר"ל סמוכים ולא מפורדים ת"כ, וצ"ע מה שלא ת' כן בפסוק ב' והדין אחד.

(ס' ו) וגזול בר יונן, ולקמן (י"ד כ"ב, ול') בני יון צ"ל בני יונן. (נ' ג) וחיויו דמכתשא עמוק למחזור כתלגא, ופסוק ד' געמוק אין מראה מן העור מפרש ואם בהקא חורתא כסידא, כתב מלבי"ם שני הבאורים בלתי מסכימים עם דרך הספרא והגמרא.

(ס' ד) ושערה לא אתהפך למחזור כסידא, וגבי שאת (בפסוק יוד) ת' והיא הפכת שערא למחזור כקרום ביצה, (וכן תרגם בפסוק כה), דעתו ששער לבן של הבהרת צריך שיחיה כסיד שהיא תולדת הבהרת ושער לבן של שאת צ"ל כקרום ביצה שהיא תולדות השאת ואין כן דעת חכמי המשנה והברייתות.

(ס' כו) מטול דהיא עמיה, פי' הרב רנה"ו לשון ספק בעבור שהוא עתה כהה, והומן יגיד מה יהיה בה, ובפסוק כ"ח ת' והיא עמיה, כי הראשון נתינת טעם, והשני ודאי שלא הפך שער לבן, שאם בימי הסגר נולד שער לבן, אף על פי שלא פשתה טמאה.

(ס' מה) ורישיה יהי מרבי פרוץ סבר כדעת ר"א לגדל פרע, ת"כ. (ס' נא) צורעא מחלטא, ערוך ערך חלט א' צרעת ממארת תרגום ירושלמי צרעא מחלטא, וכן במתורגמן צרעא מחלטא, וחסר לפנינו תרגום ירושלמי זה, המדפיסים השמיטו שראו שת' יונתן שוה, וכמו שכתבתי כמה פעמים, שהמתורגמן לא ראה את התרגום יונתן על התורה, (ובפסוק נב) ת' סגירות מחסרא כפי' רשב"ם לשון קללה וחסרון?

(ס' נח) ויצטבע תנינות, וכן ת"א, כרש"י שבכל הכיבוסים שבפרשה זו ת"א ויתחזור לשון לבון ופה וכן בכ"מ שהוא לטבילה ת' ויצטבע, ולא כמו שכתב הראב"ע מצוה לכבסו פעמים.

(ס' נט) לדכאותיה או לסאבותיה, הציוני סוף פרשה תזריע נגעני בגדים לא ינהגו כ"א בא"י, וכן כתב הרמב"ן (פסוק מ"ז) וז"ל אני חושב בנגעי הבגדים שלא ינהגו אלא בארץ ולא הוצרך למעט מהן ח"ל כי לא יארעו שם לעולם, וגם הרמב"ם לא הזכיר בנגעי הבגדים אם נוהגת בח"ל, וחידוש מלבי"ם בפירושו דת"כ לא הביא את הרמב"ן דנראה הפך הת"כ, ברם בת"כ כשם שמצוה בארץ כך מצוה בח"ל, וקשה לי מפני מה לא כתב החינוך מצוה קצ"ב בנגעי בגדים ונוהגת בכל זמן שיהיו לנו כהנים שיודעים הנגעים שראוים לטהר ולטמא, כמו שכתב במצוה קצ"א, ומה שכתב עוד הציוני וכן לא ינהגו, כי אם בצבועים וכו', זה אינו

בירושלמי (כלאים פ"ט ה"א) תנינן חרין כללין ולא דמיין דין לדין, תנינן אין אסור משום כלאים אלא צמר ופשתים בין צבועין בין לבנים, תנינן אין מטמא בנגעים אלא צמר ופשתים ובלבד לבנים, ועי' נגעים (פי"א ג).

(י"ד ז) וידי על בית אפוחי, ת"כ והזה לאחר ידו של מצורע וי"א על מצחו, וכן הוא במשנה ריש פי"ד נגעים, וכתב הרמב"ם וי"א הוא רבי נתן, ואין הלכה כרבי נתן? וכן בסדר תו"א הוצאות גראסבערג (פ' ד') כל יש אומרים הוא ר' נתן, ושם בהערות הערה ו' מאן י"א רשב"ג, (ב"ב צג:) פסחים כט, י"א רנב"ה, (יומא נ"א:) י"א רבי יוסי, זה בברייתא, אבל במשנה י"א הוא ר"ג, לפי זה קשה לי על תרגום זה שתרגם ע"פ ר"ג.

(ס) תיבא צפורא וכו', וכן ת' לקמן (פסוק ג).

(ס) וית צפורא נכיסא הוה מקבר כהנא במיחמי מצורע, התו"ש (ריש פי"ד נגעים), דהא דמצריכו שיקברנו בפניו מפניי החשד שלא יחשדנו שיאכלהו, עי' (פסחים פה.) מפניי חשדי כהונה וכו'.

(ס"ד) על גדירא מיצעא דאודנא בפסיקתא זוטרותא זה גדר האמצעי הקרוב לגבוה של און, ולעיל (ח כ"ג) על חסחוס אודנא דהוא גדירא דמציעא דאודן, ולקמן (פסוק יז) וכן (שמות כ"ב) ת' רק על חסחוס דאודנא.

(ס"ה) וייתי דדיליה ביתא, כתב הרב רנח"ו אפשר אם השכיר ביתו לאחר ונראה בו נגע, אין הדר בו הולך אל הכהן, אלא מי שהבית שלו וזהו אשר לו הבית שהוא אדון לבית, ולי נראה על השוכר החיוב כי חובת הדר היא ואינה חובת הבית, ובת"כ והגיד לכהן ידקדק הכהן כיצד בא הנגע לביתו יאמר לו הכהן דברי כבושים, בני אין הנגעים באים אלא על לה"ר, ובודאי אם הבית נתן אינו חייב המשכיר להעמיד לו בית כי מזלו גרם, או שהשוכר יאמר להמשכיר מזלך גרם, ודברי כבושים יאמר הכהן להמשכיר וצ"ע.

(טו ג) גוון חיוור בדוויה חריר בישריה ית דוויה או דאיתחתם וכו', כן צ"ל.

(ס"ט) וכל זינא ומרכבא דירכוב עלוי דובנא, יש גורסין, זוגא. (ס"ט) ומוריק הי כגון זעפרנא והוא כקרן כרכום (נדה יט.), אבל סתם ירוק חכמים מטהרין וטעה הרב ר"א הכהן שכתב שתופס הת"י כעקביא בן מהלאל דם הירוק טמא, עי' מימוניות איסורי ביאה פ"ה ה"ו.

(ס"ל) ולא יסתקף עליהון דימותון וכו', וכן ת"א, ויונתן הוסיף גם דרשא רשב"י (שבועות יח:), אבל, ולא ימתו"ה הוא על זר הנכנס למקדש בטומאה, ורש"י כתב כרת של מטמא מקדש קרוי מיתה, ולא כהמפרש יונתן, הנ"ל כתב מנ"ל לרש"י שזר הנכנס למקדש חייב כרת, דמ"ש הרא"ם.

דיליף סאת מקדש ה' טמא ונכרתה במדבר י"ט כ', תמוה דשם איירי בכוון כדמוכח (שבועות טז:) עיינתי (שם) והבנתי שלא כדבריו ובספרי מפני מה ענש להלן מיתה וכאן כרת למד שמיתה הוא כרת וכרת הוא מיתה.

(טז ח) ויטרף בקלפי ויופקינון, המפרש יונתן כתב משמע שהוא מפרש ויטריף ויערב, ולא כפרש"י שהוא מלשון חטף לחוץ דהא תרגם ויפקין היא הוצאה, ואפשר שצ"ל ויטרף כפרש"י טרף פתאום בטרופה ובחטיפה, והוא ע"פ גמרא (יומא לט.), ומה שת' ויופקינון הוא כמו והעלה (שם) במשנה.

(טז) ויטלקינון על צפיריא, במשנה (שם) נתנן על שני השעירים? (טז יח) ויצדד ויפוק מן קודשא למדבחא, וכן ת' לקמן (פסוק כד) ויצדד ויפוק ויעביד ית עלתיה, (יומא נג.) כהנים בעבודה וכו', מצדידן פניהן והולכין, ומה שכתב המפרש, או שכך היה צריך לסבב המזבח ולצדדו ולהוות, אין זה כוונת התרגום.

(טז) ויכפר עליו באשתעות מיליא, כתב רנה"ו יראה שלדעתו וכפר עליו ענין בפני עצמו שקודם ההוא יכפר ברצוי דברים ובתפלה, וכן כתב בפסוק וכפר אל הקדש ויכפר על קודשיא באשתעות מיליא, שבכל עבודה יתחנן לאלהיו כמו וכפר בעדו שהוא על וידוי דברים שגם עליו אמר ויכפר באשתעות מיליא, ולא כן דעת הספרא, וכפר עליו כפרה שהוא בגופו, ולקח מדם הפר ומדם השעיר, דהיינו כפרת דם, ובא להוציא מדעת ת"י, וכתב מלבי"ם ואין כן החלכה שלא היה מתודה רק הוידוים האמורים, אחת ע"י עצמו תחילה וידוי ב' ע"י עצמו עם שאר הכהנים ושניהם על פר החטאת אשר לו, והוידוי ג' ע"י כל ישראל על שעיר המשתלח, כמו שכתב הרמב"ם ה' עבודת יום הכפורים פ"ב ה"ו.

(טז כד) ויסחי ית בישריה במוי, ולא ת' בארבעים סאה כמו בכ"מ שנוכר ורחץ במים, עקרו בא כאן משום הקידוש אף כי רחץ כולל טבילה וקידוש, ע"י ספרא, (ובדברים כג יג) ירחץ במים ת"י יסחי במוי, וירושלמי ישזג צ"ע, הא בעל קרי צריך טבילה לטהרות הוא דוקא במקוה בארבעים סאה.

(טז כז) יתפקון באסלון על ידיהון דטלא דכהניא, צ"ל דטלאי ביו"ד בסוף המלה, בת"כ היו סובלים אותם במוטות, ומה שת' על ידיהון דטלאי דכהניא לא מצאתי מקור, והרמב"ם הלכות עבודת יום הכפורים פ"ג ה"ז ומשלחן ביד אחרים להוציאן לבית השריפה, ע"י רש"י (יומא טז:) ד"ה קלען במקלעות וכו', וברמב"ם (שם) ומחתך שאר בשרן חתיכות גדולות מעורות זו בזו כמין קליעה ואינו מפרק אותן, (ושם) אמר ר"י כמין קליעה, וע"י בפירוש המשניות להרמב"ם.

(יז טז) ואין ארשע ולא יצבע ובשריה לא יסחי ויקבל חובי, פי

המפרש יונתן, אם הרשיע במזיד ולא יכבס הוא בכרת, זה אינו על כיבוס בגדים בארבעים ת"כ.

(יח ו) לבזאה, עיריאל בתשמישתא ובפרסומי עיריאל, המפרש יונתן דהיינו נשיקה כאידך דעולא (ע"ז יז), לא זה מפורש שם, ולא לזה כיון הת"י, ע"י רמב"ן לקמן (כ יז).

(יט ט) לא תסייפון אומנא חדא, לשון כליון, ירושלמי אומן אוחריא, בערוך ערך אמן, אומניא אחריא.

(סס יג) לא תטלוס ית חברך, וכן לעיל (ה כא) דיטלוס ית חבריה, (דברים כ"ד י"ד) לא תטלומו, בספרא יכול אפילו אבר איש פלוני חכם והוא אינו חכם וכו' ת"ל לא תגזול מה גזל מיוחד שהוא של ממון אף עושק דבר של ממון, והנה (ברכות נו) עשיק עסקך (וב"מ נב) עשיק צבך, (שם עד) באתרא דאמימר עשיק עפרא ענין יוקר, וז"ש שיוכל לדרוש ולא תעשוק שלא תעשה אותו יקר יותר מכה שהוא באמת, ונראה לי אם אמר איש פלוני אינו חכם והוא באמת חכם, הוא עושק של ממון וגוף ונפש.

(סס נז) ירושלמי ולא תשתוק אידמא דחברך בזמן דאת ידע קשוט בדינא, דרש לא, תעמד אין עמידה אלא שתיקה (טוטה לט), ומה שתרגם כדין אמר ה"ל, צ"ע מדוע לא ת' כפשטות הקרא כת"א ויונתן, אגא ה"ל, (סס יז) לא תמללון שעיעיא בפומכון, לשונם יחליקון (תהלים ה' י') ת' ולישנהון משעיין.

(סס יח) ותרחמיה לחברך, דמן אנת סני לך לא תעביד ליה, (שבת לא) דעלך סני לחברך לא תעביד, ע"י רש"י, ובח"א העתיק הת"י ותרחמיה לחבריה, כוונתך.

(סס כא) ולא היא, וזה אחד משבעה דברים שדיני ש"ח נשתנו מדיני יתר עריות היא לוקה והוא מביא קרבן והיא אינה מביאה קרבן, ת"כ, (סס כז) לא תקפון צדדי רישיכון, בערוך ערך אמן ג' תרגום ירושלמי פאת ראשכם אומניא דרישיכון, ולפנינו חסר ירושלמי זה.

(כ י) וגבר די יגור ית אתת גבר מלרסא, או די יגור ית אתת חבריה מבעלא, תרגם על אשת איש ארוסא ואשת רעהו בעולה, וכתב הרב רנה"ו כפי הוראות המלות אני תמה שלא תרגם להפך, כי אשת איש משמע יותר בעולה שהיא אישה, ואפשר שצריך להפך התרגם הזה ופתח לפרושי ברישא טאי דפתח ביה על מיבעלא בשינוק וכו', וע"י רש"י (משלי ו כ"ט) אשת רעהו כמשמעו ואע"ג יש לדרשה שהיא מיוחדת ללא לך.

(סס כ) במוחנא יסופון בלא ולד ימותון, בת"כ, אם יש להם בנים קוברים את בניהם, אם אין להם מתים בלא בנים, ע"י רשב"ם, הראב"ע כתב הנכון שהוא כדברי המתרגם ארמית, וכן בכ"מ אמר סתם תרגום ארמית ולא הזכיר שמו כפורש, אך בפירושו על שה"ש (ב' י"ד) המדרגה וכן תרגם אונקלוס לא תעלה במעלות לא תיסק בדרגין.

(כ"ו י"ב) ארום [כליל] משה רבות אלהיה עלוי כן צ"ל, ואגב אורהא, (כריתות ז.) שמן משחת קרייה רחמנא וכו', התשבי ערך רחם כתב, רחמנא הוא כנוי לשם יתעלה, תרגום והוא רחום (תהלים ע"ה ל"ז). והוא רחמנא, ויש מפרשים רחמנא תורה והוא טעות נגלה כי הוא. לשון זכר והרואה באמרם בריך רחמנא, אמר רחמנא, ולפי התלמוד רחמנא הוא כנוי ג"כ לתורה, ובעלי הקבלה אומרים קודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא.

(כ"ו ו) בר נש כהן דיקרב ביה, בת"כ נפש אשר חגע בן ולא המסיטה, וקשה לי אמאי לא ת' כאן ולא בהיסיטא, כמו שת' (במדבר י"ט כ"ג) דיקרב ביה מסאבא ולא בהיסיטא. והוא ע"פ ספרי במגע הוא מטמא ואינו מטמא בהיסט, ומלבי"ם בספרא ובספרי לא העיר על ת"י זה כדרכו בכ"מ.

(ט"ז י"א) וכהנא ארום יקני בר נש. נזכרה קנין כספיה, ביאור אונקלוס תמה שפירש עבד כנעני לבד ולא אשתו, והנה לפירוש חז"ל אשה ועבד בנעני קרואים קנין כספו?

(ט"ז י"ג) וולד לית לה מניה, רש"י ממנו, ואם יש לה בן מבעלה הראשון ולא מן האחרון הוא פוסלה מלאכול בתרומה.

(כ"ס כ"ו) מה דהוינן מקרבין בכל שנה ושנה וכו', מזה ראייה שהתרגום הזה נתחבר אחר זמן חורבן הבית, ולא הוא יונתן בן עוזיאל תלמיד הלל, וגם לא היה בזמן התלמוד, כי היתכן שהמון החכמים האמוראים שבאו אחריו לא יעלו את שמו על שפתיו, היתכן שמהמון תרגומו המלאים דינים והלכות ואגדות לא יזכירו אף אחד, רב יוסף אשר הוקיר מאד את התרגומים והיה בקי בהן, ונמצא שאמר בשם רב, מיד נהפכה לבת (ברכות ס.) ולא הזכיר שכן ת"י (בראשית ל' כא), ובלי ספק שלקח בעל התרגום את אגדה זו מהתלמוד.

(כ"ט) ארום יתליד כאורה עלמא ר"ל פרט ליוצא דופן.

(כ"ט) משול דישתמודע דלא נפיל, המפרש יונתן שיכירו שאינו נפל כראיתא בת"כ, לא נמצא בת"כ, (בשבת קל"ה:) שמנה ימים בבהמה אינו נפל שנאמר ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן, ועי' משנה למלך (איסורי מזבח פ"ג ה"ח).

(כ"ט) ירושלמי ותו זכו תליתאי, פי' המפרש יונתן השלישי הוא יעקב דלבש עור הגדי, וביונתן גדי בר עזי אתבחר וכו', פי' המפרש זה נבחר יעקב, פתרונו לא נכון, שקאי על מין השלישי שהוא עז, כמו לעיל אמר אתבחר חניין, וכן יסד הקליר בפיוט ליום שני של פסח, ריצוי שלשת אלה יגישו עדי ואזכה למו ברית שלשת עדי, ור"ל שלשת אלה שור כשב עז, יגישו עדי, להזכיר להם ברית האבות.

(כ"ט כח) עמי בני ישראל היכמא דאבונין רחמין בשמיא כן תהוון רחמנין בארעא תורתא או רחלא יתה וית ברא לא תיכסון ביומא חד, ירושלמי (ברכות פ"ה ה"ג. ומגילה פ"ד ה"י) אילין דמתרגמין עמי בני

ישראל כמה דאנן רחמין בשמיא וכו', וצ"ל כמה דאנא כבירושלמי ברכות, עי' במהדורא תניינא, ונראה לכאורה שכיון הירושלמי על ת"י הלז, ואולי כיון ג"כ להקליר לפי י"א שהיה אחד מהתנאים ומיחסים אותן לר' אלעזר בן ערך או לר' אלעזר בר"ש, שיסד בקדושתא שאנו אומרים ליום ב' של פסח צדקו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, והתוס' (מגילה כה) ד"ה מפני, הקשה דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו והוא אינו אלא גזירה, וחידוש שהתוס' לא הביא את הירושלמי ולא את הת"י, שוב ראיתי שכוונת הירושלמי אילין דמתרגמין עמי בני ישראל, לא על ספר ת"י כיון התלמוד ירושלמי, אלא על אלו המתרגמין בבית המדרש להעם, לפסוק שור או כשב וגו' לא עבדין טבאות, אבל אם היה בעל התרגום אחר חתימת התלמוד ירושלמי, איך תרגם בתרגומו ענין שלא ישר בעיניהם, ונוכל לומר שבעל התרגום הזה, לקח ממקור אחד וסמך עליה כעל מקור נאמן שאין לחלוק עליה ולא יסור איש ממנה, כי הרבה ברייתות נאבדו לנו כגון מתניתא דבר קפרא ור' הושעיה.

(כנ"ה) ביני שמשחא, וא"ת בין שמיא, והכל אחד, המפרש יונתן מ"י ס"ל בין השמשות ממש ולא כפרש"י משש שעות וכן סבר ת"ק דרבי במכילתא, זה אינו, רש"י פי' (שכות י"ב ו') בין הערבים משש שעות ולמעלה, ופי' בין שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע ועריבת הלילה משתחשך והרמב"ן כתב דעת אונקלוס שאמר בין שמיא שמש המזרח ושמש המערב, ולפי זה ת"א ות"י כרש"י.

(כס"ה) ולא תקטפון ית ענבי שמיטתא, ובפסוק ה' ת' ענבי רדופיכון (כס"ו) תחובון גבר לאחסנתיה, מכאן חכ"א מתנה כמכר דקרא יתירה הוא, עי' (בכורות פ"ח משנה י'). וקשה לי אמאי לא הביאו ראיה מקרא ממורש (ביחזקאל מ"ו י"ז) וכי יתן מתנה מנחלתו לאחד מעבדיו והיתה לו עד שנת הדרור ושבת לנשיא, ולא כדעת ר"מ דמתנה אינה חוזרת ביובל, ומה שכתב מלבי"ם דר"מ נשתנה דין הנשיא בזה, לבי מהסס בפי' זה, אבל אין להביא ראיה מספר יחזקאל שדבריו סותרין דברי תורה (מנחות מ"ה). ומה שדרש חנניה על ספר יחזקאל לא נמצא היום אצלנו כמו שכתב רש"י והרד"ק (שם מ"ה כ"ב), וי"ל דר"מ סבר שזה אחד מדבריו שסותרין דברי התורה, ועי' (יומא עא:).

(כס"ז) דיהון לכוון מן אמהתכון דמן עממיא, בת"כ ישראל שבא על שפחתו וילדה ממנו בן מותר אתה לשעבדו עבד ת"ל אשר יהיו לך. (כס"ח) דאתילידו בארעכון ולא מן כנענאי, וז"ל רש"י (קידושין סו:): ד"ה ולא, בת"כ גרסינן ולא מן הכנענים שבארצכם כלומר שגולדו מן הכנענים, ונראה שלהת"י היה הגירסא בת"כ כרש"י.

(כס"ט) מן יד פורקנא, כמו מיד כלומר לאלתר, ובת"כ גאולה תהיה לו מיד אל תניחנו שיטמע.

(כס"י) תארע ידיה, או ידא דצבורא, המפרש יונתן פי' אם לא

יגאל אחד ממשפחתו מחויב הציבור לפדותו מדכתיב אחד מאחיו, זה אינו (בקידושין טו:) ונגאל זו גאולת אחרים, אבל אחד מאחיו הוא אחיו ממש, וכן הוא בת"כ או השיגה ידו יד עצמו ונגאל ביד כל אדם.

(כו ה) ברם סטיו וכו', ספרא בארצכם אי אתם משתחווים על האבנים אבל אתם משתחווים על האבנים שבמקדש, וכן (מגילה כב:), והראב"ע כתב כי אני ה' אלהיכם, לי תשתחוו ובתרגום ירושלמי כן, נראה שכיון דהת"י, ומכנה אותו בשם תרגום ירושלמי גרידא, כמו כל הראשונים שהביאוהו קראו לו בשם תרגום ירושלמי סתם.

(ס ו) ושלופי חרב לא יעידון בארעכון, וכן ת"א, שרש עדה בארמית פעמים הוא לשון עבר, כמו אשר עבר בין הגזרים (בראשית טו יז) ת' דעדא בין פלגיא, וגם לשון סור מתורגם בלישנא עדה כמו לא יסור שבט מיהודה (ראשית מ"ט י') ת' לא יעדי, וכן והסיר את מראתו לעיל (א' ט"ו) ת"י ויעדי וכאן פ' לשון עבר, בת"כ אצ"ל שלא יהי' באים עליכם למלחמה, אלא שלא יהי' העוברים והשבים עוברים ממדינה לחברתה כדרך שעברו בימי יאשיהו, עי' (תענית כב:), ומה שפ' המפרש יונתן שגם פה לשון הסרה דהיינו בעת השלום מניחים לעבור כל איש שלופי חרב, זה רחוק ודחוק, ולא לזה כיון התרגום.

(סז י') ולא תסלמנטון, (ב"ב צא:) ואכלתם מן התבואה ישן לעיל (כה כב) בלא סלמנטון, וכן בת"כ על פסוק הזה, "לא סלמנטון" והת"י ת' על פסוק זה וזה חידוש, ובמס' פרה (פ"ט משנה ב') הדירה שבתבואה פ' הר"ש תולעת והיא סלמנטון, וכן פ' הערוך ערך דר י', ומפרשי "רבנן" דהוא סלמנטון וכו' ? עי' מהדורא קמא.

(סח כט) ירושלמי אי מה וכו', מלת קריאה ש' צער ויגון כמו אוי, ולשון מקרא אי לך ארץ שמלכך גער (קהלת ו' י"ו) ותרגמו וי, וכן בלשון משנה אי לו ע"א אשתו (יבמות ג ז) (ירמיה ה' ז') אי לזאת מנחם פירש אי כמו אין, וכן כתב בבאר היטב א"ח (סי' ו' סק"א) "אי אפשר אי הצירי תחת הא' כי המלה נגזרת מן אין, אבל לדעת המדקדקים אי הצירי הוא מלת השאלה המקום כמו איה, ובחיריק הוא כמו אין.

(סח מד) בירושלמי ארום, "אנא" הוא ה' אלהכון ביומי דגוג, כן צ"ל כמו ביונתן, והוסיף המלה "הוא", ר"ל בעתיד בימי גוג (מגילה יא), ענין גוג, כתב הרמב"ם סוף מלכים תחילת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג, וכו', ובת"י (במדבר י"א כ"ו) הא מלכא סליק מן ארעא דמגוג בסוף יומיא וכו', (עדות פ"ב י') אף הוא היה אומר משפט גוג ומגוג לעתיד לבא י"ב חדש, ועי' תווי"ט וברמב"ם (שם) פ"א ה"ג, ר"ע אומר עליו שהוא המלך המשיח ? ועי' ירושלמי (שביעית פ"ד ה"ח) המת בשבע שני גוג וכו', ועי' (ברכות יג, שבת קיח, סנהדרין צה:) ובת"י (דברים ל"ב ל"ט) ואנא אסי יתהון בסוף יומיא ולית דמשויב מן ידי גוג ומשרייתיה למסדרא. סדרי קרבא עמהון ועוד נמצא בת"י (שמות מ' י"א) ומשיחא בר אפרים.

דנפיק מיניה דעל ידוי עתידין בית ישראל למנצחא לגוג ולסיעתיה בסוף יומיא, הטור א"ח סי' ת"צ, רב האי אמר שמעתי מפי חכמים נצחת גוג ומגוג בתשרי ומש"ה מפטירין בתשרי ביום בא גוג, והר"ב מגילה (פ"ג ה') מסורת בידינו מלחמות גוג ומגוג בסכות, ועי' עוד (דברים לד ג') ופורענות ארמלגוס רשיעא וסדרי קרבא דגוג, ועי' מהדורא תליתאה, הרמב"ם סוף הלכות מלכים, לא פירש לנו מאומה ממהות השמות, גוג ומגוג דעת רס"ג בישעיה ס"ו כי גוג ומגוג הוא ארץ רומי, י"א שהוא בצפון ארץ אזיא, וי"א שהוא ארץ קוקאז, ועי' א"י ערך גוג, גוג הוא שם המלך ומגוג היא שם ארצו, ושם גוג נגזר משם מגוג מעמי הקדם (בראשית י' ב').

השם הזה ותקן (דברים י"א כ') ותקבעינון, בתולתא קבל תקן, וז"ל בתרגום שה"ש (ח' ג') וקביעא מזוזתא בסטר ימינא דדשי, תולתא לקבל חיקי דלית רשו למויקא לחבלא בי, סי' תולתא (מנהות לג:) החלת שליש העליון שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משליש, (ושם) כי היכי דתנטריה פיר"ש מן המזיקין, ועיקר הכוונה המלאכים מצילין אותו מן המזיקין מלחטוא, עי' רמב"ם סוף הלכות מזוזה, ובכ"מ פ"ה ה"ד.

מהדורא תליתאה (קס"ג) הרמב"ם בית הבחירה (פ"א חט"ז), אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל וכו', אותה האבן מסולה והשאר כשירות, והגר"א כתב אם נגע ברזל באבן פוסלת הכל ע"ש בהערותי, ונראה לי כעין זה פלוגתא דתנאי נשמאת אחת מן החלות וכו' חכמים אומרים הטבא בטומאתי והטהור יאכל (מנחות יד:), והלכה כחכמים, ודלא כהגר"א, ומה ל' בין אם נגע ברזל או טומאה והכוונה הכל אחד.

הוספה (לעיל קע"ו כ"ה ט"ז) נשמט שם וכצ"ל.

שוב ראיתי (יומא י"א:) אלא דו דמה לי? למי שמייחד ביתו לו וכו', ומדבא משני למי שהבית שלו, כלומר שהוא אדון לבית הולך אל הכהן, לאפוקי אם השכיר בית לאחר אין הדר בו הולך אל הכהן. נראה שכל זמן שכירתו נחשב הבית כשלו והוא אדון הבית, כמו בית הכנסת או בית המדרש שיש בהן דירה לחזנין או לתלמידים מטמאין בנגעים (שם), ובלי ספק החזן או התלמיד הדר בבית המדרש הולך אל הכהן, ואפשר שיש לחלוק בית הכנסת דכרכים אין לה בעלים מיוחדים, ודכפרים כל בעליה ניכרים והרי הוא כבית השותפין כפרשי (שם), אבל בית מיוחד, אם השכיר ביתו לאחר, ניכר לכל אדון הבית והוא הולך אל הכהן ולא הדר בו.

(עוד יבא אי"ה).

מנשה נראסבערג (ראססגייט).

מדרשות בהשגרי תורה הנפוך בארצנו ובחולד לבעליהן חועלת מרובה

בשורות ספרים: הרב הנאון החסיד בקש"ת ר' צבי יהודה מייזלסון שליט"א האב"ד פלונסק ובעת בודד הרבנים בווארשא שכבר יצאו מונוטין שלו בעולם רחמינו וחביריו שכבר ה"ל העשיר קחה הספרות התלמודית בספרים חדשים
(א) בית יהודה שאלות ותשובות מחוק יו"ת משני מאות דפים ובראשו קונטרס פתח הבית אנדר ורדש ב' פ"נ חב"ד שליט"א ומוניח הש"ס מחוק ב' מאות דפים ובראשו קונטרס דר הבית אנדר ורדש וקורות ותולדות חיי וגאונ' קדושי קליון נ"ע אבותיו של הרב הנאון הסחבר שליט"א מצוואת וקינו הנאון ר' ארי' ליבש ו"ל אבד"ק אפשטארד (חתן הנאון מאורן של ישראל החכם צבי ו"ל) הספרים האלה יענינו את כל התורנים וכל אוהבי הדרוש והאגדה והחקרים ודורשים בתולדות גאונ' ישראל והקורות אותם.

מ"ר ע"ס א

Rabin H. Ch. Michelsohn Warszawa Pańska 28 m. 4.

ספר דרכי משה-דרה הקדש חיב
מחבר משה אביגדור עמיאל אב"ק אנטוורפן.
הספר סקוף במעט את כל מקצועות ההלכה וסאיר בהם אור חדש קט"ו וסודות ההגיון הברוא מראה דרכים ונתיבות מקוריים איך למצוא בתלמי של הלכות את הנקודה המכוננת שבהן ואיך להוציא מתוך אלפי אלפים הפינים את הכללים המושגים והנדרים המאחדים אותם. הספר מכול כשרשים נלוות דפוס ומחירו יחד עם המשלוח - שני דולר, לרבנים ולבני ישיבות - מחצית המחיר. ההלק אי כבר אם אל המחבר למסרו ויודעם אי"ה בקרוב בת צאה שניה. מהם' דרשות אל- עמי' עוד נמצא אל המחבר מספר מנוצח מאת מחירו 1.50 דולר, רבנים ובני ישיבות ישינו את שני הספרים ביחד בעד 2 דולר.

Rabbin M. Amiel, Anvers

ספר ישרים ירושלים בענין חיבת וסבות ישיבת א"י כה"ו כאת ב"ק ארמו"ר הנאה"ק גור חפאתי ישראל וצלה"ה מקאק ומפולאב - המחיר 2 וחובים.
S. B. GOLDRAT

KIELCE Cicha 4.

ביבליאטק אירישע וויסענשאפט א צוויי
וואכנשליכער ושוונאל פיר: (תלמודישע) ליטע. ראטור היסטאריע וויסענשאפט ביאגראפיע און איבערבלקען פון אירישען לעבן. אייגענטימער און אויסגעבער שמואל שוועסער Jasi str. Eternitate 80.

יצא לאור ספר חסידים מאת רבינו החסיד ו"ל עם הירושאים שגדפסו סכבר ונלוח להם מ" חרש בשם, מקור חס"ד מראה מקום לכל דברי רבינו החסיד ו"ל בספרו וצוואתו מש"ס בבלי ירושלמי מדרשים וספרי הראשונים ואחרונים ובירר שיטתו ובראש הספר תולדות רבינו החסיד ו"ל וקורות ספריו.

מסני צעיר התלמידים ראובן מרגליות (לבו)

ועוד נוספו בהוצאה זו כ"ב מעלות והוספות בהם מילי דחסידיא מאת הנאון בעל דעת קדושים ו"ל על צוואת רביה"ה ו"ל והקדמות והנהגות כל כל הספר מגדולי וחכמי דורנו נ"י ובראשם מהנאון ה"ר מאיר אריק שליט"א אבד"ק טארנא - המחיר 7 וחובים.

R. Marguljes Lwów Kaźmierzowska 35.

האדריסה להשגרי תורה:

I. Feigenbaum, Warszawa, Muranowska 4, m. 30.

ס' נילוי דעת ה"ל מריפות מו"ח הנאון
מברעאין ו"ל מחירו 1 1/2 דולר המשלוח בקאני ווערט (רעקאמאנדירט) וכל הקורא וזה בקרוב יבשר אי"ה שיה' מהרשם חלק ה'.

M. I. Feldman Oberrablner
Dragomirești Maromores (Romania).

מדרשה רבה לאוריות א! יצא לאור בע"ה מאת הרב הנאון הנודע להלכה רבי צבי הירש פערבער רב בלונדון חלק שני מספרו הנפלא והמהולל **כרם הוצבי** מחוק יו"ת משני מאות עמודים: יכול אוצר גדול ונחמד עה"ה קרוב לאלף מאמרים נפלאים ומחוקים-וגם מסלחם ושנסם של רבון כסאי ובחראי מחירו 2 דוללאר, וספר דגל כהנה יהודה יכול מאמרי דעת והקרי קדמוניות, ודברי מעתיקי כתבות עתיקות שרדו נוי ופי קדם אשר יאסחו ספורי תוה"ק מחירו 1 דוללאר.

Rabbi H. Ferber 14 Manette St. Soho.
London W. 1. (England).

ס' אמרי יושר שאלות ותשובות (חלק ב)
מאת הנאון שר התורה ה"ר מאיר אריק שליט"א אבד"ק טארנא - המחיר 5 וחובים.
Rabin M. Arak Tarnów

קבוצי אפרים קובץ מחי' תורה בהלכה
ואגדה מרבני וחכמי וסגנו וסאפס ספרותי לשאלות המנסרות בעולם היהדות-מחירו לשנה 100 לעי. העורך: אפרים לאנדא רב בבוקארשט
Rabbi E. Landau București (Romania)

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וכיאוורים בהלכה ואגדה

מאת רבני וחכמי זמננו נ"י

הרב שלום יוסף הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)	הרב יצחק יהודה טרונק נ"י (קוטנא)
הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)	הרב מנשה גראסבערג נ"י (ראסטיש)
הרב מאיר יהושע ראזענבערג נ"י (לאנדברוקטש)	הרב אליעזר יהושע הלוי עפשטיין נ"י (ראקוב)
הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענשטא)	הרב ישעי' יוסף מארגאלין נ"י (זווארק)
הרב ירחמיאל יצחק צבי פורגמאן נ"י (קעשווין)	הרב יעקב גורדן נ"י (בערעזשטא)
הרב אהרן ווייס נ"י (וויזין)	הרב אהרן נפתלי זאוולדוואר נ"י (ווארשא)
הרב אליהו קמחי נ"י (זימבארק)	הרב נפתלי הערצקי קלערמאן נ"י (אויבוצא)
הרב שאול משה מאהילנר נ"י (סלוצק)	הרב מרדכי צבי הלוי ווייסמאן נ"י (ראדוב)
	הרב דוד משה לעדערמאן נ"י (זשארנאוויץ)

הסחיר לשנה: (בקרית) 12' והובים, (אטעריקא) 3' דולר, (אנגליא) 10' שיללינג, בערך
וח להצי זרבע שנה, סחיר סודעות וטענות התורה והיהדות) בכלל העתונים.

הרופים לשלוח טעות ע"י האסא קאנטא של הסערכת (שבו לא יושבו בקר
הסעכות) ויסיפו אצל האדוקטא של הסערכת כזה P. K. O. 8.138

סחיר בדפוסו של הנוף העניף סאלמאן, בסערקוב.

י"ל בעה"י להגדיל תורה ולהאדירה

העורך: ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים וצ"ל

האדריסה להסערכת: 1. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.

חוברת ב' (שנה ט"ו) ווארשא, כסלו-טבת, ה'תרפ"ו. (Styczeń 1926.) № 2

הנעשה והנשמע.

(אבל כבוד) ביום כ"ד בבת נצחו ארמלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש ה' וצ"ל נולד בקרב שנת תרמ"ו בעיר קאצק לאביו אדמו"ר הרב הנאה"ק שר התורה מוהר"א וצ"ל סמאכשאב (כהנ"ל זאב נחום וצ"ל באריגשטיין אב"ד ביאלא) ולאמו הרבנית הצ' סרת שרה צינא וצ"ל (בת כ"ס האדמו"ר רבשכ"ה מוהר"ם וצ"ל מקאצק) כהיותו ילד ורך בשנים נתפרסם בשם "עילוי" והי' איזה פקדים בליות אביו האדמו"ר וצ"ל אצל האדמו"רים הנאה"ק סהר"ם וצ"ל וסורח"ה וצ"ל סאלבסנדר וזה האחרון אהבהו והשתעשע עמו בשנת תרל"ג נשא אשה בת הרב החסיד הספורס סו"ה ליפשאן וצ"ל סראדאסק (חתן בת הרב הנאה"ק מוהר"ש וצ"ל האדמו"ר סראדאסק) אחיו וצאו סוניטין שלו בעולם ונהשב בין נאונים וחכמי פולין ויחד עם אביו האדמו"ר וצ"ל הרביץ תורה גם הוא בישיבה בעיר סאכשאב ואביו אדמו"ר וצ"ל הוקירהו וכבדהו מאוד והתיעץ ונ"ל קמו בכל דבר הקשה שהוגש אליו וכלא את ידו לסדר ספר הנפלא, אנלי עלי ומלכר זה הצטיין בחכמתו ובשכלו הבהיר ויריעותיו הסרובות ופנו אליו ודרשו בקצתו בעניני הכלל והי' ראש המדברים בחינוך התורה והדת ובשנספטה אשתו הרבנית הצ' ע"ה הי' תחתנו ביוני שני ההגים סיה נתן שפירא נ"י אב"ד קצווני, בשנת תר"ע כשנספד סרן אביו האדמו"ר וצ"ל ונתקבל לאדמו"ר על מקומו והי' משכן קדשו בעיר סאכשאב והסתופפו בצלו רבים מנאונים גדולי הדור ובתוכם הנ"ל יצחק כהנן פיינענבוים וצ"ל הראב"ד ווארשא והנ"ל יואב יהושע וצ"ל האב"ד קונצק ובסמכת התפרצות המלחמה קבע אהלו וביט מדרשו אח"כ בעיר ווערש ומשך ידו ולא התערב עוד בעניני הכלל והי' כתבורד והקדיש תחתיו לתורה ועבודת ה' ועסק בשקירה רבה לסדר כתי' אביו הנאה"ק וצ"ל והי' ד" קובצים שו"ת בשם "אבני גור" עם הנהגותיו והערותיו שבענותו קרא א"ע עליהן בשם "המניח" וסרם נסרם הם' אבני נור חלק ה' נחלה במחלה קשה וכבדה ונסע לאמסטרואק ונפטר שם ומשם הוכל נוסו הקדוש לעיר סאכשאב ומנו"כ באהל אביו האדמו"ר הק' וי"ע ועב"י ועל מקומו נתקבל לאדמו"ר בנו הרב הגאון הקדוש סרן דוד שליט"א האב"ד ווישאנראד וק"ל סאכשוב יאריך ה' ימי מלכתו ובימינו נביטנו נתחם וחושע יהודה וירושלים.

(סחוני הרבנים) הרב הנאה"ק האדמו"ר מאיר יחיאל הלוי (כן הנה ביאלא) שליט"א אב"ד אוסטרואק אינגו כקו הבריה והוא חלוש מאד הי"ו. = נתקבלה יריעה שהנ"ל אליהו קלאצקין שליט"א. האב"ד לובלין הנמצא בעת בא"י אומר להשתקע שם מציעים לפגור להפנות לאב"ד בירושלים במקום הגאון המנוח הרי"י דוסקין וצ"ל. = תקופ' הקהלה במאכשוב (ע' חוב' א') קבלו שובים חדשים במקום השובים המקומיים הנבלה הזאת ואמירותם של המנסים האלה הראיכה לב רבים ששים רבנים מצוינים ובתוכם איזה מוקני האדמו"רים שליט"א הבריוו איסור חסור על שחיטתם של המשיגי נבול. = כווארשא הי' אספה של איחוד מאות רבנים מסרינת פולין גו"ל ע"ד הרטת קרן התורה והדת ספי הרבנים נשעו עובדות סבהילות סקלונן כבוד הרבנים ומצב התורה הסחריר בהקלות שהאלטון נמצא בורי המועצה סבעלי כתות השטאליס החליטו ששלושנים של בעלי המועצה על נהלת השחיטה היא הירוס הדת וברוח זה נשאנו נאומים ונשמע חו"ד של הרבנים הנ"ל מאיר דן פלאצקי נ"י (אוסטרואק) הר' אהרן לעווין נ"י (סאמבור) הר' מאיר שפירא נ"י (פיעטקוב) הר' חיים יהושע נוסשעכטער נ"י (ווארשא). = באספת הרבנים הנ"ל סתאו נגר וי"ר הקהלה במאכשוב הי' שסיינמאן ששע באופן גם ונתעב בכבוד התורה ובכבודם של נושאי דגלה, פגיעה בכבוד התורה בפומבי ע"י וי"ר בקהלה יתודית קשה רושם רע ומעצב על לב כל השומעים.

(בשורת ספרים) מספרים ובקרום ימסר לרפוס ספר ע"ת מכת"ק של סרן הנאה"ק האדמו"ר וצ"ל סאכשאב. = הרב הגאון שר התורה הר' מאיר דן פלאצקי נ"י רב באוסטרואק לפי הנודע לנו סתקתד להי"ל ספר חדש קובץ מאסריו בבקרת ספרים וי"ד כותבי חולדות גדולי ישראל הסופרים החרשים איזה מאסריו סכעין זה נרפסו כבר בהשערי תורה ובשאר ירחונים ספרו זה יענין מאד את כל הוקרי חולדות גדולי ישראל וספריהם ויביא כבוד לתורה ולספרים. = בקרום ימסר ברפוס ב' ספרים חדשים מאת הרב הגאון מ' אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י רב בנימאיק הספרים י"ל בהשתדלות ובאמצעות הה"ג סו"ה יהודה ליב הוטר נ"י מ"י כווארשא.

ב"ה לאקאטש סי' א (הערות בשע"ת).

(א) שם (חט"ו חוב' ב' סי' א) הרא"ה שכתב כי של"טא מפסחים (ס"ב) הו"ל ולי בני חטקן נפשי' דאין איבור למול מי שמתו אחיו מחמת צ"ל ליער דבר תמוה הוא והרבה יש להעיר על זאת ולעיקר השאלה ל"ל פסח שאפילו לרעת רבינו מנוה ובודאי דהכי ק"ל משום סרך נפשות היינו דוקא בליכא כמה לחלות אבל בגד"ו שהאם הימה חולנית והר"ו אומדנא דמוכח טובא שבני מאשתו הראשונה לא מתו מח"מ רק בגיה ונהי דאם לא הימה חולנית חוששין דמסתבר דזה וזה גירס' וחוששין בין לזה"א ובין לזרע האם כי נוף כולר אתו מבייביהו ומרוייהו גרמי אבל כמו בכל דוכתי מולין במחוי' ה"נ אפי' בספק נפשות כשיש לנו כמה לחלות כהאי גונא מולין הקלקלה במקולקל ואינה חלייה גרידא בעלמא רק אומדנא מוכחים ובפרט דהנ' בעל חסלא"ת (חיו"ד סי' נט) סובר דדוקא נקט הש"ס בזה ראשון ומת יכו' וכן בפוסקים משא"כ אם כבר מל ב' וחיו ושוב מל ב' ומתו מחזיקין הבאים אחריהם בחוקה דמטיקרא ולא בחוקה דשנים אלה שמתו יעו"ש ואע"ג דלא קי"ל הכי ועי' שו"ת שם ארי' חיו"ד סי' ל"א שלא כחכ כן. ובספק נפשות להקל שומעין אבל בחרמי למעלותא שבניו הראשונים נחיימו ושניים להם שלא מאשתו הראשונה רק משניה החולנית היא דמתו לית דין לריך כשם דלית מאן דחש: (ב) שם (חוב' סי' א) לרעתי ה"י מהראוי לבלי להדפיס הוראה זו בשע"ת ובאמת שאפי' להורא"ש משום פק"נ אין להזדקק לזה ובפרט שבדאי ערמה היא ועלמא חטאין להגוים ולחיים על הדברים האוסרים ויפה דחה ידידי הגאון ז"ל בס"י יוד. שלום יוסף הל"י פיינענברג אבד"ק הג"ל.

ב"ה קוטנא סי' ב (המשך לחוב' א' סי' ב').

(ג) ובהורא ענינא נלפס"ד לחרץ דברי רבינו הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהל' ק"פ שלא הביא כלל הוא דינא דפסחים (נט) דמח"כ טובל ואוכל פסחו לערב ודברי הלח"מ שם קשין מאוד הלא כמה נחרץ דברי הש"ס פסחים הכל' דמלריך טבילה לפסח ולפענ"ד נראה אחרי שדקדק בדברי רבינו בהל' ק"פ שם שדקדק לכסוב דמח"כ שחל יום הבאת קרבנותיהן ב"ד ובכ"כ דטבלי' מאחמול ב"כ בניסן והעריכו שחן ודאי דליכא חששא דהספ"ד דהרי הכל מטהרין אז לעשות פסחיהן ע' פסחים ע' וממשי"כ שלא יחטמאו מי שנטהר בו כיום ועי' טו"א ד"ה דחוב טהרה ברגל היינו קודם הרגל כדי שיטהר ברגל נחמא דאז חל כבר חיובא דשמירת נוסו וליכא חששא שחטמא אז אבל מורה רבנו דאם כבר טבל מומן מרובה ולא הביא קרבנותיו והי' שהות בינתיים שיסח דעתו ודאי דמח"כ כזה לריך טבילה לק"פ דהרי בנתיים ה"י זמן שהי' מח"כ ולא ה"י עליו חיוב שמירת נוסו לפסח ולרגל ובכ"כ איירי בש"ס פסחים (נט) דטובל ואוכל פסחו לערב ובאופן דלריך טבילה אפי' לפסח כחוש"כ רבינו טעמא אחרינא לא מחשש סוממא רק שעי"ז יתן אל לבו ויפרוש מאנינותו כחוש"כ רבינו שם וראה דקדוק' לשון רבינו כי רק בנעשה אופן אחר חלות כחכ טעם להטבילה כדי שיפרוש אבל בנעשה אופן קודם חלות סחם הדברים דטובל אם שחטו עליו מכלי שש טעם דכיון בנעשה אופן קודם חלות לא רמיא עליו חיובא דפסח כמבואר בש"ס שם אי"כ אז

עליו חוב שמירת גופו לכן סתם רבינו דטובל מטעם חשש טומאה אבל כנעשה
אופן אחר חלוצ דחל עליו חיובא דפסחא וליכא חשש טומאה כ"ל לכן נהן טעם
כרי שיפוטא מאנינא וכוונא במס לו מוס בי"ג וקברו בי"ד סתם נמי טעמו של
הטבילה ע"ס דרבינו כיון דקבורה בי"ד ג"כ לא רמיא עליו חיובא דפסחא וליכא
חששא דטומאה ומשום סדר זה לריך לטבול והדברים ברורים ומדוקקים בלשון
רבינו ז"ל: ג) בשע"ת (חט"ו ח"ג סי' ט) ר"ל כ"ס לחרץ קו' מהא דל"ס
אשח רסך ובמח"כ נא ידעתי מאי קאמר כוף כל סוף חמר אשח חבירו בטח
סה"ה עוד איא ועבר על לא מהורו. יצחק יהודה שרונק חופ"ק קוטנא.
ב"ה גויארק סי' ג (המשך לחוב' א' סי' ח').

ג) ומהנה מה שזר הרב להקל מטעם שנשחטה הותרה לעני"ד לריך עיון
משום שזריכין אנו לדעת באיזה ענין אמרינן נשחטה הותרה הלא בדבר שזכר
להלות שנעשה הריעומא לאחר שחיטה וכמו שפי' רש"י ז"ל וכן פסק הרמ"א ב"י
בסי' נ' בס"א בהנה וז"ל כל מקום שאין יכולין להלות שנעשה לאחר שחיטה
אעפ"י שהוא טריפות שיש לו בדיקה אם לא בדקוהו או שאין יכולין לבדוק הרי
הוא כספק טריפה ואוסרין אותו ולא אמרינן נשחטה הותרה הלא בדבר שזכר
לאחר שנעשה הריעומא לאחר שחיטה דלא ילחשה מחזקה מחיים עכ"ל דעיון
בש"ס כ"ס יעקב סי' פ"ד ובש"ס נוב"י חלק יו"ד סי' כ"ח בסי' י"ח
ובש"ס טורי האבן בסי' מ"א כתב דאף הרמ"א ז"ל לא החמיר רק אם כבר
נשחטה ונאכר האכר שא"ל לבדוק אבל אם לא נשחטה נזרד דאוליין לקולא
ועיון עוד ביד אברהם מה שכתב בשמו וכס"ך בסי' נ' בס"ק ג' הביא זה חסידות
מהר"ם מלובלין בסי' ס"ו שחולק על הרמ"א מחזקה דברי החוספות יבמות ז"ל
דאפילו היכא שנעשה הריעומא מחיים מ"מ עומדת בחזקת היסר בכל זה אם לא
במקום הפ"מ פסקין כר"י וכרשב"א ובר"ן דהיכא דאוסר והיחר שוין תליין
לחומרא אע"פ דאחי לדי ריעומא לאחר שחיטה ואט"ג דפסקו חס' בחולין פא"ט
כהנז דבגולר ספק מחיים אפ"ה אמרינן נשחטה הותרה בכל זה לענין הלכה פסקו
הע"ז והס"ך בסוף סי' מ"ה דלא אמרינן נשחטה הותרה הלא במקום שיש להלות
בקיטת הנראה לעינים כגון שבה זאב ונעל בני מעין ההם אמרינן כן משום
שאנו רואים שהחזירם כשהם נקובים אבל היכא דליכא למיחלי לא להיחר ולא
לאיכור כגון בספקא תליין לחומרא ולא אמרינן נשחטה הותרה הלא היכא דיש
רגלים לדבר שנעשה לאחר שחיטה והיכא דהיחר שכ"ח טפי תליין אפילו מחיים
ועיון בפ"מ מה שכתב ובש"ס חכס לבי שאלה ע"ד הריבה שפחה בכן במרגלות
להו"י בני מעין ולא מלאה לב והעלה לריגא להכשיר משום שלא היה שום חסרון
וריקנון בכני מעים ע"ס היטב: ולפי מה שביארנו איא צד"ד לחלות בשום
קולא משום שפריעומא נעשה מחיים והאיכור שכ"ח טפי ונכ"ג לכ"ע לא אמרינן
נשחטה הותרה ובריאה שנאכרד מפני מה אמרינן נשחטה הותרה משום דלא היה
שום ריעומא קמן זמנינו דברים שכשר בריאה ופסול בכוליא וכדאמרינן בחולין
ג"ה לקטת בכוליא אחת טריפה אחרי במעבדא והוא דמטי לקותא במקום חריך
וע"ס כפי' רש"י ז"ל ובחר הכי גרסינן כס' יש פסול בכוליא וכשר בריאה וכו' ובחר

מרץ הכי זיל בטור יודע כס' מיד שרש"י זיל אינו נורם יותר והרי"ף זיל
 נורם עד פסול כזה וזכה לקומא וזיל שרש"י זיל אינו נורם יותר הוא מטעם כיון
 דלקומא היא מחמת חולה היינו שלקמא הכשר ונחמסחם עד שנעשה ככשר שהיופח
 גוררו ומעמינו על כשר הכי וכמו שפרש הרא"ש והר"ן והרשב"א והביתא מרין
 הכי"ס וכן הביא מרין הכי"ס שם אח הכל כו בשם הראב"ד שכתב מפני מה
 אמרין ניטל הכליות כשרה מפני שגנרחת כך דאס ניטלה ע"י חולי הלא כבר
 נאסרה וכמו שהקטינה פחות מכשיעור ואין מחזור להכשרה ולכן לא נרם רש"י
 זיל יותר משום שרש"י מפרש לקומא כגון דמליא מוגלא וכן כתב הרא"ש זיל
 ואעפ"י שראיתי שהר"ן זיל בפא"ט מחלק בין רש"י והרי"ף זיל וכן כתב הרב
 המ"מ זיל אבל בשלה"ג הביא בשם הגהת אשר"י שכתב בשם השערים דר' שמואל
 בר חפני הכהן שבמגילת אפילי לא הגיע למקום הרין עריפה וכן נראה לראב"ה
 ועיין בא"ז משמע לפי דבריהם שהרי"ף ורש"י זיל קאי בשיטה אחת ורק שהרי"ף
 מפרש יותר ולמדתי זה מהא דהביא מרין הכי"ס זיל את הדין שהקטינה הכוליא
 מחמת חולי דוקא או אמרין שהיא עריפה אבל אם הקטינה כך מבדילתה כשרה
 כן כתבו הרא"ש והר"ן והרשב"א בשם הראב"ד וכן משמע מדברי רש"י זיל משום שהיא
 ענין חולי ולכן הביא הרב כ"י זיל את דברי הכלבו בסופו במסקנת דבריו להראות
 שאם ניטל הכליות טל ידי שגנרחת כך כשרה אבל ע"י חולי לא עכ"ל ע"ס:
 (ג) ולכאורה נד"ד יש מקום להחמיר משום דהיבא שאחזקת איסורא עד אחד
 נאמן באיסורין וכמו שכתב הרמ"א ביו"ד ע"י קכ"ז סע"ג בהנה ולא דמי להא
 דאמרין ביבמות פ"ח ע"ב כל מקום שהאמינה התורה עד אחד הוי כשנים ואין
 דבריו של אחד במקום שנים וכו' ומוקי התם כשהתירו האשה על פיו אבל שאני
 הכי משום שהעד אינו אומר שראה את הריעותא רק ששמע מהקלב והוא כופר
 וא"ת בשני עדים המכחישים זה את זה אוקי חד לגבי חד ואוקייה בהמה בחזקת
 הימר ז"ל משום היבא אמרין הכי דוקא בליבא לבדורי הדין עם מי יולדק דברי
 אחר או השני אבל הכי נראה דבדברים שהקלב עשה שלא כהוגן כמה שז"ל הכוליא
 לחזק משום שראה עליה רובם וריעותא זו נעשה מחיים ויכול היות שהיה בה שינוי
 מראה דפוסל בכוליא וכמו שפסק המחבר ביו"ד ע"י מ"ד סע"ח' ולא דמי לריאס
 משום שאין מראיתן שיה דגובן בכוליא עריפה משא"כ בריאה לפי כבדת בעה"ט
 הביאו מרין הכי"ס כזה הסימן ולכן ראוי להאמין את דברי העד שבמע מהקלב
 שראה אבטבועות בכוליא שבבגילס השליך אותה החולה והוי ספיקא דאורייתא
 ולחומרא וכמו שביארהו בע"ה אחס לפי מה שכתב מרין הכי"ס בטור ופסק בשו"ע
 יוד"ע סיק"ז סע"ג' דעד אחד נאמן באיסורים להחמיר אבל לא להחמיר ועיין
 בש"ך ובש"מ חו"י כס' ק"ט ובש"מ נוב"י קמא ס' י"ד ובפ"י ובש"מ מש"כ
 דבר בחידושי ס"ד ובש"מ כ"א חליהאי כס' ל"ד הו"נ' נוכל ללדד להקל שלאחר
 החקירה בפעם שנים שהביא הקלב כ"י עדים כשרים שזה העד שהעיד עליו הוא
 שוגאו להקלב ובאמת לא היה על הכוליא שהש יכה וגאבדה שום שינוי ולקומא יותר
 מכוליא הכנה שהביא לפני הרב השואל ואדרבה לפי דבריו כוליא זו גרוע יותר
 מכוליא שגאבדה ואעפ"י שלא מפי' אנו חיי' בכל זה כיון שהכוליא השניה שהרב

ראה אין בה ריעותא שנערפה בכך יש להקל בה"מ משום שהקלף הוא עני ולו
אם המחזן על הכהנה ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך על מהר"ם מלובלין
שאע"ג דנעשה הריעותא מחיים אמרין נשחטה הותרה והנה כל זה אינו כותב
רק דרך מו"מ להלכה אבל לא למעשה עד שיסכימו עוד רבנים גדולים.

ישע"י ורס"ב בארנה"ן ראב"ד לביהכ"נ תפארת ישעיהו
בנויארק מחבר ס' דרושי מהרש"ם הלכה ואגדה ושו"ת.

ב"ה ווארשא ס"י ד.

ביוםא (ד"ה) היה ה"א לפטור אשה ושומפ"ס ממוזה מרכיב ביתך
והמסקנא שחייבים משום בעי חי וביחך אלטרין לביחך ע"ש וע"ז הקשה בגליון
הגרע"א התינת אשה אבל מיל לתיב שומפ"ס דאפשר להם לחיות בלא"ה אם
יעשו מוזה בבית שאינו של שומפ"ס וזה דומה למי שדר כל ימיו בבית שאול
שפטור ממוזה וליא בעי חי לפי שיכול לקיים מצות מוזה בבית שלו וא"כ הה"מ
שומפ"ס עי"ד שהניח בלע"ג ואמנם לפי מה שכתבו החוס' מנחות (דמ"ד) בתירוק
א' שמה"מ שאל חייב במוזה לאחר שלשים יום ולא נחמט מביחך דאלטרין
לביחך א"כ בודאי ליק כלל קושיא הגרע"א שהרי ליכא ראי' משאול וא"כ י"ל
דליא הואיל ואפשר לקיים בלא"ה וא"ש ששומפ"ס חייבים משום בעי חי אכן לפי
החוס' מנחות בתירוק ב' שמה"מ שאל פטור לגמרי דמכ"ב ב' פעמים ביתך
עי"ד א"כ שפיר הקשה הגרע"א משאול דאמרין הואיל ואפשר בלא"ה וגלעג"ד
לחך ע' קידושין (דל"ד) חוס' שלכי העמוד שכתבו בתירוקס הב' נהי שלמען ירבו
קאי ג"כ על ח"מ מ"מ נשים פטורות וליא בעי חי הואיל ונחמטו בהדיא דמכ"ב
והודעתם לבניך ולא לבנותיך עי"ד והנה לכאורה יש להקשות ע"ז מסוגיא דיומא
א"כ איך אפשר לתיב אשה במוזה משום בעי חי והלא נחמטת מביחך ד"ל
שוהי בלחם כוונת הגמרא יומא והא כתיב ביתך וה"ו כאלו נחמטת בהדיא ומכ"ב
אלטרין ביתך לביחך לומר כ"ז שליכא הכרח לומר שנחמטת ממוזה האשה
חייבת משום בעי חי ולפ"ז יחא שער ששומפ"ס ג"כ חייבים משום בעי חי
כיון שליכא הכרח לפטור לאחר שאוקים ביתך לדרשא אחרת ולפ"ז ליא ששאל
פטור ממוזה משום דאפשר לחיות בלא"ה כמ"ס הגרע"א אלא משום שחמטת
בהדיא מרכיב ב' פעמים ביתך כמ"ס החוס' מנחות הג"ל וכת' עכ"פ לפי מה
שכתבו החוס' קידושין בתירוק א' שלמען ירבו לא קאי על ח"מ דאליכ נשים
חייבות וא"כ הקל"ד דע"כ שאל פטור משום דאפשר בלא"ה כמ"ס הגרע"א ו"ל
אכן י"ל שבתירוק א' ס"ל להחוס' קידושין כמ"ס החוס' מנחות בתירוק א' ששאל
חייב מה"מ ומירוש' הב' במנחות ששאל פטור יחא לפי מה שכתבו בקידושין
בתירוק ב' וא"ש הכל והבן.

ב"ה באסנאוויין ס"י ז' (המשך לחוב' א' ס"י ז').

(ה) וס"ש כ"מ שהאשה בעלמה הודים לפני הב"ד ועסה למרו חוזה לשנות
דבר"י כו' וע"פ ה"י לה ליתן אחתלא מפיקת נגר הותרה הראשונה הנה גם
אני כתבתי בהשאלה שחשד א"כ שקרובי למרו חוזה לטעון כך אך איזה אחתלא
שיך כב"ד כיון שזענת שמעולם לא היטה לפני ב"ד כלל ומחילא שלז הודים

לפניהם רק שחמה שלחה לאחיה לשאול לפני הכ"ד והיא אינה יודעת כלום ואפשר
שאחותה היסיפה דברים מה שאין אחת ותיקף שלחתי לאחותה ואמרה לי שאתם
שהיא שאלה השאלה ואחותה לא דברה עמה כלל כנ"ל מחמת כוונה וגם מה שאמרה
לא אמרה בדרך ודאי רק אמרה אפשר שהי' כן וגם שאלתי את הרב המחיר
דהכיב לי במכתב כי אחת שהבטולה לא הייתה לפניו ורק אשה אחת שאלה
השאלה ולא בדרך ודאי רק בלשון שאלה וטעה שלא כתב בדיוק אבל כאמת הוא
כן: ו) ור"ש כ"ח סיפור ההיתר של הגאון שליט"א דאוסטר העריות הוא רק
משום הנאה כמ"ס בספרו דב"א והא מבוחר ברש"י סנהדרין (פ"ו) דבביתא שלא
בדרכה אין האשה נהנית ואעפ"כ אמר הכ' ונכרתו וגו' ומבואר בכתובות (ט)
דבאשת כהן ליכא ספק אונס כלל וע"כ דבכל גונא אונס אסורה עליו משום זונה
לכהן עכ"ל הנה גם אנכי אחמה על כ"ח כיון שכ"ח כתב שלא ראה הספר
ובר אליהו וכ"ח מכיר היטב את הרב הגאון המחיר שליט"א כי גאון גדול הוא
וכל רז לא חיס לו ועמקן גדול האריך הי' נחשו להשיג עליו כי בודאי שם בהספר
דב"א מביא שם דברי רש"י בסנהדרין הנ"ל גם למא לא הביא כ"ח מהנמ' דקידושין
דמבואר דגם בשלא בדרכה מאן נימא לן דלא הנאה אית' לכו לחרוייהו ע"ס וכבר
דברו מזה המפורסם ע"ס ולפענ"ד דהי' קשה להרב הגאון מלובלין שליט"א למא
באמת אסרה המורה זונה באונס לכהן הא מבוחר בירושלמי דאונס במאן דלא עבד
וא"כ באונס לא עשה כוס מעשה וע"ז תי' הגאון הנ"ל שיש באונס ג"כ הנאה
והנאה זו נחשבה למעשה כמ"ס החום' בב"ק (ל"ב) דהנאה הוא מעשה לכן מחוש
הגאון שיש לומר דהיכא שלא נהנית כגון כ"ד שזכו אותה במכות אכזריות הוה רק
רעתן של רשעים ואינה נאסרת לכהן ועכ"ז לא סמך הגאון ע"ז להלכה ועיקר
שנכנס להמיר הוא משום שנוגע לפק"ד כמ"ס והוא שעת הדחק גדול לכן לירק לזה
איזה סכנות להמיר ועיקר שאין זה שבו" שגש"ס כנ"ל: ז) זאת אספרה ואומר
כי לא יאונה ללדיק טון כי אחרי כ"ז לא רליתי להמיר וגם לא למהות בידם כי
כדאי הוא הרב הגאון שליט"א מלובלין והי' להם על מי לסמוך וגם מנעתי ח"ע
מלהיות מסדר הקידושין אך אמרתי והזהרתי אונס וגם להבטולה איימתי בכמה
אומים שמרה חס"י לה באחרונה אם יתברר וימלא הדבר ששקר בפיה שיהא בעל
מכרה לגרסה ולהוליא והיא באמת שאין לה בזה בית מיושב אחרי שהיא יודעת
שהיא טהורה וגם להחטן אמרתי כנ"ל והוריתי להם כיצד ימנהגו שיתברר הדבר
הח"כ לפני כ"ד בלי שום ערמה וכ"ה כי נהבדר הרבה דר"ת ואין לנו נוקפו
והנה הכ"ס (ס"ו ו' קק"א) כתב ואפשר אם שבויה נשאת לישראל ונמלאת דהי'
בתולה מותרת לכהן ול"ע וע"ז אומר ובהב דיש לחוש ע"ס ועי' פתחי חשוכה (שס)
שהנ"כ דחה זה אך שיש חשש דמי מעיר עלי' בעלה שהרי אשתו כנופה ואין
עדותו מועיל ע"ס מ"מ כ"ד מאחר שנתברר לפני כ"ד ע"י נשים בקיאות (ע'
דמכין חלל פסוק י"ז) נראה דלכ"ע בזה האופן מותרת לבעלה ככהן.

טאיר רובין אבדיק הנ"ל.

ב"ה איזביצא ב"ר.

ברש"י (נמוק כ"א-יב) אם נאמר מזה איש הימי אומר אינו חייב עד

שיבה איש ח'ל כי יכה כל נפש אדם וכו' ואפילו אשה, וק'ל הא'ך ה'י' הו'ר'א איש
ולא אשה שמכה אשה לא מחייב הא מקרא מלא (שמות כ"א י"ב) וכו' ינלו אנשים
ונגשו אשה הרב וגו' ואם אסון יהיה ונחת נפש חתם נפש ואם מכה אשה פטור איש
לא משכחת כל הקרא ואם אסון יהיה וגו' אך י'ל דבלאו קרא דכל נפש אדם שגם
מכה אשה חייב הי' משרש ואם אסון יהיה על חבירו דקמתיו' לו כמובן אך זה
קשה לו דאם הרג אשה פטור הא'ך משכחת הקרא (שם כ"א כ"ח) וכו' ינח שור
את איש או האשה ומת סקל יסקל השור דאם הרג אשה לא מחייב גם השור לא
מחייב כדק'ל כמיתת בעלים כך מיתת השור ולע"ג.
נפתלי הערצקי קלערטאן ר"מ דפ"ק הג"ל.

ב"ה דרוין סי' ז.

ע"ד הקו"ט בבע"מ (ח"ט סי' ה') בגמ' ב"ק (י"ג) נח ואח"כ הפקיר
פטור ע"ש ותמיהני על כ"ת אטו נח ואח"כ הפקיר פטור משום דהפקיר משקיע
מן השיעבוד הרי נח ואח"כ מכה חייב כמבואר בשו"ע (ח"ט סי' ת"ז) איש מהמכה
אוינו משקיע מן השיעבוד כ"ש משקיר ועור הלא דינא דנח ואח"כ הפקיר דפטור
הוא גם במועד ואח"כ אינו גובה מן העליות אבל הלא גמרא משורשת שם דנח
ואח"כ הפקיר דפטור הוא מלד גוה"כ דכתב והועד כבעליו ובעיני שיהיה הבעלים
בגניחה ועד גמר רין.

ב"ה לאנג-ברענש (אמצריקא) סי' ח.

(א) בשו"ע ח"ט (סי' ר' סע"א ח) כתב הרמ"א וי"א דארכע אמות של
אדם קוין לו כמו במציאה עיין בנתיבות משה"א סי' ד' שכתב והנה בקלה"ה כתב
דלהר"ן דמחלק וכו' ולפענ"ד אי"א לומר כך דאיכא אפילו דקדם הבעל נופא לח"ך
ד' אמות ברה"ר ואח"כ באה האשה יכול לזרוק לה ביטה וקרוצי' והא הבעל לא
הי' לו קנין בתוך ד'א דרה"ר רק להאשה ובהניא אחר קן בניטין ד' עמ וגחוי כי
מיניה קדים אלא ע"כ ל"ל דהחכמים נתנו לענין גיטין וקידושין לרה"ר דין סמטא בין
להבעל בין להאשה וכו' שהבעל יכול לבטל קנין הדא של האשה ברה"ר כמו קן
יכולים כליו ומעוטי' של בעל המינחים ברה"ר לבטל קנין האשה בג"ל ברור עכ"ל.
והרמב"ם היטב בדבריו מן הקלה"ה יראה שאין זאת הגנה כלל עליו, דהא הוא
הניא מחוספ' קידושין דף כ"ה דסמטא יש לה מעלה מלד עומה לבד חקנת
חכמים ד' אמות יש לה מעלה דכל הקודם בה זכה לפי שהיא רה"י לפיכך
כשהעמיד שם כלים או הניח מעות החזיק למקום הכלי והמעות דליהוי כחלירי
ואפ"ל כשאינו עומד אלא וממילא כשהקנו רבנן ד' אמות לא חקנו ברשות מוכר
וכדאיתא בגמ' ב"מ י' ע"ב ובין דבסמטא כשהעמיד המוכר הכלי או הניח המעות
נעשה מקום הכלי והמעות חלירו ממילא אין ד' אמות קינה לו, אבל רה"ר משמע
מדבריו המוספ' קידושין הג"ל שהביא הקלה"ה אין מעלה זו שם שבהנחת הכלי או
המעות יהי' חלירו, ואפילו כשהקנו ד' אמות כגון בניטין לענין ענווא הוא דקא
כשהאדם עומד שם קונה לו הר' אמות אבל לא שיעשה המקום חלירו וכגון כשהאדם
אין עומד אלא הכלי והמעות לא נעשה חלירו כלל, וכל הקודם בהם זכה, וא"כ
א"ש דשפיר פריך הגמ' התם ולחזי הי' מינייהו קדים דלגבי האדם היינו האיש

ואחשבה גופם בודאי להם מקטו ד' אחות אבל באופן שהקלה'ח מיירי דהיינו לכסף
הקידושין וכשחין הנעל עומד אללם רק שאמר לה שחטול הכסף קידושין ממקום
פלוגי ברה"ר בודאי קנחה וז"ל: ב) וי"ל עוד דב"ה'ה אין השנה מנמ' דשם, משום
דעיין בהרשב"א בניטין ע"פ ע"כ ברה"ר ארבע אחות שהקשה לזקוקימא דרב
שם הא ארבע אחות אינו קונה ברה"ר כדאימא בנמ' ב"מ וכו' דאפשר דמיירי
בשמיא ואמאי קרו ל' ר"ה לשי' שאינה רה"י אי"ז דהכא מיירי בלידי ר"ה
אי"ז דרב ס"ל כמ"ד דברה"ר נמי מקנו ד' אחות, ולכסוף ה' דנט שאני דהקינו
לה רבנן אפי' ברה"ר משום מקנת ענוות, והקשה דלפי"ז אי"ז לכולהו זקוקימא
נריך לחלק בין גיטין לשי"רי דבריה, והנמ' לא הקשה בזה כ"א לר' יוחנן בלחוד
וכוחק ליישב זה ע"פ לכן ולפס"ד ד"ל דבאמת לאידך זקוקימא אין ג"מ בין
גיטין לשאר דברים וכו' הראשונים שברשב"א הנ"ל דמיירי בשמיא או בלידי
ר"ה או דרב ס"ל כמ"ד הכס דגם ברה"ר מקנו ארבע אחות ולהכי לא פריך
הנמ' אליבא דזקוקימא אחריני רק לר' יוחנן דמחלק בפירוש בין גיטין לשאר
דברים, ורק לר' יוחנן נריך לחלק דבגיטין מקנו משום ענוא ועיין ברא"ש שם
וא"כ לרב פריך שפיר הנמ' ונחמי מאן קדים משום דלדידי' אין חילוק לשאר
דברים ובגיטין משום מקנת ענוות נגעו בזה וא"ש, אולם מחורחא כדשינין
מעיקרא: ב) שם (כ"י ר"ב כע"י ב') וכן י"ל עיקר, כחב הרב הנתיבות במה"א
בסק"ב וממילא בהפקר דליכא דעת אחרת ולי"ש אמירת אנב לא קנה מטלטלין
אנ"ק, ובקלה"ח בסימן ע"ה כחב דלדעת הרמב"ם דלא בעינין אנב בליבדורין קונה
הף בהפקר א"ס החזיק בקרקע קנה מטלטלין שט"ב ולמד זה מהא שכתב רש"י
בב"ק ד' ק"ז בהא דאמר הכס כגון שגול שדה מחבירו והיה פרה רבולה שפי'
רש"י שם שקנה מטעם אנב וכו' ע"פ ולפס"ד לא מחביר לומר כן וכו' ע"פ,
ועיין ג"כ היטב בדברי מרן הקלה"ח סימן ע"ה מה שהאריך בענין זה להוכיח
דהפקר נקנה אנ"ק ובחש"כ שם: הגה בפלוגמת מרן הקנה"ח והרהמ"ח בעל
הנתיבות אי הפקר נקנה אנב קרקע, לכאורה בתנאי להכניס ראשו בזה כיון
דלדברי מרן הקלה"ח ככ"י ער"ה סע"ף ג' הק"א משמע מפורש מדבריו דגם
לשיטתי' אין הפקר נקנה אנ"ק רק לדעת הרמב"ם דס"ל דבליבדורין לא בעינין
אמירה כלל, אבל לדעת הראב"ד והרא"ש וס"ל דגם בליבדורין נריך שיאמר קנה
אנ"ק גם מדברי מרן שם משמע דלדידהו לא נקנה הפקר אנ"ק, וכיון שהרמ"א
הביע דעת הראב"ד והרא"ש אי"ז לכאורה נפל האי מחלוקת בבירא, ועי' סי'כ
דברני מרן הקלה"ח סימן הנ"ל: ג) אבל חמה אני על מרן הקלה"ח ועל רבינו
הרהמ"ח בעל הנתיבות כמה שחפסי בפשיטות דלדעת זו ולריך אמירה בליבדורין לא
נקנה הפקר אנ"ק כיון דליכא דעת אחרת מקנה ולי"ש אמירה אנב לא קנה,
דלפס"ד נראה דאין זה הברח כלל, דאי נימא דהפקר נקנה אנ"ק י"ל גם לדעת
הראב"ד והרא"ש הנ"ל נקנה הפקר אנ"ק ודמי לחוקק וק"ל בס' קל"ב דלריך
שיחזיק בפני המוכר או שיאמר לו המוכר חוק וקני, מ"מ בהפקר אשכ"י דאין כאן
דעת אחרת ואין מי שיאמר לו חוק וקני מ"מ קני הפקר בחוקה, כדאימא ככ"י
ער"ה ובש"כ לריך לחלק דליכא דעת אחרת מקנה חלי הקנין נדעת אחרת

ולריך לילא מרשותו אין יולא מרשותו כ"א כשעוסק הקיין לדעת המקנה ולכן לריך
לאמירה או לעשות בפני דאליכ דלמא לא ניחא ליה שיקנה בקיין זה ועיין סי'
ק"ב בסמ"ע סק"ב, אבל בהפקר דליכא דעת אחרת מקנה וממילא יולא מרשות
המקנה לא בעינין כלל דעת אחרת וממילא קינה, כן י"ל פשוט גם בקיין אנ"ק
דאם יש דעת אחרת מקנה לריך שיאמר קני אנ"ק וחלוי, בדעת המקנה כדי שלא
מרשותו וכשאין חומר אין כאן קנין וכאשר בדעת המקנה, אבל בהפקר דכבר יולא
מדעת המקנה ח"ל דעת אחרת וממילא קני, וזה לפע"ד נראה ברור.
(המשך יבא א"ה) מאיר יהושע ראזענבערג רב ואב"ד
בלאנג-ברענטש נדושיי (אמעריקא).

ב"ה געשרוין סי' ט.

א) יבבות (לא). מפ"מ לא כתבינן זמן בקידושין מנחם דלא אפשר וכו',
לינחה גבי עדים, אי דזכירו ליתו ליכבוד, ואי לא זמנין דחזו מבחבא ואמו
ומסבדי ורחמנא אחר מפייהם ולא מפי כחבס, והקשו כחבס' שם ב"ה דחזו
דבהנזל קמא (דף ל"ו) גבי השירף שערותיו של חבירו, פריך ואי דאליכ סבדי
דירעי ליכחבו ל"י שרא אחרניא, ואמאי הא אחר הכא דמפייהם ולא מפי כחבס
יכניל דכונסם ז"ל דק"ל (כתובות י"ח) דעדים החתומים על השטר נעשה כמו
שחקרו עדותן בב"ד, ולא הוי מפ"מ, והעדים הראים בשטר יכולים לחזור ולהעיד:
דהגראדה דהנה בכחונות (דף כ"א) אר"י אחר שמואל עד ודין מלטרפין, בשטר
מקיים ואחר זמן עירער הלוח שהוא מזויף, ובא ע"א החתום בשטר והעיד על
חס"י, ואחר מן הדיינים מעיד על חס"י שבהנפק, מלטרפין לכתב שטר,
ובחשקנא פרכה דבא, משום דמאי דקא מסידי סבדא לא קא מסידי דיינא, ומאי
דקא מסידי דיינא לא קא מסידי סבדא, ופירש"י ז"ל דהעד מעיר על חס"י והדיינים
מעידין בפנינו נהקיים ואין מלטרפין ע"ש, מוכח דאם ע"א מעיר שראא שהלוח
ראובן לכתב, וע"א מעיר שראא קב"ע בפ"י ב"ד, ששמעון חייב לראובן, אינם
מלטרפים, שזה מעיד על מעשה ההלואה וזה מעיר שראא קבלת עדות בב"ד, ואם
שני עדים מעירים שראו שנתקבלו עדות בב"ד ששמעון חייב לראובן, שפיר מהני
פדוחם לחייב את שמעון, דלא הוי עמפ"ע, שאינם מעידים על המעשה, רק
שראו קב"ע בב"ד, ורק להלטרף ע"ש עד שראא המעשה אינו מלטרף, דהוי כמו
עד ודיין, ולפ"ז יש להסביר דברי הגמ' הנ"ל דאף אם שני עדים שראו בשטר
יכולים לחזור ולהעיד בפני ב"ד, דלא הוי מפ"מ, מכיין שראו בשטר, אבל הא
דקאמר לינחה גבי עדים, לא יחי' השטר אלל השני עדים, רק יחי' אלל אחר
מעירי בקידושין, ולפ"ז שפיר קפריך הגמ' דלמא העד שהשטר יחי' אלל לא יזכור
מעלמו העדות, רק חזא ככהבא ומסידי, ויחי' עדותו שראא קב"ע בב"ד, והשני
יזכור מעלמו העדות ויעיד על המעשה, ולא ילטרפו דהוי כמו עד ודיין, והבא
קאמר הגמ' ורחמנא אחר מפייהם ולא מפ"מ, ולא יוכל העד שאיננו זוכר מעלמו
כזמן רק שראא בשטר שמונה אללו להעיד על המעשה, דהוי מפ"מ, (הר"מ) את
דברי אלל, לפני מרן הגר"ח ואלל"ה מבריסק, אחר ל"י בסוף חס מפ' כחבס יחי'
בשר, גמ' לא ילטרפו כמו עד ודיין, כמה דמסידי האי לא מסידי האי ויש לדון

בדבר. רק מהדין של שטר דהוי כמו שחקרו עדותן בב"ד וכל הוא להעיד, לא
 ילכדו עס חזירו דהוי כמו עד ודין דמה דמסכיד האי לא קא מסכיד האי, ויחזיק
 שפיר קושיא דהו"ס: ב) דהר"ס' שס חירלו ע"ז בשס הר"י ז"ל, דה"נ אס היו
 נועדים שך ראו בשטר שפיר' היו ענדו וכו', אבל מושגין שמה לא יעידו שך
 דאו בשטר אלא יעידו על המעשה עצמו, כאילו הם זוכרים, והס אינס זוכרים אלא
 ע"פ הכתב וכו', ולריכוס להבין דגריהס ז"ל, דמה נפ"מ אס הם מעידין כאילו
 הם זוכרין, מ"מ הרי הם ראו בשטר, ולא הוי מפ"כ, ושפיר יכולים להעיד, ומה
 לנו מה שסגורים שהס זוכרים ובאמת אינס זוכרים, סוף סוף הגדה מעליה הוי,
 כן מה שקאמר הגמ' דהפסול הוא, דהוי מפ"כ, אינו מוכן לפי דברי הו"ס ז"ל:
 והנראה בהסגר דגריהס דהנה ק"ל דבשטר אינס כותבין הזמן של המעשה, רק
 הזמן של השיעבוד, ואף שטר מאיחר כשר ושטר שכתוב זמנו בשבת כשר, דאמרינן
 איחרוהו ובתנא, נמלא דהזמן הכתוב בהשטר, הוא לא הזמן שפיר' המעשה, רק
 הזמן של חלות השיעבוד, וגם המקום הכתוב בשטר, נמי אין כותבין המקום של
 המעשה, רק המקום של כתיבת השטר, וכ"ז מבואר בגמ' (ב"ב קע"ב) א"ל רב"ש
 להנהו כתבי שטרי' אקניאמא, אי ידעתו יומא דאקניית' ב"י כתבו, ואי לא כתבו
 יומא דקיימיתו ב"י, א"ל רב לספרי כי קיימיתו בשילו כתבו בשילו ואפ"ר דמסורין
 לבו מלי בדי וכו', נמלא דהגדה של שטר, הוא רק לדיני ההתחייבות של שטר,
 אבל עדים המעידים עדותם בע"פ, פשיטא שגריהס להעיד הזמן והמקום של
 המעשה, וכאס לא עדות שטר הם, ולפ"ז י"ל הא דעדים הרואים בשטר יכולים
 להעיד בפני ב"ד, רק שיעידו שכן ראו בשטר, זמן פלוני ומקום פלוני, שאז אינס
 מעידים על הזמן והמקום של המעשה, רק הזמן והמקום של חלות השיעבוד. כמו
 שכתוב בהשטר, אבל אס העדים מעידים את העדות שראו בשטר בע"פ, ואינס
 אומרים שראו זה בשטר, שאז הכ"ר מקבל עדותם שהזמן והמקום שהס מעידים,
 הוא הזמן והמקום של המעשה, כמו כל עדות שבע"פ, וזהו עדות שטר, שהזמן
 והמקום של המעשה לא ידעינן מהשטר, ואף שידועים העדים שראו בהשטר,
 שהשטר הזה בזמנו ובמקומו נכתב, מ"מ כיון שמהדין שטר א"ל לזה, אין ע"ז דין
 שטר שיהי' כמו שחקרו עדותן בב"ד, והוי זה מפ"כ, ואינס יכולים להעיד זה
 מהשטר, וזהו יוכן כיטב חירון הו"ס ז"ל, דה"נ אס העדים היו מעידים שך
 ראו בשטר, שחקדשה בזמן פלוני, שפיר' הוי ענדו, שהס כאילו מעידים שראו
 שחקדלו עדות בב"ד, שהגדהס על הזמן שראו בהשטר, הוא זמן של שטר חלות
 השיעבוד והקנין, אבל חיישינן שמה לא יעידו שך ראו בהשטר, ויעידו על המעשה
 עצמו, כאילו הם זוכרים, בהגדה בע"פ, שחקדשה בזמן הכתוב בשטר, והס אינס
 זוכרים אלא ע"פ הכתב ומה שראו בשטר, וזהו עדות שטר שהזמן בשטר הוא לא
 הזמן של מעשה הקידושין, ואף אס העדים יודעים בעלמס שכתבו את השטר בזמן
 המעשה, מכ"מ הוי זה מפ"כ, שאין ע"ז דין שטר כמבואר, וא"ש דלפי חירון הו"ס
 פ"ז ג"כ הפסול של העדים, מפני דהוי מפ"כ, ודו"ק.

ירחמיאל יצחק צבי בורגמאן אב"ד הני"ל.

ב"ה בארבעטומה סי' י' (מילי דאגדתא).

(א) קידושין (עג.) דרש ר' זירא במחוזא גר מותר במזורה רגמיהו כו"ט באחרוניו וכבר עמרו בזה מדוע ולמה רגמיהו דוקא באחרונים וע"י א"ח על קידושין וע"י במחמרי בהחל חלפיות (סנה חר"ט סי' מ"ט): ואמרתי עתה לכאור הדברים בדרך פשוט קרוב לאמת הוא דהנה ר' זירא היה בזה כדי להרחיק את הגרים מלכנא להתחתן עם עדת ישראל, ואף שמן הדין מותר הוא לנא בקהל ר' ולישא אשה אפי' כהנת כחפלו מ"מ לא ר' זירא לקרנא בזה וכו' עס"י אמרס ז"ל קשה גרים לישראל כהפחה בקידושין (דף ע:): ובש"ד כידוע וחפלו של ר' זירא היה כדי שהבת ישראל תנשא לבן ישראל שזהו מלוא מן המוכרח, משתנשא לגר שנשואין כזאת אינו מן המוכרח כמובן: ובעתה אחי שפיר דהא ענין מלוא מן המוכרח הוא בסוג ובחינת הידור מלוא ור' זירא לשיטתו דס"ל דהידור מלוא ילפין מן זה אלי ואנוהו התנאה לפניו בלולב נאה אחרונא נאה כדאיתא בב"ק (ט:): דא"ר שם עד שלש חבלי מלאן ואילך משל הקב"ה, ומשום שפיר רגמיהו באחרוניו דהא גר מהדר במלוא יומר מישראל כמו שאמר הרב ר' אברהם הגר נמוס' קידושין (עא.) וע"כ רגמיהו באחרונים להוכיחו ראה והבט נא ר' זירא, האחרונים שלנו כמה יפים וכמה מהדרים הם ממש בחליות ההידור ואמת ר' זירא מרא דשמעתא דבעין הידור מלוא ילפין מהא דלולב ואחרונא נאה חומר לנו שנישא ממזרות חסות לישא בת ישראל לטעום מלוא מן המבחר ובהידור, כמו שא"ר רובים המיד לקיים המלות בשלימים ובהידור ככל משפטן וע"כ השליכו עליו אחרוניו כלומר, הכי שלך לפניך: רבזה ממילא יכולת לן כמין חומר דעת רבא קם שאמר לר"י מי איכא דדריש כי האי בדוכתא דשמיני גיורי וכו' הדר דרש לכו רבא דגר מותר בכהנת ומותר במזורה משום דטבא להו עבדי להו, אי בעי נסיב מהכא ואי בעי נסיב מהכא יעו"ש, ולכאורה יפלא דמשמע בזה לרבא דלס"ל דבעין מלוא מן המוכרח והידור מלוא דא"כ מדוע עשה להם המונה הגדולה הזו והמיר להם את המזורה והלא הגרים הללו יוכלו לומר לרבא שקילא טיבוסך ובידיא אחיורי, הלא אכן גרים בעין לקיים הידור מלוא כמו שאמר הרב ר"א גר הנ"ל וע"כ ר' זירא בבא ישראליות וכהנ"ל, ולא נקח אשה ממזרת כי אינה מהיכרת לנו, וא"כ יש להתבונן סברת רבא בזה! ברם להג"ל יוכן כמין חומר, דהנה כבר חקרו האחרונים וע"י בשאגת אריה (כ"י ג') ובברכ"י (יור"ד סי' רע"ב) וע"י ב"י עין ילחק, להבאון דקאווע (סי' ד) שהאריכו קלח בזה אם הידור מלוא בעין מדאורייתא או רק מדרבנן בעלמא יעו"ש, וגראה לענין דדבר זה תליא בפלוגתא וממילא לרבא לשיטתו לא בעין כלל הידור מלוא וגמ' אכן סברת הידור מלוא ומלוא מן המבחר עפ"כ עולים בדמים הרבה וכ"כ בדמים יקרים, ולכן נראה דדבר זה תליא אם חסה המורה בממונם של ישראל או בזה דמצינו גבי הקדש אין עניות במקום עשירות, דלכאורה שני דברים הללו מתנגדים זה לזה ובאמת מפורש חלי במנחות (דף עט.) דפלוגתא יש בזה בהא דאמרין שם דשיערו חכמים חלי הלא מאורחא ועד לפרא דח"א מלמעלה למטה שיערו, ואיכא דאמר שם מלמעלה למטה שיערו ופליגי בסברת המורה חסה על ממונם של ישראל, או דאמרין אין עניות.

במקום עשירות יו"ט: וסעודה אף אנו נאמר כן בכל שארי המועד אף דשם
במנחות לא נאמרו הדברים רק במקדש וכדומה מ"מ נראה אלי דכן הדבר גם
בשאר מועד דמה חילוק יש בין מועד למנוח: כמובן ואם דרך המורה לחסוד על
ממונן של ישראל ולקיים המנוח בלי הידורים שש"ו ילמדך להולאף הולאות כללים
הרבה כדלוי אין חילוק בין הקדש לכדויט או חולין וכן אם דרכה של מורה שיקים
המנוח בהידור טפ"י הולאות יסודות בוראי אמרין שיקיים בהידור וי לא הולאות
הרבה, בין הקדש או הדיוט, וא"כ אמור מעשה דרבא לשיטתו דס"ל כיומא (לט).
הקלפי של עץ היסוד ושל חול היסוד, דאין לעשותה זהב ולקדש אותה משום דס"ל
דמורה חסה על ממונן של ישראל, ומעשה הינך רואה דרבא לא בעי מנוח מן
המובחר מה"מ ולכן לסי' הידור משה מן המורה, וע"כ לשיטתו שפיר אמר להם
דטבא לכו עבד לכו ואי נשי נסיב ממונא דמאי אמרם דליכא הידור מנוח הא
לרבא ליב הידור מנוח מדאורייתא, משא"כ ר' יצחק לשיטתו כיון דליף הידור מנוח
מן הא דזה אלי ואנוהו בנ"ק הג"ל ומשמע דזהו מה"מ וע"י חוס' סוכה (כט): ד"ה
לולב דמשמע דשיטת רש"י ו"ל דזהו מה"מ משום דק' טעמא, וא"כ ר"ז ט"ז דס"ל
דהידור מנוח מה"מ ושיב י"ל דס"ל ג"כ אין עניות במקום עשירות, ולכן שפיר
דנמוכו הנדים בהאחרונים שלהם לשיטת ר"ז כנ"ל והרי הוא כמבואר.

(עוד יבא ח"ה) הק' יעקב גארדאן פק"ק בארנעמוטה.

ב"ה ווארשא סי' יא (שאלה בחוצה).

ה) הנה באה לפני שאלה נוגעת למעשה באשה אחת חולנית על הלב
מחלה אנושה ומסוכנת ונתעברה בהחילת עיבורה ואמרו רופאים מומחים שאם יהי'
מניחים העובר שלה עד שחלף חיי' מסוכנת בלידה, וכן אמרו כי לריכ"ס לנתח
העיבור ונקרא אל"ס אפערליא קטנה לנתח הפארבינדיק ונשאלתי אם מותר
לעשות כן: (ב) והנה לכאורה יש ללמוד ממשנה (אהלות פ"ז) האשה המקשה
לילב מחסרין אם הילד איברים איברים וכו' ילא ראשו אין נוגעין בו וכו' וא"כ
מובח שמותר לחסוך העובר כדי להליל את האם מנ"ש בג"ד שעדיין אין כאן עובר
אבל באמת יש לדחות הראי' ממשנה הג"ל דשם באנו רופאים שמקשה לילד והכל
רופאים סכנה האם מנ"ש מותר לחסוך העיבור כדי להליל האם אבל בג"ד שהסכנה
להאם היא רק ע"פ אמירת הרופאים וגם כעת אין כלל סכנה רק אומרים כשהלד
יהי' לה סכנה וידוע מה' שהעלה החת"ס בהשו' ראמירת הרופאים לא חשיב רק
אומנא ומה שחללין סכנה על אמירת הרופאים הוא משום דאף כשק' פק"ק דוחה
סכנה אבל עכ"פ אמירתם לא נחשב רק לשק' וא"כ מניין בג"ד שמותר לחסוך
העיבור כדי להליל את האם כיון שאין כאן רק ספק סכנה וגם הסכנה אין כעת
רק לאחר ומלבד זה יסוד הביתר הג"ל הוא רק לטעם של רש"י ו"ל בסנהדרין
ע"כ דהא דמותר לחסוך העיבור כדי להליל האם משום דכל זמן שלא ילא לאור
השול לאו נפח הוא וניתן להורגו ולהליל את אמו וא"כ י"ל בג"ד ג"כ כן אבל
לפי טעם הרמב"ם ו"ל בפ"א מה"י רוצח דהא דמותר לחסוך העובר משום דהוי
רוקח שחליין אותו כנפשו וא"כ זה נחא שם דכעת הוי רודף אבל בג"ד דכעת
עדיין לא חשיב העובר רודף ואף שאח"כ כעת שחלף יהי' לו דין רודף אבל עכ"פ

בעת עדיין אינו רודף ולא מליני ברודף שיבא לאחר זמן שיבא מותר כעת להרוב
 אחרו על שם סיפוי וא"כ נכ"ד לפי טעם הרמב"ם לכאורה יש לאסור לחסוך העוברה
 (ג) ודן אמת שבדברי רבינו הרמב"ם ז"ל חמיהם מ'ד וכו' וכו' דברי הש"ס ככהדורין
 דף ע"ב דפרק הש"ס שם על ר"ה דס"ל קטן הרודף ניתן להלילו בנפשו ופרקין
 הש"ס שם ממנה הנ"ל דינא ראשו אין נוגעין בו משום שאין דוחין נפש מפני
 נפש ואמאי רודף הוא ומתוך הש"ס שם דלא הוי רודף משום דמשמיה קא רדפו
 לה וא"כ מיכא בש"ס שם דל"ס דין רודף משום דמשמיה קא רדפו והרמב"ם כחכ
 דקודם שילא ראשו יש לו דין רודף רק אח"כ אין לו דין רודף ותמוה מאוד שחלק
 בין הפרקים דינא ראשו אין לו דין רודף וקודם שילא ראשו יש לו דין רודף
 ולפי מירן הש"ס דמשמיה קא רדפו פשיט דאין סוס חילוק בין קודם שילא ראשו
 לאח"כ ובשניהם אין לו דין רודף משום דמשמיה קא רדפו ולפלא על נושאי כליו
 שלא הרגישו בזה ססותר דברי הש"ס: (ד) ובאשר נלעטרת להבין דברי רבינו
 שלה ביד דבר נכון בעוה"י ודברי רבינו הרמב"ם ז"ל אמתיים דאחר שילא הולך
 ראשו לא נוכל לומר דהוי רודף משום דינא ראשו הרי הוא כילוד ויש לו דין נפש
 גמור וא"כ לא נוכל לומר דהוי רודף של האם דהא הולך ג"כ מסוכן בזה ולא
 מליני רודף שיבא רודף אחר חבירו וכאז"ל יהא מסוכן לכן לא נוכל לקרותו
 רודף של האם דילמא להיפוך האם רודפת אחריו אבל בלא ילא ראשו דהולך עדיין
 אין לו דין נפש שפיר פירש הרמב"ם דמש"ה מותר לחסוך העובר משום דהוי
 רודף של האם ואין לומר בהיפך דילמא האם הוי רודפת אחריו זה אינו דהא לא
 ילא עדיין לאויר העולם ואין להולד דין נפש כלל ולא חשיבא האם רודפת אחריו
 דאין דין רודף רק באם רודף אחר הנפש אבל באם רודף אחר העוברים אין לו
 כלל דין רודף ולא ניתן להלילו בנפשו מש"ה שפיר מלינין האם בנפשו של העובר
 משום דהעובר רודף אחר האם אבל האם אינה רודפת אחר נפש כלל ושפיר יש
 להעובר דין רודף אבל בינא ראשו דיש להולד דין נפש והוי כילוד וחשיב נפש
 כמו האם שפיר אמרינן מאי חויה דהולד רודף אחר האם דילמא להיפוך האם
 רודפת אחר הולד דהא הולד הוי נפש כמו האם מש"ה ילא ראשו אין נוגעין בו
 וזה ברור כשמש ואח"כ האיר ה' עיני ומלאתי שמי'ל שגומי לדברי הירושלמי
 בסנהדרין דס"ף פ' בן סורר ומורה וז"ל שם על הקושיא מהך דינא ראשו אין
 נוגעין בו ואמאי הא רודף הוי מירלו וז"ל שניא ביה חסן שאין אח יודע מי
 הרג את מי ופירש הפ"מ שם כמ"ס דשניהם נקראים רודפין ושניהם נקראין נרדפין
 והיא כמ"ס ונחמי שמחה בלבי שהאיר השי"ת עיני שכוונתי מדעתי למירן הירושלמי
 וברור בעיני דרבינו הרמב"ם ז"ל חפס מירן הירושלמי ולא מירן הש"ס דין
 כידוש דרבו ז"ל שמתירן קושיא בחר לו דרך הירושלמי כמו שכתבו הגדולים וא"כ
 כיון שחפס מירן הירושלמי שפיר ניחא חלוקו שחלק בין הפרקים דקודם שילא
 ראשו חשיב רודף ואחר שילא ראשו לא מקרי רודף משום דשניהם הוי רודפין
 ונרדפים ואין להרוב האחד משום השני ונכון מאוד בעוה"י וא"כ לפי דברי הרמב"ם
 נכ"ד י"ל דבעת עדיין אינו רודף אבד לחסוך העובר להליל האם ויש לפלפל
 בזה ואבקש מחכמי ש"ת להשיב דעתם הגדולה בזה כי נלך למטה

אהרן נפתלי בר"צ ז"ל זאוראראווער מ"צ בפה

ב"ה ראדום סי' יב (ע"ד קושית בשע"ת).

בשע"ת (חט"ו חו"ג סי' ה') הלעמי קוש"א בנמ' כ"ק (יג) נגח ואח"כ הפקיר פטור ט"ס ג"ל ענה ליישב הקוש"א בעז"י בדרך נכון דהנה לכאורה יש עוד לתמוה על האי דנ"א דקאמר הנמ' נגח ואח"כ 'הקדים או אח"כ הפקיר פטור משום שנאמר והעל כעלו בעין שמה מית' והעמדה בדין' כאלה ע"ס, האיך משכח האי דנ"א דקאמר, הלא הכוס' בניטין פרק השולח דף מ' ע"ב ד"ה הקדש כתבו דהאי דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיע מיד שטנור משום דרבא לשיטתו דסוכר דבע"מ מכאן ולהבא הוא גובה אבל לאבי דאמר למפרע הוא גובה אין הלוה יכול להקדים אשילו קדושת הנוף ולהפקיע השטנור, ובנוקין כתבו הכוס' שמה דאף רבא מודה דאף לר' ישמעאל דסוכר דניזק בע"מ הוא כיון דאינו יכול לסלקו כזוי למפרע הוא גובה, וא"כ האיך מצי המזיק להקדים הלא בין לר"ע ובין לר' ישמעאל אינו שלו הוא, וע"כ לריבין אנו לומר כמו שכתב הקל"ח חו"מ סימן פ"ח ס"ק י"ג דאף לשיטת הכוס' דס"ל דלר"ע אף קודם העמדה בדין הוא של ניזק היינו משטה שטמך בדין נטשה שלו למפרע אבל כ"ז שלא עמד בדין הוא דמויק, כיון דכ"ז קנס, ועיין בחוס' כ"ק פרק המניח דף ל"ח ד"ה איכא בינייהו, וא"כ מיוסב הכל על נכון דכ"ז, א"ס עמד בדין הוא של ניזק למפרע, היינו א"ס לא הקדים או הפקיר בנתיים, דאז היה המיתה והעמדה בדין כאלה אבל א"ס הקדים או הפקיר בנתיים כיון דלא היה כאלה ע"כ לא מהני העמדה בדין והוי כלא עמד בדין כלל, ולא הוי של ניזק מטולס וע"כ יכול המזיק להקדים או להפקיר, ונכון בע"ה.

ב"ה סקאוויץ סי' יג (הרהורים לחנוכה).

(א) שבת (כ"א :) ב"ש אומרים יום ראשון מדליק ח' כו' כנגד פרי החג השאלה מבוארת אינה שייכות יש לחנכה עם פרי החג ולדעתי יבואר נכון כפי הנמצא בס' חשמונאים ב' (קאפיטל י') ויחגו חג ל'ד' שמנת ימים כבימי חג הסוכות ויזכרו הימים מקדם בחגגם את חג הסוכות כו' ויקחו ערבי נחל וכפות תמרים כו' היוצא מזה שחגגו את החנכה דוגמת חג הסוכות אשר לא חגגו מפני המלחמות אף לקחו בו ערבי נחל וכפות תמרים לכן תקנו ב"ש לעשות כן גם בנרות דוגמת פרי החג ועי' בהלכות גדולות (הל' סופרים) כי זקני שמאי והלל כתבו סגלת חשמונאי ע"ש שבטח כוונתו לס' חשמונאים הנ"ל: (ב) ובדברי הס' חשמונאים הנז' קיושב קושית הב"י הידוע (טור או"ח סי' תר"ע) למה עושין ח' ימי חנכה דאפשר אף שהנס של פך השמן לא הי' רק לשבעה ימים אך מה שתקנו שמנת ימים היא כדוגמת חג הסוכות וא"ש: (ג) הנה כעין קו' הב"י הנ"ל נמצא כפורש במגילת תענית (פרק ט) וז"ל ומה ראו לעשות חנכה שמנה ימים, והלא חנכה שעשה משה לא עשה אלא שבעת ימים ע"ש אך לפי דברי הס' חשמונאים הנ"ל אין כאן שום דוחק כנ"ל ואף שבמגילת תענית שם מובא תירוצו אחר אך היכא דאין נפקותא לדינא מותר לפרש גם משנה נגד פשט הגמרא עיין בתו"ט (פרק ה') דגזיר משנה ה) וברש"ש (פסחים ע"ד:) ד) ולדעתי מה שראו זקני בית שמאי

ובית הלל לכתוב בגלל חשמונאי כנז' בס' הלכות גדולות משום דבאותו הזמן התקשר הורדוס על אדוניו החשמונאים והרגם וכן רדף חכמי ישראל והרכיב את הרומיים למשול בא"י לכן כתבו מגלת חשמונאי לחזק לבות ב"י שלא יתיאשו מישיעת ה' ולחזקם כמו שנעשו להם נסים בימי היונים כן יעשה להם נסים גם עתה נגד הורדוס ועוזריו.

דוד משה לדרבאן מזנובצי וכעת בסקאוויץ.

ב"ה ראקוב ס' יד (בענין לא תחנם).

(א) גימין (מ"א:) מי שהוא חלי' עבד וחלי' ב"ח וכו' כופין את רבו וטועה אותו ב"ח וכוח לו שטר על חלי' דמיו ובתוס' שם ד"ה כופין הקשו וכו' אומרים לו לאדם חטא כרי שזכה חניך וכו' יעו"ש"ה, וכד הוינא טלי' הקשה לי ח"א דלשיטת הר"ן דהא דאסור לשחרר עבדו הוא משום לא תחנם, אי"כ מה הקשו החוס' הא בבאן ל"ש לא תחנם כיון דכוח לו שטר על חלי' דמיו, ודכירנא דתחנתו בערה זו להנאון. מוה"ר מדווינסק שליט"א והוא חיוק הקו' וליין לשיטת הראב"ד דשטר על כסף ככסף דמי גבי עבד וכו' ואין מכתבו חס"י כעת: ובאמת דלכאורה ה"י אפ"ל דכיון דשטרא הספא בעלמא הוא, ובכל דבר של הורה שטר אינו כלום, דהא אין פירין. בשטרות כמנואר בבכורות ג"א א' ורמב"ם פ"א מה"ב ה"ו ופ"ט יו"ד ס' ס"ב ס"ג, וכן לענין שורף שט"ח ש"ח כמנואר בב"ק ל"ח רמב"ם פ"ו מחומ"ס ה"ס ש"ט חומ"ס ס' שפ"ו, וכן לענין שבוטה ממעטין שטרות כמנואר בב"ק פ"ב ב' ק"ו ב' שבוטות מ"ב ב' מ"ב א' רמב"ם פ"ב מגניבה ופ"ה מה' טוען ש"ט חומ"ס ס' ל"ה ופ"ג וכן לענין שור דבריה דברים, וכיון דכ"ז ב"הם אמור כש"כ בעבד דשטר שלו לא הוי כלום אבל להג"ל לפימ"ש הגאון הג"ל איפכא הוא דנבי עבד שטר על כסף הוי ככסף חמש וא"כ קשה כנ"ל: אמנם הלום ראיתי דלק"מ לפימ"ש בירושלמי פסחים פ"ב ה"ב לא מלאנו משחרר וסוד ומשחטבד ונוקשה מעשה לא יכתוב שטר על דמיו, אי"כ אילא מוטב שיאמר לו הן לי מאח"כ וזו ש"ס לי בידך ואל יאמר לו עבדי עתה, (ובק"ע טובה הוא להעבד שיהן לרבו השני דמי שווי' או כפי חובו) ואל יאמר לו רבו השני עבדי אחי וכו') יעו"ש"ה, ומבואר דהשחרור גי"ח יותר להעבד מכל המעות וא"כ טוב שפיר לא תחנם ושפיר הקשו החוס': (ב) רבפשיטת י"ל דה"ל כשזה עושה בעבור המעות או הטובה שבוטה לו ל"ש לא תחנם כיון דלטובה עלמו מהכונן, אבל בגיד דבאח"כ הרב אינו חולס לשחרר עבדו ואינו חולס רחוק במעות וכמוכן דאל"כ למה כופין אותו יתן לו מעות ורק אנחנו כופין אותו וא"כ טוב איכא לא תחנם כיון דאין הרב מהכונן לטובה עלמו ולכך שפיר הקשו החוס' דאיך כופין אותו הא אין אומרים לאדם חטא כרי שזכה חניך, ואמנם לפי"ז יש לחרך קו' החוס' בש"טות לפימ"ש החוס' ישינים בשבת ד' א' בסוגי' דרב ביבי דא"ס לא התירו לו לדרותה לא מחייב משום דהא דאינו מניח מלרשות הוא בשביל שאסרו לו החכמים יעו"ש"ה, והאחרונים בארו דבריהם דרז"ל דהוי אגוס משום דחכמים לא הניחו לו והוי אגוס לקיים דברי החכמים, ומה לי אגוס זה ומה לי אגוס אחר, וכעין שבי האחרונים בסכ"א דעל"ת משום דהוי אגוס על ה"לית כיון דעשה גדולה מל"ת (עיי' בישי"ע חומ"ס

ובשומ' מהנז' ח"א סי' כ"ה ואמ"ל) והארכתי בזה במק"א ח"כ בנ"ד נמי כיון
דטען את רבו ע"כ הוא מוכרח לעשות מפאת נזירת החכמים וא"כ שוב ל"ש
לא תחנם דהא אינו מחכוון לעונת הענד רק לקיים ציווי החכמים וכנ"ל ושפיר
אמרו כופין את רבו ומחילא ליכא לא תחנם וליק א"ך אומרים לאדם חטא, דהא
לא כוי שום חטא והנן. (עוד יבא ח"ה).

אליעזר ירושע הלוי ע"ש שטיין אבד"ק הג"ל.

ב"ה ניובאדקי סי' טו (המשך מחוב' א' סי' כ').

(ד) ואמ"ל הנאון ז"ל הסביר הירוצ'י הג"ל ביתר ביאור וז"ל ע"ד קו'
השאל על לשון הגמרא מבטלין ת"מ וגו' ולכאורס עומד לנגד סברתך הנמ'
דנדרים (ח:) ומנחות (לש:) אי בעי פטר עלמו כו' שהערות אחת ודעת רבנו
יונה בפרק מי שמתו ברכות (כא.) ספק קרא ק"ש שמואל בוכר ק"ש ורבנן
היינו אותו פרשה ומלות שנגמס הוא אינו פרשה שיקרא, ובתרו רבנן זה הפרשה,
וכן העלה השאגת ארי' בהשוכה, ואותו שמואל הפטר מברכת המורה ע"י אהבה
רבה, אשר לבאר דבריו אומר הירושלמי, והוא ששונה על אחר', מובא בחוס'
ברכות דף י"א ע"כ ד"ה שכבר נפטר, ועל דברי הירושלמי הזה הקשה הב"י
וחירוטו השני בסב"א הג"ל, וא"ך יפרנס הב"י סברתו לפי דברי רבנו יונה,
אם לא שנבאר דברי הב"י לכוונה, וכדברי רבינו יונה שם על מאמר שמואל
דף י"א שכבר נפטר באהבה רבה, ומובן דבריו שיש נ"מ אם מכין בק"ש ללאת
ידי ק"ש וירי לימוד או מכין רק ללאת ידי ק"ש, עיי"ש, באלפס בדברי רבנו
יונה, ובזה נס סברתך במגילה מיושבה, אם יכוין ללאת ידי שמיעה ומלות פרכומי
ניסא, ולא ירי לימוד, בכ"ז מבטלין, והנמ' דנדרים ומנחות אלל ק"ש, מלי פטר
נפשו חובת לא ימוש אם מכין ידי ק"ש וירי לימוד. אמנם לענין ליישב שאלת
השואל על הנמ' שמבטלין ת"מ כו' איירי ללועז השומע אשורית שילא אף שאינו
מדין שמועמו, ורק ע"י שאלתו משאר השומעים המדינים, וכמבואר ברש"י
(מגילה דף י"ח ע"א) וירי לימוד לא יוכל ללאת כמבואר (במג"א סי' נ' ס"ק
כ') לענין איזהו מקומן, ומלות קריאה ופרכומי ניסא ילא, כמבואר במשנה וגמ',
שם, מירי דהוי אנשים וע"ה, ואין בתיבות האמשיהרנים בני הרמכים, ושל בית
רבי שמביא הנמ' שם, (דף ד') רא"י מהם אולי ידעו האמוראים שה' ביניהם
לועזים שלא הבינו אשורית: ואל התמה על הדוחק לאוקמי דברי הברייתא רק
על אנשים פרטיים ולא על הכלל, אם כי נאמר בתמא, אביא לך רא"י מאומן
הדברים בזה הענין, היינו מדברי הב"י ע"פ התירוצ' הראשון כי זה לשון הב"י:
איחא בברכות (דף י"א) א"ר יהודה אמר שמואל השכים לשנות עד שלא קרא
ק"ש לריך לברך [ברכת המורה] מוקרא ק"ש אין לריך לברך, שכבר נפטר
באהבה רבה ובירושלמי איחא ע"י, והוא ששונה על אחר' מובא בחוס' ד"ה
שכבר נפטר וז"ל הב"י ע"י כבי' מ"ז סוף ד"ה ואם בא ללמוד: וא"ח למה
ליה להירושלמי לומר על הנפטר באהבה רבה שדרך שילמוד מיד, שהרי לעולם
הוא לומד, שהרי קורא ק"ש אחר אהבה רבה, ואפשר לומר דכבר אפשר שאינו
קורא ק"ש סמוך לאהבה, דהא איכא מ"ד בכפ"ק דברכות דהא דתנן אמר להם

המחנה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות, שמע והי' אלה שמע, ברכה אחת היינו יוצר אור, ואיך אחר ק"ש אומר אלהים רבה, על כה"ג אלעזר הרשמי לאמיתו שאין ברכה אלהים רבה פוטרת מברכה הסורה אלא כשלמד מיד דווקא וכו' עכ"ל הב"י הרי להידוך הראשון אוקי דברי הירושלמי אך בכהנים אס כי סתמא נאמר, והוא שנינה על אחר* ועוד אחר* ויחד דחוק כאן, כי הלא הירושלמי מבאר דברי רב יהודה אמר שם אל, ששניהם הי' זמן רב, אחר החורבן שכבר בטלה עבודת הכהנים וברכת אלהים רבה אחר ק"ש, ובכ"ז יבאר הב"י זל"ל שקאי על הכהנים בעת עבודת התמיד, ומדוע לא נזכר לומר כסדרתו שהכריחא שמבטלין ח"ת ידבר על הלועזים השומעים אשורית, ושל בית דבי שמבטלין ח"ת היו שם הרבה חלמידים לועזים*, עכ"ל. אלאמור הגה"ל מרן נתן נטע קמחי זללה"ה האבר"פ: וקצת דומה סדרתי הג"ל על הקושיא הג"ל לגדון דגן, היינו הזכרת השם בעת הלימוד בחלמוד אין זה נחשב להזכרת השם כלל, לכאורה, אלא דברי תורה הן ונחשב ללימוד: ה) ואגב אביא גם כאן דברי א"א שהרמב"ם סברתו באופן אחר וז"ל: ע"ד הרמ"א בס"י פ"ז בשם הג' מיימוני, וז"ל יש שכתבו שאין לאשה נדה צימי ראייתה ליכנס לניהכ"ג או להחפיל או להזכיר השם או ליגע בספר* עכ"ל, והמג"א הקשה (בס"ק ב') אך דחה בהמ"ז וקידוש, שהוא למד מ"ד דאורייתא, והמחלית השקל (בס"ק ג', שם), הקשה ממנה (בברכות דף כ"ו), נדה שפלטה ש"ז לריכה עבילה ור"י פוטרי*, משמע שאי לא פלטה, כ"ע מודו אפילו בזמן חקנת עורא מוהרת בכל דבר, ורעק"א לין לסומן רס"ג ס"ק י' שכתב שם המג"א דבימי נדות האשה מברכת על הנרות בעלמה, ואחרי כוספת לשאול מקור האיסור הזה כי הלא בירושלמי מבאר לסיפך כי זה לשון הירושלמי (ברכות פ"ג ה"ד), זבין וזכות נדות ויולדות מותרים לקרות כו' והרמב"ם (הל' ס"ח פ"י הל' ח') כהב וז"ל, כל העמאין ואפילו נדות כו' מותרין לאחוז ס"ח ולקרות בוי* עכ"ל, והנראה לענ"ד להרחיב סברהך ומיושנין כל ארבע השאלות: איתא בהשיבת הרדב"ז (ח"ב סי' ל') מי שיש לו חולי העמורים וזב ממנו תמיד ואגב הרס יוצא ליחה סרוחה מעופשת ויש לו ריח רע, איסור בכל דבר שנקדושה, כ"ז שליחה סרוחה שותה ממנו וכו' ואם שותה ויורד תמיד מעלמה הו' הוי מפי טבעת ואין לו חקיה, (הובא במג"א סי' ע"ז ס"ק ח') אס כי בגדיו מכסים אוהו, הלא מבואר בסעיף ד' שם שהבגדים אינם מלילים לענין נואה, וכן בש"ז, לדברי הרמ"א, וא"כ נדה שבעת ראייתה זב ממנה תמיד, ולא יגרע מליחה סרוחה שיש לה ריח רע, ונחשב כנואה והבגדים אינם מלילים לענין דבר שנקדושה, לענ"ד, וגיחא הכל, בהמ"ז וקידוש נרחין משום וכסית אס לאחריך, וכל עלמות האמרינה (ברכות דף כ"ה ע"א) וזה מקור האיסור של רבנו הרמ"א, המנהג דף כ"ז נדה שפלטה ש"ז איירי באשה שטמאה נדה, לא בעת ראייתה, והמחלוקת רק הואיל והעבילה לא יטהרנה קודם שבעת הימים, ולולא פליטתה, מלך טומאתה אין ד"ת מקבלין טומאה, הלא דברי כאס, כדאיתא בברכות (דף כ"ב ע"א), הערת הגרע"א מסי' רס"ג הלא היולדות נחשבות בזה"ז כולן יולדות בזוב, (נדה דף ל"ו ע"א חוס' ד"ה שבוט) לואת מהר"א

שירליק בעטל ויכרך עג הנרות מלך העדר נקיות וסרחון, לא כן בעת שפסקה
 מולדות, אך שלא טבלה ועומאחם עליה וגרה נקראת וכו' עקבא (שבת
 דף ס"ד ע"ב), בנדרה מהא עד שחצא במים או מוכל לנרץ בעלמה, וזה
 מיירי בירושלמי גם הרמב"ם מאשם טמאה נדה, ולא שוב ממנה שחלצת מלך
 וכסית את לאחיה (עין רמב"ן על המורה פ' וילא עה"פ כי דרך לשם לי,
 אשר הנדה גם הכל דבורה ארם המזיק, והדין ביור"ד סי' רפ"ב שמרדך רחילת
 ידי הטמאים אפילו הנדות, איירי שלא בשעת ראיה, אך הואיל ומחוקק עשה
 לטמאה ובכל אוכל לא חנע אינה נזהרת בנקיות וניגוע כל מקום אי-נקי
 וגנאי לס"ה שהיגע בידים טעונפות וכדליתא בסוכה (דף כ"ו ע"ב) לענין ליגע
 ברושעים בלי נט"י אחר תשמיש, עכ"ל אחריו וזללה"ה : (ואו) וקצת רוממא
 לזה שכתבתי למעלה שהזכיר איזה דבר דרך לימוד אין זה בכלל הזכרה מלינו
 בגמ' בענין אחר (ברכות דף י"ג ע"א) חגי בר קפרא כל הקורא לאברהם אברהם
 עובר בעשה וכו' ופרך ממה שזכר הציא שמו של אברהם בלשון אברהם (נחמ'
 ס'). אחת הוא וגו' אשר בחרת באברהם והי' הכס נביא הוא דקא מסדר כו' מאי
 דהוה מטיקרא (עין רש"י) הרי קאת הוכחה מגמ' כי בדבר שאסור לנו להזכיר
 בפה אבל בשעת שידבור בלילה ענין שאין הכוונה להזכיר זה דוקא אלא מפני שהענין
 דרוש להזכיר זה אין ליסור, ושור הנמרה נופא איך הוא מזכיר אברהם? ואמרו
 כל הקורא לאברהם בלא הא עובר בעשה, והדין של רבנו המג"א היל' לריך לי
 עיון, וכן לחכ"ס ויחכ"ס.

ב"ה סאטנאוויץ סי' ב"ז (השמיטה והוספה).

בשע"ת (לעיל סי' ד' אות ו') מיבא מיט רש"י וז"ל בסודרין (נח): דל"ה בלא
 כדרכה שמתוך שהיה נהנית וכו' ע"כ ל"ל עתה להוסיף בזה עי' גליון הס"ס להנרע"א
 ז"ל שגליון 'לחם' יומא (פס'.) דל"ה (מה ר"ה) שכתבו שם ד"ל דנהנית ק"ת ע"ס
 ועיקר הדין של הרב הגאון מליצלין בליט"א הוא מותר שיש כאן חסד הכ"ז ע"כ
 ינסה להחזיר משע"ת דל"ה זה שביים במגלה בש"ס כמו שכתבתי שם.

ביאיר רובין אבד"ק סאטנאוויץ.

ב"ה דזשנקוי (במדינת רוסיה) סי' י"ז.

רמב"ם (פי"א מהל' גילה ואברהם הל' יד) וכן את מלא בזהם והכניסה וכו' ועי'
 צכ"ח שהביא דברי הנמו"י וקובית הדג"ר ושור כמה פירושים דחוקים לכאורה והעלה
 דעת הרמב"ם דוקא בצעלי הייב ודחק מאד וז"ל לחלק בין צעלי הייב לשאר דברים דבצ"ה
 אפילו לא הי' כוונתו להחזירה כיון שהייה ממקומה הייב להחזירה מוטע טמאה דהנקטי
 צרייתא ובשאר דברים אינו מהייב אלא כסוד' דעתו להחזירה ויתורץ בזה קובית הדג"ר
 דשעמא דהנקטי צרייתא הוא לא להוסיף שאר דברים וכ"ל ומוכח כן מלשון רבינו שכתב
 בל"י י"ג מלאן בנדה הייב להחזיר וכו' ומובן מזה שבשאר דברים החיוב הוא אם התחיל
 להחזירה ובזהם כתב וכן את מלא בזהם והכניסה וכו' ולא כתב והכניסה להחזירה ועי' בשור
 דל"ג סכ' והנה זה מעט להחזירה ורבינו כוונת דבצ"ה אינו לריך כונה להחזירה וכ"ל
 והתחלת החזרה נחשבת בזהם בעלמא ובשאר דבריו נחשבת ההתחלה אם נתכוין להחזירה
 ובאמת מדוע נאמר דבשאר דברים ק"ה את התחיל ויכל להניח בלא התורה פסוקו דק מלאו
 דלא תוכל להחזירה ולא מן העשה דהכ"ז הייבס וכיון שהתחיל להניח בלא לא הקפיד על כבודו
 ונחמייב להשיב דלא התורה לא פסוקו. שאר"ל בישה בר"ב יעקב ביאדוילנר מסלוצק
 התן הגאון ר"ל ראגאלין ראב"ד באלכסנדראווסק.

כבוד של תורה

(המשך)

לד' שכבוד ואלה שמות בני' הבאים מלרימה את יעקב איש ובימו בלאו
 צריך לדעת לאיזה טורח הוכר הכבוד איש ובימו בלאו וגיל דים להסמיך על זה מה
 שהביא בש"ך יו"ד סימן שע"ו סעיף י"ב בשם המנהגים לענין מי חשוב מושב ומי
 אורח וז"ל ואם יש לבטל הכית' מלמד או שמש המושב לזמן והוא פנוי שאין לו
 אשה ובנים או גם הוא נקרא מושב אבל אם יש לו אשה ובנים במקום אחר או
 דינו כדברי וע"ש ובד"ש"י פרשה ויג' מ"ו פסוק ח' הבאים מלרימה, על שם השעה
 קורא להם הכבוד באים ואין למחמה על אשר לא נכח אשר בלאו, הרי לך שלשון
 בלאו משמע קלה נעשו שם כחושבים וזכו איש ובימו בלאו שאחר שבלו לשם שם
 בני ביחס נעשו כחושבים כהדרן המובא בש"ך הנ"ל בשם המנהגים והוא לענין
 קדוש היבא דנהגו דמושב דוחה את האורח והובא דבריו גם בבאר היטב או"ח
 סי' קל"ב בק"ה שזכרו שם הרבה ענינים בדיו קדוש יחוס ע"ש אבל מקודם לזה
 קורא אותם הכתוב באים באורחים שבאים עכשיו לרמוז לן דמי' שכל לעיר אחרת
 בלא בני ביתו נקרא אורח ואם בא עם בני ביתו נקרא מושב כי בלא בני ביתו
 דירתו דירה עראי ועם בני ביתו הוי דירתו דירת קבע וזוה יתייבס תיבת בלא שגרא
 כימור לשון דברי כת"ב מקודם שכלו דבר הכתוב להודיעני דבזה נעשו מושבים
 ולא למען שיחה התורה לשונה בפסוק אחר לכבוד הבאים דמשמע שכלים עכשיו
 ואיש ובימו בלאו משמע שכלו מוכר אלל כרי לרמוז לן הוי דינא דמושב ואורח הנ"ל
 ואע"פ שהדיו זה הוא מוכן מלך הסדרה דכלל בני ביתו הוי דירתו דירה עראי בכ"ז
 ליכא מירי שאין לו רמו כל דכו בחורה והכל נמלא בה, והפירוט הפשוט איש
 ובימו בלאו שכלו לשם עם בני ביתם והוא יולא חלליהם כפירוש התרגום והאסמכתא
 שלנו הוא ע"פ המנהג בדיו יומא והגמרא דף י"ג שפירשו וכפר בערו ובשר
 ביתו שהבין גדול יכפר גם על אשתו וזה מעבד בפירוש יום הכפורים וע"ש בכל
 הגמרא ועין בהראב"ע פסוק זה.

לה' ב"פ' וארא. וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ד', גיל להסמיך
 על פסוק זה מה דאיתא בגמרות פרק הרוצה דף ס' ע"ב מאי חייב לבדך על
 הרעה בשם שמנך על הטובה כו' אמר רבא לא נלכיה אלא לקבלוהי בשמחה
 אמר רב אחא מסי' ר' לוי מאי קראה (תהלים ק"א) חסד ומספט אבירה לך ר' אבירה
 אם חסד אבירה ואם מספט אבירה ר' שמואל בר נחמני אמר מהבא (שם נ"ו)
 בדי' אהלל דבר באלקים אהלל דבר בדי' אהלל דבר וזו מדה טובה באלקים אהלל דבר
 זו מדה פורענות (ע"ש הגירסא על הגליון כמו שכתוב בקרא וכן העתיק
 הר"ף) כו' אמר רב הונא משום רבי מרז' וכן הגא' משמ' דרבי עקיבא
 לעולם יבא אדם רגיל לומר כל דעביר רחמנא לעב עביר כי הא דר' עקיבא
 דהוה קאזיל באורחא מטא להסיא מתא בעא אושפיזא לא יבסי לוי' אומר כל דעביר
 רחמנא לעב' אול ובה בדברא ובה בדי' תרגמולא וחמרא ושרנא אחא וקא
 כני' ל ג' אחא שונרא אכלי' לתרגמולא אחא חרי' אכלי' לחמרא אומר כל
 דעביר רחמנא לעב' כי' בלי' אחא גייסא שבי' לחמא אומר להו לאו אחרי לכו

כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה, וברש"י אלקים, לשון דיין כמו עד האלקים יבא דבר שניהם, הכל לטובה, אלו הי' נר דלוק הי' הנזים רואה אומי ואילו הי' החומר נוצר או התרגול קרא הי' הנזים בא וטובה אותי, ובתנ"י הענין כיא ע"א ואמאי קרו לי נחום איש גס, וז' דכל מילתא דכזה בלוקא לי' אחר גס וז' לטובה ע"א העובדא והמהרש"א בפרק חלק ק"ח ע"א גס וז' לטובה וכו' ר"ל גס: על המאורע הנראה רע בעיני כל אחר שגס וז' לטובה ע"א שאמרו פרק המסלה (דף ל"א ע"א) לעושה נפלאות גדולות לכדו דאין בעל הכס מזיל בניטו משל לשני בני אדם שילאו לשמור יסב לו קוץ לאחר מהם כו' ע"א וזה שאמר הכה דמלומד בנסיים הי' ובכרכות שם כתב המהרש"א והך דפרק סדר תשנית בעובדא דנחום איש גס וז' לטובה הוי נמי שיך לאחיי הכה ואפשר דניחא לי' לאחיי האי ליטנא כל דעבד רחמנא כו', דמילא הכל בהקב"ה וק"ל, והובא דבר זה בשו"ע או"ח סוף סימן ר"ל לעולם יהא אדם רגיל לומר כל מה דעבד רחמנא לטב עבד, הרי לך מכל המקומות הללו שגס זה שגרא בעיני בני אדם שבה לרעה אפשר דמן שמים עבדין לי' לטב, ואפשר לפרש שירמזו הפסוק הזה להגמרות הללו דלפי פשוטו אינו מוכן מה דיבר אלקים בפסוק זה ולפי' יתפרש מה שאמר וידבר אלקים ויאמר אני ד' שאמר לו שגס מרת דין הוא רחמים למי שחמין בכל מה שעושה הש"ת עמו הוא לטובה בעובדא דר' עקיבא הנ"ל ועובדא דנחום איש גס וז' וזמו כן הכה קושי השיעבוד היתה טובה להשלמת הזמן והיתה זאת הטובה למה שאמר: משה למה הרעות וגו' ותאו' בחתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה, שהרע לישראל יוהר מהקודם והשיבו שזה הוא לטובתם שגס בחינת אלקים דהיינו מרת דין הוא לרחמים נמורים להשלים הקץ ומהאי טעמא נזכר בפסוק זה השני שנות לרמו לזה וליכא מידו דמכחי בכחוי דלא רמיזא באורייתא כתשנית ט' ע"א.

(לו) שם (ח' ו') ויאמר לאחר ויאמר כדברך למען תדע כי אין כד' אלקינו, ובפסוק ח' וילעק משה אל ר' על דבר הלפרדעים אשר שם לפרעה, ויעש ד' כדבר משה וימיתו הלפרדעים מן הנחשים מן החלזות ומן השדוה, ג"ל להסמיך על ויעש ד' כדבר משה שגרא לנאורה כיהור לשון ואם נכתב כדי להודיע לנו שסרה מנת הלפרדעים לאחר בזמן שאמר לו משה הי' די לומר וימיתו לאחר הלפרדעים מן הנחשים וגו' מה דאיתא בנחום שבת דף ס"ג ע"א א"ר חנינא בר איני כל העושה מליה במאמרה אין מבשרין אוהו בשורות רעות שנאמר (קהלת ח') שומר מליה לא ידע דבר רע א"ר אסי ואיתימא ר' חנינא אפילו הקב"ה צויר נזירה הוא מבטלה שנאמר (שם) באשר דבר חלק שלטון ומי יאמר לו מה תעשה וסמך לי' שומר מליה לא ידע דבר רע וברש"י ומי יאמר לו מה תעשה שומר מליה יוכל לאחר לו ובמהרש"א במאמרה וכו' דהיינו שנאמרה לעשותה לשמה וע"א ובתנ"י מ"ק ט"ז ע"ב אמר אלקי ישראל לי דבר נור ישראל מושל באדם נדיק מושל יראת אלקים מאי קאמר א"ר אבהו הכי קאמר אחר אלקי ישראל לי דבר נור ישראל אינו מושל באדם מי מושל בי נדיק שאני נור נזירה ומבטלה, הפסוק הזה הוא נשואל ב' קשיטות כ"ג וע"א ברש"י ובמלות יסוב

פשוטו של מקרא ורש"י שם הביא ורבותינו פירשונו בלשון אחר כו' והוא הנמרא
דמויק הגיל ויש רמז מלישנא דקרא זה שהלדיק'ים כיוון הכח לבטל הגזירות
רעות בהגמרות הגיל וליכא מירי שאין לה רמז כל דבר, במורה דכולה בה.
(לו) ישם (ט' כ"ח) העתירו אל ד' וגו' ורב מהיות קולות חלקים ובדר ואשלחה
אחכס ולא חושפון לעמוד, גיל להסמיק על זה שהוסף לומר שלא יוסיפו לעמוד
מה דאיהא במס' בנהרין דף כ"ה ע"ב לענין משחק בקוביא ואימתי חזרתן
משיבכרו אם פיספסיבין ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי מלה
בבית' אחר המלה ולאחר הלוב ואימתי חזרתן משיקרטו אם שטריבין ויחזרו בהן
חזרה גמורה ואפילו לכוחים לא חושי ועור שם בבביתא ע"ש והוכחו כל' אלו
ההלכות בשו"ע ח"מ כיוון ל"ד חסדף כ"ט ולהלן וע"ש בסמ"ע ס"ק ע"ד לענין
ריבית 'משכום' הרי לך מכאן שאם רוצה לעשות חסובה מעלייתא לריך להחמיר
על עצמו בענין זה אף במה שמוחר מן הדין כדי שלא ישוב עוד ליה חסדא וכעין
זה אחא בשמונה פרקים להרמב"ם בהפרק הרביעי ברפואות חולי הנפש וכחכ
שם בזה"ל וראוי טילבו ברפואתו בדרך רפואות הגופות בשום כמו שהנ"ל כבילא
משוויו נראה על חייה נד נטה וילא ונעמוד כנגדו בהפכו עד שישוב אל השויו
וכשיחווה נסלק ידינו מן ההפך ונשיב לעשות מה שיעמירו על שויו כן נעשה
במדות בשום והמשל בו כשנראה אדם שהיתה לו חכונה נפשו יחסר בה נפשו
מכל טובה לרוב הכילות כו' לא נאוו להרגיל בנדיבות שזהו כמו שירפא מי שגבר
עליו החוס בדרך הממולע בשום שלא יבדילאו מחוליו אכל לריך שגבילאו לפור
ויפול מעסה הפזור פעם אחר פעם פעמים רבות עד שחבור מנפשו החכונה
המחייבת לכילות ויהי קרוב להגיע אל חכונה הפזור ואז נסלק הפעולות הפזור
ונאוו להחמיר על פעולת הנדיבות וישקוד עליהם לא יסיר ולא יחסר וע"ש שכן
הוא בכל המדות וזה סדר רפואות המדות וזכרנו והאריך שם שזריך לילך בדרך
הממולע בכל המדות ע"ש וכן הוא ברמב"ם הלכות דיעות פ"ב אות ב' וכילד היא
רפואתם מוי שהוא בעל חמה אומרים לו להנהיג עצמו שאם הוכה וקולל לא ירגיש
כלל וילך בדרך זו זמן מרובה עד שיתעקר החמה מלבו ואם הי' נכה לב ינהיג
עצמו בזיון הרבה ויבכ למטה מן הכל וילבש בלויי סחכות המבנות את לובשיהם
וכיוצא בדברים אלו עד שיעקר גובה הלב ממנו ויחזור לדרך האמצעית ילך בה
כל ימיו ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות אם הי' רחוק לקזה האחר ירחיק
עצמו לקזה השני וינהיג בו זמן רב עד שיחזור בו לדרך הטובה והיא מדה
בינונית שבכל דעה ודעה עכ"ל, ונחננו מכבר שדבריו יש להם מוקם מהגמרא
הוא ולכן פרעה כשהורה שחטא ורצה לעקור הקבוצה הוצ' שלו הוסיף שלא יוסיפו
להחטא אפילו ברעיון הטוב ויש סמיכות מזה להגמרא דסנהדרין הגיל ולרברי
הרמב"ם בסדר רפואות המדות והכל נמלא בחורה.

(נור יבא חייה).

הנודך דוד ב"ר יחזקאל ז"ל גרינגלאסס אבד"ק לענטשנא.

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן מהדורא תליתאה

במדבר

- (א כב) מנינוהי במנין שמהן, צ"ל.
(כט כד) לגולגלתהון כל דכורא, כן ת' עד לבנוי מנשה, ומבני בנימין ואילך עד בני נפתלי ת' כמ"ש בתורה, ובתורה כתוב, לגולגלתם כל זכר" רק בבני ראובן ושמעון?
(סס כז) ארבעא ושבעין צ"ל.
(כ ז) באחון דמסתמנין על טיקסיהון, בינחנו פי' מלשון סם כמ"ש (שבת י"ב מ"ד) זה לא נכון, אלא מלשון סימן וכמו דא מסמנא מילתא (קידושין נט). ובלשון מקרא ושערה נסמן (ישעיה כ"ח כ"ה).
(סס ג) משריתא דישראל הוה אורכא תריסר מילין, פי' המפרש יונתן, י"ב מיל שהם ד' פרסאות, זה טעות, כי מחנה ישראל תלתא פרסי, ופרסא ארבעה מילין.
(סס) תלת מרגליתא דבחושנא סמוקא וירוקא וברוקא וביה חקיק ומפרש שמהת תלת שבטיא יהודה יששכר וזבולן וכו' עד (פסוק כ"ה) ועי' ת"י (שמות כ"ח י"ז י"ח י"ט כ') וצ"ע כמה שינויים יש בהסדר והשכות האבנים מכאן ולהתם, ואין לי דרך להשוותם, וראיתי פה להעיר על מה שכתבתי במהדורא תליתאה (שמות כ"ח י"ח) ע"ד אבן אזורד, ואין לתמוה על זה, כעין זה נמצא בחז"ל (ב"ב כ"ג). ולא שחקי דיה מרגניתא דשויה אלפא וזוא ואשקיה, פירש הרשב"ם שכן דרך השרים שותין אותו לרפואה, וכחב (שם) הבונה, כותבי העתים העידו על כמה מלכים שעשו כאלו במשתייהם, ועל קליאפטרה המלכה שנתנה לאוהב מרגלית אחת שוה ששים אלף זהובים מחויה בחומץ עם הירקות.
(סס ט) מאה ותמנן ושתא אלפין צ"ל.
(סס טו) ושית מאה וחמשין צ"ל.
(סס יט) ארבעין אלפין וחמש מאה, בת"י ריש פרשה בשלח, ובחוספתא של תרגום סוף סדר שמות דפוס אמסטרדם, מאתו אלפיו דנפטו ממצרים

הלחין שנין קדם קיצא דה' כולחון משבטא דאפרים, וכן בתרגום דרב יוסף (דה"א ו' כ"א) וקטלונון אינשי גת, בקור שור על התורה בשם תרגום של ויושע, ומ"ר בשלח נהרגו סהם ל' רבוא, ובפירוש על ד"ה מתלמיד סעדיה גאון דף כ"ו, וכל אותן והוה כד שלח פרעה שאומר בפסח וכו', ע"ש שכל דבריו דברי תימה, ולפי זה איך שבט אפרים היו מרובים כל כך, וכל יוצאי מצרים היו כשש מאות אלף (שמות י"ב ל"ו), צ"ל שנשארו במצרים משבט אפרים ולא כולם יצאו, ומשאר השבטים מתים רבים בשלשה ימי אפלה, וכמו שת"י (שמות י' כ"ג) בכל ב"י הוה נהורא למקבור רשיעיא דביניהון דמיתן.

(ג ל"ג) ואמרכול וכו', (הוריות יג.) מאי אמרכול, א"ר חסדא אמר כולא, בירושלמי (שבת פ"י ה"ג) תני רבי חייה ולטה נקרא שמו מרכל שהיה מר על הכל וכו', ועי' תרגום ירושלמי (דברים כ"ו י"ח) ושם בהערותי, ומפרשי הירושלמי שפירשו, שהוא אומר ומצוה על הכל, לא בדיוק, שהוא פירוש אמרכול, ולא מרכל.

(כ"ס לח) ודישרן קדם משכנא קידומא, קדם משכן זימנא מדינחא וכו' כן צ"ל, בריש מסכתא תמיד, מזה הפסוק נפקא לן דבית המקדש צריך שימור הרמב"ם בית הבחירה פ"ח ה"א ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, וכו', (ובהלכה ב') ושמירה זו מצוה כל הלילה, וקשה לי כל הטעם משום כבוד אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין, מאי הבדיל בין יום ובין לילה, והמפרש למס' תמיד כתב דהשמירה היתה ביום ובלילה והתו"ט והמ"ל כתבו שדברי המפרש תמוהים, ואני תכה מנין זו להרמב"ם דשמירה זו כל הלילה ולא ביום, ועי' (ברכות ג.) דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות בארעא, ושם ד' משמרות הוי הלילה וכו', טוב ראיתי שהת"י נסתפק בזה, ולא הראה לנו מקור נאמן להרמב"ם, ומן המקראות בכ"מ יש להוכיח, אם סהם שמירה, כל היום וכל הלילה, או כל הלילה ולא כל היום.

(ד ט) מאני שמושא, ויש גורסין "כני משחא", כי מאני שמושא הוא ת' כלי השרת.

(ט"ז יד) וישוון אריחוהי, כלומר תקנו את בדיו כדי לשאת אותו, ועי' תוס' (יומא עב:) ד"ה כתיב.

(כ"ט טו) כשחא דאנהרותא, הראב"ע י"א כי הוא היה נושא שמן המאור לילה אחד וכן את מנחת התמיד, וז"ל (המפרש הראב"ע מהרב יהודה בח"ר משה משקוני) ר"ל באמרו לילה אחד, פיל יום הכפורים, והוא מה שאמרו רז"ל ביומא ירושלמי, שמן המאור היה בימינו ושמן המשחה שהיה מעט ממנו בשמאלו, וקטרת הסמים בחיקו, ומנחת התמיד בכתפו, ומהחכמים מי שאמר שמנחת התמיד היתה תלויה בזרועו, ושמן היכן היה נתון, ר' אבין בשם ר' אלעזר אומר כמין צלוחית קטנה היתה תלויה באפונדתו עכ"ל, ירושלמי זה לא מצאתי ביומא, והוא ירושלמי (שבת פ"י ה"ג), וגם אינו

בנוסחאת המפרש, ועי' מהדורא קמא.

(סס כ) ירושלמי משקעין מאני בית קודשא, ערוך ערך שקע, כדמשקע' (יומא נז.) מתיב רב חסדא ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ואמר רב יהודה אמר רב בשעת הכנסת כלים לנרתק שלהם וכו', ועי' רש"י (סנהדרין פא:) ד"ה והיבא רמיזא, וקשה לי אמאי לא אמרו כדמרתגם אונקלוס, שת' כד מכסן ית מני קודשא?

(סס כו) וית כל דיתמסר להון ויפלחון, ת' לשון עשיה מסירה וכן מצינו לשון מלאכה, אם לא שלח ידו במלאכת רעהו' (שמות כב ז) ת', במא דמסיר ליה חבריה' ות"י בעיסקא דחבריה.

(סס ז) אין ממונא אנס לחבריה, והוא ת' אשמו וכן פרש"י הוא הקרן, ובכפרי עקר דמים, ואגב גררא בערוך ערך ממון וז"ל ממון ת"י רכוש את לוט ואת רכושו, (בראשית יד יב), ולפנינו ליחא.

(סס) למאן דאתחייב ליה, וכן פרש"י מי שנתחייב לו, (ובויקרא ה' כ"ד) ת"י למריה והוא דיליה, והכל אחד.

(סס י) ולא חסרין ניכסוי וכו', כדין מתלא בירושלם מלח ממון חסר, (כתובות ס"ו) ועי' רש"י, וע"ד זה היתה תפלתו של כה"ג ביה"כ שלא יצא עלינו חסרון וכו' יהא חסרונינו בחסרון של מצות (ירושלמי יומא פ"ה ה"ב) ועי' בק"ע.

(סס יז) מן כיורא בנטלא, (שמות ל' י"ט) ת"י בנטילא דכי'א ועי' מה שכתבתי במהדורא תליתאה (שמות מ' לא) ושם חסר המלה, דכי'א, וצ"ע אם כאן צריך נטלא דכי'א, ועי' תוס' (מנחות פח:) ד"ה אי לסוטה, (שם) חצי לוג כה היה משמש חצי לוג מים לסוטה וברמב"ם (ה' סוטה פ"ג ה"ט) ובחצי לוג שהיא במקדש היה מודדו, ראיתי נחוץ להעתיק כאן לשון פירוש על דברי הימים לאחד מתלמידי סעדיה הגאון (דף מ"ט), וז"ל כיור היה נתון בין האולם ולמזבח משוך כלפי דרום, כי המזבח מכוון כנגד היכל וכתליו, (עי' מדות פ"ג ו'), ושם היו מעמידים נדות ויולדות וזבות יניורות נזירות ומתנדבות בשעת קרבנותיהן, כי כשהיה הכהן מקריב הקרבן היה מקריבו לשם בעל הקרבן, והיה נותן עיניו בו ורואהו ואומר לו יערב ויקובל קרבנך וחיטהר, ונשים אין דרכן לו, חכל בהן, ולכך היו עומדות בין מזבח לפתחו של אולם בצד הכיור, והיו נראות מתוך צחצוח וציהוב הכיור כאיספקריא המאירה ועיני הכהן היו נתון כלפי הכיור כי היה ניתן בין מזבח לפתחו של אולם, ומשם היה רואה תמונת האשה בעלת הקרבן, והיה זורק לשמה ומתפלל עליה, וזהו במראת הצובאות אשר צבאו פתח אהל מועד (שמות ל"ח ה'), שהיו נראות מתוך כיור הנחשת ממורט וצהובו וצחצוחו ועיני הכהן בכיור ולא בנשים, ובמכילתא אחרייתא כהנים מטילים גורלות וכל מי שיעלה גורלו ואפילו כהן גדול עומד מצד סוטה ואוחז בבגדיה אם בקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבת וסותר את שער, וחלילה להסתכל בה לפני ה' פתח אהל מועד, לצד הכיור היה מעמידה ומשם

היה רואה לבה ושערה, וחליצה להביט קריעתה ופרימתה, והוא הנכון אל במראות הצובאות עכ"ל, והנה יש להעיר מה שכתב שהבהן שהיה מקריב קיני זבות ויולדות היה צריך לשמה ולא היה רשאי להסתכל בנשים היה רואה אותם מתוך הכיור, כל זה כתוב בספר פענח רזא ובספר פז"ם מר"י מווינא פרשה ויקהל (הוצאות גראסבערג), ושם הנוסח הכיור היה נתון בין אהל מועד ובין המזבח משוך מעט מעט כלפי צפון, אבל לא מצאתי בש"ס דלשמה צריך דוקא להסתכל בבעל הקרבן, והא תניא השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים (גיטין כח.), ושם, והא בעינא סמיכה א"ר יוסף בקרבן נשים רב פפא אמר בחטאת העוף, ולא פריך שצריך להסתכל על בעל הקרבן להקריב לשמה, ועי' במ"ז ה' פסולי המוקדשין (פי"ג ה"א), ומה שכתב, ובמכילתא אחריתא כהנים מטיילים גורלות וכו', והוא בתוספתא פ"ק דסוטה, ומה שכתב לצד הכיור היה מעמידה וכו' (בסוטה ז.) מעלין אותה לשער המזרח שעל פתח שער נקנור וכו'?

(ס"ט יח) מיא מרייא בדוקיא, א"ת מלת המאריים, מלטיא ועי' רש"י, ובספרי ממרין את הגוף ומעררין את העון, ועי' ערוך מר ד', הכה"ק פי' מלשון אור, נקרא המים האלה מאריים ע"ש שמביאים לידי אור והתגלות את הנעלם לנו באשה זו לכן תרגמו "בדוקיא" שהיא נבדקת ע"י זה, ולשון ובאו בה המים המאריים למרים (פסוק כד), מתיישב יותר ל"ת, כי אם לשון קללה הוא, לא שייך אחריו ענין מרירות, שהוא קל ביותר נגד השם החמור שהמים מתוארים בו.

(ס"ט יט) בר מן רשותא דבעליך, וכן ת' (פסוק כ') וכן בכלם, באורי אנקלם כתב אינו מחזור, כי יכול להיות משמעותו חוץ לרשות הבעל במקום שאינו שלו או שלא נתן לה רשות, וא"ת רק "בר מבעליך" ולי גראה כוונתו, כתני בירושלמי (סוטה פ"א ה"ג) מבלעדי אישך פרט לשקדמה שכבת זרע אחרת לאישך כענין שנאמר מלבד עולת הבוקר, פי' הפ"מ כגון שנטמאה בעודה ארוסה, ועי' (בת"י פסוק כ"ב) ושם בירושלמי.

(ס"ט) תהוי זכאה, כפירש הראב"ע תהיה נקיה, שבא צווי במקום עתיד, כמו ומות בהר, וממילא מכלל הן אתה שומע לאו רק שפותחים בזכות, זה דעת הת"ק בספרי כמ"ש במשנה (סוטה ז'). שקודם שנמחקה מגלה מאייבין עליה שלא תשתה, וא"ת הואי זכאה שהיא צווי ממש כדרשת ר"י אם טהורה את שתי ואל תמנעי, פי' מלבי"ם שמצוה לה שאם היא טהורה תנקה א"ע מן החשד ע"י שתיית המים המרים ולא תמנע מלשתות, ואלו ואלו דברי אלהים חיים כי התרגומים שלמים מאד בעברית וארמית ובאר לנו כל הנעלמת.

(ס"ט כח) נזיוה מנהר ותשכח רחמין קדם בעלה ותחעבר בבר דכר, הרמב"ם הלכות סוטה (פ"ג הכ"ב) מתחזקת ופניה מזהירות, ומה שת' ותשכח רחמין, ר"ל שמא הבעל יגרש אותה מפני הלעז ובפרט לר"ט דיכול לגרש אפילו מצא אחרת נאה הימנה ע"ז אמר זיוה מנהר וכו'.

מקלופין ועד זגין גוואין, ת' כר' יהודה, (נזיר לט.) אמר רב יוסף זמאן מתרגמינן מפורצנין ועד עיצורין כר' יוסי, וכן ת"א, מוכח שבא"י היו מתרגמין כר' יהודה, ולא חש הת"י בכמה מקומות לת' עפ"י כללי הש"ס שהלכה כר"י, עי' מהדורא תליתאה (ויקרא י"ד ז').

(סס ז') כלילא דאלהיה על רישיה, (ויקרא כ"א י"ב) ת"י משה רבות אלהיה, ונראה שחסר המלה כלילא.

(סס כג) בהדין לישן יימרון להון, אין הכהנים רשאים להוסיף ברכה על שלשה הפסוקים (ר"ה כח:), ונאמרין בלשון הקודש, (סוטה לב.) אלו נאמרין בלשון הקודש מקרא ביכורים וחליצה ברכות וקללות ברכת כהנים וברכת כ"ג ופרשת המלך ופרשת עגלה ערופה ומשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם, בכל הני לא תרגום שנאמרין בלשון הקודש רק בחליצה (דברים כ"ה ז' ח') ותימר, בלישן בית קודשא, ויימר, בלישן בית קודשא, ודע לשם זה לשון הקדש נמצא בת"י (בראשית כ"ב י"א, לא מ"ו, מ"ב כ"ג), (ושם יא א') בלישן קודשא בלא מלת בית, ולא נמצא שם זה לא במקרא ולא במשנה ולא בגמרא ולא בתרגום, רק בת"י על התורה, ותרגום רב יוסף (ד"ב ל"ב י"ח) ת' של המלה, יהודית, בלישן בית קודשא אבל בת"י (ישעיה ל"ו י"א וי"ג) ת' המלה, יהודית כלשון המקרא, יהודית, ובהקדמה לספר אוהב גר, פירש הטעם לשם זה, הלשון המדוברת בבית המקדש אשר שם הכהנים והשופטים, וזה השערה בעלמא, ועי' תוי"ט (שקלים פ"ה ג') וארמית כתוב עליה, והכ"ג ביוהכ"פ היה מתפלל בלשון ארמית לא יעדי עבד שולטן מדבית יהודה (יומא נג:), והוא תרגום של לא יסור שבט מיהודה (בראשית מ"ט י') והרמב"ם ה' עבודת יום הכפורים (פ"ד ה"א), העתיק, כל התפלה ובלשון הקדש, ולא יסור שבט מבית יהודה? ירושלמי יומא פ"ה ה"ב, לא הזכיר בהפלתו לא יסור וגו', אדרבא ועל עמך ישראל שלא יגבהו שררה זו על גב זו, ועי' (שבת יב:) שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, ובזהר (בראשית פט.) אמאי תרגם אנקלוס אורייתא בהאי לשון ויונתן בן עוזיאל המקרא? וכו', ושם על הגליון מכאן מוכח דתרגום יב"ע של תורה אינו יב"ע.

(י ד') מתקלא עשר סלעין דכסף והיא הות דדהב, וזה מוכרח מפסוק עצמו (לקמן פסוק פ"ו) כפות זהב שמים עשרה וגו', כל זהב הכפות עשרים ומאה, ספרי.

(י לה) הוה משה קאי בצלו, כמו בירושלמי וכן (בפסוק לו), הנה המקראות ויהי בנוסע הארון וגו' ובנוחה יאסר וגו' לפי הת"י, לא כיש אומרים, הנה אנכי שלח מלאך וגו' (שמות כ"ג כ') הוא ארון הברית ועי' ראב"ע שם, ועי' בהקדמת לתשובות הגאונים קדמונים (ברלין חר"ט), וכוזרי (ראש מ"ד) ובראב"ע (ההלים מ"ז).

(י"ח ד') שאילו שאילתא, בכל אות נפשך, (דברים י"ב טו), כי האות נפשך (שם פסוק כ') ת' בכל רעות, ארי תתרגי' ות"י ארום תירוג.

שם הכוונה תשוקה בלב, וכאן לפי שתבעו ושאלו בדבור ובתרעומות הרג' בלשון שאלה, ונוסף שאלתא לשון רבים, כי הרבה שאלות שאלו כמו שהזכירו דגה וקשואים ^ד ואבטחים וכו', פתשגן.

(סס ה) ית קטיא וכו', ת' כלשון הכתוב ית וית, ובת"א בשני הראשונים תרג' כלשון הכתוב "ית" - "וית" ובמכריט מפני חשיבתם לפי שהם גדולים וטובים ונאכלים כדי שביעה, ובשלשה האחרונים השמיט מלת "ית" ותרגם השמות בלשון סמיכות לפי שהם רק מיני ירקות וטפל ואינן נאכלים לשובע. באורי אונקלוס, הנה הרמב"ם ה' דיעות (פ"ד ה"ט) החציר והבצלים והשומים מאכלים רעים הם אין ראוי לאדם לאכול מאלו אלא מעט עד מאד, (ובהלכה ו') דברים המשלשין את בני מעים אבטיחים ומיני הקשואים ומיני מלפפונות (הוא שת"י מלפפוניא) אוכל אותם האדם בתחלה קודם אכילה. ראיה לדבריו, (בע"ז יא.) למה נקרא שמן קישואין מפני שקשין לגופו של אדם כחרבות, לא קשיא הא ברברבי הא בוטרי, וזה הוא מה שכתב הרמב"ם, מיני הקשואים.

(סס ז) הענא דבערב תורי דבנבט, תפס לשון הכתוב צאן קדר, אילי נביות, "ערב" הוא ת' של "קדר", "בט" ת' של "נביות", ובקר לא נזכר שם, (ישעיה ס' ז').

(סס כה) ומשה לא חסר מדעם, ספרי למה משה דומה באותה שעה לנר שמונה על גבי מנורה ודלק כמנו נרות הרבה ולא חסר אורו כלום עי' רש"י (פסוק יז) בספר פו"פ כר"י מוניא תיבא והא איכא למ"ד דאין מדליקין מנר לנר משום אכחושי מצוה עכ"ל, והוא במס' (שבת כב.), ורש"י פי' דמיוזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחות ושומנו, ועי' ראב"ע.

(סס כו) אלדד הוי מתנבי וכו', מידד הוי מתנבי וכו' דאלדד ניבא על משה מת ומידד ניבא על שליו ושניהם נבאו על עסקי גוג, (ובסנהדרין יז.) לא משמע כן וצ"ע ועי' במהרש"א, ובמדרש תנחומא ומה היו מתנבאין משה מת וכו' י"א על מפלתו של גוג ומגוג, והח"י והירושלמי ת' לא כמר ולא כמר, לא עפ"י הגכרא ולא עפ"י התנחומא?

(סס כח) וכלי מנהון רוח נבואתא, פענח רזא, הקפיד יהושע לפי שכל הנביאים נבאו באהל מועד ונטלו רשות ממשה שנאמר ולקחת אותם אל אהל מועד והתייצבו שם עכ"ל, (לעיל פסוק טז.), והם לא נטלו רשות גם היו חוץ לאהל מועד, ומזה ראיה מה שכתב רש"י (תענית טז.) ד"ה חד, לשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל, שלא היו מתנבאים רק ע"פ ב"ד של שבעים ואחד, תרגום שני (לאסתר ד' א') חגי זכריה ומלאכי דיתבין בלשכת הגזית ומתנבאין תמן, שו"ת הגאונים שערי תשובה (סי' מ"ד), מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה (מגילה יג.) ונחשב בין מ"ח נביאים (סדר עולם פ"ב).

(סס לא) ואפרח שליו כן יבא רבא, פענח רזא בשם רבינו בכור

שור, שזהו אותו שליו הנזכר בפרשת בשלח, רק דאיירי דאיירי התם במן נקט נמי שליו, וע"כ אנו צריכים לומר כן דאילו היה להם שליו כבר איך חמה משה הצאן ובקר ישחט, אלא שהוא הוא, וכן כתב בספר פ"פ מ"י מווינא, אבל כגמרא (ערכין טו. וע"ב) משמע ששני מיני שלוים היו, ולפי זה שפיר ת"י (שמות טז יג) וסליקו, פיסיונין, ובאן ת', שלוי" כי השלו הראשון היה מין אחד מארבעה מיני שליו, ע"י מהדורא תליתאה, וי"א מה שאמרו שם בשליו ראשון ובשליו שני הוא דמיון לשונם (במגילה פ"ד מ"ו) מעשה עגל ראשון וכו', והשני וכו', אבל מרש"י ותוס' שם נראה שלאו סליו אחד הוא. (י"ב ג) ענוותן בדעתיה וכו' ולא חש למליהון, וכענין שאמר רבא אפילו רבי דענוותנא הוא, תנא אמרו משום ר"מ וכו' (סוף הוריות) פ"י רש"י לא נהיג ענוותנא יתירא, ר"ל חש למליהון.

(ס"ס יג) אסי בבקו לה, ת' "נא" הראשון והשני מלשון בקשה ע"פ אין נא אלא לשון בקשה (ברכות ט') אבל אונקלוס ות' ירושלמי אינו כן, ועי' ספרי.

(י"ג ג) מן קדם כל אמרוכל דבהון, ר"ל לכל נשיא קח אחד משבטו זהו דבהון, לא שישלח הנשיאים עצמם, שהרי לעיל זכר שמות הנשיאים בפרשת במדבר, ולא הן השמות שזכר כאן, ועוד דאמר לקמן כלם אנשים ולא אמר כלם נשיאים, כדפירש הפענח רוא, ור"י מווינא בספרו פ"פ, (ס"ס כ"א) אין פתרגין בערוך ערך פתרגן בשם חרגום ירושלמי, אפתריך ויפה כתב מוספיא ראיא שהתרגום הזה דעת הערוך אינו מיונתן בן עזיאל, ועי' תרגום ירושלמי שם, "עצין" וכן התשבי ערך שחף ובתורגמין ש"ו בשם הערוך, על פסוק חיתמך וגו' (בראשית לח יח) תרגום ירושלמי שחפך וחוטרך, וזה נמצא רק בתרגום יונתן, כי התשבי כתב בקשתיו בת' ירושלמי ולא מצאתי, ובערוך שלפני חסר המלה ת' ירושלמי ובערוך הקצור בשם ת' ירושלמי, ואולי תרגום אחר היה לפני בעל הערוך כי בת"י שלפנינו סיטומתך, ובערוך הגיר' "שחפך" ערוך בערך ל"ו בשם ב"ר משה דלוויס, וכן בתרגום ירושלמי, לפנינו לא נמצא בתרגום ירושלמי, רק בתיב"ע (בראשית מ"ג י').

(ס"ס כ"ג) ואהו עד חברון, ובת"א "ואתא" כלשון המקרא עי' רש"י, ורשב"ם פ"י לפי עיקר פשוטו ויבא כל אחד ואחד עד חברון, שהרי אמרו וגם בני הענקים ראינו שם בחברון, וכתוב ושם ראינו את הנפילים בני ענק.

(ס"ס ל) ושתיק כלב ית עמא ואיצתינון, וא"ת ואצית טעמו והאזין, שיהיו נוטים אזנם למטה כמו האזנה אמרתי (בראשית ד' כג) ת' אציתא למימרי, ולא ידעתי שלא תרגם ושתיק שזה ת' של ויהס כת"י, ובאורי אונקלוס, ולא תרגם ואשתיק כת"י, לפי שהעם לא דברו עדיין מאומה ורק אחר שהוציאו דבת הארץ ארץ אוכלת יושביה היא, (פסוק לב) וגו' נתנו קולם בבכי והתחילו להתלונן.

(סס-לז) תקיף הוא מננא וכן ת"א, בלשון עברי אין הפרש קריאה בין ממנו שנאמר על יחיד שנדברים עליו, לממנו של רבים שאומרים על עצמן (רש"י סוטה ל"ה) אבל בארמית על ממנו הנאמר על יחיד ת"א ותיי מיניה (בראשית ב' יז) אבל על ממנו של רבים שאומרים על עצמן התרגום הוא מננא, ועי' הפלאה שבערכין אות בעל.

(סס לג) כרי מיכלן בישין (בדה"א כ' ו') "איש מדה" ת' רב יוסף גבר דמכילתא, המפרש יונתן פי' מרי מדות רעות, ודייק הכי דמאי מדות הלא כל אנשים שבעולם יש להם מדות כל אחד לפי ערכו וכו', מזה אין ראיה, הא כתיב אנשי לבב שמעו לי (איוב ל"ד י') כל איש יש לו לבב, אבל פירושו אנשי לב משכל יותר משאר העם, וכן כאן פי' סדות מיוחדות וגדולות ממדות שאר אנשים כדפירש המבאר, ובינחנו פי' מלת "בישין" בסוף פסוק טהד"פ הוא, וצ"ל אחר מלת במרעין כפ"ו וכן הגירסא במרעין בישין, וכן לשונו (בשמות ט"ו כ"ו). אבל מלשון "מרי מיכלן" ולא אכר, גבריא מיכלן" משמע בעלי מדות רעות, כמו בלשון תלמוד מדה רע, ברם צריך לדעת מאין דייק הת"י הכי, וההכרח שהביא להמיתרגם להוציא ממשמעות לשון מדה כת"א אנשין דמשחן, לפי שכתוב סתם, "אנשי מדות" ולא פירוש מדתם כמו איש מדה חמש באמה (דה"א יא כג) ותרגום רב יוסף אינש דמשחחא חמשה אמין באמת מלך, וכן (שם כ' ו'), איש מדה וכו', ת' גבר דמכילתא, לכן תרגם כאן מיכל בישין.

(יד ה) ואחרכינו משה ואהרן על אפיהון, וכן ת' (לקמן כ' ו') וכן (ט"ז כב), וכאן כתיב ויפול ל"י ?

(סס ט) תש היל גבורתהון מעליהון, ע"ד ה' צלך (תהלים קכא ה') ועי' רמב"ן.

(סס יג) בניהון דמצראי "דאשתנקו" בימא, (בשמות לב יב) ת"י מצראי "דמשתיירין", והכל אחד, ושם טעה המפרש יונתן.

(סס טז) וקטלינון במדברא, וכן ת"א, הראב"ע, ואמר וישחטם בעבור כי שם ירעו הצאן, פי' באר יצחק, לפי שנמשלו לצאן שהם רועים במדבר ונאמר בצאן שהיטה לכך אכר על ישראל שהם במדבר כמו הצאן וישחטם, ואגב גררא, ר' יוסף אבן כספי בפירושו (שמואל א' ט"ו לג), וז"ל, אין ספק ששמואל עצמו הרגו ושחטו כמו שעשה אליהו לעובדי הבעל (מ"א י"ח מ') וזה הוא שלימות מופלג לחכמים, ורז"ל אשר לא נכחד מהם דבר אמת אמרו, אמר לו תא ואשחטך, ושם כתוב וישחטם שם, הוא עצמו ולמה לא, כמו התישם, ומה לנו אחרי רז"ל הקדושים שאמרו "אפילו יושב ועוסק בתורה אומרים לו תא ונשחטך" עכ"ל, בהערות בסוף הספר של אבן כספי פתרון המאמר "אפילו יושב ועוסק בתורה" וכו', הביא פירושים בשם חכמים, זה אמר בכה, וזה אמר בכה, וכ"ז דחוק ורחוק, ע"ש, ולדעתי בלי ספק רמז החכם כספי להירושלמי (נדה פ"ג ה"ב), כולו אדם, ופניו בהמה, עומד וקורא בתורה ואומרים לו בוא לשחטך וכו'.

(סס כח) בשבועה קיים אנא, וכן ת' (בפסוק כ"ח), עי' בהערותי מהדורא תליתאה (בראשית מ"ד י"ח) ענין שבועה, בחיי רישיה ועי' ראב"ע, ורש"י.

(סס כט) יתרמון גושמיכון, (ופסוק ל"ב ול"ג) ת' אגריכון כלשון המקרא?

(סס מד) ואזדרו בחשיכא קדם קריצתא, הרכיב ב' הוראות במלה אחת עי' רש"י.

(טו יד) וארום יתגייר עמכון גיורא וכו', ספרי אין לי אלא גר המתגייר גר שנתגייר מנין ת"ל או אשר בתוככם לדורותיכם, מלבי"ם כתב בא לומר שגם הגרים שנכנסו לברית בעת מ"ת היו צריכים להביא עולת העוף, (כריתות ט). גר בזמן הזה צריך שיפריש רובע לקינו וכו' ובטלה מפני התקלה, וזה סיסר הפייט בסליחות לצום גדליה מנהג אשכנז, ובסליחות צ"ה מנהג ספרדים, אם אפס "רובע הקן" אוהל שכן אם רקן, אל נא נאבדה כי על כן, יש לנו אב זקן, וטעה המתרגם האנגליא שתרגם המלות "רובע הקן" זה "בית המקדש", ומה שכתב רש"י לדורותיכם אע"ג דליכא מקדש, סבר שכל מצות הסהכות נוהגת בכ"מ אע"ג דליכא מקדש ועי' רשב"ם (ב"ב קכ.).

(סס לח) לא כן נימא וכו' עי' רש"י (סוכה ט). ורמב"ם הלכות ציצית פ"א הי"א פירש בענין אחר ולא כרש"י, ועי' תוס' (מנחות מב.) ד"ה הקוצים, ושם חשיב קוצים נימין גרדין סיסין והת"י לא חשיב קוצים? (סס) שזיר דתכלא, וכן ת' הירושלמי, וא"ת חוטא דתכלתא, (מ"ר פמ"ג) פתיל הכלת מתרגמינן חוטא דתכלתא, וגם כאן לא הזכיר בעל המדרש שם אונקלוס כמו בכ"מ במדרש ובש"ס, הנה נראה מת"א שלשון פתיל לא צריך שזיר יחד, ובספרי פתיל הכלת טווי ושזור כת"י, ועי' בת"י (לקמן ט"ז ב'), הכ"מ כתב בהלכות ציצית (פ"א ה"י), הרמב"ם השיב לחכמי לוגיל דסתם כפרי ר"ש ולפי שלא מצאתי שום אדם שיאמר דבר זה לא כתבתי כמותו וכו', גם מזה ראייה שהרמב"ם לא ראה את התרגום ירושלמי, ברם קשה לי שלא הביא הרמב"ם הת"א שת' "חוטא דתכלתא" נראה דעתו שלא צריך שזור, ומצינו שהרמב"ם הביא בהלכות (פי"ב מה' איסורי ביאה), אל יהא ענין זה קל בענין שהרי אונקלוס הגר וכו', וכאן לא הזכיר את הת"א.

(טו יט) ובקא לסטרד בההוא עותרא וכו', בתרגום (תהלים מט יז) אל תירא כי יעשר איש וגו', על קרח וסיעתיה אתנבי ואמר לא תדחל משה ארום אתער קרה גברא דכצורא ארום יסגי איקר ביתיה, מזה קצת ראייה שתרגום על התורה ועל כתובים מחד גברא הוא.

(סס כה) ואזל לאוכחא וכו', כפירש הרשב"ם אולי יחזרו בתשובה. (סס לה) ואכלת, וצ"ע (לעיל י"א א') "ותאכל" ת"י "ושציאת". (יה צ) ויתחברון לותך, באורי אונקלוס כתב הוא נגד דרכי הלשון ונגד דרשת הספרי הכהנים מפנים והלויים מבחוץ, פי' שלא יהיו מחוברים בעבודה

שהלויים ספלים להכהנים, ולדעת, ת' לפי פרש"י וילוו ויתחברו עליכם להזהיר גם את החרים מליקרב אליהם, (ובפסוק ד') ת' ויזדמנון לותך מלבר, וזה הוא עפ"י דרשת הספרי.

(ס"ז) לפום עדביא וכו', וז"ל פענח רוא, ועבדתם עבודת מתנה, מה מתנה אחת לאחד מהרבים בפיס אף עבודה בפיס, כי משה תיקן משמרות ופיסת עכ"ל, הנה משה תיקן משמרות נמצא (תענית כו.), אבל משה תיקן פייסת לא מצאתי בשום מקום, ולפי הנראה (ביומא כב.) הוא מתיקן חכמים, ולשון פייס גורלך תפיל בתוכינו (משלי א' י"ד) ת' פייסך ארמא בינתנא, שעל ידי הגורל מתפייסין ומתרצים זה לזה לפי שהושוו המדות ואין קנאה ומחלוקת, (תוי"ט שבת פכ"ג ב') ועי' ערוך פס ב'.

(ס"ח יא) כל דידיכי בביחך, בספרי לרבות אשתו, בת"י (ויקרא כ"ב י"א). וכהנא ארום יקני בר נש נוכראה קנין כספיה, ותמה באורי אוגלוס דמשמע עבד כנעני לבד ולא אשתו, אבל הת"י סמך על פסוק זה. (י"ט ד) בטיבולא חדא שבע זימנין, ר"ל שלכל הזיה יטבול אצבעו מחדש בהדם, ויזה ממנו, ושירים שבאצבע פסולים וכן טבל שנים והזה אחת פסול רמב"ם (פ"ד ה"ז ספרה) וכן הדין בכל הזיות, (ובויקרא ד' ו) ת"י כלשון המקרא.

(ס"ט ז') מי קטמא ההוא, ספרי באפר שנעשית כתיקונו, ועי' רש"י. (כ"ג) כד מיתו אחנא, כפי' הראב"ע שם הפועל פירוש מקור, ולא כרש"י שפירש שהוא שם דבר, אעפ"י שה"ל בגוץ בחולים הוי"ו אפי"ה היא מקור כמו כשכב שהכ"ף בפתח אף בגוץ בפתח.

(ס"ס ה) לא אחר כשר לבית דרע ואוף לא למנצב תיגון וכו', פי' שאינו ראוי לנטוע בו תאינים, וא"ת ואף לא תיגין פי' וגם אין בו תאינים, וכלשון הת"א נמצא בתרגום (שה"ש א') פסוק אשכל.

(ס"ס יא) בזמנא קמא אטיפת אדמא, (מ"ר שמות פ' ג') הן הכה צור ויזובו מים, (תהלים ע"ח כ') ואין ויזובו אלא לשון דם שנאמר (ויקרא טו כה) ואשה כי יזוב זוב דמה, ולכך הכה הסלע פעמים שבתחלה הוציא דם ולבסוף מים.

(ס"ס כט) ירושלמי מאנוי בויצין וקיטמא ברישיה, ענין אבלות כזה מצינו (תענית טז. ב"ב סו) ובמקרא (שמואל ב' א' ב'). בגדיו קרעים ואדמה על ראשו, (ושם ט"ו ל"ב) קרוע כתנתו ואדמה על ראשו, ואגב אורחא (חולין קלט:) מציין בעל תורה אור פסוק המאחר, בלי ספק כוונה בזה.

(ס"ס) עמוד צלותהון דבני ישראל דהויתא מכפר עליהון חד זמן, בכל שנה, כי עשו ישראל יום הכפורים במדבר בשנה השנית שנאמרה נרשת אחרי, עי' רש"י (ויקרא טו לד) וז"ל כשהגיע יום הכפורים עשה כסדר הזה ועי' (פדר"א פ' מו, ובסדר עולם פ"ו).

(ס"ס) בה בשעתא הימיגון ב"י, ארום מית אהרן, לפי הנראה האמינו כשראו את כשה בגדיו קרעים וקיטמא על ראשו ועי' רש"י, בספר יגחנו

מה שלא הזכיר גם הקריעה של אלעזר, זהו כפני שנעשה כ"ג ואסור בקריעה, להעתי לא זה הסעם, הא כ"ג קורע הוא מלמטה כנגד רגליו (הוריות יב.), אלא נראה לי מפני שאלעזר היה לבש בגדי כהונה גדולה ובגדי כהונה אסור לקרוע (רכב"ם ה' כלי המקדש מ' ט' ה"ג) וע"ש במ"ד.

(כ"ה ה) שביא רבא, וכן בתרגום ירושלמי, ע"י רש"י וצ"ע עכשיו בא ליד תרגום, יונתן על התורה נעתק מכ"י לונדון עם הערות ותקונים מאת ד"ר משה גינזבורגר, ושם ליתא מלת "רבא" ולא העיר שבכל הדפוסים של התיב"ע, ותרגום ירושלמי כתוב במלה "רבא" ואודות העתקה הזאת, אדבר אי"ה ברחבה בהקדמתי לת"י.

(ס"ט ז) ואגמר (וכן בפסוק ג') וכן ת"א, (ולעיל י"ח י"ד) כל חרם ת"א כל חרמא ות"י כל דמגמר?

(ס"ט ו') ברת קלא נפלת מן שמי מרומא, ובירושלמי ברת קל נפקת מגו ארעא ואשתמע קלא במרומא וכו', בת"י (בראשית ל"ח כ"ו) ברת קלא נפלת משמיא, ובירושלמי ברת קלא נפקת מן שמיא, (דברים כח טו) ברת קלא נפלת מן שמי מרומא, (יבמות קכב.) ומשיאין על פי בת קול, פירש"י שמעו קול צועקת פלוני מת ולא ראו אדם בצלמו, וע"י תוי"ט (שם) באריכות פירוש בת קול (מד"ר שמות כט) כשאדם קורא לחבירו יש לקול בת קול, רש"י (איוב ד' ט"ז) הראשונים נשתמשו בקול ואחרונים בבת קול כאדם המכה בפטיש וקול ההברה נשמע למרחוק, וע"י בפירוש ספר יצירה דונש בן חמים דף לו. (הוצאות גראסבערג), בשו"ת הרי"ף, שאלה מדוע בת קול ולא בן קול, וי"א בת קול מלשון מדה כמו אלפים בת יכול (מ"א ז' כ"ו), ר"ל דבר שנמדד לפי כח און האדם כי קול ה' בכת ושובר ארזים, ולפי ת"י שת' "ברת קלא" נראה "בת" ממש ולא סדה, (ולקמן פסוק ל"ה) נרגא ברת עישרתי אמן, צ"ל "בת" (ברכות נד.).

(ס"ט כד.) בשמתא דה' דקטלא כפתגם דחרב, (דברים ז' ב') והחרם תחרים אתם, ת"י גמרא תגמרינן יתהון בשמתא דה', (בראשית מ"ב ל"ז) את שני בני תמית ת"י ית תרין בניי תקטול בשמתא, ע"י מהדורא תליתאה (שמות ב' י"ד), (שמות י"ז י"ג) "לפי חרב" ת"י בקטילת סינפא. ולא ת' כמו כאן, ובתרגום (שה"ש ב') פסוק דודי לי, ויהושע וכו', ותברו ית עמלק וית עמיה בשמתא דה' וקטלם ותבירא כפתגם דחרב, ומה שכתב המפרש יונתן דייק, מלפי חרב וכו' לא נכון.

(ס"ט כט) אמוראין ומשיחין באורייתא (ע"י ב"ב ע"ח.) בירושלמי (בראשית מ"ט י') לא פסקין מלכין מדבית יהודא אף לא סברין, יש מביאים להוכיח על זמן מאוחר מוזן התנא יב"ע שהמתרגם ההוא מזכיר את האמוראים, והירושלמי שחיה קדמן לדברי הכל הביא סבראי, ולא נהירא לי, אטו בזמן חכמי המשנה לא הוו סבין דסבירין באורייתא, או אמוראים שהיו אומרים מימרות, והרי ר"י לדעת האומרים שהוא תנא, ומצינו (במ"ר פ"ג) אמוראי דר"י וכו', רק נקראו חכמי המשנה תנאים משמעון הצדיק עד רבינו הקדוש.

ואחר כך התחילו האמוראי מרבא ועד רבינא ורב אשי, שהם נזכרים בתלמוד, ואחר כך רבנן סבוראי אבל בכל דור ודור, בזמן התנאים, למטה מהן היו חכמי סבוראי ואמוראי שהיו עומדים לפניהם ומתרגמין. הדרשות לרבים, ונשאלו שאלות.

(ס) ירושלמי מסרתון בניכון כפותין בקולרייא, וזה ת' על גתן בניו פליטם ובת"א צירין הנ"ל פי' שלוחים, וכתב הבאור אונקלוס, אולם רק בלשון עברי, ציר' שלוח, ובארמית נקרא "איגד" רי"פ פי' שצ"ל שירין מלשון שירא (איבער רעסט), והבאור אונקלוס פי' "צירין" טעמו צוררים, כלשון וצרת הכסף בידך (דברים י"ד כ"ה) ת' "ותצור" ותרגם לפי הענין כי לשון "גתן בניו פליטם" מחובר למטה למלות ובנותיו בשבית' למלך אמורי סיחון הכוונה שנתן בניו הנסים במלחמה צוררים בחבלים וויקים ובנותיו אשר בבית שביות למלך אמורי, וכן בת' ירושלמי, מסרתון בנוכח וכו'.

(ס) ל' עד דיסוף בדבונא נפשיכון, (ב"ב ע"ט). עד שתדאיב נשמתן. (כ"ה) והיא מחבניא בארם דעל פרת, "ארם דעל פרת" הוא תרגום של ארם נהרים (בראשית כ"ד י') וכן נאמר מפתור ארם נהרים (דברים כ"ג ה') ועי' בת"י, נראה שהמקום לא היה אצל פרת אלא במחוז הנקרא על שמו.

(ס) כ"ב ירושלמי ושו"י ית אתניה, עי' ת"י (בראשית כ"א י"ד). (כ"ג) יחידאה הוא עמא הדין, ילקוט' הן בלשון יוגית אחת, (שבת ד"א: גזיר' ה:).

(ס) כאריא בגבורתא וכליתא מתנטלין, ת' שלא כסדרן. (כ"ד י"א) ערוך לך אתרך, וא"ת איזל לך, בכל התורה המלה "ברח" פעמים ת' ערך ופעמים ת' איזל, ויש הפרש בין ת"א לת"י. (ס) י"ד זמין פונדקין וכו', ע"ד דאמרי אינשי מלי כריסית זגני בישוי (ברכות לב). ערוך ערך זן ג', פי' מי שאוכל וממלא כריסו עושה כל מיני רעות.

(כ"ה ג) כמסמרא בקיסא דלא מהפרש בלא קיסמא, ירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ב) א"ר לעזר מה המסמר הזה א"א לו לפרוש מן הדלת בלא עץ כך א"א לפרוש מן הפעור בלא נפשות, ובספרי בשם ר"א בן שמוע כי כל ר"א שבמשנה וברייתא סתם הוא ר"א בן שמוע, רש"י (עירובין ל"ח:). כל ר"א סתם בש"ס שהוא תנא ר"א בן שמוע הוא, ולקח זה הכלל מסדר תנא פ"ד.

(ס) ו' בכיין וקריין שמע, הראב"ע כתב, והמה בוכים מתפללים לשם, ופירש ר' משה משקוני, ר"ל שלא היה בכים עתה תלונה ונאצה כמנהגם לעשות במה שעבר רק היה בכי תפלה ותחנונים לשם ית' להשיב הרון אפן כישראל ככתוב בתורה, ואפשר שלזה כיוון הת"י קריאת ההתעוררות, ועי' רש"י (דברים כ' ג').

(סס ח) דהוה ליה למפרש "יתחון" ולא פירש, (סנהדרין פב:) שהיה לו לומר "לפרוש" ולא פירש, בירושלמי (פ"י ה"ב) דרכן לפרוש זה מזה והדבין המלאך זה לזה, וכן הוא בספרי.

(סס) נס חדטראי דאתנטרו כד חיין וכו', דלא יסתלב כהנא באהלי דמיתא, נס תריסראי דאתקריש אדמיהון ולא נפיל עילויה, רחיד"א בספרו פני דוד, בספרי מונה י"ב נסים שנעשו לפנחס ובכללן אתה מוצא שלא מתו והם בידו שלא יטמא, ועוד נס אחר שלא ירד על פנחס מדמיו על בגדיו שלא יטמא, ותמה כהר"ח אלפאנדארי דמאחר שלא מתו למה הוצרך לנס שלא ירד הדם ויטמא, והרי אין דם החי מטמא (הרמב"ם פ"ב דטומאת מת ה"ג) ועדיפא מינה מצינו (פ"ג דאהלות) דפליגי ר"י ורבנן בצלוב איזה דם מטמא וטכ"ש בחי דפשיטא דאינו מטמא, וע"ז מתוך ריחד"א דמ"ש דנס היה שלא יצא דם ויטמא פנחס, היינו דם נדה, דכיון שהכניס הרומח אל קבתה, ודאי את מקורה הערה ויצא דם נדה מהמקור, ואם היה מטיף על פנחס היה נטמא, ושפיר חשיב נס אחד שלא הטיף דם, ונס שלא מתו בידיו, והם שני נסים ע"כ, אבל קשה לי הא דדם נכריות מטמא אינו אלא גזירה מדרבנן, (נדה לד.) ועוד הלשון שלא ירד, מדמם" תרחי משמע, ובמ"ר לא הטיפו דם שלא יטמא פנחס, ע"כ נכון לי לפרש, שלא יטמא הראשון בספרי לאו דוקא טמאה, אלא ר"ל שלא ירד מדמם על פנחס כדי שלא יתלכלכו בגדיו, וזה ג"כ כוונת הת"י דאתקריש אדמיהון ולא נפיל עילויה, כלומר שלא יהא בגדיו מלוכלכות בדם.

(סס) בירושלמי, ית גברא בר ישראל וית אחתא בקדא, בילקוט ישעיהו פ"י בחמה עזה ובקנאה, טעותו גדול כי אין זה משמעות המקרא, אל קבתה" ועי' מדורא קמא פ"י המלה קדא.

(סס יג) לבית בהתת קיבתה, (לעיל פסוק ח') ת' בבית בהתת תורפא, (דברים כח נו), מבין רגליה ת"י דתיפוק מבית תורפת, וכן לשון כשנה כנגד בית התורפה (נדה ח' א'), וכאן שרצה להביא בתרגמו דרשת חז"ל (חולין קלד:) יוכון כהניא לתלת מתנן דרועא ולעא וקיבתא, שכל את ידיו ות' בהתת קיבתה.

(סס יד) זמרי בר סלוא וכו' לשבט שמעון, (לעיל ב' י"ב) ונשיא לבני שמעון שלמיהא בן צורישדי, וכן (ז' לו) יכנה נשיא שבט שמעון שלמיהא בן צורישדי, אמנם בפרשה (לד כא) יקרא שלמיהא בן עמיהוד עי' רש"י וצ"ע.

(סס טו) כובי ברת צור דמתקריא שלונאי ברת בלק, כפי הנראה מערוך ערך שולנאי, הוא שם זונה מפורסמת, ונקראו שאר זונות בשמה במשל הקדמונים, ויש לשאול לענין גט, אם יש לאשה שם גנאי לעקר השם כענין הנזכר, אם צריך לכתוב בגט שמה, דמתקריא שם גנאי שלה, או סגי לכתוב וכל שום שיש לה?

(כו מו) ואיתעלת לגנתא דעדן בחייהא וכו', (דא"ז סוף פ"א) השיב

סרה בת אשר מ"ט שנכנסו בחייהם בג"ע, ומה שאמר דאדברת בשחין רבוון מלאכין זה לא מצאתי.

(סס) דעד כדון יוסף קיים, פי' עד הנה.

(כו א) וקריבן לבי דינא, מצינו כמה נשים חכמניות סדרו בעצמן ובכבודן טענותיהן בג"ד, כגון דביתהו דרב הונא (שבועות ל:), דביתהו דאביי (כתובות סה:), המתיה דרב חייה אריבא (שם קד:).

(סס כה) וישאל ליה בדין אורייתא, ר"ל אלעזר ישאל בעבורו, וכן ת' (לעיל ג' לב) הוא הוה שאיל באורייתא ותומיא, ולא כמו שכתוב הבאור שמת"י משמע שהכונה על יהושע, בכ"מ כתוב, "האורים ואת התמים" (שמות כ"ח ל', ויקרא ח' ח', דברים לג ח') ולקמן (לא ו') וכלי הקדש ת"י ואורייתא ותומיא, נראה שאורים לחוד ותמים לחוד, וחז"ל לא פירשו ענין אות (ע"י יומא עג:) וכאן כתוב רק במשפט, "האורים"? ואגב גררא לא מצינו בשום מקום בתורה שמשו השתמש באו"ת כי פה אל פה דבר עם ה', והרשב"ם (ב"ב קכא:) לא היה וכו', היה מדבר על ידי מלאך או באו"ת? (כח ז) במאני בית קודשא יתנסך, וכן ת' הירושלמי ע"י ספרי ורש"י?

(סס כז) בעצרתיון וכו', בכ"מ שנאמר, "חג שבועות" ת' בחגא דשבועיא, וכאן שאין ככתוב מלת, "חג" ת' שם החג שהיה מורגל בפי העם כלשון המשנה בכ"מ עצרת.

(כט ד) ועשרונא חד, בערוך ערך כלא וז"ל עשרון אחד תרגום ירושלמי מכליתא חדא, וכן המתורגמן ערך כל ב', ולפנינו חסר. (ל ג) ברם, בית דינא שרן ליה, בכל פרשת נדרים לא כתוב התרת נדרים ושבועות כמו איש לאשתו אב לבתו, אבל איש לאיש לא כתוב, וידעינן מקבלת על פה, וזה שאמרו היתר נדרים פורחין באויר וכו' (חגיגה א' ח') ודרשו לא יחל, הוא אינו מיחל, אבל אחרים מוחלין לו, ע"י (בכורות לו:) הרשב"ם פי' לא יחל דברו שלא יאחר נדרו ושרש יחל מענין המתנה, וכן הוא בספרי אבל מה שכתב לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים קשה לי דנדרי הדיוט אינו תלוי בשלש רגלים, ירושלמי (ר"ה פ"א ה"א) ר"ח בעא כתיב ביום השמיני ימול, עבר ולא כל? אמר ליה כי תדור נדר דה' אלהיך לא תאחר לשלמו דבר שהוא ניתן לתשלומין יצא זה שאינו ניתן לתשלומין, ר"ל דבר ששייך עליו נתינה ומסירה לאחר, משא"כ מילה שלא שייך ע"ז נתינה כלל, וכן באיסור על נפשו, לא שייך נתינה ומסירה, ואולי כוונתו על נדר שצדקה וכיוצא בזה ששייך נתינה ומסירה, אף שהוא נדרי הדיוט. תלוי בשלש רגלים, וכן מוכח מירושלמי.

(לא ז) אקפוה מתלת טריגונהא, כר' נתן בספרי, נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו.

(סס ח) אנת הוא לבן ארמאה וכו', שלף סיפה מן תיקה וקטליה, בתרגום של רב יוסף (דה"א א' מ"ג) בלעם בר בעור רשיעא הוא לבן

ארמא דאיתחבר עם בנוי דעשו מטול למחבלא ית יעקב לית בנוי ובעא להובדא יתהון, (ופסוק מ"ד) ומית בלע דקטליה פנחס במדברא עכ"ל, ובתי (בראשית לו לב) בלע בן בעור בלעם בר בעור, ואלה שני המתרגמים מתאים במקומות אחרות, ויש להאמין שהתי על התורה הוא מרבי יוסף, (סנהדרין קו:) בר ל"ג שנין בלעם חגירא כד קטיל יתיה פנחס ליססאה, מירש"י שר צבא ואפילו קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שמו, והתי לית ליה הא דר"ח, ע"ש ברש"י ד"ה בר תלתין וכו', רבי משה קוניץ כתב בספרו המצרך (סי' י"ט), קשה היה לרש"י איך קטל פנחס הכהן את בלעם, ואף כי היה עכו"ם, מטמא במגע ומשא (יבמות סא.), לכן שכל את ידו פרש שקטליה אחר ע"כ, ולהתי שפנחס קטל את בלעם, י"ל גרווי גרי בו בסייפה ולא נגע בו, או גוסס שויה ולא איטמי בו כדמשני (בגזיר ד:) ועי' ת"י (לעיל כ"ה ח'), ואגב גררא יש להעיר כמ"ש הריטב"א (ב"ב יד:) שגם פרשת בלעם היה ספר בפ"ע שהיה מצוי לחז"ל ואח"ז נאבד, וכן כתב הציוני סוף פרשה בלק, וז"ל וכן במלחמות כדן שהיה מפריח מלכי מדין באויר והוא פורח עמהם לולי ציץ הקדש שהפילם ונפלו חללים, ונראה מדעת רז"ל כי מרע"ה חיבר ספר לבד מה שכתוב בתורה ולשם ספר כל הענין באורך ונאבד הספר ההוא כמו שנאבדו ספרים אחרים, ולפי זה כל הענין שכתוב בת"י ובילקוט, הוא מספר פרשת בלעם, עי' (שלה דף שס"ב:), ועי' (סנהדרין שם.) לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם וכו', נראה שהוא ספר אחר שנאבד.

(שס כז) כרכימישא, וכן ת' (איוב י"ט כ"ד) העריך הביא התרגום של איוב, ולא ת"י על התורה, המפרש יונתן תמה (שמות ט"ו י') כעופרת ת"י כאברא, וכאן ת' כרכימישא, ונראה לי, מתכת זה כמו שהוא בא ממקום שעוקרים קרוי בלשון עברי, עופרת", ובלשון ארמית ולשון ירושלמי אברא, וכשעושין ממתכת זה כלים לצרכי מאכל, מעורבים בהן מתכת אחרת ומין זה קרוי בלשון ירושלמי כרכימישא, וגם ממין זה עושין קולטוסים.

(שס מה) וסכום המרי תלתין אלפין וחמש מאה, פענח רוא, נזכרו מבהמה טמאה רק המורים, מפני שהן ראוי לכהן פטר חמור תפדה בשה, (ולקמן ל"ב א') ומקנה רב היה לבני ראובן וגו', וי"א שבני ראובן ובני גד ראו את הארץ מקום מקנה בזורו עצמם מן שלל מדין לחלקם בקר וצאן וחמורים וגמרו בדעתם לשבת פה, כי מאין היה לבני ראובן ובני גד מקנה יותר רב משאר השבטים, אחר הדברים האמת האלה נראה שבכלל מקנה בהמה טמאה בכלל, ולא כהיראים (סי' שג"ב) שנסתפק אם בהמה טמאה בכלל מקנה, לענין שותפות עכו"ם באם, פוטר מבכורה בבהמה טמאה, דמקנן בהמה טהורה במשמע, ועי' בספרי הקטן שו"ת, ראש מנשה" אות ה' תשובה ע"ז מהר"ג הגאון ר' חיים ברלין.

(שס נ) מחוכיא מבית תדיהן, ועי' ת"י (שמות ל"ה כ"ב), וירושלמי מעוכיא מן בית תדיהון, וא"ת מחוך, (שבת סד.) כמו זה דפוס של ביו הרחם אמר רב יוסף אי הכי היינו דמתרגמינן מחוך דבר המביא לידי גיחוך

ובירושלמי (שבת פ"ו ה"ד), כומו י"א זה טמום של רחם, וי"א זה דפוס של דדים, ואולי כיון הירושלמי להתרגומים.

(לכ נ) מכללתא ומדבשתא, (ברכות ח:) שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבוק, פירש"י שאין בו תרגום, ומה שנמצא בת"א ת" על פסוק עטרות ודיבוק. אינו מאונקלוס אלא תוספת לקוחה מתרגום ירושלמי, הרמב"ם סוף נלכות חפלה, חייב לקרות וכו' שנים מקרא ואחד תרגום, כלשון הגמרא, ולא באר שר"ל תרגום אונקלוס, כמו שבאר (בהלכות אישות פ"ח ה"ד) האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאני יודע לקרות צריך שיקרא התורה ויתרגם אותה ת"א הגר, סבר שלענין קדושין צריך דוקא ת"א, מפני שאמרו מאי תרגום, תרגום דידן (קידושין מט.), אבל כאן אמרו סתם תרגום אפשר לאו דוקא ת"א, ועי' הערותי מהדורא קמא.

(סס ז) ולמה תבטלון רעות לבא בני ישראל, (ובפסוק ט') ובטילו רעות לבא בני ישראל כן צ"ל.

(סס יג) וטלטלינון כפרש"י וראב"ע, מגזרת נע' וגד בעבור שלא נהו. ולא כת"א ואחרינון הוא לשון עכבה.

(סס יד) תלמידי גובריא, תרבות ענינו גדול כמו אשר ספחתי ורביתי (איכה ב' כ"ב), לפי שהתלמיד גדולי הרב הוא בין לטוב בין לרע, ואמר מליצי המוסר חכמינו הולידו נפשותינו ואבותינו הולידו גופתינו, הנפש אשר עשו בחרן (בראשית י"ב ה') ת"א נפשתי דשעבידו לאוריתא.

(סס לח) ובתר דבנינון קרי להון שמהן בשום גובריא דבנונון, כפירש הרמב"ן כי קראו להם בשמות את השמות הראשונים אשר היה להם מתחלה.

(לכ ח) ונטלו מפורקי חירתא, ואולי צ"ל, מפונדקי ועי' רש"י (שמות י"ד ב') שם המקום, הירות ע"ש שנעשו שם בני חורין.

(סס כ) בלבנא אתר דתחומין דה מלבינתא, פתרונה ויחננו בלבנא מקום דתחומין בנוים מלבנים, ולא ידעתי אם הוא דרך דרש כלשון גופל על לשון, וזה לרוב דרך האגדה, (ועי' לקמן) או המקור שאב ממקורות דברי הימים הקדמונים שנאבדו ממנו.

(סס כה) בבית ריסא, וא"ת ברסה כלשון הכתוב, עי' בתרגומים (בראשית י"ד י"ז).

(סס כג) בטוורא דשפירין פירו, רמב"ם הלכות בכורים (פ"ב ה"ג) פירו, שבהרים הן מן המובחר.

(סס כז) בארעית מקהלות, פי' מקום שהוא תחת מקהלות.

(סס ח) ואחחבר בכנענאי, המפרש יונתן כתב יש לעיין למה תרגם כאן שעמלק נתחבר בכנען, (ובחקת כ"א א') מתרגם שלא היה כנען רק שהחליף דשנו לכנען בלבד ובאין חבור, לדעתי כוונתו כאן עפ"י המדרש הנחומא, למה קראו כנעני לפי שנאסרו ישראל להלחם עם בני עשו שנאמר בהם אל תחגרו בם (דברים ב' ה'), כשבא עמלק ונתגרה בם פעם ושתיים, אמר להם.

הקב"ה אין זה אסור כבני עשו, אלא הרי הם ככנעניים, שנאמר בהם כי החרם
החרמים החתי והאמורי הכנעני (שם כ' יו), לכך נקרא כנעני, וזה שתרגם
וואתחבר בכנענאי כלומר שעמלק בפעם השני נעשו חברים לכנעניים, לענין
שמותם להלחם עמם כמו בכנעניים.

(סס מז) ושרו בפונן, אתר דגרי ה' וכו', וסליקת קבילתהון (לעיל כ"א
ו'), דרש פונן, קופ אשמע (איוב ד' ט"ו) ת' קל פונין אשמע.
(סס נה) בדיבון בית מולא, גד הוראת מול כתי' (בראשית ל' י"א)
גד מולא.

(סס מו) אתכיים מנהון בירא על דשבקו פתגמי אורייתא דבטימין
כדבלתא, דרש, עלמן' כמו נעלם ת"י יתכסי (ויקרא ה' ב'), דבלתיכא' הוא
מלשון דבילה.

(לד ה) לנילוס דמצראי, וכן ת' ירושלמי, (בדה"א יג ה') מן, שיחור'
מצרים ועד לבוא חמת, ת' רב יוסף מן נילוס דמצרים עד מעלן לאנטוכיה,
(ובדה"ב ז ח') מלבוא חמת עד נחל מצרים, ת' רב יוסף מן מעלנא דאנטוכיא
עד נילוס דמצרים, נראה, שיחור מצרים, ונחל' מצרים הכל אחד, ועל
חמת' (פסוק ח') ת' ירושלמי אנטוכיא, ויונתן ת' טבריא?

(לה טו) במנא דפרזלא במשהו, ספרי שהברזל מבית במשהו, אפילו
מחט, (סנהדרין עו:): שהברזל מבית בכל שהוא, לפיכך לא נתנה תורה בו
שיעור, נראה, שכל שהוא, ומה שהוא הכל אחד, ר"ל דבר מועט שאין
למטה ממנו, יש מקשין בקטרת למעלה עשן ולכפת הירדן אמרו, כל שהוא
(כריתות ו'), איך במשהו המעלה עשן חתם ענן של שלש מאות וששים
ושמונה מנים של סממני הקטרת, ושכפת הירדן גם היא תספיק במשהו
להכשיר כל סממניה? (ע"ש ה'): ואתא שפיר.

(סס כה) דרבי יהיה סניא, בילקוס, אוהו פרט למשה את עצמו, בכ"י
הגירסא, סגנא במקום, סניא, פירוש דהסגן משה לכ"ג, וקשה לי דלא חשיב
בירושלמי (יומא פ"ג ה"ח) בין חמשה דברים דהיה הסגן משמש, וי"ל דלא
קחשיב אלא דברים שהיה הסגן משמש לכ"ג אחר שנתמנה להיות כ"ג, ודין
זה דלא היה כה"ג מתמנה וכו', ומה שהסגן משה את הכ"ג לא מצאתי
ברמב"ם.

(עוד יבא ברצות ה')

מנשה נראסבערנ (ראמסגייט)

כבוד הרב הגאון המובהק המפורסם וכו' נקש"ת
 מו"ח ישעיה יוסף מארנאלין שליט"א
 מח"ס דרושי מהרש"ם

ראב"ד לביהמ"ד תפארת ישעי' בנומארק להתמנות לרב אב"ד דהבירה הוות
 אנשי הכר אף ברקלין והגנו מכרבים אותה שירם ה' קרנו עוד מעלה מעלה
 מערכת ה"שערי תורה".

ספר דור ישרים וואונדערליכע מעשיות
 וואונדערליכע מעשיות מהר"ק ר' מרדכי יוסף ז"ל
 מאיוביצא ובניו ונכדיו ה"ה ר' יעקב ז"ל הנקרא
 "בית יעקב" ור' שמואל בער ז"ל מביסקאוויץ, ור'
 נרשון חנוך העניך ז"ל ור' אברהם יהושע העשיל
 ז"ל. מאדיון יחוסם וקבלתם. מדוב רוב הנהגותם
 ומופתיהם ומגלות ורפואות, ועצות טובות וכו'
 מחירו 1.80 ועם דפי המשולות 1.60 ויוכל להיות
 כפאסט-מארקין להשיגו אצל המחבר גיין ונכר
 להרבינים הצ' הג"ל בלודסלא ר' חיים שטחא ליינער
 Ch. S. Lajner, Włodzimierz-
 Vol. ul. Podzamcze 1

זכרת ישראל מהר"ח מלואים והתפסות
 לשגר קדושות קמא עם הנהגות והקדמות על התק"ו
 מוקיני הת"ק מהרצ"א מו"ר י"ש ש"ב וי"ע
 עם עשרים מבטבים יקרים מן הרבנים הגאונים
 בעל ייט"ל ממונם ומן בעל מעלי צדק מדעש
 ז"ל מחירו ששים לעי' אד מ"ו כתיבה להשיגו
 אצל בן המחבר ע"י הכתבה
 Rabbi M. Berger, Bucaresti,
 str. Labirint 19

ספר מים חיים משולש מסקרא ומסמנה
 ומאגדה סאת הר"ה חיים צבי שאטלאנו מו"ק
 ושו"ב בעיר מאירען המפורק לקולמוב מחיר
 הספר שני ולאג"ת להשיגו
 Rabbin Ch. H. Schotland
 Majdan Kolbuszowska.

בעוה"י הוצאתי לאור תורתו של רבנו הגדול
 המפורסם בעל ההפלאה והמבנה וצ"ה
 במירושו על ספר החלום אשר ערו לא שופתו
 עין רואה, בחבור סיפור בשם פנים יפות
 כמירושו ע"ה, וחבור למהור עור מ' לקוב"ר
 אורות סאת אחיו המהר"ק הרב ר'
 שמעלקי וצללה"ה האבד"ק ניקלשבורג
 בן לקושי אסרים סאת נאוגי הדור וקדושי
 זי"ע, מחיר ארבע סאות עמודים בקרוב על גיר
 ריגל, מחירו ג' והובים סבורך נאה ה' והובים,
 האכסמלרים מועטים וכל הקודם יוכה, המאסף
 פינחס בהריא פינקלשטיין
 האבד"ק פאלעטצא והגליל
 Rabin P. Finkelsztejn.
 Falenica, z. Warszawska.
 Polonia

מודעה לאורייתא ז"ל ספר, מבני אברהם ח'י
 ובאורים ענינים הננוקים להלכה למעשה על סדר
 הסס' כמ"ב על שלשה חלקי ש"ע או"ח וי"ד
 אבה"ק מהר"ה המפורסם הר"ה אברהם צבי ברודנא
 מחבר ספרי הלכה, כרכות אברהם, הספר הג"ל
 מכיל 240 עמודים 15 דרוס בוגן אוניות מרובעות,
 מחירו סבורך ארבעה שילינג בעד המשלוח שני
 שילינג, לח"ה ענינים הנחה, הכסף בושלח סקודם,
 חילוק על ספרים לא יקובל, כמ"ב יכלו להשיג
 אצל ספר קיצור חניא וספר לקושים באורים על
 התניא, במחיר א' שילינג ב"א, למו"ס הנחה
 להשיגו
 Rabbi A. Brudno
 Jerusalem Palestina.

יצא לאור ב' חלקים מבני קול שמוחה
 (א) אבוקה לשחיבת על שו"ב, ב' דברי חכמים
 והנהגות שבויל ה"ה ומהר"ם שו"ב ונדרתי
 מחירם לצדקה שכל מקבלם יתן מחירם כנדבת
 לבד לעניי אה"ק, להחזיק קרן התורה, אחר
 הסברה וכו' וסאקם שכתבתי בהקדמה בשתי
 להנדיעני, חובה בקבלת ספרי כה וכל מה נותן
 הצדקה, ואם ישלח מארקים אשלח באחריות
 האדורסה
 Haham S. I. Hulin,
 Volontirovca, I. C. Alba
 (Basarabia)

בשורה טובה לרבנים, לקהלות וליהודים.
 יצא לאור מכית הדפוס ספר השנה ספר
 אדרסאות היהודי עולמי מכל את הכתבות של
 רבנים ר"ק, סוכרות כשרות, בוס"ס עברית, עמונים
 יהודים ב"ל מכל מרבני היהדות, מחירו 4 והובים,
 Isaac Bonhard „Haschana“
 Wien II Jbbsstr. 22

ביבליאטיקה, יבנה"ס סר א' רבני דור סליאובה
 חיינו אישיותו ותורתו סאת הרב סתרי יחזקאל
 גוסמן רב בהושי מחיר התחימה לשנת 100 בחו"ל
 דולר א' ספר יחיד 30 לעי' בח"ל 25 סמנים
 אדרסה:
 Rabbi I. Guttmann, Husi.

כהונת אהרן בדרך רמו וסוד על מ'
 בראשית ובאורים נאום במאמר ר' עקיבא ע"ה
 סאת ד"א חורא לכות ת"ח, והמחבר עשרו
 בשבעה מחיתות והובא שם הלכות הנחות,
 חבר סאת הרב הגדול המפורסם מו"ה א' הרן
 חיים הכהן ז"ל סעיר רישא (פולניה).

גודיק בוח' ישלע בעצמות השערי תורה — הגאון ת"ל בארצנו ובחו"ל — מקבלים
 מודעות סכל עניני התורה והיהדות ובספר מודעות ספרים חדשים נקחו שכל הגוונים
 אלינו בוח' ישבעו רצון והודקם הביא להם אי"ה הועלת כרובה.
 האדורסה להעבירה: I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska № 4, m. 30.

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה
מאת רבני ורבני זמננו נ"י

הרב יוסף ראזין נ"י (דווינסק)	הרב רש"י הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)
הרב אליעזר ליפא ווייסבלום נ"י (גוראק)	הרב ירחמיאל צבי פורגטאן נ"י (נעשויו)
הרב מנשה גראסבערג נ"י . . . (ראסטיני)	הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)
הרב משה שמעון זיווייטץ נ"י (פיטסבורג)	הרב יצחק שמולעוויטש נ"י (לאדז)
הרב יואל כץ נ"י (קראד)	הרב חנוך דוד גרינגלאס נ"י (לענזשנא)
הרב יעקב נחמן עלווינג נ"י (פאלאטיר)	הרב צבי אליהו עפראן נ"י . . . (נעשויו)
הרב שמעון פארונטשעווסקי נ"י (יוזפאף)	הרב יקותיאל נתן ראבינאוויטש נ"י
הרב יהונתן הלוי אייבעשיץ נ"י (וואלאבין)	(ראדאטק)
הרב פנחס הירשפרונג נ"י (דוקלא)	הרב אלעזר חיים יאדמאן נ"י (שירלאווי)
הח"מ יצחק מאיר טרויבע נ"י (ווארשא)	הרב שאול משה מאהילנר נ"י (רושאנקוי)
המו"ל (השערה והקרה)	הרב אליהו הכהן פערבמאן נ"י . . . (ראדז)
	הח"מ ישראל דאנציגער נ"י (אלכסנדר)

שתי ישנים: הג"ס יעקב שור זצ"ל אב"ד קוטב

יחסיר לשנה: (כסרינה) 12 והוביס, (אסעריקא) 3 דולר, (אנגליא) 10 שיללינג, בערך
זח לחצי ורבע שנה, סחיר סודעות (מעניני תורה והיהדות) כבכל העתונים.

מסור ברפוסו של חנוך העניך פאלמאן, כפיטערקוב.

י"ל כעוה"י להגדיל תורה ולהאדירה
העורך: ישראל איסר בהנאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל
האדריסה להטערכת: I. Peigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.

תוכרה נ"י (שנה ט"ז) ווארשא, שבט-ניסן, ה'תרפ"ו. (Kwiecień 1926.) № 3.

לכבוד חותמי וקוראי השע"ת ה' עליהם יחיו!

הנה בקבלם החוברות מה"שערי תורה" שהגני מתכבד לשלוח מדרי צאתן לאור, בטח יראו נכון עד כמה נחוץ עתה תוצאת ה"שערי תורה" הנוסד ע"י כ"ק אאמור" הרב הגאון הצדיק זצ"ל שהגני המו"ל בעזה"י ואת התועלת המרובה אשר יביאו מוסדים גולים כאלה לתורה ולכל לומדי' והוגי' בזמננו אלה, ומי מהקוראים והחותמים הנכבדים שהתורה נר לרגלו ואור לנתיבתו, לא ידע את חובתו הקדושה לבוא לעזרה למוסד הנושא עליו דגל התורה, ומי מהם לא ירגיש גודל מצוה זו עתה בתור מצוה שהזמן גרמא.

ה"שערי תורה" היא אכסניא של תורה, ובית ועד לחכמים, בו יתאחדו ויתאגדו כל לומדי התורה הרחוקים במקום וקרובים ברוח, וישאו ויתנו בחבורה, בבירור השאלות הקשות והחמורות המתחדשות בכל יום בכל עניני דין ודת, ובהבנת דברי חז"ל הצריכים ביאור, זה שואל וזה משיב יתבררו ויתלבנו הדברים היטב לאמיתתה של תורה.

ה"שע"ת" מפיץ ומשמיע לרבים ציצים ופרחים שונים מכל אשר יתחדש מדי יום ביומו בבית מדרשם של כל לומדי תורה, וגם גלו לו בכל פעם הוספות שונות רבות הערך בכל המקצועות שבתורה.

ה"שע"ת" ישתמש בתור "בית אוצר" ומקום מפלט בעד גליונות כתי' מאת רבני וגאוני קשישאי ז"ל שלא יבואו לאבדון ח"ו.

ה"שע"ת" הנפוץ ת"ל בכל ארצות תבל, ועולה על שלחן של כל לומדי תורה, בו יכול כל מחבר ומו"ל להודיע ולפרסם שם ספרו החדש שחיבר והו"ל, ולהפיצו עי"ז למדינות היותר רחוקות.

אך מאד נעלב הדבר שרבים מהחותמים אף מחובבי תורה ושוחרי' יתרשלו למלאות חובתם לחזק השע"ת, ולא יעלה על זכרונם, ויעכבו המשלות בעד החוברות שעלו לי בכסף רב ונשלחות להן ברוב יגיעה ועמל.

וכנה מאוד דאבה נפשנו שבוה מרפס הם לנו ומפריעים אותנו בעבודתנו עבודת הקודש ואין לאל ידנו להו"ל השע"ת תמידין כסדרן מדי הודש בחדשו, ולהדפיס ולהו"ל כל הכתי' והחיידושי תורה יקרי ערך הנמצאים ת"י.

ואי לזאת הגני פונה בזה לפניכם ב"קול קורא" לעזרה, אזכירם ואבקשם בזה לשלוח כ"א הסכום המגיע לנו ובוה על משמרתנו נעמודה בעזה"י להו"ל ה"שערי תורה" כראוי לכבוד התורה ולומדי'.

אמו"ל ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל.

ב"ה לאקאטש סי' א' (דברי שלום).

(א) בשע"ת (סנה ט"ז חז"ל סי' ר') כבר עמד בזה גם רש"ש שם, אבל לסנדר פשוט דהנה הא דכחז הר"ן ז"ל שם (נדרים ז') : בשם המוס' שהקשו הא ככל העושה עבירה הדין כן ומירלו דקמ"ל דאם לא נדבו הוא עלמו חייב נידוי, אינו במוס' שלפנינו, והמוס' שלפנינו שהקשו אהא דרש"מ דאין בין הנידוי להפרה כלום והמוס' אמר"י דלאפקירותא שלשים יום, ומ"י דשאני הכא דאינו רק לאיים עליו, ל"ק כלל קושיא הנ"ל דשפיר קמ"ל בהא דאינו כשאר עבירות (והנהגה במוס' אלא כשאר עבירות, הוא שינוש) וס"ל דהא דחמורה ד', כיו"ד בלמסקנא שם הוי רק אזהרה עשה ולא מיתוקם קרא דליראה את ד' במוציא ש"ס לבטלה, אפי' כשאר עבירות של חורה ל"ה, וע' מוס' ר"ה ל"ג, ד"ה הא, דס"ל דכרעה לבטלה ל"ה חיסור"ה דהא דחמורה ד', היינו לא בכרעה, וע' חש"י רע"א ז"ל סי' כ"ה דסברתם הפוכה מסברה רמב"ם ז"ל דס"ל דאדרבא בלשון כרעה הוי בכלל לא חשא, ומוס' דגדרים כאן נראה דס"ל דכ"כ ובי"ב ל"ה מה"מ, והר"ן בשם מוס' ע"כ למוס' אחרים כיוון, וסיים הר"ן דלהרי"ף ז"ל בפאמ"ג וכן לרמב"ם ז"ל נדחה דך דהכא מקמי הא דהמוס' דלאפקירותא לי יום, דלשטעטייבו הוי מה"מ אפי' שלא בלשון כרעה בשו"מ, ולכן ע"כ מרלא חש ר"ה לפרש לרבי אבא דהוי קאים קמיה, דדוקא בהא הוא דאין בין נידוי להפרה ולי"ב ש"מ דס"ל כן גם ככל עבירות וממילא ש"מ ודאי מורבי אבא דאם לי"ב הוא עלמו ח"כ דאל"כ מאי קמ"ל בהא דקאמר ש"מ השומע אזהרה מפ"ה חייב לגדומו מדר"ה דשמחה להא חיתמא, פשיטא ובקושיא הר"ן ז"ל בשם מוס' הנ"ל, וכן הקשה באמוס הק"י על הרא"ש ז"ל בפרק ואלו מגלחין סי' ט"ז אות ל"א מאי קמ"ל רבי אבא דחייב לגדומו ולא קאמר הכבועא דאם לא נדבו הוא עלמו ח"כ שזכו העיקר ואל"כ פשיטא ע"ש, ופשוט : ב) שם מ"ש מחוס' בי"ב סי"ב ומ"מ פכ"א מחכירה הי"ח שיש לחלק בין נכסי בפתי"ח חחת הסמ"ך לבין נכסים שלי במח"כ אינו כן והמילוק הוא רק בין נכסי נחר יו"ד ובין נכסי בחרין יו"ד, וכן מבואר ברא"ש ז"ל בב"ב ס"ט וכ"כ רש"ש ס"ט : ג) שם (בס"י וא"ו) המכוין בחידוש זה בהפלאה לכהונות בהקדמה לקונטרס שבת אחים בשם אביו ז"ל יטו"ש, וע' מה שגדפם בזה משמי בירחון בול"ח סי' התקפ"ב אות י"ב, ומיושב במ"ש שם בס"ד הלשון יפה, משא"כ לפי"ד הכי הול"ל יכול הוא להרכיב גם שנים, ומהו הלשון אומרת יכול הוא להרכיב א"י ואחס, ועכ"פ אם לא רצה לומר בתפושט שיוכן מדבריו הדין, הול"ל יכול הוא להרכיב אותו ואחס, אבל למש"ש מדוקדק היטב יעו"ש : ד) שם (בס"י ז') יפלא מאד שחמאמך להלדיק הוראה זו, ואם כ"ה נתפעל מדבריו הנמ"ד הלא טוב שאיימו לאבד עז"ל, וחשב זה לפיקוי"פ (אשר לא כדא, והנה דעת הרא"ש ז"ל בחשו' הובאה במל"מ פ"ה מיסוה"ת הלכה ב', דגם כהן בחלולא אעפ"י דמדברנן הוי בכלל אבירא דג"ע שיהרג וא"י, ע"ש, ונהי דלא קי"ל הכי, והש"ך ז"ל בס"י קנ"ז ביו"ד העלה להלכה דאמירי דרבנן יעבור וא"י, אבל הני מילי באונסין אותו להרגו, אבל אי איהו דקמנרי ילה"ר בנפשי' אפי' חלה ונפ"ה למות הרי ש"ס ערוך בסנהדרין ע"ה, דאפי' לספר עם פנוי' מאחורי"ג אחרו ימות

ואל תספר עמו, וכדי שֶׁלֹּא יִבְנוּ הַפֶּקֶד וְלֹא יִפְרְנוּ בַּעֲרֵיוֹת וּבְמִסֵּים רַחוּבִים זֵל כְּפִי מִיִּסְוִיָּהּ הִטָּה, וְכִשְׁ שֶׁאֵין לְהַשְׁמִיחַ עַל פְּרִילֵי הַדּוֹר שֶׁאֵינִי מֵאֵמֶת עֲלֵמִין) וְנִחְמָה הוֹרָאָה זוֹ נִתְּנָה יָד לְקַלֵּי הַדַּעַת לִפְרוֹץ גִּדְרוֹן שֶׁל חוּלָה. וְהִזֵּל לִבָּהּ לְהַעֲלִים דַּבָּר וּלְקַיֵּם כְּבוֹד אֲלָקִים הַבָּהָר דָּבָר כֹּזֵב שֶׁעַל כִּיּוֹצֵב נֶאֱמָר הוֹדָרוּ דַּבְּרֵיכֶם כִּי, וּבִמְקוֹם חִלּוּל כְּבוֹדֵה אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לָרֵב, אֲלֵא שְׂהוּלָךְ יוֹדְפִים וּמַלְדִּיק אֶת הָרֵין, וְכִתְבֵּי שְׂהוּרָה לֵהֵם כִּלְד יִתְנַהֲגוּ (כְּמִסֵּים בְּחוּב' ב' ס' ה') וְקִלְנִי מוֹרְעֵי לְדוּחַת דַּבְרִים אֱלֹהִים וְשֶׁאֵין לִי מֵאֲרִי: (ה' שֵׁם (ס' ח') וְגַמֵּר דַּבְּרֵיוֹ בְּחוּב' ב' ס' ג', וְלַפְעֻמֵּי דְהוּלָּה לְדִין כֹּזֵב מַשְׁמַע מִבְּאֲלֵיכֶם, סִבְרִי הַשְׁלִיךְ הַכֹּלִיא וְלֹא בֹא לְשֹׂאֵל עַל הַשְׁמִי עַד שֶׁהִעִיר עָלָיו הַמַּשִּׁיר, וְאִתְּחַלֵּא זוֹ שְׁמָן כִּי שֶׁלֹּא יִרְאֶה הַקּוֹנֵה, אִתְּחַלֵּאִי בֵּת עוֹרְבָתִיא הִיא וְסִימָנָה טַמָּא, וְלִמָּה לֹא הַשְׁלִיךְ גַּם הַשְׁמִי, וְאֵטוּ רִשְׁאֵי לְהַשְׁלִיךְ וְלְהוֹרוֹת הֵיחָר לְעֲלֻמּוֹ, וּפְשִׁיעַ שֶׁהִבְשֵׁר אֲסוּר מִכַּשֵּׁם זֶה אֲשֵׁי אַחֵר כֹּל לְדוּרֵי הֵיחָר מִמָּה הוּא הַשְׁלִיךְ בְּמִוִּיד, וְעַיִן בְּסַפְּרֵי ס' לִיד בְּשִׁימָה, וְהוֹבֵא בְּדַעִיָּה ס' מ' ס' ס' כִּי בְּהַשְׁלִיךְ הַמַּעֲשִׂים שֶׁהִי בִּקֵּן כּוֹעֹת אֲשֶׁפִי דַּבְּהִמָּה לֹא שְׂכִיחַ כֹּלל שְׁחִיטָרֶף מִכּוֹס בִּיעֵת אֲלֻמִּים מִבְּאֲלֵיכֶם הִי וְהַבְּשֵׁר אֲסוּר יִשְׁוִיָּשׁ, וְאֵף לְרַעַת הַשְׁוִיָּה בִּישׁ שֶׁהִנֵּא הַדַּעִיָּה שֶׁסֵּם לְהַחִיר הַבְּשֵׁר רַק לְקַגֵּם הַקֶּלֶב יְעוּשׁ הִינִי דוֹקָא שֶׁסֵּם שֶׁהִעִיר בַּעַל בֵּית שְׁלֹמֹה שֹׁזֵב לִיז שִׁנִּים שֶׁהִיא מוֹרָה וְלֹא אִירַע שְׁנַעֲרַפָּה בַּהֲמָה בְּכּוֹשׁוֹת בְּכַמִּיט יְעוּשׁ בְּנִישׁ ס' לִיט, אֲבָל בְּנִידִיז דְּכִלּוֹת דְּשִׁכִּית טְרַפּוֹת פִּשְׁטוֹ דְּלִכְיֵעַ הוּי כְּמִבְּאֲלֵיכֶם וְיֵשׁ לְאֲסוּר הַבְּשֵׁר, וְעַיִן גַּם בְּשׁוֹמֵר טוֹטוֹד מַדְרִיחַ פִּי ס' כ' (ו) שֵׁם ס' ט', נִרְאֶה פִּשְׁטוֹ לְהִפָּךְ דְּלִידִידִי וְדֹאֵי הִנִּי עֲדִים פִּסְלִין וְרִאִיָּה בְּדוּרָה מִכְּמוֹת מִיד, יִמָּה לְאֹרְעֵי סִבְרֵי עִים וּבְחוּס' וְרִין שֶׁסֵּם, וְהַסֵּם יֵשׁ פִּסְלִים כִּרְבֵּי אֲחָא דְּחֻלּוּי אֲחִיל וְלֹא אִיתְרַעֲבו סִבְרֵי כֹלל גַּם לְפִי דַּבְּרֵי עֲלֻמּוֹ, אֲבָל בְּנִידִיז לְכִיעַ לִידִידִי מִיִּסָּא אִיתְרַעֲבו סִבְרֵי וְלֹא גִבִּי בְּשֵׁטֶר זֶה, וְרִאִיָּתוֹ מִחוּס' בִּיק מ' : לֹא רִאִיָּה כֹלל וְאֵל שׁוֹם מִירוֹץ אֲחִיל לֹא חִירָטוֹ כֵּן, דַּעֲכִיפֵי הִרִי חִירָטוֹ בְּלֹאִיָּה שְׁפִיר, וּמַדַּע דְּאֲכִתִּי אֲחִיל לֹא חִירָטוֹ דְּכִימָה לְכַנּוֹן הֵא דְּכְמוֹתוֹת מִיד, שִׁים לְשִׁמְעוֹן ב' שְׁעֵרוֹת כְּדִהֲסֵם וְלִידִידִי אִיתְרַעֲבו סִבְרֵי וְלֹא לְרִאֲוֹן וּבְמִסֵּים הָרִין זֵל שֶׁסֵּם דְּלִיִּיקָה אֲבָל לֹא לְמוֹכֵר יְעוּשׁ, אֲשֶׁכֶּסֶּם אֵין רִאִיָּה מוֹסֵם וְגַם יֵל דִּלָּא בַּעַז לְחֻרְוִי הִנִּי בְּחִינָה לְרַפְּרֵם אֲבָל לָרֵב אֲחָא מִאֲלֵי, וְהִנֵּי כֹזֵב מִינָה לְרִיָּה אֲבָל לָרֵב חֲסִדָּא דְּסִלָּה בְּהִידִי סִבְרֵי עֲקֵרִי לְמִילָּה וְגַם לְרִאֲוֹן פְּסוּלִים אֵין מְחֻרָן וְדוּקָא: (ז) שֵׁם (ס' יוֹד) כְּכֹר קִדְמוֹ בְּהִנְהוּת פּוֹרָה יוֹבָק שֶׁסֵּם בִּיָּה, וְלַעֲנִיד לְקִיָּמָה כְּמִסֵּים בְּגִלּוֹן שִׁים שֶׁלִּי שֶׁסֵּם, דְּלִרְמַבִּים זֵל כְּפִיג מִכְּהִמָּק הִיז ח', דְּגַם לְדוּרוֹת אֵין לֹוי כִּנְסֵם לַעֲבֹדָה פְּחוּם מִכֵּן לִי עִים (וְעַיִן הַנְּהוּת מִהֲלֵהִיב וְרַעֲשֵׁם זֵל) וְרַק לְאַחֵר חֲמִשִּׁים אִימְשִׁיעַ, לְקִיָּמָה דְּהִיק יוֹכֵל יִהְיֶה כְּהִיָּם נִפְסִלִין בְּשִׁנִּים קִידֵם לְמִיד וְלֵאחֵר כִּי אֲהִינִי דְּלִיִּיק דְּשִׁימָה מֵאֲהֵרָן, וְלִרְבִּי נָמִי דְּמוֹכָה מִדְּבָרֵיו (כְּמִסֵּים רַעֲשֵׁם) דְּגַם פְּסוּל דְּקוֹרֵם לִי אִינוּ בְּאִים לְדוּרוֹת, מִמָּה יֵל כְּמִסֵּים בְּסִבְהִמָּל לְרַמַּבִּים זֵל בְּשׁוֹרֵם ב', דְּאֲחֵר שְׁעִבְרוֹ הִירְדֵּן נַעֲתָקָה מֵאוֹת כְּשִׁיחַת הָאֲרֹן מֵהֲלוֹם וְנִתְּנָה לְכַהֲנִים, וְעִים בְּרַמְבֵּין וּבְמַגִּילָא וְקִים וְלֵב שִׁמָּה, וּמִרְנַנִיט, וְהַשְׁתָּא אֵין לֹא מִיטוּעָא הוּא דְּגַם כְּהִיָּם לְנוֹשָׁא בְּכַהֵף מַשְׁעִבְרוֹ הִירְדֵּן וְאִילָךְ נִפְסְלוֹ אַחֵר כִּי וְדוֹקָא לְקִרְבָּנוֹת הוֹכְשֵׁרוֹ כְּדְמוֹכָה מֵאֲהֵרָן אֲבָל לְמַשָּׁא בְּכַהֵף אִימְשִׁיעַ, וְלִיָּם לְדוּרוֹת הֵא לֹא אִימְשִׁיעַ רַק מַנְעִילָת שְׁעִרִים וְסִיר

שאין שנים פוסלין בהן אבל למשא לא דאחר העברת ירדן ליחא בהן כלל, ובהכי
 נחא לפירש'י ז"ל בחימ' פ' בהעלותך פסוק ישיב מלכ'ע ולי' עוד שכתב אבל
 חוזר לנשיל'ם ולשיר אלא שלי' עוד עבד'ם נכתב (וע"ס ברמב"ן ז"ל שהשיגו
 עליו) איכ' חקשי הכי דכעו למילף כהנים מק"ו מלוים והכי לוי' עומן לא נפסלו
 רק לעבד'ם אלא דלאחר העברת הירדן כעו למילף לעבד'ם כנ"ל, ובהכי נחא
 קלת מה שטעה דוד ינבי דאחול' שנכשל בדבר שחשבו'י אבל מיהא לריך לפני'ם
 במה טעה וע' באו"ח פ' חשא' בהא דטעה דוד במנין ישראל, ולהאמור אפ"ל
 שטעה בזה דכסבור דדוקא בלוי' כתיב כי עבד'ם עליהם נכתב ישאו, אבל בכהנים
 אחר העברת הירדן ליח לן כה ודוק: ח) שם (מוכרת ב' סי' י"א) הגה בדברי
 הרמב"ם ז"ל יענין בחשו' חו"י סי' ל"א שרמז הפת"ם בחו"מ סי' תכ"ה, וע'
 בנב"ח חו"מ סי' נ"ט, דאי לאו דרודף הוי קלת ליה שרי להרוג גם עובר, וע'
 גם בסר"ט על אהלים במסנה זו וביאר שם יפה, וקדושים דבריו לדברי כה"ם
 שהביא מהירושלמי, ואיך שיהי' לענין שאלת כה"ם, יפה הורו המורדים להחיר (כי
 כבר כתב לי כה"ם מזה שהורו להחיר), ומ"ס כה"ם דאמירת הרופאים אינו כדבר
 בריא, הגה ידוע שכל איסור' נדחים אפי' מפני ספק פיקוק"פ מוז' מג"ע וע"ז
 ושי"ד, וכיון דקודם שילא ראשו עכ"פ מאזיה טעם שיהי' מותר להמיתו מפני סכנ"פ
 האם, ומשנין ל' אז כעין רודף, איכ' הרי ברודף אפי' אם ישיגו לאחר זמן
 ויש חשש שיהרגו נחן להלילו בנפשו, וע' חת"ס ח"ו סי' כ"ג לענין זמן המגפה
 רח"ל והרופאים אומרים שאם יתענו יוכלו להסתכן והביא מחשו' דכ"ס, ובתב ח"ל
 והוא פשוט דהרי אדם בריא אולם מחללי' עבד ספק חולי אעפ"י שהוא בריא,
 טכ"ל, וכאן שלהרמב"ם ז"ל מזה רודף נחוי אכן, הגה מי שהמלכות מונעת
 שימסרוהו וא"ל יתרגו כולם, דעת הרמב"ם ז"ל דדוקא אם ייחבדו וגם שצאח
 ח"מ מחמת מרידה כשנע נ"ב וברמ"א ז"ל ביו"ד קנ"ז ב' דעות בזה, ורמב"ם
 פסק ברי"ל עט"ז שם וגוב"ת יו"ד סי' ע"ד, ובט"ז סק"ח כתב דהוי כרודף ע"ש,
 אבל הרי ברודף ממש אמרי' בסנהדרין ע"ב: דאפי' קטן הרודף ופריך ממחנ'י
 דילא ראשו אין דוחין נשפ"ה, ומשני דמשמא רדפי' לה והיינו מפני שהיא טבע
 ש"ע שכתב הרמב"ם ז"ל, ואם קטן שגילד רודף אע"ג דלא שייך לחייבו מפני
 מעשיו הרעים דקטן לאו ב"ע הוא ורדיפתו כרדיפת הכרחית דאפי' פיתוי קטנה
 אינם הוא לעונשין מ"מ נחן להרגו כשהוא רודף, ורק מפני שהלידה רדיפה
 טבעית היא (ולא כמ"ס כה"ם מפני שא"י מי הרודף כתי' הירושלמי דאין לשון
 הרמב"ם כובל כן), וקודם שילא לאו"ה"ע כלירוף דלאו נפש היא הותר מפני
 שנחשב כרודף, וכמ"ס הטוב"ת הג"ל דאילו לא כן מי הותר להרוג עובר דבוס'
 אסור, אלא כון דמשנין ל' גם כרודף כלומר שבסכנתו מסתכן האם שהוא נפש
 חיה כבר, והנה, וא"כ מה לי אם כבר מקשה לילד מה לי אם עתידה להיות
 מקשה לילד, ודין רודף אחר הוא שאפי' יו"יר שא' רודף אחר חברו ועמיד להשיגו
 אחר זמן בודאי ויסיגוהו נחן להלילו בנפשו, אלא שלא יו"יר כן ברודף ממש, אבן
 בזה שירענו עפ"י רופאים מומחים שבומבין עליהם לענין פיקוק"פ שודאי שהוא
 יסכן אותה, הו"ל כרודף מעכשיו, ואם נאמר דרודף ליה רק בבדי ממש שיהרו

את הנדרף, איך בטל דין מקשה לילך דהטו לא ראינו שמה מקשות לילך יולדות, אלא שזו שילאח מן הרוב ומקשה ביותר ויש חשש סכנה דוחין העובר מפניה גא"כ גם כזה כן הוא, ואדרבא עדיף מטכסיו קודם שהוא ילך שלם בכל אבריו, וגם כיון דאפשר כפי"ד הרופאים גם העובר לא יחיה וגם הוא מסתכן, וע' רש"י סנהדרין ע"ב: ד"ה ילא ראשו, ובפמ"א ח"ג סי' מ', ובסד"ט על אהלום דף קכ"ג ד"ה מחסכן, ודו"ק, אכן הנלע"ד בזה שיש לעשות זה הנימוח דוקא ע"י רופא ישראל, דב"ג מלווה על העוברין, וע' נו"ב הג"ל ובמל"ח מלווה רל"ז, וחוס' סנהדרין נ"ט. ד"ה ליכא נסתפקו א"ש גם בעכו"ם שרי, ול"ט א"ש ר"ל דאפשר בעכו"ם נמי שרי להליל עכו"מ מקשה לילך בחתיכה עוברת דעוברת נדחה מפניה וכ"ש דשרי להתיר עובר דישאליה ע"י ב"ג, א"ד אירי ואירי אסור ודו"ק, ומהיות טוב ודאי נכון ע"י ישראל דוקא ודו"ק:

הקי' ש"לום יוסף הלוי פייגענבורג אב"ד דאקאטש.

ב"ה נעשוריו סי' ב' (שאלה הלכה למעשה).

שאלה מי ששמע שמועה קרובה ברגל, ובחור הרגל נעשית רחוקה, לפ"מ דפסקינן (יו"ד סי' ת"ב סק"ה) שאף ברגל חל עליו אבילות לדברים שבנעטה, א"ש חל עליו האבילות לדברים שבנעטה על כל שבעה, אף על ימי החג שלאחר שלשים, כד"ן השומע שמועה קרובה בחול, שחל עליו אבילות לשבעה אף לאחר שלשים, מכיון שחל עליו מקורם שלשים, ה"נ מכיון שחל עליו דין שבעה לדברים שבנעטה, נוהג בהם כל שבעה, א"ד לא גרע ימי הרגל מימי חול, דימי החול שלאחר שלשים לא נוהג אבילות כלל, שהשומע שמועה קרובה ברגל ולאחר הרגל נעשית רחוקה אין עליו אבילות אחר הרגל (שור"ע שס), ולפי' הרגל עלמו אמרינן שיחול עליו אבילות לרשכ"ז לשבעה ימים אף לאחר השלשים, זה לא אפשר: והנה בבי' הביא חסונות הרשב"א ז"ל, שנשאל בשמע שמועה קרובה בשבת, ולאחר השבת נעשית רחוקה, אמאי לא יחול עליו אבילות על כל ז', מכיון שחלו עליו האבילות בשבת לרשכ"ז, והשיב הרשב"א ז"ל, כיון שלא חלו עליו בחור שלשים האבילות רק לרשכ"ז, אינו גורם זה עליו אבילות, שאל"כ יהי' מה שגורם חמור ממנו, בו אינו נוהג אבילות ומחממו יהי' אבילות טיהב, אינו בדין סיהי' חמור מה שיבוא בגרממו יותר ממנו עכ"ל, ולפי' דבריו ז"ל י"ל, דרק סיהי' מה שיבוא בגרממו חמור ממנו, דהיינו שיחול עליו אבילות גמורה בחול, מפני שחלה עליו אבילות לרשכ"ז בשבת או ברגל, זה אינו בדין, אבל א"ש מה שיבוא בגרממו לא יהא חמור ממנו, דהיינו ברגל עלמו, דאף מה שיבוא בגרממו אחר שלשים יהי' נמי אבילות רק לרשכ"ז בלבד, אפשר דפסיר חל עליו כזה לכל שבעה, מכיון שחלו עליו קודם שלשים לענין זה, ובקישות הרשב"א ז"ל, אבל לפי' יהי' נ"כ קשה, סיהי' חמור ימי הרגל מימי החול, שלימי הרגל שלאחר השלשים יחילו אבילות, ולימי החול שלאחר השלשים לא יחילו אבילות, וגם זה אינו מן הדין: ובפשטות נראה, דהד"ן של אבילות ברגל לרשכ"ז, הוא רק בא"ש יהי' אז יום חול, יהי' עליו אבילות גמורה, ורק משום שזה יום שבת או רגל שאין בהם אבילות, אכור הוא דכשכ"ז בלבד, אבל באופן שא"ש יהי' יום זה יום חול לא יהיו עליו אבילות כלל.

אינו אסור ביום זה, אם הוא שבת או רגל בדשני' נמי, ולפי' בשבת במוטת קרונה ברגל, אינו נוסג בדשני' רק עד כלום השליש, ואח"כ אף שכלו השליש ברגל, אינו נוסג האכילת אף לדשני' בימי הרגל שלאחר השליש, כן נראה לנאורה, ולע' לדינא:

ביה נויארק סי' ג'.

בשע"ת (חוב' א' סי' ד' אות ג') מביא כ"ת מה שפלפלתי (בשע"ת) בדברי התוס' עירובין (ל"א:) ד"ה כאן במה שכתבו "דכיון דמהימן לי' ממטי' לי' ואי לא שקיל מיניה יחזור" ואצל כ"ת הדבר פשוט שקו' התוספות כיון דמהימן לי' ממטי' לי' אין לה שייכות לחוקה שע"ש וגם בלי חוקה זו אינו חשוד לננוב ובודאי ימלא את שליחתו או שייבאלו בחזרה את הדבר שנתן לו להניח שם לערוב וכו' וכ"ת כותב דטוב יותר לנרום "יחזור" וכו' עכ"ד: הנה דבריו תמוהים מאוד ישמע כ"ת דברי עצמו איש שאינו מוחק לננוב מוכרח הוא לילך ולמלאות בקשת אחרים ולהביא חזרה? ומה יעשה עוד לנו חוקת שע"ש אם גם בלעדי זה ילך ויעשה שליחתו או יחזור? ומה שכתב כ"ת שאינו חשוד לננוב מי יאמר לכ"ת שיננוב, יחזור לו בעוד ימים אחרים: וגם עיקר דבריו שלא איירי כאן משליח עושה שליחתו אתמהא מאוד ולא אבין שבמשנה נאמר השולח עירובו ביד חרש שומה וקטן אין זה עירוב ובתוס' ד"ה וליחוש מקשה הא מדיוקא דמתני' זו שמע' דחוקה שליח ע"ש דקתני ביד חרש וכו' אין זה עירוב הא ביד פקת הרי זה עירוב וי"ל וכו' ומה מקשה התוס' לדברי כ"ת איך משמע ממתני' דחוקה שע"ש הרי שלח ביד איש והוא אינו חשוד שיננוב ובודאי ילך לעשות שליחתו או יחזור (ממש לשונו) וכל זה יעשה בשביל שאינו חשוד לננוב ובכן מנין מכאן דחוקה שליח ע"ש? ואין כדאי להאריך בזה ואתו הסליחה:

אליעזר ליפא ווייסברום רב בנויארק.

ביה לאדוני סימן ד'.

בשע"ת (חוב' א' סי' ו') ילא כ"ת לפרש פי' חרש בהגמרה (יומא סו:) שאלו את ר"א חלה מה שירכיבו על כתפו אחר להם יכול הוא להרכיב אני ואח"כ וכ"ח מזכיר שם פי' רש"י ז"ל שכו' בריא וחזק הי' פשעיר וכו' שלא חפץ היס להשיב דבר שלא שמע מפי רבו, וע"ד רש"י ז"ל כיחב שם כ"ה ולפי הנראה זה דחוק מאוד ועל פירושו מסיים שהוא נכון עש"ה: ואני רואה כי פירוש דחוק מאוד כי לפי פירוש דעיקר השאלה הי' אי מחומין דרכן אי מחומין דאורייתא, והם שאלו מהו שירכיבו על כתיפו, היינו אם יכ"י מותר להרכיבו על כתיפו עי"ז יחודע להם דהחומין דרכן, וקשה מאוד למה שאלו ברמיזא, ולמה לא שאלו בפ"י מחומין דרכן לו דאורייתא והא יומר בקיבור, ועל ר"א קשה ג"כ למה לא השיב להם בקיבור מחומין דרכן, ומחילא ידעו דעתי, נדרוש, לענין שאם הי' מולי מרכיבין על כתיפו דהא ליכא לפירוש בלופן אחר, גם לפי פירוש קשה דלמה לא השיב להם מותר מעין השאלה, מהו שירכיבו על כתיפו, ומי דחוק לנאמר להם יכול הוא להרכיב אני ואח"כ, שמה יבינו דמחומין דרכן ומחילא ידעו

שמותר להרכיבו על כהיפו, וזהו דרך חירה ונאריכות, והלא די הי' בתיבה אחת מותר כ"ל, ואי דרנה לחפש להם הדין דאם תחומין דרבנן יכולין להרכיב עליו שני בני אדם, גם זה דומק גדול, הא על זה לא שאלו הם שאלו הם מותר להרכיבו על כהיפו והוא השיב להם דשני בני אדם יכולין להרכיב עליו, והרי זה כטעמו חייטין והורה לו בשעורים? ומ"ס בפשיטות דאם אמרין דתחומין דאורייתא אסור גם לשני אנשים לרכוב על בהמה, ומה בכך דתחומין דאורייתא, הא הרכיבה הוא רק מדרבנן וכמו דאיתא שם ולא רוכבין על גבי בהמה גזירה שמה ילא חוץ לתחום, ש"מ תחומין דאורייתא ופירש"י מדגור רכיבה אטו תחומין דלי מדרבנן לא הוי אסור מילתא אחריתא משום דירי' וש"י משני אלא גזירה שמה יחתוך ומורה, והשתא לפי סברתו דבשני ב"א לא גזרינן רכיבה אטו קצירה משום דכל חד מדכיר לחברי' גם אם נאמר דתחומין דאורייתא וגזרינן רכיבה אטו תחומין נימא ב"כ דבשני ב"א לא גזרינן שילכו חוץ לתחום דכל חד מדכיר לחברי', וזה ודאי אין לומר דתחומין שאני דמהוך שאינו מהלך ברגליו קשה להכיר סימני התחומין, דזה שייך רק לענין אדם אחד דאם ירצה לראות סימני התחומין יהי' מוכרח לירד מן הכוס, ולהנהיג הכוס ברגליו, א"כ אכתי יהי' טרוד בהכוס ולא יוכל להכיר ב"כ סימני התחומין, אבל בשני ב"א דכל חד מדכיר לחברי', הלא בכל פעם שיבי' איזה חמש יכול אחד לירד מן הכוס ולהכיר סימני התחום, והשני ינוח על הכוס, ויכולים הם להחליף כמה פעמים, באופן שלא ילכו חוץ לתחום, וכל זה כחבתי לרעמו הגדול, אך בעיקר הדבר אישתיטתי' המ"א כפי' ער"ה ס"ק ב' שהביא שם וז"ל הקשה מהר"ל, א"כ יהיו שנים מותרין לרכוב על בהמה דאם יחתוך ומורה יזכירו האחר, ומי' שם שני מירולים אי' בשם הכ"ח דדוקא בקריאה המירו משום דהוא מזה אבל במילי דרשות לא ב' דהתם גזרינן שמה יחתוך ומורה קודם שישיב על הכוס כדי להנהיגו כי היכא דגזרינן אין שטין שמה יעשה חביות של שייטין עכ"ל הרי להדיא הסיפוך מדברי הרב נ"י, אכן מה שהקשה כבוד גאונו דמה שאלו את ר"א וכי לא ידעי מקרא הכ"ל דאם הי' חולי מרכיבו על כהיפו זה ודאי קשיא חמורא דפשיטא דתלמידו ר"א היו יכולין לדרוש כמו רב ששם, שז"ר שבעיקר פירשו וזה להתכוין לדעת הגדול של רבינו ההפלאה ז"ל (ע' בהקדמתו לקונטרס שנת אחים) אך אכ"ז המיהותי על פירשו של כ"ח במקומן עומדות: דכן נראה לי לומר בעזרתו ית"ש באופן אחר, והוא כד נדייק בשאלתם ששאלו מהו שירכיבהו על כהיפו ולא הזכירו כאן ענין שנת נראה מזה דעל שנת לא שאלו כלל רק על יו"כ שחל להיות בחול דז"ל דהתורה לא אמרה לשלוח את השעיר רק אם הוא בריא וחזק ויוכל לילך על רגליו אבל לא להרכיבו על כהיפו דאין הכשירו בזה האופן, ובתוס' ישנים מבואר סברא זו, ורק דיש להכיר מרב ששה דמפרש עמי אפי' בשנת להרכיבו על כהיפו, וממילא מוכח דמכ"ס בחול ואולם י"ל דדוקא ר"ש דסובר דתחומין דרבנן לכן ההכרח הוא למפרש שאם הי' חולה מרכיבו על כהיפו דאלי"כ קשה קושית הגמ' עמי אפי' בשנת למי' להכחא, אבל תלמידו ר"א י"ל דהוי סבירא להו כר"ע דתחומין דאורייתא כר"ע ובפרט דהרי ידוע שר"ע הי' עיקר תלמידו של ר"א הגדול וכדמוכח מחבורו של עכנאי

כפי' הזהב שר'ע אחר אני אלך ואודיענו וכו' וי"ל שכמה מן הסלמדרים הלכו
בשיטתו דחומין דאורייתא וא"כ י"ל דשמי אפי' בשבת קאי להחיר איסור החומין
וא"כ אין מכאן רא"י להרכיבו על כתיפו אפי' בחול דכ"ל דבאשת לא דמי אפי'
כיום הכיפורים שחל להיות בח' ולפי' מיושב שפיר מה שלא הוכירו כלל מענין
שבת ואם חומין דרבנן או דאורייתא דעי' לא הי' להם שום ספק וסבירי כר"ע
וי"ל דגם ר"א הי' סובר דחומין דאורייתא והכסף רק אם מותר להרכיבו על
כתיפו ושפיר פירש"י דלא ר"ל להשיב מה שלא שמע מפי רבו והחכמים
דסבירא לזו דחלה מרכיבו על כתיפו סוברים בהמת דחומין דרבנן כמו דהלכה
באמת כן. יצחק שמואל'עוויטש הרב מקרימאלוב מח"ס פלא יועץ בי"ח.
ב"ה ווארשע בי' ה' (שער שלמה).

(א) ראיתי בספר קול אליהו (שם נקבלו פרושים מהגר"ח ז"ל מוילנא)
שכתב בני הלא סביר לזירה קודם לפי שנים מבכור לזירה וכו' בני סגור
את אשה מעוברת ואח"כ נשא אשה אחרת שילדה לו זכר לו' חדשים ואח"כ
ילדה הגרושה זכר לו' חדשים נמלא שהולד לו' הוא ראשון לזירה והולד לו'
הראשון לזירה לכן לפי' הגר"ח הולד אחרון נוטל פ"ש לפי שהוא ראשון לזירה
ועי' הביא שלם ראיות מה"ס האמת דכתיב וילדו לו שני בנים האהובה והשנואה
מבואר שהאהובה ילדה בראשונה ואח"כ כתיב והיה הבכור לשנואה והוא הבכור
מניה וז"ל א"ו דמיירי שגדש לשנואה קודם שנשא האהובה וילדו לו בנים כנונא
דלמעלה וא"כ יוחא שאע"פ שכן אהובה נולד תחלה מ"מ לאו הלידה גורמת אלא
הילדה (ובזה יתישב מה שהקשה ירדי המחבר ספר גחלי אש בהא דאיתא בקידושין
(דס"ח) ששנואה מיירי באשה שנשא בעברה דהיינו אלמנה לכה"ג שאינה אלא
בעשה וחפכו בה קידושין לר"ע והקשה להרמב"ם שכה"ג אסור כל השנה בב'
נשים א"כ תיפוק טעמה עברה שנשא ב' נשים שהוא ג"כ ב"סור עשה ולי"ל
אלמנה ולפי האמור יוחא דלא מיירי כלל שנשא שתייהן בשעה אחת אלא בזא"ז :
אכן לעני' הוא המובן שהרי כתיב בהדיא כי תהייה לאיש ב' נשים אהובה ושנואה
והשמה קשה ממי' א"ת'ל שהלשון דוקא הוא א"כ מוכח מרישא דקרא להפך משל
כפי' שלא את השנואה כ"א את האהובה נשא בראשונה ואלא מאי לאו דוקא הוא
ואין מיקום ומאחר בהורה א"כ נהרועע כל הבנין ויכול להיות שכן השנואה נולד
תחלה אע"פ שנכתב באחרונה : ה"ב דכתיב לא יוכל לבכר את בן האהובה על
פני בן השנואה וקשה איך היה הוי"א שיכול לעשות לבכור את מי שאינו בכור
א"ו שהיה הוי"א לבכר את הנולד תחלה לכן קא"ל שאינו כן אלא שהנולד תחלה
נוטל פ"ש והוא ג"כ תמוה ע' פ' יש נוטלין (דק"ל :) שהיה הוי"א לבכר את האחר
ק"ו מפשוט : ע"ש וזהו שאליבא דרבנן לזקו דברי הגר"ח וייתכן זה מה שהקשו
במס' ד"ה הלמוד והבן אבל לזידן דק"ל כר"י ב"ב ליבא רא"י מכאן : וכן יש
לדמות מה שכתב בהגהת קול אליהו לחוק דברי הגר"ח מיבמות (דכ"ד) דאיתא
התם ואיתא כי ליבא בכור התיבס כי ליבא לא תתיבס וקשה א"כ ל"ל קרא למשני
קטן מיבוס במבואר (דק"ה) והלא כאשר התיבס הכבד הוא קטן נמלא שאלו המת
היה לעיר לימים מחנו ועודנו קטן וא"כ ל"ש כלל יבוס שקדוש קטן ליה קידושין.

ואתה אינה זקוקה ליבס איז דמיירי כב' נשים וכוונתו דלעיל וא"כ משמחת ליה
 שפיר שהבכור נולד ליצירה נולד לאחר שגולד זה שאינו בכור וא"כ שהיצירה גורמת
 אכן לפי מה שכתב ר"י ברזילי שהאב יכול לקדש אשה בשביל בנו קטן ליבס ראי'
 כמובן מאליו ונסי שחולקים ע"ז מ"מ אפ"ל כן לפי הו"א והבן : לכן נלעגד שיש
 לקיים דברי הגר"א על יסוד הרא"י השלישית שהביא שם דנתיב כי הוא ראשית
 אותו וקשה טעמא דקרא ל"ל ומפני מה מושגה דין זה מכל מלוות ההורה שלא
 נחנה טעם לדבריו איז כדי להעמידנו על עיקר זה שהיצירה גורמת כמשמעות
 ראשית אותו ונ"ל לחוק את דבריו ע' ב"ב (דק"א:) שאין הבכור נוטל פ"ס
 בנכסי האם דנתיב ימלא לו ולא לה וכן מדנתיב ראשית אותו ולא אונה ואח"כ
 מוסיק הש"ס אלא אמר דנא כתיב לו משפט הבכורה לו ולא לה ונחנה בחוס'
 דהשתא לא אלטריר ימלא לו וראשית אותו רק לדרשא אחריתי עי"ד ויחא מאר
 שראשית אותו אלטריר שהיצירה גורמת ואזנא הרמב"ם פ"ח מנחלות ה"ח הביא
 כי הוא ראשית אותו למעט נכסי האם וכתב הלח"מ שגם לפי המסקנה אלטריר
 לזה עי"ד אכן במחנה"ה אפ"ל שהרמב"ם חפץ גם כאן את מנהגו בכ"מ לעשות
 אסמכתא מפסקים שלא נמלא בגמרא כידוע לכל כתי שטריו ולדונמא ע' נחלות
 פ"ז ה"א שאסור לעקור ירושה מן היורש דנתיב ויהיה לבני' לחוקת משפט וקשה
 א"כ מה הקשה הש"ס ב"ב (דק"ז) לימא מחנ' דלא כר' יהודה כו' והלא שאני
 דנא דנתיב חוקת משפט לכן גם ר"י מידה איז שהמורה לא נחכונה לזה (ע'
 ב"ב ק"ב:) אלא שהרמב"ם עשה מכאן אסמכתא א"כ הה"נ ב"ד הרמב"ם ז"ל
 עשה אסמכתא ומ"מ מידה ג"כ שראשית אותו אחי לידוע אחר כמ"ש הה"מ
 ובמשמעות הלשון, אלא אמר דנא בענין שיש מכאן ראי' עומה לדברי הגר"א :
 והנה בהנחה קול אליהו הקשה ע"ז מיעקב ועשו שיעקב נולד מטפה ראשונה
 ומ"מ היתה הבכורה לעשו לפי שגולד מחלה ונחנק לתוך שגולד מטפה אחת
 שנהחלקה לב' והוא דחוק מאד ונ"ל כנגד משמעות לשון רש"י ומן מזה י"א להקשות
 א"כ בתאומים לא יטול שום אחד מהם חלק בבכורה מחמת ספק דילמא נולד
 האחרון מחלה והוא הבכור ודילמא נולדו מטפה אחת והגולד ראשון לו משפט
 הבכורה וב"מ ה"ג ז"א האחי שהרי עשו נטל פ"ס לולא מנר הבכורה ליעקב הב'
 א"כ מנ"ל בנוס' ב"ב (דק"ז) שבכור ולא ספק בא לאפוקי מדרבא ומפני זה
 הוזהר דנא לחזור מדבריו עיי"ש ואמאי לא אמרו שגא למעט תאומים כדי שלא
 נלמוד לחיובא מיעקב ועשו והנ' אמאי לא אמרה המשנה בפ' יש בכור שהגולד
 ראשון מן התאומים הו"ל בכור לכהן ולא בכור לנחלה מוספק שחא האחרון נולד
 מטפה ראשונה איז שז"א והגולד ראשון הוא ג"כ בכור לנחלה (ע' רש"ם ב"ב
 דקמ"ב ד"ה בכור הגולד) וא"כ הקל"ד : אח"כ ראיתי בספר חכמת שלמה על
 חו"מ (ד' ל"ב) סימן רע"ח שהביא דין זה בשם הגר"א ז"ל מוולאזין והמחנה
 כשיג עליו מיעקב ועשו וכן מחשבה דבכורות מפני מה לא אמרה המשנה בתאומים
 שהראשון הוא בכור לכהן והשני לנחלה לפי שגולד ראשון וכן הקשה מיואל דופן
 שאין לו משפט הבכורה הרי שהלידה גורמת ומכל הדין טעמי כתב להלכה דלא
 בהגר"ח עי"ד אכן לפי האמור למעלה נחא הכל דלכאורה קשה מנ"ל שראשית

אינו היינו ראשון ליצירה דלמא ראשון ללידה כמ"ס בחכמת שלמה יכול
 להחמיק גם על לידה אכן ניחא דא"כ הקשה קרא יתרא ליל כמ"ס בחכמת ח"י
 קאי על היצירה והכתוב בא להבטיענו שלא דמי חשה אחת לבי נשים ודוקא
 בנ"ר שאחד בא מאשה אחת והבי' מאשה אחרת הוא שנתנה חב"ה הקדימה לזה
 שטורח תחלה אפי' שטורח באחרונה לא כן תאומים הם ודאי הדין שהלידה
 גורמת מבלי ספק כלל אם טורח תחלה או לאו כמה דמלינו אלל יעקב ועשו וכן
 גלמה החורה שוב ליד ליואל דופן שלא נולד כדרך כל האדם וי"פ: ולפי' מיושב
 שפיר מה שכתב הגר"א ז"ל שזהו דכתיב וילדו לו נשים האבובם והשטות דוקא
 הוא שכן אבובם נולד בראשונה שהרי כי הוא ראשית אבובם בע"כ מיותר רק לדרוש
 זה וא"כ ע"כ ל"ל שרישא דקרא לאו דוקא הוא וכי' א"כ ל"ל להגמרא לומר
 דאטריך לא יוכל לבכר ברי שלא נלמוד בק"ו מפשוט תיפוק דאטריך למטע
 לידה אכן לק"מ שהרי זה נלמוד מזה בן השטות יכיר אלא ע"כ שבא להוציא
 מק"ו דל"מ גם הלשון יירש פלוני בני כמנאר בסוגיא ולחייבו בל"ה ועשה כמ"ס
 הקלה"מ בשם הרמב"ן ובין שזכינו לחרץ כל הקושיות ראוי להחזיר טעמה לישנה
 ולפסוק בנידון כמ"ס הגר"א והגר"ח ז"ל: (ב) בדה"ל גרושין פ"ו ה"ח וי"ט כתב
 הרמז"ל ארבעה דינים (א) אחר לעשרה כחבו נט לאבחי יכול לבטל לזה שלא
 בפני זה (ב) ואפילו בפני שנים אחרים (ג) שלא הגט ביד שנים יכול לבטל לזה
 שלא בפני זה (ד) ואפילו אם היו עשרה משבטלו בפני אחד מהם בטל הגט והנה
 כל דבריו נלקחו מפ' השולח (דל"ג) ששם בדרימא נחלקו רבי ורשב"ג אם יכול
 או אינו יכול לבטל לזה שלא בפני ואיחא בגמרא דרבי ס"ל עדות שבעה מקלטה
 ל"ב כולה ולא נפקה מזה חקלה ורשב"ג ס"ל בעלה כולה ויש לחוש להקלה א"כ
 לכו"ט ל"ב כולה ורשב"ג ס"ל כל מלמא דאחאמרה כי עשרה לריכה עשרה
 לחשלה ולפי' הקשה המ"מ על הרי"ף והרמב"ם בדין הראשון מודע שחקו ולא
 סודיעו כלל בענין בעלה מקלטה ועל מה שכתב המ"מ דמיירי שבעל כולם בפני
 ב' מהם הקשה הלח"מ והאריך בישובו ונדרך הב' כתב שהרמב"ם ס"ל בטלה
 כולה ברי שלא יהא ביתר א"ט מרישא לסיפא עי"ד אכן עפר אני תחת כף
 רגלם ולא אבין כלל את קושיתם ע"ש בסוגיא חוב' ד"ה רבי שהקשו מנ"ל להגמרא
 שרבי ס"ל ל"ב כולה וחירו' שיש הכרח לזה דא"כ לא אחר יכול לבטל לזה שלא
 בפ"ו עי"ד באריכות וא"כ לק"מ שהרי הרי"ף והרמב"ם הביאו את לשונו ממש
 יכול לבטל לזה שלא בפ"ו א"כ מנאר מפורש שס"ל ל"ב כולה ומה שבי' הרמב"ם
 בדין הב' ואפילו בפני שנים אחרים כינהו לא מוכחי שיכול לבטל מקלטה העדות
 בפניהם אלא אפילו בפני ב' אחרים וא"ל עשרה למשל דקי"ל כרבי ולא כרשב"ג:
 ודודא דמסאפינא הייתי חומר שהרי"ף והרמב"ם מחולקים כזה עם החסום
 שלהחום יש הכרח לומר שרבי ס"ל לא בעלה רק מופאת הדין והסברא אלל לא
 מופאת הלשון אלל להרי"ף והרמב"ם הלשון יכול לבטל לזה שלא בפ"ו אינה סובלת
 כלל לומר שבעלו כולם אדרבה המשמעות הוא שלא במל כ"א אהו שבעלו בפירוש
 אלל האחר אינו נגדר אחר חבדו וע"ז זה יתישב היטב מה שכתב בדין ר' שאם
 בעל בפני אחד מהם ה"ו בטל הגט וע"ז הכי' הראנ"ר (שהלך בדרך הה"מ ולא

בהלכות) מ"ש שליחות מעדות דליא כי"כ ובאן ס"ל כי"כ וכתב ה"מ"ש שליחות גרועה מעדות וכי"כ בשו"ע א"ע סימן קמ"א ס"ע"א שם שליחות שבטלה מקלחה ל"ב כולה וי"א כי"כ וכתב באה"צ היינו דעת הרמב"ם שמחלק בין שליחות לעדות אכן לפי האמור ל"ק כלל שהרי הרמב"ם שנה כאן את לשונו ולי"כ בטל לזה שלא בפ"ז אלא משבטלו (את הגט) בפני אחד מהם שכל את לשונו שלא בטל מקלח השלוחים כי"א את הגט כדאיתא במהני' ואמר הגט שנחתי לך בטל הוא ומחילא נכתבו השלוחים ולפ"ז הרמב"ם מיירי שבטל כל השלוחים בפני אחד מהשלוחים וא"כ ליכא סתירה בדברי הרמב"ם ומחילא ליכא פלוגתא בזה בין הפוסקים רק שאלכא דכולכו שליחות שבטלה מקלחה ל"ב כולה א"כ אמר גט שנחתי בטל הוא וכי"כ ה"מ"ס ס"ק לו ש"ס לפרש הרמב"ם בפנין אחר ממה שפירש ה"מ"ס וכתב לעיין ברש"ך ומעולם לא ראינו את הרש"ך ואולי כונתי לדעתו בהבנת דברי הרמב"ם וז"ל: אמנם מדין הדי' יש להוכיח שאפשר לנטל השליח בפני עד אחד וכי"כ בפמ"ש סימן קמ"א הק"ס בשם בית אפרים שהוכיח כן מהרמב"ם להפך מכל הפוסקים והוא חמוה מאד שהרי בהל' יו"ט דין ה"ב כתב הרמב"ם בפרוש שלריך שנים וכדי שלא יהא כותר א"ע ל"ל שמחלק בין אחד מן השלוחים לאיש אחר וכי"כ ה"מ"ס והלח"מ ש"ס חילוק ביניהם ע"פ דרכם ולפי האמור י"ל שהרמב"ם הול"א דין זה מהא דאיתא בגמרא שלרש"ב אמרינן עדות שב"מ כי"כ וקשה איך אפשר לומר כן והלא רש"ב ס"ל בטלו אינו מבוטל ובאן מיירי שלא בטל כולם אלא אותו שבטל כמשמעות הלשון וא"כ לא עדיף מאילו בטל בפרוש לכל השלוחים שלא בפניהם ג"כ ל"מ לרש"ב"ג משום כח ב"ד יפה וא"כ איך יכול להיות שבטלו כולם (ע' פנ"י) א"י שעדיף טפי לפי שבטל בפני אחד מהשלוחים ולפי שבין זה ל"פ רבי על רש"ב"ג א"כ א"ש מה שגם הרמב"ם מחלק בין שליח לאיש אחר וא"כ ליכא מכאן ראי' להחמיר בע"א להפך מכל הפוסקים וכ"ש שלפי התי"ס אפילו בפני אחד מהשלוחים אינו יכול לנטל את כולם הלא דוקא בפני ב' מהם א"כ די לנו להחמיר בזה כהרמב"ם אבל לא לפסול הגט כאשר בטל השליח בפני עד אחד דעלמא: אגב יש להעיר ע' פמ"ש סימן קמ"א ס"ע"א שהביא בשם החו"ג שמי שטעה שליח לנטל א"ל למנותו בפני שנים ע"ש הטעם והנה אם נאמר להפך מזה אלא שלריך ב' עדים יתייב בזה מה שהקשה הפנ"י מדוע לא הוצא ברמב"ם ושו"ע הא דאיתא במהני' ר"פ השולח שאפשר לעשות שליח לנטל הגט וניחא שהרי לריך למנותו בפני עדים א"כ לדין דקו"ל בטלו בפני שנים מבוטל שוב לא משכחת כלל לדין זה שאם אמר לו בפני ב' שיאמר לשליח או לאשה גט ששלחתי בטל הוא הומ"י נכתב הגט וא"ל שוב שילך השליח לנטלו והמשנה ע"כ איתא כרש"ב"ג בטלו אינו מבוטל ואן קו"ל כרבי כתבואר בגמרא (ע' פמ"ש ס"ק נה והבן:) ג) בשע"ת (שנה יא ח"ד סימן יו) פלפל בדברי המ"ס גיטין (דפ"א) ד"ה טרקסמין עיי"ש והם תמוהים בשנים האחת הלא כאן מספר בשבת הראשונים שעשו כד"ת ולפי דבריו חטאו בכפלים את ירק שלהם הכניסו לחצר לפטרו מחטאם לפיכך ואת פרוחיהם הכניסו לחי"ס נמנע מדרבנן ולא חת"ה וזהו כנגד משה"ה כלשון כרי' לחי"ס"ב נמנע כמובן לכל והב' הלא

בעל המימרה הוא ר' יוחנן ור"י ס"ל התם חזר קובע למעשר מה"מ דכתיב ואכלו
 בשעריך וא"כ לא יתכן לומר שמספר מדורות ראשונים שלא ס"ל כוונתו לכן
 נלענ"ר לפרש דלכאורה קשה מאד מה שכתבו בחוס' שירק פטור ממעשר והוא
 תמוז שהרי ירק חייב מדרבנן אכן ע"י ספר הערוך ערך טרקסמון שהלך בשיטת
 הראב"ד ודעמיה שאל פני הבית למעשר רק הגרן קובע וכאן מייב"ד לטען מעשר
 שני שלריך פני הבית ואח"כ כתב טרקסמון הוא ירק ולפ"ז איכא למימר שהערוך
 ירק פטור ממע"ש וא"ש שספר בשבט הראשונים שלא עשו חילוק בין ירק לפירות
 אלא כשם שירק הפטור ממע"ש הכניסו לבית כך פירותיהם הכניסו אל הבית כדי
 לחייבם במע"ש והחוס' הקשו על הערוך וסיימו ועוד ל"ע במשניות אם ירק פטור
 ממע"ש אפילו מדרבנן ונהי שהלבן שכתבו החוס' דרך"י טרקסמון אינו מוזקדק
 כ"כ לפי דרכנו מ"מ קריב הדבר לאמת כיון שהערוך כתב בפירוש דמייירי כאן
 ממע"ש : ד) שם (שנה ט"ו ח"א סי' ז) שכתבי להעיר שגם מהא דקיי"ל בחוקם
 הבתים שחי שקדש אשה בעל כרחא ליה קידושין מטעם שעשה שלא כהיון גס
 מוכאן ליה הוכחה לבטל קידושין ונשואין של אחת הרמאים והוא ג"כ מכל הלין
 טעמי שנתבארו במה שכתבתי שם עיי"ר : ה) שם (שנה ט"ז ס"א) הציג עלי
 בחרי אף ולכאורה לזקו דבריו שלאחר שידענו מרישא דקרא נזיר ששרה פחו
 ביון שאין לוקים על כ"ש בחערובת כמ"ש ר' יקיר שוב נלמוד מרישא אסיפא שכל
 ענבים לא יאכל ג"כ מייירי בחערובת ושיעורו בזויה ואח"כ דרשין מה אכילה
 בזיה אף שמה כזית וא"כ א"ש מה שהקשו על ר' יקיר משבטות וכו' וראי גם כ"ת
 כיון לזה אלא שקלר בדברים אכן ז"א אדרבה ואיפכא מסתברא אי אמרין כ"ש
 למלקות ולא יאכל היינו כ"ש א"כ נלמוד מריפא לרישא שגם בחערובת מחוייב על
 כ"ש לפי שכן גזרה תורה ומנ"ל להקל איו דר"ע לא ס"ל כ"ש למלקות ולא קשה
 קושיהם על ר' יקיר ויעוין טור הפעם בדברי שם ואז יראה כל מעיין שרמזתי
 על כ"ז במלין קלרים ומ"ש לתרץ סגרת הרב שליט"א לי"נ לי וכל מעיין בלדק
 יתבונן שלא הועיל כלום בדבריו : ו) שם (שנה טז ח"א סי' ד) הוכחתי
 בראיות שיש חילוק בין כינוי קנין המחובר אל השם וכנוי המומד בפ"ע שהראשון
 כולל יותר מן השני אח"כ ראיתי שחילוק זה מובאר ג"כ ברשכ"ס כ"כ (דקל"ז) :
 ד"ה ואם לאו לא ילא שצריכוהו כולל ג"כ שחפין אבל לא לנס והוא מהאי
 טעמא שכתבתי ובו יתייב בטוב טעם מה שהקשו בחוס' כ"כ (דקל"ז) : ד"ה
 מביא על ס"י הרשכ"ס ולפי האמור נ"א שפיר הרשכ"ס לשיטתו עיי"ר וזכון מאד :
 הרב ש"מ א"ש

ב"ה ורא"אבין סי' ר' (בענין מינוי מ"צ).

שאלה ע"ד העיר והלאהמין שלפני עשרים שנה היתה קהלה קטנה וקיבוצ
 של עשרים משפחות מאחכ"י והסתפקו במינוי רב אחד כמו בכל הישיבים הקטנים
 אך בהתפרעות המלחמה נהיתה לקהלה גדולה ואפשר להם להחזיק מלצר הרב
 דמחא גם איהו מו"ל כנכל הקהלות הגדולות והנה במשך שנות המלחמה פתח לו
 דרב דמחא חנות בשוק העיר וגמנה בין הסיחדים הגדולים ועי"ז נמלאים רבים
 משכניו הסוחרים שיש להם תרעומות על הרב דמחא בענין מסחר שלפי דבריהם

ג"כ וכ"כ של הרב דמחא העומדים בחנות עושים עמהם קאנקרענישע ומקפחים
 פרנסתם ועי"כ אינם יכולים לבוא לניה הרב בדרכי הסוחרים השכנים כשיש להם
 חמיר עו"ת וז"ל ואין להם לשנות בשאלות אור"ה והנה כאשר המנהג בכל
 הקהלות לבחור ולהמנות להם מו"ל כדלוגס ואין הרב מוחה בזה לכן הסכימו ראשי
 והשוכני הקהלה דפה בדעתם ודלוגס של אנשי העיר וקבלו אותו למו"ל והבעייתו
 אותו בחת"י ליתן לי שטר קלוב מקופת הקהל מדי שבוע בשבוע באופן שלא יקופח
 מהרב מהנכסו ומחביביו השייכים לו וכן הנני יושב אללס ומורה הוראה להם
 בשאלות אור"ה זה יותר משנה וחצי ולא אשיג גבולו בשום דבר ח"ו וכן הסכמתי
 לקבל עלי אם ידרש ממני הרב ולהנטיח אורו גם על להבא שלא לעשות
 ולא לגרום לו כום מורת רוח ח"ו אך יען שגמולו מרבנים שמרגנים ע"ו לכן
 להסיר מעלי לזוט שפהים אחרתי יתבררו ויתלבנו הדברים עפ"י משפט חוק"ק
 תשובה הנה ז"ל הרמ"א חו"ד (ס"ו רמ"ה סע"י כ"ב) רב היושב בעיר ולומר
 לרבים יכול חכם אחד לבוא וללמוד ג"כ שם אפילו קפת קלת פרנסת הראשון
 כגון שסקהל קבלו עליהם לרב וטעל פרם מהט אפ"ה יכול השני לבוא ולגור
 שם ולהחזיק רבנות בכל דבר כמו הראשון אם הוא גדול וראוי לכך ע"ש וע"ש
 בש"ך ס"ק טו דכתב דכ"ו מדינא אבל מלך המנהג אפשר שיש למחות בזה היינו
 דאסור לקפת אף קלת פרנסת הראשון ע"ש וע"י בשו"ת חת"ם חו"ד ס"ו ר"ל
 ובחת"ם ס"ו כ"א דבזה"ז אסור לשום אדם לקפת פרנסת הרב ע"ש, ולפי"ז
 באם אינו מקפת כלל פרנסת הרב רק הבני עיר רוצים לשלם להמו"ל מדיסם
 יכול השני להורות אור"ה ולהחזיק רבנות בכל דבר חו"ב, וכן נראה מסיום דברי
 הרמ"א שם דכתב אבל אם בא אכסנאי לעיר אין לו להורות אור"ה או לדרוש
 לנהוג דבר' באחריו דחבריו ע"ש, ומשמע מזה דאבל אם קבלוהו אנשי העיר
 לקבוע דירתו בשם יכול לנהוג ברבנות ולהורות אור"ה כמו הראשון היכא שאינו
 מקפת פרנסת הראשון וכ"כ בש"ך שם ס"ק ט"ז וכן מובאר להדיא בהשנות
 מהר"י ווייל ומהר"א בפסקיו מובא באריכות בד"מ שם סק"ז ע"ש ודו"ק:
 אבנ"ם הרמ"א שם כתב עוד וז"ל מי שהחזיק לרב בעיר אפילו החזיק בעלמו
 באר"ה שררה אין להורידו מגדולתו העפ"י שבה לשם אחר גדול ממנו ע"ש ומקור
 הדבר הוא מהריב"ש ס"ו רע"א, אך באמת אין שום סתירה למהר"א הג"ל דהריב"ש
 לא אמר רק דאין להורידו מגדולתו לגמרי, אבל מהר"א מיידי דיוכל השני ג"כ
 ללמוד ולהורות שם אבל לא להוריד הראשון מגדולתו לגמרי כמובאר שם להדיא
 חו"ב, וא"כ נגיד לקבל מו"ל בעיר שיש שם אב"ד אין שום הורה מגדולתו
 ואדרבה לכבוד יחשב לו שהוא אב"ד והשני מו"ל ע"כ בודאי אין יכול האב"ד
 למחות בזה חו"ב: שרוב ראיתי חת"כ בשו"ת דברי חיים מלאנו זי"ע חו"ד ס"ו
 ג"א ונ"ב שהאריך והרחיב הדיבור בביאור דברי הרמ"א הג"ל וכח"כ ג"כ להשנות
 דעת מהר"א והריב"ש כמ"ש דדוקא להעביר אדם מגדולתו אין אנו רשאין אבל
 להשתמש שניהם בכבוד הרבנות מותר וכן מדוקדק לשון הרמ"א ז"ל שכתב
 בריב"א וז"ל יכול חכם אחד לבוא וללמוד ג"כ שם ואח"כ נקט לשון אין להורידו
 מגדולתו משמע כג"ל וכן שם שם לדינא דאין מעבירין הראשון משדירתו וגם

מהפרטים ואין ליחיד ופרטים שום דיעה ושיעבוד עליו וע"י בירושלמי שקלים
 פ"א ופ"ב: וע"י מ"ש החוס' מנחת ד' ע"ח ע"ב גבי חמיר על חמץ דרק
 לשוחט אי לא רק ע"ש וע"י בנדרים ד' ס"ה ע"ב גבי קופה של לוקה ע"ש בזה
 בראשונים ושם ד' מ"ז ע"ב ומ"ח גבי הספרים אם ר"ל ס"ח לקרות דזה ג"כ
 הוה להם חלק או רק ספרים ללמוד אבל ס"ח הוה של הכלל לא של הפרט ע"ש
 בזה בראשונים ובירושלמי שם גבי קבלן וב"ב ד' מ"ג ונ"י ס"ח אין מציאין ראי'
 כו' וד' קניא גבי נכסי ואכמ"ל: עכ"פ להרמב"ם ז"ל גבי שו"ב וכן לרב
 עכשו שאין לנו מומחה ולריד הסכמה הקהל לא פרטים ולכך לא הוה שאילה
 בבעלים והנה באמת זה מחלוקת בירושלמי פ"א דהוריות ובספרי פ' שלח פליגי
 בזה הנאים אך כל הקהל יש להם דיעה לא לקבל הוראתם של ב"ד הגדול ע"ש ד'
 ד' ע"ב בהוריות ובירושלמי שם וכן אם קבלו ואח"כ חזרו בהם ובספרי פ' שלח
 פ"א קי"א על פסוק ונסלת פליגי שם ר"א ור"ב אם מקלם הקהל יכולים שלא
 לקבל הוראת ב"ד הגדול ר"ל בלא טעם דהם אינן מומחים כלל ולא ראויין להוראה
 וע"י ברמב"ם בה' שנוה פ"ג ה"ו דנקט וידעו שטעו לא שקבלו וחזרו בהם ע"ש
 בירושלמי דהוה פלוגתא בזה ואף דאין יריעתם כלל ידיעה כמבואר בירושלמי שם
 מ"מ יכולין שלא לקבל ע"ש בזה: ודנה כך הדין גבי רב אם קבלו אותו בני
 העיר אף שגמרו אח"כ תליא בזה אם נמא דזה לפרטים או יכולים הפרטים
 לקבל אחר אבל אם נמא להקהל איי לקבל אם לא מחמת טעמים נכונים וכן
 אם יכולים לימר דאין מקבלים אותו לשליש שיהא נאמן להם זה תליא בזה ולכן
 אף למ"ש החוס' סוטה ד' כ"ב ע"ב דיכולים להורות וכן להך דב"ב ד' כ"א ע"ב
 וב"ב ע"א למד גירסא דהוה חקיה טורא שמידין זה בלד זה ז"מ לגדר הוראה
 קבועות אשר שייך לגדר הליבור וכמו שאלות של בהמ"ט ומהמ"ח דהוה של בני
 העיר בזה אם אין טעם נכון איי לקבל אחר דזה הוה בגדר מעלין בקודש
 ומבואר ברמב"ם בפ"מ סוף מנחות דזה הלכה בדינו דא"ל להלק וב"ב בה'
 בהמ"ק וע"י בבריכות ד' כ"ז ע"ב וב"ח בשוכה דר"ג ור"י והוס' יומא ד' י"ג
 ור"ל אמה שסלקו ראב"ע אח"כ ובירושלמי מבואר בפסחים פ"ו דתנאי התנו או
 שאם יפיים את ר"י יעלו אותו אך נ"מ דירושלמי ס"ל ברכות פ"א דכלקו את
 ראב"ע מנשיא ועשאו אב"ד אך הגמ' שלנו מבואר דרק ר"ג ב' שבמות וראב"ע
 שנת אחת ע"ש בזה וע"י ב"ב ד' י"ב ע"ב [וע"י ברכות ד' מ"ה ע"ב דהוה
 שקולים בחכמה ע"ש בזה] מוכח דאף שקבלו לר"א מדפתי מ"מ אח"כ סלקוהו
 אך שם הוה למד בר רב אשי חוקה מאניו ואף דאפסקו אחר רב הונא בר נתן
 ע"י מ"ק ד' כ"ח וגיטין ד' ג"ט וע"י בחוס' ביצה ד' כ"ג ע"א ע"ש ואכמ"ל: לכן
 לדינא כך ודאי בשאר שאלות הוה רק של יחידים יכולים היחידים לקבל אך
 לשאלות בהמ"ט בזה יעשו כמו אלל ר"ג וראב"ע זה ב' שבהם וזה שנת אחת
 שלש לזה וכ' שלישים להרב היסן ואקלר יוסף-ראזין רב דפה דווינסק.

ב"ה ווארשא ס' ח'.

חולין (כ"ד). מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו ה' שנים
 שוב אינו רואה ופירש"י ז"ל שלא ראה כו' לומד ושוכח ע"ש וראיתי בס'

כפרא דבי רב (פ' בהעלתך פסקא ד') להנאון הספרדי ר"ד פארוו ויל שב' בזה"ל יש לדקדק בלשון רש"י ויל מי דהקו לפרש סימן יפה היינו "לענין השבחה" דלכאורה טפי הוה מסתברא לפרש סימן יפה לענין "להבין ולהשכיל" עמש"ש בזה: ולפע"ד בעוה"י דדברי רש"י ויל מובנים בדרך פשוט ונכון עפ"י הבואר בגמרא (מגילה זו) יגעתי ולא מצאתי אל תאמין כו' לא אפרן אלא "לאהדודי" אבל "לאוקמי גירכא" סיעתא דשמיא ופי' רש"י ויל "לאוקמי גירכא" שלא תשתבח ממנו" ע"ש: והנה בדברי רש"י ויל שלא תשתבח ממנו היא סיעתא דשמיא ג"ל להעיר בעוה"י מש"ם (גדרים לח): דאי' שם בתהלה ה' משה למד תורה ומשכחה עד שנתנה לו במתנה וכו' ע"ש הרי שמרע"ה אף שהי' לומד תורה עכ"ז ה' משכחה שהגיעה והלימוד לא מהני לענין השבחה עד שניתנה לו במתנה שהיא מעין סיעתא דשמיא כנ"ל (ועי' ברמב"ם פ"א מהל' ת"ת הל"י וכל זמן שלא יעסוק בלימוד הוא שובח ע"ש ואבמ"ל): ולפי' נכון מאוד דרש"י ויל לא רצה לפרש "להבין ולהשכיל" כנ"ל דק"ל הך, שלא ראה סימן יפה במשנתו ה' שנים" דאיך אפשר שלא ראה סימן יפה להבין ולהשכיל בשיגע ולמד ה' שנים? דהא גם לאהדודי אמר' לעיל יגעתי ולא מצאתי אל תאמין וביותר קשה הא דאמר' (בלשון יאוש) "שוב אינו רואה" דהא אפילו אם נימא שעד עכשיו לא יגע במשנתו כ"כ עכ"ז לא נמנע שאח"כ יתיגע במשנתו הרבה ובודאי יהי' לו לב מבין דיגעתי ומצאתי תאמין, ודווקא לומר דהגמרא דמגילה הנ"ל פליגא אגמרא דכאן כמובן: לכן פירש שפיר לא ראה סימן יפה "למדו ושכחו" ובזווגתו דגמרא זו לא איירי רק לענין "לאוקמי גירכא" ובפירושו בגמרא מגילה הנ"ל "שלא תשתבח ממנו" כנ"ל ולענין "השבחה" שפיר אפשר "שלא ראה סימן יפה" וגם "שוב אינו רואה" בשאיו לו סיעתא דשמיא והוא נכון מאד לפע"ד:

ישראל איסר הכהן פייגענבורים.

ב"ה ראדאמסק סי' טי.

ה) בשע"ת (סי' חו"ד סי' ד') כ' ט"ב הגאב"ד קוטנא שניט"א נסח מוח"ז הגה"ק מסובוטשוב וז"ל מה שיש לדקדק דבשחיטת הפר כיוכ"פ נתן למי שמחמם הדם בכדי שלא יקרום ובגמר מחמם שגפים נהנו על כן הוזהב שבהיכל ולא נהנו למחמם, ומי עפ"ד הרמב"ם ויל פ"ב מפסוקה"ק ה"ד דיש פסול יולא מקה"ק להיכל ומיכל לעזרה ע"ס וכיון דאסור להכניס המחמם מבוס דוכל אדם לא יכ' בזה"ל ולהוליא הדם לעזרה אי' שלא יפסול בזה"ל כנ"ל עכ"ד: והנה עי' יומא מ"ג ע"ב במתני' נהנו למי שמחמם בו על דוכד הר' שבהיכל ובני' ובכ' וכל אדם ל"י בלוס"מ אר"י חגי ש' היכל היינו של עזרה ע"ס: ולכאור' ל"ב דלכתי' משכחת סהרס יחי' בהיכל עזמיו והמחמם יתקרב א"ע להיכל באלוס ויושיע ידו לפני' להיכל ומחמם אף דז"ל דברי אחר שחיטת הפר הי' הקטרה ומבואר שם כד"מ דהקטרה דלפני ולפניו היו פורשין אף מבין האולם ולמזבח ע"ס ומעשה כנ"ל אחר הקטרה והוא דם הפר כפנים שהניחו ושחט השעיר

זהו דמו בפנים דהוא רק מהן דם בפנים דשרי או לכנס לאולם יעו"ש. שוב
 בדק'ל דאכתי ה' ע"ה למרס דם הפך דלמ'ד דהיכל ואולם שמי קדושות וה' י
 יכול רק לכנס לבין אולם ומזבח ולא לאולם, הרי שוב פשוט דמהיכל לאולם ל"ה
 פסול וילא ויכול להוליח דם לאולם והממרס יה' בין האולם ומזבח ויכניס ידו
 וימרס וא"כ כמ'ד דהיכל ואולם ב' קדושות ואסור להוליח מהיכל לאולם שוב פשוט
 דה' שרי לכנס אף לאולם ויושיע ידו להיכל וימרס וכש"כ זבחים דל"כ ע"ה
 איפסר דמשייל ידו וסמך וכו', ואי משום ביאה במקלט עירומים ו"ל פ"ג מביאת
 המקדש ה"ה דמסיק דביאה במקלט ל"ש ביאה ע"ס ובגיד נראה פשוט דל"ש ביאה
 לכ"ע דמ'ד דשמי' ביאה ילף בזבחים שם מדכ' בכל קודש לא הנע ואל המקדש
 לא הבוא מה נגיעה במקדש וכו' ע"ס וכו' רק היכי דכ' ביאה ובגיד דל"כ ביאה
 לכ"ע ל"ש ביאה דאל"כ וכו' נמא דבגיד בדרך אחרת ודרך גנין פטר כמו דל"ש
 ביאה בביאת מקדש ע"י סגשור ד"ז ע"כ (וגם ג"כ פלגי כזה ד"ה וצולא הקד
 דפלגי לענין ביאה במקלט ע"ס וטעמיה חבלים כנעניים ח"ה סוסג'ל דלשיתס
 אולו ע"ס) וע"כ דשאי"ה דל"כ ביאה רק וכל אדם לא יהי' באוה"מ ובגיד ביאה
 במקלט ל"ש ביאה [גם ים להעיר דהיכי דכ' הוי' ל"ל הוי' כתיקונו ע"י ברכות
 ד"ג ע"ה ומנילה ד"ע ע"ה והיו כהויתן וכו' ע"ס מיהו ע"י קידושין ד"ז ע"ה וכו'
 לענין קידושין להלל'ן אע"כ דכ' הוי' וילא ויהיה ע"ס, וס' עכ"פ מובאר דל"ש
 ואס' ה"ינו כולא ולא מקלטה ע"ס, ובגיד הרי ג"כ כ' וכל לא יהי' וכו' נמא
 כולו ולא מקלטה ואכמ"ל] וע"י שו"ת אבני נזר חו"ד ח"ב ה"י הכ"כ דהיכי דל"כ
 כרח לכ"ע ל"ש ביאה ע"ס ובמ"כ בגיד פשוט דל"ש ביאה, ואי משום דלמא אחי
 לאמכוכי ככש"כ יומא דל"ה ע"ה הא שם במוד"ה או וכו' ובחולין ד"כ ע"כ במוד"ה
 שםא וזבחים ל"ה ע"כ מנא"ר דו"ד כטעור גמור לב"ז דלא מוהר משא"כ בטמא
 דבדיל ל"ה ע"ס ומעשה בגיד דבדיל ומוהר ודוחק לומר דשאי"ה דכל השנה לא
 בדיל ודומה לז'ים ר"ש פסחים ד"כ ע"ה דהא בטמא ג"כ אותו הא"ש לא בדיל כל
 השנה בנימי עהרתו מ"מ שיה' לחומר טומאה בדיל, רק דטעור דלא חמיר (לב"ז
 בעשה ולר"י רק מדרבנן משום סרך טומא) לא בדיל, משא"כ בגיד משום חומר
 דיוכ"פ דומה לטמא דבדיל, וגם בגיד בבין זריו וגם ל"ה ממרס ביסוד כ"ה ה' י
 ביחד עם אחיו הכהנים וכל ישראל ככה"ג ל"ה דלמ' לאמכוכי דחבירו מוכירו,
 ודומה לאיסור רכיבה בשבת דאסור שווא יסמך ומוהר וילא חוץ להחוס וכו' המנ"ה
 ה' ער"ה סק"ה דלמא דקו"ל לענין שםא יטה דשרי בב' הה"ר ברכיבה דמטה
 דשרי ע"ס ובגיד הוי' ג"כ לורך מלוא ואכתי ה' ע"ה למרס כל שעה שחיתת
 השעור והזאת דמו לפנים: ומושיב כ"ג שליט"ה שם בפשיטתו לחלק דל"ה
 שלא יקרוס רק בעזרה דהיחה בלי מקדש משא"כ בהיכל שה' מקורה עכ"ל, הנה
 אכתי ל"כ לדעת הרמב"ם ו"ל פ"ה מביהב"ה ה"ה דכל הר הבית כולו העזרות
 והלשכות היו מקורות וע"י ירושלמי פ"ג דהענית ה"ט ומומ"ט שם מ"ח ובסקי
 חוס' תמיד אר"ס, וגם ע"י ע"ז דמ"ג ע"ה דאולם ה' כאכסדרה והיינו מקורה
 עירע"ב ודאכ"ר ורנמ"ה ו"ל פ"ה דתמיד מ"ג ושם מהבאר דאף בין האולם למזבח
 לכ"ע ה' מקורה ע"ס ובגיד רובה דה' ה' בין האולם למזבח עתה' יומא דמ"ג

ע"כ כר"ה אחר ועיריטניא ז"ל ליומא שם דרובד הר' ה' באלום ואולם כרי ה' מקורה, ובלא"ה לר' כ"ג שליט"א ליה לר"ך למרס כלל רק להכניכו ושם לא יקרוס ומס יקמו אח"כ לפניו רכל דקריב לפניו טפי עדיף ע"י ריטניא ז"ל שם: (ג) והנלענ"ך כס"ד כהא דמשחיתת השעיר ואילך ליה לר"ך למרס דס הפר בהקדש דלכא"ו ל"ב בהך מירוס שלא יקרוס, דבמנחות דכ"א ע"א מוכח דרס קרוס דפסול לזריקה היינו בהקדש דרס בחמה ואור עד שנעשה כאוכל יעו"ש ובירושלאמי שנוטות פ"ג ה"ב ומע"ש פ"ב ה"א ויומא פ"ח ה"ג, (ועמוס' שנוטות דכ"ג ע"א וגה"ש שם), וערשניא ז"ל למנחות שם מבואר דאף בהקדש באור י"ש חילוק לענין זריקה אם נתייבש אם עדיין לא נתייבש לגמרי ע"ש וע"י הג"ה חש"ש ש"ס ווילנא למנחות שם דס המור וכו' ע"ש דמשמע דקרוס היינו שנתייבש כאוכל, ובניד דלא מיירי כלל בהקדש בחמה מהיכי יקרוס מעלמו ויתקדש כאלכל עד שיפסול לזריקה [ואולי ל"ד שיפסול לזריקה רק לכהחילה שלא יהי' ראוי וגו' כ"כ לזריקה שיהי' סמיך ועב קלת וע"י פסחים דס"א ע"א במתני' ובלבד שיהי' אחר ממרס בדמו עד שיזרוק החמיר ע"ש ובדס"ר ע"א במתני' וליה לבזיזים שולים שלא יניחו ויקרוס דרס ע"ש דס מיירי לענין פסח וערמב"ם ז"ל פ"ט מחמירין ה"ד לענין שאר קרבנות מדיר וש"א"ח ע"ש והלא במנחות דכ"א שם מבואר דרק בחטאות הפנימיות דכ' הוי' פסול נקדש ולא בחיצונות ע"ש וכס"כ פסח דל"ט ב"י פסול דקרוס מרינא וע"כ כונת הש"ס לכהחילה דאינו נוח כ"כ לזריקה ואכמ"ל] חולם ד"ל כס"ד כהא דקפרינ' בניד שלא יקרוס הוא כיון דאח"כ לר"ך לערבו עם דס השעיר והנס בניד דס"ד ע"א מבואר דמי חטאת דסמיך מחמת האפר שבו אינו נחערב יפה עם חס מ"ס ע"ש ועמב"ש ס"י כ"ח סקכ"ד וע"י באר יצחק א"ח ס"י י"ב דמה"ע ל"ס ניעול מ"ס במ"ח ע"י מ"י פרה פ"ט מ"א ורמב"ם ז"ל פ"ט מפ"א ה"ח וכ"מ שם. ומעשה בניד אף דעדיין לא נקדש כ"כ עד שיפסול לזריקה מ"ח הלא הפר נשחט קודם השעיר ובנתיים ה' ההקטרה ואם נתייבש ה' דס הפר נקדש ונעשה עב קלת לעומת דס השעיר שנשחט אח"כ. הכי לא יתערבו יפה מחו"ה ה' ממרס בו מש"א"כ אחר הזאת דס הפר בפנים הביאו לו השעיר ושחטו וקיבל דמו וכו' מאז דס הפר והשעיר שוין ואף אם יקדש קלת מ"מ הרי גם דס השעיר כה בשעה יקדש קלת כמוהו ויהיו שוין ויתערבו יפה וא"ש על נכון:

יקורתיאל נתן נפ"ע הבהן ראבינאוויטין אבד"ק בריסק דקויא.

ב"ה דוקלא ב"י י'.

יב"טות (ו:) תורה אי הקדש דהכא מסופק הש"ס איך ר' ישמעאל בן אלישע ס"ל אי הבערה ללאו ילאה או לחלק ובשבת דף י"ב ע"ב אחר ר' ישמעאל וכו' קרימי והטיתי נר בשבת לכשיבנה ב"ה אביא חטאת שמינה אלמא דס"ל הבערה לחלק יתה עיי"ש וג"ל לתרץ לפי מה שמירש הפני' בשבת דף מ"ז שכל הט"י י"ש בו כיבוי והבערה ע"ש וסיטת התו"י בשבת דף כ"ט ע"ב דאפילו אי ס"ל הבערה ללאו יתה מודה בכיבוי דחייב חטאת עיי"ש וא"כ שפיר אחר ר' ישמעאל דביא חטאת ע"ז וז"פ: רק עיקר דברי הפ"י נשלחו ממני מדברי הש"ס שבת דף כ"ג אלא משה ניו"ט לישרי דמותר בו הט"י דאפילו הבערה.

שחר בו ולפי דברי הפ"י מאי מקשה הש"ס דהא בכל הטי" יש כיבוי וכיבוי
 ביו"ט אכור ומאי פריך הש"ס וג"ל לסרן דשיטת החו"י נחשונה סימן קל"ב דאי
 ס"ל כבערה ללאו ילמא ה"ה כיבוי דללאו הוא ושיטת המלדו"ע ערך בעברה
 שם ח"י דרבה ס"ל כבערה ללאו ילמא וא"כ בשבת ג"כ אינו כיבוי רק בלאו
 והחוס' בפסחים דף ה' ע"ב הביאו דברי הריב"א דאי בשבת אינו רק כלל
 ביו"ט מותר לכהנחיה וכאן אי"ל אב"י לרבה ושפיר מקשה הש"ס אלא מטעם ביו"ט
 לישתרי דאפילו כיבוי מותרת ביו"ט: אך עיקר דברי החו"י הם נפלאו ממני
 מדברי החו"י הנ"ל והראה לי יר"י הרב הגדול החו"י וז' יוסף משה זעמאן נ"י
 בסגאון אב"ד דפה שליט"א שכבר הקשה זה האר"י דני עילאי בקונטרס אבני
 זכרון שמפלפל על דברי החו"י מדברי החו"י הנ"ל והראה לי ג"כ ברש"ש שבת
 ע"ג רק ממני נפלאו דברי החו"י מדברי רש"י דבשבת ע' קסבר שמואל הבערה
 ללאו ילמא ועיין בשבת מ"ב מכבין וכ' אבל לא של עץ פירש"י ז"ל וחייב סקילה
 וקשה הא שמואל ס"ל כבערה ללאו וכ' וא"כ כיבוי ג"כ אינו אלא בלאו ואמאי
 כתב רש"י וחייב סקילה ול"ע: הק' פנחס הירשפרונג.

ב"ה קומב ס"י י"א (שפתי ישנים).

יחיהו ד' ויקיימהו ובנאות דשא ירביצהו, ועד מי מנוחות ינהלהו, היה
 כבוד מר חביבי הרב הה"ג החר"ף ובקי וכו' מוה"ר צבי אר"י עפראן נ"י
 אבד"ק ווישנאווא יע"א: אחד"ש באהבה, מכתבו עם שאלתו הגיעני וידע כי
 זה מכפר ירחים שאני חולה ל"ע, אמנם נדחקתי להשיב לר"מ בידים רועות
 לברכהו על אשר נחקבל לרב בעיר הנ"ל וכו': ובדבר שאלתו (אם הקנים
 והחבל מצוה"פ עומדים תחת שיפוע הגג שיורד מכותלי הבית) אין ספר בית
 שלמה תחת ידי ואין לדבריו יסוד כלל דלא שייך סברת גוד אחית דלקלף הפתח
 אשר היא עומדת לפנינו שהוא מחיצה גמורה ויעי' ג"כ במ"ש בשו"ת חת"ס
 חאו"ח וכן בחלק ששי להשיג על הפנים מאירות ומתיר אף ביש כותל מפסיק
 ע"ש ויפה כתב כתר דמהט"ו מוכח דלית לן בה מה שהגג יוצא למעלה מן
 החבל והקנים וכ"ס מדין יסוד מיחוי שע"ג הכתלים דמהני אף שבכל הכתלים
 איזו מן הגג יוצא ולית דחש לחומרת הרב הנ"ל: ואס"י בברכה כנפשו היפה
 ונפש הכותב בצער ומבקש רחמי שמים יעקב שור אבד"ק קוטב.
 ב"ה לאקאטיש ס"י י"ב (בענין הנ"ל).

שו"ר לידדי הרה"ג וכו' כש"ת מהר"ר לני אר"י עפראן נ"י אבד"ק
 ווישנאווא יע"א אחד"ש וז"ל ואחר ברכת מו"ט לרגלי עלוהו על כסא דכבודו
 בפיר הנ"ל, מכתבו בשאלתו זה היום הגיעני, והנה שו"ת בית שלמה אין בירי
 ולא ראיתי דבריו בגוסן, ואנכי לא ידעתי רק קילורן של דברים שהעתיק לי
 כמרה"ה מ"ס הכוספות שכתב"א וכן ראיתי עתה בקילשו"ע ש"ס מנחת שבת
 (מ"א ממחברי זמננו שליקט קילור וספחם להקילשו"ע) בהשמועה לכו"י פ"ב
 לאות כ"ב מ"ס הנ"ל ס"י נ"ה שהעלה הדבר לאיסור: ונחזי אן כענין
 סנה דין פי מקרה יורד וסוחס דהיינו גוד אחית דעת הכ"י והד"מ והנהוג
 מהר"ל שכתב אר"ח ס"י שס"א וכו' דעת הכ"י דבגג משופע אפי' ברחב ד"ע

ל"א שהקיום והייו כי חזו"ל שפירק ב' עירובין דף כ"ה ואפי' הו"א ח"א
 על רש"י רק בפירושא אבל לדינא דמסופע ל"א מורו יעו"ש ולהט"ז שם סק"ב
 ברחב ד"ט אמרין פתו"ס ולדידי' ה"א דא"ס לחוס בניד"ר שחור הגג
 המסופע י"ס ומבטל את הלו"פ, ומ"ס כהר"ה דמהט"ז ס"י סס"ג סק"ט משמע
 דוקא א"ס הקנים תחת הגג והחבל למעלה על הגג ומפסיק הגג בין הקנים
 והחבל הוא דפוסל אבל בניד"ר לית לן בה, ל"י מהיכא פסיקא ל"י הכי למר
 ודלמא בניד"ר פשיטא דפוסל, אכן אפשר סברתו דמר דאלי"כ מה בכך שנוקב
 הגג כזאפן שהקנים כנגד הנקב מזוונים תחת החבל, אכתי נימא פתו"ס וגעשו
 ב' מחילות מעבר מזה וזוה א"ל הקנים ומבטלים הלו"פ, אך ו"א דמכיון ש"ס
 נקבים כנגד והלו"פ נעשה כקונו שאנו רואים כאלו הקנים עולים ומגיעים
 עד החבל, לא איכפת לן מו גם ה"ס נראה פי התקרות של הגג מעבר מזה
 וזוה כאלו ירדו וסחמו, דגם א"ס ה"י כן בפועל כלורה זו שהגגות יורדים
 עד לדרך מ"מ הלו"פ נעשה במחכונתו שהקנים נוקבים וקודרין את הגג מזה
 וזוה ועולים למעלה ועל גביהם חבל בזאפן שנעשה לו"פ מה בכך : אלא
 דנלעניד לחדש בזה דבר שכמדימה לא קדמי בזה ארס והוא : דהנה דין
 לבד אי אמרין להחמיר נחלכטו האחרונים, ע"י חו"ס סוכה י"ז סוד"ה אלו
 שכתבו דל"א לבד להחמיר וכן צרא"ש ז"ל שם ובטור או"ח סו"י חר"כ
 והרמ"א ז"ל ביו"ד ס"י שט"א הבין וחידוש הפסק כדורתו ובפשוטו, אכן המג"א
 ס"י הק"ב הק"ט האריך להשיג בזה יעו"ש וכן בחש"י חכ"ל ס"י ג"ט וע"י
 במחלש"ק על המג"א שם וע"י בפמ"ג מש"ז רס"י סס"ג וע"י גם כמג"א
 סו"י חר"כ וע"י בט"ז ס"י מרכ"ז סק"ג נראה נ"כ כפשוטו וע"י ביו"ד ס"י
 שט"א בט"ז ו"ש ל"י להטיר מירושלמי פ"ה דכלאים ה"ג דקאמר מג' ועד ד'
 מחניחין, פחות מג' כהנים ע"ש בפ"י הפ"מ שהוא תמוה אכן גם לפ"י הר"ם
 במשניות שם טכ"פ מוכח דגם להחמיר אמרין לבד וע"ש ודו"ק אכן בדרכי
 כחב זקן ההוראה שעליו אנו נשענים הפמ"ג ז"ל באש"א סו"י חר"כ סק"ה
 להקל דל"א לבד להחמיר ולא כדמשמע מהחכ"ל ס"י ג"ט (וע"י גם בחת"ס
 חיו"ר ס"י קל"ט ד"ה אך מ"ס, ובס"י ס"מ א"ת ג', ובסד"ט על אהל"ט דף
 קל"ב קל"ג ד"ס אלו חוללין) והרי מהט"ז סס"ג סק"ט הכ"ל ראו' דאלי"כ מה
 בכך שנוקב הגג אפי' נקב גדול כלשון הט"ז שם אכתי נימא לבד והגג מפסיק
 ודוחק לומר דכ"ל גדול מג"ט והנה א"ס נאמר דלהחמיר ל"א לבד היינו ע"כ
 דכך נאמרה הלכס לממ"ס דלבוד כסתום להקל רואין אבל להחמיר אין רואין
 לבד כסתום, והשאלה הרי גוד ולבוד ודופן עקומה החוט המשלש הנאמר
 בהלמ"מ כדא"י בעירובין ד' ובידא"י שלש"שחם דין א' להקל רואין ואומרים גוד
 אח"כ וכן לבד וכן דופן עקומה אבל להחמיר לא, וא"כ כי היכי דבדרכי
 טכ"פ ל"א לבד להחמיר, ה"כ ל"א גוד להחמיר בדרכי, ובזמננו שאין לנו
 רה"ר של ס' רבוא (ולכמ"פ דוקא ישראל) כדגלי מדבר וכל איסור הילא
 מדרכי וז"ל לבד וגוד להחמיר לבטל הלו"פ, אפי' להסבירים דלו"פ הו"
 גם חסוד סיכר וכ"ש להסבירים דלו"פ הו"י כמחילת מש"ס וא"ל לסיכר כלל, וא"כ

אין חשש לבטלו משום רואין פ"ח כאלו יו"ם כיון דהוי כאלו נעשה שם מחילה
ממש לרוחב המצוי מוחל זה לזהל שכתבו בפועל ודו"ק ובפרט דהוי כס"ם
חזק שחל בנג' משופע אפילו ברחב ד"ט לא פתו"ם ככ"י ורמ"א ונ"ח והנכות
מהר"ם (וסנ"י רק לדעת הרמב"ם פסק בש"ע מה שפסק אבל מודה דמשופע
אפי' בד"ט לא פתו"ם ודו"ק) ועוד דלמא לא פ"ח יו"ם להחמיר, ובפרט
בדרבנן ככ"ל, ועוד אפי' אם יחזק בהק"ט דדוקא באחלע לא לבד להחמיר
משום דפלוגתא דרמ"א ורבינא ולהקל יע"ש בק"ט על הרא"ש ז"ל פ"א דסוכה
אות קב"ח מ"מ הרי דעת ההכ"ל וכן נראה דעת הפמ"ג במו"ק ב"י סס"ג הג"ל
דלא לבד במחש' והיינו לבטל המחש' שבאחלע כאלו אינו יע"ש היטב וה"נ
בפתו"ם לא במחש' לבטל ההכל המחש' כאלו אינו ודו"ק היטב בכל הג"ל כי
קלרתי ובמחש' על המעיין ולכן אם קשה לכה"ר להקן אין טורח לעי"ד ואין
להחמיר בזה: ידירו דו"ש"ת כה"י הק' שר"י יוסף פייגענברום חופ"ק לאקאשט.
ב"ה דאקאשט סי' י"ג (שוב בענין הג"ר).

צ"ב"י וחמיר, הרב"ג חו"ב כולא חלמוד, וגם בפוסקים כדולי העוסקים
כס"ח מהר"ר לבי אל"י עפרה"ן שליט"א אבד"ק וויסנאווא: בב"ה שהעיר על מ"ס
לו דלע"ה, נראה לחוש כמו דלא לבד להחמיר לדעת הסוברים כן, ה"נ לא
פ"ח יו"ם דהיינו גור להחמיר, כי גור ולבד דופן עקומה שלשון בדבור אחר
ובהלמ"מ נאמרו יחד, מדברי רמ"א ביו"ד שצ"א שכתב דלבד להחמיר לא
אבל אם היו הגגין ועג"ז אחרין חבוט רמי, והיינו ענין גור אחית כמ"ס
רש"י כוכה כ"ב עכ"ד: הגה גם אנכי בהשו' אליו הבאחי דברי הרמ"א, ואין
משם הסירה לדברי דור"י אין חבוט רמי ממש ענין גור אחית שהרי אין
דיניהם שם, דפ"ח יו"ם והיינו גור אחית לא לשי' חוס' ורא"ש ז"ל בעירובין
פ"ו (וברא"ש שם פרק ח' כ"י ז') אלא ברוחב ד'—וחבוט רמי בטפח כדאיחא
בסוכה שם, וכן גור אחית אחרין אפילו בלמעלה מכ' כמ"ס ב"י באר"ח סי'
סס"א בשם סמ"ג ע"ש וכן מובא בדברי הרא"ש ז"ל בעירובין הג"ל יע"ש
וחבוט רמי לא אלא בגובה עד כ' ולא יותר כבסוכה שם וכן פתו"ם לא
במשופע להסוברים כן ולא אם חמור אינו חלק רק פגום וחבוט רמי חמיר
אחרין אפי' מונח בשפוע ואפי' פגום אפי' דאינו ענין גור אחית כלל, רק
ענין רואין שקבלו חז"ל שרואין העליון כאלו הורד והונח למטה וכן אחרין
לענין זה"פ שאפי' אינו נוגע המשקף כמזו"ת וכן איחא ענין רואין בכמ"ד
ובכמה מילי: רא"ה שהביא כ"ה דברי רש"י ז"ל בסוכה כ"ב שכתב דהוא ענין
גור אחית מנינא לשנו"י דלא גור ממש רק ענין גור אחית וכוונת רש"י ז"ל בזה
דרו"ה לתח טעם אחי לא חבוט רמי גם בפחות מטפח ולכן קאמר דלמד
לחז"ל כן מנוד אחית ולשיטתו דס"ל דגם בטפח אחרין פתו"ם וכדי שלא יקשה
אם חבוט רמי דומה לגור אחית אי"כ אפי' במשופע ואפי' פגום כג"ל ע"כ
האריך וכחכ' אלא דלענין גור אחית כו' וכלומר דבחמקום שאנו לריבין שהחזק
יהא כיוצא וכו' קבלו חז"ל מהלמ"מ דדוקא כשהחזק בחיטות, אבל הכא הוא
רק לענין חבוט רמי שחלל החסר ברוחב, ולראות העליון כהורד והונח בל

למלאות החסרון וע"ז אי"ז תנאים של גור אחית ואיזה לענין שהוא זה רק ברוחב טפח למדו חז"ל רואין זה מרואין דגור אחית, והנה לש"י רש"י בעירובין ה, ר"ס ומ"ד ד, דגם פתיו"ס לי"א נגבוה למעלה מכ' ע"ש וכ"כ הרמב"ם ז"ל בעירובין פ"ו, שאחר שכתב ככל דברי המוס' שם ד"ה נזוטרף ע"ש – כתב דעוד ג"ל דנגבוה למעלה מכ' ולי"א פתיו"ס כח"ס מוקף רבוא' בפ"ק דמכילתין עכ"ד ע"ש והיינו לשיטת רש"י שם הולרכנו לכל המירוליס, אבל הב"י בשם הסמ"ג הג"ל שכתב דגם בלמעלה מכ' אמר' פתיו"ס היא לש"י חס' ורא"ש ז"ל ודו"ק, איך היה אין ענין חבוט רמי ממש ענין גור אחית ופתיו"ס וכדאמרן, אלא שאפי' לרש"י ז"ל היינו דענין רוחב טפח למדו חז"ל מגור ובאמור ותל"מ : הק' שלר' יוסף דלר' פייגנברום חופ"ק הג"ל.

ב"ה ערראד (רומאניצן) ס"י י"ד (שורת בדיני גיטין).

א) בשע"ת (חט"ו חוב' א' ס"ה' ה' אות א') מוסתפק כ"ח נגט בכתב בו כן זרח דוב המכונה זרח בעריל דכ"ל דמתקרי וכ"ת דלה ללד להכשירו בשע"ת ומקום ענין גדול לסמוך בזה על הישע"ק טע"ה ולפע"ד גם בלא שעה"ת ומקום ענין י"א להכשיר בזה בדיעבד בכתוב בה המכונה בהיות שכבר כ"כ גם במלת שבעה ס"י מ"ה אות י"ב לכתוב בזה משולם אורי המכונה משולם פ"י"ב וכן בנימין יעקב המכונה וואלף יעקב ואף דבט"ג לק"ש אות ח' ובספרו בית אפרים קי"ט כתב לפלפל דל"ל דמתקרי וכתב על הג"ס ראגב שיטתו כ"כ או ט"ס הוא ע"י"ש עכ"ז עיין באה"י שם כלל ר' אות ל"ד דכתב דהלילה לאמר כן על הג"ס רק מסביר דבריו שם במלהא בטעמא וס"י"ט מטעם כן בדיעבד גם אם כתב בהמכונה כשר והביא עוד רא"י לדבריו שם מוס"ס ע"י"ש וכן בסוף ס"ק לי"א שם כתב גם לבחילה להלדוק דברי השואל שנחא"ש דס"ל כהג"ס וס"י"ט דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ע"י"ש וכ"כ שם בסוף הנהו"י לס' שבילי הלקט ע"י"ש אי"ב מעשה אף דבדאי עכ"ז אכן נוטעין לכתוב לבחילה בכה"ג דמתקרי כח"ס גם בחא"ש ס"י קכ"ג בכה"ג ממש בשם אביו, וכן בחו"ג קכ"ט ס"ק י"ב עכ"ז בדיעבד אם כתב בהמכונה כאיך פוסקים הג"ל אין שום חשש וכ"כ גם דב' שם עולם לקיטו שמות אות ח' ביה"ל ובכן נחמיה לנכון פסק הט"ג לכתוב יחואל אברהם דמתקרי מיכל אברהם וכן אברהם יחואל דמתקרי אברהם מיכל וכן רשאין לכתוב המכונה בזה דלא כהט"ג שכתב דט"ס הוא ב"ג"ס דהא הג"ס שם כתב וכו' ע"י"ש הרי כ"ל ועיין עוד בשו"ת השורח ש"י מהר"ק ס"י ח"ג שכתב ביה"ל רק טעה נהגו ע"י"ש הנו"כ וט"ג לכתוב דמתקרי משה לי"ב וגם כיון דשם החול בעורב שם שם הקודש כמו משה לי"ב דעת קל פוסקים שלא לכתוב דמתקרי רק המכונה וכ"כ הישע"ק ס"ק ע"ז שכן הסמימו עמו כל חכמי הזמן והוא בפ"ח קכ"ט ס"ק ל"ו ועיין בסו"ס שב"ל שכ"כ בשם הג"ס וניהו דאין אין מהגין כן מ"מ כיון דאיכא כמה חששות בזה טוב להשמיטו וכו' ע"י"ש והוא כעין המנחת פני שבפ"ח ס"י ל"ו שם ע"י"ש הרי עכ"פ דאין כאן חומר גדול לענין בדיעבד עכ"פ להכשיר רק לענין לבחילה נודאי ל"ל דמתקרי כמו שכבר נהגו כל המסדרים לעשות כן וכדבריו כל הפוסקים הג"ל כמו שכתבתי גם בספרי טירא

כסף ש"א. ס"ק יור עמ"ש ותל"מ: ב) ומה שחשש כ"ח בנט הנ"ל שנתבט סם
 העיר בארווא באלף אחר הנון וניהא ל"י אח"כ יען דהוי כעין ח"ג שנתבט"ת קט"ז
 ע"ש ולפע"ד נס בלא"ה כ"פ כותבין אלף להרחבת הלשון כל דאי אפשר למטעי
 לשם אחר כיוצא בכא בקמן כמו במאטל ומאטיל שבויות הש"ב משה כ"י ע"ב
 ועיין בט"ג בשם טראנא כיוצא עי"ש וכן באהלי שם כלל יור ס"ק י"ב ואזכיר
 כבר הארכתי בעוה"י בספרי שו"ס עירוב כסף עיר ג' כלל ג' אות ח"י ובהערותי
 שם לקונטרס משנת דר"א ס"י א' סק"ו בשם הנון אחרונים בכל כה"ג בפרט
 בשמות ערים לכתוב באלף לפתח לפרש יותר וכמ"ש באבני לך ס"י קי"א
 בשם הערמאן לכתבו באלף ובשו"ס מהר"ם שיק ס"י ז"ח לענין שם העיר וואלין
 באלף וכל כיוצא הרבה והרבה עי"ש ותל"מ ובעיקר הדבר אנכי מחמיה מה
 ראוי על ככה לעורר הפק בשם עיר אשר כידאי נעשה מחמילה ע"י המועלות
 גדולי הדור כדא ודרין הש"ע ואחרונים ועיין בח"ס בכת"ק ואם הוא חושש לבי"ד
 טועין וע"ה ח"ו וסלא נעשה הכל כדין אי"כ בלא"ה י"ס בהנט חשש היותר גדול
 האמור ברמ"א קמ"א כע"י למד ובס"י קמ"ב כע"י ט' שאם אינו בקיאות אפילו
 אם נכתוב כהונן חיששן להם עי"ש וכבר הארכתי בזה בס"ד במק"א והבאתו
 דברי הפנמ"א ח"ג ס"י מ"ב שכתב דהוא דוקא בניכר שטעו בדבר משנה ובדבר
 שמפורסם שפסול אפילו במקום עינון וכו' וכיוצא בשו"ס ברכת יוסף ס"י ז"א
 וכן בשו"ס מהר"ם ח"ב ס"י קס"א וח"ס ח"ב ס"י ג"ד וכו' מ"ב עי"ש כמה
 סברות להקל אח"כ ס"י ח"ב ס"י פ"ט מחמיר מאוד ובה דלפי המבואר כמעט
 בכל אחרונים, דאפילו אם לא טעו רק בדברים הנלדכים לכחמילה כיון דשני
 בדבר ברור הנהוג ונאפרסם לכל נראין שאין בקיאות נטיב ניטין והנט פסול
 כמ"ש בנביות ק"ה ק"ו וכו' ומפלגל על דברי הפנמ"א וכו' עי"ש עוד בס"י ז'
 וכו' ז"א להחמיר אי"כ מחמיה בני"ד כמו אף שמחשש שם אלף לפתח בעיר הנ"ל
 ליכא כיון דלדעתו גם לכחמילה יפה עשה ונהיגין כך אך בחשש הראשון ששינה
 לכחמילה לכתוב בהמכונה נוכפי הנהוג ונאפרסם בזה לכתוב דמהקרי בפרט אחרי
 שהכלל מוסכם בכל הפק כיוצא לכתוב דמהקרי כיון דמהקרי במקום המכונה
 בודאי כשר משא"כ להיפך ע"כ אף אם חלד עיקר הלכה הין חשש בנט אבל
 י"ס בזה חשש על המסדר מטעם הרמ"א הנ"ל ע"כ אם הרב המסדר ידויק
 א"ט מדוע ולמה כתב המכונה או באופן שידעין אם המסדר שהוא בקי ומומחה
 ורק מקרה רע ה"ו זה הפעם אין חשש על הנט כלל לע"ד והבן: ג) רע"ד
 הנט (שם אות ב') שנכתב בו באנא דמהקרי ששיה דמהקרי שם ובכח כי אף
 שבמהרי"ט נכתב כן אלל שם אבינלי עכ"ז כבר מבואר בט"ג דלא נהיגין בכך
 עי"ש ולפע"ד אי מהא לא אח"י דכבר כתב באהלי שם כלל וא"י ס"ק ל"א בשם
 הדי"ח אך במקום שידענו שה"י לה שם ולא ידענו מה ה"י וכן באנשים כנון ולמן
 ולא ידענו אי שמו משולם או יקוהאל בודאי כנון לכתוב אנא דמהקרי ולמן ואין
 לכתוב אנא המכונה ולמן כיון דעשה זה עיקר השם בפנינו כנון לכתוב עליו
 דמהקרי עכ"ל והפנמ"א עכ"ל אי"כ גם בכ"ד נראה שבודאי ה"י לו שם ולא ידענו
 מה ה"י לו אם ישעיה או ישעיהו ע"כ כתב אנא דמהקרי ישע"י כנר"ח וא"ש

הנ"ל ואף דכתב שם הא"ש ח"כ דעכ"ז נראה דאין להחמיקם ולחוש מדעתנו
נוסחא חדשה וכו' ואין לכתוב רק אלא זמן וגו' ואף דא"כ כתב סברה לחלק
עכ"ז בכלל ו' ס"ק ג"ד חוזר בה ופסק כהח"ס דאין לכתוב דמתקרי רק
בכתוב מקודם שם אחר לפני ע"ש מה גם דלחילוק הנ"ל ג"כ אין לכתוב
בזה דמתקרי כיון דגם זה שייך לשם עלם עכ"ז כבר יש לו טעם ועל מי
לסמוך אם כתבו דמתקרי כנ"ל בכ"ס הד"ח אשר הא"ש כתב עליו שדפח"ח
אך לע"ד ה"י מקום לעורר שם כמה שכתב דמתקרי שם דהוא שם לעז
וה"י ז"ל המכונה שם בכרוב פוסקים בכיוצא בפרט כאן דשם שצ"ה ג"כ יש לו
פירושו בקודם כמ"ש בנ"ח השורה ש"י מהד"ק ס"י חל"ג ובפרט בנ"ד כיון
דכתב אלא דמתקרי שם"י הרי מרמז בזה ש"י לו שם אחר בקודם אשר לא
ידענו אהו אי"כ נודע שייך עליו המכונה ובעיקר הדבר ע"ן בספרי שו"ת טירת
כסף ש"א ח"ט יוד הבא"ח שם מוכהר"ס שיק ואה"ל שם ואנ"י נדק ועוד המון
פוסקים אריכות בזה וסיימתי להלכה בע"ה כנ"ל לכתב בכ"ג בהמכונה ודו"ק:
הק' יוא"ל ב"ן אב"דפה וגליל יע"א.

ב"ה א"כסגדר ס"י ט"ו.

השאלה אר"י ה"י ח"מ ס"י פ"א הקשה לשטת ר"י במוס' פסחים כ"ט
ע"כ, דהמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר עליו דהוי לאו הניחק לטעם ולפ"ז
חמאי אמר ר' אליעזר לא הקרא לה שם עד שהאפה ומשמע במסקנא דטעם ר"א
היא מוס' שיעבור על ב"י אם יקרא לה שם ולשטת ר"י הא אינו עובר אם
משהה ע"מ לבערו יע"ש: ונראה לי ליישב בעו"ה דהנה הטעם המלך בהלכות
חמץ ומזה הלכה ג' מחדש דלכ"ס דס"ל שאור בכזית וחמץ בככותבות או לא הוי
ב"י נ"ע והל"ה כתב דא"ע דחמץ בככותבות לב"ס זה דוקא לענין ב"י אבל
טעם דהשכחתו איכא בכזית ולפ"ז הוי ב"י לאו שקדמו טעם דהא איכא באופן
דטעם איכא ולאוי ליכא וכזה ל"ס לומר להגלי"ע, והנה לפ"ז ר"א דהוא שמוחא
מהלמדי ב"ס מסתמא ס"ל בב"ס דחמץ בככותבות וממילא לא הוי ב"י נ"ע דהוי
לאו שקדמו טעם ולכך אמר ר"א לא הקרא לה שם עד שהאפה, והבן:
ישראל דאנצינער בהרה"ק אדמו"ר שד"ט"א.

ב"ה ישרא"ל אר"י ס"י ט"ז (ענינים שונים).

במהרש"א במסכת יומא דס"ז ב"ה כג"ס כשלג ולביתו כתב שם בסוף
אוחו דביבזר ועל כוונה זו היה חולק לשון של זהירות חז"ל נשאר ארוס בין
קרניו על ראשו של שער שהוא ארוס וחז"ל הבני על הסלע היה מלבין להורות
שנחכר לשראל ע"ש: ותשובה הוא מאד דא"כ שלא היה מלבין אלא חז"ל קשה
מאמר הגמרא ונקטריה כוליה בסלע ומשני כיון דמלוא בשער דילמא קדים ומלבין
ומיחבא דמיה, ונקטריה כוליה בין קרניו ומנין דגמ"ס ליה לריסיה ולא ארעסיה
ולפי דבריו מה מקשה לקשור הכל בסלע דבסלע יהיה רק לכן וכן מה מקשה
לקשור הכל בין קרניו דשם יהיה רק ארוס וגם המירוסים לא שייכים כלל לפי
דבריו וכפירש"י ז"ל שלא הלבין לחלוק עד שהגמר מלאכה כולה וכן בחירוק
השני כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות אם הלבין והרי מובאר בדבריו הגמרא

ששניהם נהפכו ללכן, ומלבד זה המזה מניל לחדש דבר זה שלא נזכר בשם פירוש אחרת רש"י ז"ל כחב לסיפוק וגם בפירוש המשניות לרמב"ם ז"ל וז"ל: (ב) בנדרת ד"ע ע"א אחר רב טביומי בר קינסא אמר שמואל הורע כלאים בטלין שאינו נקוב בכרם אסור אחר אב"י בשלמא אי אשמעינן לוקה מצוה מדרות מדרבנן שפיר אלא אסור מה קמלין דמדרבנן הוא ודעיה חנינא הרס משאינו נקוב על הנקוב מרומה ויחזור ויחדש ע"כ: וק"ל למה לו להביא ראיה ממרחק מעיין אחר והלא משנה מפורשת במסכת כלאים סוף פ"ז טלין נקוב מקדש בכרם ושאינו נקוב אינו מקדש ור"ש אומר זה וזה אסורין ולא מקדשין הרי לך בכלאים: נוסף שאסור מיהא לכתחלה וז"ל: (ג) בפרדס שנה ד' קונטרס ח' ס"י קע"ג חידוש הגאון אב"ק לובלין שליט"א דלאכא שאל דס"ל דגדרים וגדרות קריבין ב"רע וממילא שח' הלחם נאסר ב"רע ולכך הוי שפיר שח' הלחם חמץ חובת היום למוול לחם הפנים מזה משא"כ לשמ"ש הר"מ דגדרים וגדרות אינם קריבין ב"רע נחשב לחם הפנים כמי חובת היום כיון דאפי"ת שניהם אינם באוהו יום ואבילתן הוא כאחד ע"ש: ופליאה דעת ממנו ולא אוכל להבין הלא הכא בעלמא שחל להיות בשבת עסקין ולד"ה נדרים וגדרות אין דוחים שבת ושח' הלחם כיוצא בהן ונחלא דלד"ה אין אפי"ת בו ביום ואבילתו כאחד ולא דכוותה כיון דבשאר השנים זמן אפי"תן הוא ב"רע ולכן גם כשחל בשבת ג"כ נחשב חובת היום עפי מהלחם הפנים שלעולם אין זמן אפי"ת באוהו יום מלבד דוק לריך לפרש בפה מלא וגדוש אף גם זאת שאין זה כדברא כלל כיון דס"ס עתה אין זמנו אפי"תו היום ואחרת נגדע כמו בזה מפני השבת כחובין ולכן ל"ע רב בזה:

א"ע"ר חיים יאדבאן במוהרי"ף ז"ל ראבד"ק שידלאווצי.

ב"ה יוזעפארו (בולגריא) ס"י י"ז (ישובי קושיות).

(ה) בשע"ת (חט"ז חוב' א' ס"י) קדמו בזה האור חדש ב"י חית יא"ר והנהגה משק שלמה בש"ס ווילנא ולשיטת הרמב"ן ז"ל (ס' המלוה שער ג') דגם בשילה וז"ל ה' ל"ס פסולין בשנים לענין משא רק במדבר מפני חדירות משא לא ה' מביאין הווי הוקן לשיר ולשאר העבודות כדי שלא יבוא ע"ז לעבודת משא אבל משנכנסו לארץ לא נפסלו אלא למשא הארון בעת נסע ממקום למקום עש"ה שוב לא קשה ק"ו זו ד"ל דקאי על שילה וב"ע דג"כ ה' ל"ס פסולין בשנים לענין משא ודוק: (ב) שם (חוב' ג' ס"י ו') נ"ל דהא דכתיבה הנעלים כך מיתח הסוד היינו דוקא היכא דהנעלים פטורים מחמת עלמון בלי שום גורם אחר אבל היכא דהנעלים חייבים מחמת עלמון רק גורם אחר פטור אותם כעין זה שהרג אשה בזה לא שייך לומר כמיסתה הנעלים כך מיתח הסוד דגם הסוד יהא פטור בלירוף גורם אחר מחמת שהרג אשה דגבי שור נילה הכי דהרג אשה חייב שורר כעין סברא זו כפרדס ח"ב ק"א ע"ס: (ג) שם (ס"י י"ד) בענין לא תחנם נ"ל דבזה עלמון שטושה אותו ב"ח כרי סיה"י יכול ליקח אשה ה' ל"ה הא עד כעת לא ה' יכול ליקח אשה מחמת שהוא חייב עבר וחלי' ב"ח ודוק:

שםע"ו פארוגמ"ש בשם קי אבד"ק יוזעפארו.

ב"ה ראדרוב ס"י י"ח.

בשע"ת (שנה ט"ו חוב' ב' סימן יו"ד) הקשה כ"ח אהא דאיתא בר"ה
 בתקין ר"ג הוקן סיה"י מהלכין אלפים אמה לכל רוח וכו' על שיטת הרמב"ם ז"ל
 דתחומין י"ב מיל היו מדאורייתא, אי"ב הו"ל לחלק אם לא ילא עדיין מ"ב מיל
 ובידאיתא עכשיו יתרחק מתחומי י"ב מיל יהי' איסור לו ללאח כי הא"ך יוכל ר"ג
 להקל על ד"ה ומסיים שם בשלמא אם כבר נתרחק מתחומי י"ב מיל ע"י שהלך
 ברשות אי"ב כבר איכר החימו ויכול לילך עוד שלא יעבור עוד באיסור תורה
 מפני שכלאו הכי ילא מתחומי דאורייתא, ומילי מחוס' ישינים ביומא דף ס"ז
 בד"ה בא לו דהשולח השעיר ביומ"כ חוזר לו לסוכה האחרונה וז"ל שם אומר
 רבי אפי' למ"ד תחומין דאורייתא כיון שלא היה שם שביעתו קבועה עוד
 מתחלת היום אם חוזר לו אין כאן איסור מה"ט ורבנן כמי לא נזר בכ"ג
 ומדריק מכאן דאם כבר ילא מתחומי אין עליו עוד שוב הח"כ איסור תחומין :
 והנני איני רואה בזה שום דיוק ע"ז דלפירוטו כ"י לו לומר כיון שילא משביעתו
 אין עליו עוד איסור, וגם הסבירא הוא להיפך דכי משום שעבר פ"א על איסור
 מה"ט מותר לו לעבור עוד והיכן מלינו כך ואף שדעת הראב"ד ז"ל לענין
 טומאת כהנים ג"כ דכהן שטמא אינו אין עליו עוד היום שוב איסור טומאה,
 הכס שאני כיון דמחולל כבר מקורשתו אבל כאן אין שום סבירא לומר כן
 דמשום דעבר פ"א יהי' מותר לו להוסיף פסע וע"י בשו"ס אבני נזר (ח"א ס"י
 ש"ז) מפלפל שם הגאון ר' יואב יהושע ז"ל מקילקל דבתחומין חייב לאחר
 אלפים על כל פסיעה ואמר שם דתחומין אינן רומין לחלב דכחלב אם אכל ג' חזאי
 זיתי חלב בתוך חבילת פרס ודאי אינו חייב אלא אחת דכיון דנעטרף חלי זית
 האמלטי אל הראשון איך יעטרף שוב אל השלישי אבל בתחומין י"ב לומר שאם
 הלך חוץ לבי' אלפים אמה ואח"כ הלך עוד להלאה חייב על כל פסיעה שהרי
 בכל תחומין הסילוך בתוך האלפים היא היתר גמור ואינו חייב רק על פסיעה
 האחרונה והיה דיש להיטו על כל פסיעה שהוסיף עוד שנעטרף להאלפים מחדש
 בלא הפסיעה ראשונה ובכל פסיעה נעשה איסור מחדש כעין דברי הירושלמי בג'
 רגלים לכל אחר ולא דמי לזית חלב דהחיוב הוא על כל הזית עיי"ש שהסכים
 הגמ"ק בעל המחבר ז"ל לסבירא זאת ובבבב: ורפ"עני"ד כוונת החוס"י ביומא
 הוא משום דאחרת' בעירובין דף מ"ו ע"א דמיני דנייר אין קנה שביעה, ואסבר
 לה הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל בספרו בן פורת בס"י ו' דכיון דנייר אין לו חיבור
 ושיבות אל המקום שהוא בו לומר במקום שהוא שם ביה"ט שם היא שביעתו
 ומקומו ותחומין נפ"ל בעירובין דף נ"א ע"א מאל ילא איש ממקומו והרי"ף ז"ל
 בסוף פרק א' מ"תי דמסכת נפ"ל י"ב מיל כנגד מחנה ישראל וא"כ כיון דנייר
 אין לו חיבור להמקום שהוא בו לומר עליו שאל ילא ממקומו כיון שלא הי"לו
 מקום בניה"ט וא"כ כאן נמי כיון שהי' מוכן לכך מאתמול להוליך השעיר לדבר
 ומחמת זה הי' בניה"ט מוכן לגור ממקומו במנוח השי"ת ולא הי' לו חיבור
 למקום שהי' עומד שם ולא קנה שביעה כלל וזה כוונת החוס"י כיון שלא
 סימח שם שביעתו קבועה מתחלת היום פירוש שהיה מוכן לגור וללאח ממקומו

לא קנה שכיחה במקומו ומשה"כ אין עליו איבוד חתומין ומותר לו להוציא:
 'הא דקשיא ל"י מחקת ר"ג שלא חלק בתקנתו בין זה שלא יצא עדיין מ"כ
 צ"ל וילא עכשיו אפשר לחרץ משום דהא חזינן שם בריה דף כ"א ע"כ במעשה
 שצברו יותר מארבעים זוג עדים ועכ"כ ר"ע צ"ל שחל לו בריה א"כ אהא
 מכשילן לעמוד לבוא וא"כ חזינן דאף מלוד לירושלים הוא מהלך יום אחר והוא
 יותר מ"כ מיל ואף שנודאי לא ה"י נלכין כולן לעדות המורש כמבואר בחומ'ם
 שם ואעפ"כ משום אהא מכשילן לעמוד לבוא החיר להן ר"ג שחללו אהא השבת
 והכ"כ אהא אסורין במקומם ולא יהי רשאי לזוז אפי"י פסיעה אחת כמבואר
 לעיל משה"כ החיר להם ר"ג שלא יהי מכשילן לע"ל ודו"ק:

אלי' הברין פארבטאן משגיח על העירובין בפה ראדום

ב"ה פיטסבורג (אמעריקא) ס"י י"ט (הערה קצרה).

יובא (פ"א משה א') בזמן שהן מריבין רעין ועולין בכ"כ וכו' ואם היו
 שניים שוים וכו' ע"ש והנה במנהג כ"ס נכלי הגירסא ואם היו שניהם שוים
 וכן לקמן מעשה שז"י שניהן שוין ועיין בהגהות הרש"ש שכתב בזה"ל במשניות
 ד"א וכן בירושלמי הגירסא שניים במקום שניהם וכו' עכ"ל ומובן כוונתו
 דלהגירסא ואם היו שניהם שוים משמע דהרעין לא היו יותר משנים ובאמת היו
 כאן רעין מרובין כמפורש במשנה לכן יותר כוון הגירסא של הירושלמי ואם היו
 שניים כמובן: אך הגוי לכדו מירי דבמס' ב"ב (ד':) אהא דא"י שם
 הולא לית ל"י תקנהא אלא בשטרא כתב רש"י ז"ל בזה"ל אם עשה באחד מביא
 עדים ויחתמו לו ואם עשוהו שניים יעידו עדים ויחתמו לו עכ"ל והקשה
 הרש"ש ז"ל הימא למה נלך שטר כלל וכקושיא רבא מפרזיקא ומירולא לא
 יעלה הכי וגמאר דהימא: ובמח"ב לא הרגיש אז שקושיא רבא הוא על המשנה
 דא"י שם אם עשוהו מדעת שניהם והקשה רבא שפיר אכל רש"י הקדוש ז"ל
 וקדק בלשון וכתב אם עשוהו שניים וכוונתו דהיו כאן שלשה שוהפים (ר"ל
 יותר משנים כנ"ל) ושניים עשוהו ושפיר לריכס לעשות שטר נגד השלישי ודו"ק
 ונכון:

ב"ה רוזשאנקוי (מדינת רוסיא) ס"י ב' (חידושים שונים).

א) זבחים מ"ד ע"כ הניא ח"ר אלעזר משום ר' יוסי פיגל בדבר הנעשה
 בחוץ פיגל בדבר הנעשה בפנים לא פיגל וכו' ועיין בחורח כהנים פ' לו שר'
 אלעזר פליג על ח"ק דמהנימין דסבירא ליה דכפרים הנשרפים ים פיגול
 בכל האופנים ואף אם חשב כשעה בחיטה על ההזאות דכפרים ג"כ הוי פיגול
 או בעה הזאה על הקטרת האימורין ועל ר"ס דסבירא ליה דליכא שום פיגול
 בפרי' הנשרפין ור' אלעזר מחלק בפרי' הנשרפין שאם העבודה אשר בה חשב
 ואבמחשבה שחשב שניהם בדברים הנעשים בחוץ כגון שחט וקבל ע"מ לשפוך
 שריים ולהקטיר הימורין לאחר פיגל ואם אחד מהם העבודה או המחשבה
 בדבר הנעשה בפנים כגון שחט ע"מ להזות לאחר שהעבודה בפנים או הוה
 ע"מ להקטיר אימורים לאחר שהמחשבה בפנים לא פיגל, ועיין ברמב"ם פ"ז
 מהלכות פסוה"מ הלכה ד' דפסק כר' אלעזר וא"כ איך פסק שם בה' ב'

דכשנתן כולן כהקין חוץ מן האחרונה שנתן במחשבת הזמן הרי זה פסול ואינו
 פגול עד שיהיה במחשבת הזמן דמשמע דבשעת ההואות חשב והיכי מסבחת לה
 מחשבה בההואות אם לא שחשב בשעת ההואות על הקצרה אימורין או שזכרה
 שריים ואז הלא הוי מחשבת פנים על עבודה חוץ ועיין בפ"ו מהפסוקים ה"ו
 שפסק אם חשב על נדע הניחן בפנים בהיכל לתת למחר במזבח החילין אינו
 פגול דאע"פ שחשב מחשבת הזמן הואיל ושינה מקום נתינת הדם במחשבתו הרי
 זה פסול ואינו פגול דמשמע ג"כ דוקא משום דחשב לתת בחוץ הא אם חשב
 לתת בפנים הוי פגול ומשום להדיא דכירא ליה לרבינו דיש פגול מפנים
 על פנים ומסבחת לה שפיר במחשבת פנים על פנים היינו בשעת ההולכה חשב
 על ההואות להוות חוץ לזמנו אבל פה דהמשמעות דחושב בשעת ההואות ועל
 מה יחשוב ולומר דמסבחת לה שבשעת היות הפרוכת חשב על מחנה המזבח
 משום דהוי כל אחת כפרה מיוחדת כרמיבא ברמב"ם הלכות עבודת יוה"כ ה"ו
 שזולן כפרה בפני עזמן הן ג"כ אי אפשר משום דהוי מהיר אחד כדמובא
 בזבחים מ"ב אבל דמיס הניחין על מזבח הפנימי כגון ארבעים ושלש של יוה"כ
 ואחר עשר של כהן משיח וכו' וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל
 המזבח: וכלאוריה י"ל דמסבחת לה כשחשב בעת טבילה אלבע על ההואות
 שבפנים ולהכי העתיק רבינו דין דטבילה אלבע בדם החטאות הפנימיות מפגלת
 אלל הדין דפיגול במחשבת הפנימיות ודייק כיצד חשב בעת טבילה אלבע בדם
 מחשבת הזמן ה"ו כמחשב בעת ההויה ולכאורה הו"ל לסיים ה"ו פגול ויש לומר
 שכל לדייק דלדיק מחשבה על כל טבילה וטבילה כמו במחשב בעת ההויה דלדיק
 לחשב בכל הטבילות לבס פגול וכלעיל וסבירא ליה לרבינו דלאו דוקא בעינן
 חוץ על חוץ אלא העיקר הוא דלא מהני מחשבה מחוץ על פנים ומפנים על חוץ
 אבל מפנים על פנים הוי פגול וכדמובא מכל ההלכות דיש פגול בפנים ומחורין
 בזה קושיה הוסי' בזבחים מ"ד ע"ב בד"ה בדבר דמקשי מהא דאיתא בגיטין
 כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח דבאמת מפנים לפנים הוי פגול ועיין בחשק
 שלמה בחידושי' לזבחים מה שכתב לכאורה נראה דהרמב"ם מפרש שטבל אלבעו
 בחוץ ע"מ להקטיר אימורין למחר אבל בפנים לא הוי פגול משום דפנים על חוץ
 לא מהני וכו' וכו"ו דהא דאמרין דפיגול בעבודה שבפנים על חוץ לא הוי
 פגול היינו בההואה דמעבד בפנים אבל טבילה אלבע דכשר גם בחוץ שפיר
 מהני ביה מחשבה על חוץ ומלבד שהוא דחוק מאוד איך יפרש רבי הרמב"ם
 בה' כ' דאם נתן כולן כהקין וכו' דמשמע דיש פגול בפנים ובאיה עבודה וכל
 לחשוב אם לא בשעת טבילה אלבע על ההואות ולרבינו אחי שפיר ויהינן
 קושיה העטשה מקשה מה שנשאר בג"ע מפסקי הרמב"ם אהרני: (ג) זבחים
 (כ"ז:): השומע את הנובח לזרוק דמו בחוץ או מקלע דמו בחוץ וכו' ועיין
 בחפזרת ישראל מה שפירש דהיינו מקלע הראשון והראה מקום לעיין בפ"ד מ"א
 דאם נתן הראשונה כהקנה והשניה חוץ לזמנה כפר' ועיין ברמב"ם בפ"ד
 מהפסוקים ה"ו דמביא בבחם ולא חילק בין מקלע ראשון ושני ובאמת אין שום
 חילוק והא דתחיתין בפ"ד דכשנתן את הראשונה כהקנה וכיון דהשניה אינה

מטעם לא מהני ביה מחשבה דלא נקראת עבודה וכעין הקטרת אימורין הוא דלא
 מהני ביה מחשבה אבל כשמחשב בשעת שחיטה ניתן מחנה שניה חוץ לזמנו אז הוי
 פגול גמור כמחשב בשעת שחיטה או זריקה על הקטרת אימורין : (ג) ברמב"ם
 (פט"ו הי"א מהל' פסולי מיקדשין) פסח ששחטו במחשבת שינוי השם וכו' בין
 שניקחו לשם חולין פסול ועיין בבבב"א מה שכתב אפסר מטעם דכתיב ביה
 לה' ובזבח חודה להגאון בעל חפץ מים שכתב ואולי טעמו דהוא בכלל שחטו
 שלא לאוכליו והנה בירושלמי זכאים דף ו' אימא מנין לשחט את הפסח לשם
 חולין שהוא פסול דכתיב ואמרתם זבח פסח הוא לה' : (ד) ישם (ברמב"ם) בזה
 דברים אמורים ששחטו בזמנו וכו' בשחרית במחשבת שינוי השם וכו' ועיין בהשגת
 הראב"ד דתמה לזה פסק כן בחירא ובבבב"א מה שכתב דהניח לה' יהושע דהוא מארי
 דגמרא ועיין בפנים מאירות מה שהביא בשם ברכה הובח משים דבכחיהא מפורש
 שר' השיב לה' יהושע וכייע את בן בחירא וקו"ל הלכה כרבי מחבירו דכתב
 דאשחמיטתיה מיניה דברי הכוס' ברך י"א ע"ב דר"ה הגה דכתבו דמזה אין מושש
 משום דכוס הגז לא מכשר פסח שחרית אלא זה ומשמע דנדברי ר"י ה' מושש
 שלא לטעות לפסול פסח שחרית שלא לשמו מכוס דכל חגלי סברי דפסח ששחטו
 בשחרית שלא לשמו כשר, ובאמת לאחר העיון לא אשחמיטתיה דברי הכוס' דלפי
 דברי ר' אלעזר ב"ר אושעיא דזה בזה הליא דמאן דמכשיר שלא לשמו בארבעה
 עשר שחרית פסול לשמו בשחרית ומאן דפוסל בארבעה עשר שחרית בשלא לשמו
 מכשיר בארבעה עשר שחרית לשמו בודאי לא איכפת ליה אם נטעה בדברי בן
 בחירא דליכא שום חגל דמכשיר בפסח בארבעה עשר שחרית וממילא כיון דפסליון
 בארבעה עשר בשחרית יהי' כשר אז בשלא לשמו דהא בזה חליא חגל לפי המכשיר
 דלא חליא זה בזה וכדברי ר' יוחנן דפוסל הי' ר"י בן בחירא בזה ובזה לשמו
 משום דלא זמנו הוא ושללא לשמו משום דמקלחו דלוי בודאי ה' כן בחירא כדשיב
 רבי ועוד דבירושלמי זכאים דף ו' מובא דר' יוחנן סבר דהלכה כבן בחירא :
 שאר' משה בר"ב יעקב באהדינער מסלוצק.

ב"ה סקאלבמירז סי' כ"א (ישוב פריאה בשע"ת).

ע"ד הפליאה בשע"ת (חוב' א' סי' ד') בקושיה הנרע"א ז"ל בגמ' (גדרים
 ז') ע"ש ג"ל בלדקו דברי הגאון ז"ל ושפיר הקשה עפ"י דברי הר"ן ז"ל (שם
 ד"ה או מיהא או עני) וז"ל והקשו בתוס' מה איריא שומע הזכרת שם לדרך לנדוהו
 הא אמר' בירושלמי דכל שאינו עושה בשורה לריך לנדוהו וכו' ומירלו דאה"כ אלא
 מיהו בהזכרת השם הוא דאמר דאש לא נדוהו הוא עלמא יהי' בידיו עש"ה לכן הקשה
 הנרע"א ז"ל שפיר כמו שמביא הגמ' ש"מ השומע הזכרת השם מפי חבירו לריך
 לנדוהו הו"ל להגמרא ג"כ לומר ש"מ שאם לא נדוהו הוא בעלמא יהא בידיו שמא
 דאמרה הגמ' כאן ש"מ שומע הזכרת השם לריך לנדוהו ש"מ גם זה כדברי הר"ן ז"ל
 ופשוטו אך באמת מתוך קושינו ג"ל להרץ הקושיא ג"כ מיני' וכו' כי שפיר שלא הביא
 הגמ' ש"מ ד' כג"ל כי מזה הש"מ שמביא הגמ' ש"מ השומע הזכרת השם מפי חבירו
 לריך לנדוהו שמעין בזה ג"כ שאם לא נדוהו הוא בעלמא יהי' בידיו כדברי הר"ן ז"ל
 ודו"ק כי ב"ה הוא כפחור ופרח : יעקב נחמן עליוניג החופ"ק סקאלבמירז.

ב"ה ווארשא ס"י כ"ב (הערות בשע"ת).

בשע"ת (חט"ו חוב' א' סי' נ"י) כתב כ"ג שליטא פ"י חרש נהא דיבמות
(סע':) נח כהן הנשאל לישראל ומה טיובלת ואוכלת תרומה לערב ע"ש והנה אם
כי דבריו דברי חכמה הם אבל אחרי העיון דבריו כ"ג קשים לי מאד: (א) דהא
דהס"ד בתרומה לריך טבילה מלינו רק אם הי' הסה"ד גם לקודש בלופן דלריך
טבילה לקודש אבל נבי נח כהן הנשאל לישראל ומה דאינה לריכה טבילה לקודש
כיון דהיחס מותרת עד עכשיו בקודש ולא אסחא דעתה והיא בזה כמו כל טבור
שרולה לאכול קודש דאין לריך טבילה (ע"י טו"א חגיגה ד' כ"ג ד"ה לריבין) והאריך
נאמר שלקודש טהורה ואינה לריכה טבילה ורק לתרומה לריכה טבילה זה דבר שאי
אפשר יהי' הטבילה מאיזה טעם שהיא אי משום גזירה או מטעם: כמובן והגם
דמלינו חגיגה (כד.) חומר בתרומה זה רק מה שמפרש במשנה, ולא עוד דגם שם
אם אמר הפרשתי לחוכה רביעית קדש נאמן מטעם דמינו דנאמן לקודש נאמן
לתרומה וכן (שם ע"ב) דוק לפסחו מותר לאכול בתרומתו, והר"א"י שהביא כ"ח
(הרמב"ם פ"ב ה"ג משה"ט, טו"א חגיגה שם בלופן לביכורים והסו"א והמליח
גבי ערל שמל) הלא נכולס לריך טבילה לקודש ועשו מטלה גם לתרומה או
ביכורים אם אסור בהם עד עכשיו וחסיב הסה"ד גם לתרומה ולריך טבילה גם
לתרומה אבל לא היבא דאין לריך טבילה לקודש האריך יהי' טבור לקודש וטמא
לתרומה דזה מן הנמנע: (ב) רמ"ש כ"ג נ"י דהסה"ד לריך טבילה והע"ש, וידראי
בשביל לשון הש"ס יבמות שם, טיובלת ואוכלת בתרומה לערב אבל בלמח הסה"ד
מלך האיסור טבילה בעי לא הע"ש ומה שכ"ח סומך עלמו על הר"מ פ"ג
ה"ג משה"ט זה פלא בעיני דאדרבה שם מבואר לביסוף דבהמילה כתב, מי
שהי' טבור לתרומה והסיה את לבו מלאכול נעמא בהסה"ד ואסור לאכול תרומה
עד שיטביל פ"ש, ואינו לריך הע"ש ומה דמלריך לבסוף הע"ש זה רק היבא
דלא שמר עלמו מעומאה ולא ידע בודאי שלא נעמא עשה, הלא כל המקור
בהסה"ד מחמת האיסור דלריך טבילה נודע מהדיון דאין ומחויב דלריבין טבילה
לקודש והרי גם בזה רק טבילה בעי ולא הע"ש, ע"י חגיגה כ"ג בנח' ומוס'
שם גבי בליס הנגמרין בעהרה ובחוס' חגיגה כ"א. בד"ה האון ובזמנים ל"ט.
ברש"י ד"ה מחני' ובחוס' שם ל"ח: בד"ה טבול יום ובפסחים שם ד"ה מחוסר
זה בלי חולק: (ג) דהנה כל ההכרח של כ"ח לנפות מן פ"י רש"י וכל הראב"ם
ז"ל ולל לו דרך חדש בפ"י הש"ס יבמות שם היא בשביל קו' הרשב"א שם,
אחכס גם עתה אפי' לפי פירושו מה יענה הרב הלא סכ"ס מיירי בנבעלה
כדמסיק שם דאוכלת בתרומה רק עד ארבעים יום ולא יותר משום החשש שחא
עיברה וכיון דלא משכחת עובר בלא משמשת האריך קמני טיובלת ואוכלת תרומה
לערב הלא משמשת לריכה ג' ימים משום חשש פולטת וקו' הרשב"א ז"ל
בנאקומה עומדת: והנה עוד יש לי להעיר בדבריו כ"ג היקרים אך לע"ע אחכה
לשמוע תשובתו הרמחה ע"ז:

צחק באיר הבהן מרובע שו"ב דפה ווארשא.

כבוד של תורה

(המשך מחוברת ב')

לזכר נשמת אמי הצנועה המשכלת המפורסמת, אשה יראת ה'
היא תתהלל, מרת ד"ר רייזל צ"ה, בת הרבני הגביר הנכבד
הישיש, המפורסם ביראתו וצדקתו, שכל ימיו עסק בצורכי
ציבור באמונה כש"ת מו"ה אל"ר וויידענפעלד זצ"ל
נפטר ביום י"ג טבת ה'תרפ"ו תנצב"ה.

לח) ב'פ' בא (י"א ד') ויאמר משה כה אחר ד' כחלות הלילה אני יולא
בחוץ מלרים, וכברכות דף ד' ע"א וכיון דמשה הוה יודע למה ל' למימר כחלות
קסבר שמה יטעו אלטנטי פרעה ויאמרו משה בדאי הוא דאמר מר למד לשונך
לומר אינו יודע שמה תתכרה ותאחז ע"ש והובא גם ברש"י בחומש ג'ל דאפשר
להסמך על זה מה דאיתא בפ"ב דיבמות דף כ"ד ע"ב במשנה הנטען על השפחה
ונשמחרה או על הכותית ונחניירה הרי זה לא יכנס ואם כנס אין מולאין מידו
וברש"י הנטען, חסד כלומר שטועים עליו דברי לעו, לא ישאנה, משום לעו
שלא יאמרו אמת ה' הקול הראשון ובנמרה הא נזורה מיהו הויא, וברש"י ואע"פ
דלא נחניירה לשם יבדות אלא בשביל שישאנה זה ע"ש בנמרה משנין גירות
ומקשינן ס' אי הכי לכתחילה נמי משום דרב אסי דאמר רב אסי הסר ממך
עקשות פה ולזות שפתים ונ"ל וברש"י אי הכי, דגירות מעלייתא היא לכתחלה
נמי יכנס ואחאי חנא לא יכנס, דאמר רב אסי, טעמא דמתניתין משום דכתיב
הסר ממך עקשות פה ולזות שפתים הרחק ממך דאחו לאחזוקי לקלא קמא,
ובכית יוסף אבן העזר סימן י"א הביא בשם תשובת הרשב"א שכלזות שפתים הוא
שלא יאמרו בשביל זה נחניירה וזהו הוא הפירוש הנכון אע"פ שרש"י לא פירש
כן ע"ש ובמהרש"א שם הנטען מן הכותית כו' נטען נוסמע אע"פ שהוא יודע
בעלמו שאינו אמת מ"מ מפני החשד שיאמרו שכבר עבר עבירה עמה לא יכנס
והיינו הסר ממך עקשות היינו דבר עקום ואינו אמת ודוק, וכמו כן איתא בכתובות
דף כ"ב ע"ב שאם עד אחד אומר שמת בעלה ועד אחד אומר לא מת לא חשא
משום לזות שפתים ע"ש ובהוס' שם משום דרב אסי הסר ממך עקשות פה, פסוק
הוא אלא דרב אסי רגיל להניאו, והוא במשלי ד' פסוק כ"ד וברש"י לא חשש
דבר שילעיו בו הבריות ויעקמו עליך פיהם, ויש ללמוד מן החזרה שראוי לכל
אדם להסיר ממנו לזות שפתים שהרי משה סינה דבורו של מקום מפני זה ואם
הוא חשש להסיר לזות שפתים של אומות העולם כ"ש שלרין לחשש ללזות שפתים
של ישראל בהגמרות הללו ולפ"ז הו' הכ"ף של כחלות כ"ף השיעור ולא שם דבר
שהוא מקור שפירשו כאשר יתלק הלילה וסינה לומר כן משום אלטנטיים כנ"ל
ולרב אסי דאמר בפלגא אורחא דחליסר נגסי ארבער הוה קאי כו' והו' כ"ף
כחלות כ"ף הדמיון וליבא מידי דכחוני בכחוני דלא רמיזא באורייתא כחשני
ט' ע"א.

לט) שם (י"ב ל') וד' נתן את חן העם בעיני מלרים וישאלו ויגלו

אח מזרים, דקדקנו לאיזה לורך הוזכר בקרא, נשיאת הכהן ואיזה נ"מ לנו אם נתנו זה ברלונס מחמת מליאת הכהן או מחמת הכרה שילכו נשם ואפ"ל ט"פ ההלכה דק"ל חלוהו וזבין וזבני' ובינא דאגב חונסי' גמר ומקנה אבל חלוהו ויסיב לא הוי מחנה ע' בחור'מ סימן ר"ה וש"ס כ"ב מ"ז מ"ח וברשב"ס בחומש שם שנתנו להם המזריים במחנה ובפרשת שמות ג' פסוק כ"ב ושאלה אשה משכנתה, במחנה גמורה וחלוטה שהרי כתב ונתתי את חן העם כמו שאל ממני ואחנה גוים נחלהך וכו' עיקר פשוטו וחשובה לאפיקורסים עכ"ל ומשם הכי נתן את חנם בעיני המזרים שהיו מחנכים ברלון דאם המחנה בהגדר לא הוי מחנה כלל ולפי פירוש הרשב"ס הנ"ל יש סמך בחורה דמחנה באונס לא הוי מחנה מדיכפורה הכורה מנשיאת הכהן שלהם ללמדיו דחלוהו ויסיב לא הוי מחנה והוא כפירוש הרשב"ס ולא מטעמו' ואע"פ שמבואר בפרק חלק ל"א ע"א שחשנו זה לשכר שצבור ואם כן לקחו שלהם בכ"ז אפשר כיון דלא אמרו בפירוש שלוקחים זה עבור שכר שצבור נראה הדבר הזה כחלוהו ויסיב ויש רמז בחורה דמחנה מחנה באונס לא הוי מחנה באם אינו ענין לזה חנהו ענין לכל המחנות שבעולם שלריבים להיות ברלון גמור והכל נמצא בחורה דכולה בה, ועיין בברכות ט' ע"ב איכא דאמרו בעל כרחם דמזרים ובמהרש"א שם.

(ח) בשלח, ויסב חלקים את העם דרך המדבר ים סוף וחמושים עליו בני מארך מזרים, וברש"י אין חמושים אלא מזויינים וכן הוא אומר (יהושע א') ואחם חטברו חמושים וכן חרנוס חונקלום מורדן כמו (צדאשית יד) וירק את חגיבו וזריו כו' וברשב"ס וחמושים בכלי זין שהיו חולכים לירש את ארץ כנען וכן פירש האבן עזרא חמורי חומש למלחמה וע"פ וגם בפירוש הרמב"ן טעם שהזכיר הכתוב וחמושים במקום הזה שילאו ביד רמה ולא כמו עבדים בורחים וברמב"ן יש עוד טעם לומר כי אע"פ שהסב ד' אותם דרך המדבר היו יראים פן יבואו עליהם שלשטים יושבי הערים הקרובות להם והיו חלוצים כמו היוצאים למלחמה, ונ"ל להבין על זה שסיפר הכתוב שהכינו כלי זין לערוך עם אויב מלחמה ולא במני עצמם שיעשה להם השי"ת נסים מה דאיתא בפסחים ס"ד ע"ב על המשנה נכנסה כת הראשונה נתחללה העזרה נעלו דלתות העזרה ובגמרא איתמר אביי אמר נעלו חנן רבא אמר נעלין חנן מאי ביניהו איכא ביניהו למסמך איסא אביי אמר נעלו חנן כמה דעילי מעלי וסמכין איכא רבא אמר נעלין חנן ולא סמכין איסא וע"פ ובמחלוקת אביי ורבא הלכתא כרבא לבר משי"ל קג"ס דהלכתא כוותי' דאביי כמבואר בריש פרק אלו מציאות דף כ"ב ע"ב וטור בכמה מקומות ויש סמיכות מזה הפסוק דלא סמכין איסא כרבא והכל נמצא בחורה.

(מא) ביהשיריה, או יסיר נשם וכו' וברש"י או כשראה הנם עלה בלבו שיסיר שירה וכן עשה שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה ע"פ. וזריך להבין לאיזה לורך סיפרה הכורה טעלה בלבו לסיר בוראי כששר עלה בלבו מקודם לסיר כי סוף מעשה במחשבה תחילה ואפ"ל דרמז לן בזה דמחשבה טובה הקוב"ה מלפני למעשה כדאיתא בקידושין דף מ' ע"א מחשבה טובה מלפני למעשה שנאמר או

גרברו יראי ד' איש אל רעבו ויקשבו ד' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ד' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו אמר רב אבי אפילו חשב אדם לעשות מלוא ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה וע"ש ואפשר שאפילו אם עשה המעשה נוחנין לו שגר המחסנה וגם שגר המעשה כעין שכתוב בנשי" בפדשה ראה ע"ו פסוק י' כי בגלל הדבר, אפילו אחרת ליתן לו אחת נטל שגר האמירה עם שגר המעשה וע"ש ובזה שלא נהנה המורה וישר משה ובנ"י רק לשון ישר שטלה בלבו שיסיר יש רמו לזה וליכא מירי שאין לה רמו כל דהו במורה דכולה בה. (מג) יש (י"ו ה') ויאמר ד' אל משה עבד לפני העם וקח אתך מוקני ישראל ומוטך אשר הכית בו את היאור קח בידך והלכת. ובנשי" מה ת"ל אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפרענות בו לקח פרעה ומלרים כמה מכות במלרים ועל הים לכך נאמר אשר הכית בו את היאור יראו עמה שהף לטובה הוא מוכן, ובנשי"ן שיעשה בו דבר והפכו ע"ש ובנשי"ן בנדרין דף ל"ט ע"ב וכו' משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חברו לדבר מלוא מעלה עליו הכתוב כאלו עשה וע"ש במהרש"א וג"ל שאפשר להסמך על הצינוט אשר הכית בו את היאור מה דאיתא בפרק כ"ד מברכין דף ל"ט ע"ב רב אמי ורב אבי כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכין עלי' המוליד לחם מן הארץ אמרי הו"ל ואיתעביד בי' מלוא חדא נעביד בי' מלוא אחריתי ובנשי"ע הלכות שבת ס"י של"ד סעיף ב' בהג"ה והעירוב אינו לרך להיות קיים רק בין השמשות (טור) ויובל לאכלו כסודאי. חשיכה (הנהגות) אשירי ומדברי פרק בכל מערבין) ויש לבטל עליו בשחרית בשבת (מנהגים) ובנשי"ן העטס הו"ל ואיתעביד חדא מלוא נעשו בו מלוא אחרת [מה שכתב הרמ"א שביטל על פת של עירוב בשחרית הוא מפני שהיו נוהגין לאכול סעודה ליל שבת קודם הלילה כמבואר שם בס' נס'מן רס"ו ע"ש] ובהלכות לולב ס"י חרס"ד סעיף ט' בהג"ה ונהגו להנניע ההושעניות לאפייית מלוא כדי לעשות בה מלוא (מהרי"ו ומהרי"ל) והוא ג"כ מטעם הנ"ל והוה אשר הכית בו את היאור שנעשית בו מלוא העשה בו עוד מלוא אחרת וד"ת בפעמים יפולץ כלע ויש רמו במורה למאי דעבדו רב אמי ורב אבי המבואר בנמרא הנ"ל והוכח בהנהגות רמ"א לענין פת של עירוב והושענות הנ"ל וליכא מירי דלא רמוזא בה דכולה בה.

(מג) בנשי"ן יתרו, ואח שני בני' אשר שם האחד גרשם כי אמר גר הימי בארץ זכרי', ובס' האחד אליעזר כי אלקי אבי בעורי ויילני מחרב פרעה, ובאור החיים טעם אומרו האחד כי לנד טעם קריאת השמות טעמו של זה קדם לטעמו של שם גרשם שבהלילה ה"ל מחרב פרעה ואחר בא למדין וגר שם וטעם שלא הקדים קריאת שם אליעזר הוא כי קרא למאורע שהי' בו אז בארץ זכרי' ואח"כ הלך לחפש מאורעות קודמות וע"ש עוד טעם ונ"ל דיהי' לפי טעם זה כדמיון במכות להדין המבואר בנשי"ע אוח"ס ס"י ק"ח סעיף א' טעה או נאנס ולא התפלל שחרית. מהפלל מזה שחיס הראשונה מנחה והשני' לחשלומוין ואם היפך לא יא ירי תפלה שהיא חשלומוין ולרך לחזור ולהתפלל איתם וכן הדין בכל מקום שלרך להתפלל תפלה לחשלומוין, והטעם הוא דבעי לאקדומי מובת שעת' ברישא' ואח"כ

התעלה שבער זמנה וזרין הוה של יקרים חפלת החסלומין ה' מהגמרא דרש פרק חפלת השחר עשה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במוצאי שבת שהם של חול מבריל בראשונה ואינו מבריל בשני' ואם הכריל בשני' ולא הכריל בראשונה שני' עלתה לו ראשונה לא עלתה לו וברש"י שני' עלתה לו, בשביל חפלת מ"ם וראשונה לא עלתה לו שאינה כלום שאין לו להקדים תפלה שבער זמנה לתפלה שזמנה עכשיו והשני' נמי לא עלתה לו לשם שבת הואיל והכריל בה גילה דעתו שאינה של שבת והיא תחשב לשל ערבית, וע"ם בע"ז ומנ"א ובמשכנות זהב סק"ב, ומקריאת משה רבינו השמות לבניו שהקדים שם גרשם לשם אליעזר מפני שאריך להקדים המאורע של עכשיו יש סמיכות כל דהו להלכה הזאת והכל נמלא בחורה.

מד) בעשרת הדברות, זכור את יום השבת לקדשו וברש"י וכן פתרונו חנו לב זכור חמיר את יום השבת שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא זומניו לשבת וע"ם ובמס' פסחים ק"ו ע"א ח"ר זכור את יום השבת לקדשו וזכרו על היין כו' ובמס' שם כתבו וגרסה דקידוש על היין אסמכתא היא והא דאמר במי שמתו (רף כ' ע"ב) נשים חייבות בקידוש היום דבר חורה היינו דוקא קידוש היום אבל על היין לא הויא רק מדרבנן כו' ע"ם ונ"ל דאפשר להסמיך גם על זה הפסוק מה דאיתא במס' שבת דף י"ב ע"א תניא חנני' אומר חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה א"ר יוסף הלכתא רבתי לשבת וברש"י למשמש בבגדיו, שלא יהא כרוך בשום דבר פן יוליאו, הלכתא רבתי, דבר גדול יש כהן להפרישו מאיסור שבת, והוכח להלכה בשו"ע הלכות שבת סוף סימן רנ"ב מזה למשמש אדם בכליו בערב שבת סמוך לחשיכה שלא יהי' בהם דבר שאסור ללוא בו בשבת ובמנן אברהם כתב וגרסה שאפילו לדין דליכא רשות הרבים מזה למשמש דמא יס אלו דבר המוקצה, ובמחלית השקל ור"ל ויש גם למבוי לחי וקורה וגם ערבו וגשחפסו דמותר להוציא ולטלטל אפילו הכי מזה למשמש ובפמ"ג שם נראה דודאי לא אמרינן כאן שפיקא דרבנן לקולא ובפרט במצוי שכל ימי החול יש לו דברים מוקצים גם כל היכא דליכא לברורי בקל מבררין אף בדרבנן והעיר שם דנגמרא איתא לשון חייב ובעור ושו"ע העמיקו מזה ולכאורה בין חייב למוזה הפרש יש וע"ן הטוב כל דבריו שם, ובכלל זכירת השבת לקדשו הוא ג"כ שימשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה כרי שלא יבא לאיסור הולאה כהגמרא הנ"ל ואפילו ליכא איסור הולאה מזה למשמש בבגדיו סמוך לעת ערב שלא יטלטל מוקצה בשבת כהמנ"א הנ"ל ויש גם לזה רמז בחורה וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

מה) שם, כי ששה ימים עשה ד' את השמים ואת הארץ את הים וכל אשר בו ויחא ביום השביעי על כן ברך ד' את יום השבת ויקדשוהו, דקדקנו למה הזכיר בפרטות בריאת הים הלא כל הבריאה נכללת בבריאת שמים וארץ כאשר פירש רש"י במאמר ימי מאורות הוא שכתוב את השמים לרבות תולדותיהם ואת הארץ לרבות תולדותיה, ומופיר בקרא פרשה ב' פסוק ד' אלה תולדות השמים והארץ בבריאת ופירש רש"י אלה האמורים למעלה וע"ם באבן עזרא ובדמ"ץ חפ

שפירשו בזה ואפ"ל ע"פ מה דאיתא במס' חולין דף קכ"ז ע"א חנו רבנן כל שיש
ביבשה יש בים חוץ מן החוליה אחר רבי זירא מאי קראה (תלים מ"ט) האוינו
כל יושבי חלה, ובמוספתא דכלאים פרק ה' איתא כל שיש ביבשה יש בים הרבה
יש בים שאין ביבשה, אין מין חילדה בים, ולרמוז זה הפלא הגדול נזכר הים וקאי
וכל אשר בס גס על הים והם בריית שיש בים כהנמרא דחולין ומוספתא הנ"ל וליכא
מיד' דלא רמיזא באורייתא דכילה בה.

(מו) ב"פ מ'שפטים (כ"ב פסוק כ"ג) וחרה אפי' והרגתי אחכם בחרב והיו
נשיכם אלמנות ובעיכם יתומים, דקדקנו שתיבת בחרב נראה כיחוד לשון דהרי
הריגה ענינו מכת מוות כמו דנתיב לעיל כ"א פסוק י"ד וכי י"ד איש על רשעו
להרגו בערמה, ובמקומות רבות אין מספר ולמה פירשה החזקה כאן ששהי' הריגתם
בחרב ונ"ל לפרש זה ע"פ הירוש' שפ"פ הרוב הכונה בחרב על הרובי' מלחמה
כמו בפרשת שלח י"ד פסוק ג' לנפול בחרב ושם בפסוק מ"ג כי העמלקי והכנעני
שם לפניהם ונפלתם בחרב ובתהלים ע"ח ס"ב ויסגר לחרב עמו ועוד במקומות
רבות ואיתא ביבמות בריש פרק האשה שהלכה היא ונעלה למדינת הים דאם יש
מלחמה בעולם אפילו שלום בינו לבינה ובאחיה ואמרה מה בעלי אינה נאמנת ע"פ
במשנה, ואיתא בגמרא שם אמר רבא מאי טעמא דמלחמה משום דאמרה בדרמי
כו' וימנין דמחו ל"י בנירא או ברומחא וסברה ודאי מה ע"פ ונשוי' אבן העזר
סימן י"ז סעיף מ"ח וכן אם היתה מלחמה בעולם ובאה ואמרה מה בעלי נמלחמה
אינה נאמנת אע"פ שיש שלום בינו לבינה, תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה
ותאמר מה כגון שהרגנו הראשונים והאחרונים שהי' בעולם באמלטן שהרי היא
אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו נהרג הוא בכללן לפיכך אינה נאמנת וע"פ דאם
אומרת קברתינו יש שני דעות בזה ונסעיף ג' שם דאפילו בעד אחד המעיר שראה
שמת במלחמה לריך לומר שקברו או שראה אותו אחר, המיתה והכירו בטענת
טין ע"פ והוא ג"כ מטעם חשש זה שאומר בדרמי אבל לא חיישין דאשקר ומשום
הכי לאמן כשאומר קברתינו כנ"ל, הרי לך דאם מה במלחמה קשה להחיר עינונה
כי היא אינה נאמנת כנ"ל וגם בעד אחד לריך לומר שקברו או שהכירו בטענת
טין וע"פ דאפילו בסני עדים יש חוששין דאומרים בדרמי כמבואר בנה"ט, ומשום
הכי פירשה החזקה סימיתו בחרב המלחמה שהיא קשה להחיר עינונה ויהיו נשיהם
צרות כאלמנות חיות ובעיהם רועים לירד לגכסי אביהן וב"ר אין מניחין אותן לפי
שאין יודעים אם מהו או נשבו כמבואר ברש"י פסוק זה ממשמע שנאמר והרגתי
אחכם אינו יודע שגשיכם אלמנות ובעיכם יתומים אלא הרי זו קללה אחרת כו'
והוא בפרק המפקיד דף ל"ח ע"ב ע"פ ולפי דברינו יהי' כעין סמך מלשון
בחרב דבמלחמה קשה להחיר ענונות משום חשש בדרמי אלא אם כן יש עדות
ברורה ולא ייחזו כ"ד הנשים ליושא כנ"ל ולא לחכם נכתב תיבה זאת והכל
נרמז בחזרה.

(מו) שם (כ"ג פסוק ע') וגר לא חלחץ ואחם ידעתם את נפש הגר כי
גרים הייתם בארץ מצרים, וברש"י את נפש הגר, כמה קשה לו כשלוכלין אותו,
אפשר ללמוד מזה שכתבה החזקה הטעם של ואחם ידעתם ינו' מה שכתוב בספר

אור המאיר ומור כספרים קדושים בשם הנעש"ט ז"ל שלריך ליקח רמיוא דחכמהא לעצורת הנורא מכל דבר וענין שכל לידו עיין בהם, שהרי התורה נותנת סיקחו התבוננות שלא ילחצו את הגר מזה שהנישו לחילת הגר במלכים וכמו כן יתבונן בכל דבר ליקח מזה דרך לעבוד את השי"ת בזה וליכא מירי שאין לו רמז בחורה דכולה בה.

מח) בפ' תרומה (בפסוק כ"ב) ונועדתי לך שם ודברתי אחר מעל הכפורת חביון בני הכרובים אשר על ארון העדות. דקדקנו דנועדתי לך שם נראה כיחור לשון ומה ה"י חסד המקרא בלא תיבות הללו ואפ"ל דירמזין דהומנה לנוף הקדושה מילתא היא כמבואר בדרכי משה או"ח סי' מ"ב. וז"ל כתב הר"ן סוף נגמר הדין דקלף ועור המעובד לשם תפילין דהיינו הקנינה אסור להשתמש בו דבר בדברי מולד דהומנה לנוף הקדושה מילתא היא ודוקא הומנה דמשמשי קדושה לאו מילתא היא ואיפסק להלכה בהגהת רמ"א שם [מה שכתב ר"ן ז"ל ניומוקי יוסף] וע"ש במנ"א ובאשל אברהם מהפמ"ג ובמחלית השקל כל השיטות שיש בזה ושיטת רש"י כהנימוקי יוסף ובעל המאור דבנוף הקדושה מורה רבא דהומנה מילתא ע"ש ובבית יוסף שם ובזה המדרי בפרק בני העיר ואומני' פירוש לעולם ולא לפי שעה וכן איפסק להלכה שם בש"ע סעיף ג' סודר דאומני' למילד ב"י תפילין לעולם כו' וכן לך דהומנה לא הוי רק על קביעות ובת"א פירש ונועדתי לך שם ואינון מיימרי לך חמן וברש"י ונועדתי, כשאקבע מועד לך לדבר עמוך אותו מקום אקבע למועד שאבא שם לדבר אליך, הרי שלשון ונועדתי יש במשמעותו זמון וקביעות ואין לך הומנה לנוף הקדושה יותר מזה שה"י שם השראת השכינה בקביעות ויזמא שכינתו ית' שם ויש רמז זיחור הלשון דהומנה על קביעות כעשי' דמי מדהזכירה תורה ההומנה הרי דיש לה חשיבות בהשיטות הנ"ל וכחבה התורה זאת לרמז לן ההלכה הזאת וליכא מירי דלא רמיוא בה.

מט) בפ' תצורה (כ"ח פסוק ו') שתי כהפות חיברות יחי' לו אל שני קלוחיו וחיצר, וברש"י וחבר, האפור עם אותן שתי כהפות האפור 'חבר אותם במחט למטה בחשב ולא יארגס עמו אלא אורגס לבד ואח"כ מחברם, ונ"ל להסמך על מה שזכר בפסוק זה החיבור חרי זמני מה דאיתא במשנה בסוף כלאים החוקף תכיפה אחת אינה חיבור ואין בה משום כלאים והשומטה בשבת פטור ובהרע"ב תכיפה אחת תחיבה אחת שתחב המחט בבגד פטור אחת בלבד, ואין בה משום כלאים, אם אחר של זמר ואחד של פשתן וחברם בתכיפה אחת, והשומטה בשבת, על מנת לחזור ולתפור פטור ולא הוי כקודם על מנת לתפור שתי חפירות דחייב, ובשו"ע יו"ד הלכות כלאי בגדים סימן ס' סעיף ב' בגד זמר שחברו עם בגד פשתן בתכיפה אחת (פירוש בתחיבה אחת שתחב המחט בבגד) אינו חיבור ואין זה כלאים קבץ שני ראשי החוט כאחד או שתחב שתי תכיפות חרי זה כלאים (ויש אומרים דלא הוי כלאים אלא בב' תכיפות וקשר ב' ראשי החוט) (טור בשם הרא"ש) וע"ש בט"י סק"ג, הרי לך דלכל הדיעות לריך ב' תחיבות ומחלוקת הרמב"ם עם הרא"ש הוא אם לריך לקשור שני ראשי החוט ע"ש וזה רמז התורה במה שהזכירה החיבור שני פעמים בדבר אחר, דלריך להיות החיבור במחט בנ"י

תחיבות ולא לחס נכפל החיבור וליכא מירי דלא רחויא בה, וע' ברש"י.
 (נ) יש (פסוק מ"ז) ועשה להם מכנסים בד לכסות בשר ערוה ממנהגים
 ועד ירכיב יהיו, בסוף פ"ט דובחים איתא דכל אחד מבגדי כהונה היתה לו סגולה
 מיוחדת לכפר ע"ש ומכנסים מכפרת על גילוי ערוה שנאמר ועשה להם מכנסים בד
 לכסות בשר ערוה וברש"י לחפות על גילוי ערוה, ולריך להבין לפי פשטא דקרא
 לאיזה לורך כהנה התורה לכסות בשר ערוה ואפ"ל ע"פ הגמרא בנדה י"ג ע"ב
 אמר רב פאא ש"מ מכנסים אכורים והכתיב ועשה להם מכנסים בד לכסות בשר ערוה
 הבוא כדחויא מכנסים כהנים למה הן דומין כמין פלוגיא של פרשים למעלה עד
 מחנים למטה עד ירכיב ויש להם שלשים ואין להם לא בית הנקב ולא בית הערוה
 שברש"י כלומר חללו רחב וחלוי למטה ולא ה' חיק בין הירכיים להיות האבר
 מהטעם בו שלא יבא האבר לידי ההור והיינו בית הערוה ובית הנקב כשהיה
 פלגיהם כנגד נקב הרעי כהננים אדם נכנסות בין ענבותיו ומלובכות נזיפה וגנאי
 הוא לבגדי קודש כדן ליטא אחריוא בית הנקב ובית הערוה דרכן היו לעשות
 הנקבים במכנסים כנגד בית הערוה להשתין מים לחון דרך שם וכן כנגד בית
 הרעי וכשנאמר קושר הנקב ברצועה וכוונתו, וע' באבן עזר הימן כ"ג סעיף ו'
 בהנהגת רמ"א ובפ"ט שם, וזהו שאמר הכתוב לכסות בשר ערוה שיהיו נעשים
 מכנסים בדרך גיטות שלא יהי להם לא בית הנקב ולא בית הערוה שיש גנאי
 לבגדי קודש כדן ויהיו רק לכסות בשר ערוה אם בגדיהם קלרים או כדי שלא
 יגביהם הדוח וחו לא וירמוזון תחיבות הללו גם לזה והכל נמלא בה.

(נא) ב"פ תישא (ל' פסוק ל') ואת אהרן ואת בניו מחשך וקדש אוחס
 לכהן לי מזה שאהרן ובניו היו לריכים להתקדש בשמן המשחה קודש ששימשו במזבח
 ומשה ה' משמש כל שבעת ימי המלוואים בלי משיחה וכמו כן מלינו שלא ה'י
 לריך בגדי כהונה כמבואר במס' מעניית דף י"א ע"ב צמה שימש משה כל ז' ימי
 המלוואים בחלוק לבן שאין לו אימרא ע"ש ברש"י ואפ"ל שיהי כדמות סמך מזה
 למה דאיתא בשו"ע או"ח סי' כ"ג סעיף ו' אין ממנין אלא מי שנחמלא זקנו מפני
 כבוד הצינור אבל באקראי משהביא ב' שערות יוכל לירד לפני התיבה ובעצרת
 זקנים בשם הב"ח ואף אם רוצים למחול על כבודם לא מהני וכן בכל מקום שמקני
 חז"ל מפני כבוד הצינור אין ביד הצינור למחול על כבודם כגון לגלול ס"ת בצינור
 וכן אשה לא הקרא בצינור וכן קטן לא ישא כפיו עכ"ל וע"ש במנ"א סק"ט, והחילוק
 בין ש"ל קבוע לעראי מבואר בהוס' סוף פרק לולב הגזול ד"ה היודע לפרוס כפיו
 וכו' בסוף וכן לריך לחלק גמי לירד לפני התיבה דבהקדרא את המגילה עומד
 (דף כ"ד ע"א) הן קטן קורא בתורה אבל לא פורס על שמע ולא יורד לפני
 התיבה ולא נושא את כפיו משמע הא גדול יורד לפני התיבה ואע"פ שלא נהמלאה
 זקנו אלא על כרחך לריך לאוקמה שהוא דחולין כגון ליעשות ש"ל קבוע ולירד לפני
 התיבה ביום הכפורים ובמעניות ובמעמדות, ובכ"י שם ה' החילוק עולה כדברי
 הרא"ש והרשב"א והר"ן ז"ל ע"ש ומפני שלא ה'י משה רבינו כהן קבוע לא ה'י
 צריך למשיחה ולבגדי כהונה ויש כדמות רא"י מזה לחילוק המוס' והשו"ע הנ"ל

ואע"ג שאפשר לומר שמפני גודל קדושת משה רבינו ע"ה לא הי' לריך נכל זה בכ"ז ענין סמך יש והכל נמלא בתורה.

(כ) שם (ל"ב פסוק ו') ויברך ד' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העליה מארץ מצרים, ובמירס פרשה מ"ב אוח ח' אשר הולאת מארץ מצרים, מה ראש להזכיר כאן יליאת מצרים אלא אמר משה רבון העולם מהיכן הולאת אוחס לא ממצרים שהיו כולם עובדי עולאים כו' ולמדו מהם בניך, ואף הם עשו העגל לפיכך אמר אשר הולאת מארץ מצרים דע מהיכן הולאת אוחס, הרי שהיתה מליאת משה על ישראל על ידי שהיו בגלות מצרים בא להם החטא שהורגלו בו בראותם עובדים לשה ויש סמיכות מזה למא שמובא בספרים וידוע ע"פ הסיון שההרגל הוא טבע שני וגם מלינו מעלת הרגילות לענין שליח ליבור דמס' חטיות דף ט"ז מ"א הנו רבנן עמדו בהפלה אף על פי שיש שם זקן וחכם אין מורדין לפני החיבה אלא אדם הרגיל ובשורע ס' תקע"ט ומו' הוא הראוי להחפלא בהטעיות אלו איש שהוא רגיל בהפלה ובמג"א סק"ז שלא יטעה, ובנוסחת הגמרא בברכת המפיל בברכות דף ס' ע"ב וחרגילני לידי מלה ואל תרגילני לידי עבירה, והוא מטעם שההרגל על כל דבר שלטון כטוע ועל כל נמלא בתורה.

(ג) ב"פ ריקד"ל, לא חבטרו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, בגמרא דרשו רשיות מכלל מושבותיכם במס' שבת כ' ע"א וביבמות דף ו' ע"ב ובקידושין דף ל"ז ע"ב ע"פ וע"פ דרך הפשט לריך להבין למה נכתב בכל מושבותיכם וג"ל לפרש ע"פ דברי השורע בהלכות שבת סימן רע"ז סעיף ה' בארלות קרות מותר לעכו"ם לעשות מדורה בשביל הקטנים ומוחרין הגדולים להתחמם בו ואפילו בשביל הגדולים מותר אם הקור גדול שהכל חולים אלל הקור ולא כאלותם שוהגים הותר אף על פי שאין הקור גדול ביום ההוא ובניה יוסף בסוף הסימן כתב ולהרמב"ם שכתב בפ"ב דאין עושין מדורה לחולה בשבת אלא אם כן הקיז דם ונלטנן ופירש הראב"ד דבחולה שאין בו סכנה קאמר כלומר אע"פ שזרכיו נעשין על ידי עכו"ם אין אומדין לעכו"ם לעשות לו מדורה מכל מקום אפשר דבארלות קרות מאד מורה דכל אדם הוי כהקיו דם ונלטנן וע"פ ואמרה הורה לא חבטרו אש בכל מושבותיכם אפילו אם תהיו בארלות קרות שיש לער גדול בלינה ויש עונג בחימום נכ"ז לא חבטרו אחס בעלמתיכם את האש בשבת ומוזה שהזהירה התורה על זה יש סמיכות קלח לדעת המחמירים המבואר בשורע הג"ל ולא כדעת המחמירים המובא בב"י בשם הגהות מרדכי פ"ק שרבינו שמחה אשר ע"פ שהרי היתה סברא שיעבירו את האש בעלמם בשבת הרי שיש לורך גדול בדבר ועכ"פ ע"י עכו"ם שרי לעשות זאת כשאר נרכי חולה שאין בו סכנה משם דהכל חולים אלל הקור ויש רמז בתורה לפי פירושינו דהכל חולים אלל הקור וליכא מירי דנא רמזא בה.

(עור יבא אי"ה).

חנוך דוד ב"ר יחזקאל ז"ל נרינגלאסס אבד"ק צענטשנא.

שער מנשה

הערת על התרגום יונתן מהדורא תליתאה

דברים

(6) ושיילתון בישראל בחצרות, דבר נפלא, בקברות התאווה שאלו בשר ולא בחצרות, (במדבר י"א לד), המפרש יונתן ונ"ל נדחקו ששם המקום בתחלה היה חצרות וב' חצרות היו, ומהכתובים וספרי לא מוכח כן, ושמו הראשון לא נודע לנו, ונקרא אח"כ קברות התאווה על כי קברו שם את העם המתאווים וזללי בשר השלויים, ולא היה המקום הזה עיר או מקום מושב לפנים ולא אח"כ, אך נקרא בשם כנוי קברות התאווה ע"ש המאורע, וכן בספרי על מה שאירע נקרא ולא היה שמו מקודם, ועי' ברשבי"ם שם, ועי' חזקוני.

(ס"ח) וקבעו בה דפטיא ופלגהא, בילקוט אין אתם צריכים כלי זיין, אלא קובע דיופטין ומחלק, פירוש ב' נרות לכל צד, בערוך ערך פט ב', בילמדנו ויאמר משה לחובב (במדבר י' כ"ט) פוטיאל (עי' ח"י שמות ו' כ"ה) שהאיר במעשים טובים כשם שאתה אומר ביוגית פוטיא פי' נר.

(ס"ט) ומילי רינניכון צ"ל, ספרי שהיו רוננים, בלשון הגמרא מרגני רבנן אבתריך, (יבמות לד:).

(ס"ס כח) אחנא מסמיסן ית לבנא, וא"ת תברו ית לבנא, ע"ד הכתוב נשכר לבי (ירמיה כ"ג ט'), ירושלמי (מעשרות פ"א ה"ב) הרימונים משימסו, ריב"ל משיכניסו מחצה, ר' יונה בעי דילמא מן רבנן דאגדתא הוא שמע לה, אחינו המסו את לבבנו פלגין לבבינו, הפ"מ פי' דילמא מן רבנן דדרשון באגדתא שמע לה דהן מפרשין הכתוב אחינו המסו את לבבינו פלגון לבבינו וכתרגומו תברו ית לבנא ששברו וחלקו לשנים, לפי זה קשה לי אמאי לא אמר מן תרגמו דהאי קרא שמע לה, אבל יש הפרש בין לשון תבר לשון פלג, וכמדומה לי שלא מצינו בירושלמי בשום מקום שאמרו כדמתרגמינן בתרגום א"י, או כמתרגמינן, או ותרגום דידן, עי' מהדורא קמא, ועי' ירושלמי (יבמות פ"ד ה"ב) ופליגא על דרבנן דאגדתא.

(ס"ס מו) עד חרמה, וירושלמי עד שיציו, וזה שכתוב הראב"ע מקום או

שם הפעל, וכן כתב (במדבר י"ד מ"ה) עד החרמה שם מקום, וי"א עד שההרימום, ושם ת"י עד שציוו?

(ב' ו') ואוף מ"א תזבנון כפירש"י לשון מקח, אבל (בראשית ג' ה') כריתי ת"י דחפית לשון חפירה?

(כ"ט י"א) כגיבריא דאחמחיו בטובענא, וכן ת"י (בראשית י"ד י"ג) ואתא עוג דאישתזיב מן גובריא דמיתו בטובענא, וכן לקמן (ג' יא) עוג מלכא דמתנן אשתיר ממותר גיבריא דאשתציו בטובענא, המפרש יונתן הקשה דמשמע שרפאים נמחו במבול והא כתיב ויכו את רפאים בעשתרות קרניים (בראשית י"ד ה'), ועי' רש"י ורשב"ם (לקמן פסוק כ') ולא זו היא רפאים שניתן לאברהם (שם ט"ו ז).

(כ"ט י"ב) ובגלא יתיבו גנוסיא, וכן ת"י (בראשית ל"ו כ' וכ"א), כמו גנוני מלכות (סוטה לו:) וע"ש ברש"י.

(כ"ט י"ג) נחל טרוויא, המפרש יונתן פי' מין עשבים הם שנחל מגדלם כמו ואלו ירקות ר"מ אומר אף עסוס וטורא (פסחים לט.), (במדבר כ"א י"ב) בנחל זרד ת"י בנחלא דמרבי חלפי וגילי וסיגלי, ולא הזכיר טרוויא, ולא טורא, וגם יש הפרש בין המלה "טרוויא" להמלה "טורא"?

(כ"ט כ') זימתני, וא"ת חשבני והכל אחד מלשון ומה.

(כ"ט כ"א) עמא רבא וסגיא וחסניא צ"ל.

(כ"ט כ"ב) מלכא דאמוראי, צ"ל דחשבון, (עי' לקמן ג' ב').

(ג' י"א) סלוקיא ואדרעת, ערוך ערך סליק סלכה ואדרעי תרגום ירושלמי "סלוקא", ואדרעא, גם מכאן ראייה שדעת בעל הערוך הוא שהתרגום הנקרא היום של יונתן על התורה הוא תרגום ירושלמי.

(כ"ט י"א) באמתא דגרמיה, כפירש"י באמת עוג, הרמב"ן פי' דעת

אונקלוס באמת איש באמת האיש ותרגום מלך כלומר באמת עוג עצמו, (בדח"א י"א כ"ג) והוא הכה את האיש המצרי איש מדה חמש באמה, תרגום רב יוסף, והוא קטל גברא מצראה אינש דמשחתא חמשה אמין, "באמת מלך" ולפי תרגום ר"י אינו עולה יפה פירוש הרמב"ן דעת אונקלוס, באורי אונקלוס כתב, הפשוט במדת הזרוע של איש בינוני, ואינו תרגום "באמת גבר" לפי שהוראתו דבר מגונה שכך נקרא בזמן המתרגם אבר האנושי, "באמת מלך" טעמו אמה הקצובה ע"פ המלך (נתינה לגר) וכן נראה, שאילו היתה דעת אונקלוס שהכוונה באמת עוג, היה אומר "מלכא" במפרט, המלך הידוע שמדובר בו, ומתרגום רב יוסף יש ראייה לפתרון זה, הנה פנצ'ה רזא, ופוי"פ מר"י מוינא, פי' ערשו ערש ברזל, חזק כבול שםבצר היה לו ברבת בני עמון שהיה מוקף חומה חזקה כבולה, וערש הוא מבצר כדכתיב (בעצמוס ג' י"ב) בפאת מטה ובדמשק ערש, (עי' שם במפרשים), וכן הוא בלשון תלמוד מערב לה לכולה מחוזא ערשייא ערשייא (עירובין כ"ו.), וכן מערסא דערסא (גיטין ו'), תשע אמות ארכה של החומה, כלומר גבהה, וארבע אמות רחבה ממעל דהיינו עובייה ע"כ, וכן פי' חזקוני והנה אעפ"י שעצם

הענין היא יפה וחריפה באמת, מ"מ אין הדברים בכלל מניחים את הדעת ומתישבת לפי הענין, שבכל המקרא המלה "ארכה" אינו פי' גבהה רק תכונת מה שהוא ארוך כמו אמתים וחצי ארכו (שמות כ"ה י') קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה (בראשית י"ג י"ז), ועוד לפי גודל קומתו של עוג (עי' דברים רבה פ"א י"ב וברכות נד. ונדה כד:) לא היה המבצר כל כך גדול, (ובמסכתא סופרים פכ"א) עוג בנה ששים עיירות והקטן שבהן היה גובהן ששים מיל, ומה שהיה מיטתו תשע אמות ארכה פי' הרשב"ם כשהיה תיגוק, ועוד בכל המקרא ערש פירושו מטה, כמו על ערש דוי (תהלים מא ד') על ערש יצועי (שם קל"ב ג') ועוד הרבה.

(כ"ט כט) ושרינן בחילתא בכיין על חובינן, וכן ת' ירושלמי, כתב הכוה"ק המלה "גיא" כולל שתיים המקום והבכי ג"כ, וכן בערוך בערך גהא, והוא מלשון יגעה שור (איוב ו' ה') ורבותינו שמשוהו בענין צעקת הבכי ג"כ, (ברכות נט) מאי זועות גוהא.

(ד ז) ודמיין קריבין וכו', עי' מד"ר ורשב"ם (לקמן ז' י"א).
(כ"ט ח) והיידא אומא רבא, בירושלמי, "היידא" וכן לקמן (פסוק לג) היידא אומא ומלכו, כמו "הי דא" פי' אי זה, ורגיל לשון זה בירושלמי, כמו היידנו שעת הביעור (פסחים פ"א ה"ד).

(ס יז) לא תהוון גיורין לא חברין וכו', עי' (שבועות מז:).
(כ"ט ט) לא תהוון גנבין לא חברין ולא שותפין עם גנבין (עי' שמות כ' י"ג) בשינוי לשון, ענין זה דומה למה שכתב הרמב"ם (בהלכות גניבה ריש פ"ה) וז"ל אסור לקנות מן הגנב החפץ שגנב, ועון גדול הוא שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה וגורם לו לגנב גניבות אחרות שאם לא נמצא לוקח אינו גונב ועל זה נאמר חולק עם גנב שונא נפשו (משלי כ"ט כ"ד), ע"כ, וכן יסד הפייטן ביוצר ליום שני של שבועות תתעב מתי גנבים וסיעתם וכו', חולקים עם גנב שונאי נפשות, וסוף הפסוק אלה ישמע ולא יגיד, פרש"י שמשיעין אותו אם ראית פלוני שגנב לי כך וכן ומתוך שהוא חולק עמו אינו מגיד, ובילקוט משלי א"ר שמעון משלו משל למה"ד לאחד שטעון כלי ויצא מבית חברו ומצאו חברו וא"ר מה אתה טעון א"ל טול חלקך וא"ל תגיד, לאחר זמן מצאו בעל הגנבה וא"ל משיב אני עליך אם ראית אדם טעון כלים ויוצא מתוך ביתי, א"ל שבועה שאיני יודע מה אתה סח על זה נאמר חולק עם גנב שונא נפשו שהגונב נתפס שותפו מתחייב עמו ונוטלים נפשו, מעשה בשלטון שהיה הורג את הקבלנים ומתיר את הגנבים וכו', שאין הכל אלא מן הקבלנים, ואמרו לאו עכברא גנב אלא חורא גנב, (קידושין נו:), וכל זה נמצא ברמז בת"י.

(כ"ט י"ב) קל דבירא מתכתיב על תרין לוחי וכו', (שמות כ' ב') דבירא קדמא וכו', ומתחקק על לוחי קיימא, וכו', ועי' (לקמן ט' י') כתבים באצבע אלהים.

(כ"ט כח) מטול דבסדרי דלעילא אנת קאי לגבי, ר"ל בין סדרי מלאכי

עליון, עי' ת"י (במדבר י"ב ו') ויונתן פסוק ח', ותוס' (שבת פז.) ד"ה ואתה, ובת"י הוצאות גינובערגער הגירסא "דבסנדר" דלעיל".

(ו יד') מנחלת עממיא, ת"י כ"י "מדחלת" ועי' מהדורא קמא.

(סס טו) בסרהוביא, והוא ת' של מהר, (לעיל ד' כ"ו, ולקמן ז' ד')

ט' ג'), וכן בלשון תלמוד קמסרהב ואכיל (ברכות מז.) פרש"י ממהר לאכול, אבל כאן לא כתיב בקרא המלה "מהר"?

(סס כ) מחר, הפרש בין לשון מחר ומחרת, כי מחר יאמר גם על

המשך הזמן, מכילתא בא, יש מחר עכשיו ויש מחר לאחר זמן וכו', אבל

מחרת הוא דוקא על היום שאחר יום המדובר, לכן ת' כל לשון מחרת יומחרת,

(ויקרא ז' י"ו) או יומחרא (בראשית כ' ל"ד) משא"כ לשון מחר.

(סס כה) וזכו יהי נטיר לנא לעלמא דאתי, הראב"ע י"א מכאן רמו

לשכר המצות לעולם הבא, מדקאמר "תהיה" לשון עתיד, ומאן י"א?

(ז' ט') דיינא תקיפא ומתימנא, וא"ת אלהא מהימנא, (שבת י')

דמתרגמינן אלהא מהימנא, ולא זכרו שם אונקלוס? כדרכם בכל הש"ס.

(סס יג) בקרת תורכין, (לקמן כ"ח ד') בקרי תורכין צ"ל בקרת. פירוש

מקום ששם עומדים השוורים, וכן בערוך ערך בקר ג' שגר אלפיך תרגום

ירושלמי בקרת תורכין, ותרגום "שלנו" בקרי תורך, וכן בערוך ערך בעץ,

(ובקידושין מט.) בשם תרגום דידן, (רמב"ם ה' אישות פ"ח ה"ד), ורש"י

(מגילה כ"א:) והתרגום הוא לעז הבבליים, ותוס' (מנחות מד.) ד"ה כל

ובתרגום בבלי נמי מתרגמינן וכו'.

(סס יד) ולא בעירך עקרין מעמר וחלב וטלוי, דאיכא מיעוטא

דחולבות ואינן ילדות (בכורות כ"ג:), ויש כבשים שצמרן קשה ואינו ראוי

ללבישה (חולין ק"ז.), וכן יש כבשים שצמרן מעט עד שיעור שהן פטורין

מראשית הגז, וכל זה בכלל עקרה בכהמה שאין להם חלק טוב לא לכהנים

ולא לבעליו.

(סס טו) כל מרעין, ירושלמי (שבת פ"ד ה"ג) כל חולי זו רעיון, ונתן

עול ברזל על צוארך (לקמן כ"ח מ"ח) זה רעיון, פי' הק"ע שכל החלאים

תלויים בהרהורים רעים כפחד האויב, והפ"מ פי' הדאגה אשר אדם משים

אל לבו הרבה, וכן הרעיון שהוא דומה לעול ברזל הנתון על הצואר וא"א

לז' לפנות אנה ואנה כך הוא זה שמשחקע ברעיונו אינו יודע היכן לפנות,

וי"א כוונת הדורש היא "רע עין" ונתאחדו שתי מלת אלה בכתובה, ופתיחת

המאמר תעיד כי כן הוא באמת, רב ורב חייא רבה תרויהון אמרין תשעים

ותשעה מתים בעין ואחד בידי שמים (שם). ובבבלי (ב"מ קז:) והסיר ה' וגו'

אמר רב זו עין וכו', ולדעתי הוא מאמר בפני עצמה, כי, ונתן עול ברזל

על צוארך זה רעיון, אינו מתישבת זה "רע עין", ומשטחיות המאמר יש

לפרש כפי' הק"ע והפ"מ.

(סס כ) אורעייתא טריקיא, כמו חיויא דרבנן טריקיה דלית ליה אסותא

(שבת קי), ושלחתי את הצרעה (שמות כ"ג כ"ח) לא ת"י "טריקיא", ועי'

(סוטה לו.) שתי צרעות הוא, בערוך ערך אורעיתא תרגום ירושלמי וגם את הצרעה ולחוד ית כחת אורעיתא, (בערוך השלם הציון (שמות כ"ג כ"ח) בטעות), וחידוש שלא הביא הערוך המלה "טריקיא", לא בערוך זו, ולא בערוך טרק ב', (ולעיל א' ס"ד) הדברים ת"י אורעיתא מכשירין (פ"ו משנה ד') דבש דבורים דבש צרעים, בערוך ערך צרע, וי"מ צרעה היא ערעיתא וכן תרגם צרעה ערעיתא, ולפי הת"י שת' הדברים אורעיתא צ"ע פ"ו הערוך הראב"ע הצרעה חול' בגוף מגזרת צרעה, וכחב הבאור לא מצאנו שיפול על מכה או חולי לשון שולח שנאמר בכ"מ על בעל חי, זה טעות גמור מצינו לשון שולח גם על בלתי בעלי חיים, כמו אני שלח את כל מגפתי אל לבך (שמות ט' י"ד), ושלחתי דבר (ויקרא כ"ו כ"ה) ועוד הרבה.

(סס כג) בפריע וכן ת"א, וכן ת"א ויונתן (שמות ל"ב ח'), וכן (במדבר י"ז י"א), בירושלמי (קידושין פ"א ה"ב) אינשמת בפריע פ"י מתרפא במהרה, הערוך ערך פרע ג', ויתכן שנגזר מזה הקורא לכפרע (ברכות ב' ג') כי הוא קורא במהרה ולא כסדר, התשבי פירש לאחור, וי"מ לא אפרע (יחזקאל כ"ד י"ב) פ"י הרד"ק לא אשוב אחור ממה שגזרתי, לא ידעתי בדוע (לעיל ד' כ"ו, י"ז ד', י"ט ג') ת"י מהר בסרהוביא, ובכולן ת"א בפריע? וכאן ת"י בפריע."

(סס כו) היך סאיב שיקצא, כשרץ לענין טומאה (שבת פב:).

(ח ג) ירושלמי לא על מנונא, פ"י הלחם היינו מזונות ע"י (סוכה לט:), או מלת מנונא כמשמעו המן, כי המן נקראת לחם (שמות י"ז ד', וט"ו).

(סס י) על כל פירי ארעא, נראה שסבר שחיוב ברכה דאורייתא מכל פירות המינין שנשתבחה בהן הארץ, ע"י חינוך מצוה ת"ל.
(סס כו) ועקרבין עקצין, לשון משנה עקיצתן עקיצת עקרב (אבות ב' י').

(סס יז) הוו זהירין וכו', ובאיזהו מקומות שיבא איזה ציוי או אזהרה, נמצאת הקריאה "עמי בני ישראל", וכן ת' בכמה מקומות בל"י, יען נתחבר ת"י לצורך המתורגמן, וע"כ ת' איזה ענינים בדבר הלכה, שנוהגת בכל זמן.
(ט ט) ושהיית בטוורא, רש"י אין ישיבה אלא לשון עכבה, (דה"א י"ז ט"ו) ויבא המלך דוד וישב לפני ה', ת' רב יוסף, ואתא דוד ואישתהי בצלותא קדם ה', וע"י היטב תוס' (סוטה מ:) ד"ה והאמר מר, וע"י ירושלמי (סוטה פ"ז ה"ז), והא כתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' וכו', ? יישב עצמו בתפילה, פ"י הק"ע שהיה מיישב ומכוין דעתו לתפילה, והוא כמו שת' רב יוסף, ולא מצינו בשום מקום בירושלמי לשון ומתרגמינן, ולא הביאו ראיות מן התרגום, רק האמוראים בבבלי וכאן היה ראוי להירושלמי להביא את התרגום דרב יוסף, ותוס' לא הביא תרגום דרב יוסף על ד"ה בשום מקום, אולי בימי התוס' לא נתגלה עדיין התרגום דרב יוסף, וע"י מהדורא קמא, ותוס' שבת קטו. ד"ה ובידו,

(כס יח) ובעית רחמין, ועל ואתנפל (פסוק כ"ה) ת' ואשתטחית בצלו ? וא"ת בשניהם ואשתטחית.

(י"ז) למהך בכל ארחן, וכן ת' (לקמן י"א כ"ב) וכן ת"א, ערוך ערך הך תרגום ואלכה לאדוני ואיהך לרבוני (בראשית כד נו), ובתרגום שלנו לוח רבוני, וז"ל בעל הפלאה שבערכין, וכן בפ' וישלח (ל"ג י"ב) נסעה ונלכה ואלכה ת"א נטול ונהך ואיהך, ובזה תבין מה שכותבין בגט אשה למהך להתנסבא כדאיתא (בגיטין פ"ה) ובטור וש"ע א"ע (סי' קכ"ו סי' י"ג), וזה רבות ששאלתי להמסדר גיטין פירושו של מלך, "למהך" ולא ידע להשיב ואחר שהגדתי לו פירושו כנ"ל החזיק לי טובה ותשואת חן, עכ"ל, ויותר היה לו להביא תרגום זה בהדיא מלת "למהך" ועוד היה לו להביא מקרא מלא, למהך לירושלם עמך יהך (עזרא ז' י"ג) פי' ללכת לירושלם עמך ילכך. (כס יד) וכתו מלאכיא וכו' וכן ת' (שמות ל"ג כ"ג) (חגיגה יב:).

(כס טז) טפשות לבכון, (ויקרא כ"ו מ"א) יכנע לבבם הערל ת"א יתבר לבהון טפשא, ות"י לבהון זדנא והכל אחד, אפשר טרפשא דלבא (חולין מט:). תואר לשוכן הלב, כמו טפשא דלבא.

(כס טז) גיורין הויתון בארעא דמצרים (שמות כ"ב כ') ת' "דיירין" ועי' רש"י (בכורות ל). דיירא בר דירתא גר בן גיורית.

(כס כ) ובשמיה תומון, (לעיל' י"ג) ת' ובשום מימרי ה' בקשות תומון, נראה שסבר מצות עשה שישבע מי שנתחייב שבועה בב"ד בשם, עי' רמב"ן שם, ורמב"ם ה' שבועות ריש פרק י"א.

(יא י) ומשקיית ליה בגרמך, וא"ת ריגלך כפרש"י ברגל ובכתף, ועי' יו"ד סי' ר"א ס"ק ל"ט וילף בידיו וברגליו והת"י ת' הכוונה ולא המלה.

(כס כד) עד ימא דאוקינוס וכו' עי' (במדבר ל"ד ו') בשני התרגומים.

(כס כה) לא יקום, רב וש"יט, ירושלמי, הוא ת' של שר וגדול (שמואל ב' ג' ל"ח), כיון מה שדרשו בספרי הובא ברש"י.

(י"ב יט) דלמא הימעלון על ליואי, כיון שהוא שמש של הקב"ה, ולקמן (י"ד כ"ז) ת' תשבקוניה כת"א.

(כס כז) איתוקפון "ביצריכון", לפי שהיו שטופים בדם קודם מ"ת ספרי, ועי' רמב"ן.

(כס ל"א) כפתין ומוקדין בנורא, ספרי אמר ר' יעקב אני ראיתי כנעני אחד שכפתו לאביו וכו', ורש"י בשם ר"ע, ועי' בש"ח, וענין ע"ז של מולך עי' ערוך גיא וערך קנקל, ומדרש איכה פ"א פסוק טומאתה בשוליה, (סנהדרין סג) אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא, רש"י ובאחו מצינו כתיב (מלכים ב' ט"ז ג') גם את בנו העביר באש, ולא מצינו לו בן אלא חזקיהו, וקשה לי (בדה"ב כ"ח ג') ויבער את בניו באש, ותרגום רב יוסף ואבער ית בנוהי באשחא ושוב מימרא דה' מנהון ית חזקיה וכו', וצ"ע.

(י' ז) חלמא דודנותא, וכן (ל'קמן פסוק ו') בספרי ולא אנוס ולא מוטעה.

(ס' ג) וייתי אתיא או תמהא, וי"ו במקום או ר"ל או המופת דוגמא מכה אביו ואמו, וכדומה הרבה.

(ס' ז) כל דכן בר איבך, פ"פ מר"י מווינא ופענח רוא בשם בכור שור, לרבותא נקטיה שאף שהאח מן האם הוא אהוב ביותר, שהיו בבטן אחד וינקו שדי אחת, ואילו אחים מן האב שונאים זה לזה מפני הנחלה מה שאין כן באם שאין רגילות להיות לה מה להנחיל בעבור שאין בת יורשת במקום בן, ועי' ספרי.

(י' ד) ותורי בר, ספרי ר' יוסי אומר תאו זה שור הבר, הר"ש (כלאים פ"ח ו') תניא בתוספתא ר"י אומר זהו [שור הבר] תאו האמור בתורה וחלבו מותר, תוספתא זו לא מצאתי.

(ס' ס) ודיצין, ערוך דיץ, תרגום בבלי וזמר ודיץ וכן בירושלמי ודיצין, וז"ל המתורגמן ואקו ודישן תרגום ירושלמי ואיילן ודיצון וספרים אחרים ודיצין, ולפנינו חסר ירושלמי זה.

(ס' ו) ולה קרנין וסדיק סדקא תרתין פרסתא צ"ל, עי' ת"י (ויקרא יא ג').

(ס' טו) ברת נעמיתא, (חולין ס"ד:) זו ביצה טמאה, וירושלמי (שבת פ"א ה"ד) ואת בת היענה זו ביצת הנעמית, (המ"מ ה' כאכלות אסורות פ"ג ה"ו) דודאי עיקר קרא דבת היענה לאסור עצמה, ומדכתיב בת ילפינן לביצה לאסורה, והוא בנין אב לכל בצים טמאין, בספר פ"פ מר"י מווינא, ופענח רוא, וז"ל אמר "בת" משום שאינה ראויה לאכילה כי אם בקטנותה דבגדולות בשרה קשה כעץ וכגידין קשין, זו מניין? וכן כתב החזקוני.

(ס' כז) ירושלמי מהדי אתון זרעין, כמו "מה די" שתי מלות, ואגב גררא, יו"ד ה' נדרים (רי"ז י"ח) הנודר מהתבואה או הנודר מעללתא אינו אסור אלא בחמשת המינים, פ"י ה"ט"ז מעללתא כל דבר מעולה ומשובח, אבל לדעתי כיון המחבר הנודר מעללתא הוי כנודר מן התבואה אלא שנדר בלשון הרגם, כי תבואה מתרגמין עללתא, ועי' בב"י שם.

(טו ז) ארום קרא, "בית דינא" שמיטתא, ולא כפי' הרשב"ם כי הגיע זמן שמטה כמו מקראי קדש, קרא עלי מועד, קראו צום כולם לשון זמן, עי' (קדושין לח:), ועי' רמב"ן (ויקרא כ"ג ד').

(ס' ח) אלא כפתח הפתח, כפרש"י הרי כי משמש בלשון אלא, (ר"ה ג').

(ס' י) ירושלמי לא יבאש באפיוכו וכו', ר"ל בסבר פנים רעות אבל אין זה משמעות "ירע לבבך"? ברם ת' תוכן הענין, כי רע לב רע פנים, ועיקר יתן לעני בסבר פנים יפות, וממשמע לאו אתה שומע הן.

(ס' י') ואוף לאמתך תכתוב גט חירר, וכן ת' (שמות כ"א י"א) ברם גט פטוריו יהיב לה, מכילתא, ולא ידעתי מפני מה לא ת' כדרשת רז"ל

בספרי ואף לאמתך תעשה כן להעניק? וי"ל שזה יליף מהעשה, וענק אמה ירענין מענין הכתוב מואף לאמתך כן, ועי' מ"ל הלכות עבדים פ"ג הי"ג.
(טז ז) ותטוון זהו צלי אש שאף הוא קרוי בישול רש"י, וכן מקרא מלא ויבשלו הפסח באש (דה"ב ל"ה יג), ותרגם רב יוסף וטוון ית פסחא בנורא.

(ס) בצפרא מיפק חגא, לאפוקי שאמרו המכחישים ראב"ע, ונראה שצריך להתעכב כל ימי הפסח עי' רשב"ם ורש"י.
(סז ח) כנישין בתושבחה, (במדבר ל' ז"ה) ת' כנישת חדוה ויומא טבא, חציו לה' וחציו לכם (פסחים סח:).

(סח י) כמסת נדבת ידיכון, פי' מסת "די" לפי ריוח נדבת ירך, וכן ת' (לעיל ט"ו ח) "די" כמסת, ומה שכתב רשב"ם והמדמה מסת אל מס, הוא חמס, עי' (חגיגה ח). מאי משמע דהאי מסת לישנא דחולין הוא וכו'.
(סח יח) וסרכין אלימין, תנחומא כיון שנתחייב אדם לחבירו בב"ד אם אין שוטר אלם שיוציא ממנו אין סיפק ביד הדיין לעשות לו כדום, ורמב"ם ריש הלכות סנהדרין שוטרם בעלי מקל ורצועה וכו', וכענין, קצוצי דרבי (ברכות טז:), הרמב"ם ה' מלכים פ"ז ה"ד שוטרם חוקים ועזים וכשילין ש"ל ברזל בדיהם.

(סח יט) ירושלמי ולא תסבון שוחד דממון, וקשה לי, אפילו שוחד דברים נמי אסור (כתובות קה:).
(יז ה) או כל מדעם ביש דגזיל ואניס, כבר העיר רצח"ח דרשה זו לא מצינו בשום מקום, ועי' (סוכה ז').

(סח ח) וביני מכתש צורעא למכתש נתיקא, וז"ל החזקוני 'אמרינן (סנהדרין פז). זקן ממרא עד שימרה בדבר שזדונו כרת וכו', נגעי בגדים היכי משכחת לה אי לימא דטיהר בגד שיש בו נגע ונגע בו כהן ועבד עבודה אין זה טומאה שהיא בכרת דאין טומאה בכרת אלא בטומאה שיוצאה מגופו דומיא דנכנס במקדש ושרץ בידו דאין עליו אלא מלקות, י"ל דבגד שיש בו נגע אסור בהנאה וקדש אדם אשה בבגד שיש בו נגע והלכה וקבלה קדושין מאחר ומחלוקת בין חכמים לזקן ממרא שחכמים מטמאין את הבגד ואסור בהנאה ומקודשת לשני והוי בכרת לראשון שהיא אשת לו או איפכא, אבל לא תשמע למ"ש דאין טומאה בכרת אלא בטומאה שיוצאה מגופו, רש"י סנהדרין שם פי' או הנוגע בו נכנס למקדש לרבנן חייב וכו', וכן פסק הרמב"ם ה' ממרים פ"ד ה"ב.

(יח ד) כמסת קטורא, כדי לעשות בגד קטן ומאי ניהו אבנט (חולין קלת), החינוך תק"ח זכה להם ראשית הגז למלבושיהם, וכו', בספר חסידים תתרט"א וזמה לבהן ולא דלוי? כי הלוי יוכל לקנות לבושים בדגן של מעשר ראשון כי כשנפרש תרומת מעשר ממעשר ראשון אז נאכל לישראל לכך ימכור מקצת תבואתו ויקנה מלבושים, אבל כהן אין לו במה לקנות המלבושים כי התרומה אסורה לזרים ע"כ, ודברים אלו, קשה לי הא מכ"ד

מתנות להונה היו דברים הרבה שמותר לזרים, ולמה פריך רק מראשית הגז ולא משאר כ"ד מתנות, עי' בשו"ת שלי שבט מנשה סי' מ"ה.

(סס ו) בכל כרוך דרעיא נפשיה, ענין סבוב, עי' (סוכה נה:).

(סס ח) בר סמותבי, עי' מפרש יונתן, ובת"י כ"י, ממותרי.

(סס) אלעזר ואיתמר, אבהתהון (תענית כז:).

(סס יא) ירושלמי ושלי אובא ומסקי זכורין, (סנהדרין סה:). מעלה

בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת, בספר חסידים תחתין, שאל אחד לפני הזקנים מי שהולך במדבר ושכח איזה יום הוא שבת ויש שם אוב וידעוני אם יכול לומר לגוי להעלות בזכורו כדי שידע איזה יום שם לא יעלה אז ידע אותו יום שהוא שבת, יש שהיה מביא ראיה להחזיר מן ככר במי נחש (פסחים י:), ואמרו לו משם אין ראיה כגון שחבר מעצמו עושה ואחר כך יתן לו שכר, אבל לכתחלה לא כי יעבור על ולפני עור לא תתן מכשול עכ"ל, ואני עיינתי והבנתי דמשמע החם אפילו לכתחלה, וז"ל ככר בפי נחש וכו', בממוניה לא אטרחוה רבנן וכו', פי' רש"י בממוניה לשכור חבר והארכתי בשו"ת שלי סימן מ"ה דפוס ברלין, תרנ"ו.

(יט טו) ועל מימר תרין סהדין וכן ת"א, הנ"ל מכאן אין ראיה על דרשת רז"ל, מפיהם ולא מפי כתבם שגם לעיל (י"ז י"א), על פי התורה תרגם, על מימר אורייתא, לדעתי על פי התורה, הוא כמו, על פי ה"ה, כי תורה מפי ה'.

(כ ג) שמעו ישראל, מאי שנא שמע ישראל וכו', אפילו לא קיימתם אלא ק"ש שחרית וערבית אי אתם נמסרין בידם (סוטה מב.) ועי' רש"י, השאגת אריה סי' א' הוציא מהאגדה זו דצריך לקרות פסוק דשמע ישראל דווקא מה"ת, ועי' החינוך ת"כ, ובת"י לעיף (ו' ד'), ועל השאגת אריה קשה לי הא בירושלמי (פאה פ"ב ה"ד) אין למידין מן ההגדות, כי דרך האגדה לשים דברים שונים בפי מדברים שונים אמר הקב"ה לישראל, אמרו כנסת ישראל לפני הקב"ה ציורים שציירו לפי הכתובים והענינים.

(סס ה) ולא קבע ביה מזווחא לשכללותיה, לא מצאתי הלכה זו ברז"ל, בירושלמי (סוטה פ"ח ה"ד), הבונה בית בח"ל אינו מצוה לחנכו, נראה שחנוכת הבית, הוא כעין דאיתא במדרש תנחומא פ' בראשית שהקב"ה בך וקדש כשגמר העולם כעין אינש דבנא ביתא וכו', ועבד הלולא, ועי' ש"ק (שם), שהסעודות שעושין בזמן הזה בח"ל לחנוכת בית חדש לאו סעודת מצוה הן, ונראה שה"ה אם לא עשה מעקה לגגו ישוב לביתו שהכל אחד, דלמא יגרום ליה חובא, שעבר על לאו לא תשים דמים בביתך, כת"י במזוזה, וכ"ש במעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה.

(כא ד) לחקיל בייר, לא כדעת הרמב"ם (פ"ט מה' רוצח ה"ב) נחל שוטף בחזקה, ועי' מראה הפנים ירושלמי סוטה פ"ט, (נדה ח:). בתולת קרקע כ"ז שלא נעבדה נ"מ לנחל איתן, א"נ למקח וממכר, ואפשר לפרש באם תמצא לומר שנחל איתן הוא נחל השוטף בחזקה כהרמב"ם, נ"מ למקח וממכר,

וכן בתולת אדם כל זמן שלא נבעלה נ"מ ל"ג, א"נ לכתובתה מאתים, י"ל נמי אם תמצא לומר שכ"ג לא ישא את הבוגרת (יבמות נט). אפילו שלא נבעלה וכן דעת ת"י (ויקרא כא יג) איתא דאית בה בתולהא יסב, נ"מ לכתובתה מאתים, וכן י"ל בענין בתולת שקמה כ"ו שלא נקצצת נ"מ למקח וסמכר, אם תמצא לומר שאין נ"מ למקח וסמכר, (והרמב"ם לא הביא בהלכותיו), נ"מ לענין שביעית, הנה לדעת המפרשים שדעת אונקלוס שמפרש נחל איתן נחלא ביר, ר"פ שלא נזרע בו ולא נעבד מעולם, קשה לי על הרמב"ם שפי' שלא כדעת אונקלוס שאמר מפי ר"א ור"י (מגילה ג), ומצינו שהרמב"ם מחבב מאד את אונקלוס הגר במורה, וכן בהלכות (פי"ב הי"ג) איסורי ביאה, אל יהי עון זה קל בעיניך וכו' הרי אונקלוס המתרגם וכו'.

(ס"ז) דלא אתא ללידיגן ופטרינה וכו' ת' כרבנין דהכא פתרין קרייא בהורג, ירושלמי (סוטה פ"ט ה"ו) אבל רבנין דתמן פתרין קרייא בנהרג וכו', ועי' רמב"ם הלכות אבל (פי"ד ה"ג) וב"ד היו מתקנין שלוחין ללוות אדם וכו' ועי' ח"א (סוטה מה:).

(ס"ח) ותתירקין בה, לשון רצון וחושק, המפרש יונתן דחק לפרש המלה, וכן ת' (בראשית ל"ד ח').

(ס"ט) ותיצמי ית טופרייהא, פי' תקץ כר"א (יבמות מח.) וא"ת ותרבי כר"ע תגדיל.

(ס"י) ותפרין יתה, וכו', (שמות כ"ב ט"ו) מהר ימהרנה לו לאשה ת"י מפרנא יפרין יתה ליה לאנתו, וזה שכתב הרמב"ם מלכים (פ"ח ה"ו) ונושאה בכתובה וקידושין.

(ס"י) יהודע לכולא דהוא בוכרא, כפי' הראב"ע שיודה לפני אחרים מי שהוא בכור אם היה במקום שלא יודעו, וכן בספרי יכירנו לאחרים.

(ס"ב) ביר סורהבן ומרוד, כתיב תיבת "ומורה" מלא וא"ו ובפסוק כ' כתיב "ומרה" חסר וא"ו אחר המ"ם, כתב בעל בנין שלמה לרמו דיש ששה אופנים דאין הבן נעשה בן סורר ומורה וכמו דמבואר (בסנהדרין עא.) ואלו הן א) אם היו אביו ואמו גדמין, ב) חגיגין, ג) אלמין, ד) חרשין, ה) סומין, ו) עיר שאין בה זקנים כדאיתא (מכות י'): ומש"ה כתיב חסר וא"ו לרמו דששה בנים יש שאינם נעשין בן סורר, ואמנם כל זה לענין חיוב סקילה, אבל בקרא הראשון דמיירי לענין חיוב מלקות כמו דמסיים הכתוב ויסרו אותו, ואמרינן (שם) דויסרו היינו מלקות דמתרין בו פעם ראשונה ושניה אפשר דחייב בכל הני גווגי, דכל הני מיעוטים לא נאמר רק לענין חיוב מיתה ולפיכך כתיב מלא וא"ו לומר דחייב בכל גווגי, והנה אעפ"י שעצם הענין היא יפה וחרפה, אבל לדעתי אין נכון ואמת, הא מצינו עוד אופן ז' דהיינו היה אביו רוצה ואמו אינו רוצה, אביו אינו רוצה ואמו רוצה אינו נעשה בן סורר עד שיהיו שניהם רוצים, ועוד תחילה מביאין אותו אביו ואמו לב"ד של שלשה, ואומרינן דהן בננו זה סורר ומלקין אותו, א"כ גם לענין חיוב מלקות אינו חייב בכל גווגי, המ"ל (ה' ממרים פ"ו ה"ז) תמה

דלמה לא הביא דעיר דאין בה זקנים אין נעשה בה 'סו"מ משום דבעינן זקני עירו וליכא, הנה ודאי מדכתיב זקני עירו הוא כמו דכתיב זקני העדה מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבעירו, עי' (סוטה מד ג), הנה לפי זה מה דכתב הרמב"ם (שם) כיצד דנין בן סו"מ מביאין אותו אלו"א תחלה לבי"ד של שלשה וכו' מביאין אותו לב"ד של ג' ועשרים, ממילא ידעינן דצריך עיר שיש בה זקנים, דמשמע לב"ד שבאותו מקום, כת"י לחכמי קתא.

(ס"ז) עברינן על גזרת מימרא דה' וכו' והוא עפ"י דרשת ספרי סמיכות, אביו של זה חשק יפת תואר והכנים שטן לתוך ביתו ונעשה בנו סו"מ, אבל לא מצאתי ברז"ל שאביו ואמו אומרים לב"ד כך.

(ע"ה) גרגון בבשרא, ברוב המקומות שבאה מלה זו נראה מי שהוא להוט אחרי שתיה, השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגון (פסחים פה:). הרמב"ם הלכות ממרים (פ"ז ה"ב) וישתה היין מזוג כדרך שהגרגונים שותים, אכלה בשוק גירגרה בשוק (גיטין פט). לפי הערוך ערך גרגון נראה פי' גרגון בשתיה, רש"י פי' הלכה נטוית גרון, אבל המלה זו פתרונה ג"כ מי שהוא להוט אחרי אכילה, ירושלמי (ברכות פ"ו ה"ב) זה עשה בגרגונו, פי' הפ"מ עשה כגרגונו שאוהב את הבשר, כי קפץ חד ובירך על פרגיתא וכו', פי' תרגומין קטנים או צפרים קטנים ערוך ערך פרגיתא.

(כ"ז) לא יהיה גולין דציצית ותפלין וכו', הרא"ש (גיטין פ"ד) הביא ראייה דאשה כשרה לשאת ציצית מהאגדה (ב"ב עד:) דיצאת ב"ק ואמר דעתידה דבתהו דר"ח למשדא בה תכלתא לצדיקי לעלמא דאתי, וע"ש בתוס' בשם ר"ח כהן, ונראה שהרא"ש לא ראה את הת"י זה, כי לפי הת"י דאשה לובשת ציצית עוברת על לא יהיה כלי גבר על אשה.

(ס"ו) שרכפא דצימר, נזכר (בראשית א' כ') ולקמן (ל"ב י"א), הערוך ותוס' (חולין נג:) ד"ה שרכפא הביאו ראייה מתרגום של כתובים ולא הביאו ת"י של התורה, ואגב גררא המתורגמן כתב "שובכא" כן נקרא קן של יונה ולא קן של שאר עופות, וכבר הקדימו רש"י (פסחים נה:) דשובך לא שייך אלא ביונים, והמפרש יונתן פי' שרכפא סל מלא עופות, לא דק, הוא פירש של רש"י, ולא של תוס'.

(ס"ז) בעלמא הדין וכו', (קידושין ל"ט:), תנחומא ויקרא, מפני השמועה למדנו למען ייטב לעולם שכולו טוב, והארכת ימים לעולם שכלו ארוך, וכו', ואגב גררא יש להעיר שבכ"מ כתב הרמב"ם מפני השמועה אם כוונתו מפני השמועה כמו שאמרו (בנזיר נג.) מפני שמועה אמרו מפני הגי זכריה ומלאכי, או כמו שכתב (בה' נשיאות כפים פי"ד הי"א.) כן למדו מפני השמועה ממש רבינו עליו השלום וכו'? ובספר תו"א פ"ד הערה י"ג הארכת, ואגב גררא דגררא, החזקוני, וז"ל ואת הבנים תקח לך, לאכילתך למדנו מכאן שהבצים נאכלים אע"פ שהם יוצאים מן החי, וכן כתב המ"מ ה' מאכלות אסורות פ"ג ה"ו, ואת הבנים תקח לך שהוא כולל אפרוחים או בצים, ודרשינן לך ולא לכלבך, (חולין קמ.), ומנין לביצת טמאה שהיא אסורה מן

התורה שנאמר ואת בת היענה, וכי בת יש לה ליענה? אלא זו ביצה טמאה, (שם סד:) ובשיטה מקובצת שם, ואל תתמה דקרי לביצה בת שהרי התורה קראה לביצים בנים כמ"ש ואת הבנים תקח לך, ועי' מה שכתבתי (לעיל י"ד ט"ו).

(סס ח) תיאק גיפופין, מסגרת (שמות כ"ה כ"ה) ת"י גפוף והירושלמי ת' רק, גיפוף. ובכ"י של ת"י המלה "תיאק" סגורה בשני חצאי לבנה. (סס יד) ולא אשכחית לה "סהידוון" הוא ת' של בתולים, בערוך ערך עד ג' משמרות עצמן ממקום "עדותן" היינו בתולים.

(כג ג) דביה מומא בישא דאתיהיב בעמיא חולונאי, עי' ראב"ע כאן, (וזכריה ט' ו') ורד"ק שם, ומה שכתב והמתרגם תפש דרך קצרה ודרש, ר"ל מה שתרגם (שם) ישראל הוא דרך דרש ולא פשט, ולא כמו שכתב בעל ינחנו שכוונתו על ת"י של התורה על מה שמסיים היונתן דביה מומא כו', ומוכח שהתיב"ע על התורה הי' לעיני הראב"ע, ומה שת' דמתיליד מן "זנר" נראה שסבר אפילו מחייבי לאו כר"ע ועי' בג"ע.

(סס י) מפולחנא נוכריא וכו', ספרי, וכן ת"י (בראשית כ"ה כ') ושמרני בדרך, ע"פ מ"ר, ושם הוסיף לשון הרע, וכאן הוסיף הטפרי קללת השם, ולשון הרע.

(סס יט) אגר מוהבות, מטעיתא, מדלא ת' מטעיא בזוג כת' (ויקרא כ"א ז'), אפשר סבר אפילו אתנן של פנויה והיא ישראלית פסול למזבח, עי' (תמורה כט:).

(סס) כל דכן לשאר קורבניא, שאינן באין בנדר כגון חטאת ואשם ואינן באין אלא על חטא, ובהיות קרבנו בא מאחנן זונה שהיא עבירה, ואין קטיגור נעשה סניגור, לכן אם נשתנה אפילו למזבח מותרים, כמו דאמרו הואיל ואשתני אשתני (ר"ה כו').

(כד ה) ספר תירוכין, (שמות כ"א יא) גט פטורין, (ישעיה נ' א) אגרת פטורין, (ירמיה ג' א') אגרת גט פטורין? ובנוסח הגט, ספר תרוכין, וגט פטורין, ואגרת שבוקין, הערוך ערך שבק גרושה תרגום ירושלמי "משבקא" וכן ונדר אלמנה וגרושה (במדבר לא י') וכן כתב המתורגמן וכל גרושה תרגום ירושלמי שבקה ס"א משבקא, ולפנינו חסר ת"י זה, (ויקרא כ"א ז') ת"י "מפטרא", ובמדבר (שם) ת"י מתרכא וכל הני לישנא נמצא בנוסח הגט ברמב"ם (ה' גירושין פ"ד הי"ב), ומשנה (גיטין פ"ט משנה ג') כר"י, ולת"ק צופו של גט הרי את מותרת לכל אדם, וטעמא מאי תקינו רבנן בהני תלתא לישנא, י"ל לפי שיש מקומות מקומות לשון בני אדם, לקרות לספר כריתות אבל הני לישנא, כמו דמצינו בתרגומים, בספר גדולת מרדכי מסכת גיטין, וז"ל ולשון גט הוא כמו שמצינו במדרש, אבן אחת יש בכרכי הים, וגט שמה ומגדרת לכל חברותיה ממצבותיה וכו', ובשלטי הגבורים (שם) בז"ה ולשון גט הוא כמו שמצינו בירושלמי אבן אחת יש בכרכי הים ומגדרת כל חברותיה, ולא מצאתי לא המדרש ולא הירושלמי (עי' רש"י גיטין סה:) לשון

בני אדם כבר החזיקו בו לקרות לספר כריתות אשה גט, והבאור אונקלוס כתב מפי חכם בלשונות הקדם כי גט הוראתו שטר בלשון ערבי פרסי וטורקי עוד בזמננו, ולא כמו שכתב התשבי בשם החוס' למה נקרא צט לפי שיש בו י"ב שורות, אלא שכתבו דלפיכך נהגו לכתוב י"ב שורות כמספר גט, ולא נזכר בגמרא, אלא שהגאונים תקנו כמנין גט, ובסמ"ג כתב סמך אחר, וכתב לה ספר כריתות וכתב זה ספר תולדות אדם זה בגמטריא י"ב, ועי' בשו"ת הרשב"ש סי' רע"ג, וגם ספר מרפא לשון ארמי טעה טעות גדולה וכתב נחמו חכמינו טעם ורמז לשם גט ולמנין הי"ב שורות בשטר הזה (ספר כריתות), במצאם מנין שם גט ככוון למנין השורות, מדוע השטר הזה רק בשם גט יכונה כי שורש גו גץ גט קרבת הוי"ן לצד"י וקרבת הצד"י לטי"ת, כי ענינו פרידה וכריתתה לכן כנו בזה את ספר הכריתות, וגם רמזו על מנין השורות, מה שנתקן לכתוב נוסח "הרי את מותרת לכל אדם" בלה"ק ולא בלשון ארמי כשאר נוסח הגט, כתב בח"ש ע"פ דברי הפני' דתקנו לשון זה כדי שיהיה גם זנות בכלל ההיתר, דמלשון להתנסבא דכתוב בגט מתחילה משמע דאינו מתיר אותה אלא לנשואין, וא"כ היה שויר אצל זנות, ולכן תקנו לכתוב בגט גם הרי את מותרת וכו', כדי שיהיה גם זנות בכלל (עי' מגיד משנה ברמב"ם ה' גירושין פ"ד הי"א), וא"כ י"פ דאי הוי כתיב בלשון תרגום שטבינים גם המון יבוא הדבר לידי מכשול שיסברו דמותר לזנות ח"ו, ובאמת הכוונה דמתיר אותה שלא יהיה בזה איסור א"א, ולכן תקנו בלה"ק בלשון שאין מבינים המון העם ע"כ, לא מחזור ולא נכון, כי לשון "הרי את מותרת לכל אדם" הוא לשון עברי וגם לשון ארמית, המלה "מותרת" ל"מ מתיר אסורים (תהלים קמ"ז ז'), וכן היתר ומותר בתלמוד, ובת"י (במדבר ל' ג') מסדעם דהתירא, והמלה "הרי" במשנה (נדרים א' ג') כמו "ארו" (דניאל ז' ה'), כמו הנה בל"מ, ושם "אדם" כל פרשת בראשית צד, ויהי כי החל האדם, כל לשנא אדם מתרגמינן אדם בר מן ג' מתורגמין אנשא, נעשה אדם, נעביד אנשא, ואדם אין, ואנש לית, כי החל האדם כד שריאן בני אנשא, ות"י ת' נעשה אדם, נעביד אדם?

(סס ו) ולא יהוי גבר אסר חתנין וכלין וכו' עי' ראב"ע אמרו המכחישים וכו', ועי' רש"י (סנהדרין ל"א:) ד"ה עוקבן וכו', שסירטו.

(סס ז) ויעבד ביה פרקמטיא, (בראשית לו כ"ח) סחרים ת"י מרי פרקמטיא, (לעיל כ"א י"ד) ת' לא תתגר בה, הכל אחד.

(סס ט) הוו זהירין וכו', הוו דכירין וכו', ת' אם באת להזהר שלא תלקה בצרעת אל תספר לשון הרע כפרש"י, וגם מצות עשה כמו זכור את יום השבת כפי' הרמב"ן, ועי' מ"ר.

(סס) דחשדת למשה במלחא דלא הות ביה, (עי' ת"י במדבר י"ב א') וילקוט קס"ח, ורשב"ם שם.

(סס ז') לא תבית ומשכוניה גבך, כפרש"י ורשב"ם, לא תשכב ועבטו אצלה, וכן בספרי שלא תשכב ועבטו עמך.

(סס יד) ולא תשגון סוטריה דאגירא, לא נפקד (במדבר ל"א מ"ט) ת' לא שגא ענין חסר, ערוך ערך סטר ד', וכשכיר יקוה פעלו (איוב ז' ב') ת' אגירא דמודיק סוטריה, ולא הביא ת"י זה?
(סס טו) ירושלמי, ומן בגין אגרא הוא סבל ליה ית נפשיה כפרשיי וספרי, ויונתן ת' כפי' הראב"ע להתפרנס ממנו, וענין אחד.
(סס טז) לא בסהדות ולא בחובי בגין וכו', כולל דיני אדם ודיני שמים (עי' סנהדרין כז: ות"י שמות ל"ד ז').

(סס יז) גיורא ויתמא וארמלא, בקרא לא הזכיר אלמנה, ובכ"י של ת"י ליתא המלה ארמלא, ובספרי הנוסח לא תטה משפט גר יתום, ואלמנה, בטעות, ומה שלא הזכיר הטיית דין אלמנה, פי' מלבי"ם כי הגר שאין לו משפחה, וע"פ רוב אינו מורגל בלשוננו, בנקל יבא לידי הטיית דין, וכן יתום שאינו יודע לטעון, ורק הב"ד טוענין עבורו יבא לידי הטיית דין, אבל אלמנה הנשים יכולות יותר להטעים דבריהם מהאנשים.

(סס יט) ארום תחצדון חצדיכון, ספרי קצירן פרט לשקצרהו עכו"ם מכאן אמרו עכו"ם שקצר את שדהו ואח"כ נתגייר פטור מן הלקט ומן השכחה והפאה, וכן במשנה (פאה ד' ו'), ואם ספק לא קתני במתניתין, (חלה פ"ג מ"ו) עיסה נעשית עד שלא נתגייר וכו', ספק חייב, (חולין קל"ד). גר שנתגייר והיתה לו פרה וכו', ספק פטור וכו', ורש"י מתניתא אחרייתא אשכח לר"מ דפטר בקמה של גר ספק נקצרה קודם שנתגייר ספק משנתגייר, ולא מצאתי ברייתא זו, ומפני מה לא חשיב ר"ח בהדי ספקות? והרמב"ם בהלכותיו לא הזכיר, ואגב גררא, (ערכין ל"ג) רש"י ד"ה קציר קצין דגוין מתחלפת ברי"ש כדכתיב נבוכדנצר נבוכדראצר, ולפי"ז יובן התרגום (במשלי ו' ז') אשר אין לה קציר שוטר, ומתרגמינן דלית לה חצדא, ובעל תוי"ט אמר שהתרגום היה לו גירסא בפסוק אין לה קציר ברי"ש, (ומצינו שהתרגום היה לו גירסא אחר מהמקרא כמו (ירמיה ט' י"א) במקרא כתיב מבלי עבר, ובתרגום מבלי יתיב, ועי' הגהות הב"ח (גדרים פא:), ופסוק וילכו ויצטירו (יהושע ט' ד') ת"י ואזודודו, וכתב המתורגמן נראה שהיה קורא ויצטידו בדלית, אבל לפי מה שכתב רש"י הרי"ש מתחלפת בגו"ן, וכאלו כתיב קציר א"ש, וההכרח שהביא להתרגום להוציא ממשמעות לשון שררה דהוי כפל לשון קצין ומושל, לכן תרגם קצין הוא חצדא בחליף גו"ן ברי"ש, ור"ל שאינה קוצרת התבואה ואפ"ה אגרה בקציר, כך מצאתי בקריה נאמנה דף צ"ד, בשם בעל ברכת הזבח.

(כס ז) כמיסת חיוביה "בדיניה" וירושלמי ת' כת"א, "במנין" ות"י צ"ע,

ועי' רש"י.

(סס ד) לא תזממון פום תורא, אבל פרה שדשה בכרשיני הקדש חוסם פיה, בדיש שראוי לו לא תחסום, עי' ר"ב (מעילה פ"ג משנה ו'), ולפי זה יובן הת"י (בראשית יג ז') והווי זממין בעיריהון דלא ייכלון גולה וכו', (ושם כ"ד ל"ב) ויפתח הגמלים פרש"י התיר זמם שלהם שלא ירעו בדרך

בשדות אחרים, ובמשנה (תרומות פ"ט ג') והדש כיצד יעשה וכו', א זומם את הבהמה ולא מאכיל את התרומה, זומם הוא מגזרת זממו אל תפק (תהלים ק"ט ט'), וזמם שם המתג, ר"מ, ובת"י (כ"ו ל"א בראשית) מתגא דחמרא, וקשה לי אמאי לא תקנו בפרה שרשה בכרשיני הקדש כמו בתרומה. (ס"ז) לתרע, בי דינא קצור מן השם, בית" וכן בת"י (במדבר י"ז י"ב) כמו, בי דאר" (שבת י"ט), ולא כמו שכתב בינתנו שמלת "בני אין לה הבנה והגי' "בית" כת"א.

(ס"ט) ויהי נעיל בריגלא דיבימה סנדלא וכו', המלה "חולץ" פירושו גם נעילת הנעל (יבמות קב:) וכתב הנודע ביהודה (אה"ע סי' צ"ד), אי"כ שפיר נקרא חולץ שהוא נועל כרגליו כדי שתשלפנו יבמתו מרגלו ולשון חולץ ליבמתו היינו בשביל יבמתו, ועי' תוי"ט (יבמות פ"ב ב').

(ס"י) בנתיקון, רש"י (מגילה כ"ו:) תיק ונתיק חדא היא, אלא שלשון תיק נופל על דבר ארוך, ולשון נתיק נופל על דבר קצר, (שם) תיק של ספר תורה ונתיק של תפילין, ובמשנה (שבת פט"ז א') תיק הספר ותיק התפילין? חמה מנתיקה (גיטין ע"ו:), התשבי כתב הוא מורכב מן גר ותיק ונר הוא החמה, וגם מתרגם זה הוא סותר הפירוש הזה, והתשבי לא ראה את הת"י על התורה וע"כ לא הביאו בערכו, והביא רק תרגום של (רות ד') (ז) נתיק יד ימיניה, והערוך לא הביא לא ת"י ולא ת' של רות.

(כו ג) וציניא, כמו ולות צינך לא תתן (לעיל כ"ג כ"ה) ובתרגום רב יוסף (דה"א ב' נ"ד) בנוי דשלמא מעטרין פירי בכוריא בצניא ומובלין בצינעא דירושלם, ועי' (מגילת תענית פ"ה).

(ס"ט) ופיפוריא, כלי שעשו מפיירות, עי' ערוך פפייר ולא הביא ת"י, (כלים פ"ו ג') פי' ר"מ פיפירות הוא כלי ארוג מקנים, ישימו' בו קלחי הכרמים, ובכ"מ (כלים פ"ו ה"ד) בשם הר"ם "ימתחו" זמורות הכרמים. (ס"ט) ותעלון דות כהנא די יהוי ממני לכהן רב, וכן תרגום ירושלמי, מהר"ץ חיות תסה לפי ההלכה לא שמענו שנצטרך בהבאת הבכורים כ"ג, וסגי בכל כהן שיהיה, ואולי עיקר הבאתו הי' לחממונה על המקדש היינו כה"ג, ויתכן ג"כ לשון המקרא, אשר בימים ההם, אבל הוידוי והתנופה כשרים בכל כהן, ובפסוק ד' ולקח הכהן תרגם ויסב כהנא ולא פרט כהן רב, לדעתי כוונת הת"י לאו דוקא כהן גדול אלא ר"ל כהן רב כשר ונאמן שלא נמצא בו פסול, כמו צנועים שבכהונה (קידושין ע"א), וכן בספרי וכי עלתה על דעתך שתלך אצל כהן שלא היה בימך, אלא כהן שהוא כשר, ועל דרך זה יש לפרש "כהנים גדולים" משנה (יומא פ"ו ג') וכן לבני "כהנים גדולים" (אהלות פ"ז ה'), וכן במדרש תנחומא פרשה ויקהל שני "כהנים גדולים" נושאים להם את הפרכת, ור"ל היותר חשובים בחברה של שאר כהנים. (ס"ט) ואנטל יתנא, מהדורא תניינא בשם ספר נפתלי שבע רצון, נראין דברי התרגום המנהיג שהוא מלשון ואשא אתכם והוציאו מפשוט של מקרא? ועכשיו ראיתי בת"י כ"י הגי' "ואעיל" יתנא.

(סס יב) בשתא תליתיתא דשמיטיתא דהיא שנת מעשרתא, צ"ל.
(סס טו) שמינין כחלב וחליין כדבש, וירושלמי ת' נקיין כחלבא וחליין
וטעימן כדובשא, וכן ת' התרגומים (לעיל ו' ג) ולקמן (כו ג') ת"י, ועבדין
דבש.

(כח ה) וחלת שירוי אצותכון, וכן ת' הירושלמי, (במדבר ט"ו כ"א)
עריסתיכם ת"י עצותכון, וירושלמי אצותכון, (שמות ז' כח) ובמשארותיך ת"י
ובאצותיך צ"ל ובעצותיך, ומה שכתב המפרש יונתן עצותכון עיסתכם וממוצא
אחד, והן זסר"ץ זה אינו, ובלי שום חלוק ותמורה.
(סס כג) ואספרמקי ומגדי, רש"י (מנחות מג:) אספרמקי בשמים ומגדי
מיני מגדים שטעונים ברכה.

(סס כו) ולית דמגיד יתהון מעילוי נבילתכון, כפי' הרשב"ם אין מברית
העופות מעל הנבלות כי אין קוברין.

(סס לה) טטול דחמיטתון לפתגם עבירתא, פי' מפני שכרעת לדבר
עבירה, ר"ל זנות, או לפתגם, עבירתא ר"ל שכרעת לעבודה זרה, כעין
שחתם ר' חיים מגרוש ספרד וחתם חתימתו כלשון הזה, הברכים אשר לא
כרעו לבעל, והאש והעצים סביב, הצעיר חיים (שה"ג מערכת ספרים ערך
בתים). הנה כל ספרדי חותם, ס"ט"ה הוא ר"ת ספרדי טהור, כי מחשבת
הספרדים בכנוי זה הוא להגיד כי טהורים וקדושים הם מלידה ומהריון,
ואינם מורע האנוסים הרבים אשר היו בארצות ספרד ופורטגאל, שקבלו
אבותיהם דת הנוצרית עליהם לעיני בשר, ושמרו ברית ה' בסתר, כי אלה
וכל צאצאי צאצאיהם בלתי טהור הם ועם הטהורים אשר הלכו בגולה וקדשו
שם שמים בפרהסיא לא יתחשבו, וי"א שם, ס"ט"ה שהוא ר"ת סופו טוב,
לפי שהתחילו יהודי ספרד לכתוב הסימן הזה בזמן שנרדפו על צואריהם ולא
האמינו בחייהם אשר היו תלואים להם מנגד וכל יום צרתו מרובה וכו', או
התחילו לכתוב איש לרעהו בסוף שמו, ס"ט"ה לאמר יהי רצון שיהיה
סופו טוב.

(סס) ואין לא תתובן לאורייתא וכו', עי' (לעיל פסוק ט"ו) עני משה
נביא וכו'.

(סס לו) תהוון לשעמום, וכן (לעיל פסוק כ"ח), וכן בלשון משנה
בטלה סביאתה לידי שיעמום (כתובות פ"ה ה'), שפחה זו היא משועממת
היא (ב"מ פ.) פרש"י משועממת, משגע איש הרוח (הושע ט' ז'), משועממין
להון נביאי שקרא.

(סס לח) יקסם יתיה, גובא"י, וכן ת' (ויקרא י"א כ"ב), חולין סה.
ארבה זה גובאי, ת"א וירושלמי, גובא"י, המלה "יקסם" כמו קרסמה נמלים
(פאה פ"ב ז') הרשב"ם פי' כמו קרסמה והוא מענין כריתה, ואולי הם ב'
לשונות בלשון הקדש ויאמרו קרסם וכרסם בענין כריתה, ועי' חו"ט, המעריך
ערך-קרסם, כי יאכלנו [יחסלנו] הארבה תרגום יונתן יקסם, נראה שסבר
שהתרגום זה הוא מיונתן, בערוך קרסם תרגום ירושלמי ארום יקסם יתיה

גובא, מתורגמן, כי יחסלנו הארבה. מקרסם יתיה גובא, לשון יכרסמנו חזיר מיער, (תהלים פ' יד).

(סס) ירושלמי חפקון לברא, רוב לשון שדה תרגם חקל, חוץ מן חית השדה (בראשית ב' יט) תרגום חיות ברא, ולמה?

(סס מז) ישיצי חלנונא, בכ"י של התיי חלונא כמו בערוך, ולא ת' כאונקלוס וירושלמי לשון ירושה, עי' רש"י, גראה שפי' כתיי, ותוס' (ב"ק קטז:) ד"ה (יחסניניה) וכו', ולפי פרש"י שלא פירוש כת"א, נסתלקה קושית ר"ת.

(סס נ) אומא חציפי אפין, וירושלמי חציפת אפין, הוא ת' של עז פנים, תאר למי שאין לו בושח, והרבים עזי פנים והשם עזות פנים, התשבי כתב וכן אנחנו אומרים בתפלתנו הצילני מעזי פנים ומעזות פנים, פירוש הצילני מאנשים שהם עזי פנים וגם לא יהיה לי עזות פנים, וחידוש שעשה עצמו כלא ידע מפירוש הערוך ערך עז ג', ורש"י (ברכות טז:) פי' בענין אחר.

(סס נא) משח וחמר, שלא כסדר המקרא.

(כט ד) לא בלמו כסותכון, אפשר שצ"ל כלמו כמו מסמרטוטי כלמי (ברכות נא:) והוא ע"פ המדרש סוף תבא, ולא היו עושין מאכולת.

(סס ט) מעתדין, וא"ת קימון, וענין אחד, מדרש איכה פסוק (דוב אורב) את מוצא אור מאה חסר שני תוכחות שיש במשנה תורה מה כתיב אתם נצבים היום כלכם ומתרגמין אתון קיימון, גבורים לעמוד בכולן, וגם פה לא הזכירו שם אונקלוס כדרכם בכ"מ.

(סס י) דמול למפלח כן צ"ל כת' ירושלמי.

(לא א) ואזל משה למשכן בית אולפנא, עי' ת"י (שמות ל"ג ד').

(סס ז) מן נו עמא, כפירש מלבי"ם שמתחלה דבר עם העם ואמר שבחו של יהושע שלא בפניו ואח"כ קרא אותו והודיעו במה שיהיה חלוק מכל העם.

(סס יח) עד דיתמקמקון, כמו כד הוו מתמקמקין מן כיב גזרתהוּם, (בראשית ל"ד כ"ה) לשון נמק בעברי, (נדה סט:) עד שימוק הבשר.

(לכ א) ירושלמי דכן הוא כפרש וכו', עי' (ת"י ישעיה נ"א ו', ס"ה י"ו, ס"ו כ"ב).

(סס ז) וכרסיסין לקושין וכו', בת"י (שמות מ' ד') ותהנעל ית פתורא בסטר ציפונא מסול וכו' דמתמן זלחן רסיסי מלקושין על עיסבין, בח"א (ב"ב כה:) כתב, הוא סותר סוגיא דשמעתין דקאמר הרביבים באים מדרום ואדרבה רוח צפון מונע הרביבים, ואפשר לומר דעל רסיסי טל קאמר דבאים מצפון וכו', ועי' בעין יעקב (שם) שמישב.

(סס נ) אנא מצלי ואחון עמא בית ישראל וכו' וכן בתרגום ירושלמי, (יומא ל"ז.), הרמב"ם בפירוש המשניות (שם), גז"ל ובא בקבלה כי משה רבינו ע"ה אמר לישראל בזמן שאני מזכיר שמו של הקב"ה, אתם הברו גדול לאלקינו וכן ראוי ומצוה לעשות כן חמיד.

(ס) בירושלמי וי' דהון וכו', עד דהוה מחניך פומיה בריש שירתא בתמניין וחמשא אתין דהינון עשרין וחד מלין וכו' ועי' בת"י, וז"ל החזקוני והכי איתא בספרי אמר משה די לי שאהיה אחר שבעה מלאכים, פירוש הם מזכירים את השם אחר שלש תיבות קק"ק ודילי אחר שבעה (צ"ל ודי לי) אחר שבעה מהם כלומר להזכיר השם אחר ז' פעמים שלש תיבות שהם כ"א תיבות וכו', נראה מת"י כנוסח האשכנזים ונוסח הקדושה של ספרדים יש פ"ה אותיות קודם הזכרת השם כמו שיש מן האזינו עד הזכרת השם פ"ה אותיות, וצ"ע בנוסח כתר יתנו לך ה' אלהינו וכו' (חולין צא:) ישראל מזכירין את השם אחר שתי תיבות וכו' ומלאכי השרת לאחר שלש תיבות? (ס ו) קרו בספרי אורייתא ויתנון לכו' ובספרי נביא וימרון לכו', בספר יתנונו בהקדמתו וז"ל מכאן הוכחה גדולה וראיה אמיתת שבעל התרגום הזה הוא יב"ע שהיה לפניו בכתובים רק ספרי תנ"כ, אשר עדיין לא היה לפניו בכתובים ספרי תנאים ואמוראים שיוכלו לקרות בהם, זה ראיה של שטות, כי כל קורות קדמוניות אומתינו ע"ד בריאת העולם וע"ד חשבון השנים, ומעשים וכאורעות אשר אירעו לישראל מנח עד דור בנין בית שני הוא ספר תורת משה וספרי הנביאים, כל המקורים האחרים הם אך מלואים להמקור הראשון הזה, וכאן אמר בינו שנות דור ודר שא"ל אביך וגו', לא אמר לענין דבר שנוגע להלכה, רק על המעשים והמאורעות באומתנו, והתרגום הזה ת' בקיצור מה שמבאר בספרי באריכות ועי' לקמן פסוק כ"ט אלו הוו הכימין הוון מסתכלין באורייתא וכו', ולא אטר, המתרגם כן על דיני שור מועד ושור תם ואף לא על דיני אסור והיתר אלא על זו החכמה שישכילו כי השם פעל כל זאת לישראל בעבור עונם אז יבינו לאחריתם כי כן יעשה השם בעבור עונם, כפי' הראב"ע, וזה נלמד מתורת משה רבינו והנביאים (ס יד) מן עיניא חד מפקין בור חד ויש גורסין "כור" וירושלמי כוס דחמר ועי' (כתובות קא:) ומה הפסוק ילפינן בתוספתא (שבת פ"ט) דיין שהוא משקה, ולת"א שת' ודם גבריהון יתשד כמיא, אין ראיה?

(ס יח) דעבד יתכון מחילין מחילין, וירושלמי מחילין מחילין, ספרי שעשאך מהילים מחילים, מד"ר (במדבר פ"ט) אני בראתי אתכם ועשיתי אתכם מחילים מחילים אלו הלבבות והכליות ואתם שוכחין אותי וכו' ומ"ר (בראשית פ"א) האדם עשוי מחילים מחילים נקבים נקבים וכו', ורש"י (ברכות ס:) שאם יפתח אחד מן ההללים כגון הלב או הכרס או המעים. (ס כד) מנפחי כפן, מד"ר (סוף פרשה ט' במדבר) מזי רעב נגד וצבתה בטנה שכן תרגם אונקלוס נפיה כפן, וזה חידוש שהמדרש הזה הביא סם אונקלוס מפורש, שלא מצינו כן בכל המדרשים רק סתם מתרגמינן, וזה לאות שהמדרש במדבר הוא מדרש מאוחר משאר המדרשים.

(ס) ומרווחי רוחין בישין, בירושלמי "רוחין" ור"ל עי' רוחות רעות נפחו מבשרם עליהם.

(ס) ירושלמי תנינא זחלל עפרא, ואולי צ"ל "זחללי".

(סס) ויוונאי דנכיתין בשיניהון וכו' המפרש יונתן יש רוצים לגרוס יענאי, ופי' הצאן ינשכו בשיניהם פי' זה לא נכון, דחשיב המתרגם ארבע מלכים שמתילין לכל הני דחשיב הת"י, ויוונאי מתילין כחיות ברא, וכן בירושלמי ושן ארבעתי מלכותא דמתילן לחיות ברא, וכו', וכן בת"י (בראשית ט"ו י"ב) חשיב ארבע מלכיון וכו' ויון, ומה שכתב רש"י בשם ספרי מעשה היה והיו הרחלים נושכין וממיתין, ולזה כיון המפרש יונתן יש רוצים וכו' אבל לא כיון התרגום לפירוש זה כנזכר.

(סס כו) ומשייר ארעא חדא, בכ"י של הת"י, "אמנא" חדא.

(סס כח) ירושלמי ארום אומא הדא אבידי עיצן בישן אנון, עי' ראב"ע ותרגום ירושלמי (בראשית ט"ו י"א) אולי ס"ל כר"ג דורשו כלפי בבלים, ועי' מהדורא תניינא.

(סס לט) אנא הוא דממית חיין בעלמא הדין ומחייא מתיא לעלמא דאתי, ספרי רמו לתחית המתים ועי' ראב"ע.

(סס מט) סוק לטור עבראי בת"י (במדבר כ"ו י"ב), "לטורא דעברא".

(סס) לא כל היאך, כלומר לא זה כזה, ובדפוס באוליאה לא, כל הימך והמפרש פי' כמו לאו כל כמינך (שבועות מא), וחטר כאן תרגום עד "ירחור", בוולת לשמחת חורה, אז בקשוב ענו עלה אל הר העברים, בדעתו חשב בעלית סין בהידורים, גזירת דת חדשה ופיקודים ישרים וכו', כל זה כת"י, ולא ידעתי אם בעל הפייט לקח מהת"י, או שניהם לקחו ממקור אחד, שלא נודע לנו המקום איה בחז"ל.

(לג ג) כמין פסא דבר, ויש גורסין על פס דברך, ועי' ירושלמי.

(סס ט) אמרין לאבוהון ולאמתהון לא חמיתנון וכו', ת' לפי הזמן שהיו נושאים המקדש ממקום למקום, ואינה מצוה נוהגת לדורות עי' (רמב"ם ה' כלי המקדש פ"ג ה"ח, וערכין פ"ב ר'). ולא סבר כדרשת ספרי שקאי על סעשה העגל, (יומא סו:) איתביה בני רב פפא, האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וכו', וקשה לי הא דלא איתביה מגופה דקרא, והרגו איש את אחיו (שמות ל"ב כ"ז), ות"י וקטלו אפילו גבר ית אחיו? וכן ת' הירושלמי וית אחיו לא חכים בעובדא דעגלא, הנה (הולין כד.) יכול יהו הכהנים פסולין בשנים וכו', הקשה בשע"ת (שנה ט"ו חוב' א סי' י') האין נוכל לומר שיהי' הכהנים פסולין בשנים לא פחות מל' ולא יותר מנ' מק"ו מלויים, אחרי דהכשיר הכתוב לאהרן הכהן שהיה יותר משמונים במשכן, דהא פסול בשנים בלויים לא היה רק במשכן, נראה לי דלאו דוקא נקט כהנים, ועיקר ילפינן שמונים אינם פוסלים בלויים, ואידי דנקט לויים נקט נמי כהנים דלא צריכה, וכן דרך הגמרא, עי' רש"י (יבמות כט: וסנהדרין כח:) וראיה לזה בספרי לא תני כהנים, רק בלויים שהיה בדין שיפסלו במומים וכו', וכן בת"י (במדבר ח' כ"ד) דא אחויתא די, דליואי דלא מופסלין במומהון וכו'.

(סס יא) ולא יהי לסנאי דיוחנן כהנא רבא רגל למקום, זה יוחנן כ"ג.

ששמע בת קול (סוטה לג.) הרמב"ם (פ"ט ה"א ה' מעשר) בימי יוחנן כ"ג.

שהיה אחר שמעון הצדיק וכו', והכ"מ לאפוקי שלא נאמר אותו יוחנן כ"ג ששימש בכהונה גדולה שמינים שנה ולבסוף נעשה צדוקי והסד"ד בערכו. לא דק שכתב כן בשם הרמב"ם, ועי' ר"ש (פרה פ"ג ח'). באמצע בהגהה, (ושם בסוטה) יוחנן כ"ג שמע ב"ק וכו', ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע ב"ק וכו', אבל בירושלמי (סוטה פ"ט ה"ג) מעשה ששמע שמעון הצדיק ב"ק וכו', מעשה וכו' ושמע יוחנן כ"ג ב"ק וכו', והרמב"ם שכתב שיוחנן כ"ג היה אחר שמעון הצדיק, הוא ע"פ הירושלמי שמקדים מעשה שמעון הצדיק ליוחנן כ"ג, ובש"ש רבה פסוק אם חומה, חשיב כסדר הבבלי.

(כ"ס יז) דהדרת אקרא ושיבהורא דידיה, ולשם ולתפארת (לעיל כ"ו י"ט) ת"י ולשום דיקר ולשיבהורא.

(כ"ס יט) ירושלמי תגרת ימיא ואכלון, פרקמטיא של הימים באניות, וא"ה גבסי, עממיא, ועי' נ"ל, יאולי צ"ל יממיא כבעברי והוא רומז אל הסרית אשר בימים כדרש חז"ל (מגילה ז).

(כ"ס כ) משה ספרהון דישאל וכו', (סוטה יג): משה ספרא רבה דישאל (במדבר י"א כ"ו) ירושלמי משה נביא ספרהון דישאל, (שם כד ט') משה נביא ספרהון דישאל, (שם כ"א יט) "משה ואהרן ספרהון" דישאל, וא"ת כלשון הגמרא ספרא רבא דישאל, המלה "סופר" כמו איש מבין וסופר הוא (דה"א כ"ז ל"ג) ת"י רב יוסף גבר סוכלתן וספרא הוא, ובדחז"ל מדברי סופרים, וכן המלה "סופר" פנקס (במדבר כ"א יד), וכן עזרא סופר מהיר בתורת משה (עזרא ז' ו') ר"ל חכם, וספר, ולפי זה נסתלקה מה שדחק הח"א שם. (כ"ס כד) משה מספקין למטבול ביה ריגלו, וירושלמי ת' עבדא משה כמיא, והכל אחד וכמעשה שהיה (מנחות פ"ה:).

(לד ה) דמשה רבהון דישאל, פחד יצחק ערך משה בשם ספר חדושין ישן נושן, משה רבינו נקרא משה קודם רבינו, ובתנאים השם מאוחר כמו רבן יוחנן רבן שמעון, כי משה רבינו בא לו הכבוד והמעלה קודם שנתחכם, אבל אותם נקראו רבן לאחר כן לכן רבן קודם לשם.

(כ"ס) כלילא דשמא טבא קנא בעובדין טבין ובענוותנותיה, וזה שאמרו כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן, (אבות פ"ד יג). (כ"ס ו) מיתקנא בביסחוקי מילת, ר"י הוה יתיב אשבע בסתרי פרשיי הפי"ד בלע"ז (ב"ק קי"ז).

(כ"ס) וסובנין דארגון, ירושלמי (שבת פ"ו ה"ד) המטפחות (ישעיה ג' כ"ב) סבנין רבהבן, מי' הק"ע סדינים גדולים, והפ"מ הוסיף ומצוירין? (כ"ס) דכל אימת דזקיף פעור וכו', תוס' (סוטה י"ד). ד"ה מפני בשם מדרש אגדה וכו'.

(כ"ס י) ממלץ כלו קבל ממלץ, (לעיל ה' ד') ממל קביל ממלץ (במדבר י"ב ח') ממלל עם ממלל, וכן שמות לג יא, וכן ת"א, אבל כאן ת"א אפ"ן באפ"ן? ועי' ספרי סוף ברכה, והנ"ל הביא סב"י הנוסח די מתגלי לה ה' ממלל עם ממלל. (כ"ס יב) חוטרא דמתקליה ארבעין סאין וכו', תרין לוחי אבן ספירינון

ומתקלהון ארבעין סאין, וכן בת" (שמות ד כ) חוטרא וכו', מתקליה ארבעין סאין וכן בת"י (שמות לא י"ח) לוחי דאבן ספירינון מכורסי-יקרא מתקלהון ארבעין סאין, וכו' (נדרים לח). אין הקב"ה משרה שכינו' אלא על גבור וכו', הלוחות אורכן ששה ורוחבן ששה ועוביין שלשה, פרש"י ואפילו הכי שיברן, ותוס' פירוש והוצרך לחבטן בקרקע בכח גדול, וקשה לי הא דלא חשיב מה שת"י, סובר ית חוטרא דמתקליה ארבעין סאין, ותרין לוחי וכו' מתקלהון ארבעין סאין וסוברנוין בחרתין ידוי, לפי הנראה שם, סאה"ה הוא מדה, וגם משקל, ושיעור וחשבון ארבעים סאה מי מקוה עי' רשב"ם (פסחים קט:) ד"ה אמה, ירושלמי (סוטה פ"ז ה"ו), עמדו על אותן האבנים (יהושע ד' ג') ושיעורם כל אחת ואחת משוי ארבעים סאה, פי' הק"ע משוי ארבעים סאה של מים, (ושם) פסוק ה' איש אבן אחת על שכמו וצ"ל שמשקל ארבעים סאה, יותר ממידת ארבעים סאה, עי' ירושלמי (שם) אבל לא מצאתי כמה שיעור משקל של סאה, ובירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) הלוחות היו משאוי ארבעים סאה, ואפשר, משאוי, ומתקליה הכל אחד, וכמו משא ארבעים גמל (ס"ב ח' ט') ועי' מדרש שה"ש פסוק ידיו גלילי זהב, בן בית אחד היה לו לר"ג, והיה למוד להיות נוטל קופה של ארבעים סאה ומוליכה אצל הנחתום, א"כ מאי רבותא או חדוש יש במשה רבינו, אבל ראה סוף הענין של המדרש, וז"ל, איך כל הדין חילא טובא אית בך, ולית את עסוק באורייתא, כיון שנתעסק בחורה התחיל להיות נוטל שלשים, של עשרים, של שנים עשר, של שמונה סאים, כיון דגמר, "ספרא" אפילו קופה של סאה לא היה יכול לסבול, אבל ההפלה למשה רבינו, כל התורה כתבה קודם שימות בכתב ידו, ותורה שבעל פה למדה משה רבינו כולה בבית דינו לשבעים וקנים, ובכל זאת אפילו לעת זקנתו, לא חשש כוחו ולא כהה מאור עיניו של משה, ועוד כחו וגבורתו, שתרין לוחי אבן ספירינון ומתקלהון ארבעין סאין, ואפילו הכי שיברן, הנה מצאתי בכ"מ בש"ס מספר ארבעים סאה, לא ידעתי אם הוא בדיוק, ודוקא או גוזמא, כמו יוחנן בן נרבאי שהיה אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה, (פסחים נו.) ועל שלש מאות עגלים פירש"י שהיה מגדל בביחו. כהנים הרבה, ולא בדרך גוזמא, אבל רשב"ם (שם קיט:) שלש מאות לאו דוקא וכן כל שלש מאות שבש"ס (ועי' שופטים טו ד', וי"א כ"ו), וכן פקח בן רמליהו שהיה אוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה (סנהדרין צד:), ארבעים סאה קצוצי תפילין נמצאו בראשי הרוגי ביתר וכו', (גיטין נח.) ? שוב ראיתי בקיצור כללי הגמרא סוף ברכות, דרך התלמוד לומר חשבון מופלג ולאו דוקא אלא גוזמא, והני מידי ממאה ולמעלה אבל ממאה ולמטה דוקא, אבל רש"י (שבת קיט.) ד"ה תריסר גוזמא בעלמא הוא, וכן תליסר גמלי ספיקי טריפתא (חולין צה:) וכן תליסר טבחי, תליסר מתיבחה (ברכות כ.), ועי' הוי"ט ות"ח (פאה פ"ו משנה ו').

(עוד יבא ברצות ה').

מנשה גראסבערג (ראמסגייט).

טערקישע מליתים

איך האב גיעפענט א פאבריק אין טונים פון
טערקישע מליתים

דיא בעסמע קוואליטעט, צו ביליגע פרייווען.
אלע סחרי מליתים פון דיא גאנצע וועלט
ואלן זיך ווענדן צו מיר, איך וועל זיי פיין
בעהאנדלען.

דיא סחורה וועלן זיין ערהאלטען
דירעקט פון טונים.

Rabbi L. WEISBLUM,
342 East 3rd Street
NEW-YORK City.

כ ר כ ה ס ז * ט !
לכבוד הרב הנאמן המובהק המפורסם וכו' בקש"ח
מרה ישעי' יוסף בארנאליין שליט"א
מח"ס דרושי הדרשנים

ראב"ד לכוה"כ"ג האגודה ישעי' בנימין להחמדתו לרב אב"ד דחברה חורה
אנשי חסד אף ברקלין והגנו בכרכים אותו שירם ה' קרנו עוד מעלה מעלה
מערבת השערי-מחורה.

ספר דור ישרים וואונדערליכע מעשיות
וואונדערליכע מעשיות מהרה"ק ר' חרדי יוסף זיל
סאיוכוצא זבניו ונכדיו ה"ה ר' יעקב זיל הנקרא
בית יעקב ר' שמואל בער זיל מביסקאוויץ ר'
נרשן חנוך העניך זיל ר' אברהם יהושע העניש
זיל מראדווין יחוס וקבלות סרו דור הנהגות
וסבותיהם וסגולות ורפואות ועצות טובות וכו'
מחירו 1.30 ועד דפי השלשות 1.60 ויובל להיות
בפאסט-בארקין להשיגו אצל ההב"ר זין ונכד
להרבוים הצי' הגיל בלודז' ר' חיים שבתה ליינער

Ch. S. Lajner, Włodzimierz-
Wol. ul. Podzamcze 1

זכות ישראל סדרת סלואים והסמכות
לעשר קדושות קמא עם הנהגות והערות על התק"ו
סוקני הה"ק מהרצ"א סאיד' שוב וי"ע
עם עשרים מכתבים יקרים מן הרבנים הנאמרים
בעל יוס"ל מסינוט וכן בעל מעלי צדק סדעש
זיל מחירו ששים לעי' או ס"ו כתיב, להשיגו
אצל בן ההב"ר ע"י הכתבת:

Rabbi M. Berger, Bucaresti,
str. Labirint 19.

ספר כוים חיים מוולש סקרא וססנה
ומאגדה סאת הרה"ק חיים צבי שאבלאני מו"ק
ושי"ב בעיר מאידען הסטור קולבסוב מחיר
הספר שני ולאטום, להשיגו:

Rabbin Ch. H. Schotland
Majdan Kolbuszowska.

בעה"ח, הוצאתי לאור חזרתו של רבנו הגה"ק
המפורסם בעל ההפלאה והמקנה זצ"ל
בסיועו של ספר תהלים אשר עין לא שפחתו
עין רואה, כחבור סיפור כיש פנים ופות
בסיועו עה"ח, וחבור לשה"ר עזר מ' לקובי
אורות סאת אחיו הנאה"ק הרב"ר ר'
שביעלסקי וצלה"ה האב"ד ניקלשבורג
כן לקוט אסרים סאת נאומי הדור וקדושו
וי"ע, מחיר ארבע סאות עמודים בקרוב על נור
ריגל, מחירו כ' וחובים סבורך נא ד' וחובים,
האב"ד סלואים מועדים וכל הקודם יובה, האב"ד
פינחס בה"ר פונקעלשטיין
והסדר

האב"ד פאלעניצא והגליל
Rabin P. Finkelshtein.
Falenica, z. Warszawska.

Polonia

סודעה לאוריתא זיל ספר, סגני אברהם ח'
ובאורים ענינים הנוגעים להלכה למעשה על סדר
הס', כס"ב על שלשה חקני ש"ע או"ח יו"ד
אבה"ע מהרה"ק המפורסם ה"ה אברהם צבי ברודנא,
מחבר ספרי הלכה, סדרת אברהם, הספר הגיל
סביל 240 עמודים כ"ג-דפוס בונן אותיות מרובעות,
מחירו סבורך ארבעה שילינג בעד השלשות שני
שילינג, לה"ח ענינים הנהגה, הספ' מושלח מקודם,
חילוף על ספרים לא יקובל, כס"ב וכלו להשיג
אצלו ספר קיצור תניא וספר לקוטים באורים על
התניא, מחיר א' שילינג כ"א, למו"ס הנהגה,
להשיגו.

Rabbi A. Brudno
Jerusalem Palestina.

יצא לאור ב' חלקים ספרי קול שביקה
(א) אבוקה לשחיטה על שו"ב, (ב) דברי חסדים
וחדושים שכולל ה"ח ומהרונם שו"ב ונרבות
מחירם לעדק, שכל סקבל יתן מחירם כנדרת
לכו לעניי ארה"ק, להחזיק קרן התורה, אחד
הסדרה וכו' וסעס, שכתבתי בהקדמה בקשתי
להודיעני חיוב בקבלת ספרי כזה, ועל מה נותן
הצדקה, ואם ישלח סארקיס אשלם באחריות
האדרסה.

Haham S. I. Hulin,
Volontirovca, I. C. Alba
(Basarabia)

בשורה טובה לרבנים, לקהלות וליהודים.
יצא לאור סבית הדפוס ספר ה'שנ"ה ספר
אדרסאות היהודי עולמי סביל את ההבנות של
רבנים ר"ק, סקדוים כשדות, כו"ס עבדים, עתונים
יהודים כו' סכל סרכי היהדות, מחירו 4 וחובים,
Isaac Bonhard „Haschana“
Wien II Jbbsstr. 22

ביבליותקה, יבנה" ספר א' רבי דוד מליאוב
חיי, אושיותו והנהגתו סאת הרב סת"י והוקאל
נוסמן רב סת"י מחיר התחיות לשנה 100 כחול
דולר א' ספר יהודי 30 לעי' בח"ל 25 סגשים,
אדרסה:

Rabbi I. Guttman, Husi.

כהונת אהרן ברך רבנו וסוד על ס'
בראשית ובאורים נאים בסאמר ר' עקיבא עה"ס
סאת ד"א תורה לרבנות ת"ח, והספר עשר
כשבעה סתיות והובא שם השלוח מלכות,
הב"ר סאת הרב הגדול המפורסם ס"ה אהרן
חיים הכהן ז"ל בעיר תישא פולטנה.

חידוץ כזה ששל סעסות השערי חורה - הסוק ח"ל בארצנו ובחול - סגשים
סודעות סבד עניני התורה והיהדות וספר סודעות סגרים הדשים נקוד שכל הסונים
אלינו כזה ישבעו רצון והודיעה תביא להם אי"ה חועלת מרובה.

האדרסה להסערסה: I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska № 4, m. 30.

מודעות בהשערי תורה הנפוך בארצנו ובחירי לבעליהן תועלת מרובה

בשורות ספרים: הרב הגאון החסיד בקשי"ר ר' צבי יהודה מיכאליץ שליט"א האב"ד פלונסק ובעד הרבנים ברוך ארש"א שכנר יצאנו מוניטין שלו בעולם בספריו ותוכניהם שכנר הי"ל העשיר עתה הספרות התלמודית בספרים חדשים והולכים ונכתבים בדגש (א) בית יהודה שאלות ותשובות מחוק יו"ת משני מאות דפים ובראשו קונטרס פתח הבית אנדר ודרוש (ב) פתח הבית שאלות ותשובות מחוק ב' מאות דפים ובראשו קונטרס דר הבית אנדר ודרוש וקורות ותולדות חיי וגאונים קדושי עליון נ"ע אבותיו של הרב הגאון המחבר שליט"א מצוואת קינו הגאון ר' ארי' ליבש ז"ל אבד"ק אשכנזאדס (התן הגאון מאורן של ישראל החכם צבי ז"ל) הספרים האלה יענינו את כל התורנים וכל אוהבי הדרוש והאגדה והתקנים ודרושים בתולדות גאון ישראל והקורות אותם.

אדרעסא:

Rabin H. Ch. Michelsohn Warszawa Pańska 29 m. 4.

ספר דרכי משה-דרך הקדש היב

מהרב משה איבנדור עמיאל אבד"ק אנברופן. הספר סקד במשך את כל מקצועות ההלכה וסאיר בהם אור חדש ע"י יסודות ההגיון הביא, מראה דרכים ונתיבות שקוריים איך למצוא בתלי תלים של הלכות את הנקודה המרכזית שבהן ואיך להוציא מתוך אלפי אלפים הפרטים את הכללים, המושגים והגדרים המאחדים אותם. הספר מכיל כשלושים גליונות דפוס ומחירו יחד עם המשלוח - שני דולר, לרבנים ולבני ישיבות - מחצית המחיר. החלק א' כבר אפס אצל המחבר לנמרו ויורש אי"ה בקרוב בתצאה שנית. מהם, דרשות אל- עמי" עור נמצא אצל המחבר במסר מצומצם מאד, מחירו 1.50 דולר. רבנים ובני ישיבות ישיגו את שני הספרים בחדר בעד 2 דולר.

Rabbin M. Amiel, Anvers

ספר יסודות ירושלים כענין חיבת ומצות ישיבת אי"י בזה"ל מאת ב"ק אדמו"ר המאה"ק נור המאה"ק ישרא"ל וצלה"ה סקאקס וסילאב - המחיר 2 וחובים. S. B. GOLDRAT

KIELCE Cicha 4.

ביבליאטק אירישע וויסענשאפט אגווי וואכנטליכער ווערנאל פיר (תלמודישיע) ליגע. ראטור היסטאריע וויסענשאפט ביאגראפיע און איבערבליקען פון אירישען לעבען. אייגענטימער און אייזשנעבער שמואל שוועמער Jasi str. Eternitate 80.

ס' ניצוי דעת ה' שריפות מפ"ה הגאון מברעזאן ז"ל מחירו 1 1/2 דולר המשלוח בקאני ווערט (עקסאמאדור) וכל הקודם וכה בקרוב יגמר אי"ה בהדפס חלק ה'.

M. I. Feldman Oberrabbiner Dragomiresti Maromores (Romania).

מודעה רבה לאורייתא! יצא לאור בע"ה מאת הרב הגאון הנודע לחה"ה רבי צבי הירש פערבער רב בלוגרין חלק שני מספרו הנפלא והמהולל **כרם הצבי** מחוק יו"ת משני מאות עמודים: יכול אוצר גדול ונחמד ע"ה" קרוב לאלף מאמרים נפלאים ומתוקים - וגם משלחם ושמנם, של רבנן קטאי ובתראי מחירו 2 דוללאר, וספר דגל **כהנה יהודא** יכול מאמרי מדע וחקרי קדמוניות, ודברי מעתיקי כתבות עתיקות שירי נוי יסו קדם אשר יאסחו ספורי תה"ק. מחירו 1 דוללאר.

Rabbi H. Ferber 14 Manette St. Soho. London W. 1. (England).

ס' אמרי יושר שאלות ותשובות (חלק ב) מאת הגאון שר התורה הר' מאיר ארי' שליט"א אבד"ק בארנא - המחיר 5 וחובים. האדרעסא Rabin M. Arak Tarnob

קבוצי אפרים קובץ מחי' תורה בהלכה ואגדה מרבני תנאים וסגני וסאספ קטרוני לשאלות המנסות בעולם היהדות - מחירו ליגה 100 לעי. העורר: אפרים לאנדא רב בבוקארעשט

Rabbi E. Landau Bucuresti (Romania)

יצא לאור **ספר חסידים** מאת רבינו החסיד ז"ל עם הפירושים שגדפסו סכבר ונולח להם מ' חדש בשם, סקור חסד' מראה בקום לכל דברי רבינו הסכבר ז"ל בספרו ועזארתו ששים בבלי ירושלמי מדרשים וספרי הראשונים ואחרונים ובירר שיבתו ובראש הספר תולדות רבינו הסכבר ז"ל וקורות ספריו. מחני צעיר התלמידים **ראובן ברגליות** (לבוב)

ועוד נוספו בהוצאה זו כ"ב מעלות והוספות בהם סילי דהסידתא מאת הגאון בעל דעת קדושים ז"ל על צוואת רביה"ה ז"ל והערות והגהות על כל הספר מדרולי וחכמי דורנו נ"י ובראשם מהגאון הר' סאיר אייק שליט"א אבד"ק בארנא - המחיר 7 וחובים.

R. Marguljes Lwów Kazmierzowska 35.

האדרוסה להשערי תורה:

J. Feigenbaum, Warszawa, Muranowska 4, m. 30.

קובץ שאלות ותשובות, חידושים וביאורים בהלכה ואגדה
מאת רבני וחקמי זמננו נ"י.

הרב יוסף חיים ב"ח נ"י (אשכנז)	הרב רש"י הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)
הרב שלמה אלטמאן נ"י (ווארשא)	הרב יעקב בויסאן נ"י (לאסיאנדזשעלעס)
הרב ישעי' יוסף מארגאלין נ"י (נווארק)	הרב יעקב לעוויעקי נ"י (אלזק)
הרב יעקב בויסאן נ"י (לאסיאנדזשעלעס)	הרב שאול משה מאהילנר נ"י (דזשאנקוי)
הרב יעקב לעוויעקי נ"י (אלזק)	הרב יוסף צדוק איגער נ"י (לובלין)
הרב שאול משה מאהילנר נ"י (דזשאנקוי)	
הרב יוסף צדוק איגער נ"י (לובלין)	

הוספה דעת תורה (ע"ד השערורה בעיר טאטשוב כ"א)
הג"מ רש"י הלוי פייגענבוים נ"י (לאקאטש)
הוספה שער מנשה (הערות על הרמב"ם יונתן כראשית)
הג"מ מנשה גראספערג נ"י (ראסנצייט)

המחבר לשנה: (בסדרה) 12 חובים, (אשכנז) 3 דולר, (אנגליא) 10 שוללונג, בערך
זה להציג רבע שנה, מחיר חודשי (בעניני התורה והיהדות) ככלל העתונים.

מסודר בדפוסו של חנוך העניך פאלמאן, בפיטקוב.

יחל בעז"ה להגדיל תורה ולהאדירה
העורך: ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל
האדריכה להפצת: I. Feigenbaum, Warszawa Muranowska 4, m. 30.

חברת ד' (שנה ט"ז) יארשא, אייר-המנחם ה'תרס"ו. (Lipiec 1906) № 4.

בעזרי' שיע' תוברת ד' אייר-תמוז ה'תרפ"ו.

ב"ה קישנרב (רומעניצן) סי' א' (שארה ותשובה).
כבוד ידירי הרב'ג שליט"א (*).

ע"ד שאלתו בדון אשת איש, שקבלה פטורין-אזרחיים באולנות הטריבונאל והלכה בדון לעיר אחרת והיחה לאיש אחר בחופה וקדושין, שסדר להם אחר הרבנים, שהולכיכו שולל, למען היות להם שם כבוד עינים, — האם כני לזו המרשעה רק בגט מבעלה, שנאסרה עליו, או שצריכה גט גם מהבעל? הנדה, לפי קולר מושגנו בדברי חסונת הרשב"א, שהביא הב"י (סו"ס י"ז, ד"ה, שאלת רהל באה"י), לריכה גט אפילו בכהאי גוהא גם מהשני, מטעם דמדתה דין נשאת במו"ד לדין מחניטין ד'במות' (פ"ז, ב') בנשאת בשוגג עפ"י החרת ב"ד או עפ"י ב' עדי מיתת הבעל, דהלריכה שם רבנן גט אפילו מהשני, כדרי, שלא יאמרו גירש זה, וגטא זה! וכבר הלך בעקבות חומרא זו הגאון ז"ל מהסטינאל בחסונת שער דעה (ס" קע"ו).

אור"ח, לפי ענין, הדברים מרפסין חוגרי, במהפ"ר, דהנה, הלכתי גט מהשני גבי נשאת בשוגג, לסבת שמועה: שוא של מיתת הבעל או לסבת גירושין בגט בטל א), נקטינן בנמרא (שם, פ"ט, א'), דהוא מחמת דכיון דעברא איסורא (בזה שלא דייקא שפיר קודם נשליה נ), כמו שמוכבר בירושלמי ובפירוש רש"י והרא"ש למחניטין ה"ל), הלכך קנסינן לה להלריכה גט אפילו, מהשני, מהחשש הקלוש, דגטא יאמרו גירש זה, וגטא זה!.

באזכרו אטוא בהר טעמא, הרי יולא לנו ממילא, דגבי מונה במזיד אפילו על ידי החסות של נשואין בחופה וקדושין, כיון דלחובא יחשב להאשימה מנד ולא היחה יראה וחררה כל-כך, לד"ק, ולהתעמק בבירור אמתת היתר נשואיה השניים, בשעה שזדון לה הסיאה להקדית חבשילה ברבים, במעלה בבעלה החר והקים, שלא גרשה מעולם אפילו בגט בטל, — הרי ממילא טו לא יסכן גם הקנס. הנגדר אחרי ההאשמה ד, לא דייקא, דהיינו לחוש ל, שגטא יאמרו גירש זה, וגטא זה!.

וכבר מובלגות וטילה סברה זו מחוך דברי החוספות, 'במות' (סוף דמ"ט, ד"ה, סוטה"י), המביאה ביותר בסגנון הרא"ש והמרדכי שם, שהראשון כתב: ונראה, דלא דמי (הא דנקטינן, שאין ולדו של אדם מאכחו הסוטה ממזר אפילו מרדכנן להך נשאת בשוגג בחיי בעלה), דהאס קנסוה, משום דהו' לה למידק.

(*) דהיות חסונת דון השוכחי זו חדשה, לפי השקפה, ונחילה לזמנה בעמות הללו בעוה"ר, — על כן הנני משימה לפני כבוד הרבנים הגאונים, קוראי השערי חורה שליט"א, אולי ייעב בעיניהם לחות בזה דעה הנשגבה.

א) ע"י רמב"ם פ"י מהל' גירושין הל' ד' ה'.

הכותב.

ב) אם על ידי החקירה הטעומה נטוגע לשמועה מיתת הבעל, או היריעה הכרוכה מהחלה בדבר כשרות הגט, בשנמלא אח"כ שהוא בטל, כדקאחרין ב'במות' (סוף ד"ה) לענין שינה שמו ושמה", דא"כ יע"י לה לאקרויי לנשוא"ה.

הכותב.

אבל הכא אין שייך לקוּסָה ש לא חזנה תחת בעלה, והשני כתב: "ויל, דטעמא דהתם, משום דדייקא ומנסא, אבל הכא משום ההוא קנסא לא תניח מזנות, שהרי היא עושה עברה שמוצה, וכשיכ שלא תחוש לקנסא, כו'".

וזאת זאת, אחרי שדינה של הסוררה בחנק, הרי ממילא אין גבה מקום לקנס, כיון דקיס לה בדרבה מיני

ובך שמעין נמי מהאי כללה, דכיל הירושלמי בסוגייתו: כניטה כן ממזירה" (כמו שהלכותיה חכמים נט מהשני משום קנסא, כן נמי ממזר מהראשון משום קנסא" פנ"מ והגר"א בביאורו לכו"ס י"ז, לוח קט"א); דממילא, כיון דהא בזה תליא, וזא מזה להדיא, דהיכא דליכא קנס קמזרות גבי הולד מהראשון, דהיינו באם שבוטמו נחשברה ממנו אחרי שנאסרה עליו (כדנקטינן ברי"ף ובתוס' ורא"ש סוף, החולץ" וברמ"א סי' ד', סט"ז נ), ליכא נמי התם כך קנסא דהלכה גש מהשני. —

ובה, נלמד הלכה ונאמר, דבגר"ד אינו נופל גם הטעם השני, דקאמר הירושלמי בשם ר' הילא, שהוא, כד רי לבדר אסורו של ראשון" (ע"י בקה"ע) דהרי הכונה היא כמו שהסביר הר"ן בדבריו שכל הרי"ף, בכתבו: "אי נמי כדפירכו בירושלמי, והוא הנכון: משני לריכה גט, כדי לבדר אסורו של ראשון, כלומר, שבוטל קיוס לקדושי שני, כדי לאסרה על הראשון ולעשות הולד ממנו ממזר קורס גרושי שני", לפי זה, הא אין לכל ההמלצה הזאת משום מקום גבי אשת איש, שנאמר לאחר במיד, דהרי אסורו של ראשון, הנדרר והמפורסם לכלי ע"מא, אינו זקוק עוד לשום בירורים, וגם הולד, שנחשבה ממנו כוטמו, הרי אינו ממזר אפילו מדרכנו, כדלעיל. —

אחרי כל אלה, הנה לא יאיר גט גבי גר"ד גם מלד עלמות סגונו, דבשלמא גבי שגגת נשואי השני יחזק לנסח הגט בלו באופן שבמקום, אנת אנתתי, כיון שבאמת אינה בגדר אשתו כלל, "יהיה כתוב: אנת פנ"פ", ובמקום, דהוית אנתתי מן קדמת דנא", יהיה כתוב: דהוית אנתתי בטעות א מן קדמת דנא"; וגם יחזק, שהגט הזה, שכולו אינו אלא מטעם קנסא בעלמא, יבוא דוקא אחרי היות האשה מותרת כבר לעלמא, דהיינו אחרי הגט של בעלה האמתי, שהוא הראשון; דלולא זאת, הרי יבוא כל הענין מן, דיתיהוין ר ש א ה" עד אחר מו ח ר ת לכל אדם" ויטפת על פנינו בשקרו המחולף ובעדיו שחומצין על זיוף כזה, אחרי שבאמת היא אסורה להנשא, משום דאכתי אגידה ואגידה גבי בעלה הראשון, שהוא העיקר.

במצא, במקומו אותו הגט באופן כזה, נישר הדוריו כראוי. אר"ם, באם שנינו לגזור הלכה גט גם מהנאף, שאשת איש הורה להנשא נו באמצעות אחיות העינים של חופה וקדושין מוויפס, — היסדן להטלות רגע על הדעת, שהעדים, הזקוקים מדינא, להכיר, שזה פלוני ואש סו פלינית, יחזמו

(י' ע"י שם בח"מ (ס"ק י"ח) ובט"ז (ס"ק ט'). הכותב.

על גט, שכתוב בו: "דהוית אנית ח"י מן קרמח דנא", דהיינו שידוע כך להעדים, בשעה שבאמת ידוע להם ממש הדין, שלא היתה מעולם אשתו של זה אף ב"ט ש"ס א"ל בעל מ"א, והרי הותמים אפוא בשאט נפש על שקר מרשים בפומביותו.

ובכלל כל לשון הגט מכאן עד חתימות העדים אינה אלא הרמית וזיוף נאמרים ונחשבים כלי-קר, עד שלבנה זו היה לנו להשמיט את כל הנוסח מן "דהוית" עד גמירא ולהשחית עם זה כל לורח ותכונת הגט, ואם כן הרי היתה לשוא כל טרחתו בהלכת הגט מהנואף, כיון שעל ידי רסוק אברים כזה, אינו בסוג גט כלל; ונכסול כל ענינו מחילא בבירא, הפוכי מערתא למה לן? הבורח מכל זה הוא, שהחמנת הענין נופה מברוח על עזמה, שאין שום מליאות לגט מהנואף, אפילו בהנשאה לו על ידי מעשים חתומים של חופה וקדושין.

ובכן מוכח להדיא מהברייתא, שמביא ב"במות" (ז"א, א'), באמרה: כל טריות שאמרו אין לריכות הימנו גט חוץ מאשה איש, שניסה עפ"י ב"ד או עפ"י עדים (ד' (דלארכוח רבנן גיטא, כדאמרן במחניטין. רש"י), הרי מכלל הן אשה שומע לאו, דרק באשה איש שוגגת מלריכין גט מהשני, אבל לא באשה איש מוידה שנשאת; ממש כמו שמדייק שם רב ששה בקושיתו לפי גוסס הברייתא הקודם: ניסת עפ"י ב"ד הוא רבגיטא גיטא, עפ"י עדים לא בעיא גיטא. והרי מפורש נמי בירושלמי, דקאמר: מעשה לא חתא לריכה ממנו גט (דביאח השני באשה איש שנבעלה ברלון חשבינן לה, אי"כ לא חתא לריכה ממנו גט, דהא זאת בעלמא היא. קה"ט) ? שנייא היא, שנשאת לו דרך היסור (דסברה שמה בעלה ונשואין נמורין הן, וכ"ע לא ידעי, ואיכא משום גזירה, שחא יאמרו גירש זה, ונשא זה, וגמלאה אשה איש יולאה בלא גט, פנימ).

הרי ממללות שפתי הירושלמי ברור, דאיכא שנשאת שלא בדרך היסור, הו"א הלכת גט מהשני מיקלה מן הדעת בתכלית.

בענין סוגר לכל זה, הנה הדין ערוך וברור בטור (סי' קנ"ב), שכתב: אבל שלא בפניו מעיזה ואינה נאמנת, אפילו אם ניסת או נתקדשה, וכשבא מבחישה, החזיקה בדבריה ואומרת לו, שנידשה, אינה נאמנת, שלהחזיק דבריה אומרת כן, ואינה לריכה גט משני.

ואף שהבית מאיר (סי' י"ז, סי"ב, בד"ה, ואם נשאת לאחר) מלך בזה גט, — הנה אין זה אלא מטעם שפוסק כהרשב"א בהשונה, שהביא הב"י שם, הסובר, דאפילו היכא שבתחלה נשאת בטענת גירושין שלא בפני בעלה, דלא שייכה אז החזקה דאינה מעיזה, מ"מ כשמחזקת את"כ דבריה גם בפני בעלה,

(ד' ה"מדות, או עפ"י עדים) הן אליבא דהאיבעיט אימא בעמוד ב' שם, שומע זה הוא כהקדש להלכה בריף ובמ"מ (פ"י מהל' גירושין, ה"מ). הכותב.

אמרין גם כן החוקה, דלולא היתה האמת אהה, לא היתה משינה אפילו לא חר מעשה הנשואין, דלפיכך הוא דלריכה גט גם מהשני.

וקרובה לזה היא גם כונה הר"ן (מחובות פ"ב, אמתייתין דאמרה בשנייה) כמה שכתב: ומיהו לחומר א"כא למימר ח"שין למאן דס"ל בשמעתין, דהא דרב המנוא (דהאשה שאמרה לבעלה גירסההני, באמת, מטעם החוקה דאינה משינה) אפילו שלא בפניו הוא, להלכיה גט משני (בהנשאה לו בטענת גרושה מהראשון, דגם בכ"ה ג' אינה מעיזה).

נביצא, דבמקום שאינה באה בטענת גירוסי תורה, אלא שבדון לבה מעיזה ומעזה לחלוא עומה בגירוסי ערנאות, בכדי להנשא להטואף, פשיטא, דגם להר"ן ולהב"מ אין מקום כלל וכלל לגט מהשני.

ובה, הנה נראה בעיני, כי חסונה הרשכ"א הג"ל שעליה חמך יסודו השערי דעה, אינה אליכא דהלכתא, והיינו שלא קבעה הב"י והרמ"א בשולחן ערוך.

תבנא לדינא, דנגד' זקוקה הוונה רק, נהגט שג בעלה הראשון, אבל לא לגט שני מזה הטואף, שמועלס לא היה נגד' בעלה, אפילו לסכת טעוהא בעלמא. יהודא ליב צירלסאהן, אב"ד דק"ק קעשנב והגליצ.

ב"ה אפשא סי' ב' (הערות ותשובות בשע"ח).

א) בשע"ח (חט"ו חוב' א' סי' ד') העיר שם להבין דברי הגרע"א ז"ל בש"ס (גורם ו'). על הא דא"י בגמרא שם ש"מ חלת דהקשה הגאון הג"ל ואחאי ל"א נ"כ ש"מ ד' שאס לא נדכו הוא עלמו יהא בנידוי ע"ש ולייטב כונתי הגדולה דהנה הר"ן ז"ל כ' שם הטעם דנידכו בפניו אין מחירין לו אלא בפניו דהוא לא"י עליו והנה אס הטעם הוא לא"י עליו מדוע שרי לה לאלתר ה"י לו להמתין יותר כדי לא"י יותר וי"ל דה"י חושב שמה חלך לה ושוב לא יה"י יכול להחירה דאין מחירין אלא בפניו אך יש טעם שימתין עד שחלך ואח"כ לגדולה ויה"י יכול להחירה כל זמן שירצה דהא נדכו שלא בפניו מחירין לו בין בפניו בין שלא בפניו ברם י"ל דלא יה"י יכול להמתין עם הנידוי עד שחלך דיהא דבאזהרה טעה עלמו שהמתין הוא עלמו בנידוי דהא דין הוא אס לא נדכו הוא עלמו יהא בנידוי ושפיר הקשה הגרע"א ז"ל דש"מ ד' כנ"ל ודוק: ב) שם (חוב' ב' סי' י"ד) הקשה שם על החוס' גיטין מ"א ע"כ שהקשו וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חנירך והקשה לפימ"ש הר"ן ז"ל דהא דאסור לשחרר עבדו הוא משום לא תהנס א"כ כהן ל"ש לא תהנס כיון דכוחו לו שטר על חלי דמיו ע"י"ש וי"ל בפשיטות דהנה החוס' כוונה דף ג' הקשה בחלתא דס"ל לר"י שהם רשות ולא חובה א"כ חסרו להו ג' מלות ממנין הרי"ג ע"ש ומירצו בשם הגאון ר"א ברורא ז"ל דר"י לשיטתו דס"ל במנחות ארבע צ"ות ארבע מלות הן ואפ"ך חלת שהן רבות ועי"ל חלת צ"ות וע"י הקשה הגאון ר"ד דייטש ז"ל הא שמואל בוכר במנחות כר"י וס"ל לעולם בהם תטבדו הוא חובה א"כ לדיד"י אייתר מלה אחת על הרי"ג ע"י"ש ומירץ הח"ס עפ"י סברת הר"ן הג"ל דעשה דלטולס בהם תטבדו הוא משום לא תהנס א"כ אין

זאת מלוא מיוחדת רק ככלל בכלל מלות לא תחנכנו ולא כיו יותר מתרי"ג לשמאל
 עיי"ש אי"ב לפי"ו מיושב שפיר קושיא הג"ל דהר"ן לא כתב בבריתו דלעולם
 בהם תעבדו הוא מטעם לא תחנכנו כי אם אליבא דשמואל דס"ל כר"י וס"ל
 לעולם בהם תעבדו חובה לדירי' קאמר הר"ן דנכלל בכלל לא תחנכנו כיו שלא
 יהי' לדירי' מלוא מיוחדת וכמ"ש הח"ס הג"ל לא כן אליבא דיון דלעולם מלוא
 אחת ולעולם בהם תעבדו חובה לא קאמר הר"ן ז"ל בבריתו כ"א דהוי מלוא
 בפ"ע ועיין ברש"י ז"ל שהקשה על הר"ן ז"ל מנר חושב דמוחר ליהן לו
 מחמת חסד עיי"ש, ע"ל לפי"ש הטע"ח לר"ה להעיר על סברה הר"ן הג"ל
 דל"ש איסור לא תחנכנו בשחרור עבד יען דמיד בעת השחרור נעשה ישראל ואין
 זה כנותן לעבדים אך כיון דמשחרר בעי טבילה להכשיר כישראל אי"ב השחרור
 שקודם הטבילה הוי כנותן לעבדים עיי"ש ש"י לר"א לשיטתו דס"ל ביבמות ע"א
 גר שמל ולא טבל גר מעליא הוא אי"ב לדירי' אין הטעם דאסור לשחרר משום
 לא תחנכנו ואי"ב ר"א דתלמידי ב"ש הוא אי"ב י"ל דב"ש ג"כ ס"ל גר שמל ולא
 טבל גר מעליא הוא אי"ב ל"ש סברה הר"ן הג"ל ושפיר מיושב קושיא הג"ל ודוק:
 דיים יוסף ב"ח חופ"ק הג"ע.

ב"ה ירושלים ס"י ג' (שו"ת להלכה ולמעשה).

בשע"ת (חט"ו ח"ב ב' ס"י י"א) ע"ד השאלה שם לענין אם הוי
 קודם מס יום, זה אי"ל לפני דשרי דהוי רק מוא בעלמא, ומסת' השאלה
 הוי על לאחר מס יום, עמ"ש בספרי, מגיני אברהם" על המשנה אהליות (פ"ו
 מ"ו) מס שכתבתי שם, וממילא לידון השאלה הלזו, אם אפילו כהח"ס דאמירת
 הדופאים הוי רק אומדנא דהוי רק ספק י"ש ללרף ג"כ הספק דהוי כדודף כחוש"כ
 דרמב"ם עפ"י באורינו בהספר הג"ל: וביש"כ כ"ח דהסכנה אינה כעת רק
 לאחר כשחלר, לא הוי, כמו דאמרינן כל שסופו לנקוב נקוב דמי, כמו"כ הכא
 מואחר דהוי חולה מסיכנה על הלב, הסכנה מחללת כעת בימי עיבורה ואז
 בשעת הלידה לא יהי' באפשר לתקן ע"י ניתוח הולר, (כ"ז נלרף לברר מפי
 הרופאים): וביש"כ דרמב"ם לא ס"ל טעמא דרש"י דעובר לאו נפש הוא,
 בספר הג"ל הוכחנו שם דגם הרמב"ם ס"ל כן וז"ל גם הח"ס בנדה (ד' מ"ד)
 והיבא דהאם מהה מהתפקים שם הח"ס דאפשר דמקרי נפש, ומשמע שם מדברי
 הח"ס דאפילו אם האם חי' ג"כ הוי ספק נפש, ובהנהיג שיטה מקובלת בעירובין,
 כ"כ להרי"א בשם הרא"ש, גם י"ש להביא לזה רא"י מהמשנה דעירובין, ישנה על
 הושגב מחמתין לה עד שחלר, ומענין אם רינה בשביל העובר, [ומה שנדחקתי
 בספרי הג"ל בהלשון, מותר"י ש"י הח"ס, ראיתי כעת דאחי שפיר בפשוט, דהח"ס
 קאי על המשנה דאהלות הג"ל דמיייר כרי להליל נפש האם, ובכ"ז מותר להורגו
 דדומין ספק נפש מפני ודאי נפש] וממילא נסתר גם מש"כ דהאם לא חשיבא
 רודפת מאחר דעובר לא מקרי נפש, מביין דהוכחנו דמקרי ספק נפש:
 גם מ"ש כ"ח דלא מלינו ברודף שיהי' לאחר שיהי' מותר להורגו ע"ש סופו,
 אחמה"ה, הלא הכא במחמתר נק' רודף ע"ש סופו, גם מש"כ דלא מלינו שיהי'
 רודף אחר חבירו והוא ג"כ יהא מסוכן, שיהא נק' רודף, מלינו ומלינו, במשנה

דחמרא במס' בביק (ד' ק"ו) ויעוין במס' חורח חסד להנאון מלובלין ז"ל :
 גם חסכת שפיר מליין האס כנפשו של העובר משום דהעובר רודף אחרי
 האס, יעוין ע"ז במס' הוי"ח הג"ל היבא בספרי הג"ל דהעובר ל"ש לקרותו רודף
 מבוס שאינו עושה בודון ופסע, [ובעת כחבי זאת ראיתי במס' משארת ירושלים
 על מוס' רע"א על המשנה דההלות הג"ל מה שהשיג על המניה גמורע"א וז"ל
 ודבריו חין להם שחר, דהא בב"ב בלא"ה שרי משום מי איכא מידו כו', ובמחמכת
 לא עיין שפיר בדברי המניה, דכונת המניה הוא, וכן מצאנו להדיא בדבריו וז"ל
 משום דב"ב אסור להרוג העוברים אף שישראל אינו נהרג ע"ז (כונתו מ"מ איסורא
 איכא גם לישראל, כמוש"כ המוס' בסנהדרין כ"ט, ד"ה דליכא) ע"כ לריך
 לטעם דהוי כרודף כו', ומה שגרסם שם בתפא"ר הגיה בשמ"ח, ע"י כנהדרין
 ד' כ"ט בתוס' ד"ה ליכא שכתפקו בזה, נדפסה בטעות שלא במקומה, וזה
 שייך על הקושא שהקשה, א"כ היכי שרי מטעם רודף כו' ע"ז שייך ההנהגה
 הג"ל, דהמוס' הג"ל כתבו ואפשר דאפילו בעכו"ם שרי, אבל היבא דבישראל הוי
 מליה כתבו המוס' לדבר ברור דלי"א מי איכא מידין מכל הלין נלע"ד להקל
 כשהשאלה הג"ל באופן אס יסכימו לזה עוד רבנים גדולים, וקלרתי :

הק' אברהם צבי ברודנא חונה פעיה"ק ירושלים.

ב"ה לאפי ס"י ד' (הערות בשע"ת).

בשע"ת (חט"ו חוב' א' ס"י ד') בזה דחמה על הגרע"א ז"ל בנמ'
 (נדרים ז') ע"ש כבר חמה ע"ז הגרש"ש ז"ל בהנהגותיו לש"ס ווילנא וכד הוינא
 טליא קאמינא בזה דההוכחה הוא ממה ששמתה לאלתר ששמע ממנה הלא יוסר
 ה' לו להניחה שתלך ולשמתה שלא בפני' ואז הלא ה' יכול להחירה שלא בפני'
 ג"כ ולא ה' בזה משום חשדא כדפי' הר"ן ז"ל שם ברי"ה נדחו משא"כ כששמתה
 בפני' הלא לא היתה לו ענה אחרת כי אם להחירה לאלתר בפני' כי שמה
 הלך ומעמין ממנו א"ז דלא רנה להניח לה רגע א' מבלי שמתא יעו כי אם לא
 נדה הוא בעלמו ראוי להסגרות וא"כ ההוכחה גלו"י ומפורסה :

אלתר יעקב בריובואן חופ"ק הג"ל.

ב"ה ווארשא ס"י ד' (שער שדמה).

(א) בשע"ת פלפלו רבני זמננו כ"י ע"ד שבויה חתם שכתפסה ע"י גרוד
 לוחמים שהחירו להנשא לכהן מפני הטעמים המביארים שם נלע"ד להעיר
 האחת מש"כ כ"ג בשע"ת (שנה טו ח"ג ס"א) ללדד להחירה שמתח איתח מוח
 שהיתה על התפרטים נחלש כחם ולא היו יכולים לטמאה עי"ד והוא חמוה ע'
 א"ע סימן ז' סע"י אס גרוד של מלכות אחרת שטף ועבר וסבו נשים וחומי
 רדפו אחריהם (בחרב וחנית) והלילו את הנשים אסורות לבעוליהן וכזה הכ"מ
 פ"ח מא"כ הכ"ז ואפילו אם לא היה להם פנאי לבעול מ"מ אסורות שלא נתנו
 חכמים דבריהם לשיעורים וא"כ הה"נ כאן לא נאן בדינו קנה מדה לשער עד
 כמה הגיעה מדרגת הבהלה שנפלה עליהם שבגלל זה נחלש כחם וא"כ יש לאסור
 בכל גוי ומש"כ כ"ג שיש לחזק היתר לעלוכה זו לפי שנבעלה ע"י הכחות
 ויבורים ונכח"נ לא נאסרה לכהן לפי דעהו הוא ג"כ חמוה ע' כחונות (ד"ג)

לזו (לשבויה) יש עדים ופי' רש"י יש עדים שנבעלה כיון שטחים פרוצים בעריות
 כגלגלי עדים שנבעלה ומשום אסורה לכהן ואי אמרין כסברתו אי"כ עדיין יש
 לספק שמה נבעלה ע"י הכאות ויסורין וסדרה קושיא ר' יהושע לדוכא מ"ס
 זו משבויה ע"ה בסוגיא אי' שהכאות ויסורים לימ להסירה לכהן. הב' מ"ס כ"ח
 בשע"ת (סנה טז ח"א סימן ז) שמה שכתב הרמב"ם ונעשו ברשותם באלאפוקי
 מקום הפקר כגון יער וכה"ל דבר זה אסור לשמעו וכ"ס לאמרו שאסור זה חלוי
 במקום כי נאמת הכונה הוא שנפלו בידם וכ"כ המ"מ פ"ח הכ"ו ח"ל ומ"ס
 הרמב"ם א"ס שבו נשים ונעשו ברשותם כו' פשוט הוא שא"ס נפלו בידם דינא
 כשביות מבואר להפך מזה שפלה ע"ד וכ"כ המח' ד"ש סע"י (לשון הרמב"ם)
 א"ס הקיפו עיר מכל רוחותיה עד שאי אפשר לאשה להמלט א"ס לא שיראו אותה
 ופסעה ברשותם - שהפול בידם שהרי העקר הוא שלא חוכל להמלט מהם וכאן
 בודאי אינו חלוי במקום והה"ל הכא היינו שנפלו בידם כמ"ס המ"מ (ט' רמב"ם
 אישות פכ"ב וה"ע סימן נו סע"א הו"ל ונעשים ברשות בעלה וקאי על
 נמסרה לשלוחי הבעל ועודם בדרך וכ"כ הפ"ת סק"ב בשם הב"מ הכונה שנמסרה
 להם שמירה ואי"כ מוכח שלשון זה אינו סובל פרושא דמקן. הג' מ"ס כ"ח
 ששבוייה הנמלאת בש"ס הוא רק בשני מלכים ולחמים זע"ז בדרך הטובא כו'
 חידוש שלא הביא גמרא מפורשת כתובות (דנ"א:) מ"ד שבויי מלכות הרי הן
 כשבויין גוויי לטמיה אינן כשבויין אכן מכאן מבואר להפך מדבריו שהרי כל
 החלוקים שנמלחו שם בין מלכות לגנבים ולסטים הוא רק א"ס מותרת לבעלה
 ישראל א"ס לאו לפי שנבעלה ברצון אבל לכהן ליכא חלוק כלל וכל מיני שבוייה
 אסורות לכהונה כמבואר לכל מעיין וכ"כ הרמב"ם וטו"ש במקומו. הד' מ"ס
 להחיר כאן משום שלא שהתה אללס זמן רב וזהו להפך ממש ממה שהבאנו
 למעלה בשם המ"מ והכ"מ שכתבו מאחר שנפלה בידם אסורה אע"פ שלא היה
 פנאי לבעול שלא נהנו דבריהם לשיעורים ונ"ד רומה לגמרי לדידהו לולא היהודים
 שנחטבו בהם והבן. ורד"ק ומה שז"ל כ"ח לבדוק השמלה ע"י ב"ש סימן ס"ח
 ס"ק יא שאל"בא דכל הדעות לי"מ מליאת דמים לענין אסור ע"ש הטעם וכן
 ל"ס כאן בריקת פתח דמיירי בבגרת ואין קי"ל כרש"י והרמב"ם ולא כר"ח
 וסבן: ג) שם (חט"ו תוב' א' ס' י') הקשה ל"ל קרא למעט כהנים שלא נפסלו
 בשנים מיפוק מאהרן הכהן שהיה יותר מכן שמנים שנה ונלענ"ד לתרץ לכאורה
 בל"א"ה קשה ה"ך היה הוי"א להשוות כהנים ללווי' לפסלם בשנים והלא הלוי'ם
 עלמא לא נפסלו כ"א לעביר עבודה משא כמבואר במקומו (חולין דכ"ד) אי"כ
 ממילא ידענו כהן שאינו במשא לא נפסל ג"כ בשנים ומיותר קרא וכדי לישב
 ל"ל שם הכהנים כיון במשא שפליהם הוטל לשאת איברי הקרבן על המזבח כמבואר
 במחיר וס"ד ולפ"ז ליכא רא"י להכשיר מאהרן שהיה כ"ג שהרי כה"ג לא היה
 כלל בעבודה משא וא"ש שלא נפסל בשנים וז"פ: ג) שם (ס' ט') נסתפק בד'
 כמי ערים המכמיסין וא"ז דכשרים לעדות אחרת א"ס כח אחת נאמנה להעיד
 לעובת הכה ה' כי אפשר להיות כשם שכשרים לאנשים אחרים כך
 כשרים ג"כ לטובתם אע"פ שלפי דבריהם העידו אז עדות שהר לענ"ד דבר

זה במחלוקת שנוי ע' מל"מ ה' שחטט פ"א הכ"ו שהביא בשם מהר"ק שמי
 שהעיד על טבח שהוליא טרפה מחמ"י מ"מ מותר לאכול להבא משחטטו והמל"מ
 חולק עליו והביא רא"י מכתובות שמי שהורה על אחד שחטט על שטרו בשקרא
 טוב לא מהימן אחרו הא"ש להעיד לטובתו עי"ד וא"כ הרי"ג כאן א"ן המכחישים
 יכולים להעיד לטובת מי שהכחישו אבל לפי המר"ק יכול להעיד ומחמ"ס צ"ק
 ליכא רא"י כלל כי בלעדי זה יש למדן קושיא תמוס' נכמה וכמה חידושים
 כמ"ס הראשונים והאחרונים דוק ותמלא (פ' יו"ד סימן א') (ד' ידוע מה
 שכתב המחזירי באחד שהוליא חפץ בשבת מרבי' לרה"י דרך ר"ה שחייב משום
 מעביר ד' אחות ברה"י וע"ז מקשים מהא דאיתא בכתובות (דל"א:) דאשקי
 להיכא כו' ואמאי לא אוקים כגון שהוליא הגנבה מרבי' לרה"י דרך ר"ה שאז
 אסור גנבה ואסור שבת בא"ס באחד והנה לכאורה ר"י לומר שהמקשה
 טועה שהרי קאי על מנדר ויולא מנדר ויולא" ולשון זה אינו סובל כלל שהכנים
 לרה"י כחובין מאליו אולם אח"כ הוגד לי שקושיא בואח נחמא ג"כ בשט"מ
 ונעמי רא"י לכן נלע"ד למדן ע' שבת (ד' לא:) דלמ"ה אגד כלי שמה אגד
 (וכן הלכה) לא מיירי כאן שגנב כ"ס ע"ס מטבעות דבכה"ג אסור גנבה בא קודם
 לאסור שבת תומ"י כשהוליא מקלט כ"ס לרה"י אלא מיירי בנכסא שלא קנה
 מקלטה עד לאחר שהוליא כולה וא"ש ששניהם בא"ס כאחד שש"ה וכ"כ הרמב"ם
 פ"ב מגנבה ופ"ד ממכירה ה"ו שחשיבה אינה קינה כ"ז שלא הוליא לגמרי
 מרשית הבטלים וע' רמב"ם פ"ד ממעילה ה"ד שחשיבה ל"מ ברה"י ומ"מ אם
 חשך מר"ה לסומטא או לרה"י אזי קינה החפץ אע"פ שלא נמשך כל החפץ
 לרה"י אלא מקלטו וכ"כ בחומ"מ סימן קל"ט ע"ז יד בלא שום חולק ולפ"ז מיושב
 בסוב טעם דכאן מיירי בנכסא כמנואר למענה וא"כ אי אפ"ל שמעשה מר"ה
 לרה"י דא"כ קנה הגנבה ח"כ לאחר שהיה מקלטה ברה"י וחייב שבת הוא
 רק לאחר שהכנים כולה ולא בלא כאחד א"ו דמיירי שהוליא מרה"י לרה"י ואז
 לא קנה הגנבה עד לאחר שהוליא לגמרי וא"ש ששניהם בא"ס כאחד:
 אגב ר"י להעיר על קל"ה"מ סימן שג"א שחמה על הרמב"ם שהביא דין
 של מנדר ויולא סתם ולא כתב כלום מכל האוקימתות דאיתא בגמרא והוא פלא
 גדול בעיני שהרי הרמב"ם לא כתב שאסור גנבה ושבת בא"ס כאחד כראיתא
 בצרייחא אלא כתב אם גררו והוליא לרה"י ואבדו שם פטור עי"ד וא"כ כיון שלא
 בא להשמיענו כלל שיש כאן אסור גנבה כ"א שפטור מלשלם מה שהזיק א"כ
 ממילא ליכא ר"מ לדידי' ככל הני אוקימתות ולי"ט: (ה' ביר"ד סימן שעד כתב
 ברח"א בשם מהר"ד שכל כהן שחט עליו מה מחוייב תומ"י ללאח מכירתו אע"פ
 שהוא ערוס בלא לבוש שטומאח כהנים אינה נדחית מפני כבוד הכהנים והקשה
 החומ"י והלא הו"ל שם וא"ת ואיתא בגרמכות (דכ"א) שטומאח נדחית בשב ווא"ת
 לספק ממה שכתב הרמ"א (תומ"ס סימן כח) ונלע"ד למדן ע' ברכות שנחמלה
 הקשה הגמרא מהשבת אבדה שנדחית מפני כבוד הוקן וסירך אבדא ממנואר
 לא ילפינן לפי שאסור תמור יומר ואח"כ פריך הש"ס ממה מלוג שדוחה טעם
 דשסח ומשני סתם שאני דכתיב לאחורו וע"ז פריך וליגמר מינה וקשה אי אמרינן

שכל אסירים שבחורה נדחים מפני כבוד הבריות מילפותא דמת מלוה איכ' ליל קרא והעלמה לבטל השבת אגדה מפני כבוד הבריות חיפוק ממה מלוה ומ"ש זה מכל האסורים ארבעה ממון קיל יותר וכן קשה ליל לחרץ שב וא"ת שאני ואמאי לא חרץ מדכתיב והעלמה מוכח דבעלמא לא דמי וכו' לכאורה קושיא עלומה וכדי ליטב ליל שהחלן משני שנס בלא העלמה ג"כ ליק' ממה מלוה שהוא שוא"ת והרי זה כמו חרא ועוד וכן מליו דוגמתו בכ"מ כידוע לכל בעלי חורה וע' חוס' שבועות (ר"ל:) שהשבת אגדה נדחים בשוא"ת דא"כ מיהר והעלמה דאמת ליכא למילף ממה מלוה שטומאה נדחים בשוא"ת דא"כ מיהר והעלמה ליכא ממה מלוה שהוא ג"כ שוא"ת וממון קיל יותר א"ו דבעלמא לא דמי כמ"ש הרמ"א ומוכן שלפ"ו מיושב מה שהקשו ב"ח' שבועות מהגדה עודה שלא נדחים מפני כבוד ח"ח בשוא"ת וניהא דלפי הרמ"א באמת לא נדחה וכו' וכן היטב מה שכתב הרמב"ם פ"י מכלאים בגד של כלאים פושטו אפילו בשוק שכבוד הבריות אינו דוחה ל"ת דאורייתא והקשה מהשבת אגדה ומירץ ממון קיל יותר והקשה מטומאה ומירץ החס כתיב ולאחותו עי"ד וקשה והלא הש"ס פריך וליגמר מינה ופריך שוא"ת שאני ואיכ' קשה אמאי לא הביא הרמב"ם מסקנת הגמרא דג"מ לדינא א"ו שלפני הרמב"ם לא היטה גירסא זו או שהרמב"ם ס"ל דאליבא דאמת לא דמי אף בשוא"ת מהאי טעמא שכתבתי ומדוקדקים היטב דברי הרמב"ם בתחלה כתב דליכא למילף מאגדה לפי שממון קיל יותר ואיכ' כתב מדכתיב והעלמות ש"מ דליכא למילף ג"כ מטומאה דשאני החס דכתיב לאחותו דאליכ' מיהר והעלמה והבן זה עכ"פ מדלא הביא הרמב"ם שוא"ת י"ש מוכחן חוק גדול למ"ש הרמ"א (ע' חוס' שבועות ותימניס סימן כח והבן:) (ו) אבקש לבאר דברי הט"ז אור"ח סימן ר"ג בק"א שחנה על הש"ל שכתב שפרי הגדל על אילן סרק לא מקרי פרי והפ"ז עליו הט"ז ממקרא מלא דכתיב כחפז בעלי יער כו' ומסי"ס ופרי"ו מחוק להבי מבורר שחפז הגדל על עצי יער נקרא פרי עי"ד והוא תמוה מאד שהרי הקרא קאי על אילן חפז כידוע שהאילן ג"כ נקרא בלשוננו חפז וכן פרש"י במקומו וי"ש ג"כ הכרח לומר כן דאליכ' ל"ש לומר ופרי"ו מחיק אלא והוא מחוק כמובן מאליו א"ו שקאי על האילן ואיכ' לק"מ על הש"ל ומל"ה ליטב זה:

הרב שלמה אלטמאן.

ב"ה דזשאנקוי (מדינת רוסיה) ס"י ר'.

(א) בשו"ע (יו"ד כ"י ע' ס"ו) נשר בחוטא שמלחו עם נשר טריפה אסורה וכמה אסורת את הכשרה כשהטריפה מלווה כדי קליפה וזהו כששחיהן כחובות אבל אם אחד מהן נמנה אסורת בכלי אפילו אם הכשרה שמינה ראול ההיחר ומשעס להאיסור וזהו אם הטריפה המלווה למטה דתחתיה גבר ועיין בנקודות הכסף פה דמראה לסימן ק"ה מה שכתב שם הש"ך דשם כתב דבעינן דיהיו שניהם מלוחים או כשהטריפה בטומאה שונה משעס ופה מוכח להיפך וכן הקשה בפרי מגדים שם וביד אגדהם ב"ס וכו' פה אחד דבריו ודמו דברי הש"ך ולכאורה י"ש לומר דאין שום סתירה לדברי הש"ך דשם ב"ס ק"ה איירינן בזה האופן דא"ת מונחים זה על זה אלא זה אגל זה דמסיים הב"י וא"ת הנשר שגמלת

עמו הוא שמן, ובאמת הלא יש פיסקים רבנירא לכו דהך סברא דההיתר מפסס
 ליה לאיסור אינו אלא כללי שחוס האש מפעפע ולא בחוס מליחה הפרי
 חדש סיבר כן. כהנ' השיך דאפילו להב"י וסבירא ליה דגם במליחה אמרינן כן
 היינו דוקא בשניהם מלווים אבל כשהכשרה תפלה אפילו לא מחזורין בזה יפה בשר
 ע' איירין שמונחים זה על זה ושיך הסברא דתחאה גבר לכן אף אם הכשרה
 תפלה כשהיא שמה אמרינן דתחאה גבר אם הכשרה המלווה למטה ואם הכשרה
 המלווה למעלה והכשרה למטה אע"פ שהכשרה בעלמא היא שמה מ"מ אינה
 הושרה אלא כ"ק משום דתחאה גבר: (ב) בשע"ת (חט"ו חוב' ב' סי' י"ד אות
 ה'). מביא כ"ת מה שז"ל לו הגאון מוהר"י ראזין שליט"א אב"ד רווינסק משיטת
 הראב"ד דשטר של כסף ככסף דמי גבי עבד וכ"ת מביא מהרבה מקומות דבכל
 דבר של חורה שטר אינו כלום ומסיים ע"ז בזה"ל אבל להנ"ל לפימ"ש הגאון
 הנ"ל איפכא הוא דגבי עבד שטר של כסף ככסף ממש עש"ה: ורהבה המשמעות
 מודבריו דרך הראב"ד לחוד ס"ל כן ובאמת י"ל דהוי מחלוקת הראשונים בזה
 ועיין בקידושין (ח'). אמר רבא אמר רב נחמן אמר לה הקדש' לי במנה וסניח
 משכון עליה אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן וכו' והנה החוס' והרא"ש
 אסברו למילתא דאש' ה' מחויב בהחילה ונחן משכון חל השעבוד על נכסיו
 דאש' יכול לשעבד נכסיו לרבר שנתחייב בו אבל ברבר שלא נתחייב עוד לא
 חל שעבוד על נכסיו במנה שאמר ליתן לו לא נתחייב בה ולא יתחייב בו לעולם
 לפיכך לא נשתעבד המשכון בהשיגתו עכ"ל וגם הר"ן ס"ל כן דהטעם דמנה אין
 כאן שהרי לא נתחייב בה דמילי דעלמא נינהו ולשיטה זו אם נתן שטר חוב על
 עלמו מהני כמו כסף נמלא דההוס' והרא"ש והר"ן והראב"ד ו"ל נשיטה אחד
 הם והרמב"ן כתב הטעם דמנה אין כאן משכון אין יבאן משום דכסף שהוא
 מקדש ביה אגוד גביה וכסף קידושין ראגיד גבי בעל לאו כסף קידושין הוא
 ולשיטה זו אם נתן שטר חוב על עלמו לא מהני דהכסף אגיד גבי הלוקח ועיין
 בחלקת מחוקק וב"ש באהע"ז ס' כ"ט ס"ו סק"י דלהחיים' והרא"ש והראב"ד
 שט"ח שנותן על עלמו הוי ככסף לקדש בו ועשה יחוק קישית' החכם מביא כ"ת
 שם דההוס' בעלמא סבירא ליה כן ובאמת הלא עבד כנעני יולא בכסף כדאיתא
 בגיטין ל"ט דנותן דמי עלמו ויולא דהוי כמוכרו לו וכין דהרב מקבל דמי פדיונו
 אין כאן איסור כלל: (ג) רמ"ש כ"ת שם (איה ב') לחדש כשה עושה מעשה
 בשבוע הנוטות או הנובה שנושה לו אין שיך לא חתום כיון דלעובת עלמו הוא
 מחכוין סברא זו מובאה בהמגיד משה בפ"ט מה' זכיה הי"א באמר פלוני עבדי
 עשו לוחו בן חורין בומעין לו ונהב הרשב"א שכל שאמר הרב ששחררו חומדין
 אותו שטעה לו כוכה וכו' וכין שכן הוא כמוכרו לו ומה שאברהם חורה לשחרר
 עבדים הוי בלא נמילת טובה: ולבאוריה יש להקשות מהא דגיטין דעבדי דה
 אינשי איסורא אמר אבי חי לאו דאמר רב יהודה וכו' רבינא אמר כי הל
 חורה וכו' ולדין כגון דבשטר חוב אין כאן איסור כלל כהך את הרב לשחררה
 ולקבל שטר חוב דבשלמא אם נאמר כסברתו דכין דהרב לא חפץ לשחררו א"ן
 כופין אתי לקבלת השטר שיך ביה לא חתום ארי שפיר אבל כמה שמסיים ש

בין דמקיים גירסת חכמים אין כאן שום איסור אומאי לא נכון אוהו לקבל טעית
 אך לפס"ד ז"ל דאפשר לחלק דבחלי' עבר וחלי' בן חורין והחלי' של חירות הוא
 של עמנו שייך שם שטר חוב אבל בשפחה גמורה דכל מה שקנה עמד קנה רבו
 איש לא שייך שטר חוב וכי' לזר אוחו על פי הללוחים לריד לו ואף דאם
 נמנים לעבד על מנת שאין לרבו רשות בו אך יחנו על המך זה לבד בודאי אין
 שטר כנסף כמובן ואף דיכול העבד או השפחה לשעבד גופו לאחר שיסחרר
 דאף דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מ"מ יכול לחייב עצמו אף בדבר
 שלא בא לעולם אפי' יש לתקן דבחלי' עבד או כעבד דכשיסחרר יהי' ברשות
 עצמו ויכול לשלם לרבו את השעבוד שהחייב בשטר הוי השטר כנסף אבל
 בההיא אומאי דכל מה שנופין את רבה לשחררה היא כדי שחנשב לישראל שפיר
 לא הוי השטר כנסף כיון דלאחר השחרור חנשא הוי הכל של בעלה ובמה חובל
 לסלק את השטר וא"ש ובמה הובל לסלק את השטר: (ד) וקשה לי לפי סברה
 הרשכ"א הג"ל המובא במגיד משנה דאין האיסור לשחרר אלא בחנם וגם כח"ר
 כותב בפשיטות כן אלא דאם כופין את הרב לקבל שטר אז אין כאן שום טובה
 מה נעשה מהא דרבן גמליאל שסימא את עין טבי עבדו ועיין ברש"י שם והי'
 מחילה לשחררו אלא המשחר עבדו עובר בעשה ולפי הג"ל הלא יכול לקבל טעית
 מטבי עבדו ולשחררה דהוי כמו כסף כמוכרו לו ואין כאן איסור אלא דאין לכוף
 אבל ברלוטו הטוב הלא יכול לעשות וז"ע:

שאור' משה בר"ב יעקב באה"ל נער מסדוצק.

ב"ה לאקאמ"ש ס' ד' (הערות על השער מגשה).

(א) בשע"ת (בשטר מנשה דף קמ"ה.) ואיתחלפו עובדיא במטיהון, ברכות
 ס. רב יוסף בשם רב ועפ"ז יסד הפייטן ביולר ליום א' דר"ה עובר להמיר
 בבטן אחות כלוף דינה' ביוסף, עכ"ל, הנה בח"א מהרש"א ז"ל בנהג ל"א. הביא
 כן בשם פנח רזא לחרץ קושיא הרא"ש ז"ל על הא דקאמר חלה הכתוב נקבות
 בזכרים מואת דינה' בחו, דא"ש מוריע מחלה יולדת נקבה, והרי דינה' נולדה זכר
 כדאיחא בברכות ס', ע"ש, וראיתי במאה"פ בירושלמי פ"ט דברכות ה"ג ד"ה על
 שם כחומר ביר' קיולר שרואה להעמים כן בח"י א' דברכות ס'. אין מזכירין
 מטעה נסים, דהיינו כהנ"י שנהפכו ונחלפו העובדים וכפייטן יעו"ש, אבל לענין
 אין זכר לזה בש"ס כלל ועיקר חסר מן הספר: ודלתרין קושיא הרא"ש ז"ל
 בלע"ר בפס"ט עפ"מ"ש בספר ש"ל' אמונה ובמדרש חלפיות ענף אשה מזרעת
 מחלה, שהזרע הראשון הוא כקרקע, והבא עליו הוא כזרע' וכלורחו נולד הזרע
 ולכן חמיר הולד כזרע האחרון יעו"ש, והיינו דקאמר הש"ס שעי' חפלת לאה
 (או חפלת רחל, ע' ב"ר כו"פ ע"ב והובא במאה"פ שם), נהפכה כלומר נעשה
 גם ונהפך במשיה הזרע עליון לחסחון היפך ממה שהיה ונולדה נקבה, וספיר ש"מ
 דא"ש מוריע מחלה יולדת נקבה מדהולכה מהפכה, וד"ק, וגם חלה הכתוב דינה'
 צ"עקב, כי ידיה עילאה שנעשה חמאה ע"י חפלת לאה גבר ונולדה נקבה,
 והס"י אינו לא כבנ"ל ולא כירושלמי ולא כנ"ר, דלדידה דהפלת רחל גרמה והיינו
 כשכבר ילדה את יוסף ואמרה יוסף ד' לי בן אחר עיי"ש אינו חילוף עובדים.

ולא סליף דינה ביהוסף כלל כהפייטן, ע"ש, ודו"ק, וז"ל להכיר דגם בזה אין מוקדם ומאוחר בתורה, שהרי בתורה קדמה לידת דינה ליוסף, ולפי הכיר ז"ל שיוסף נולד קודם דינה וחפלה רחל בשעת לידת יוסף, באמה יוסף ד' לי בן אחר גרמה שחולד דינה נקבה ואין להאריך בזה כי בודאי מורשים חלוקים המה: וא"ז זה אביט, מ"ש עוד בשער מנשה שם וז"ל ובוה מחורן קושי' הרא"ש ז"ל על רש"י ז"ל איך נשא שמעון את דינה אחותו מן האם, כי רק הלידה ללאה אבל לא נולדה מטפה שלה (בהמות אור) ומכאן יש ראיה לענין הלכה באשה שהושיבו הרופאים בתוכה הכלי לידה מנחה אם מותרת לבעלה או לאסור משום ערוה כמו עכ"ל: והנה ספר בהמות אור אינו נידר, ולענין אין הדין כן בודאי אם ילוייר שיוציאו רופאים מומחים ולד נולד ממשי אשה אחת וישימוהו במשי חברה ויוכל לחיות וללאת לאויר העולם חי, חיבשי לן כדאיבע"ל בחולין ע' הדבוק בני רחמים זל"ו. מהו, ובפקק רחמים בה' בכורות פ"ד הי"ח יע"ש, והיינו שאם ולד זה שנכנס מרחם זו לרחם האחרת ילא אח"כ מובע"ל אם פטרה לשניה, שאם חלד אח"כ ולד שלה ל"י בכור, או דילמא דידה פטר דלאו דידה לא פטר יע"ש (בגלע"ד לפרש ולא כמשמעות הלשון בש"ס שם דיד"ה פטר, דמשמע דקאי על הולד וכלומר רחם שלו, דהיינו של אמו הוא פוטר ולא רחם שאינו שלו, וגם לכאורה דר"ל שבניסוחו יהא פוטר אפי' ילוייר שלא ילא עוד ממשי האחרת, רק שנמחה וגשאר בתוכה ולא ילא עד שילדה חתלה אח ולד טלחה שניכר שאינו זה שנכנס להובא מרחם האחרת, או שקדם ולדה וילא ואחר ילא זה שנכנס לרחמה, ולא נראה כן בודאי בכל רובתי בעיני קרא כדכתיב, ע' סנהדרין מ"ה: בנקטתה יד העדים, ולענין אין לו בן יד (וע' חוש' כהובות מ"ד. ד"ה אין לה פתח ב"ה), ומחכ"ת כאן דא"ל כדכתיב וכל פטר שגר בהמה, דמשמע מה שמנחת ממנה, ולא בכניסה פוטר אלא ביציאה ודו"ק), והיינו דמבע"ל, אם בחר לידה חולין וכיון שאחר שנכנס לרחמה ילא ממנה הוי כדירה, בודאי אם באמר דלאו כדירה הוי לא הוי מבע"ל, בודאי אין סברא שהולד שאינו מהייהם כלל לה יפטרנה, רק כיון שהולד הזה ילא מרחם לרחם (ומשו"ה קאמר הדבוק שני רחמים זל"ו דוקא, אבל אם ילא מזו לאוה"ע ונקרא שם ולד עניו בכר, ודאי אין לידה אחר לידה ודו"ק), מהו אם נייחס הלידה לשניה ולא לראשונה, ושניה חיפטר לכשילד ממנה כלומר לכשילא ממנה דהוי כדירה, או דילמא איפכא, דיד"ה פטר כלומר דוקא ראשונה נפטרה משום דשלה הוא ולא יתייחס לשניה משום הלידה כיון שאינו נולד ממנה, ולפי ה"א דיד"ה, נמי ע"כ צריך לדחוק כן, וכלומר רחם דידה שגולד בו, ודו"ק), וכ"ש כה"ג שלא ילא בפועל כדרך הטבע מרחם לרחם אלא בנס נהללפו וא"ש לא ידע מיציאה ומכניסה, בודאי אין ספק שג"כ אפי' ידע שמעון בדו"ק או עפ"י נבואה יעקב שכן היה, לא היה רשאי לישא את דינה שנתייחסה ללאה, וכדכתיב באמת ומלא דינה בת לאה, ואין לנו עסק בדברי אגדה ואין למדין מאגדה להלכה כדאי' בחו"ט פ"ה בדרכות מ"ד ובשכ"ז מ"ב סי' קמ"ט והובאו בבאה"ט אה"ע סי' קי"ט סק"ז יע"ש, ואפ"י שהפרי"ח בשפרו מ"ח והובא בפח"ש שם ס"ק ה', ובמור"ע"א בחשניות שם

סוגר ולפעמים למדין, יש לחלק בין נידון דהתם לנידון כמובן, ובפרט כאן מנזר כן להדיא גם באגדה, ואשר על כן לא הביטתי מ"ס כח"ה ללמוד מזה להלכה באשה שזושינו הרופאים בתוכה כו' כנ"ל, ומסתמא רומז בדבריו הסתומים לאיזו חשבה שישנה בענין זה, ואני בעניי לא ראיתי ולא שמעתי בלתי היום שיזויר כן שזושינו הרופאים בחכמתם כלי לירה של בת חוך אס, ואם יזויר כן לא אדע לאיזה דר דולה ללמוד אס לאסור, וכמו שלפי האגדה הזאת עפ"י הכ"ז הנ"ל נחשבה דינה לבת רחל ולא לבת לאה אמו של שמעון כמו כן בנידון כו' ערות בתו, (או אפי' אינה בתו, רק בתה הוא אסורה לו משום אשה ובתה) אין הנידון דומה לראיה כלל, דודאי אפי' אס נאמר דשם בתר לירה אזלינן, אבל כאן חזי אס גם לאחר שניטל בשר הבת ממנה מיקרי ערוה לענין חיוב או איסור, וע' יבמות כ"ה: פרט למשמע מתה סר"א כיון דלא ח"מ נמי איקרי שאלו ליחייב קמ"ל, ואם יזויר שגם בחיים ינטל מהבת ויוון באס, ולא כשמתה הבת, רק גם עתה חיה היא ג"כ יש לדון, ולא ראיתי עתה להאריך בדבר אשר הוא איננו במציאות כלל, אס לא שכבר ידוע שכן יעשו הרופאים בלתי הכח, ובמקומה מניה דמר הגאון בעל שער מנשה שליט"א לבאר דבריו באר היטב בשע"ת (ולא בשער מנשה בקולר מלין כדרכו וכמו שראוי לחכם בדרך קצרה בספר כזה, אך במאמר בפ"ע בשע"ת), ואז נחכם להם א"י כאשר יורונו משומים להלכה, בכמה פרטים שיש לדון בזה לענין איסור ערוה ולענין ייבום ונחלה ועוד ועוד כמובן, משום דרוש וקבל שבר, וכעין שדן בשבז"י ח"א ס' ד' בנידון יעו"ש; ושוב בא לעיני מה שכתב בעמון ההיינט, יו"ד סיון תרפ"ו, 116 ע' דר"ה, שיש במציאות כן סולד א"י יש לו ב' אמות וכבר הראה רופא מונסק בפאריו נכסיון שישנן עקרות חסבה שחסר להן או שנתקלקל השלל של בנים, ונטל מאשה אחרת השלל ושמר באשה העקרה והרתה וילדה, וגולדה שאלה בשנת החכמוני למי יחשב הולד לבן, וגמרו שכן היוולדת הוא ולא בן בעלת השלל, ע"כ, ולדינא למספטי החורה הנה כתבתי כאן, ועוד יש להאריך הרבה: (ב) שם (דף קמ"ט.) ארוס בדרם עלוי עתיד אבוי לאיתאבלא, שמוה ראהי שלא להאבל על בן הראשון כו', עכ"ל, הנה גם בספר כו"כ כחב כן, ואני כתבתי להמחבר, שלא לרק בייחסו להת"י דיעה שגדחים בש"ע יו"ד ס"י שט"ד וכתב רמ"א ז"ל על מהנ זה שהיא טעות יעו"ש, וביאור הת"י הוא כי רק על זה עתיד להאבל אבל לא על שלה, כי לא יתנהו לייבם תמר פן ימות גם הוא כאחיו, ופשוט; (ג) שם (דף קמ"ט.) ולא למשדרא דוריעון לחבריה, אס מחבולית פשיטא, ואס בחבולית אחי אסור עכ"ל, פשיט דכונת הת"י להורות, ונאן גם איסור שלא למייוו, ולא רק מחבולית אלא שגם לתת למי שאינו נמנה על שום פסח אחר הוא בכלל לא הויא מן הבשר חולה כלומר למי שהוא חוך ממנויו: (ד) שם (דף קס"ד.) מפרשיניה קדמי למה לא רמי ר"א (ונחם י"ב.) מפסוק זה, וי"ל דעל בכור ל"ש לומר לילה לקדשה ויום להרגלה, עכ"ל, וא"כ באמת תקשי אבל הנה גם בכור מזה להקדשו בפה לרבנן (ערכין כט.) והיינו דהוי אחר ז"ל לא בהולדו שאז א"ר להקדשה, אלא דכאן יל"פ ז"ל כו' וביום השמיני

תחתיו לי, היינו מקדישם ואפי' בלילה בכלל יום נכמה דוכתי, אבל שם ומיום השמיני והלאה ירדה לקרבן היינו להקדשה וזה ביום ה'קא, וכי' דגם לקדשה דוקא ביום מרלא כמי' תחתיו כדכחא, ומשני דז"א חלא להקדשה דוקא אבל להרלאה גם בלילה ודו"ק, גם מה שהקשה על המל"מ פ"ג מחלוקת ה"ה מהמ"י ויקרא כ"ב כ"ז ל"י, דהמל"מ בעלמא ציאר שם דודאי טעם ההורה שילח מכלל נפל ואפי' לא פליג בין ידוע לניי שכלית, ע"ש:

הק' שלום יוסף הצרי פייגענברום חופ"ק הגי'.

ב"ה ראדום סי' ח'.

מבואר (ח.) וכן כבר של הרומה נפל שם טומא מאי וכן מהו דמימא החס חוקי נברא חוקי' הכא חוקי' הרומה חוקי' קמ"ל עכ"ל הגמ', וקשה דלמה נאמרו לא נוקי' הרומה חוקי' הא ילפינן מקרא דאלוין בחר חוקה בכ"מ ומ"ש כאן, ויש להרח' עפ"י כבדת הריטב"א ר"ש חולין אשר הפלה ליישב קושית החס' בד"ה ואם שחט ואמר ברי לי שלא נגעתי בבשר שחיתו כשרה ותוס' הקשו בלא ברי לי נמי כשר דהא עזרה ר"ה לטומאה ומחרץ דאי חיירי בנמה אחי ספיר אבל הריטב"א ז"ל מחרץ דשאי' ספק גבי שמירת מוקדשים כיון דבעי למיעבד דכו סימור לא מהני ספק סימור וכעין זה הפלה בשו"מ שו"מ ח"ג סי' פ"ז דלענין מלה שמירה לא מהני לא רוב ולא חוקה דכל היכא דנענין שמירה בעי דוקא ודאי ומש"כ לטנין הרומה נמי דכתיב את משמרת תרומותי לא מהני ג"כ חוקה, ולפ"ז אפשר לומר דמשום זה ה"י יש גורסים שמציא רש"י ז"ל שה"י גורסים שם אי"א ל"י לוגין שלא יהי' במקום אחד ורש"י ז"ל מחק הגירסא הזאת משום דהא ודאי אפשר חלא חייבין לשמא, ואיכא למימר דה"ש גורסים ה"י קשה לכו כניל דלמה לא נוקי' התרומה חוקה וסבדת הריטב"א ל"ס לכו ומשום הכא ה"י גורסים אי"א שאין זה ספק חלא ודאי ופירשו הגמ' הסס מהו דמימא הכס חוקי' נברא חוקי' הכא חוקי' הרומה חוקי' היינו שלא חאמר שאין זה חלא ספק ואי"כ ניזל בכ"מ בחר חוקה קמ"ל שאין זה ספק חלא ודאי אבל רש"י ז"ל סבירא ל"י כסבדת הריטב"א ומשום הכי מחק הגירסא דאי"א חלא ודאי אפשר ולי"ק דאמאי לא ניזל בתרומה בחר חוקה משום דבעי ודאי סימור, ויהי' מהודין בזה קושית הר"ש ז"ל על רש"י במסכת תרומה פרק ח' משנה ח' איכא שם חבים של תרומה כגולד בה ספק טומאה וכו' ואיכא בר"ש שם חז"ל בפ"ק דפסחים פירש רש"י ז"ל ספק טומאה כגון נכנס לשם חרס טומא ספק נגע ספק לא נגע וקשה דאי ברי"ה ספיקו טהור ואי ברי"ה ספיקו טהור וכו' ולדידך לומר ספק טומאה היינו כגון ב' הצית ברי"ה ונגע שרץ באחת מהן ולא ידע בכו מנייהו וכו', ואפשר לומר דרש"י ז"ל לשיטתו דכ"ל כסבדת הריטב"א ז"ל ומש"כ חלי' לאוקמי בספק נגע וספק לא נגע וברי"ה ולא קשה קושית הר"ש ז"ל משום דהא דספק טומאה ברי"ה ספיקו טהור הוא משום דחוקי' חוקה כמבואר בחס' חולין ט' ע"כ ואף דמבואר שם דכתיב דמי לביטה היינו בדבר שיכול להיות אף בלא חוקה מועהדין ברי"ה הפירוש הוא דברר שיכול להיות שיכולין לחילק מסופה אף דלית ל"י חוקה כהרה דמי כמאן

דאס לי' חוקה טרסה אונג נטרומה דאזי מוטיל חוקה הלכך אף נר"ה הוי
 נטרומה חלוי, וגללה דזה סליא בפלונסא אס הא דאזלינן נטר רוב וחוקה
 נכ"מ משום דהמורה טעמה הרוכ לידא, ואי אמרינן דהוי ספק אלא טהורה
 הויה אס הספק הזה והריעב"א ז"ל לשיטתו בסוגיא דתקפה כהן מביא השיטה
 מקובלת סס דהרוכ ג"כ הוי ספק ומספ"כ לא מהני גבי קדשים וטרומה, טוב
 ראיתי נשים מהרש"ס ח"ב סי' ג' מביא מכמה מקומות לדחות דעת הסו"מ
 אבל מכאן יחי' רא"י לדברי הסו"מ ודו"ק:

א"י הכהן פארבמאן משגיח על העירובין דפ"ק.

ב"ה בארנעמוטה סי' ט' (המשך מחוב' ב' סי' י').

(ב) ובאר"ן אחר ג"ל לשער בזה השערה חדשה בהא דקידושין (ע"ג).
 דרש ר' זירא במחזא גר מותר בממזרת רגמוהו כו"ע באתרוגיהו שרגמוהו
 באתרוגיהם דייקא והוא: דהנה באמת כבר מצינו כמו כן ביומא (דף כו:)
 גבי הא דאמר שם דאין מנסכין מים בחג אלא בתמיד של שחרית ואמר ר"א
 שם אף אנן נמי תנינא שפעם אחד נסך על רגליו ורגמוהו העם באתרוגיהו
 וכתב רש"י ז"ל שם דהוכחה הוא דהיה בשחרית מרקתני „באתרוגיהו" דש"מ
 דהיה בעת נטילת לולב, דהוא בשחרית: ומערה אמינא דהדרשא דר"ז
 במחזא היה ג"כ בשחרית בעת נטילתן הד' מינים ואפשר שר"ז ציערן בזה
 דידוע הוא דמחזא היה עיר של עשירים ועי' שבת (דף ק"ב.) דהתירו
 להם להתיר רצועות סנדליהם בשבת שהיו בעלי גאווה ורחבי לב והיו מקפידים
 על מלבושיהם ומנעליהם להיות מכוונים והיו קושרין אותן בדוחק כדי שיהי'
 נראה יפה כמו"ש רש"י שם, ומצינו בשבת (דף נט:) שהיו מקשטין את
 גשותיהן בעטרות של כסף וזהב, ובר"ה (דף יז.) אמר רבא עליהם שהם בני
 גיהנום משום שהיו אוכלין הרבה והיו מעונגים ושמנים, ועי' חולין (דף נ"ה:)
 כיוצא בו, והיו עשירים ובעלי מקנה ועבודה רבה כדאיתא בב"ב (דף לו.)
 וברשב"ם שם, ובב"ק (דף קט.) קבלו חז"ל מהנשים שלהם תכשיטין של
 כסף וזהב לצדקה, אעפ"י שמנשים דעלמא אין מקבלין דברים גדולים כאלו
 בלי רשות בעליהן ורק מנשי דמחזא הותר להם לקבל דברים יקרים משום
 שרק לדבר מועט נחשב זהב וכסף בעיניהם, והיו להן ממון הרבה עד שהלכו
 מעות בריבית וזקפו הריבית על הקרן ועי' ב"מ (דף סח.) וכיוצא הרבה:
 אמר מעתה דהעשיר יענה עזות וחוצפה יתרה יש להם אפילו כנגד ת"ח, ואפשר
 שהיה בשחרית של הושענא רבא שאז מקיפין בהקפות סביב הבימה והיו קופצין
 בראש מבלי להניח פילך להח"ה לפניו כידוע לידועי חן גם בזמנינו ואשר על
 זה תיקנו לומר למען דעת כל עמי הארץ כי ד' הוא אלקים אין עוד מלבדו
 כידוע, וע"כ ר' זירא שהיה ת"ח גדול נקם מהם את נקמתו מהעזה שלהם
 ע"י דרשתו סדרש להם תיכף אחר התפילה בבוקר שכל ישישו ויגילו בעשרם
 כי אין יחוס להם שגרים הם וגר מותר בממזרת, וע"כ השליכו עליו במה שהיה
 בידם בשעת טעשה והוא האתרוגים וא"ש הא דאמר באתרוגיהו ללמדינו שהיה
 בשחרית בעת הקפת הבימה: יעקב גארדאן חופ"ק בארנעמוטת.

ב"ה לאם אנדזשעלעם ס"י י.

ב"ק (ה') רש"י ד"ה ומפגל וז"ל כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשם שלמים דאין הקרבן עולה לחובה בעליו ולריך אחר עכ"ל ובגמ' מקובלת הקשה למה לא פירש מפגל כגון ששחט לאכלו חוץ לזמנו [ומירך דלא הימא כיון דמליון הרבה זמנים נטורה הוי כמו אנוס] והביא בשם תוספות הרא"ש ז"ל מפגל פירש"י כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשם שלמים ובפרק הנויקין נ"נ דמתן הכהנים שפגלו במקדש מזידים חייבים פ"י כדן פיגול שחשב לאכלו חוץ לזמנו עכ"ל ע"ס.

ונוראות נפלאהי בשם מנחות מט. הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבים הא שנגין פטורין ה"ד אלימא דידע דחטאת הוא וקא מחשב בה לשם שלמים האי שנגין מזידין הוי רש"י ד"ה ומחשב בהו לשם שלמים לאוכלן שני ימים ולילה אחד דהשתא חישב לאכול חטאת חוץ לזמנו דפיגול הוא דדן חטאת יום ולילה, וכן פירשו ההוס' בס' לאכלן שני ימים, הרי מפורש דחטאת ששחטו לשם שלמים חשב חוץ לזמנו מקום דשלמים נאכלים לפני ימים ולילה אחד, וחטאת רק ליום ולילה אחד, וממילא כרה קושית הס"מ למה לא פירש מפגל ששחט לאכלו חוץ לזמנו דהרי חטאת לשם שלמים הוי חוץ לזמנו, וכן לא קשה קושית ההוס' הרא"ש שרש"י סוחר עלמו דהבא פירש מפגל ששחט חטאת לשם שלמים, ובגמ' נ"ג. פירש מפגל שחשב לאכלו חוץ לזמנו דהיינו כך דחטאת לשם שלמים הוי חוץ לזמנו וכ"ל בדברי רש"י.

אך מה שיש לתמוה ארדברי רש"י ב"ק שפירש מפגל כהן ששחט חטאת לשם שלמים דאין הקרבן עולה לחובה בעליו ולריך אחר קרבן אחר מלשון זה משמע דהקרבן כשר אלא דאינו עולה לחובה בעליו [ובמפורש גרים זמנים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה] וזה הימא נדילה דהרי פיגול באופן זה שחשב לאכלו חוץ לזמנו הקרבן פסול וחייבין כרה טל אכילתו, וזה ש"ס ערוך זמנים כע' במשנה זה הכלל כל הבושט והמקבל והמהלך והזורק לאכול דבר שדרכו לאכול ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר כו"ס חוץ למקומו פסול ואין בו כרה חוץ לזמנו פיגול וחייבין עליו כרה, מבוחר דהיכי דמוזכר בש"ס פגול היינו במושב לאכלו חוץ לזמנו כגון חטאת לשם שלמים שהקרבן פסול וחייבים כרה על אכילתו וכן מפורש ברמב"ם בפ' י"ז מהל' פס' המוק' הל' א' דבמחשבה חוץ לזמנו דהקרבן נפסל וגם חייב כרה והאיך פירש"י מפגל דאין הקרבן עולה לחובה בעליו ולריך אחר מלשון זה משמע שהקרבן כשר רק שלא עלה לבעלים לשם חוב ולריך אחר, וזה הימא דה"י נ"ו לרש"י לפרש כן דפיגול בכל מקום הוא שהקרבן נפסל וחייבים עליו כרה אם אכלו וממילא ליכא קרבן כלל ומש"ה חייב הכהן לשלם אם מפגלו וע"י ברמב"ם פי"ג מהל' שסילי המוקדשין פ"א ואף אם שחטו ע"מ לאכלו חוץ למקומו אעפ"י שליכא כרה מ"מ הקרבן נפסל, ובגמ' נ"ג. פירש"י ד"ה הכהנים שפגלו קרבנות ששחטום וזרקום לאכול מהם חוץ לזמנם ולא הורעו לבעלים, הלשון לא הורעו נוכל לפרש שהקרבן נפסל נ"כ כמו שפירש"י בעלמו מזידין כשידעו שפסולים נכר, אבל הכא הלשון לא

עלה לבעלים לשם חוב משפט שהקרבן כשר וזה אינו מובן.
ולפי האמור יקשה בריש זבחים כל הזבחים שזבחו שלא לשמן כשרים
הלא שלא עלו לבעלים לשם חוב חוץ מן הפסח והטאת, ופירש"י שלא לשמן עולה
לשם שלמים ומחילה בחטאת ג"כ ששחט חטאת לשם שלמים וקשה הא הוי פגול
וכנ"ל וע"ז נזכר לומר ולריך קרא בחטאת ששחט לשם חטאת דנאכל ג"כ ליום
ולילה אחד.

אך יקשה בזבחים ד. לכדתניא ובשר זבח חודש שלמיו אבא חנן אומר
משום ר' אליעזר ב"א ללמד חודה ששחטה לשם שלמים כשירה שלמים ששחטה
לשם חודה פסולה ומה הפרש בין זה לזה חודה קרוי' שלמים ואין שלמים קרוי'
חודה ופירש"י חודה קרוי' שלמים כדכתיב חודה שלמיו כמו חטאת הקהל וכן
פסק הרמב"ם פט"ו מהל' פסחמו"ק הל' י"ג וז"ל חודה ששחטה לשם שלמים
עלתה לבעלים לפי שהחודה נקראת שלמים, וקשה הרי חודה נאכל רק ליום
ולילה אחד ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד ואם שחט חודה לשם שלמים
הרי כוננו לאכול החודה חוץ לזמנו וכמו חטאת ששחט לשם שלמים וכמבואר
מנחות מט. הנ"ל והוא פגול גמור והל"ך יוכשר החודה והא פשיטא דחודה הוא
ג"כ בכלל הקדשות שאם חשב חודה לאכלו חוץ לזמנו שהוא פגול וא"כ בשחט
חודה לשם שלמים דהוי חוץ לזמנו של חודה ואמאי כשר?

ואם נדלה לחלק דחודה ששחטה לשם שלמים כשר משום דהחודה קראה
לחודה שלמים מש"ה אף חוץ לזמנו כשר א"כ אמאי אם שחט חודה לאכלו חוץ
לזמנו [כלא חשב לשחטו לשם שלמים] פסול ואמאי הרי הקריה קראה שלמים
ויוכשר בחשב לאכלו לשני ימים ולילה אחד, ודוחק לומר דהחודה דוקא פסול
בחשב שלא לזמנו דהיינו יותר מבי ימים ולילה אחד וכמו שלמים דגבי שלמים
חוץ לזמנו קרוי יותר משני ימים ולילה אחד, זה דוחק גדול דמדוע לא נזכר זה
מפורש לא בש"ס ולא ברמב"ם דבר זה שהוא חידוש גדול ה"י לו לש"ס לפרש כן
בפירוש.

ומה דקשה לי עוד על דברי הרמב"ם בפ' ט"ו מפסולי המוקדשים הל' ד'
וז"ל חטאת ששחטה לשם זבח אחר כגון ששחטה לשם חטאת או לשם עולה או
לשם שלמים פסולה כמו שביארנו עכ"ל וכוונתו להל' ג' שכתב שם וז"ל אסור
לחשוב בקדשים מחשבה שאינו נכונה כמו שיכתבאר לפיכך זבח ששחטו שלא לשמו
או מחנה שנקמלה שלא לשמה בין בזדון בין בשגגה חייב להשלים שאר עבודות
לשמן ומפני מה נכתבה דין החטאת והפסח מכל הזבחים מפני שעיין עליהם
הכתוב הרי הוא אומר בחטאת ושחט אותה לחטאת שהיא' שחיתה לשם חטאת
וכן שאר עבודות' לשמה ונאמר על חטאתו שחטתה לשם אותו החטא ונאמר וכפר
עליו שהיה לשם בעלי' עכ"ל מביאר מדברי הרמב"ם ז"ל דמש"ה חטאת ששחטה
שלא לשמה דהיינו לשם עולה או לשם חטאת או לשם שלמים פסולה משום הקרא
שעיין עליהם ושחט אותה לחטאת שהיא' שחיתה לשם חטאת וזה ניחא חטאת
ששחטה לשם עולה או לשם חטאת, אבל חטאת ששחטה לשם שלמים לא לריך טעם
זה לפסול דהרי הוא מחשבת חוץ לזמנו דחטאת נאכל ליום ולילה אחד ושלמים

גאכלין לשני ימים ולילה אחד והוא פניול גמור שהקרבן פסול ומייבש כרת על אכילתו וכמבואר לעיל מרש"י מנחות מט. וזה תימה גדולה.

וע"ז הש"ס זבחים ו' ח. דדרש שם ושחט אותה לחטאת שהיא שחיטה לשם חטאת וזה קאי על שינוי קדש ג"כ לא קשה דמכל לומר דלר"ך הקרא על חטאת ששחטה לשם עולה או לשם אשם, אבל הרמב"ם שניין על חטאת ששחטה לשם שלמים ג"כ טעם זה קשה דהא בכה"ג הוי פניול גמור, כוף דבר כל הענין לר"ך אללי תלמוד ולר"ך איני לעשות לי רב בזה.

וע"ז במשנה למלך פ"ז מהל' חובל ומזיק ה"ל ד' וז"ל הכהנים שפגלו במקדש, ולא ידעתי למה דוקא נקיט שפגלו דהיינו מחשבה שחץ לזמנו אפילו מחשבה דשלא לשמן דהקרבן כשר אפ"ה חייבין כיון דקיי"לן שלא עלו לבעלים לשם חובה, ואפילו בגדר ג"כ חייב שלא לשמו ובפירוש כ"י רש"י ולר"ך להביא אחר לחובתו או לגדרו, ומידן דדוקא בפניול שהקרבן נפסל חייב לשלם אף בגדרה אבל במחשבה דשלא לשמו שהקרבן כשר אף שלא עלה לשם חובה מ"מ אינו חייב לשלם שהרי כבר הביא דורן עכ"ל ומלמדי כן בשיטה מקובלת ר"ס מט' זבחים הנדפס בש"ס דפוס ווילנא, מובאר מדבריו שפירוש פניול הוי במחשב חץ לזמנו וזמו שפירש"י חטאת לשם שלמים, וזה ראי' למה שכתבתי לעיל.

וע"ז ברעיוני כי אולי יש לחלק ולומר דמה שפירש"י מנחות מט. דחטאת ששחטה לשם שלמים הוי חשב לאכלו שלא בזמנו משום דחטאת נאכל רק ליום ולילה אחד ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו דוקא שאמר או שחשב בפירוש לאכלו לשני ימים ולילה אחד, אבל היכי שלא חשב בפירוש לאכלו לשני ימים ולילה אחד אלא שחט חטאת לשם שלמים הסם ולא חשב בפירוש לאכלו לשני ימים ולילה אחד, ה"ס דמלך הדין שלמים נאכלים ליום אחד יותר מחטאת מ"מ כיון שלא חשב בפירוש כן אמרי' שחשב לאכלו אחת לשם שלמים אבל רק בזמן שנאכל חטאת דהיינו רק ליום ולילה אחד ולא הוי' שלא בזמנו רק הוי' שלא לשמו [ואולי לשון רש"י ותוס' שם מדויק כן שפירשו וכמחשב לאכלו לשני ימים ולילה אחד, דמה חידשו רש"י ותוס' בזה הלא הכל יודעים מפורש ששלמים נאכלים לב' ימים ולילה אחד אלא ע"כ מסתמא הוי' רק שלא לשמה ורק בחשב בפירוש או הוי' שלא בזמנו] וה"י מושב בזה כל הנ"ל דשפיר הקשה הש"ס על רש"י ולר"ך שפיר קרא זבחים ב'. דחטאת שניבה שלא לשמן דפסול היינו בסתמא ולא קשה ג"כ מן חודה ששחטה לשם שלמים היינו ג"כ בסתמא ואמרי' שחשב לאכלו רק ליום ולילה אחד וכן לא קשה על הרמב"ם כמה שנתן טעם על חטאת ששחטה לשם שלמים פסול מפני שעיין עליו הכתוב היינו ג"כ בסתמא ואמרי' שחשב לאכלו רק ליום ולילה אחד.

אך סברא זו אינה נכונה, כיון ששחט חטאת לשם שלמים אפילו סתמא ולא פירש לחיות יאכל הוי' ג"כ שלא בזמנו כיון דהחורה אמרה ששלמים נאכלים לב' ימים ולילה אחד והוא שחטה לשם שלמים הוי' דינו כשלמים לכל דינו לאכלו ג"כ לשני ימים ולילה אחד, ואף אם הוא יחשב לשם שלמים באופן רק לאכלו ליום ולילה אחד, לעניות דעתי הוי' ג"כ שחט לאכלו שלא בזמנו כי החורה

אמרה שלמים נאכלים לשני ימים ולינה אחת, הוי הוא מחנה על מה שכתוב בחורף ולאו כל כח"ל להפסיד שלמים בשביל שהמנה נגד החורף.
דומה לזה באיסורי נזיר, נזיר ד: הריני נזיר מן היין או מן ההגלחח וכו' כל דקדוקי נזירות עליו אל"בא דרגנן, וידוע דברי מהר"ט דאיסור נזיר המהפ"ס בהם חשיב מתפ"ס בדבר האסור שהוא לא אסר עליו יין ומגלחח וטומאה אלא בהמורה אסרה דברים אלו ונזיר כמו שאסרה על הכהנים דברים יחידים ובשאר הריני נזיר הוי כמו הכהן וחל עליו איסור תורה, וכן הכא ממש אם חשב לשלמים הוי כל דין שלמים עליו ולא לחנאין וליסח לחילוק הנ"ל והדרא קושיות הנ"ל לדוכחא ובזכרוננו כשלמדתי בשנת חרן אלל מ"ו אדמו"ר רשכבה"ג משאכאטשאב ז"ל בעל המחבר אנלי על ואבני נזר י"ש דברי המהר"ט דברים נדרים שהנזיר שמה יין טובה בכל ימל דברו, וקשה אם הוא איסור תורה מה כל ימל דברו איבא, וסירן כיון שעבר מה שחשב מחמת דיבורו אף שהוא לא אסר אותם חשיב חילל דיבורו דהיינו קבלתו האיסור עליו.

יעקב ברימאן רב בעיר דאס אנדושעזעס.

ב"ה ווארשא סי' י"א (ביאור דברי הגאון רע"א ד"ה).

בשע"ת (חט"ו חוב' א', סי' ד' אות ה') חמה כ"ס על אר"י הגרע"א ז"ל בגליון הש"ס (נדרים ז'). ע"ש: ונראה לי הצעיר נלך מטעמו לבאר דבריו הקדושים ודנה בודאי סיפר זאת ר' אבא שכל מה-שעשה ר"ה ה' להורות הלכה בשביל שר' אבא ה' עומד ויש להבין למה נדה אותה ח"כ בעושה אלו בפניו, טוב ה' לו להמחין עד שהעברה מנגדו, והי' מרויח בזה, שלא ה' מוכרח להחירה ח"כ דייקא כשהיא עוד אצלו, והי' נלמד יותר הדין, שמוכרח להחיר בפניו, בשביל זה המחין מלגדות ח"כ, אבל כשנדה אותה ח"כ אין כ"כ הכרח הדין, ששביל זה החיר אותה ח"כ כדי ללמוד שלריך להחיר בפניו, ויכל להיות שבאמת אין צריך להחיר דייקא בפניו, רק ה' רוצה להשמיט הדין שאין בין נידוי והפרה ולא כלום, אבל אם ה' מחמין ה' נשמת שפיר, כרי שלא יהי' מוכרח להחיר אותה בפניו, ואח"כ ה' מנדה אותה ומחיר אותה ח"כ, ה' נשמת הדין שאין בין נידוי והפרה ולא כלום, כי אחרי כן ה' אסרה שלא בפניו לא ה' לו הכרח, להחיר אותה ח"כ, רק להשמיט זה הדין, דאין בין נידוי והפרה ול"כ, מזה מוכח שפיר בהכרח, ש"מ ד', שבאם לא נדהו הוא בעלמא יהא בנידוי, לזה לא ה' רוצה להמחין מלגדות אותה ח"כ שיהי' רף רגע אחת ח"ו ראוי להתנדות, וגם אפשר ה' ירא שר' אבא ינדה אותו ח"כ, אבל לולי זאת, באמת ה' מחמין כי רק מטעם שלריך לנדותה אין הזמן משכב כמו כל עונשין שבחורה כמו מלקות, האם ה' החיוב ח"כ ומיר אחר גמר הדין, עיני הדין הוא רק לפתחה, וגם רק על מיתה, אבל בשביל שלא ה' רוצה להיות ראוי להתנדות ה' מנדה אותה ח"כ, ואין להקשות ח"כ מהיכן מוכח שלריך להחיר בפניו, אפשר בשביל זה החיר אותה ח"כ, להשמיט שאין בין נידוי והפרה, אבל באמת מותר להחיר שלא בפניו, לא יוכל להיות, שא"כ יהי' מזה משכול בהדין שיכבוד שמוכרח להחיר בפניו, ואם יודמן שיעבור ח"כ מפניו לא יחירו עולמות, וטוב ה'

יותר להמתין ולהסיר, שלא יוכל להיות מזה מכשול כיוון אלל נשמת שכלתם לדרך להסיר בפניו ואין עוד מיהוש מכשול ומחילל נשמת שאין בין ידיו להפריש ולא כלום, ומדויק בזה שפיר לשון הזהב בגליון הש"ס דהא ש"מ ג"כ וכו' היינו מכח הש"מ ג' נשמת הש"מ ד' כנ"ל:

יובה צדוק איג'ר בן כ"ק אאמור"ר הרה"ק שליט"א מלובלין כעת בפיקאב. ב"ה אלרסק (מדינת רוסיא) סי' י"ב (הצעה בדין חליצה *). לגאוני וגדולי דורנו הי"ו.

הכיצד דהאידנא שהגבולין התומין וחטומין, ונמצאות הרבה נשים זקוקות לחליצה והחלוק במדינה אחרת, ועל ידי זה יוצא אחת משתי אלה, או שהנשים מתענגות לעולם ואובדות חייהן, ודרכיה דרכי נועם כתיב, או שפוזצות גדר התורה ונישאות בלי חליצה ויוצאים מזה מכשולים לדורות, ואילו היה יכולת עפ"י הדין לעשות חליצה על ידי שליח פמרחקים ע"י הדואר כי אז היו גיצולים בזה נפשות הרבה. — המצב הנורא הזה מעורר אותנו בעל כרחנו לדון בדין הזה, הנראה בתחילתו מזור מאד, אחרי שמפורש הוא בש"ס כתובות (ע"ד). דאי אפשר לחליצה ע"י שליח, ובטו"ש קס"ט, ויש שרצו לפרש דהכונה שם לוטר שרק היבם אינו משוי שליח אבל האשה יכולה לעשות שליח לכל מעשי החליצה אבל מדברי הרא"ש יבמות פ"ב ס"ו משמע ההיפך ובפרישה על הטור סי' קס"ט ס"ק פ"ו מפורש היפך פירוש הזה, ובעינינו אנו רואים שאצל רבותינו בדורות הקדומים היה פשוט שא"א לחליצה בשליח בכל מיני האופנים עד שבכל סדרי החליצות שערכו לפרטיותיהם ודקדוקיהם אין זכר לשום סדר חליצה בשליח באופן זה או באופן אחר.

אמנם כבר דן בזה הגאון מהרש"ם זצ"ל בתשובותיו על שאלת הרה"ג הר"י אבעלסאהן מאודיסקה שעשה מעשה חליצה ע"י שליח במק"ע ע"פ הס' יד שלמה, וצלל הגאון מהרש"ם ז"ל במים אדירים והעלה פנינים יקרים מעולפות ספרים והביא דעות האוסרים והמתירים, אבל

(*) ענין זה נדפס כבר בשערי תורה וכבר השינו ע"ז איזוה מרכנים מהסופרים היותר מלויים, אך כבוד הרכ הגאון מוהר"י לעווילקי ג"י אחר מסופרי השע"ת (עוד מקורם המלחמה) יקר לנו מאוד שהגנו מוכרחים להניג השאלה השנית על עמודי השע"ת כרצונו כפרט שלפי דבריו ומלאים צמדינתו רננים שהם מתירים בענין הנ"ל בודאי הדין עמו שמהראוי שיחבר הדבר שלא תהא הורחמו כשהי הורות ח"ו.

וזה הגני להעיר לב חכמי השערי תורה דהנה כידוע נתעוררו לשאלה זו רק ע"י הספר יד שלמה הנ"ל והוא פלא איך נעלם משיני כלם שכבר חקר בזה גם הנאמן בעל ערוך לנר (יבמות ק"ו). ונשאר כל"ע עש"ה ולדבר ז"ל העירני כבוד הה"ג מו"ה יחונתן אייבשיץ ג"י מו"ל בוואלאמין. המו"ל.

לא החליט בזה ההלכה גמורה לא לאיסור במקצ"ג ולא להיתר. אולם עקב הנחיצות הנוראה בזה בזה"ז התעוררו מחדש כמה רבני לדון בזה, זה אוסר וזה מתיר וכל אחד בונה במה לעצמו, ורב אחד כת לי שזה לא כבר נעשה מעשה במדינתנו להיתר עפ"י הרשאה והסכמו הבר"צ דניוירק ובראשם הרה"ג יודעלאוויץ ע"י אשה פועלת (לא ע"י שליח אלא ע"י אשה פועלת, שמנתה האשה הזקוקה להליצה במקומה ואחרים מערערים ולמען שלא תהא תורתנו כשתי תורות ח"ו הללו אוסרין והללו מתירין, וגם לגדל הנחיצות שבענין הנורא הזה בזה"ז כאמור, החובה על גאוננו וגדולי הדור שיחוו דעתם הק' בדפוס על עמודי הקובץ שערי תורה לברר וללבן ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא דבר ברור, או שישתקע הדבר ולא יעלה או לברר היתרו של הדבר, שבדרך אחד בלך כולנו, ותשועה ברוב יועץ, ויהי רצון שלא תבואנה בנות ישראל לא לידי חליצה ולא לידי יבום, ואך טוב לישראל.

"עקב לעוויצקי, אבד"ק אלזסק, ב"ה טע"באפאל" (אוקרייאנה אשר ברוסיה) סי' י"ג (שערי טהר). שאלה אם מותר לכסות קרקע המקוה וכן הכותלים בקאלקיס? (כהמקואות החדשים הנמלאים בהרבה מקומות).

תשובה לכאורה הדבר פשוט להיתר ופוק חוי מה עמא דבר דאשר כמה מקוואות מנוסים הכותלים וגם הרגלים בקאלקיס, ולא שמענו ולא ראינו פוגה פה ומלפנך, אבל נשאלתי מרב זקן ומופלג אחד מה דעתי בזה, ואמרתי לו ראיני רואה שום חשש בזה, דלמאי ניחוש, ראפילו אם נימא דקאלקיס הוי כלי, הלא כמה מחנכים לקרקע, ואפילו לדעת הדגמ"ר (בגליון י"ד סי' ר"א סעיף מ"ח וכן דעת הנרע"א ז"ל) דלריכים להיות עשויים מתחלה לחברם לקרקע, הלא כמה עשויים לתורים, והמה משתמשים רק בקרקע, ודבר המחנכר לקרקע, אמק"ט בקרקע, כדליתא בבב"מא שבה דף ג"ח, ומפורש בש"ע הל' מקואות סעיף מ"ח דכל כי האי בטיל לקרקע, וכן ראיתי מקואות בנייט ע"י גדולי ישראל שהרגלים והכותלים היו מלופים בקאלקיס, ולא שמענו עליהם שום עוררין, ושאל לי עוד הרב הג"ל אם אינני חושש לפעמים נטלין בבית המבטל קאפלי לחקן עלי' דג מליח וגדומה, וא"כ עשויין הן להשתמש גם בחלוש, והשבתי לו דגם בזה איני רואה שום חשש, דהלא בעת עשייתן בבית המבטל הן עשויין לתורים לחברן לקרקע, ואם יש מיטעו דמיטעו דמשתמשים אותן גם בחלוש נטלו דעתם, בכן אופן אותן הקאלקיס שמכסין בן המקוה, הן קאפלים חדשות שלא נשתמשו בהן בחלוש, וכיון שהן עשויים להטרים ע"ד לחברן לקרקע, ואופן ליקחים כעת לכסות המקוה ש"י זה מחנכין לקרקע, דינן כסלונות הנוכח בסעיף מ"ח בש"ע כנ"ל, שכשרים אפילו לדעת שו"ת הרא"ש, אשר ממנו מוילא הדגמ"ר הדין דלר"ך להיות עשוי מתחלה ע"ד לקבעו בקרקע, שמקורו בבב"מא מפורש ואין כאן שום חולק; דהסכים עמי הרב השואל.

אחר זמן בא לידי ספר קטן אחד על הל' מקואות ממחברי זמננו (נדרש).

סגת תרס"ח), אשר נועק מרה על זה וכו', כי יש בזה חשש פסול גמור, ונעמך ז"ל: א) כיון דמעבר השמאלי יש להן (לקאכלים) בית קיבול גמור שמקבלין יותר מרביעית (לא ידעתי למה נקיט דמקבל יותר מרביעית, אם הוא בית קיבול מקיט אפי' אם נוקבל רק משהו, ומשנה משורשה היא (כלים פ' י"ז מ' ט"ו) העושה בלי קבול מכל מקום טמא, ופ"י הרע"ב אפי' משהו, וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ב מהל' כלים הל' א', ואף שיש גם פירושים אחרים, במלת 'מכל מקום' אבל רביעית מאן דכר שמים, ואפי' אם יש בו צי"ק לקבל מרגליות 'מקיט' ע"י כלים פ"ז מט"ז, רק כיון שאינו שיך לענינו, אבהמ"ל). כדי להכניס שם טיט וחמר בשעת הבנין, שהי' צאפשרי לדבק היטב. ב) דמשמשים בבית המבשלות לחמך עליהם דגים ובשר על אבר הימני, אי"כ יש לחשש אפילו בקאכלים פשוטות שאין להן בית קיבול (ד"ש גם קאכלים, שאין להן צי"ק מעבר הסני) דהוי טכ"ס בפשוטי כלים; ג) דהוא ראה תנור בית חורף שנעשה מקאכלים, נזמר על עגלה קטנה ומוליכין את התנור מחדר לחדר, ואי"כ הרי משמשין עמהם גם בחלוש, ואע"כ דעל הדוב עושין מהן תנורים שמוזכרים לקרקע, מ"מ כיון דנלשון התוספתא בכל מקום, שאמרו זה, אמרו בהאי ליטא שלא נעשה, אלא"י לשמש עם הקרקע, ומדנקטו בלשונם, אלא"י, הרי מבואר להדיא דאם נעשה לשמש לפעמים בחלוש לא הוי כנעשה לשמש עם הקרקע ולא מהני קביעתם ולא נחבטלו לקרקע, ואי"כ כשנחבטרו (הקאכלים בחקיה יחד) נעשו ככלי קבול גמור ואסור לטבול בחופן, כי הוי טבילה בחוך כלי שהיא אסור מהי"ט, ע"כ בקדירה, ומטעמים הנ"ל שך חזמו בלשון חריף מאד, על הרבנים שעשו מקוואות כאלו שהם מנבבים קולות כו'.

והנה אף שזה הוא דבר שמאליו נשמע כשנונים מקום לריכים קדם כל להשיג ולדקק על הדין ועל הלכה ורק אח"כ על הירוד והיופי, זאת אומרת מחויבים לנו להתאים הבנין להדין, ולא את הדין להבנין, היינו שלא לעקש את הכחובים והדינים שבש"ע לקשר חבל בחבל ונימא צנימא בקרי להבשיר, מכונה (מאשין) פלונית שהמליא אינוינער פלוני, למקוה, ואם אותה מבונה או המלאה החדשה אינה מתאמת להדין שבש"ע עם כל כלליו ופרטיו, אז אין לנו לילך בפירוש דחוקות, כל מיני הירוד ויופי והיגיענא וכדומה וכדומה אין נוחן שם הכרעה להבשיר את המקוה אם יש בזה חיזה נדנוד אפילו של גר איסור קל ח"ו: בארבעים באה מים מעורבים עם טיט הנדנוד כשר לטבול בהם (פ"ו מקוואות מ"א וש"ע סעיף ל"ב) ובארבעים באה של מי בשמים וחמי טבריה חסר קורטוב פסול לטבול, כך הוא הדין חורה, ואין לנו דרשאים להרהר אחריו, ועיקר היופי של המקוה הוא, אם המקוה כשר וישר בלי שום חשש ופקפוק, ועי"י ש"ך יו"ד סי' קל"ח ס"ק מ"ה נכוש, מה שכי נסם מהר"מ מלובלין ז"ל שכל זמן שמזדמן לידו שמחקקים חיזה מקוה או בונים מחדש משתדל תמיד שיהא כשר אליבא דכ"ע, ומה שאחרים אומרים אם בית הטבילה לא יהי', ע"פ כל חקי בתו מרחלאות האירופאים תמוננה הרבה מגשים העריות מטבילה, מה נעשה? אם אנחנו עושים ע"פ ד"ת אין לנו אחראים בזה כלל, אמרו חז"ל שלא סי' תמי

טבריה ופירות גמסר בירושלים, כדי שלא יהי' עולי רגלים אומרים, אלמלא לא באנו אלך בשביל זה דיינו, ותהי' עלייתם שלא לשמה הרי שהשגחה לא חפלה לא בחמי טבריה ולא בפירות גמסר שהי' משתבח בהם ירושלים עיריך, אע"פ שודאי אם הי' אלה המעדרים הי' עולי רגלים ביומר, רק ההשגחה חפלה שעליית עולי רגלים תהי' לשמה, וחז"ל שפרו לנו זאת למען נדע גם אנחנו שכל אלה הדברים וכדומה להם חלילה וחלילה לעשות הטפל לעיקר ח"ו, ועל אלו הנמנעים מציולה ח"ו, חשוב שאין להם כל הנחת הנוף בהדי מזה על זה נאמר ישרים דרכי ד' לריקים ילכו גם ושפיל לסיפא דקרא, ואכה"מ להאריך בזה הענין, כי המנין יבין וידע ויסכים; אבל לערער בכל חוקק על המקואות הבנויים ועומדים ע"י גדולי ישראל שכבר טבלו בהם אלפים ורבעות, ולומר עליהם השם פסולים ח"ו ויש בהם חשש איסור תורה וכו' הפרזה על המדה יותר מדאי ושאר ליה מאריה, רבותינו ז"ל לא כן עשו, המהר"ם לובלין ז"ל שהחמיר בבליבות של עץ, כ', בכל זאת, במקואות שכבר יש בליבות של עץ ודאי אין לשנות המנהג שלא להוציא לשו על הראשונים, רק כשמחוקן מקואות חדשים אז וכו' ע"י ש"ך הכ"ל וכן מצינו בכמה מקומות; כלל ישראל אינו עושה בהוראה ח"ו, ע"י ב"ב דף קל"ג ע"ב במעשה דרב עיליש דסבר לומר וכו' איכסיף קרי עליה רבא אחי ד' בעתה אחשבה, כשהת"ח עולה לכשר בהוראה שלא כהוגן ח"ו, אז מזמין לו הקב"ה ח"ח אחר נעמו ובזמנו שלא יעשה נהלכה ולהלילו מאיסור ע"י"ש, ואם כאמור בהרבה מקומות עשויים מקואות מכבר ע"י גדולים בתורה ובהוראה מופים בקאפלים, הכותלים וגם הרלפה, חלילה לנו לומר שכלם טעו בדבר שיש בו איסור תורה, והמחבר ס' הנ"ל מסתמא אוריתא היתה קא רחמתי עליו וכחב מה שכתב לפוס רביעא, אבל לדינא נימי וגמור, כי במחכ"ת אפילו ריח חומרי אין באן.

מש"ב (באות א) כיון דמעבר השמאלי יש להן (להקאכלים) ביה קיבול לפיכך הן מק"ט, ז"א, הלא הקאכלים אינו עשויים לקבלה, רק כדי שיהי' באפשרן לחברן אחת אל אחת, באשר לריכה להיות עבה, דאליכ אי אפשר לדבקן אשה אל אחתה, ממילא יולא מזה חלל, ואם לא עשאן בכונה לקבלה, אחק"ט, והלכה מפורשת היא: הבק החקוק שחתח רגלי המטות, והמגדלות וכו' לא צהן אע"פ שהוא מקבל טהור, ואין בו משום כלי קיבול, לפי שאינו עשוי לקיבול, אלא לסמוך בו בלבד (רמב"ם פ"ב מהל' כלים ה"ד) והוא דומה ממש לנידן דירן, דהקיבול של הקאכלי לא עשוי לקיבול, רק שיוכל לחברה בטיט לקאכלי השני, ואפי' למש"כ הוא להכניס שם טיט וחמר בשעת הבנין שיהי' באפשרי לדבק היטב, לאו כלום הוא, דאיהו עשוי להכניס שם טיט וחמר להשתמש בהם, רק לדבק היטב לבנות לקרקע, (לכותל שבניי על הקרקע שדינו בקרקע כנ"ל) והוא עדיף עוד מקב שחקוק הנ"ל; והנה הוא בעלמא כתב דב"ק העשוי למלאות הוא, דכסבונין מכניסין שם טיט וחמר וב"ק העשוי למלאות אחק"ט, רק כ' וז"ל קילור הדבר ע"י במציא ס' תרכ"ט ס"ק ח' שג' בשם הרשב"א רה"ו ב"ק, אבל זה לא קילור הדבר, דשם בש"ע (לענין סוכה) איהא יש להסתפק אם מותר

לספק וכו' והיו ספק ולא ודאי, ומונח הדבר הוא מנמרח כוכה י"ב פ"א אחר
 ר"י אחר רב סכנה בחלין זכרים כשרה, בנקבות פסולה א"כ בנקבות פסולה
 פשיטא, מהו דמיא ב"ק העשוי למלאות לא שמיא קיבול קמ"ל, אבל הכוס' שס,
 ד"ה מה דמיא הקשו מסנהדרין ס"ח, דמשמע שם מרש"י דזהו רק שיעט ר"א,
 אבל החכמים פליגי עליו ואומרים לא שמיא קיבול ואין הלכה כר"א, וכן משמע
 מחשנה ב' פכ"ו דכלים, דר"א מעמא וחכמים מטהרין, והרמב"ם (נפ"ב מהל'
 כלים ה"ג) פסק דב"ק העשוי למלאות לא שמיא קיבול ואינו מקבל טומאה, וכפי
 הנראה הראב"ד מהכ"ס לזה, רק הר"ש (בכלים משנה ה"ג) פסק דמק"ט,
 ומשמע ששיעט הכוס' דמק"ט, והוא מחלוקת הפוסקים וד' הש"ע (הל' סוכה
 כ"ו ה"ל) דזהו ספק, כלומר שאינו מחליט הלכה כמי, וגם זה אם אסור לנסות
 כוחלי המקוה בדבר המק"ט הוא לשיעט הש"ע ב"ק רק ספק ולא ודאי, דעיקר
 איסור הוא אם המים נהי' למקוה ע"י דבר המק"ט, ועל זה סיבב כל הסעף
 מ"ח והנמיר שס, אבל אם המים נהי' למקוה שלא ע"י דבר המק"ט, רק
 מעמיד הוחילה בדבר המק"ט (היינו שמעמיד שלא ילאו המים), הנהי' הש"ע
 סעף ג' שיטת האוסרין ושיטת המחירין ואינו מכריע, נחלל דלכחות המקוה בדבר
 שיש ב"ק העשוי למלאות הוי ס"ס להש"ע, שמה הלכה דמוהר להעמיד הוחילה
 בדבר המק"ט, ואח"ל דהלכה דאסור שמה הלכה כמ"ד דב"ק העשוי למלאות
 המק"ט, ועד שהביא חס"כ המג"א בשם הרשב"א, צוהר ה"ו לו להעמיד על זה
 מה שהר"ש כונן דמק"ט, דהרשב"א לא מנינו שאסור להעמיד הוחילה בדבר
 המק"ט, אבל הר"ש אסור בפירוש בדבר המק"ט, ואם נאמר דקאכלי הוי ב"ק,
 אסור לשיעט הר"ש לכחות בזה הרגשה, והכוחלים של המקוה; ונניח דאין לא
 נחשב זה, (אם מוהר להעמיד הוחילה בדבר המק"ט) לספק, דמחירי' שמה
 הש"ע אוסרין, ה"ה הלכות והע"ז ס"ק פ', אף שהש"ך שס ס"ק ק"ח חלק
 על הלכות עי"ש, מ"מ כאן גרע טפי דטעמו של הש"ך שס, כיון דהמקוה כשר
 בלא"ה, אלא שהוא רוצה שיפחתו מימיו (ע"י בש"ך שס בפנים) אבל כאן דמכסה
 גם הקרקע גם הכוחלים בזה, ולאו דוקא מחל רק גם מחסה, בזה מ' סאה,
 ומקוה של מי נשמים לר"ך להיות דוקא ב"שבורן שלא יוחלו המים והכוחלים
 מעמידים המים שלא יוחלו, ואם הכוחלים הם מדבר המק"ט הוי הוי' המים שלא
 ע"י טהרה, הגם שהר"ש מחיר בפירוש במקוה שיש לו סדק אפילו בחוץ מ'
 סאה והמים יולאים דרך הסדק לנחום בדבר המק"ט, דזה הוי רק מעמיד המים,
 ובאין יש עוד צד להקל, דהקאכלים אינן מונחים על הקרקע מחס, רק מחס
 הקאכלים מונחין לנבים כמו ברנזה בן בכוחלים, ורק על הלכתי מונחים
 הקאכלים לז"י ולקיון, נחלל דאין הקאכלים מעמידין הוחילה רק הלכתי
 מחסה הקאכלים, והלכתי בודאי המק"ט ואין אנו דנין על הלכתי רק על
 הקאכלים: אב"ד אין אנו לריבים לכל זה דמחורמא דזה לא הוי ב"ק כיון דלא
 נעשה לקבולה, ואפילו המג"א דמחמיר בסוכה בב"ק העשוי למלאות, בדבר שלא
 נעשה לקיבול, מודה דמוהר לסך עי"ש ס"ק כ', ודין מפורש הוא בש"ע ה"ל
 מקואות סעף ל"ז רעפים שמכסין בהן הנטיה, אש"פ שס בהן נחום וחכמים,

איין פוסלין הנקודה, שלא נעשה לקבל בהם, ומה לי רעשים ומה לי קאכלים.
 רש"י (בבא נד) כי דמשמשים בבית המבטלות לחתוך עליהן רגים ובשר.
 ואפי' על קאכלים הפשוטות וא"כ הוי טכ"פ בפשיטי' כלים ט"כ, ואיני יודע מה
 איכפת ליה אם הוי כלי, הלא הוי פשיטי' כלי חרס דאמק"ט אפי' מדרבנן.
 אולם המחבר הרגיש בזה וכי דאף דפשיטי' כ"ח אמק"ט כלל אפי' מדרס, מ"מ
 לא נחבטלו להקרקע בקביעתן משום דהוי כלים פשוטים שלמים, וליין למ"ס
 בספרו בביאור הש"ס, ולכאורה מה איכפת לן דאין בטילין לקרקע אם אמק"ט.
 אך הולך הוא בשיטתו כיון דאין בטילין לקרקע נעשה כל הקאכלים כלי אחד
 והוי כטובל בחור' כלי דאכור הוא מה"ט, ט"כ. הגדה מה שליין למ"ס בספרו
 בביאור הש"ס לא ראינו ולא ראינו אינה ראי', אבל חמה אנו על כל הדבר איך
 אפשר לומר, דאף דאמק"ט מ"מ אינו בטל לגבי קרקע אף שנקבע בקרקע, הלא
 גמרא ערוכה הוא (ב"ב ס"ו ע"א) דפליגי ר' אליעזר וחכמים בדף של נחתומין
 שקבעו בכותל ר"א מטמר וחכמים מטמאין, ומסקין בדף של מחכות שנין
 דמק"ט מה"ט, לפיכך מטמאין חכמים, ואפילו אליבא דר"א, בדף של ט"ז פליגי
 מטמאין חכמים, משום דפשיטי' כ"ע מטמאין מדרבנן, אבל בפשיטי' כ"ח דאמק"ט
 אפי' מדרבנן, פשיטא דבטיל לקרקע, ודף של נחתומין בודאי הוי כלי לא פחות
 מקאכלי, ועי' רש"י שם ד"ה הא ר' יוסי בר חנינא כו' והרמב"ם (פ' י"א
 מה' כלים ה' כ"ד) פסק בפירוש, דדוקא בדף של נחתומין של מחכות לא בטיל
 לקרקע, אבל בשל ט"ז בטיל, אף דהוא ז"ל סובר דפשיטי' כ"ע מק"ט מדרס, ואין
 לומר דרק לענין טומאה מיירי בגמרא, אבל חוץ מזה לא בטיל לקרקע ונעשה
 הקאכלים כלי, ואיכור טבילה בכלי הוא אפי' בכלי שאמק"ט, זה אינו, דאם
 בטלים לגבי קרקע ממילא לא הוי כלי ועיי' בהוס' ד"ה ושאני, וחזן מזה אין
 שום סברא לומר דמכל הקאכלים נעשה כלי אחד, דהרי הוא קובען בקרקע דרך
 דין, ואין חפץ לעשות כלי, ובכל אופן לא גרע מנכרים דהם בודאי מק"ט
 מדרבנן (להרמב"ם פ"א מה' כלים ה"י ורוב פוסקים, דפשיטי' כ"ע מק"ט מדרס).
 ובכל זאת בדרך דין כולם מחירין, ומכור יוכיח דודאי חפץ לעשות כלי, ודין
 ככ"ח ומכיר עוד משאר כ"ח כדנבאר אי"ה לקמן, ובכל זאת אם עושין אותו
 מחובר לקרקע אמק"ט, ויש להאריך עוד בזה הרבה, אבל כל הערת הוס' למה,
 בשעת עשיית הקאכלים בבית החרשת עושין אותן לקבען בקרקע, זאת אומרת,
 לעשות תנורים שלנו משמשים רק עם הקרקע, ואם אחר משמש עם איזה
 קאכלי בחלוש, הכי בשביל זה נפסל כל אותו המין? הלא אותן הקאכלים עשין
 משמשים בחלוש איין לוקחין למקוה רק לוקחין קאכלים חדשים שלא שמשו עוד,
 וכן עשין מחלה לקבען בקרקע ומה לנו עוד, ויכן מלינו דבר שמשאן מחלה
 לקבעו בקרקע וגם קבעו בקרקע שיקבל טומאה, והלא בשום אופן אי"ה לחלוש
 על כרייתא מפורשת שבהנתי דריש חסובה זו, אלמלא היו לוקחין אותן הקאכלים
 עלמין, שחקן עליהן בשר ודגים אפשר היינו לריכוס לדון, אבל אם לוקחים קאכלים
 מדרסות, שלא נשתמשו כלל בחלוש רק שמה מאותו המין השתמשו בחלוש איך
 שום חשש, דאליכ הדלת והגג והמנוח וההיתא והליזר וההורה והליזר דאמק"ט.

כיון דאלו עשויין לקרקע (משנה פ"א דכלים, רמב"ם הל' כלים פ"ט ה"א) נמי
 נימא דניחוש, שמא יבא אחר להשתמש באלוהו מין בתלוש, אצל אין חוששין לזה
 כלל כיון דאלוהו מין נעשה להשתמש בהם נקרקע אף אם אחר יבא להשתמש
 אותן במקרי בתלוש, בטלי דעתו אלל כל אדם ודין מפורש הוא: אומן שטושה
 ומניח זוגין לבהמה ולדלתות וכו' אם רוב עשוי לדבר באמק"ט הרי הכל עהור
 עד שיפרש מקלחן לדבר המק"ט (רמב"ם פ"ח מהל' כלים ה"ג) ופוק חוי
 הרמב"ם סובר דכל הכלים שנעשו לחברן לקרקע אינם מק"ט אפילו קדם שקבעו
 (פ"ט מהל' כלים ה"א וע"י תו"ט מ"ב פ"א דכלים) ואמאי לא ניחוש, שמא
 עד שיקבעו נקרקע יבא אחר להשתמש עם אותן הדברים בתלוש, וע"כ כיון
 דאלוהו מין נעשה לחבר לקרקע אין חוששין, שמא ישתמש בו אחד בתלוש דבטלי
 דעתו, וקאכלים אינן עשויים לתקן עליהן בשב' ודגים רק לשטות מהן חמורים
 ואם אחר חתך דג מליח על קאכלי שהיא איננה כאן במקוה לא איכפת לן כלל
 וכלל כנ"ל, ואין כל צורך להאריך בזה כי הוא פשוט וברור, [וכיון שהגענו לאותו
 הלכה שברמב"ם ז"ל אפשר לתרץ דרך אגב חמיי"ה הדגמ"ר על הש"ע בסעיף
 מ"ח הל' מקואות שהמה על הש"ע על מה לא כי דהכלינות לריבים להיות
 עשויים מהחלה לקבען בקרקע דכן משמע מברייא, ולפי הג"ל לא קשה כ"כ,
 דמשמע מהרמב"ם דאם עשאן מהחלה לקבען לקרקע אמק"ט, אפילו לא
 קבען עוד בקרקע, ואם קבען בקרקע אמק"ט אפי' לא עשה מהחלה לכך עיי'
 חו"ט הג"ל ופ"י הרע"ב כלים פ"ב מ"ד זכ' וז"ל כשה' מחובר לקרקע מהחלתו
 או שנעשה כדי לשמש את הקרקע עכ"ל, ומשמע דהרי מילי נינהו: או שנעשה לשמש
 את הקרקע או שה' מחובר לקרקע מהחלתו ואז אמק"ט אפי' אינו עשוי לשמש עם
 הקרקע, וי"ל דהש"ע כאן כוונתו על סלוגות חדשים, ולא בסלוגות ישנים שכבר
 שמשו בהן בתלוש, ואף דזה קצת דוחק דמכל מקום ה"ל להם להטור והש"ע
 לפרש, בכל זאת, לוינא בסלוגות חדשים, שלא שמשו עוד בתלוש, ומחנכים
 לקרקע מיר אחר עשייתן, בודאי יש להקל טפי מבסלוגות ישנים, אבל יש לדון
 בזה הרבה, ומכא"ה הרא"ש משמע דתמיד לריבין להיות עשויין מהחלה לקבען
 בקרקע, ומחבורה דבהם סילון תמיד עשוי מהחלה לשמש עם הקרקע, ועיי'
 רע"ב מקואות פ"ד מ"ג דסלון לנור ומרוב אחד הוא, ועיי' טור פ"ז דכלאים
 מ"א וכן משמע עוד בהרבה מקומות וא"כ הוא דבר שאליו נשמע, והש"ס לא
 מדבר כאן מהל' עומאה ובהרה שיפרש בפרטות כיצד אמק"ט, רק מהל' מקואות
 וכ' בבאופן שאמק"ט מותר למשוך, וסמך עלו על ההלכה, ויש לדבר עוד הרבה
 בזה, רק כיון שאין זה שיך לטינונו אבהמ"ל].

רביש"ב (באלו ג) דהוא ראה חמור בית החרף שנעשה מקאכלים עומד על
 ענלה קטנה ומוליכין אותו מחדר לחדר, וא"כ הרי משמשים עמהם גם בתלוש,
 ואע"ג דעל הרוב טובה מזה הנוריים שמהוברים לקרקע, מ"מ כיון דבהוספתא
 אמרה, אלא וכו' ע"כ בקלרה כנ"ל; הנה מה שפשוט אללו כ"כ דמור כזה.
 מק"ט, על זה יש לדון, כי צאמת חמורים כאלה אין משמשים בתלוש כלל, כי
 בשעת שמישו לריד לסיוס לנור יולא לבית העשו, ופאנור חוברים בכתל הבית,

זהו מחובר לקרקע (לכוחל הכית) בשעת השמיט, ומוטלטל יתור רק שלא בשעת השמיט, ושיקר הוא השימוש, אם השימוש הוא רק בקרקע אין קפידא מה שמטלטל אותו שלא בשעת השמיט, וכוונתי בזה לדעת הגאון בעל משנה אחרונה ז"ל בפירושו למס' כלים פ"ח מ"ט בענין פורנה (מין חמור בעין שלנו) אם יש לה לחבו עמאה ופי' מהר"ם דפי' הליזניו מוטלטל ואינו משמש עם הקרקע, וכי' הוא ח"ל, ולא יתכן וכו' ומה מהני שמטלטל הא באותה שעה אין משמשין ובשעת השמיט הוא ע"כ קרקע עכ"ל, הרי כמו שבחבתי, בכל זאת יש לומר דחומר כ"ה מק"ט, דחמור יש לו דין אחר לגמרי, מכל דיני כ"ה, דחמור כשעשאו בחלום וחברו אח"כ מק"ט, מבוא גז"כ, יותן" מכל מקום, וחמורים שלנו אין מק"ט דהם הם פורני האמורים במשנה ט' בפ"ח דכלים דעליו אמור בחוספחא פ' דכלים דלא נעשה, אלא"י לשמש עם הקרקע ועיי' דפי' חולין דף קכ"ג ע"כ ד"ה חמור, דכי' ח"ל חמור החילתו עשוי כלי בקדרה ומטלטל וכשכח לקבטו ומשמדו בא"ץ ומדביק בטיט סביביו ומעניו וכו' זה הי' חמורים שלהם שעשאן בחמלה בחלום ואח"כ קבטן בקרקע, אבל חמורים שלנו שעשאן מיד דבוק בקרקע וגם פתחים בדרם המק"ט, והדברים עתיקין ח"ל קרי ב"י רב הוא, ומהם הני על הרב המחבר הזה שהלך כ"כ למרחקים להביא לחמור ועזב מה שלפניו, כהם ולא דבר כלל מכל דיני חמור שהם פרקים שלמים (פ"ה ופ"ח) ומשנות הרבה במס' כלים שדינים מיוחדים הם לחמורים, אשר לשניות הרבה מפורשים דבונדים דכירה שפיה בדרם מק"ט, נחלא שבירות שלנו (ענגלישע קוד) מק"ט, אפי' אם משמשים רק עם הקרקע, כיון שפיהם שלהם המה מולמעלה (עיי' תפא"י במשנה כלים פ"ח מ"ט), ודוקא חמור שפיו בדרם, המק"ט, וא"כ למה הי' נקוט מציאות רחוקה בזה, לחשוש בחמור שמוליכין בעגלה מחדר לחדר, הרבה יותר יש לעיין ע"ד כירות דין שטושין אותן ג"כ מקאכלים, וכאמור לעיל, מוכח מהראשונים ז"ל, שהן מק"ט, והן בכלל חמור וכיריים האמורים בחורה, ובכל אופן הרבה יותר, מחמור שמוליכין בעגלה שלא בשעת השמיט (דאם מוליכין בשעת השמיט ודאי מק"ט דחמור החלוי בנזאר גמל ג"כ מק"ט).

אבר' לרדי לא הוכפית לי כל זה, דאין אינם דנים כלל על כל מין קאכלים דעלמא, רק על אותן הקאכלים שלמן שזכסין בהן המקור, והן נעשות מחמלה לשמש עם הקרקע וגם קבטן בקרקע, ואל' השיבני הלא עושין בקאכלים גם כירות והן מק"ט אפילו אם הן מחוברין לקרקע ככ"ל, גם זה לאו כלום הוא דהלא הקאכלים נעשו לקבטן בקרקע, רק אם עשאו מהן כירה גז"כ דכירה מטמא, אבל הכי בשביל זה נפסלין גם קאכלים אחרים שלא עשה בהן כירה רק מקור בחמיה, הן עשאן לחברן לקרקע וגם חברן בקרקע, והגז"כ הוא על הכירה ולא על הקאכלים, דאליכ נגזור גם על הלכנים (ליגעלי) דלכירה לריבוי גם לבנים, או עושים חלכנים לבד וא"כ גם לבנים יהיו מק"ט, וכי' שמענו כזאת? ומס"כ החוספחא, אלא"י קאי על הכלים ולא על המין, שממנו עושין הכלים דחוספחא הוא בפ"ו ב"ב קמ"א במס' כלים וקאי על הסודני (מין חמור ככ"ל) דיש חמורים שמשמשים גם בחלום ומק"ט, ועי' אמרה החוספחא דפורנא

אח"כ דחשבונין אלא עם הקרקע ולא כשאר הנזרים שה' לא ניהם השמיים גם בחלום, ופשיט הוא.

ולאחר כל אלה, אפילו אם אחד יספור כל הדברים האמורים ויתעקש דוקא לומר דקאכלי הוי כלי גמור, אף אני הומר לו ומה כולי האי, ממ"נ, על איזה קאכלי אני דנין על קאכלי פשיטי, הלא הוי פשיטי כלי חרס, ואינה מקיט לא מ"ח ולא מדיס ולא טומאות מדרס, ואי על קאכלי שיש לה בית קבול מעבר השמאלי הלא כ"ח אינו משמא מנבו רק מהוכו, והא דאמר רבא (גרה ס"ו ע"ב), לא תעמוד חשה ע"נ כ"ח והעבול, הוא רק משום ביטולא ולא משום טומאה, משה"ה אם עברה וטבלה עלתה לה טבילה (ש"ע י"ד ס"י קל"ח סעיף ל"א) ולא דמי לשאר כלים דאפי' בדיעבד לא עלתה לה טבילה (ש"ע ס"ט) והיכי דלא שייך ביטולא י"ל דמוחר על כ"ח אפילו לכהחלה עיי' ש"ך שם ס"ק ע"ג, וכל זה בקרקע המקוה, אבל בנזלים שאין עומדין עליהם לא לריך לכל זה ג"כ, ואמר לי אחד בשם גדול אחד שה' בונה מקוה ולפיו הנזלים בקאכלים, אבל לא ברנפה, ועם לרבר לא אחר, והדבר הי' זה כבר ואינו זוכר, אבל אני יודע עד כמה יש לשמועה זו יסוד, דנזלים עד מ' סאה דינס ברנפה לסחוס ולהעמיד הזמילה בדבר המקיט ורק בנזלים למעלה ממ' סאה יש לחלק עיי' ש"ע הל' מקואות סעיף נ', אמנם יש לחלק בין כיתלים לרנפה בדבר ששייך בו גזירות מרחלאות, אבל כ"ח אינו ראוי למדרס ולא שייך בו גזירת מרחלאות והש"ך ס"ק מ"ג ס"י קל"ח השיג על הב"ח עיי"ש, וגם ביטולא לא שייך כאן משום הנ"ל ואפשר היתה הוראת שעה, רק לאותו מקוה אז, כי אפשר לא מלא רק קאכלים ישנות וגדולות מד' טפחים, שאז יש לחשוב שמה כן מהכירה (קודם) שמקיט כנ"ל, דחנור שחבכו חליות פחות מד' טפחים טבור אבל יותר מד' טפחים מקיט (כלים פ"ה מ"ח), ואמר לי אחד שיש גם קאכלים גדולות מד' טפחים ובקאכלים ישנות גדולות מד' טפחים צורתי יש לחבש וז"ע בזה, ואיני יודע מה הי' שם ואין רלוני להאריך עוד יותר בזה כעת, וחזון למועד א"ה.

שוב מל"ח בסוף הכ' חבור לטהרה על הל' נט"י ומקואות להנהיג המפורסם (הגאון בק' המח' ס' חבור לעהרה חפץ בעילום שמו, ואף כי כבר פקע שמו, ככל זאת בין דהוי ז"ל לא כתב שמו על ספרו אינו חפץ להזכיר שם המחבר נ"ע אף כי הוא לכיוע גדולה למה שכתבתי, שלא יהי' בבחינת אני מכסה ואתה מנלה) שמדבר שם בענין מקואות ע"יגים ומחמנים ומלייר כדור מראה מקוה כזה, וז' שמנפה בקאכלים, ומדבר באורך מכל מקואות האלה מה לקרב ומה לרחק, ואינו מעיר כלל שיהי' קלת חשבון בלפיו המקוה בקאכלים, ואלמלא הי' חוכך משם בזה לא הי' מעבר לגמרי בשמיקה, ומשמע דפשיטא גם אללו ז"ל, דכשר הוא וטבור הוא.

אחר הדברים האלה אף דרך דרכה של תורה זה בונה וזה סותר, בפרט שלא באני לסתור רק לבנות כי לא להשיב על הרב המחבר של אוהו ספר באהי אשר לא ראיתי ולא ידעתי כלל אוהו, וכבודו כבוד החורה, בכל אופן, יקר אלני עד מאד רק להרץ ולהלדיק את המקואות באהי, אשר כבר עבדו בהם

רבות מישראל, ואין כאן פגיעה בכבודו ח"ו כי הורה הוא וללמוד אני לריך, בכל זאת כמדומה אני שהוא (המחבר שאני משיג עליו) כבר שבק חיים לכל חי, ואפשר אם ה' בחיים חיותו ה' דן כנגדו וה' מוכיח שהדין עמו, בקשה שטובה לפני הקוראים הנכבדים של "שערי תורה" היו שיחיו נא דעתם בזה, דבר שנוגע למעשה בכל יום, ואפשר מיני דידי וזידיהו חסתיים שמעתיא וה' זה שכרי ושלוט על ישראל.

צבי מאקאווסקי חו"פ הגיל והגדיל.

ב"ה גויארק (אמעריקא) ה' י"ד (שאלה ותשובה בענין שבת).
שאלה הנה פה בגויארק לופים ומוכרים את הלחם בשבת בפרהסיא בעו"מ ולפי"ו שאלים אם מותר לקנות מוכאופים או מהמוכרים האלו לחם במז"ס או בחול משום שאנו יודעים בבירור שהלחם הנאפה בשבת נתערב בלחם שנאפה במז"ס.

תשובה הרמב"ם ז"ל כתב (בפ"ו הכ"ג מה' שבת) ישראל שעשה מלאכה בשבת אם עבר ועשה צדק אסור לו ליהנות באותה מלאכה לעולם ושאר ישראל מותר ליהנות בה למזלי שבת מיד שנאמר ובמרתם את השבת כי קדש הוא קדש ואין מעשה קדש כי"ל ישראל שבישל בשבת במזיד למז"ס יאכל לאחרים אבל לו לא יאכל עולמית, ואם בשל בשגגה למז"ס יאכל בין הוא בין אחרים מיד וכן כל כיוצא בזה עכ"ל וכתב שם הרמ"מ ברייתא בהרבה מקומות ב"ק ע"א חולין ט"ו כתובות ל"ד המבשל בשבת ר"מ סבר אם בשוגג מותר אפילו בו ביום ור"י סבר בשוגג מותר למז"ס וכו' ור"י הסנדלר סבר בשוגג אסור לו עולמית וכו' והכריחו המפרשים שדברי ר' יהודה כך הוא בשוגג יאכל למז"ס בין לו בין לאחרים וכו' ביום אסור לכל במזיד לא יאכל הוא עולמית אבל אחרים אוכלים וכן כתבו בהלכות והגאונים וכן הכריע הרמב"ן ומה שכתב רבינו מיד כלומר שאין לריך להמתין בכדי שיעשה הוא נמשך אחר הטעם הנוכח למעלה ואין לחוש לו בזה שנעשה ע"י ישראל בשוגג או במזיד ויש חולקין ואומרים שהוא כדי שלא יהנה במעשי שבת והרמב"ן ז"ל סבר כדעה זו והלכינו המתנה כדי שיעשו אפילו בשוגג והר"ר ר' יונה סבר כדעת רבינו והרשב"א ז"ל לא הכריע בזה כלום עכ"ל וכתב שם הלחם מבנה וא"ת אחי לא אמרינן דאחרים לא יאכלו עולמית היבא דנעשה במזיד כיון שהוא אינו אוכל עולמית משום שאין לנו לחלק בינו לבין אחרים כמו שאין לנו מחלקים לעיל בענין שיטור כדי שיעשו וי"ל דאין ראוי לאמור של אחרים יהיה אסור עולמית שהוא איסור חמור מטעם לא חלקו שהוא טעם קל וכו' ע"ה.

והדבור (א"ח בסי' ס"ח) כתב שהגאונים פסקו כר' יהודה דבמזיד אסור לו לעולם ולאחרים מותר למז"ס מיד וא"ל להמתין בכדי שיעשה וכו' ויראה שאין חילוק בכל מעשה בשבת אבל בעל התרומה כתב דדוקא במבשל בשבת בשוגג מותר אפילו לו דמטיקרא חוי לכוס וכו' וכתב שם מרן הכ"י ז"ל הטעם דאין לריך להמתין במז"ס בכדי שיעשה הוא משום שאינו נעשה ע"י ישראל דמחוק שקל בעיניו יבא לעשות כן פעם אחת אבל דבר שעשה ישראל בידים ודאי ליבא למיחש דאי שריא ליה מיד אחי לנשולי בהדיא וכ"כ הרא"ש והר"ן

לאפוקי מרש"י ובה"ג והרמב"ן דה"ג טלרבי כדי שיטשו וכו' עש"ה והרמ"א
(יור"ד סי' קי"ג) בסופו כתב וז"ל עכ"ל שכל לחולה בשבת מתחיל לחל"ש אפילו
לבריא ואין בו משום ביטול עכ"ל דכל כה"ג היכרא היכא עכ"ל ע"ש וכח"כ שם
הט"ז (סי' ט"ו) אלו דברי הר"ן בשם הר"ה והב"י מרן הב"י והרשב"א
חולק וכתב בספרו משמרת הבית וכתב"כ שאין לחלוק צין איסור זה לשאר
איסורים ולפי"ז אפילו לחולה נופא לא הותר אלא נעת הו"דך לכד דהיינו בשבת
נופו אכל במל"ש חוזר לאיסורו וכש"כ לבריא ודומה לנבלה לחולה ש"ש בו סכנה
דמוחלת לו בשבת ואם הבריא אסור דכל דמיקון רבנן בעין דאורייתא היקן
עכ"ל וכח"כ שם הט"ז שדבריו נכונים והביא ראיה לדבריו מהא דכתב ה"חבר
(שו"ע יור"ד סי' קי"ב סעי' ח) ואעפ"י שנקד"כ שם חולק על הט"ז ומיקל בזה
אבל כל האחרונים חלקו עליו ולכן חיללה להקל אפילו לחולה טלמו אינו מותר
אלא בשבת ולחל"ש חוזר לאיסורו וכש"כ לבריא וכן פסק הפ"ח (סי' כ"ו) ומה
שכתב הבאר היטב בסי' הנ"ל שהקשה על הרמ"א ח"ד נוהר לבריא במל"ש
נזוזר שמה ירבה בשבילו ע"ש לא יכולה להבין דבריו משום דגם בישראל שבישל
לחולה ש"ש בו סכנה בשבת דאסור שמה ירבה בשבילו אינו אלא עד מל"ש
ובמולאי שבת מותר כמ"ש הרמ"א והלבנוש (א"ח סי' ט"ח) ועוד דאם גזרו זה
באיסור חמור דאורייתא מנ"ל למיגזר באיסור קל דרבנן והמג"א בשו"ע (א"ח
בסי' ט"ח בסק"ב) כתב בשם החו"מ (חולין ט"ו) דמה שאנו מלרבינן להחמין
בכדי שיטעה למל"ש בעכו"ס שטובה הוא מטעם שמה יאמר לו לטעות אבל
ישראל לא ישמע לו ואף לפי רש"י שפי' העט"ס כדי שלא יהנה ממלאכת שבת
מ"מ הכא שרי דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו בו וכו' עש"ה.

ורענ"ד נראה לפרש את הגמרא (חולין ט"ו) מה שאמר ר' יהודה בשוגג
יאכל למל"ש ובמזיד לא יאכל עולמים ופי' רש"י במזיד דאיכא איסורא לא יאכל
בו ביום עד שחשך ובכדי שיטעה והוא הדין לאחרים נמי דאסור למיכליה בו
ביום דטעמא משום דלא נמטייה הנאה מאיסורא הוא וכו' עכ"ל פי' דטעמא של
ר' יהודה לאו משום קנסא הוא אלא שלא תהנה מעברה והקשה מהרש"ל
מהגמרא (גיטין נ"ג) דמקשינן מדר"י אדר"י דכאן קנס ובמטמא לא קנס שוגג
הטו מזיד אלמא דטעמא הוא משום קנס עכ"ל עש"ה ולכאורה יש להעיר על הא
דכתב רש"י לר' יוחנן הסגלר לאו משום קנסא הוא דלמה נקנס לאחרים שלא
עברו עבירה אלא משום דמעשה דאורייתא וכדאמרינן (בבבב"א ל"ד: וביק ע"א.)
ושמרתם את השבת כי קדש היא מה קדש אסורא באכילה אף מעשה שבת
אסורא באכילה אי מה קדש אסורא בהנאה אף מעשה שבת אסורא בהנאה ח"ל
לכס שלכס יהא יכול אפילו בשוגג ח"ל מחללה מוח יומת במזיד אמרתי לך ולא
בשוגג והלא ר"א ורבינא פליגי אליבא דר' יהודה אי מעשה שבת דאורייתא או דרבנן
ובפלוגתהם חמיר הלכה כדברי המיקל ואינו אלא מדרבנן ולמה כתב רש"י וז"ל
כמ"ד מעשה שבת דאורייתא ועוד יש להעיר לכאורה מהא דאמרינן בגמרא
(פסחים ל"ו) דמתן לר' שמעון לאחר זמנו אסור לכל העולם משום דקאסינן ליה
משום דעבר על כל יראא ולכאורה לריבין להבין מדוע קאסינן לאחרים וכו' לך

לאסור רק לעובר ולא לאסור לאחרים.

וְעַתָּה נראה רבזה גופא פליגי ר"א ורבינא אי קנסין במעשה שבת לאחרים אם לאו מ"ד מעשה שבת רק מדרבנן סובר רקנסין גם לאחרים ומה שאזכרין לר' יוחנן הסנדלר לכל העולם אינו אלא משום קנס ואיך מ"ד סובר דלאחרים לא קנסין וטעמו משום דמעשי שבת דאורייתא ולפי"ז ר' יהודה דאסור במזיד לאחרים עד מל"ש יהיה אחר מ"ד דסובר דמעשי שבת דרבנן הטעם שאסור ר' יהודה לו עולמית ולאחרים עד למל"ש משום קנס ובמילא גם בשוגג לא קנסין בשוגג דלו קנסין עד למל"ש ולאחרים לא קנסין כל עיקר משא"כ לאיך מ"ד דסובר מעשה שבת דאורייתא ולא מדרבנן אסרינן לאחרים במזיד משום שלא יתהנו מעבירה ולפי"ז גם בשיגג אסור להם עד מול"ש ובין דרב מוקי מחניטין בשוגג כר' יהודה דגם לאחרים אסור עד מל"ש אלו מוכרחים לאחר ססובר כמ"ד שמעשה שבת הוא דאורייתא והטעם משום שלא יתהנו מעבירה ולכן כתב רש"י שמעשה שבת דאורייתא אבל בגמרא גיטין (נ"ג) אולא סס סוגיא דגמרא אליבא דמ"ד שמעשה שבת הוא מדרבנן וטעמו דר' יהודה הוא מטעם קנס ולאחרים בלתי בשוגג מותר וכמו שנראה מפ"י רש"י ז"ל בכתובות (ל"ד) ובמילא מתורנה קושיא המהרש"ל וכן מה שאמר רבא (פסחים ל.). שר' שמעון קנסא קנים לאחר וזמנו משום דסובר כמ"ד שמעשה שבת דרבנן וקנסין גם לאחרים משא"כ למ"ד שמעשה שבת דאורייתא אין הטעם לר' שמעון משום קנס אלא שלא יתנו אחרים מהעבירה שעברו בעצמם על כל יראה ואם היה משבית החמץ והיה שורף אוהו קודם פסח אז לא היה בעולם אחר הפסח ולכן אסור לכל העולם עולמית ובמבטל בשבת אסור רק עד מל"ש ובכדי שיעשה אחר השבת משום דאז אין נהנין כלל מהעבירה שנבטל בשבת דה"י יכולין לבטלו אחר שבת.

והרמב"א (כאה"ע כס"י קכ"ג סע"ה בהגה) כתב בשם מרן הב"י ז"ל וז"ל כתבו בירון את הגט בשבת או ביום כפור הרי זה בטל מדאורייתא וכתב הב"ש (כס"ק ח') וז"ל וכלל בשבת ויום כפור אם כתב בפרהסיא במזיד נעשה הסופר מומר אע"פ דקיי"ל דלא נעשה מומר אם עשה עבירה בפעם אחת אבל כאן הוי כל שני הוהיה כמעשה אחר וכו' עש"ה ובישועות יעקב (כס"י ק"ע) כתב הרבה מענין זה והזהיר שמאור לריבין לדקדק בזה ולכאורה לריבין להנין מאין ילא להפוסקים שביום כפור נמי נקרא מומר לכל התורה כמו בשבת והלא רש"י ז"ל כתב בגמרא (חולין ה'). בסופו מומר לחלל שבת הוה מומר לכל התורה דהוה כעובד ע"ז דעובד עכו"ם כופר בהקב"ה ובין שאינו שונה כופר במעשיו של הקב"ה משום דשבת מעיר על כריאת עולם ולפי"ז הלא יום הכפורים אינו משום כריאת העולם אלא משום שמכפר חג"ל למימר שהמחלל יום הכפורים הוא מומר לכל התורה ואדרבה מהגמרא (כ"ק ע"א) ומהרבה פוסקים משמע שדוקא מעשה שבת אסור מדאורייתא אבל מעשה יום הכפורים אינו אלא מדרבנן ובשבת איכא מיתה ב"ד בבקלה משא"כ ביום הכפורים דליכא מיתה ב"ד רק כרת והוא מיתה ב"ד שמים ולכן לא נוכל להבין מאין למדו דמומר ליום הכפורים הוה

מומר לכל התורה גם יס לעיין במומר לחלל שבתות דהו מומר לכל התורה כולה אם נאסר ביטולו משום ביטול נכרי או כיון שאסרו חז"ל משום חסון ומיתון במומר אינו אסור מן התורה אך לפי מה שכתב הר"ן בחידושו (מולין ד"י) דסחם יין של מומר לע"ז אסור משום דהו מומר לכל התורה חטפי דחיתון של מומר אינו אסור מן התורה אפי"ה לא פלוג עכ"ל ולפי"ז י"ל דה"ה בביטול של מומר לכל התורה אסור ובב"ה של מהרי"ם ז"ל ביור"ע בס"י קי"ג כחב דעיקר הנזירה היתה משום חתנות וכו' ובספר מפארת למשה כחב דלפי העצם הזה שרי ביטול של מומר דמשום חתנות ליכא אלא שיה עור טעם כמו שמבאר בב"י דשמא יאכילנו דברים אסורים ולפי"ז גם ביטול של מומר אסור דהו ככופר בכל התורה כולה ושמא יאכילנו דברים האסורים עש"ה ויה"ה למומר לחלל שבת בפרהסיא דהו מומר לכל התורה כולם גם ביטולו אסור עש"ה.

ובמהר"ם שיק (באו"ח סי' רפ"א בדה"מ אהנס) כחב וז"ל ולריך טיון בדבר משום דמבואר (במלין ד"י) גבי אחאב ויהושפט דפריך דילמא מיכל לא אכיל שמויי הוה שמי ועדיין לא גזרו על סחם יינס וכחב הר"ן בחידושו דמבואר מזה דאע"ג במומר לע"ז לא גזרו על נותניו מ"מ כיון דגוי הוא הוה בכלל הגזירה דסחם יינס דמסתמא גם בגזירה פתן ושמן היו ולפוס דהטא היה נראה שהיא ראי' גדולה ולריך לאחר דהתפארת למשה בבירא ליה דדוקא יינס בכלל ולא פתן ושמן ולא ארע המילוק כיון דהשש ניסוך לע"ז ליכא במבואר בהר"ן אלא משום שהוא כגוי גם זה בכלל אם כן מ"ס פתן ושמן מיינס ול"ע עכ"ל עש"ה ולענ"ד נראה שהוא חידוש גדול משום שראיתי בפר"מ (ביור"ע בס"י קי"ג בס"ד בלוח ב') שכתב שם בפירוש בטעם איסור פת של קראים משום שהם מחללי שבת דינו כגוי משמע דכל שדינו כגוי נכנס בכלל הגזירה משום דלא קאמר עממא משום דגם בקראים ליכא גזירה דחתנות ועור הרבה פוסקים כתבו כן הליכא הטעם משום חתנות כגון הכומרים שאין להם בנים וכן פת הנעשה בבית המלך אף דודאי אין מתחתן עמנו וכמו שהביא הכנה"ג וכן כחב הרשב"א ז"ל לענין ביטולי עכו"ם דאפילו בני מלכים דודאי לא יתחתן אסור וכו' ונראה דהכי נמי במומר לעכו"ם דאעפ"י שאין בנזוהיו איסור חתנות כיון דגוי נמור הוא בכלל גזירה הוא ושמו אסור וכמו שכתב הר"ן ז"ל בבאיתו לעיל כיון שהוא מומר לכל התורה כולה בכלל גזירה הוא עכ"ל הרי מפורש דלא משגיחין בטעמא דחתנות אבל בהא ודאי מודים שהמומר לחלל שבת בפרהסיא בכל שבת ושבת הוה מומר לכל התורה כולה מודאורייתא משום דהא דחולקים הפוסקים לענין שחיטת מומר (ביור"ע סי' ב' סע"ה) וע"ש בחידושי דעק"א מה שהביא בשם התשב"ץ נח"ג וכחב שם שלשה שיטות בענין מומר לשחיטה וכמו שכתב הש"ך שם (בס"ק י"ז) ובב"ה (בלוח ע"ז) כחב שכתב דהו נקרא בפני עשרה אנשים ישראלים ומה שכתב שם שהפ"ח חולק אם הוא עובר על איסור דרבנן וכן כחב (באה"ע בס"י קכ"ג סע"ה) שביור"ע (סי' ב' סע"ק י"ז) העלה בשם מפרשים דמומר לע"ז או לחלל שבת לא נעשה בפעם אחת והכי נמי בנזוהי הגט שבת בפרהסיא בפעם ראשונה לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיא והנע כשר ואף

שאין נראה כן ממרן הב"י ז"ל (בעור אה"ע בסוף סימן קכ"ג) מ"מ נראה להפ"ח שצ"ק הוא כן ע"ה והגט מקושר בזה הסימן חולק על הפ"ח ע"ה. וצ"ע נ"ד נראה שדברי הפ"ח אלו תמוהים מאוד. חדא הא כתב הב"ש שם (באה"ע בס"ק ח') אע"ג דקו"ל דלא נעשה מומר אם עשה עבירה בפעם אחת אבל כאלו בכתובת הגט הוי כל ב' אותיות כמעשה אחר פ"י שהם הרבה עבירות ועוד הלא רש"י והרמב"ן והרשב"א והרא"ה והר"ן והתוספות ורבותינו הלרפהים כולו ס"ל דנעשה מומר באותו פעם שחילל שבת וכמו שהביא הגט פשוט ע"ה ואל תשיבני מהתוספות דעירובין (דף ס"ט ברה"מ הו"א) דסברי דלינו נעשה מומר בפעם אחת וכן כתב הגהות מיימוניות (בפ"ב מה' עירובין דין ט"ז) וכ"כ הרשב"א בחידושי לעירובין שם וכ"כ היא בחשובות הרשב"א הביא מרן הב"י ז"ל (בעור יו"ד בס"י ק"ט) שלריך להיות מוחזק שלשה פעמים וכן כתבו התוס' (חולין דף י"ד) בחירוף שני דמשום פעם אחת לא חשיב מומר וכן הביא המל"מ (בפ"ג מה' שנגות) ומהרי"ק (ס"י ק"ס) והררי"ש (בס"י ד' ביו"ד) וה"ש"ס (חולין ס"י ז') ומהרש"א (בחולין דף מ"א ברה"מ הכי נמי בישראל מומר) ועוד הרבה פוסקים אבל הנ"ל באותן שאופים את הלחם בכל שבת ושבת והרבה פעמים התרו אותם והם אינם כומעים לית מאן דפליג שיש להן דין מחללי שבת כפרהס"א באיסור דאורייתא ולכן איסור לקנות מהם הלחם אפילו בחול משום שהלחם הנאפה בשבת מתערב עם הלחם שאופים במל"ש ואעפ"י שהרמ"א ז"ל כתב (ביו"ד בסוף סימן ק"ב בהגה) וז"ל ולא מיקרי דבר שיש לו מחירין אלא אי"כ הותר למי שנאסר אבל אם נשאר לאחר לעולם איסור אע"ג שמוחר לאחרים כגון המבטל לא מיקרי דשילמית ב"י בשם רבינו ירוחם בשם הרמ"ה וכתב שם הש"ך (בס"ק ט"ו) כגון המבטל בשבת צמוד שאסור לו לעולם ולאחרים מותר למל"ש וכמו שכתב הרמ"א בס"י ש"ח עכ"ל והרמ"א (באו"ח בס"י הנ"ל בס"ק ב') כתב דמייירי שנתערב אחר השבת אבל אם נתערב בו ביום הוי ממש דבר שיש לו מחירין לאחר שבת לגבי אחרים ועל דברי הרמ"א (שנ"ס) ק"ב ביו"ד) הרבו הפוסקים להקשות מהא דכתב המרדכי דדבר שלא ניכר לעלמו לא בטיל וגמו שהאריכו בן הנוב"י [במ"ח ב"ח] יוד"ע בס"י נ"ד ונ"ה) ובחוות דעת (בביאורים בס"ק ז') והכו"פ הוסיף להקשות מהתוס' (דסוף מעילה) גבי האומר פרועה שצבים זהו הקדש וגו' ע"ה. וצ"ע נ"ד נראה שלכאורה י"ל שדוקא בלח הוא דאמרינן דכל שלא ניכר האיסור לעלמו אין בו משום דשילמית אבל לא ביבש ובוה יש ליישב מה שהקשה הבית מאיר שם דמדברי התוס' (ב"ק ס"ט ברה"מ כל המחלקט) לא משמע כדברי הרמ"א ז"ל ולפי החילוק שהבאתי נחתא משום דביבש ש"ך שפיר דשילמית ולכן הוכרחו התוס' לשנויא אחריתו וכן מלאתי להשמ"ג (בא"א באו"ח בס"י ה"ז באות י"ד) שמחלק ג"כ בין לח ליבש ובחידושי מהר"ן חיות ובחידושי הח"ס כתבו וז"ל ואע"ג דאמרינן דבר שיש לו מחירין אפילו באלף לא בטיל והכא יש לו מחירין ע"י חילול י"ל דהכא כיון דלא אפשר הוי כדבר שאין לו מחירין אי נמי הא דאמרינו דלא בטיל היינו באיסור שניכר ואח"כ נתערב אבל זה שלא

האסור מעולם מחבטל ובגליון הש"ח נחב ראפסר באיסור אין לחלק בין היה ניכר האיסור לשאנו ניכר וכמו שכתב השפ"מ (כה' יום טוב בפ"ה) והיר מלאכי (בכללי' הדינים באות ק"ח בערך לחס) כתב בשם מהריק"ש דובר שיש לו מחירין לא מיקרי כשאין מחסות האיסור בתערובות אלא בטעמו וכו' ולפי מה שכתבו שם הרמ"א והש"ך (ביורה' כס"ק ט') לע"ג ובש"מ עין ילחק (א"ח כס"י ט"ז אות ח') כתב דבשפ"ק דרינא בדבר שילמית אוליון לקולא כמש"כ הגאון בעל שאנ"א (כ"י ל"ו) והפ"ח (בס"י חל"ו כע"ג) ובחשובות רעק"א (ס"י ס"ה) ולפי"ז מה שכתב המח"א בא"ח (כס"י ש"ח כע"ק ב') דלאחרים כיון דחומר למול"ש שייך על זה לאחר דשילמית מ"מ כיון דלעצמו לעולם אסור לא שייך לרדיה לאחר דשילמית כמו בתערובות תרומה בחולין ולא מיקרי דשילמית לישראל בשביל שחומר לכהן כדאיחא ביבמות פ"ב והכי נמי כן הוא ואע"ג שאין זה דמיון גמור משום דלכהן גס עבדו מותר אכל כאן היו אסור בשבת גם לאחרים וכיון דלאחרים היו דבר שילמית י"ל דגם לרדיה היו דשילמית ורק בחל"ש אז כשהערב י"ל דלרדיה לא היו דשילמית משום דעבדו מותר לאחרים ולא כשהערב בשבת מ"מ כן הוא לרינא כיון דמהגמרא יבמות מחבאר דמחר לחבירו לא שייך ודינא לכל אחד כפי מה שהוא מחילא דגם כאן אין דנים מאחרים לעצמו וכן אפילו למי שנחבטל בשבילו מותר למז"ש ולא אחרים דהוי כמו המבטל עצמו כמו בתערובות ביורה' כס"י ל"ט משום דלא דמי דהתם יש חשש טמא ודבר בשבילו אכל כאן ליכא חששא שיבטל הישראל בשבילו והנה בגד"ד כשאופים את הלהט בשבת הן שהאופים והמוכרים והקונים הנה ישראל בעויה ולכן לענין בידאי אסור הפה אפילו בחול משום דאופים בשבילם ובפרט שעי' זה מסייעים ידי טוברי טבירה חמורה לעשות מלאכה בשבת בפרהסיא באיסור דאורייתא וכמו שאמרו בגמרא (זבחים דף קט"ז:) אי"ר אבי אסור לסייע ולעשות שליחות וע"ש נחום' (בד"מ אסור) וכ"כ הרמב"ם ז"ל (בפי"ט מה' מעשי הקרבנות) וע"ש במל"מ מה שכתב וכ"כ הרמב"ם (בפ"ח מה' שמיטה ויוכל ה"ח) שחפרש שם דמחויקים ידי נכרים בשביעה דהוא דוקא בדברים אכל לא יסעדם ביד ומרן הכ"מ ז"ל לא הביא את המקור ולענין נראה שהמקור הוא מהגמרא זבחים שהנחתי ומבואר שאסור לסייע בדבר שאסור לאדם לעשותו אפילו מי שחומר לעשותו ובפרט שהאיסור הוא לכל ולכן נראה שהפסא אסור אפילו בחול כלענין וכל זה אני כותב להלכה ולא למעשה.

ישע"י יוסף בארגאלין ראב"ד חב"ת תורה אנשי חסד בברוקלין וחב"ת שומרי שבת וביי בבראנקס וחב"ת תפארת ישעיהו בניארק מח"ס דרושי מהרש"ם. ב"ה ווארשא ס"י ט"ו (השערה והערה).

מקדש לזכר נשמת מר אבי הרב הגאון הצדיק המפורסם

מו"ר יצחק הכהן פיינענבוים זצ"ל הראב"ד דפ"ק ווארשא

שיומא דהילולא שלו הוא בחודש זה (כ"ד אייר) זי"ע ועכ"י.

ברכ"ת (ס"ז:) רבי אלכסנדר ב"ר צלותי אמר יה"ר כו' שתעמידנו

בקרבן אברה ואל תעמידנו בקרבן חשכה כו' ע"ש. וצ"ל הענין קרבן אורה וקרבן

חשכה וגם למה לא נמצאו מזולתו שיאמרו יה"ר זה (עי' בס' עיון יעקב שטרח שם למצוא טעמים על כל היה"ר שנמצאים שם ושייכותם להאומרים ע"ש), ובעזה"י נ"ל עפ"י מה ששמעתי מפה קדוש אאמו"ר זצ"ל בהא דאמרו פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם שהכוונה שע"י פסיעה גסה שאדם הולך וממהר בעסקיו עלול לחשוב שע"י הילוכו ופסיעותיו הוא ממציא לו פרנסתו וזה. היא הפי' נוטלת ממאור עיניו של אדם ר"ל שיש לו סמיות עיני שכלו (כמו שפי' הרמב"ם ז"ל אצל לפני עור וגו') שאינו רואה שמה מצעדי גבר וכמו שפירשו בהא דערביים שמשתחוים לאבק שברגליהם שדרכם של הערביים להתנודד ולילך תמיד ברגליהם ממקום למקום וחושבים ג"כ כנ"ל והוא ענין ע"ז שמשתחוים לאבק שברגליהם (ועי' בשע"ת ח"ד בהוספה שערי אורה להנוכה מה שהאריך בזה) ודפח"ח וש"י. והנה איתא במדרש רבה (פ' מצורע) שהוא רוכל דהוה מחזיר בעירות ע"ש ועי' במס' ע"ז דף מ"ט שאותו מאמר הנמצא במדרש הג"ל בשם "רוכל" סתם נמצא שם בשם רבי אלכסנדר' הרי יש לשער מזה שרבי אלכסנדר' הג"ל הי' אותו רוכל ור"ל שהתפרנס מזה שהי' רוכל ומחזיר בעירות והנה עיקר שם "רוכל" הוא ע"ש שהולך תמיד ממקום למקום עי' רש"י ז"ל ויקרא (יט ט"ז) ואולי י"ל שזה הוא הכוונה גיטין (לג) חנא כי רוכלא לחשוב "וליוול" לכן י"ל שמפני כך יסד רבי אלכסנדר' הג"ל היה"ר "שתעמידנו בקרן אורה ואל תעמידנו בקרן חשכה" שמפני שהי' דרכו לילך ממקום למקום ולהתפרנס מזה ע"כ יסד תפלה זו הנצרך לכל אלה שפרנסתם בכך להנצל מסמיות עיני שכלם לחשוב שבהשתדלתם ויגיעתם שהולכים ממקום למקום הם ממציאם לעצמם פרנסתם כדברי כ"ק אאמו"ר זצ"ל ונכון ת"ל.

ישראל איסר הכהן פייגענבוים.

ב"ה לאקאטש סי' ט"ז (הערות וחידושים).

שו"ר לירידי הרה"ג חו"ב בחד"ת וכו' מוהר"ר צבי אליהו עפראן שליט"א אבד"ק וויסנאווא יע"א : אחדש"ת כו' וע"ר פלפולו להר"ן קושים החוס' סנהדרין ע"ג ע"כ ר"ה חר כו' שהקשו למ"ל קרא למעט שאין מילין בנפשו את המחלל שבת הא מיל גופי' מחלל שבת כו' יעו"ש : וכתב כמ"ה להר"ן דמשכח"ל היכא דרודף אחר, חבדו להורגו ולחלל שבת, וברודף אס נוכל להילולו בל' מאבריו אסור להורגו, ומיירי ביכול להילולו בל' מאבריו מההריגה, אבל מחלול שבת א"א להילולו כ"א בנפשו, והשתא אס נאמר דמחלל שבת ג"כ ניסן להילולו בנפשו אלא דמלך שנס המיל יחלל שבת כקושים החוס' והא מותר באופן זה להורגו דכלא"ה מוכרח לחלל שבת בל' מאבריו להילולו מההריגה דמ"ל חבלה פורחא מ"ל נטילת נשמה נגמרי, אבל אס מלך חלול שבת אימעט מקרא לא ניסן להילולו בנפשו כ"א בל' מאבריו, ע"כ תו"ר ודברי חכמה הס לכאורה : אבל עליו להעמיד דהחוס' ולמלא הכונה מה דלא ניח"ל להרוגו הכי וכחבד' לכמ"ה בקיטור דחוס' נחכונו לשלול ס"י זה במ"ס דל"ה מקלקל דאיכא תיקו"ג כיון שמחויב מיתה, ור"ל דהו"ל כפרה וכמ"ס נטיל ל"ה, אבל בחבלה בל'

מאבריו ליכא שום כפרה וכו' באמת מקלקל ע"כ מ"ש לכח"ה: רע"ז חזר ואמר
 מר עתה וז"ל ואין דבריו מוכיחים לי הדא איזו כפרה שייכא ברודף אחר חבירו
 להורגו או לחליש' הרי עדיין לא חילל ולא הרג ואם משום מחשבתו הרעה אי"כ
 אחי אבדו להורגו ביכול להלילו בא' מאבריו הא לריך כפרה על תחשבתו, אע"כ
 דהתיקון הוא משום דמלוא להרוג אותו ונמ"ש התוס' בשבת ק"ו ע"א דהתיקון
 הוא משום מלוא, ומ"ש התוס' בסנהדרין ל"ה דהוא משום כפרה הוא לאו דוקא,
 ועוד איני מבין אחי בא' מאבריו ליכא כפרה לפי דברי כת"ה הרי גם מלקות
 הוי כפרה: ועוד נ"ל דהנה לכאורה יש להקשות פ"ד חוס' סנהדרין ע"ג שז'
 דאיכא תיקו"ג, דהא לר"ש קיימין בתם ולר"ש מקלקל בחבורה חייב (שבת ק"ו
 ע"א) אי"כ למ"ל להטות' לומר דאיכא תיקו"ג, אע"כ נ"ל דהתוס' אזרי לשיטתיהו
 ב"ק ל"ד ושבת ק"ו דלר"י גם אליבא דר"ש לריך תיקון קלם, ובהכי אי"ש
 דסנהדרין ל"ה קאי התוס' אליבא דר"י דס"ל מקלקל בחבורה פטור שכתב שם
 דאפילו למ"ד מקלקל בחבורה פטור מ"מ איכא תיקון היינו תיקון גמור דהו"ל
 כפרה אבל כאן דקאי לר"ש אי"כ רק תיקון קלם והיינו במה דהוי מלוא עכ"ד
 כת"ה: אבל באמת הנה ודאי דברי חוס' סנהדרין ל"ה דוקא ניבדו ולא בני
 כלל במה דהוי מלוא אי לא הוי גם אי"ה תיקון, ובמ"ש בשבת ק"ו ע"ג לענין
 שמיטה דהוי קלקול ומ"מ לחייב שבת חשוב מחקן מה דמוציא מאיסור אמה"ח
 ולא בני במה דהוי מלוא, דהא לרש"י שבועות כ"ד ע"א שמיטה הוי מ"ע, ואע"כ
 דלריב"ז נהו"מ' שם לא ס"ל כן מ"מ הכא בשבת לא זכרו מזה, אלא דבאמת
 לא בני בהכי, כי אם דלהוי תיקון במלוא זו וכמו במילה דהוי תיקון שאינו ערל
 עוד, וכן בשמיטה שהותר לאכילה, וברמיחא זה שחייב מיתה אי לא הוי שום
 תיקון רק שהותרה לוה להורגו לא הוי חשיב מחקן, וגם מלאכה שאל"כ כהריגה
 מוסיקין (שבת קכ"א ע"ג) ובמ"ש חוס' שם אלא דבאמת במלוא זו הוי תיקון ד"ל
 כפרה, והיינו כיון שמחייב מיתה ומיתתו כפרתו, אבל באם יכול להלילו בא'
 מאבריו ליכא כפרה וזהו באמת כמ"ש כת"ה דודאי על מחשבת רעה ליכא חיוב מיתה
 ובליכא חיוב אי"כ כפרה, אכן ברודף גלי קרא דניתן להלילו בנששו דילפי' מנערה
 המאורסה דכתיב ואין מושיע לה כו' וש"מ דכיון שהוא רודף ואינו שומע להמחרה בו
 לפרוש כבר הוי בזה בטושה מעשה מגוה"כ מחייב מיתה ומיתתו כפרתו והוי תיקו"ג,
 אבל ביכול להלילו בא' מאבריו מלהרוג חבירו אינו ח"מ על מחשבתו שלא חוכל
 לנאח לפועל שזכרו להלילו גם בלא נטילת נשמה רק בחבלה בא' מאבריו
 וכיון שאין מחשבתו זו שהוא כמעשה מגוה"כ מעשה הריגה חבירו בהחלט כיון
 דאיכא הלל' אינו חייב מיתה וממילא אי"כ כפרה וחבלתו שחובלים בו בא'
 מאבריו אינה כפרה דאיזו כפרה שייכא בזה ובקושית כת"ה ולא הוי רק הלל'
 חבירו, אבל תיקון גבירא בהנחבל הזה ליכא ומקלקל וגם משאל"כ הוי ורק משום
 חילול שבת שהוא רועה לחלל וא"א להלילו מזה רק במיתתו וע"ז הקשו התוס'
 שפיר דמהכ"ה לחליש' כדי להליל מחליש' ומה גרויח ומחליש' אם ברודף לחליש'
 חייב מיתה אי"כ מיתתו בשבת ג"כ הוי חילוש' ולא קלקול ודוק.

ידידו הק' ישראל יוסף הלוי פיינענבוים חוש"ק הנ"ל.

ב"ה פעה"ק ירושלים תובב"א סי' י"ז (הערות שונות).

(א) יש לחקור איך הדין על כל דמיון כב"ע (א"ח סי' תרמ"ט) דמותר ליקח לולב של חברו שלא מדעתו מיום שני ואילך משום דניחא ל"י לאיכס דלחטבדי מלוה בממוני' איך הדין בלולב של קטן אם מותר ליעל שלא מדעתו דנקטן לא שייך דניחא ל"י דלחטבדי מלוה בממוני' משום דלאו בר חיובא מלוה הוא כמו שחזינו בגמרא טעם אחר דאין נזקקין לנכרי קטן משום דפריעת ב"ח מלוה וקטן אינו בר חיוב מלוה הנה הקלה"ח הקשה לפי מה דקיי"ל דאוש שלא מדעת לא מהני אי"כ אמאי מותר ליעל לולב של חברו שלא מדעת ומתוך דעל מלוה שאני אך נקטן אפשר דלא שייך לומר כן ול"ע: (ב) גיטין (י'): שליחות בגירושין בע"כ איחא כו' ע' באחרונים שהקשו מהמרא ז' על ה"ג שכתב דבגירושין ליחא שליחות בע"כ משום דלא נעשה אדם שליח לזכות לזה ולחוב לזה והא כהן מנא דשליחות בגירושין איחא בע"כ: ונראה לי לתרץ בפשיטות דשפיר משכחת דיהא מהני שליחות בע"כ בגירושין כגון אשת כהן שזינה באונס או אשת ישראל שזינה ברצון דבכה"ג יכולים לנרש בע"כ ע"י שליח דכאן לא הוה חוב לה משום דסוף סוף אכורה לו: (ג) ידרע קושית השער המלך לשמואל דסובר דאין הולכין בממון אחרי הרוב אמאי חייב האב לפדות את בנו הבכור דלמא טריפה הוא דפטור מפריון וכו' א"ל דהולכין אחר הרוב הא בממון אין הולכין אחר הרוב ע"ס: ונ"ל לתרץ דידע ק"י הפמ"ג לדעת המרש"א (חולין יא'): דטריפה הוי רק מיעוטא דמיעוטא אי"כ איך יליף הנ"מ מעולה וקרבת פסח דאוליין בחר רוב מהא דלא נחוש דלמא טריפה הוא דהא י"ל דשאי הכס דהוי רק מיעוטא דמיעוטא ומתלין אחרונים דחוקת שאינו זכא עושה את המיעוט טריפות למיעוט דשכח יע"ש ולפי' אי"כ דבבכור אדם לא שייך סברא זו ואי"כ הוי הכרעות מיעוטא דמיעוטא ומבואר במהרש"א דבמיעוטא דמיעוטא לא אמרינן סמוך וע"י בחוס' כפי המניח דטעמו של שמואל משום דאמרינן סמוך מיעוטא לחוקה וכן בבכור הוי רק מיעוטא דמיעוטא ומורה שמואל דאוליין בחר רוב ודו"ק: (ד) שקלים (דף ח') מה ללוא ביין של שביעית הני ר' אושעיא יולאין ביין של שביעית ע"ש וע"י בהקלן מרתין שכ' נזה"ל דיין של שביעית אסור ליהנות בו כשהגיע זמן הביעור אלא לר"ך להפקירו אך דיש לומר דמלות לאו ליהנות ניתנו והאי מלוה הוא דא"כ אף לענין למכור כסותו בשביל ד' כוסות עכ"ל: וק"ל הא הר"ן סובר דהיכי דיש הגאס הגוף ביהי מלוה לא אמרינן מלוה לאו ליהנות ניתנו: ונראה לי לתרץ כך דהנה החו"ד כתב בשם מהר"ט דהיכי דלא מתוקן האיסור בכה"ג לא אמרינן כל מלחא דאמר רחמנא לא חטבדי אי עבדי לא מהני רק אמרינן דמהני ע"ש ולפי' אי"כ דהובא בנ"ב דהא דאמרו דמלוה הבאה בעבירה לא ילא דהוא מטעם כל מילתא דאמר רחמנא לא חטבדי כו' וזה דווקא היכי דמתוקן האיסור כג"ל ולפי' אי"כ דיולאין בדי' כוסות ביין של שביעית ולא אמרינן דהוה מלוה הבאה בעבירה משום דלא מתוקן האיסור באס נאמר דלא ילא, כי סוף סוף עבדי איסורא דהנה מ"ן של שביעית אחר זמן הביעור, לכן אמרינן דלא ודו"ק:

(ה) קידושין (לט:) והא חניא ספק ערלה כח"ל יורד ולוקט ח"ל ספקא מומר ודאי איסור ע"ש הנה בש"ס (דף ב') הקשה רבין דמיכי דאיכא חזקה או רובא לא מקרי ספק ח"ל ספק ערלה כיון דהספק אם הוא בת שלש לו לא נימא חזקי לחזקה דעריין אינה בת שלש וכיון דאינן אינן לי חזקה מהני חזקתו גם על פירות וכמו דמהני חזקה האם לבת ונשאר בל"ע עש"ה: ג"ל למרן כן הנה שמעתי מהרב הגאון מו"ה אלעזר מו"ה מראזוויזאוו שראה בכמהים של הרב הגאון מו"ה שלום ז"ל מקאמינקע שהקשה לדעת הרמב"ן ז"ל דחזקה מגברא לגברא לא אמרינן ח"ל קשה דהא דאי' בניזיר דאם אחר הריני ניזיר ואמר השני ואני וכן השלישי והרביעי שכלים איסורים הא ידוע ק' החוס' (גיטין לג) דלמה יבא הניזיר חייב מלקות אם אמרו לו אל תאכל אל תאכל הא הוה החראת ספק שחא ישאלנו אלל חכם והירצו דאוקמי לחזקה קמייהא דלא שאל עד הנה ע"ש אבל באופן הנ"ל שוב קשה קושיית החוס' דאיך משכחת דהיו מחויבים מלקות דכלם חלי בראשון הא הוה החראת ספק דכאן לא שייך חירצ' החוס' דאוקמי לחזקה דהא מגברא לגברא לא אוקמי חזקה כרמב"ן הנ"ל: וב"ל למרן ק' הגאון הקדוש ז"ל ד"ל דהא דלא מהני חזקה מגברא לגברא ד"ל דהראשון אינו לריך כלל לחזקה אבל היכא דנש הראשון לריך לחזקה או בודאי מהני ג"כ לגברא אחריני ובניזיר גם הראשון לריך להחזקה שלא יבא החראת ספק כנ"ל ופשוט: ובכ"ל מפורץ ק' הש"ס הנ"ל דכאין אין לריך להחזקה דען לא אברה תורה קודם ג' שנים משא"כ באשה ובתה דנש אחת נריכה להחזקה לכן מהני גם לבתה ודו"ק: ו) גסתפקתי איך הדין בשני קדירות אחת של הימר ואחת של איסור ולא הי' בה איסור רק חלי שיעור ולפניו שתי חסוכות אחת של הימר ואחת של איסור אם מולין לומר איסור לומר איסור כפל או דלמא סכא שאתי משום דנימוסף איסור על הקדירה של איסור דע"ז יבא חייב מלקות ולא דמי לאסתפקתא של הפמ"ג (כו' ק"א בש"ד ס"ק י"א) לענין היכי דנימוסף איסור הנאה יע"ש דכאן חמור משום דנימוסף איסור אכילה וז"ע: ו) גסתפקתי אם קטן מהימן על בדוקת הריאה שהוא רק דרבנן בתוס' כחובות (דף כ"ח ד"ה אלו נאמנים) כחבו שם וז"ל משמע דנקטן לא מהימן אפילו בדרבנן דהא מוקי לה בגמרא בהרומה דרבנן וקשה לריב"א דאחרי' בפסחים דנאמנים על בדוקת חמץ ויש לומר משום דבדוקת חמץ הוא בידו ע"ש ולפ"ז שפיר מהימן כאן משום דידו אי אפשר לומר לפי מה שזכרנו עכשיו בקליפות או אינו בידו וז"ע:

אליבטלך חבהן רובינשטיין הרב טראחוב כעת פעה"ק חובב"א.

שער מנשה

הערות על התרגום יונתן מהדורא רביעא

בראשית

(א) ירושלמי בחוכמא ברא ה' בהקדמת הזהר (בראשית ג:) ר' יודאי אמר מאי בראשית בחכמה? ובוהר (בראשית לא:) הביא בשם תרגום יונתן בראשית בחכמתא, ט"ס וצ"ל תרגום ירושלמי כי יונתן ת' בראשית, מן אוולא' והוא ת' של בתחלה (לקמן י"ג ג') אבל כאשר בתחלה (לקמן מא כא) ת' בדבדמיתא כת"א (ירמיה י" י"ב) מכין תבל בחכמתו ת"י שכליל תבל בחוכמתיה, ועי' מהדורא תניינא.

(ב) (ס) ורוח רחמין, דקשה למה הזכיר אלהים ברוח יותר מן הכל, (עי' מדרש' לקח טוב) לכן ת' רוח רחמין, עי' מ"ר סוף פ"ב ורש"י פסוק א' מדה רחמים ושחפה למה"ד.

(ג) (ס) יהי נהורא לאנהרא עלאה, בכ"י של התי' לאנהרא, "עלמא" לפי שהיה חשך על פני תהום אמר יהי אור, משל למלך שבקש לבנות פלטין והיה אותו מקום אפל וכו' (מדר' ריש פ"ג).

(ד) (ס) ר' קיעא סומכיה תלת אצבעותא (ב"ר פ"ד) עוביו של ר' קיעא כשתים ושש אצבעות, (פכחים צד.) סומכא דר' קיעא אלפי פרסי? עי' נחל קדומים.

(ה) (ס) כ"א צלילתא, לעיל פסוק כ' ר' קיעא מוי, פי' רש"י (חולין כו:) שיש בח' מים ויבשה, נראה שדגים נבראו ממיא צלילתא ולא מיא עכירי, ועופות שנבראו מן הרקק יש להן קשקשת ברגליהם כדגים אבל שחיטה צריך בסימן אחד לפי שיש להן זולק מן היבשה.

(ו) (ס) בצלמא בדיוקנא, (לקמן ט' ו') בצלם ת' בדיוקנא? רמב"ם (ה' יסודי התורה פ"ד ח"ה.) נפש כל בשר היא צורתו שנתן לו האל והדעת היתרה המצויה בנפשו של אדם היא צורת האדם השלם בדעתו, ועל צורה זו נאמר בתורה נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וכו', וכן כתב בספר המורה, (ועי' תוי"ט אבות פ"ג משנה י"ד), (דברים כא כג) כי קללת אלהים תלוי ב"י בדיוקנא דה' אהעבד, וכן אך בצלם יתהלך איש (תהלים ל"א ז') ת' ב"י

ברם בדיוקנא דה' הליך גבר, והכל אחד כפי' הרמב"ם, נוסח ברכת חתנים, יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד (כתובות ח.), מצינו בתורה רק נעשה אדם בצלמנו כדמוגנו, ולא בתבניתנו, וצלם ודמות מכוונין לענין רוחני כמו תבונה ושכל, אבל תבנית מורה להדיא הגשמה גמורה, וחכם אחד כתב בזה הלשון תנו לי רק וי"ו של והתקין ואתקן לכם המעות הזה, והנוסחא הישרה תהי כך, אשר יצר את האדם בצלמו ובצלם דמות תבניתו (של האדם) התקין לו ממנו בנין וכו', והכוונה לא שהאדם נוצר בתבנית הקב"ה כ"א בצלמו ובדמותו ובתבניתו של האדם התקין לו הקב"ה את חוה כמ"ש ויבן את הצלע לאשה, עכ"ל, הנה הרמב"ם (הלכות אישות פ"י ה"ג והלכות ברכות פ"ב ה"א) העתיק נוסח ברכת חתנים כנוסח לשון הגמרא, לפי זה כמו שפירש הרמב"ם הפסוק בתורה בצלמנו כדמותנו בהרחקות ההגשמה, כך ודאי פירוש הרמב"ם בנוסח ברכת חתנים בצלמו בצלם, דמות תבניתו ג"כ בהרחקת ההגשמה, וע"פ נוסח הברכה הזאת יסד הפייטן במוסף של כפור מנהג ספרדים אתה כוננת וכו' גולם תבנית האדם בתבניתך מן האדמה יצרת.

(ס"ט כ"ט) אילני סרקא לצורך בניינא ולאסקותא, אי אפשר לעולם בלא אילני סרקא כדאמרינן ושבהו רבנן לדציבי וכו' (גיטין נו.).

(ס"ט ל) כל ירוקי עשבין למיכל, צ"ל.

(ז ז) בתרין יצירין (ברכות סא.).

(ס"ט) סומק שחים וחיוור, (פדר"א פ"א) אדום שחור לבן ירוק וכו'.

(ס"ט) לרוח ממללא וכן ת"א, וכוונתם לנפש מדברת, או השכלית, וכבר

הקשו, הנה המלות נפש חיה באות פעמים רבות בספור הבריאה אינן סובלות פירושים? עי' רמב"ן.

(ס"ט ט) רומיה מהלך חמש מאה שנים, עי' ב"ר פט"ו וילקוט.

(ס"ט י"א) הינדיקי דתמן דהבא, וכן ת' (לקמן כ"ה י"ח) הרמב"ן כתב

שאינה חוילה של מצרים שאמר בה וישכנו מחוילה עד שור וגו', ועל דעת הראשונים פישון הוא גילוס מצרים יטובב כל ארץ החוילה הזאת וכו', עי' ב"ר פט"ו ורש"י.

(ס"ט טו) ירושלמי ואצנע יתיה וכו', על וינח לפני ה' (שמואל א' י'

כ"ה) ת"י ואצנע קדם ה', (במדבר י"ז י"ט) והנחתם ת' ותצנעונו, (ב"ר פט"ז) ויניחחו הניח לו והגין עליו, ואין צורך לפירוש המ"כ, בגן דרש להגנה.

(ס"ט כ"א) ואחד בכישרא אתרה צ"ל.

(ס"ט כ"ה) ולא אמתינו ביקריהון, עי' ב"ר פ"ח וידקוט תהלים מ"ט.

(ג א) חכים לביש, ולא מצא חכם להרע כנחש, פדר"א פ"ג.

(ס"ט ד) אמר חיויא דלטור על בריה, (ב"ר פ"ט) התחיל אומר

דלטוריא על בוראו, והחכם דר' לוי כתב שאפשר שצ"ל גם בת"י דלטוריא,

עי' ירושלמי (ברכות פ"א ה"ב ושבת פ"א ה"ב) מן דלטוריא דיליה וכו'.

ומדרש קהלת פסוק ופניתי אני לראות, ארשבני וכו' ? בראשית חכמה שער הקדושה פי"א בשם ר' לוי ?

(סס ה) ביומא דתיכלון מניה ותתנהרון עיניכון צ"ל.

(סס ו) ערטולאי אנא צ"ל.

(סס יד) ואייתי ה' אלהים תלתיהון לדינא פדר"א פי"ד.

(סס טו) בנהא דאתהא צ"ל.

(סס טז) למזכי ולמחטי, ועי' (לקמן ד' ז') ואתה תמשל בו ת"י בין למזכי בין למחטי, (ב"ר פ"כ) והוא ימשול בך, ארי"ה יכול ממשלה מכל צד ת"ל (דברים כ"ד ו') לא יחבל רחים ורכב, פירש"י יהא מושל עליה בכל ענינים שירצה אפילו למשכנה ת"ל לא יחבל וגו' שאינו יכול למשכנה, ס"א כי נפש הוא חובל נפש שעתיד לצאת ממנה הוא חובל ע"כ, וי"א הכונה שלא ישמש שלא כדרכו, (ועי' בת"י שם), מזה ראייה לדעת הרמב"ם (בהלכות איסורי ביאה פכ"א ה"ט) ועי' תוס' (יבמות לד:) ד"ה ולא וכו'.

(סס יח) בבעו רחמין וכו', (פסחים ק"ה).

(סס יט) בליעות כף ידך, ת"א העתיק הטלות כלשון הכתוב, ות"י

פירוש הכוונה, כפי הראב"ע.

(סס כז) לחרבא שנינא אכלה מתרין סטרין, וכן ת' ירושלמי, ועי' (הראב"ע פסוק כ"ג), וכעין דמיון זה נמצא בת"י לישן תליתאי דהוא קשי הי לחרבא דקטייל סן תרין חורפוי, (ויקרא י"ט י"ו).

(ד ה) ואדם חכים ית חוה איתתיה דהיא מתעברא מן סמאל מלאכא ועדיאת וילידת ית קין. והוה דמי לעידאי ולא לתתאי ואמרת קניתי גברא ית מלאכא דה', כן הוא בת"י של הכ"י, עי' פדר"א פכ"א וילקוט לג

(סס ג) בארבסר בניסן (פדר"א פכ"א).

(סס ד) מבכירי, עניה ומפטימהון, וא"ת ומשמניניהון ובקקח טוב ומשמנהון והכל אחד.

(סס ח) וטבע אבנא במצחיה פדר"א פכ"א ב"ר פכ"ב.

(סס יד) ומן קדמך וכו' כל זכיי, כמו סכיי, רש"י (שבת פ"א), ד"ה סכוכית, זכוכית ועל שם שסוכין קרי סכוכית ועל שם שהיא זכה קרי זכוכית ע"כ, ולא ידעתי למה לא פי' מפני שהן מאותיות זסשר"ץ.

(סס כז) מרת קינין וזמרין, לשיר בפה מספד וקנה, וזמרא דפומא, זמירות נעימות, ולא כיוון הת"י מה שדרשו לגנאי (ב"ר פכ"ג) ולמה היו קורין אותה נעמה שהיתה מנעמת בתוף דע"ז.

(סס כח) לסוף מאה ותלתין שנין (עירובין יח:).

(סס לו) ומכנין לטעותהון בשום מימרא דה', כפירש"י, ורש"י (ב"ר פכ"ג) שהיו מכנין לעבודה זרה שמו של הקב"ה, עי' רמב"ם ריש הלכות עכו"ם.

(ה ג) ית קין דלא מיניה ולא דמי ליה (עי' לעיל ד' א') והביל אתקטיל על ידוי דקין וקין אטרד צ"ל.

(ו ד) שמחזאי ועוזיאה, עי' רש"י (יומא סז:) ד"ה עוזה, ועזאל מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה וכו', ורש"י (נדה סא.) שמחזאי ועזאל שני מלאכים שירדו בוור אנוש, החכם רבי מנחם ציוני הזכירה את התרגום ההוא בשם תרגום יונתן, כמו החכם ריקאנטי.

(ספ ו) ותב ה' במימריה וכן ת"א, הראב"ע דברה תורה כלשון בני אדם, כי המשחית מה שעשה יראה שניחם, וכבר פירש כן הל"ק טוב, וז"ל דברה תורה כלשון בני אדם, כי כיון שאדם הורס מלאכתו בידוע שהוא מתנחם כי עשאו, וכן כתב הרמב"ם (יסודי התורה פ"א ה"ט), לפי זה קשה מה שכתב (בה' תשובה פ"ג ה"ז) חמשה הן הנקראים מינים וכו', שהוא גוף ובעל תמונה, ועי' בהראב"ד שם, ובכ"מ.

(סס יד) דקיסין קדרינין מאה וחמשין קולין תעביד לתיבותא באורכה ותלתין וחלת בפותיה, עי' פדר"א פכ"ג.

(סס כא) מכל מיכל דמיתאכיל ותכנוש לותך צ"ל.

(סס כב) כן עבד צ"ל.

(ו ג) זרעא על אנפי כל ארעא צ"ל.

(סס ד) כל גוויח אינש ובעיר דעבדית מעל אנפי ארעא צ"ל

(סס יח) מהלכא סחיא על אפי מיא, (ב"ר פל"ב) שטה על פני המים,

קורין לשייטא סייחא (יומא עז:), הערוך לא הביא ת"י זה, ועי' ערוך ערך סווח.

(סס יט) ומיא תקיפו לחדא לחדא צ"ל.

(סס כא) ואתחמסי כל בשרא, ובכ"י של הת"י ואיתחמסי.

(ח ד) טוורי דקדרון (ב"ר פל"ז) הרי אררט טורי קדרוניה וזה

בהעלותך (קמ"ח). טורי קדרו הם הרי חשך, מלשון קדרות ושחרות, לפי זה צ"ל טוורי דקדרון?

(סס ז) ונפק מיפק, (עי' ת"י לקמן כ"ז ל').

(סס ח) יונתא דבייתא, פי' שהיא מהבית הרגילות עם האדם, והוא

לשון משנה (ביצה ה' ז'), והטלה ביותות לא נמצא רק בבהמות ולא ביונים, עי' (שם כד.) יוני שובך ויוני עליה וכו', אבל כאן הפי' "דבייתא" כמו שאמרו וישלח את היונה "מאתו" מכאן שדירתם של עופות טהורים עם הצדיקים (סנהדרין קח:) פי' רש"י גבי עורב לא כתיב מאתו מכאן שדירתם כו', כלומר הנאה הוא שדרים אצלם שמכירים הצדיקים כדאמרין בדוכתי אחריתא, ולא ידעתי מקומו, ומה שכתב המפרש יונתן, דייק אי לאו הכי, היאך חזרה לתיבה, אלא שהיתה דבייתא ורגיל להחזיר לקינה, זה לא נכון, אילו מצאה היונה מנוח לא היתה חוזרת כדאיתא (ב"ר פל"ג), ומפורש בפסוק י"ב ולא יספה שוב אליו עוד, ועיקר הדיוק מדכתיב מאתו כפירש"י.

(סס י) שובעא יומין חורנין צ"ל.

(סס יא) מן טור מישחא (ב"ר פל"ג) משם ר' לוי ובויק"ר פ"א בשם

ר' אבא בר כהנא, במדרש לקח טוב, בשם ר' לוי, מא"י הביאה, ובב"ר הוצ

מאמר ר' אבא בר כהנא, ושם בהערות מרשב נעלם ממנו מדרש ויק"ר, רש"י (שבת נו.) הר המשחה לשון שמן דמתרגמינן משחא והוא הר הזיתים. (סס יב) ואורין תוב שובעא יומיו חורנין ושדר ית יונתא צ"ל.

(סס יג) וחמא והא נגובו צ"ל.

(סס יט) וכל עופא כל דרחיש צ"ל.

(סס כ) ואסיק ארבע עליון על ההוא מדבחא צ"ל, עי' ב"ר פל"ד.

(סס כא) ברעוא ית קרבניה צ"ל.

(סס כב) דרועא בתקופת תשרי וכו', פדר"א פ"ח ועי' רש"י.

(ט ד) ועד דלא נפקא כולא נשמחא לא תיכלון, וזה כדאיתא (בחולין

לג.) הרוצה שיבריא וכו' וממתין לה עד שתצא נפשה.

(סס ט) מקיים ית קיימי צ"ל.

(סס י) בעופא בבעירא צ"ל.

(סס יז) בין מימרי ובין מימר וכו' ? עי' ת"א.

(סס כ) ואשכח גופנא וכו', וביה ביומא אניצת וכו', (ב"ר פל"ה) ועי'

סנהדרין ע'.

(סס) ירושלמי, ושרי נח גברא צדיקא למהוי, ונציב כרמא דרש לשבח,

עי' (ב"ר פל"ו) נח משקרא איש צדיק נקרא איש אדמה, וזה לגנאי ? ועי' רשב"ן.

(סס כב) בשוקא וכן ת"א, לקמן (פ"ט י"ב) החוצה ת"א ות"י לשוקא,

(דברים כד יא) בחוק ת"א בברא ות"י בשוקא ? והנ"ל פירש כוון בזה להגדיל פשעו של חם שהלך לשוק ופרסם הדבר, וכבר הקדימו הקומץ מנחה וז"ל ת"א בשוקא כי הגיד הדבר לשני אחיו בפני רבים להלעיג עליו ע"כ, וכן פי' הרמב"ן, הגיד הדבר לשני אחיו בפני רבים להלעיג עליו וזה טעם בחוק וכן ת"א בשוקא, ולא הזכירו אחד מהם שכן הוא בפדר"א (פכ"ג) וז"ל יצא והגיד לשני אחיו „בשוק" כמשחק באביו.

(סס כד) דגרם ליה וכו', (ב"ר פל"ו).

(סס כס) בריה רביעיי (ב"ר פל"ו).

(י א) בנוי דנח שם חם ויפת צ"ל.

(סס ז) ושום אפרכיותהון אפרקי וכו', וכן ת' רב יוסף (דה"א א' ג').

(סס ג) ובנוי דגומר וכו', ע"ש בדה"א.

(סס ה) גנוות עממיא בארעהון צ"ל.

(סס ז) וסבתכא ובנוי דרעמה שבא ודדן ושום וכו' צ"ל.

(סס יא) וית חדיית צ"ל.

(סס יב) וית תלטר דמתבניא וכו', (יומא י'). היא העיר הגדולה

איני יודע אם ניגוה העיר הגדולה אם רסן העיר הגדולה כשהוא אומר וניגוה היתה עיר גדולה וגו', (יונה ג' ג') הוי אומר ניגוה היא העיר הגדולה, התיי וז"ל אבל בכלה לא נסתפק אם היא גדולה, לפי שסבר שניגוה גדולה היא בשביל הפסוק, או רסן שבבניינה מדבר הפסוק אבל בלח אינו

מדבר אלא מזכירה ע"כ, ונראה שפי' הפסוק ואת רסן וגו' כתי' תלסר דמתבניא וכו', ועי' תוס'.

(סס כה) אלמודר דמשה ית ארעא באשלוך וכו', עי' תרגום דרב יוסף (דהיא א' כ') בשינוי לשון ודרש ג"כ שם חצרות ואת ירח. (סס ל) ליחוסיהון ללישניהון צ"ל.

(יא ח) בלישן קודשא הוו ממליין דאתבריא ביה עלמא מן שרוא, ירושלמי (מגי' פ"א ה"ט) שהיו מדברין בלשון יחידו של עולם בלשון הקודש, הק"ע פי' באותה לשון שהיה מדבר הקב"ה ביום שנתן תורה לישראל, והפ"מ פי' שבו נברא העולם כתי', וכן כתב הרמב"ן (שמות ל' יג), רבותינו קורין לשון התורה לשון הקדש וכו' הוא הלשון שהקב"ה מדבר בו עם נביאיו וכו' ובו ברא עולמו וכו'.

(סס ז) אמר ה' לשבעין מלאכיא פדר"א פכ"ד.

(סס כו) מאה וחשסרי שנין צ"ל.

(סס כח) אהא מן סיעתיה, לשון משנה האומר אהא (ריש נזיר) פי' הרמב"ם אהיה, ואגב גרר בפדר"א (פכ"ו) כשנולד אברהם אבינו בקשו כל גדולי המלכות להרגו ונחבא מתחת לארץ י"ג שנה שלא ראה לא שמש ולא ירח, לאחר י"ג שנה יצא מתחת לארץ מדבר בלשון הקודש, נראה שלא שמע ג"כ שום לשון מדבר, וזה היה הנס, ואפשר מכאן הוציא הגאון רי"ע כי כשנולד אדם ולא ישמע מעולם שום לשון מדבר, ידבר מעצמו לשון הקדש, וקשה הדבר לומר כן, לפי שסתם חרש הוא אינו שומע ואינו מדבר וסיבה לפי שאינו שומע מה שמדבר אליו, ולפי הגאון הנזכר היה לו לדבר בלשון הקדש, אבל יש לחזק בין כשנולד בחוש השמיעה לכשנולד בלא חוש השמיעה.

(סס לא) ירושלמי דא הוה לה בר, וקשה לי שהוא נגד הפשט כי ולד

משמע בין זכר ובין נקבה?

(יב ג) ואברך ית כהניא וכו' (חולין מט.) ברכה לכהנים מנא ליה מואברכה מברכין, ותוס' בירושלמי דברכות וכו', בירושלמי סוף פ"ח דברכות. וב"ר פס"ו אינה כגירסת התוס', ונראה שהיתה לתוס' גירסא אחרת בירושלמי, הכ"מ הלכות ברכות פ"א ה"ג, בירושלמי א"ר ברכיה אני עונה אמן אחר כל המברכין משום ברוך תהיה מכל העמים (דברים ז' יד) דא מצאתי לע"ע את הירושלמי.

(סס ו) עד מישר דהוה מיירי ערוך ערך מיירי תרגום ירושלמי עד אילון מורה עד מישר דהוה מיירי ובלשון גמרא קמיירי פי' קא מיירי מורים ואומרים.

(סס) בירושלמי "משרי" חווא, צ"ל "מישר", "מורה" כמו מראה (לקמן י"ד ו') ירושלמי מישר חווא, ושם פסוק י"ז עכ"פ שוה ירושלמי למישר דחווא, (ולקמן ל"ה ט') בירושלמי במישרי חווא, ומה שפי' המפרש יונתן משרי חווא כישר פנוי לא נכון.

(סס י) לאיתותבא חמן צ"ל.

(סס כז) ואמהן צ"ל.

(יג ו) ירושלמי סגולההון, מתורגמן ערך סגל את כל רכושם תרגום ירושלמי ית כל סגולההון, ולפנינו חסר ירושלמי זה.

(סס ז) הווי מפקדין מניה לא תהכון בכנענאי, פי' היו נצטוו מאברהם שלא ילכו לרעות בכנענאי וכן ת' הירושלמי.

(סס) מבקרין ואוליין, לשון חפוש ובקשה במקום שיש עשב, או מבקרין כמו מפקרין.

(סס ט) ואם אנת לדרומא צ"ל.

(סס י) וזקף לוט ית עינוי לזנו, (נזיר כג).

(סס) ובעלחא וכו' כפרש"י וב"ר פמ"א.

(יד ה) דאמר למירטי אברם לנורא, (עירובין נג. ב"ר מ"ב).

(סס) דהוה קציר מתהפין לעומריין, כן הנוסח בכ"י של הת"י?

(סס ב) דעובדוי בביש וכו', (עי' ב"ר פמ"ב).

(סס ז) ותבו ואתו צ"ל.

(סס) בעין גדי, פסוק הוא (דה"ב כ' ב') בחציון חמר היא עין גדי, תרגום רב יוסף בסבין דיקלייא, ורש"י פי' ששם קצצו וכרתו התמרים, ובוה המקום נעשו נסים לאברהם. וגם ליהושפט, וצ"ע אם כרמי עין גדי (שה"ש א' י"ד) הכל אחד? ועי' תרגום ורש"י שם.

(סס יד) אליעזר בר נמרוד ילקט קט, ופדר"א פי' עבדו של נמרוד

(סס טו) ופלגותא אצטינעא וכו', (ב"ר פמ"ג, ופדר"א פכ"ז).

(סס) ירושלמי עד עוותא, שם מקום.

(סס יח) ובההיא זימנא הוה משמש (עי' נדרים לב).

(טו ה) בתר פתגמא וכו', לא תדחל אברם דאף על גב דיהון

מצטרפין צ"ל, ועי' ירושלמי.

(סס ט) עגלא ברת חלת שנין ועיזא ברת חלת שנין וברחא בר חלת

שנין צ"ל, הראב"ע י"א ג' עזים והישר בעיני בת שלש שנים, לא הביא שכן ת"י נראה שלא ידע ולא ראה את הת"י, אבל אין מזה ראיה, שלא הביא ג"כ מאן יש אומרים שהוא ת"א, ובהקדמתו כתב מתרגם התורה ארמית תרגם אמת ובאר לנו כל הנעלמת.

(סס יג) חלף דלא הימנא (נדרים לב).

(יז י) אין לית ליה אבא למגוריה, (קידושין כט.) והיכא דלא מההיא

אבוה מי חייבי בי דינא למימהליה.

(סס כה) וישמעאל בריה וכו', כלשון ת"א, בכמה דפוסים חסר תרגום

על פסוק זה.

(יח ה) ירושלמי מתחמם מן גזירותיה, (ב"ר פמ"ח) מלמד שהחום יפה

למכה.

(סס ג) עד דאיכנסו עבוריא האידין צ"ל.

(טס ד) והדר אמר אברהם להגין גובריא יחסב כדך זעיר מיא
זשויגו ריגליכון ואסתמיכו תחות אילנא, כן הוא בכ"י, ערוך ערך קל ב', יוקח
נא מעט מים תרגום ירושלמי קליל מיא עכ"ל, וז"ל הפלאה שבערבין, דע
חידוש נפלא כי יגעתי בהרבה חומשים מהרבה דפוסים חדשים גם ישנים ולא
מצאתי שום תרגום ירושלמי על פסוק זה יוקח נא מעט מים, וע"ש בתרגום
ירושלמי בפסוק ג' הרכיב לתרגם על מה שנאמר בפסוק ד' והשענו תחת העץ
עד דאכניס עיבוריא תחות אלנא וז"ל המפרש עיבוריא פירוש עוברים ושבים
ודעתו כפירוש רש"י שאמר להקב"ה וכו', עד עד שאכניס את האורחים
עכ"ל, וצ"ג וחיפוש מחיפוש למצוא מציאת התרגום ירושלמי, ואמנם מדברי
רבינו למדנו כי היה לפניו הת"י על פסוק זה עכ"ל.

(טס יד) לזמן חגא איתוב לותך, עי' תוס' (ר"ה יא.) ד"ה אלא,

(טס כה) כקיבילתא דריבא פליטית (פדר"א פכ"ה), ופסוק כ' וגורין
דכל דהיב פחא לעניא ייקד בנורא (עי' רש"י וסנהדרין קט:).

(טס כח) חולין הוא לך, (ע"ז ד.).

(יט ה) מתרע משכנא, והוא ת' של מפתח האהל (דעיל י"ח ב') ונראה
שהוא מיותר.

(טס ח) דלא שמישו עם גבר, עי' ת"י (לקמן כ"ד ט"ז, במדבר לא יז).

(טס יז) לא תסתכל צ"ל.

(טס כב) קרא שמא צ"ל.

(טס כג) שמשא עבר ית יסא כן הוא בכ"י.

(כ ס) דאחתי היא צ"ל.

(טס ט) ואמר ליה מה צ"ל.

(טס יג) ואמרית לה דא טיבותך צ"ל.

(טס טו) ואמר אבימלך הא ארעי קדמד בדחקין קדמך תיב, כן בכ"י,

ולפנינו חסר ת"י על פסוק זה.

(טס טז) וחמית ית גופיך דאלו וכו', כן בכ"י.

(כא ה) ועבד ה' ניסא לשרה צ"ל.

(טס ט) מגחך לפולחנא נוכראה וגחין "לה", עי' מהדורא תליתאה.

(טס יג) דעם ליסטס אשונינה (ב"ר פמ"ה ורש"י פסוק כ').

(טס יד) וקשר לה וכו' וית רביא, ופטרה בניטא (עי' פדר"א פ"ל).

(טס טז) וקרת לדחלתא וכו' טלקת ית רביא צ"ל.

(כס לא) בגין כן קרא "לא תרא" ההוא בירא דשבע חורפן צ"ל.

(טס לג) אלהא דעלמא, כן באונקלוס וירושלמי (סוטה י').

(כב ה) דינצו יצחק וישמעאל וכו', (סנהדרין פט:).

(טס ג) וקטע קיסין דקיתא ותאנתא ודיקלא דחזוין לעלתא, בכ"י וקטע

קיסין "דזיתא" נוסחא מוטעת היא, (בתמיד לט:) כל העצים כשרין חוץ משל
גזן ושל זית, ועי' ר"ב (שם) פ"ב משנה ד' את האליתא חריות וקסמין

דקין חתובין בין הגדולים להצית האש. ואפשר דזה הוא כוונת ה"י. קיסין דיקתא ועדיין צ"ע.

(ס ז) ואמר האנא ברי צ"ל.

(ס יג) וגסיב ית דיכרא צ"ל.

(ס יד) דלא הוה בלבבי עומקא, (ירושלמי תענית פ"ב ה"ד).

(ס טו) ארום חלף צ"ל.

(ס כ) בזכות דאחתה למילד בנין לנחור אחור, כן בדפוס באזיליאה.

(כר ט) וקיים ליה „על“ עיסק פתגמא הדין צ"ל.

(ס י) ואזל „וכלי שפה וכו' צ"ל.

(ס כא) ממתינ דה שתיק למנדע צ"ל.

(ס כב) והוה כד ספיקן גמליא לממלי, והוא ת' של המלה לשאב

(לעיל פסוק י"ג) ובכ"י גמליא למשתי.

(ס) דאיטמוסין בנהא, כמו אין איטימוס ההוא גברא למילקי, אין

איטימוס בייתא למילקי (ויקרא י"ד ז', ונ"ג) פי' מוכן בל"י, וערוך ערך

איטימוס לא הביא ת"י של התורה.

(ס) בנהא למיהב צ"ל.

(ס מג) ותהי ריבא, וז"ל החזקוני והיה העלמה לעיל (פסוק יד) קרי

לה נערה וכאן עלמה, אלא סבור היה אליעזר שזא היו מספרים אלא לשון

ארמי לפי שהוא מארם והם היו יודעים אף עברי דכתיב לקמן (פסוק נה)

תשב הנערה ע"כ, ולא ידעתי מה שח כי „עלמה“ הוא לשון עברי, ובלשון

ארמית „עולמחא“ (שמות ב' ח) העלמא ת"א עולמחא, ות"י טליתא ועי'

רש"י שם.

(ס מד) ואוף לגמלך צ"ל.

(ס מה) למללא עם הרהורי לבי, זה הפסוק יחזיק למאן דסבר הרהור

כדבור דמי עי' (ברכות כ:).

(ס נג) ודורונין וכו', במ"ר פלוגתא רב הונא אמר קונכי רבנן אמרי

קליות והת"י לא רצה להכריע ות' סתם דורונין, אבל תרגום רב יוסף (דה"ב

כא ג) ת' מגדנות לבושין דיקר, ועי' ערוך קנכי.

(ס נה) „ועד“ דהו ממללין צ"ל.

(ס) ואשכחוהי בקריצתא דהא מית, עי' לעיל (פסוק ל"ג) וב"ר פ"ט,

ובתרגום רב יוסף דה"א א' ב'.

(ס סו) בוצינא דטפת צ"ל (ב"ר פ"ט).

(כא ח) דקטירא ליה מן שיוריא, ירושלמי אסירא ליה מן שיוריה,

הכפ אחד עי' רש"י, ר"י מווינא בספרו פו"פ ופענח רוא, תימא למ"ד זו הגר

איך נשא אברהם מצרית ראשונה האסורה לבא בקהל, דבשלמא מתחלה היה

כאלו נשאה על פי הדבור כדכתיב וישמע אברהם לקול שרה (לעיל י"ו ב')

ופרש"י לרוח הקדש שבה, וכן אמר הש"י כל אשר תאמר אליך שרה שמע

בקולה (לעיל כא יב), ופרש"י למדנו דהיה אברהם טפל לשרה בנביאות

(ות"י דנביאתא היא) אבל פעם שני קשה? וי"ל דמצרים לא שעבדו בישראל עדיין ועדיין לא נאסרו, ועוד דכיון שהותרה בפעם ראשון לבא בקהל הותרה ופקע ליה איסורא מיניה ולא מצי הדר חייל עליה, עי' יו"ד רכ"ה ס"ק מ"ג סאחר דהותר באותו הזמן הותר לעולם, הקומץ מנחה פי' דהגר היתה משוחררת ואברהם גר ומשנה שלימה היא גרים ומשוחררים מותרים לבא זה בזה, (קידושין פ"ד משנה א), וכל זה חידשו מעצמם. מצד הסברא, אבל (בב"ר פס"א), קטורה רב אמר זו הגר, א"ל ר' נחמיה והכתיב ויוסף? אמר ליה על פי הדיבור נראה וכו'.

(סס ו) ואזלו, למיתב"ן כן בדפוס באזיליאה.

(סס יג) בוכרא דישמעאל, נבט"ו וכו' כן הוא בתרגום דרב יוסף (דה"א

א' כ"ח).

(סס יד) וצייתא ושתוקא ומסבורא (שם).

(סס יז) והדר בתיובתא ואיתנגיד, ומית" צ"ל, ועי' בת"י לעיל

פסוק ח'.

(סס כא) עקרא הות גביה עשרין ותרתינן שנין, עי' רש"י פסוק כ.

(סס) דאף הוא הוה עקר, (יבמות סד).

(סס כב) תבשילי דטלופוז, עי' רש"י, דוגש בן תמים בפירוש ספר

יצירה (מח). וז"ל מאן דידע ידע ומאן דלא ידע יאכל טלפוחין עכ"ל וצ"ע כוונתו, ועי' ירושלמי (תרומות פ"ח ה"ז).

(סס לא) זבין יומנא וכו', עי' רמב"ן.

(כו ה) והוה כפנא תקיף, וכן ת' (רות א'), ויהי רעב בארץ כפן

תקיף, עשרתי כפנין תקיפין וכו', כפן רביעאי ביומי יצחק, (לעיל יב י') לא ת' כן, אף ששם חשב כפן תליתאי ביומי אברהם? רמב"ן פי' אולי לא היה רעב בעולם עד ימי אברהם וכו', ונעלם ממנו התרגום הנ"ל כפן קדמאי ביומי אדם כפן תניין ביומי למך, וכו', וכאן חשיב הרעב שהיה בימי אברהם שהוא הראשון מן יומא דנח.

(סס ז) על עיסק אנתתיה צ"ל.

(סס י) ירושלמי כקליל זער אלו שמש חד מן טליא, כן נוסח המתורגמן.

(סס כח) כומתא דהזת בינן ומבכין תהי בינן ובינך צ"ל ועי' מהדורא

הניינא.

(כו ה) אסתכל בכורתיה יקרא, לעיל (כב י') ת"י וירושלמי ועיננו

דיצחק מסתכלין, למלאכי מרומא וכו', עי' רש"י ופדר"א פל"ב, בשעה שנעקד יצחק נשא את עינו למעלה וראה את השכינה, וזה שאמרו כל המסתכל בשלשה דברים עיניו כהות וכו', המסתכל בכהנים וכו', פירש"י שהשכינה שורה על קשרי אצבעותיהם, (תגיגה טז).

(סס ו) הא ליליא וכו', (פדר"א פל"ב), לפי זה ראוי לברך על הטל

בביל יו"ט א"י של פסח.

(סס כח) ומטוב סבועין וכו', עי' בת"י (לעין בט כג).

(סס ל) כתרתי טיפוזין בן בכ"י, ולפנינו כתרתי טפוזין, וענין אחד, ועי' ת"י (במדבר כ"א ל"ו).

(סס לא) ואשכח כלבא חדא, לא מצאתי בחז"ל (ועי' פדר"א פל"ב).

(סס לב) ואמר ליה יצחק אבוי מאן את ואמר וכו' צ"ל.

(סס לג) ועווע סגי, עד לחדא צ"ל.

(סס לד) ואתיב יצחק אבוי ואמר ליה הא וכו' צ"ל.

(סס מז) עשו אחיך כמין ומתיעט עלך דמקטלך צ"ל.

(סס מו) וקול' ערוק לנפשך ואיז' לך דות לבן אחי אחרן צ"ל.

(כח ט) מחלה היא בשמת וכו', אחתיה דנביות מן אמיה, כפי' הראב"ע

שהיו לישמעאל נשים רבות וזאת היתה אחות נביות, (ולקמן ל"ו ג') בשמת

בת ישמעאל אחות נביות ת"י דאסיבא ליה נביות אחא כפירש"י, זה חידוש.

(סס יב) דגליין מסטירין דמרי, עלמא וכו', הציוני פ' וירא בשם ספר

החיים אלו שני הטלאכים מחמת שגילו הסוד ללוט (משחיתים אנחנו את

המקום, לעי' יט ג) נדחפו ממחיצתם קל"ח שנים עד ימי יעקב ולא יכלו

לעוף בשמים אך דרך סולם עלו, עי' ירושלמי ורש"י.

(סס יג) ואמר אנא וכו' צ"ל.

(כט ט) ארום הוה מחתא וכו', (פדר"א פל"ו).

(סס י) רחל ברת לבן אחוהא דאמיה וית עגא דלבן אחוהא דאמיה צ"ל.

(סס יב) אנא רמאי וחכים יתיר מיניה (מגילה יג:).

(סס כב) ועבד להון שירוי וצ"ל רק, ועבד שירוי כמו במקרא.

(סס כד) ויהב לבן לית, בתורה כתיב לה.

(סס לב) ארום אמרת ארום גלי וכו' צ"ל.

(סס לג) ויהב לי אוף צ"ל.

(ל ו) ולמיסר בידיה צ"ל, (עי' ת"י לקמן מ"ט י"ו).

(סס יא) עתידין למירות אחסנתיהון בקדמיתא וכו', עי' (ת"י דברים

דג כ"א).

(סס) ירושלמי דעתיד לכגדעא משתוייהון דאומיא, (ב"ר פצ"א) בא מי

שעתיד לגדד משתיתן של אומות, מ"כ וכן ת"י דעתיד לכגדעא משתתייהון

פי' יסודותיהם.

(סס יג) עתידן בנוי וכו' עי' (ת"י דברים ל"ג כ"ד).

(סס יד) ביומי סיון בזמן חצר חטיין, וחג שבועות תעשה לך בכורי

קציר חטים (שמות ל"ד כ"ב) ות"י בזמן בכורי חצר חטיין, וזמן קציר

שעורים ביומי ניסן דכתיב והבאתם את עמר ראשית קצירכם (ויקרא כג י').

וכתיב בתחלת קציר שערים (רות א' כ"ב) ות' במעלי יומא דפסחא ובההיא

יומא שריאו ב"י למיחצד ית עומרא דארמותא מן שעורין, בירושלמי (נדרים

פ"ה ה"ד) כתיב עד כלות קציר השערים וקציר החטים (שם ב' כג) ואת

אמר כן, מה דהוא קרייא בדרום היא וכו', פי' הפ"מ בתמיה דקציר חטים

אלבד קרוי קציר, וקשה לי פירושו הא מקרא מלא בתחלת קציר שערים, ויותר

צ'כון פי' הק"ע דמשמע דשניהם כלים בבת אחת ובמהני' חנו עד שיתחילו
העם לקצור קציר חטים ולא קציר שעורים.
(שס כא) ושמי' קדם ה' צלוחא דלאה וכו', כן הוא (ברכות ס.)
בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג) מאחר שנתפלגה רחל נעשית נקבה וכן הוא
ב"ר? ועי' במראה פנים, ומהדורא תליחא.
(שס כב) דבית יוסף עתידין למהוי כשלהוביתא וכו'. (ב"ר פ"ג
עובדיה א' יח).

(שס לג) ארום תהוי, בכ"י תיחי על אגרי.
(לא ד) נפתלי דהוא עוגד קליף, וכן ת"י (לקמן מ"ט כא).
(שס ז) ושלחף ית אגרי, המפרש יונתן פי' תרגום ירושלמי שיכל את
ידיו (לקמן מ"ח י"ד) שלחפינון לידוי, העתיק לשון הערוך ערך שלחף ולא
חש ולא הרגיש שלא נמצא שם לא בתרגום ירושלמי ולא ביונתן כי שניהם
ת' פרג ית ידוי, וכן בערוך והחליף את משכרתי תרגום ירושלמי ושלחף
ית אגרי, ומתורגמן ושלחפתא ית אגרי ולפנינו תרגום ירושלמי ופרג,
וירושלמי על שכל את ידוי, שלחפינון לידוי לא הביא, ובערך פרג והחליף
את משכרתי ופרג ית אגרי, שכל את ידוי פירג ית ידוי? והמלה הזה הובא
בספר חוכמתא רבתא דשלמה (פתיחת הרמב"ן על התורה) שולחפי דזנבותה,
פי' אלכסונות הזנבות.

(שס ח) אם כדון הוא אמר צ"ל.
(שס ט) ורוקן ה' ית, גיתא" וכן (פסוק י"ו) כל עותרא דרוקן ה',
וירושלמי ורוקן מימרא דה', להרחיק הגשמים.
(שס י) וקרוחין צ"ל.
(שס י"ט) אזל למיגו ית עניה צ"ל.
(שס לד) ופשפש לבן צ"ל.
(שס לה) ואמרת לאבוהא צ"ל.
(שס לו) כל מאניי.

(שס מז) ובניא דילידן הי' כבני חשיבין, (יבמות כב:) מנא הא מ"תא
דאמר רבנן בני בני בני הן כבנים אילימא מדכתיב הבנות בנותי והבנים
בני אלא כעתה והצאן צאני הכי נמי אלא דקנית מינאי הכי נמי דקנית
מינאי אלא מהכא וכו', לפי זה צ"ע תרגום זה.

(שס נד) וסעדו לחמא צ"ל.
(ל"ו ו) וככל מה דברין יתי אבא לית בידי וכו' דלא אהניית לי
ברכתא ההיא, רש"י אבא אמר לי מטל השמים ומשמי הארץ זו אינו לא מן
השמים ולא מן הארץ, ויש לי שאלה לשאול, נדר או נשבע מטל השמים
ומשמי הארץ, או דבר שבא מן השמים ומן הארץ, אם אינם בכלל בהמות
ועבדים ושפחות, עי' (סנהדרין נט:). בשר היורד מן השמים, ועי' רמב"ן
(שמות ג' ח').

(שס כח) ותימרון אוף הא צ"ל.

(סס כז) ומיומא דאיתברי עלמא וכו', (חולין צא:).

(סס ל) וברין יתיה תמן צ"ל.

(סס לא) אפין כל קביל אפין ועי' ת"י (דברים לד י').

(סס לב) דבעירא וחיותא, תנחומא (פ' שמיני) אסר גיד הנשה בחית והתיר אותה בעוף, וקשה לי (חולין פט:). ואינו נוהג בעוף מפני שאין לו כף, והלכה אם נמצא שיש לו כף גיד הנשה שלו אסור (שם צב:).

(לג ז) ושוי ית לחינתא הינן ובניהן, צ"ל וית בניהן עי' פסוק ו'.

(סס טו) מן פולמוסין דעמי, בכל הפרשה ת"י פולמרכין ? עי' רש"י

פסוק י"ו.

(סס יז) תריסר ? צ"ל תמניסר.

(לד ז) ארום קלאנא עבד שכם בישראל, בתורה לא כתיב כאן שכם.

(סס כ) ומלידו עם אינשי תרע קרתהון, בכתוב לא כתיב רק אל

אנשי עירם.

(סס כט) כל טפליהון וית „נשיהון" שבו צ"ל.

(סס ל) למפקא שמי ביש, בכ"י טיבי ביש, בדפוס באזיליא טימי ביש.

(לה כ) ואידכו מסואבות קטוליא, עי' רש"י ורמב"ן ויבמות סא.

(סס ד) ויד קדשיא דהוו באודניהון דיתבי קרתא דשכם, דהוה צייר

בהון דמות פיסליה, והמבאר רצה להתחכם מה שאמר דמות „פיסליה" ולא

„פיסלהון", יראה שכוונתו פסל של שכם, ר"ל שצורתו היתה חקוקה בנומיהם,

אולי לשם ע"ז, או אפשר לאהבתם אותו ולכבודו, ואף שלא היו ע"ז ע"ז,

נתנום לטמנם להכרית מארץ זכרו, אבל יותר נכון לפרש פיסליה, כמו

פיסליה דמיכה, כלומר ע"ז של שכם, כמו על הנזמים היו חקוקים צורת

חמה ולבנה (ע"ז מג:). ובירושלמי (פ"ג ה"ג) דרבי חייה בר בא הוה ליה

קוקין והוות טימי וכו' טימי דרוכי ציירה בגווה, פ"ה הפ"מ טימי מזל וצלם

ש"ל רומי צ"ע.

(סס ז) במערקיה מן קדם עשו אחוי, ובתורה לא כתיב כאן עשו.

(סס ט) וברין יתיה בשום וכו', צ"ל.

(סס יח) ארום מטת עלה מותא וקרת וכו', כי חיה אחד משלשה מתין

כשהן מספרין (עירובין מא:).

(סס כא) ונטל יעקב, בכתוב כתיב ישראל.

(סס כט) ואתנגיד יצחק ומית ואתכנש, וכן בדפוס באזיליא, וכדכתיב

בתורה.

(לו ו) וית בנתיה וכו', וית כל בעיריה וכו' רמא עלוי אימתא דיעקב

אחוי עי' רמב"ן.

(סס ט) דעשו רבא דאדומא צ"ל וכן בדפוס באזיליא.

(סס לב) ומלך באדום בלעם בר בעור, ופסוק ל"ג ומית בלע וכו', עי'

היטב בתרגום של רב יוסף דה"א א' מג ומ"ד.

- (סס מג) מגדל תקיף היא רומי חייבתא צ"ל וכן בפדר"א פליח וכן כתב רש"י מגדיאל היא רומי.
- (לו ז) מן בית מדרשא הוי רעי עם אחוי בענא והוא וכו' צ"ל.
- (סס ח) ואמרו דיה צ"ל.
- (סס יד) ושדריה על עיסק עיטא עמיקתא וכו' (סוטה יא.) ורש"י.
- (סס יז) ואתאמר להום בנבואה דחיואי בען וכו' עי' פסוק י"ג.
- (סס כד) ברם חיוין ועקרבינ' הוו ביה, (שבת כב.) פענח רזא ור"י מווינא הקשו אמרינן (יבמות קכא.) נפל לחפורה מליאה נחשים ועקרבים מעידין עליה, א"כ איך יעיד הכתוב על ראובן למען הציל אתו מידם וגו', ותירצו כשאמר ראובן השליכוהו אל הבור אשר במדבר שלא היה בו כלום והם השליכו בבור נחשים, וחידוש שלא הביאו דכן מפורש (בב"ר פפ"ד) שני בורות היו אחד מלא צרורות ואחד מלא שרפים ועקרבים, לפי זה י"ד שבאותו בור הושלך תחלה כאמר ראובן, אלא כשהלך ראובן משם הלכו אחיו והשליכיהו בבור שהיו בו נחשים ועקרבים.
- (סס כה) ושרף וקטף צ"ל.
- (סס כט) יתיב בצומא וכו', ואזל ויתיב ביני טווריא (ב"ר פפ"ד וילקוט רמז קמב) עסוק היה בשקו ובתעניתו ומה שח' ויתיב ביני טווריא לא מצאתי במדרש, מלמד שהיו נוהגין כן, כעין שנמצא בבת יפתח (שופטים יא לו).
- (סס לא) ארום אדמיה דמי לדגברא, (ב"ר פפ"ד) פענח רזא ור"י מווינא הקשו אמרו (גיטין נז:) אייתי דמי ולא אידמו ועי' (סנהדרין צו:) והחוקיני מתרץ דהתם דלא אידמו היינו משום שהיו מעורבין, ועי' מהדורא קמא.
- (לח ח) ונחת יהודה מנכסוי, לא מצאתי ברו"ל ועי' (ב"ר פס"ה וסוטה יג:).
- (סס ז) דלא הוה יהיב זרעיה לאנתתיה, בכ"י דלא הוה משמש עם אינתתיה כאורח כל ארעא, עי' (יבמות לד: וחוס' ד"ה ולא).
- (סס כה) עני יתי בהדא שעתא דהיא שעת אננקי, צ"ל כמו בירושלמי.
- (סס) וכיון דחמא יתהום יהודה אכר יתהום, כן בדפוס באזיליאה.
- (סס) לפום דאמרית ליעקב אבא אכר' כדון פרגודא דברך לפום כן צרכית למשמע בבי דינא אכר' כדון למן אינון, עי' ת"י (לעיל לו לב).
- (לט ח) וסריב למקריבא לגבה מדרש לקח טוב וימאן, מיאון אחר מיאון הרבה פעמים דכתיב בפסיק ובשלשלת, כי על וימאן הוא שלשלת ואח"כ הוא בפסיק, ועי' מהדורא תליתאה שכן פי' הבחיי.
- (סס יב) ואפך ונפק לשוקא צ"ל, וכן בפסוק ט"ו, ופסוק י"ג צ"ל ואפך לשוקא.
- (סס יד) וקרת לאינשי ביתה ואמרת להון למימר חמון צ"ל.
- (סס יח) וערק לשוקא, בכ"י ואפך, והכל אחד.

(מ יח) תלתי שעבודיא, כת' לעיל פסוק י"ב בסינא ובליבנא ובכל פולחנהא וכו'.

(סס כל) דלא הוה בעיטא ההיא, עי' ת"י (לעיל פסוק א').

(מא ג) סלקין בתריתן מן נהרא צ"ל.

(סס ח) דיפער יתיה לפרעה ארום וכו' צ"ל.

(סס יד) וספרי הראב"ע, ויגלח ראשו המגלח"ן כן בנוסח בפירוש להראב"ע מר' משה משקוני כ"י ראמסגייט, וז"ל פי' אמר זה כי אמרו ויגלח סובל שיובן על גלוח ראש וזקן והחכם רומז בזה כי לא גולח כי אם משערי ראשו ואמנם שער זקנו לא נגעה בו יד בגלות, כי בארצות ההן קלון גדול הוא גלוח שער הזקן הלא תראה פרסום קלון זה במלאכי דוד עכ"ל, ועי' ת"י לקמן (מב ח') ובספרי חצי מנשה.

(סס יט) וחסירן בבישריהון, וכן צ"ל לעיל פסוק ג', וכמו בפסוק ד'.

(סס כו) ושבע תובלייא צ"ל (כמו בפסוק כז).

(סס לא) מן קדם כפנא צ"ל.

(סס מג) ברחיבא תנייתא דליה והווי וכו', צ"ל.

(מב ח) וההיא שעמא אית ליה (יבמות פח.) ועי' בהערותי (לעיל מא י"ד ורש"י).

(סס ט) מטעיתא דארעא אתתון למחמי, ונראה המלה למחמי בסוף

הוא מיותר.

(סס טו) תתבחרון וא"ת תתבחנון, ובכ"י ויתבחנון.

(סס כח) ולא בחובא דילנא (תענית ט.) ועי' במהדורא תניינא.

(סס לו) הווא צוקתא דכולהון, כפי' הראב"ע כל הצרות האלה.

(מנ יא) שרף קטף וכו' זה דבר חשוב במצרים, עי' ת"י (לעיל

ל"ז כ"ה).

(סס) משח דבוטנין ומשח דלוזין, החזקוני פ' ויצא הביא תרגום זה

בשם תרגום ירושלמי, נראה שגם הוא מכנה את התרגום יונתן בשם ת'

ירושלמי, (ב"ר פצ"א) בטנים ושקדים משח דבטנים ומשח דשקדים, ובערוך

ערך לזו, ב"ר משח דבטנים ומשח דלוזים וכן בתרגום ירושלמי.

(סס טז) ואמר למנשה דמכנא אפיטרופוס על ביתיה, וכן ת' לקמן

מ"ד א'.

(סס ל) לקיטונא דבי מדמכא, ירושלמי לקיטונה בלא מלת מדמכא.

ירושלמי (במדבר לא נ') ובקיטוני מדמכהון, א"ת לאדרון בית משכנא, והוא

ת"י של בחדר המטות (מלכים ב' יא ב') עי' רד"ק (דה"ב כ"ב י"א), והג"ל

דחק לפרש ולא הביא שכן ת"י.

(מר יב) ופשפש וכן תרגום ירושלמי, וא"ת ובפש, והכל אחד, (עמוס

ז' י"ד) ובולס שקמים, רש"י פי' מחפש בשקמים לראות איזה עתו לקיץ וכו',

ובולס כמו ובולש, וכו', וכן פי' הרד"ק.

(שס יח) מדמיין לריבנוי דפריעה, וכן בירושלמי, בכ"י מדמיין לדינוי דפרעה.
(שס לז) דתברו ית אבא. (עי' ת"י במדבר כה ח), ובכ"י דתערא ית אבא.

(מה ח) ושוויני לאב דפרעה ולרב וכו' צ"ל.
(שס יג) וחוהון ותחתון צ"ל.
(שס כב) אסטולי דלבוש, כן בכ"י, ויותר נכון אסטולא ולבוש.
(שס כג) עשרה חמרין טעינין חמרא, (מגילה טז).
(שס כד) דלמא ירגזון בכון עברי אורחא, (ורש"י תענית יז) תרגזו עליהם הדרך תתעו.
(מו י) ושאל בר כנענית הוא זמרי וכו' צ"ל.
(שס יז) לגינוניתא דעדן צ"ל, ועי' ת"י (במדבר כ"ו מו).
(שס כח) ושומהון על פרישותא דיוסף כו', (סוטה לו) וראה רש"י (לעיל מ"ג ל').
(שס לז) מטליותנא ועד כדון אוף אנן אוף אבהתן צ"ל, כמו (לשמן מ"ז ג).

(מו נ) זבדון וכו', עי' רש"י.
(שס ו) רבני גיתי וכן ת"א רשב"ם תרגום שרי מקנה רבני חילא, לא מצאתי תרגום זה, עי' המבאר.

(שס טו) ואחו כל מצראי צ"ל.
(שס כב) לחוד ארעא דכומרינא וכו', ושיזבוהי מן דין קטול ארום חולקא וכו' צ"ל, עי' ת"י (לעיל לט פסוק י"ד ופסוק כ'), וכל זה לא מצאתי ברז"ל, רק דוגמא זה נמצא (בגיטין נז), ובתוכחת מוסר משליה הנדפס בחומשים הביא בשם רז"ל ולא הזכיר את הת"י, פענח רזא וי"מ שפטריוו כההיא דהניזקין שהטילה היא לובן ביצה על סדינה והחכימה לבדוק באור ופטריוו, והקשה ר"י אורליינש שהרי כתיב כי חוק לכהנים מאת פרעה וגו', דמשמע מקדם ולא שפטרן יוסף, וי"ל דהכי פירוש, אדמת הכהנים לא קנה כי חוק תיקן ועשה הוא לכהנים וגומר. שהשתדל הדבר אצל פרעה, וכל זה תרגום הת"י וברם ארום חולקא אמר וכו', ולא הזכיר את הת"י.

(שס כט) תקברינוני במצרים, (ב"ר פצ"ו), למה? שסופה של ארץ מצרים ללקות בכנים ויהיו מרחשות בתוך גופי, כתב אמרי נועם וי"ל, וכ"ת דקשה רמה למת כמחט בבשר החי, (ברכות יח:) הא אמרינן (ב"ב יז) שלא שלטה רמה ביעקב, ומתוך יש בספר יצירה שכל שנה ראשונה שמת האדם יש בו רוח בהמה ומרגיש כמו בהמה עכ"ל, ולא נמצא רמז מזה בספרנו.

(שס לא) וסגיד ישראל וכן ת"א, וירושלמי ת' ושבח ישראל?
(מח ז) ואנא דבעיתי מנך למקברי עם אבהתיי במיתי מפדו מיתת עלי

זכו' צ"ל.

(טס ט) כדין כתבא דעליה, ועי' כהדורא קמא.
 (טס כ) ביומא דמהולתא, (תניא רבתי סי' צ"ה) ולא הביאו את התי
 לא המחבר התניא, ולא מהרש"ה בהערותיו.
 (מט ה) וטעניתא דעדן מה היא, עי' (סנהדרין קב.) ות"י (בראשית ג'
 ח') ובכ"י ושלזיתא דעדן.
 (טס ג) ריש חיל שמושי וכו', (יבמות עו. ושם בתוס').
 (טס ז) ירושלמי אפליג ית שבטא דשמעון סברין צ"ל ספרין מלפי
 אורייתא בכנשתא דיעקב ואבדר ית שבטא דלוי בבתי מדרשיא דבני ישראל,
 (ילקוט רמז קנ"ח) משמעון סופרים ומשנים בבתי כנסיות ומשבט לוי בתי
 מדרשות שהיו עוסקין בתורה ועי' רש"י.
 (טס ח) למפתק גירין להון וכו' (ע"ז כה.) הערוך ערך פתק ב, לא
 הביא תרגום זה, ולא הת"י (שמות יד יט) מצראי דפתקין גירין.
 (טס י) וספרין מאלפי אורייתא, ואפשר שכן צ"ל בירושלמי אף לא
 ספרין מלפי אורייתא ועי' ת"י פסוק ז', ובהערותי (במדבר כ"א כ"ט) מהדורא
 תלייתא.
 (טס יא) סידרי קרבא עם בעלי דבבוי צ"ל.
 (טס יו) וממגר דבביהון לאחורא, כן הוא לפנינו, וצ"ל וממגר רכביהון
 לאחורא.
 (טס כ) טובוי דאשר מה שמינין הינון פירו' ארעיה מרביא בושמין
 ועיקרי סמינין ותחומיה יהוי מפיק תפקוני מלכין ומודי ומשבח עליהון קדם
 מרי עלמא כן בכ"י.
 (טס כא) וכד הוה פתח פומיה בכנישתא דישראל למשבחא, לישניה
 מבחר מכל לישניא, כן בכ"י, ובירושלמי וכשהוא פתח פומיה בכנישתא
 דיעקב לישניה חלי כדובשא, במדרש לקח טוב, הנותן אמרי שפר, שהיה
 לשונם של שבט נפתלי מתוקים כדבש, ושם בהערות הערה כ"ה בשיטה
 חדשה שהיה לשונם של שבט נפתלי בחורה מתוקים מדבש.
 (טס כד) והדרת למתב לקדמותא תקוף איבריה וכו', ירושלמי (הוריות
 פ"ב ה"ה), ואגב אורחא (שם) אמר רבי זעירא יהא רואה את החרב וכו',
 וכל עמה רבי זעירא, רבי תנחומא וכו' יטוח ראשי אצבעותיו בכותל ויהא
 טוען, בציון ירושלים בשם הגר"א שפירש שר' זעירא אמר יהא רואה החרב
 כו', והיינו שבוה יצן שירגיש חומר האיסור, וע"ז פריך הירושלמי וכל עמה
 ר' זעירא, היינו שלא כל אדם הוא ביראת אלקים כמו ר' זעירא שירגיש
 סד חומר האיסור, וע"ז אמר ר' תנחומא יטוח ראשי אצבעותיו ע"כ, וזה
 נכון כי מצינו באיזה מקומות בש"ס שר' זעירא היה חסיד כמו (נדה כג.)
 רש"י שם ד"ה לדי גיחון, וכן בירושלמי (דמאי פ"א ה"ג) רב ירמיה שלח
 עבדי זעירא וכו', כל זה מצאתי בגליון הירושלמי שלי.
 (טס כה) דסלקן ומרביין צמחין מלרע, בנוסח הדפוס ומכסין.
 (טס כז) בריכין יתיין תדייא דינקת מנהן ומעייא דרבעת בהון, וחילופה

כאיגש דאמר ל״ט ביזא דכן איינק, פי' ארורים השדיים שכך ינקו וגדלו
גידול שאינו טוב, ירושלמי (כלאים פ"א ה"ז).
(כ טו) ולא הוה מסתחר עמהון כחדא למיכול לחמא ואמרו מה
וכו' צ"ל.

(סס כ) וכדון לית אנא מקבל בגין צ"ל.
(סס כג) כד אתילידו גזירינון יוסף, א"ת מלת ברכי, ורבי' לפי
הכוונה, ויונתן ת' מלת ברכי, גזירינון כלומר על ברכי יוסף היו נימולים,
וי"א שצ"ל ורבינון כת"א, ועל ברכי (לעיל ל' ג') ת"י ואנא אירבי כת"א.
(סס כו) ובסימו יתיה, כפרש"י פסוק ב' ענין מרקחת בשמים הוא,
וכדי שלא ישלש רימה ותולעת, וכן משמע (ב"ר פ"ק), ועי' בהערותי לעיל
(מז כט ורש"י), בל"א נקראים עגיפטישי מומי, ועל דבר המומיא אם
מטמאה, או נחשב כגוש עפר ואין בהם בשר ועצמות כלל, והוה כמת
שנשרף וכנציב מלח אשתו של לוט שאין מטמא (נדה ע"י) עי' מ"ל פ"ג
מהלכות אבל, ונראה ל' (סוכה כח) מי היו טמאים לנפש? נושאי ארונו
של יוסף היו, ומשמע יוסף עד שעשו פסח שני היה קמ"א שנה ויד
הכליון שלטה בו כבר, א"כ ראייה שהחנוטים מטמאים וכן משמע (פסחים
סז). אבל אין מזה ראייה שעצמות כל השבטים שלדן קיימת ובכלל גם
יוסף עי' רש"י (סוטה ז). ומת שנשרף ושלדו קיימת טמא (נדה כז), ועוד
כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים (שבת קנב:) ויוסף שלא
היה בו קנאה היו עצמותיו שלמים.

(עוד יבא אי"ה).

מנשה גראסבערג (ראמסנייט).

דעת תורה

קובץ שו"ת מאת גאוני וחכמי הזמן ג"י ומו"מ של
הלכה בכל הענינים השייכים להסגת גבול וחוקות
של הרבנים והשוב"ם וכל מינוי התורה בזמננו אלה

וזה יצא ראשונה

מ"ד המו"מ מכינו גבול כעיר טאמשוב מאז' ואיסור טקימחם
ע"י גאוני ורנני המדינה ג"י, וע"ד המלמר, הוח דעת" של הרב
משה סאדיוויציק ג"י ר"מ בהתמכחני בעיר ווארשא, טולא כלפי
כל רנני פולין ולהקל באיסור הסגת גבול בזה"ז לחוק ירי פורצי גדר
ומסיגי גבול הנ"ל.

(מאת הג"מ ש"י הלוי פיינענבוים ג"י אב"ד לאקאטש)

סימן א

ב"ה לאקאטש (פ' וואהלין).

בדבר השערורה הנוראה ודברי
ריבות אשר בשערי עיר טאמשוב—
מאז, אשר תוצאותיה כבר חיללו שם
ישראל בגוים, ואת כבוד התורה
והמסורה, בודאי שכל בר ישראל אפילו
ועירא ודלא מן הבריא מחוייב לחוות
דעתו לשם שמים, כי במקום שיש
חילול שם שמים אין חולקין כבוד
לרב, אי לזאת אחרי רואי את כל
הנדפס בעתונים אדות דין עסק ביש,
אמרתי אשיחה, אריד בשיחי ואהימה,
וקול נהי ארימה, בבית מדרשי אשר
אני רגיל בו מימים ימימה, וזעקת
שבר אעירה, בשערי תורה, על עס ד'
וצל בית ישראל אשר נפלו בחרב

להט המתהפכת, זו חרבו של זה;
משה" האיש אשר לא ידענו מה
היה לו שיצא ללחום נגד כד גדולי
דורנו ולהיות סומך גופלים אשר נפלו
ברשת איסור השגת גבול ומתיר
איסורים שאסרו כל אלה הרבנים
הגדולים ששקולים במנינם יותר
מרובה של סנהדרין בימינו ובדורנו,
ובפרטם אתה מוצא גם את המצויינים
אשר בהם ישראל יתפאר רכבי ישראל
ופרשיו כהגה"ק מאסטרואוצא שליט"א
ודכותיה, ד' עליהם יחיו.

וכאוד אתמה על ראשי הקהל אשר
בעיר טאמשוב יצ"ו איך לא יחושו על
נפשם לחת כתף סוררת לבדתי שמוע
אל הרבנים הגדולים אשר אסרו איסור
על השוב"ם החדשים שקבלו עד אשר
עד האלקים יבא דברם ועל פי התורה:

נדע להיכן הדין נוטה בשל תורה יש לנו לילך אחר המחמיר וכו' ובכלל המצוה ג"כ לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמנינו וכמו שדרוש ואל השופט אשר יהיה בימים ההם יפתח בדורו כשמואל בדורו כלומר שמוע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו ועובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו בחכמת התורה ככל אשר יורו מבטל עשה זו ועונשו גדול מאד שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו ידוע הדבר לכל מי שיש בו דעת, עכ"פ.

ואם ראשי קהל טומשוב יצ"ו אשר לקחו את הכנסת הזביחה תחת ידם ברשיון הממשלה יר"ה מצאו לנכון לשנות אי זה שינוי בזה, אבל עכ"פ כתורה יעשו, ואין הדבר מסור בידם לעשות כרצונם ולקפח פרנסת השובי"ם אשר נתמנו מדעת הקהל ואשר מלאו את ידם בזה זה רבות בשנים והיה להם להביא רבנים בעלי הוראה שידונו בינם ובין השובי"ם ועל פיהם יקום דבר, והתראה זו של עצמם שהתרו בהשובי"ם שיכנעו תחת ידם לקחת שכרם כאשר קצבו להם מדעת עצמם, אין בה ממש שיהא רשות בידם לסלקם ולקבל אחרים במקומם.

ואל"ה השובי"ם אשר נשמעו להם ובאו לשלוח יד בשחיטה ובדיקה שבעיר טומשוב מבלי רשות בד"צ על כך, ודאי מסיגי גבול המה, ומשפטם חרוץ בכל ספרי גאוני בתראי ששחיטתם אסורה כאשר נבאר אי"ה בזה בקיצור, ובפרט אחר שמעו

אשר יורו בד"צ בזה, וסמכו זקני העדה את ידיהם על הראש אשר שמו להם, הוא הבר אבהן ובר אוריין מר משה סאליוויציק אשר גם אם יד ושם לו בתורה אבל במה כחו גדול להכריע את כל חכמי ישראל, ועכ"פ היה להם לפנות אל רבנים מפורסמים שבדור ולשאול מהם אם יש ממש באיסור זה שאסרו הרבנים, כי אמנם חלי"ת עוד לא אלמן ישראל מרבנים בעלי תורה ומורי הוראה מפורסמים אשר לא באו בקהל אגודת הרבנים שזרשא יצ"ו.

וכבר הורה זקן בתשו' צ"צ סי' מ"ה שהמסופק בהוראה ושואל לעומדים ולא פנה אל בעלי הוראה מפורסמים הוי מזיד ולא שוגג יעו"ש, וכ"ש היכי שכבר שמע דעת הורים ומורים לאיסור והוא נשען על איזה למדן חריף אשר הרים יד במלכי רבנן, ולא אזיל שאיל בי מדרשא משאר חכמי ישראל שבדור שיבררו הדבר, שנקרא עבריין ודבר ד' בזה ואת מצותו הפר.

כי גם אם בעוה"ר בטלה סנהדרא גדולה, ואין לאי ידינו לקיים כי יפלא ממך דבר למשפט כו' וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ד' ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך כו', אבל דין התורה בזה לא נשתנה וז"ל החינוך במצוה תצ"ה, ומשאז"ל שבזמן שבי"ד הגדול בירושלים כל מחלוקת שהיה לכל ב"ד במקומו שואלין אותו לב"ד הגדול ועושין על פיהם, ועכשיו בעונותינו שאין שם ב"ד כל מחלוקת שיבא בין חכמינו שבדורנו והחולקים יהיו שוים בחכמה אם אינם ראויים להכריע ביניהם ולא

וראיתי גם את אשר השיבו על דבריו באמת ובצדק הרבנים הגדולים אבד"ק קוטנא שליט"א, והרב דעיר ראזשיטש יצ"ו, אבל זה החכם בעיניו משבעה משיבי טעם לא יוסר בדברים הללו, והוא רוצה שיהא זה לאו מפורש בתורה, ובתורה הלא כתיב רק לא תסיג גבול כו' בנחלתך אשר תנחל בארץ, אבל שלא יכנס שוחט ובודק שצריך להיות ירא אלקים מרבים בגבול חביריו לירד לאומנותם ולקפח חיותם, היכן הוא פשיט בתורה והיכן הוא מבואר ברמב"ם.

ואנ"י אומר שבודאי עליו הכתוב אומר לא תסיג גבול רעך, שהוא מסיג גבול שגבולו ראשונים ואחרונים וגזרו אומר שהיורד לאומנות חברו נקרא רשע, והוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ונותן יד לפושעים לפרוץ גדר זה, ואיננו בכלל ברוך, כי הסיג גבול ופרץ גדרן של חכמי האמת.

למה לי להתוכח עמו אם יש כח ביד ב"ד בזמננו לזה או לא, אלא דמניה וביה אבא ואשדי ביה נרגא, ההוא אמר דזה שאנו מוצאים תקנות מאוחרות מתקופות הגאונים לאחר חתימת התלמוד הם רק מדין תקנות הקהל ומשום דכלל ישראל היה כפוף וסר למשמעתם ודעתם הכריעה תמיד וע"כ נתקבלו תקנותיהם ע"י כלל ישראל והצבור קבל עליו חובה וכ"ז מפורש בהקדמת הרמב"ם ז"ל ליד החזקה וכו', עכ"פ יעו"ש, ובזה יפה אמר, אבל ישמעו אזניו גם הוא, ואטו תקנת קדמונינו זו שהשוחטים ובודקים לא יהיו כחפצי הפקר לרגלי כל אדם אלא אנשים ידועים ממונים על כך ומנוסים ומומחים לאותו דבר,

אזנא איסור של אגוזיז, ואיסור ל"ו גדולי הרבנים, ולא הטו אזנא, ולא פרשו מדרכם הרעה ונשענו על משענת קנה הרצוץ של זה שנתקשה כארו ונתקומם נגד הגדולים שבדור, ודאי ברור שנעשו חשודים ושחיטתם אסורה מדין התורה ממש כאשר נבאר אי"ה.

והנה ראיתי בעתון הלועזי ה"היינט" תשובתו של הר' משה זה האיש המרעיש העולם ומרגיז ממלכות מאן מלכי רבנן אשר באמת עליהם אמר הכתוב בי מלכים ימלוכו, והם רשאים בזה ולא הוא, שהשיב לשלטון הקהל בטומשוב, והיא לו נדפסה בשם "חות רעת" ובלשון הקדש היא נאמרת, ואם כן איפוא לא קנתה מקומה בעתון הזרנגאני הזה אשר הוא מסור לקוראיו ההמונים הפשוטים, שאין להם עסק בדיעת משפטי התורה, ולא כולי עלמא דיני גמירי, אבל מובן הדבר כדי להכריז בפומבי ובפרסום רב באזני כל קהל עדת ישראל, ולהראות לכל היד החזקה של המורה הגדול, ואשר עשה מש"ה לעיני כל ישראל בקריעת י"ם התלמוד והפוסקים לבטל דברי חז"ל בהרמת יד רמה, ולפרוץ גדרן של ראשונים ולהטיף אר"ם להרעיל את לב דלת העם הקוראים והולכים לתומם, כי אין ממש ברבני הדור אשר — ח"ו — ישתמשו בתורת ד' ככלי הפך בידם ולכל אשר יחפצו יטו את התורה הזאת.

וכיבטחני כי אם היתה ידנו תקיפה להעמיד ד"ת על תלו היה ראוי לעונש לטותא דרבנן דלית לה אסותא, אבל בעוה"ר ידינו אסורות.

והקהל יספיק פרנסתם והם יהיו פנויים לזה לבד, וממילא הוחזקו בכך ואסור לאחר להסיג גבולם והמסיג הוי יורד לאומנות חברו, ונמנו ונמרו על זה חכמי דור דור ודורשיו מקדמת דנא זה כמה דורות, לא נתפשטה ולא נתקבלה כמעט בכל תפוצות ישראל, ועכ"פ במדינתנו פולין פשטה תקנה זו ודאי וכל תשובות גאוני בתראי מלאות מזה שהשו"ב הבא בגבול חבריו בעיר שנתקבלו שוב"ם ממונים, ושוחט שם שלא ברשות ב"ד אשר ירשוהו לזה עפ"י התורה אם רואים שצריך לכך ושהשוב"ם הנמצאים בעיר ראויים להעברה, שחיטתו אסורה כנבלה וטרפה.

וכבר השוחטים ובודקים יודעים מזה ואינם שוגגים כלל בזה, ואם הם עושים כן בלי רשות רב מפורסם, הם ככותרים ועוטים ונידונים כרשעים גמורים ומבואר במהריט לקידושין על הרי"ף פרק ג' דהיורד לאומנות חברו וכן הבא ונוטל חררה דמהפך בה עני הוי רשע מדברי קבלה ולא רק מדברי סופרים, וד"ק כד"ת דמיין כדאי' בר"ה י"ט, והיינו מדאיתא בסנהדרין דף פ"א. אקרא דחוקאל, ואת אשת רעהו לא סימא שלא ירד לאומנות חברו, והרי כתיב שם ורשעת הרשע עליו תהיה, עכ"ד יעיי"ש, ומבואר בסמ"ע בחו"מ סי' רל"ז דמכריון עליו, ובתשו' מהרשד"ם חו"מ סי' רנ"ט מבואר דהיכא דנקרא רשע, החיוב על הב"ד למחות בידו ולפסוק עליו איסור בכל מה שבידם, ושם מבואר לענין יורד לאומנות חברו ועני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה, והיינו הנכנס למעורפא של

חברו ולא מיירי בשחיטה ובדיקה, וכתב שם שאחר שנכנס א"צ למחות בפסק איסור אלא להודיעו שהוא רשע ושיש לפסלו לעדות ולשבועה, יעיי"ש, והנה בנידונו ודאי שהיו הב"ד מחוייבים לפסוק איסור על שחיטתם, ואפילו לא היה בזה רק דבר זה של קיפוח פרנסת השוב"ם, ואין לדון השוב"ם החדשים ככבר נכנסו, כיון שענין זה של אומנות שחיטה ובדיקה אינו באמת רק כענין מלאכה או שירות של שכיר שכיר לבד, אלא ענין מינוי הקהל על פי חכמים שנהגו למנות אנשים כשרים שלהם מחלו חכמים כבודם בזמנ"ז כמבואר בשו"ע יו"ד סי' י"ח, ופשוט שאין לשו"ב עכשיו דין אומן בעלמא אלא דין שררות והתמנות, שאינו ביד שלטון הקהל כשכיר כתושב, אלא הדבר תלוי בדעת מורי הדת ונושאי דגל התורה לדון על השו"ב אם ראוי לכך להעבירו, ולקבל אחר במקומו. ובענין שכרו נהי דודאי לאו כל כמיניהו והשוחטים להרבות שכרם כרצונם ואטו אי תרקבי דדינרי בעו יתבינן להו, ובודאי שעפ"י דעת הקהל אחר שידונו בדבר עפ"י התורה ויביאום בפלילים, שכרם נקצב, אבל עכ"פ אסור לשו"ב אחר לקפוץ ככן בליעל לחוך אמבטי הרוחתה בעיר ולהיות מטה זעם בידי הראשים טרם יצא דבר דת ודין בזה, והנכנס שלא ברשות לאו נכנס מקרי, כי מי הכניסו, ואין השחיטה מסורה ביד ראשי הקהל, ואעפ"י שמדינא דמלכותא היתה זאת להם, היינו שההכנסה מזה תהא בידם ליטול מכנה גם לצרכי הקהל חוץ מהשחיטה.

באיסור גזל בשאט בנפש, דבר אשר כל ישראל יודעים עד כמה חמור איסור גזל וכמה גדלה צעקת לגימה, ואלה לא חסו ליכנס בגבול שאינו שלהם לקפח פרנסת אחיהם זה כמה חדשים ולהבנות מחורבנם, שבדאי רשעים דחמס ניהו ובפרט שגם אחר ששמעו מחאה ואיסור מפי גדולים רבנים רבים ונכבדים ואדמו"רים מפורסמים ולא שמו לבם, ומה לי להאריך בזה ואם באתי להביא כל דברי תשובות הגאונים בספריהם ששחיתת משיגי גבול בשחיטה אסורה, לא תכיל היריעה, ומי לא ידע את זאת, ורק זה העומד על דעתו נגד דעת כל חכמי ישראל ומסתפק במה שכתב ד"א חסיג גבול, רק בקרקעות ובארץ ישראל נאמר, אבל ח"ו לשאר כל השגת גבול וירידה לאומנות חברו הותרה הרצועה, ושלטון הקהל הישר בעיניו יעשה, והשובים החדשים אין מחויבים כלל לשמוע ולא בעלי דברים דשובים הקודמים ניהו, אלא שבני העיר הם לבדם צריכים להתדיין עם השובים, ועל זה כתבתי מה שכתבתי אשר יש בו די באר, דלאו הכי הוא, וקושטא קאי שהם — החדשים — משיגי גבול ומיקרו רשעים, ושחיתתם אסורה עפ"י כל חכמי הדורות שקדמונו ותקנתם נתפשטה וחלה ונתקבלה לכלל ישראל ובפרט במדינתנו, שכל עיר ועיר יש לה שובים ממונים וזר לא יכנס בגבולם שלא ברשות חכמי התורה, ועל העוברים חיוב על הב"ד שבדור לאסור איסור, וכמו שביארנו, וא"כ בודאי כתב"ד של ל"ו גדולי הדור יפה, ושחיתת השובים אלה

אבל אין הדין של הממשלה יר"ה לקפח פרנסת השוחטים ולפחות משכרם עד כדי חיים דחוקים, והממשלה יר"ה בחסדה נותנת רשות לעם הישראלי להתנהג בחוקי תורתו ובתקנות חז"ל. לכל פרטי ההכשר, וידוע שנחוק להכשר השחיטה שיהיו השוחטים מתפרנסים שלא בצער, ואין שלטוני הקהל אדונים בדבר הזה לעשות כרצונם על דעתם לבד מבלי דעת התורה ומבלתי שמוע חוות דעת רבנים מפורסמים אשר ידונו בדבר אם רשאים לחסר די מחיית השובים.

ואפי' להפחית ממה שכבר הוחזקו ליקח צריך לדון בדבר אם רשאים, ועכ"פ לא לרחקם בזרוע ולקרב בזרוע שובים אחרים אשר לא כדת, ואם ככה אנו עושים ח"ו תפוג תורה, ופריצי בני עמנו השואפים שאיפות חופש לפרוק עול תורה ומסורה ימצאו למו ידיהם, וגם זאת תורת השחיטה, שהיא יסוד קדושת ישראל, תימסר בידם, ובודאי שכתורה עשו הרבנים שאסרו שחיטתם של אלה החדשים עד אשר יצא דבר משפט עפ"י מורי צדק מפורסמים, ובפרט שבאמת מי שנקרא רשע עפ"י דין, כבר יצא מגדר ירא שמים ואינו נאמן על בדיקת הסכין, וכמבואר בשו"ע הרב התניא ז"ל ביו"ד סי' א', ובתשו' צ"צ מנכדו חיו"ד סי' י"ב עיי"ש באורך, וז"ל הפרי תואר סי' י"ח ס"ק צ"א ולדידי חזי לי דבכל בן אדם דמזלול קצת במצוה אחת ממצות התורה קים לי בגויה דלא רמי אנפשיה למיעבד בדיקה הצריכה לסכין כו' יעו"ש, וכפרט במזלול

שנכנסו לעיר טומשוב שלא ברשות ומוחק ליר"ש נלכד בשחיתותה
 התורה רק עפ"י ראשי הקהל, ואשר נבשחיתה השיב ובשחיתה היתה
 לא יאבו לשמוע דברי חכמי הדור מיתתו — רח"ל — באופן מבהיל, כי
 אלא את דברי המערער היחיד הזה נכנסה בו רוח עוועים ורעתו יסרתו
 שהעיו והתריס נגד חכמי הדור, ומשובתו שלא נשמע לחכמי הדור
 אסורה כטרפה וכנבלה בין מכל עבירה נברא
 התקנה, ובין מכל שאבדו באמת קטיגור מין במינה רח"ל, ואלה אשר
 חזקת כשרותם מדחציפו כולי האי, עדן לא יראו יקחו מוסר בודאי
 וא"צ להאריך יותר בזה. מתחייבים בנפשם ח"ו, ועד מתי
 והנה כבר נראה אצבע אלקים תאכל חרב המחלוקת, וראוי לשלשון
 בזה במקרה הלא טוב אשר קרה, הקהל יצ"ו בטומשוב לשום לב
 רח"ל (בהמ"צ שבעיר טאמשוב ששחט לבדתי התעקש עוד ח"ו, ויבחרו בד"צ
 א"ע ר"ל בסכין שהראה לו אחד) (אבל לא יבא בתוכם זה משה האיש
 מהשוב"ם מהמסיגי גבול) ונהי דמפי שהוא כפי הנראה נוגע בדבר, ואין
 עליון לא תצא כזאת, אבל מי דעתו דעת תורה מכרעת כלל, אשר
 שענינם לו וזיק אמונה בקרבו יראה ישפטו בינם ובין השוחטים והבודקים
 ויבין ויאמין כי העבירה הולידה להשיבם על כנם ושקום על ישראל
 כדמותה בצלמה, וגם מי שהיה כשר ועל דיניי ישראל.

הק' שלום יוסף הלוי פייגענבוים חופ"ק הר"ל.

הודעה גלויה! הן כבר נודע לרבים הפרצה שנעשתה בעיר טאמשוב מאז
 הנ"ל בענין הסגת גבול של השוב"ם שם, וגם נודע הסבילה ע"י הרב ר' משה סאליוויציק
 נ"י, (מורה ור"ם כה"תחכמוני בווארשא), שנחן יד לפורצי גדר הנ"ל, ולחלק יצא על כל
 נאומי ורבני הסדינה נ"י, באשרו דשלא כרין אסרו שהיטת השוב"ם מסכיני גבול הנ"ל
 וזי איסור הסגת גבול נזה רק על החובי קרקע שבא"י.
 וגם הודיע גלוי לעדת עיר טאמשוב הנ"ל שאין להם ליורא ולחוש להאיכור
 שחיטה של הנאונים ושירי התורה באגרות הרבנים נ"י, כי אין בהם והשפעתם של הרבנים
 יפה בזמן הזה, לעורר ולבחות ולחקן תקנות בגדרי הדת, בעד הקהלות שאינם כפופים להם,
 כאשר הקוראים ראו בזה בראבון נפשים במאמרו שגרס בכל העהונים, כשם, הוח דעת של
 הרב הגאון ר' משה סאליוויציק בווארשא בענין שאלת השחיטה בטאמשוב" (נכס לא חלו
 ולא סריגש נברא הסבילה הגדולה שיצא מסנו כזה כבודו וכבודו אבותיו הסליחה).
 ואפ"ריון נכשי" ל" להגאון הסצוין פאר רבני זמננו סוהרש"י הלוי פייגענבוים נ"י
 אב"ד לאקאטש שנודק לזה, ובחשבותו הנ"ל הודיע גלוי שאין סש בדברי הר"ם סאליוויציק
 הנ"ל ודבריו בטלים ומבוטלים, וכי בי שאין לו יד ושם כהוראה אף שהוא בר אבהן
 ובר אריון ות"ח, אין דעתו כזה דעת תורה, וב"ש להכריע בדעתו נגד דעת כל הרבנים,
 הגדולים מסנו בחכמה ובסנין.
 והננו מקוים שכל נאומי דורנו נ"י די בכל אתר ואחר יחזו גם הם דעתם כזה
 להעמיד הדת על תלה ולהרים בזה קרן התורה ולסד"י.

הנ"ל דעת תורה.

לכבוד חותמי וקוראי השע"ת ה' עליהם יחיו!

הנה בקבלם החבורות מהשערי תורה שהנני מתכבד לשלוח מדי צאתן לאור, בטח יראו נכון עד כמה נחוץ עתה תוצאת השערי תורה הנוסד ע"י כ"ק אאמו"ר הרב הגאון הצדיק זצ"ל שהנני המו"ל בעזה"י, ואת התועלת המרובה אשר יביאו מוסדים בעלים כאלה לתורה ולכל לומדיה והוגי בומננו אלה, ומי מהקוראים והחותמים הנכבדים שהתורה נר לרגלו ואור לנתיבתו, לא ידע את חובתו הקדושה לבוא לעזרה למוסד הנושא עליו דגל התורה, ומי מהם לא ירגיש גודל מצוה זו עתה בתור מצוה שהזמן גרמא.

השערי תורה היא אכסניא של תורה, ובית ועד לחכמים, בו יתאחדו ויתאגדו כל לומדי התורה הרחוקים במקום וקרובים ברוח, וישאו ויתנו בחבורה, בבירור השאלות הקשות והחמורות המתחדשות בכל יום בכל עניני דין ודת, ובהבנת דברי חז"ל הצריכים ביאור, זה שואל וזה משיב יתבררו ויתלבנו הדברים היטב לאמיתתה של תורה.

השע"ת מפיק ומשמיע לרבים ציצים ופרחים שונים מכל אשר יתחדש מדי יום ביומו בבית מדרשם של כל לומדי תורה, וגם גלוי לו בכל פעם הוספות שונות, רבות הערך בכל המקצועות שבתורה.

השע"ת ישתמש בתור בית אוצר ומקום מפלט בעד גליונות כת"י מאת רבני וגאוני קשישאי ז"ל שלא יבואו לאבדון ח"ו.

השע"ת הנפוך ת"ל בכל ארצות תבל, ועולה על שלחן של כל לומדי תורה, בו יכול כל מחבר ומו"ל להודיע ולפרסם שם ספרו החדש שחיבר והו"ל, ולהפיצו ע"ז למדינות היותר רחוקות.

אך מאד נעלב הדבר שרבים מהחותמים אף מחובבי תורה ושוחריה יתרשלו למלאות חובתם לחזק השע"ת, ולא יעלה על זכרונם, ויעכבו ומשלוח בעד החבורות שעלו לי בכסף רב וגשלחות להן ברוב יגיעה עמל.

ומה מאוד דאבה נפשנו שבוה מרפים הם לנו ומפריעים אותנו בעבודתנו עבודת הקודש ואין לאל ידנו להו"ל השע"ת תמידין כסדרן מדי חודש בחדשו, ולהדפיס ולהו"ל כל הכת"י והחידושי תורה יקרי ערך הנמצאים ת"י.

ואי לזאת הנני פונה בזה לפניכם ב"קל קורא" לעזרה, אזכירם ואבקשם בזה לשלוח כ"א הסכום המגיע לנו ובוה על משמרתנו בעמודה בעזה"י להו"ל השערי תורה כראוי לכבוד התורה ולומדיה.

המו"ל ישראל איסר בהגאון מרן יצחק הכהן פייגענבוים זצ"ל.

מוקדמות בהשערי תורה הנפוח בארצנו ובחורל מביאות לבעליהן תועלת מרובה

בשורות ספרים: הרב הנאון החסיד קש"ת ר' צבי יהוקאדל מיכלסאהן שליט"א האב"ד פלנסק ובעת בועד הרבנים בווארשא שכבר יצאו מונוטין שלו בעולם בספריו וחבוריו שכבר הו"ל העשירי עתה הספרות התלמודית בספרים חדשים הכוללים ונגמרים בדפוס א. בית יהוקאדל שאלות ותשובות מחוק יותר משני מאות דפים ובראשו קונטרס פתח הבית אגדה ודרוש ב. פינות הבית ש"ח ומוניות הש"ס מחוק ב. מאות דפים ובראשו קונטרס דר הבית אגדה ודרוש וקורות ותולדות חיי ונאוני קדושי עליון ג. אבותיו של הרב הנאון המחבר שליט"א מצוות וקני הנאון ר' ארי' ליבש ו"ל אבד"ק אמשטארד (חתן הנאון מאורן של ישראל החכם צבי ו"ל) הספרים האלה יענינו את כל החורגים וכל אוהבי הדרוש והאגדה והחומרים ודורשים בתולדות אוננו ישראל והקורות אותם.

אדר"ק ס"א:

Rabin H. Ch. Michelsohn Warszawa Pańska 28 m. 4.

ספר דרבי משה דוד הקדוש חיב

מהרב משה אבינדר עמיאל אבד"ק אנטוורפן. הספר מקיף כמעט את כל מקצועות ההלכה ומאיר בהם אור חדש ע"י יסודות התניין הכריזא, מראה דרכים ונתיבות מקוריים איך למצוא בחלי- תלים של הלכות את הנקודה המרכזית שבהן ואיך להוציא מתוך אלפי אלפים הפרטים את הכללים המושגים והנדרים המאחדים אותם. הספר מכיל כשלושים גליונות דפוס ומחירו יחד עם המשלוח — שני דולר, לרבנים ולבני ישיבות — מחצית המחיר. החלק א' כבר אצל המחבר לנסיון ונדרס אי"ה בקרוב כתוצאה שניה, סה"ס, דרשות אל- עמי' עור נמצא אצל המחבר מספר מצומצם מאד, מחירו 1.50 דולר, רבנים ובני ישיבות ישינו את שני הספרים ביחד בעד 2 דולר.

Rabbin M. Amiel, Anvers

ספר יסודות ירושלים בענין חיבת אמונת ושיבת א"י בזה"ו מאת ב"ק ארמור' הנאה"ק נור תמארת ישראל וצלחה"ה קאקצ ומפילאב — המחיר 2 והובים. S. B. GOLDRAT

KIELCE Cicha 4.

ביבליאטק אידישע וויסענשאפט א צוויי וואכינטליכער זשורנאל פון: (תלמודישע) ליטע, ראמור' היסטאריע וויסענשאפט ביאגראפיע און איבערבליקען פון אירישען לעבען. אייגענטימער און ארויסגעבער שמואל שוועמער Jasi str. Eternitate 80.

ס' נילוי דעת ה"ל טריפות מלו"ה הנאון מברוקאן ו"ל מחירו 1 1/2 דולר המשלוח בקאנ- ווערס (עקסאמנירט) וכל הקודם וזה בקרוב ינכר אי"ה ש"ח מהרש"ס חלק ה'.

M. I. Feldman Oberrabiner

Dragomiresti Marumores (Romania).

מורעה רבה לאורייתא!

בע"ה מאת הרב הנאון הנודע לחולה רבי צבי הירש פערבער רב בלונדון חלק שני מספרו הנפלא והמהולל כרם הצבי מחוק יותר משני מאות עמודים: יכול אור גדול ונחמד עת"ה קרוב אלף מאמרים נפלאים ומחוקים — וזנ"ס מסלחם ושמן"ם של רבני קמאי ובחוראי מחירו 2 דוללאר, וספר דגל מהנה יהודא יכול מאמרי טרע נחקרי קדמוניות, ודברי מעתיקי כתבות עתיקות שריו ניוי ימי קדם אשר יאמחו ספורי תה"ק, מחירו 1 דוללאר.

Rabbi H. Ferber 14 Manette St. Soho.

London W. 1. (England).

ס' אמרי יושר שאלות ותשובות (חלק ב) מאת הנאון שר התורה הר' מאיר אריק שליט"א אבד"ק טארנא — המחיר 5 והובים.

Rabiu M. Arak Tarnów הארבעסאט

קבוצי אפרים קובין מחי' תורה כהלכה ואגדה מרבני וחכמי זמננו ומאסף ספרותי לשאלות המנסרות בעולם היהדות — מחירו לשנה 100 לעי. העורך: אפרים לאנדא רב בבוקארעשט

Rabbi E. Landau Bucuresti (Romania)

יצא לאור **ספר חסידים** מאת רבינו החסיד ו"ל עם הפירושים שנדפסו מכבר וגללה להם ס' חדש בשם "מקור חסד" מראה מקום לכל דברי רבינו המחבר ו"ל בספרו וצוואתו מש"ס בבלי ירושלמי מדרשים וספרי הראשונים ואחרונים ובירר שיטתו ובראשו הספר תולדות רבינו המחבר ו"ל וקורות ספריו.

ממני צעיר התלמידים ראובן מרגליות (לבו)

ועור נוספו בהוצאה זו כ"כ סעלות והוספות בהם מ"ל המסירתא, מאת הנאון בעל דעת קדושים ו"ל על צוואת רביה"ה ו"ל והקורות והנהגות על כל הספר מנדולי וחכמי דורנו ג"י ובראשם מהנאון הר' מאיר אריק שליט"א אבד"ק טארנא — המחיר 7 והובים.

R. Marguljes Lwów Kaźmierzowska 35.

הארמיה להצרי תורה:

I. Feigenbaum, Warszawa, Muradowska 4, m. 30.